
LUX
LIBERTAS

HYMNI ET PROSÆ, QVÆ PER TOTVM ANNVM IN ECCLESIA LEGVNTVR,

CVM EXPLANATIONE
Iudoci Clichthouei Neopor-
tuensis, sacræ Theolo-
giæ professoris.

Beatus uir cuius est Dominus spes eius,

& non respexit,

in uanitates & insanias falsas.

VENETIIS 977
In Vico sanctæ Mariæ formosæ. Ad signum
Spei. M D L V.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO D Ioãni Gozthon, de Zelesthe superiore in Pãnonia: ecclesiæ Lauriensis Episcopo dignissimo, lociq; eiusdem comiti perpetuo: Iudocus Clichthoueus Neoportuẽsis: sacræ Theologiæ pfessor humillimus. S.

DMONET nos diuinus Psaltes, sacratissimo antistes, quòd Deo sapienter psallamus, non sola scilicet nuda uerba ore proferentes, sed et piã eorum intelligentiã ac sensum, mente in Deum excitata meditantes. Quod planè non tantum ad psalmodiam et sacram psalmorum decantationem accõmodandum putem, uerùm etiam & ad omnem quæ Deo ritè exhibetur laudationem ac orationem quandoquidem omnis illa sicut rectè integreq; proferri a ministris ecclesiasticis debet, ita et sanè intelligi, quo animũ orantis intentiùs in Deum erigat, & synceriùs affectũ reddat. Idem quoq; docet deiloquus Paulus, ad Corint. scribens. Orabo (inquit) spiritu, orabo et mente, psallam spiritu, psallam & mente. Vbi & spiritu & mente orare uocat, diuinas quidem laudes ore depromere, & eas intelligentia menteq; capere. Quòd si desit eorum quæ Deo concinuntur intellectus, mens orantis plerumq; ociosa est, et sine operatione intentioneq; in Deum, Et tunc potissimum id locum habet, quod dominus per Esaiam prophetam conqueritur, cùm ait. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. Quod præsertim in uiris ecclesiasticis summopere dignum est reprehensione, et uitio dandum, quoniam ipsorum partes sunt & munia, non modo pro seipsis, sed & pro tota fidelium ecclesia preces ad Deum fundere, & iugiter illi sacrificium laudis, & orationum libamina publico ministerio offerre. Astipulatur eidem sententiæ præclarus etiam uir Casiodorus, in plogo expositionis psalmorum dicens. Veruntamen nequaquam nobis ut psitacis merulisq; uernandum est. qui dum uerba nostra conantur imitari, quid tamen canant, noscuntur modis omnibus ignorare. Melos siquidem blandum animos oblectat, sed non compellit ad lachrymas fructuosas, permulcet aures, sed non ad superna erigit audientes. Corde autem compungimur, si quod ore dicimus, animaduertere ualeamus. sicut in psalterio legitur. Beatus populus qui intelligit iubilationem, Et iterum. Quoniã rex omnis terræ Deus, psallite sapienter. Philippus quoq; apostolus cùm reginæ Candacis eunuchum, Esaiam legere cognouisset, scripturas ei sanctas cõpetenter exposuit Qui postquam quod legebat aduertit, statim gratiã baptismatis exquisiuit, & mox perfectè munera salutis accepit. In euan

[Margin notes: Psal. 46. — 1. Cor. 14. — Esa. 29. — Psal. 88. — Psal. 46. — Actu. 8.]

Matth.13 gelio etiam dominus ait. Omnis qui audit uerbum regni & non intellĩgit, uenit malus & rapit quod seminatum est in corde eius. Vnde congrue datur intelligi hæc illis prouenire non posse, qui scripturas sanctas puro corde merentur aduertere. Hæc Cassiodorus Quocirca uel maxime curandum est & euitendum, ut quicũque ecclesiasticis addicti sunt officiis, saltem mediocriter intelligant ea quæ singulo quoque die decãtanda occurrunt, & lectitanda in persolutione diuinarum laudum, ut puta hymnos, & prosas, quo syncæriorem Deo exhibeant famulatum, & tam corde quàm uoce, tam animo quàm corpore debitum illi præstẽt obsequium, ipsumqúe adorent in spiritu & ueritate. quemadmodum te
Ioan.4. ste euangelio, Deus qui spiritus est, adorari petit. Id sanè frequẽtius solicito reuoluens animo grauissima tua paternitas, Zelo domus Dei succensa, multo iam tempore indoluit tantam in ecclesia Dei inualescere inscitiam, atq; tam crassam eorum qui sancto ministrant altari, et diuinas ex officio personant laudes, ignorantiam, ut rari admodum inueniantur qui exactè & integrè quæ legunt aut canunt, intelligant, qui eorũ quæ ore expromunt sensum capiant, aut rectam teneant percipiantue sententiam. Vnde permulti ipsorũ, redduntur animo aridi, instar aquæ gelidi, & in diuinis persoluendis officiis (prorsus extincto spiritus feruore) tepidi qui labiis quidem perstrepunt sacra cantica, sed intimo corde nullam eorum tenent intelligentiam. Cæterùm ut huic graui morbo iam late grassanti & totum penè occupanti Christianum orbem, pro uiribus occurrere mederiq; poßit insignis tua dignitas, cum apud celeberrimam parisiorum academiam diuersaretur ad tempus, non pertæsa tam difficilem & longinquam a solo natali peregrinationem ut, more Pythagoræ & Platonis illustrium philosophorum etiam apud exteros præclaras exquireret, & capesseret disciplinas, me pro incredibili sua humanitate in mutuam familiaritatem & quotidianam congreßionem ascitum, aßiduis adhortata est impulsibus, & continua efflagitione solicitauit, ut hymnos ecclesiasticos qui in horis canonicis quotidie decantantur facili planaque expositione elucidarem. quod illi nonnunquam multis scateant mendis librariorum incuria paßim inductis, & plærique eorũm non statim peruiam præferant sententiam, sed abstrusiorem latentioremq; & lucis indigam, prosas quæ in celebrando altaris sacrificio ante euangelium pro more ecclesiastico leguntur, familiari & aperta explanatione enodarem. quòd & in iis occurrant sæpius errata, & intellectu difficiles contextus. At ero diutius (fateor hanc detractaui subire prouinciam, causatus eam ad me nequaquam spectare, aliis occupatum grauioribus studiis & arctioribus implicatum nego

tiis, sed potius ad peritum grammaticæ professorem, cuius partes sunt de generibus carminum hymnicorum differere, & cuiusque latini sermonis aperire sententiam. illud insuper afferens, eos qui uel mediocriter grammaticis elementis sunt instituti, sensum hymnorum & prosarum aut proprij ingenij perspicacitate suaque minerua, aut librorum super his æditorum diligenti lectione penatrare facile posse, neque me superuacuo illo labore consumi debere, quo actum agere uiderer, aut clarissimo soli facu/am odmouere uelle, quæ illum reddat conspectiorem. Et *certe uisum est mihi studium illud aliquanto humilius & submissius, quàm quod a me suscipi deberet, aut meæ professionis rationem diceret.* Verum *dignissima tua paternitas ex euangelio compertum habens improbam importunitatem instantiamque quotidianam & in pulsando perseuerantiam efficacissimam esse ad quippiam & a* Deo *& ab hominibus impetrandum, exemplo mulieris* Chananeæ, *post crebram repulsam filiæ suæ salutem consecutæ, exemplo itidem amici petentis ab amico nocte intempesta tres panes, & uiduæ interpellantis iniquum iudicem pro sumenda uindicta de suo aduersario, non destitit obnixius me quotidianis quatere efflagitationibus, & sancta improbitate importunis petitionibus, donec euictum me in suam perpulisset sententiam.* Con*testata est enim, idipsum ad sacerdotis munus, quo (licet indignus) fungor, congruenter attinere, quod sacerdotale officium clarius reddat, illiusque inuolucra & nodos dissoluat. neque me publicam docendi prouinciam quam suscepi, fructuosius, utiliusue ad quicquàm accommodare posse aut exercere, quàm quod sacerdotes dei doceam ut quæ legunt intelligant.* Contendit *insuper singularis tua prudentia, in mediumq; adduxit, quod sicut recte docent fabrilia fabri, & uentorum naturam nautæ, sicut item agriculturam probe tradit durus arator. & artem militarem. qui impiger assidue grauibus sudauit in armis, ita congruum esse ac decens, quod sacris initiatus, ecclesiasticæ sorti addictos suæque militiæ uiros ea quæ sunt ecclesiastica rite edoceat, & præcipuam eos salutaribus documentis instituendi curam gerat.* Demum *siqua deinde occurrerint annotationem propriam diffusius exposcentia, aut grammaticam aut ex scriptura sacra pendentem, illam adducto probatorum authorum testimonio, approbationeue sanctorum eloquiorum, ordine uersuum obseruato subnectam neque exhorrebo etiam ea quæ humilia uidebuntur aut rudimentis puerilibus persimilia, interdum ubi locus id expostulauerit afferre, mihi persuadens non dedecorosum esse illa familiarius explicari, quæ ignominiosum est ignorare, & longe satius esse illa ipsa latius expromi, quam ignorata intelligentiam infirmis præclu-*

Matt. 15.
Lucæ. 18.
Lucæ. 11.

dere. Siquidem ut ita facerem, mihi legem præscripsisti, & eorum etiã quæ ad grammaticam attinent rationem, expetijsti declarationem si quando res ipsa poposcerit adiectum iri. Si itaque id a me factum esse damnauerint aut improbauerint aliqui, tibi hoc exigenti eam culpam (quæ certe nulla est,) ascribant. cui malui (ut par erat) in re tam seria morem gerere, quàm aliorum sugillationem reprehensionemue reformidare. Tui itaque grauissimi nominis (cui hosce meos labores nuncupatos iure uolui) authoritate ac patrocinio suffultus, malo pro legentium instructione uideri utilia, quàm præclara & ardua hic dicere. Cæterũ quoniam non solum hanc operam nostram insigni ecclesiæ tuæ Laurieñs aut Pannoniæ, sed & galliæ nostræ & quibusuis alijs profuturam speraui, ratus sum id cunctis conducibile fore si in lucem ædatur arte chalcotypa, proferaturq; in publicum quo in plures extendatur atq; propagetur ipsius (si qua est futura) utilitas. Audiuisti nanq; ex diuino patre Dyonisio (cuius præter cæteros es studiosissimus) spiritualia munera, sui in plura distributione nequaquam imminui, sed magis ac magis exundare. quo diuinæ bonitatis in exhaustum propius imitentur fontem, qui iugi perpetuaq; bonorum in creaturas elargitione non diminuitur, sed immensus semper & exuberantissimus permanet. Itaque amplißimæ tuæ paternitati dedicatum hoc opus, atq; pollicitationis nostræ satisfactorium, sereniore uultu suscipe quæso, atque illud in mei (quo te merito prosequor) monumentum & pignus amoris, & uel exiguum gratitudinis in te meæ argumentum apud te repone, non quidẽ ut ea quæ complectitur euoluendo discas, qui literis cum humanis tum diuinis liberaliter ac præclare institutus, longe hæc omnia transcendisti neque eorum indiges elucidatione aut enodatione. sed ut frequentiore codicis huius aspectu atque attrectatione, crebrior mei te subeat memoria, qui tibi clientulus sum dedititius. tuæq; dignitatis obseruantißimus. Valeat quàm diutißime, ueneranda & mihi semper colenda tua paternitas. Ex Parisijs, anno uerbi incarnati. 1515.

INDEX HYMNORVM ET PROSARAM, *quæ in hoc uolumine continentnr.*

+ Aue maris stella. 78.
+ Seu = Decora lux aeternitatis auream.

INDEX PROSARVM.

FINIS.

DIEBVS DOMINICIS AD NOCTVRNVM MATVTINVM: HYMNVS.

1 *NOcte surgẽtes uigilemus oẽs:*
Semper in psalmis meditemur, atque
Nisibus totis domino canamus
Dulciter hymnos.

2 *Vt pio regi pariter canentes:*
Cum suis sanctis mereamur aula
Ingredi cœli, simul & beatam
Ducere uitam.

3 *Præstet hoc nobis deitas beata*
Spiritus: cuius reboat in omni
Patris ac nati, pariterque sancti
Gloria mũndo. Amen.

Pręsens hymnus sapphico carmine & adonio decurrit. Nempe in unoquoque uersu tria complectitur carmina sapphica continuo se sequentia. quibus subnectitur quartum adonium: semper uersum claudens. Constat autem carmen sapphicum, quod semper est endecasyllabum, undecimq́ syllabarum, quinq; sedibus & locis. Quorum primo solus constituit trocheus, secundo spondeus, tertio loco dactylus, quartus solus trocheus, qnto uero & postremo trocheus uel spondeus. Carmen uero adonium: pentasyllabum semper est & quinq; syllabarum, duos solum habẽs locos. in quorum primo solus ponitur dactylus: in secundo uero spondeus uel trocheus. Seruat aũt hic hymnus exacte supradicti carminis legem: præterquàm in tertio carmine postremi uersus. in cuius quarto loco ponitur pyrrichius pro trocheo: cõtra huiusce carminis regulam. qd scriptorum uitio potius quàm authoris factum crediderim: cũ eadem sententia facile ita potuerit exprimi. cuius reboat per omnem, gloria mundum. Cęterum author istius hymni est beatus Gregorius: in quo ad sacras uigilias nocturnas nos hortatur & decantandas Deo laudes: quo tandem cœlestis regni consortiũ assequamur, & fœlicem perpetuo uiuamus uitam. *Gregorius.*

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Nocte surgentes uigilemus. Cum admonet author nocte surgendũ nobis esse & uigilandum, tempus exprimit proprium & congruum huic hymno decantando, in officio scilicet matutino; quinimmo in eius fere principio & ante psalmorum

Psal. 118. modulationem. Quod sane matutinum officium, secundum primitiuę ecclesię institutionem circa medium noctis curriculum celebrari solitum est: ad imitationem sancti prophetę dicentis. Media nocte surgebam ad confitendum tibi: super iudicia iustitię tuę. Et adhuc in permultis insignibus ecclesiis, ut sacrosanctæ uirginis Mariæ apud Parisios & compluribus aliis, in omnibus etiam fere monasteriis & religiosis domibus obseruatur hic mos celebrandi officium matutinū circa medium noctis spaciū.

In eiusdem uersus carmine tertio. Nisibus totis domino. Dictio nisibus: ablatiuus pluralis est à nomine nisus quartæ inflexionis. quod uim, laborem ac conatum significat: formaturque a uerbo deponente nitor, ut habet nisus in pręterito. quod quidem pręteritum, sicut & nomen uerbale, de quo hic sermo: etiam in usu est probatorū authorum. Sedulius in primo libro diuinorum mirabilium loquens de Arrhio hæresiarcha. Qui curua per auia rectū flectere nisus iter: foueā dilapsus in atram corruit. Nixus uero nomen itidem quartæ declinationis: partum signat. Virgilius in Georgicis nec fœtus nixibus edunt. deducitur que ab eodem uerbo nitor sed ut præteritum facit nixus. Cæterū nixus etiam interdum laborem & conatum signat. Mantuanus in uita sancti Georgii. Magnanimos nixus iuuet Deus Et rursum ibidem. Semp ab extremo pendet uictoria nixu: horaq̧ pręteritos fœlicitat una labores.

In eiusdem uersus carmine quarto. Dulciter hymnos. nomen hymnus (ut probati sentiūt authores) græcum est uocabulū: laudem Dei significās, alicuius metri lege compositam. sicut & omnes psalmi in hebręa lingua dicuntur certa carminis lege esse formati: ut asserit Casiodorus in expositione psalmi sexagesimisexti. Proinde & psalmodia sępenumero hymnus dicitur, ut eo loco psalmi 64. Te decet hymnus Deus in Sion: & tibi reddetur uotum in Hierusalem. Apte itidem & hæc diuinarum laudum cantica (quorum nunc expositionem Deo adiutore aggredimur) dicuntur hymni. quoniam in Dei laudem concinuntur, & certa aliqua lege carminis constructa sunt atque comprehensa. Neque quispiam hymnorum usum tanquā leue quiddam & futile repudiet: quādoquidem is a tota ecclesia appro-

Hymnus.

batus est ut ostendunt sanctiones canonicę, sanctorumq́ patrum decreta, de cõsecr dist.i cap. de hymnis, hisce uerbis. De hymnis canendis: & Saluatoris & apostolorum habemus exemplum Nam & ipse dominus hymnum dixisse perhibetur: Matthæo euãgelista testante. Et hymno dicto exierunt in montem Oliuarum, Et Paulus apostolus ad Ephesios scribit dicẽs. Impleamini spiritu sancto: loquentes uobisipsis in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus. Et quia nonnulli humano studio hymni in laudem Dei atque apostolorum & martyrum triumphos compositi esse noscuntur: sicut ii quos beatissimi doctores Hilarius atque Ambrosius cõdiderunt. In eodem quoque loco deinde refellitur & cõfutatur acriter eorum sententia: qui putant hymnos non esse recipiendos eo ꝙ non de scripturis sanctorum canonũ uel apostolica traditione existũt. Matth. 26. Ephes. 3.

3 In tertio uersu, carmine tertio. Reboat in omni. Reboare uerbum significat resonare. Virgilius in Georgicis. Reboant syluæq́ & magnus Olympus. Compositum est ex præpositione re. & uerbo boo, as. quod a boum mugitibus tractũ significat mugire siue sonare. Inde boatus nomen, idem est quod mugitus siue sonitus.

Diebus dominicis ad laudes matutinas.

1 *Ecce iam noctis tenuatur umbra:*
Lucis aurora rutilans coruscat.
Nisib' totis rogitemus oẽs
Cunctipotentem.

2 *Vt Deus noster miseratus: omnem*
Pellat lãguorem, tribuat salutem,
Donet et nobis pietate patris.
Regna polorum.

3 *Præstet hoc nobis deitas beata. ut supra.*

Hymnus iste eiusdem est generis cũ præcedente, carminisq́ sapphici & Adonii rectam seruat legem, præterquàm in primi uersus secundo carmine: in cuius tertio loco ponitur tribrachus pro dactylo. At si quis dixerit lucis exortus rutilans coruscat: & eandẽ seruauerit sententiam & exactã carminis legem. In secũdi etiam uersus secũdo carmine: spondeus primo loco collocatur pro trocheo. qđ quidem uitium carminis emẽdaretur: si ita contexeretur. Pellat angorem tribuat salutem.

Eius author ignotus, quem tamen facile crediderim fuisse sanctum Gregoriũ: ob con-

tinuatam præcedẽtis hymni materiam & idem carmen in eo, noctis ambitionem describit & propinquũ diei exortum. hortatur Deum, oremus: ut noxia omnia a nobis auferat, salutaria tribuat, & deniq; cœleste regnũm cõferat.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Ecce iam noctis. Hic describitur tempus istius hymni decãtandi: utpote in fine ipsius officii matutini & post psalmos laudum. quod ferme contingit circa ipsum diluculum, quo noctis opacitas paulatim discedit, & diei aduenientis percipitur sublustris & subrutila affulgentia.

2 In secundo uersu. ut Deus noster miseratus omnem. Miseratus participium: a uerbo deponente primæ coniugationis miseror, aris, deducitur. quod significat opem ferendo, alicuius miseriam leuare, & accusatiuo iungitur. Virgilius in Aeneide. O sola infandos Troiæ miserata labores. At uero misereor uerbum etiã deponens sed secundæ coniugationis. significat super alicuius miseria moueri misericordiæ affectu, præteritum habet misertus: & potissimũ exposcit genitiuum. Virgilius in Bucolicis. Nil nostri miserere: mori me denique cogis. In eiusdem uersus secundo carmine. Pellat languorem, tribuat salutem. Vt modo dictũ est: si id carmen eo modo legeretur ex usu & more ecclesiastico. Pellat angorem, tribuat salutem. & tunc lenior ac suauior esset prolatio, si seruaretur carminis ĩtegritas & sententiæ aptitudo. Est enim angor, oris, nomen a uerbo ango, is (qđ cruciare & uexare significat) deductum: idem quod cruciatus, anxietas, anxietudo siue angustia cũ corporis tum animi quem merito a nobis repelli oraremus: nam ubi inualescit, bonorum operum graue infert impedimentum. Quod & recte nos admonet Ecclesiasticus di-

Eccle. 30. cens. Tristitiam longe expelle a te: multos enim occidit tristitia, & nõ est utilitas in ea. Quid autem languor significet: omnibus est perspicuum.

Ad primam.

Hymnus iste uniformis est, & uno duntaxat genere carminis constans, scilicet iambico dimetro, duos pedes pro uno metro mensuraque peculiariter, obti-

1 *IAm lucis orto sidere*
Demũ p̃cemur supplices:
Vt in diurnis actibus
Nos seruet a nocentibus.
2 *Linguã refrenans tẽperet,*

Ne litis horror insonet.
Visum fouendo cōtegat:
Ne uanitates hauriat.
3 *Sint pura cordis intima:*
Absistat & uecordia.
Carnis terat superbiam
Potus cibique parcitas.
4 *Vt cum dies abscesserit*
Noctēque sors reduxerit:
Mundi per abstinentiam
Ipsi canamus gloriam.
5 *Deo patri sit gloria*
Eiusque soli filio.
Cum spiritu paracleto
Et nūc et in ꝑpetuū. Amē.

nente. & iccirco a duabus cuiusque carminis mensuris siue metris, dimetrū ab authoribus passim nuncupatur. Ipsum autem quatuor sedibus atque locis cōpingitur ac coalescit. In primo quidem loco constituitur spondeus uel iambus, in secundo solus iambus. In tertio itidem spōdeus uel iambus, in quarto uero & postremo loco iambus uel pyrrhichius, secundum postremæ syllabæ ipsius carminis quantitatem & conditionem. Itaque quisque uersus istius hymni & consimilium (nam quamplurimi hymnorum ecclesiasticorū hac metri lege sunt contexti, quin imo fere omnes) quatuor cōtinet huiusmodi carmina, & quodque carmen octō complectitur syllabas, & duę syllabæ semper unum constituunt ipsius carminis pedem. Vnumquodque autem carmen huius generis, hypercatalecticum est, quod in eo neque abūdet syllaba neque deficiat. Et archilochium etiam dicitur, ab Archilocho, primo eius inuentore. De quo Horatius in arte poetica Archilochum ꝓprio rabies armauit iambo. Porro in toto hoc hymno, prædicti carminis regula ad unguem seruatur, præterquā in qnti uersus postremo carmine, ubi tertio loco ponitur trocheus ꝓspondeo, contra legē huius metri.

Eius author est sanctus Ambrosius. in quo nos exhortatur quod exorto iam die rogemus deum ut per totū diei curriculum nos custodiat a uitijs, detque diem ipsum in laude sua perficere.

¶ ANNOTATIONES. In primo uersu. Iam lucis orto sidere. Hoc loco tempus exprimitur, quo soleat hymnus iste ex ritu ecclesiastico cantari, qui officio primæ peculiariter est addictus. Illud autem officium circa ipsius solis exortum eleuationem super nos, solet quotidie celebrari. Dicitur autem hic sol per insignem quandam excellentiam sidus lucis, quod cęteris sideribus sit lucidior,

& totum hunc mundum ſua lampade illuſtret.

2 In ſecundo uerſu Linguam refrenans temperet. Alludit hic ad hanc prophetæ orationem in pſalmo. Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circũſtantię labiis meis. Ita cum dicit. uiſum fouendo contegat, exprimit hanc pſalmi ad Deum orationem. Auerte oculos meos ne uideant uanitatem. Et ita ferme omnes hymnorum ſententiæ deprecatoriæ locum habent aliquem ſcripturæ ex quo ſunt deſumptæ, & cui conformitate ſenſus apte reſpondent. ut facile reprehendere poſſunt qui ſacris literis uel mediocriter ſunt inuerſati.

Pſal. 40. *Pſal. 118*

3 In tertio uerſu Abſiſtat & uecordia. Vecordia pro ſtultitia & ſtoliditate animi, recte hic ſumitur, ad bona opera inertis ac inepti Dicitur enim uecors, quaſi ſine corde, q inſipiens eſt & ſtolidus, quod a ue particula negatiua, & nomine cor compoſitum eſt. Cor autem pro prudentia beneq́ operandi ſcientia interdum ſumitur. ut apud Hieremiam. Audi popule ſtulte. qui non habes cor. Inde cor datum hominem dicimus prudentem & maturum.

Hiere. 5.

4 In quarto uerſu. Noctemque ſors reduxerit. Sors hic nõ pro fortuito rei euentu, aut parte quæ ſortiendo cuiquã euenit ſumitur. ſed pro ſucceſſione uiciſſitudineque temporis. cuius certa ſerie ac alternatione, diei ſuccedit hora nocturna. Et tunc deo gloriam canamus, rationabile eſt, quod eius munere diem totum tranſegerimus, ſine incõmodo ac malo.

Ad tertiam.

Eodem genere carminis hymnus iſte conſtringitur, ſicut prçcedens. & ubique rectam ſeruat illius metri legem præterquam in poſtremo carmine tertij uerſus, in cuius tertio loco ponitur trocheus pro ſpondeo. quod quidem uitium tolleretur, ſi quis ita uerſum illum clauderet, nunc & per omne ſeculum.

Author eius eſt beatus pater Ambroſius, in quo ſanctum in-

1 *NVnc ſancte nobis ſpiritus*
Vnum patri cum filio:
Dignare prõptus ingerĩ
Noſtro refuſus pectori,
2 *Os, lingua, mens, ſenſus, uigor:*
Confeſſionem perſonẽt.
Flãmeſcat igne charitas
Accendat ardor proximos
3 *Præſta pater pijſſime,*

Patrique compar unice,
Cum spiritu paraclito,
Et nunc & in perpetuũ.
Amen.

uocat spiritum, ut dignetur nobis illabi. hortatur deinde, ut & corpore & aĩo diuinas psonemus laudes, ac feruentem charitatis affectũ in proximos habeamus.

§ ANNOTATIONES. In primo uersu. Nunc sancte nobis spiritus. Quoniam hic primus uersus intricatam & difficilem prima fronte habet structuram atque cõtextum, ita est ordinanda eius sententia. O sancte spiritus q̃ es unum in substantia ipsi patri cum filio, dignare prõptus ac facilis ingeri illabique nobis, refusus atque infusus nostro pectori siue animæ nostræ. ut datiuus nobis, ad uerbum ingeri nectatur, & nostro pectori, ad participium refusus, quod ibi tantundem ualet atque illapsus uel infusus. Cæterum ibidem dicitur spiritus sanctus esse unum patri cum filio, quia unius ac eiusdem est substantiæ & naturæ cum deo patre & filio, a quibus ineffabiliter ꝓcedit. Cum enim unica sit & indiuidua diuina substantiæ, tribus superdiuinis personis communis ac eadẽ: haud dubie spiritus sanctus & patri & filio consubstantialis est, & utrique unitate substãtia coniungitur. Quod apte & accommodate per neutrum genus unum, hic insinuatur, quod ipsum substantiæ est significatiuum. quemadmodum filius Dei ut seipsum unius & eiusdem substãtiæ Cum Deo patre esse innueret: dixit Ego & pater unũ sumus. Non est autem admittendum quod spiritus sanctus sit unus patri cum filio. Nã sermo ille indicaret unã eandemque esse personam spiritus sancti cum patre & filio: quod masculinum genus, personæ sit insinuatiuum. Illud autem nequaquam recipiendum est: cum inter ipsas tres diuinas personas sit discretio personalis. Ioan. 10.

§ In secundo uersu Os, lingua, mens, sensus, uigor. Hæc quinque os, lingua, mens, sensus, uigor: ponuntur ad indicandum omnia quæ ipsius hominis sunt, siue ad corpus siue animam pertinent. Os enim & lingua, & sensus: ad corpus attinent. mens autem & uigor siue uirtus animi: ad spiritum. Debet enim & caro in nobis & spiritus diuinas laudes personare: ut dicamus cum propheta. Benedic anima mea domino: & omnia quę intra me sunt, nomini Psal. 102

ſancto eius. Et confeſſio eo in loco non pro confeſſione peccatorum aut fidei accipitur: ſed pro confeſſione laudis, ut frequentiſſime in ſcriptura. Denique ignis ibidem pro ſpiritu ſancto recte ſumitur: qui ignis eſt ille cęleſtis, quem dominus uenit mittere in terram, & corda noſtra terrena: & nihil aliud uult: niſi ut ſacer ille ignis in nobis ſuccendatur.

Lucæ.12.

Ad ſextam.

1 *Rector potens uerax deus.*
Qui tẽperas rerũ uices.
Splẽdore mane inſtruis.
Et ignibus meridiem.
2 *Extingue flãmas litiũ.*
Aufer calorem noxium.
Confer ſalutem corporũ,
Veramque pacem cordium.

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri legem ubique obſeruat. In tertio tamen carmine primi uerſus uocalem habet alteri uocali continuo ſine colliſione præpoſitam, quod non paſſim cuique licet. Neque in quarto eiuſdem uerſus carmine trocheus tertio loco ponitur pro ſpondeo: ut putarent illi qui primam ſyllabã dictionis meridie crederent eſſe longam & ſecundam breuem. Nam ediuerſo prima eius ſyllaba breuis eſt & ſecunda longa: quare eo loco apte ponitur iambus. At uero primam datæ dictionis ſyllabã breuem eſſe & ſecundam longã: teſtis eſt Mart. in hoc carmine iambico ſenario. Inter repentes poſt meridiem buxos. Idem obſeruat Catullus in hoc uerbo meredio as, in hoc carmine phaleutio. Iube ad te ueniam meridiatum. Author eius: ſanctus Ambroſius. In eo diuinam laudat omnipotentiam a prouida ordinatione ac diſpoſitione temporum. oratque ut ardores concupiſcentiarum a nobis tollat: & ſalutaria tam corpori quam animæ tribuat, corpori quidem ſanitatem, animæ uero tranquillitatem.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Splendore mane inſtruis. Hoc in loco mane, non aduerbij ſed nominis locum tenet & ſignificationem. tempus enim matutinũ ſignat, & accuſatiuus eſt. Sic & apud ſacram ſcripturam frequenter ſumitur in primo cap. Geneſeos. Sic & apud Perſium ponitur cum ait. Nempe hoc aſſidue? nam clarũ mane feneſtras intrat. ubi mane nominatiuus eſt & adie

ctiuo neutri generis annectitur.

2 In secundo uersu. Extingue flammas litium. Hoc loco flamma, calor, ignis, sumūtur (ut ita dixerim) in malam partem, pro commotione & uehementia noxiarum concupiscentiarum militantium contra spiritum. quomodo & in sacris eloquijs sæpenumero accipiuntur. ut apud ꝓphetam. Omnes adulteri quasi clybanus ardens. Et Paulus. In quo positis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Denique Iacobus. Lingua ignis, uniuersitas iniquitatis. inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammata a gehēna In eodem uersu. Veramque pacem cordium. Pax quā dat hic mundus: non uera est pax sed adumbrata & simulata. Non est enim pax impiis: dicit dominus. Pax uero quam deus confert, tranquillitas scilicet conscientiæ, atque concordia cum deo, seipso & proximo, uera est & syncera pax, summopereque expetēda. de qua dicit psalmus. Pax multa diligentibus legē tuā & nō est illis scandalū.

Osee.7 *Ephe.6* *Iaco.3.* *Ioan.14.* *Esa.49* *Psal.118.*

Ad nonam.

1 *Rerum deus tenax uigor.*
Immotus in te permanens
Lucis diurnæ tempora.
Successibus determinās.
2 *Largire clarum uespere.*
Quo uita nusquam decidat.
Sed præmium mortis sacræ.
Perennis instet gloria.

Hymnus iste, carminis iambici dimetri regula apte coercetur. Author eius, sanctus Ambrosius, in quo diuinam laudat prouidentiam sua uirtute omnia conseruātem, & diei partes suis uicibus distinguentem. Orat ut item fœlicē & beatum uitæ exitum deus largiatur nobis, et post mortem sanctam ac piam uitam æternam.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Rerum deus tenax uigor hic dicitur deus esse uigor tenax rerum: quoniam omnitenenti sua uirtute cuncta conseruat in suo tenore. In seipso tamen permanet immotus: quia apud ipsum non est transmutatio nec uicissitudinis obumbratio, stabilisq; manens dat cuncta moueri. Demū Dei tempora successibus determinat: quoniā horis diurnis suas uicissitudines & ordinem assignat. Ordinatione enim ipsius (ut ait Psalmus) perseuerat dies. & alio loco. Fecit lunam in tempore: sol cognouit occasum suum.

Iaco.1. *Psal.118.* *Psal.103*

2 In secundo uersu. Largire clarum uespere. Istius sensibilis & temporalis diei uespere, etiam temporarium ac fluxum, utpote tempus uespertinum atque serotinum obscurum est & atrum nam ob uicinum noctis crepusculum & solis occasum, paulatim decūbit in tenebras. Vespere autem spirituale & mysticum, scilicet sacer & beatus uitę exitus, qui nobis est uespera præsentis incolatus, est clarum & lucidum. quoniam succedentem non habet tenebrarū horrorem, sed lucidam regni cœlestis habitationem, nullo fine claudēdam. Et in isto claro uespere uita nusquam decidit siue deficit. quia mors ibi amplius locum non habet, sed immortalitas & perennitas est indeficientis uitæ. Potest itaque posterioris uersus secundum carmen de uita futura & alterius seculi intelligi, sicut nunc expositum est. necnon & de uita præsenti. quam petimus hic ita a nobis transigi, ut ipsa nunquam decidat a rectitudine neq; prolabatur in mortem animæ per peccatum sed æterna nobis gloria deinde adueniat, quæ est præmium atque remuneratio mortis sanctæ. Qui enim in domino moriuntur, beati sunt, atque sempiternam uitam in mercedē accipiunt. Insuper & hic annotatione non est indignū, quod uespere nomen indeclinabile neutri generis, pro extrema diei parte, apud sacram scripturam in frequēti est usu. ut, factum est uespere & mane dies unus: Apud authores uero singularis literaturæ nō id nomen in usu uersatur, sed uesper, eris, uespera, æ, & uesperum, i. quorum trium unūquodque significat ultimam diei partem, cum iam noctis instat opacitas. quoniam eo tempore stella post occasum solis exoriens (quæ uesper a latinis dicitur, & uesperis, & uespera, a Græcis uero hesperus) apparere solet. Exempla horum passim occurrunt.

Apoc. 14. *Genes. 1.*

Diebus dominicis, ad uesperas.

Præsens hymnus carminis iābici dimetri regulā ubique exacte seruat, præter id quod in quarti uersus primo carmine spondeum habet pro iambo in secundo loco. quod non est frequenter admittēdum. Author

1 Lucis creator optime,
Lucē dierum pferens,
Primordiis lucis nouæ
Mundi parans originem.
2 Qui mane iunctū uesperi
Diem uocari præcipis,
Tetrum chaos illabitur.

Audi preces cum fletibus.
3 *Ne mẽs grauata crimine,*
Vitæ sit exul munere
Dum nil perenne cogitat.
Seseque culpis illigat.
4 *Cœlorũ pulcet intimum,*
Vitale tollat præmium
Vitemus omne noxium,
Purgemus omne pessimũ.

eius, sanctus Gregorius. In quo Deum laudat, ut lucis diurnæ & temporum creatorem atque dispositorem. oratq; ne mẽs nostra peccatis oppressa exultet a uita cœlesti, sed ita declinet peccata in præsenti seculo, ut in futuro æterni regni obtineat præmium, transeatq; a morte ad uitam perpetuam.

1 ANNOTATIONES In primo uersu. Primordiis lucis nouæ. Describitur hoc loco ab authore opus primæ diei, inter sex illos dies, quibus in Genesi mundus sensibilis creatus dicitur. Nempe primo die dixit Deus. Fiat lux, & facta est lux. & diuisit Deus lucem a tenebris, uocauit lucem diem, & tenebras noctem. Et factũ est uespere & mane, dies unus, id est primus. Idcirco hic recte dicit primus uersus, quod per lucis nouæ primordiæ Deus mundi parauit originem, quoniã ab ipsa luce inchoauit opus sex dierum. Apte itidem & uere dicit secundus uersus, quod Deus præceperit ipsum mane coniunctum uesperi uocari diem. qm̃ ab illis partibus extremis, principio & fine, primus ipse sex dierum & reliqui oẽs, in Genesi denominati sunt.

2 In secundo. Qui mane iunctum uesperi. Vesperi hic datiuus est huius nominis uesper, eris, tertiæ declinationis, quod (ut paulo ante dictũ est) extremam diei partem signat. ut apud Statium. Sed uesper opacus Lunares iam ducit æquos. Chaos autem apud antiquos confusam significabat rerum ante mundi formationem molem & congeriem, quæ ab eis omnium rerum ponebatur principium. Hic autem (ut sæpe alias) pro tempore nocturno capitur, qđ ob tenebras & obscuritatem, rebus cõfusionẽ ingerit. *Genes. 1.*

4 In quarto uersu. Cœlorum pulset intimum. Hæc uerba pulset & tollat, referri debent ad nominatiuum mens in pcedente uersu expressum. ut sensus sit. mens ergo nostra feruenti oratione & meditatione assidua cœlos ipsos pulsitet ac penetret. æternæq; uitæ brauium tandem sibi uendicet & assequatur. Et uerbum tollere, non auferre hic significat aut remouere, sed accipere & comparare. ut & eo *Luc. 19.*

Matt.20 in loco. Tollis quod non posuisti. Et tolle quod tuum est, & uade.

Ad completorium.

Hymnus iste, carminis iambici dimetri lege & modo cōstringitur: & in duobus primis eius uersibus illū exacte seruat. præterquam in tertio carmine primi uersus, ubi primo loco ponitur trocheus pro spondeo: contra huius metri normam. Tertius uero uersus, ameter est sine recta mensura. nam nullū quatuor eius carminū rectam obseruat huiusce metri regulā, ut cognoscenti quantitates syllabarum & carminis rationem liquido constat.

1 *TE lucis ante terminū,*
Rerum creator poscimus.
Vt solita clementia.
Sis præsul ad custodiam.
2 *Procul recedant somnia,*
Et noctium phantasmata.
Hostemq; nostrū cōprime
Ne polluantur corpora.
3 *Præsta pater omnipotens*
Per iesum Christū dominū
Qui tecum in perpetuum
Regnat cum sancto spiritu. Amen.

In illo ad Deum dirigitur oratio, ut adueniente noctis crepusculo sit custos noster, & in nocturna quiete propellat a nobis insomniorum illusiones atque nocturni somnii pollutionem, quæ hoste nostro suggerēte interdū contingit.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Te lucis ante terminum. Hic tempus insinuatur, huic hymno cātando designatum, ut pote ipsius completorii, quod ante finem diei & in ipso fere noctis crepusculo ex ecclesiastica cōstitutione exolui Deo debet.

In eodem uersu. Sis præsul ac custodia. Præsul dicitur qui aliis ad tutamen & præsidium præest, quorum custodiæ & directioni inuigilat. ut cuique homini suus angelus bonus, præsul ac præses est. Custodia uero in actiua significatione (sicut & hic sumitur) is dicitur, qui alium custodit, illiusque custodiendi sedulam curam gerit. Sunt & nonnulli, qui hunc primū uersum ita finiūt. sis præsul ad custodiam. Et hi etiam recte legunt, nam neque carmen neque sententia ob hanc mutationem uitiatur.

2 In secūdo uersu. Et noctium phantasmata. Phantasma, græcum nomen est, significās speciem siue imaginem animo apparentem atque obiectam sine rei existentia. Vnde

phantaſmata noctium dicũtur uiſa nocturna, quæ nobis dormientibus atque ſomniantibus occurrũt. Et illa interdum illuſione hoſtis noſtri impura ſe obiiciunt & ad immũditiam pertrahẽtia. iccirco merito petere debemus illa Dei præſidio a nobis auerti. Quemadmodum etiam ut a corporũ pollutione nocturna præſeruemur, ſedulo orãdum nobis eſt. quoniam ubi illa hoſtis noſtri ſuggeſtione acciderit inter dormiendum, reddit hominem minus aptum ſępius & indiſpoſitũ ad ſancti altaris celebrandum myſteriũ, ut ſatius ſit & tutius, ob auguſtiſſimi ſacramenti euchariſtiæ reuerentiam, die proxime illam ſequente ab eo contrectando & cõſecrando abſtinere, modo id commode & ſine offendiculo fieri posſit. Quod & uetus lex nobis ſubinſinuat, cũ ait Si fuerit inter uos homo qui nocturno pollutus ſit ſomno, egredietur extra caſtra, & nõ reuertetur priuſquã ad ueſperam lauetur aqua & poſt ſolis occaſum regredietur in caſtra. Si enim in ueteri & figurali lege ob pollutionem nocturnam cẽſebatur homo toto die proxime ſequente immũdus, & iubebatur ſequeſtrari ac ſeparari a cęterorum conſortio atque contubernio, unius diei ſpatio, quanto magis in noua lege & euangelica ubi ſanctiora & ſacratiora tractanda ſunt myſteria, poſtridie quam acciderit illius inquinamenti cõtagium, debet ſe homo immũdum reputare, & ob diuinorum ſacramentorum puritatem ac ſublimitatem ab illis tunc attrectandis humiliter ſe ſubtrahere ac ſegregare. *Deute.23*

Diebus dominicis ad nocturnum matutinum, alius hymnus.

1 *PRimo dierum omniũ*
Quo mundus extat conditus:
Vel quo reſurgens conditor
Nos morte uicta liberat.
2 *Pulſis procul torporibus*
Surgamus omnes ocyus.
Et nocte quæramus piũ,
Sicut prophetam nouimus.
3 *Noſtras preces ut audiat,*

Præſens hymnus metro iambico dimetro compoſitus eſt, & rectam eius ferre in omnibus locis obſeruat legem, præterquam in iis ubi uocalis proxime uocalem in diuerſis dictionibus ſine colliſione cõſequitur. quod ubi frequens eſt, concinnitati carminis officit. & in is ubi trocheus pro ſpondeo primo loco, & ſpõdeus pro iambo ſecondo loco reponitur, quod inueſtiganti fa-

cile occurret.

Author eius est sanctus Gregorius. in quo nos exhortatur quod in sacro die dominico surgamus nocte ad cãtandas Deo laudes, ut demum nos mundatos ab inquinamento carnis & spiritus perducat ad cœlestia regna, ubi Perpetuo eius nomen laudemus.

ANNOTATIONES. In primo uersu. Primo dierum omnium. Hic cõmendatur dies dominicus (quo hymnus iste ad nocturnum cantari solet) a duobus potissimum mysteriis. Primum. quod si omnium dierum fuerit primus, ut ante ipsum nullus fuerit huius seculi dies & inter sex dies in Genesi distinctos quibus deus scribitur formasse hunc modum sensibilem, dies dominicus primum obtinuerit locum, fueritque illorum sex

Genes.1. etiam primus. Quod quidem facile ex scriptura conuincitur.

Suamque dextram porrigat.
Et expiatos sordibus
Reddat polorũ sedibus.

4 *Vt quique sacratissimo*
Huius diei tempore
Horis quietis psallimus.
Donis beatis muneret.

5 *Iã nunc paterna claritas*
Te postulamus affatim
Absit libido sordidans
Omnisque actus noctius.

6 *Nec fœda sit uel lubrica*
Compago nostri corporis,
Per quod auerni ignibus
Ipsi cremem ur acrius.

7 *Ob hoc redemptor quæsumus*
Vt probra nostra diluas.
Vitæ perennis commoda
Nobis benigne conferas.

8 *Quo carnis actu exules*
Effecti ipsi cœlibes,
Vt Præstolamur cernui
Melos canamus gloriæ

Nam requieuit Deus die septimo ab omni opere quod patrauerat, cum iam expleti essent sex dies operum Dei. Et dies ille septimus iccirco nominatus est sabbatum, id est requies. At qui si ante sabbatum sumantur continuo ordine sex dies, primus illorum est dies dominicus, secundus, feria secunda, & tertius, feria tertia, & ita deinceps. Igitur primus dies quo mundus fuit conditus, & quo formata describitur lux, ut in antepræcedente hymno dictum est, fuit dies dominicus: Secundum huius diei dominicæ mysterium hic expressum est, quod eo die Christus resurrexit a mortuis, & deuicta morte nos ab eius liberauit impio.

Marc.16 Quod etiam ex sacra scriptura euadit perspicuum. Nam ut dicit Marcus euangelista, Christus surrexit a mortuis

mane prima ſabbati id eſt prima dies poſt ſabbatum, eſt dies dominicus. Eſt igitur ille dies, etiam glorioſa Chriſti reſurrectione inſignitus & honoratus. Alia eiuſdem ſacrę diei ſacramenta hic prætermittuntur, quia non conueniunt propoſito.

2 In ſecundo uerſu. Surgamus oēs ocyus. Hoc loco ocyus aduerbium eſt comparatiuum propoſitiuo poſitum, ut apud Virgiliū in Bucolicis. Ille ubi me uidet, cōtra ocyus inquit. Ocyus inquam, id eſt cito ſiue uelociter. Caret autem poſitiuo ſed ſuperlatiuum habet ocysſime. quemadmodum & eius nomen a quo formatur, ſcilicet ocyor, nō habet poſitiuum ſed ſolum ſuperlatiuum ocyſſimus. Significat autem ocyor idem quod uelocior. Virgilius, Fugit licet ocyor Euro. & y græco in ſecunda ſyllaba ſcribitur, cum is omnibus quæ formantur ab eo.

Porro in eodem uerſu, accuſatiuus pium, uerbo quæramus annecti debet, & ad deum (qui clemens eſt & benignus) referri. Accuſatiuus uero prophetam cum uerba infinitiuo quæſiuiſſe ſubaudito iungendus eſt, ut hic ſit ſenſus. ſicut nouimus prophetam Dauid quæſiiſſe deum nocte. cum ait in pſalmo. media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. *Pſal.118*

4 In quarto uerſu. Donis beatis muneret. Legendum eſt hoc loco muneret, per m in prima ſyllaba & n in ſecunda, quod a muneo, as, are, formatur, ſignificatque donare, & aliquo munere quempiam honeſtare. Expoſcitque accuſatiuum cum ablatiuo, ſicut & eius compoſitūm remunerare. Nam ſiquis hic nuneret per n in prima ſyllaba & m in ſecunda proferret a uerbo numero, as, is neque rectam ſeruaret ſentētiam, neq; legitimā carminis compoſitionē.

5 In quinto uerſu. Iam nunc paterna claritas. Nomine paternæ claritatis, recte intelligitur ipſe deus pater, qui eſt claritas & lux æterna, ut identica ſit illa oratio. Recte etiā ea nuncupatione deſignatur Dei filius, qui paterna ſiue patris diciturclaritas, nam ſplendor & imago eſt Dei patris. unde & ſacratiſſimus Dionyſius Ieſum appellat paternam lucem.

7 In ſeptimo uerſu. Nobis benigne conferat. Aliqui hoc loco legunt, nobis benignus conferat, quod licet nec ſen-

tentiæ nec carminis incommodet, duriorem tamen habet & difficiliorem prolationem, propter plurium consonantium concursum. Iccirco satius est ob suauiorem prolationem legere aduerbium benigne.

8 In octauo uersu. Effecti ipsi cœlibes. Cœlebs est q se continet a carnis uoluptatibus, & castam degit uitam. Inde cœlibatus, uitæ continentia, & a carnali consortio abstinentia. Cernuus uero dicitur inclinatus & pronus, quasi qui terram cernat, oculosque ad eam deflectat. Virgilius in Aeneide. Erectoq; incumbit cernuus armo. Cum igitur nosipsos in terram prosternimus ante Deum, ut humilitatem animi corporis habitu demonstremus, recte cernui esse dicimur. Demum melos neutri generis nomen græcum dicitur cantus suauitas & dulcis modulatio. Persius. Cantare credas pegaseium melos. Recipit declinationem fere ad modum secundæ declinationis nominum latinorum: & ablatiuum singularem facit in o, sicut chaos habet chao. Ouidius in Metamorphosi. Et noctem, noctisq; Deos hereboque chaoque. Inde melodia dicitur dulcis cantus & suauis auditu, cuius penultima breuis est.

Diebus dominicis ad laudes matutinas.

Hymnus iste, carminis iambici dimetri regulam integre seruat. Cuius licet soli duo postremi uersus in nonnullis ecclesiis cantari ad laudes matutinas soleant, quoniam tamen totus apprime suauis est & admodũ elegans, neque prolixitate fastidiẽs, totus etiam hic explicatus est. Et quoniam idem circa gallicantũ concini consueuit, describitur in eo multiplex utilitas & commoditas, quæ hominibus ab ipso gallicinio prouenire solet. Quæcũque itaque hic de gallo et eius nocturno cantu dicuntur, sensibiliter ad literam atque corporaliter primum intelligenda sunt, ut

1 *Aeterne rerum conditor*
Noctem diemque qui regis,
Et temporum das tẽpora
Vt alleues fastidium.

2 *Præco diei iam sonat*
Noctis profundæ peruigil,
Nocturna lux uiantibus
A nocte noctem segregans,

3 *Hoc excitatus lucifer*
Soluit polum caligine.
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deserit.

4 *Hoc nauta uires colligit,*
Pontique mitescunt freta.
Hoc ipsa petra ecclesiæ
Canente, culpam diluit.

5 *Surgamus ergo strennue,*
Gallus iacentes excitat
Et somnolentos increpat,
Gallus negantes arguit
6 *Gallo canente spes redit,*
Aegris salus refunditur.
Mucro latronis conditur,
Lapsis fides reuertitur.
7 *Iesu labentes respice,*
Et nos uidendo corrige.
Si respicis lapsus cadunt
Fletuque culpa soluitur.
8 *Tu lux refulge sensibus,*
Mentisque somnũ discute.
Te nostra uox primũ sonet,
Et ore psallamus tibi. Amẽ.

ut prima fronte differũtur. Deinde uero ad spiritualem transferẽda sunt intelligentiam, & in mystico accipienda sensu quo nox & tenebrę, peccatum somnus uero, torporem et inertiam in peccato signat, lux autem diurna diuinæ gratiæ fulgorem indicat. Et gallus Christum eius uero cantus, uocem Christi insinuat, nos per euangelium & doctrinã apostolicam excitantis, ut excusso torpore noxio ad opus bonum euigilemus & exurgamus Quemadmodũ perpulchre & apte Aurelius Prudẽtius ipsum galli cantum ad spiritualem traduxit sententiam & expositionem, in eo hymno qui inferius subiũgetur Ales diei nuncius, lucem propinquam pręcinit, nos excitator mentium: iam Christus ad uitã uocat. qui huic hymno materiæ conformitate propemodum respondeat ac cognatus est.

Porro huius hymni materiam beatus Ambrosius iisdẽ propemodũ uerbis exprimit, in lib. 5. Hexameron cap. 24. cum ait, Gallus quasi bonus cohabitator & dormientem excitat, & solicitum admonet, & uiantem solatur: processum noctis canora significatione protestans Hoc canẽte, latro suas relinquit insidias. Hoc ipse lucifer excitatus oritur, cœlumq́ illuminat Hoc canente, mœstitiam trepidus nauta deponit, omnisq́ crebro uespertinis flatibus excitata tempestas & procella mitescit. Hoc canente. deuotus affectus exilit ad precãdum, legendi quoque munus instaurat. Hoc postremo canente, ipse ecclesię petra culpã suam diluit. quàm priusquam gallus cantaret negando contraxerat: Istius cantu spes omnibus redit, ægris leuatur incómodum: minuitur dolor uulnerum, febrium flagrantia mitigatur, reuertitur fides lapsis Iesus titubantes respicit: errantes corrigit. Denique respexit Petrum & statim error abscessit: pulsa est negatio, secuta confessio Hæc Ambro-

Ambrosius sius. Ex quo sumitur cõiectura, aut beatum Ambrosium hunc hymnum (ut & nonnullos alios) cõtexuisse, aut eius authorem, hunc Ambrosii locum uidisse, & ex eo totam sumpsisse sententiam præsentis hymni.

1 ANNOTATIONES In primo uersu. Et temporum das tempora. Dicitur Deus, temporũ dare tempora, quoniam alternationes facit & uicissitudines temporum: diei scilicet & noctis. ut huiusmodi uariatione, immutatione, alternaq; illorum successione tollatur fastidium, quod nobis inferretur si unius duntaxat sortis & conditionis tempus iugiter haberemus. Si enim cõtinuus foret sine nocte dies: id sane tædium nobis ingereret, & tãto magis, si perpetua nobis esset nox sine die. Nunc uero cum diei succedit nox, itidem & nocti dies, huiusmodi uicissitudine sustollitur nobis omnis fastidii occasio.

2 In secundo uersu. Præco diei iam sonat. Præco hic dicitur gallus, auis domestica & nota, quoniã sui cantus preconio diem propinquam nunciat. Idem etiam noctis profundæ est peruigil, quoniam nocte intempesta cum cæteras animantes sopor altus habet, uigil excubat, ut statis ac certis horis cantum ædat. Idem quoque nocturna lux est uiantibus, quantum ad munus & officium, ꝙ noctu iter agentibus nocturnas significat horas. perinde atque interdiu uiam carpentibus lux solis eas insinuat conspicantibus solem, temporisq; decursum annunciat. Denique idẽ diei præco a nocte noctem segregare memoratur, quoniã priorem noctis partem a posteriore, suo cantu dirimit ac dissеparat, per inditam illi a diuina ꝓuidentia notã quandam & signaculum discretionis ac intelligentiæ, qua ordinatissime iisdem noctis temporibus in cantum erumpit, quasi noctis discretor. Quare non immerito sciscitatur de

Iob.38. eo beatus Iob. Quis dedit gallo intelligentiam?

3 In tertio uersu. Hoc excitatus lucifer. Stella illa matutina quæ solis exortum suo splendore ut nuncius preuenit, humano uulgarique more hic dicitur excitari per ipsum diei præconem, quasi prius sopore fuisset depressus, & galli cantu excitus se præpararet ad ortum. quoniam paulo post tempus gallicantus, lucifer exoritur & cœlum ipsum Nocturna caligine purgat. Tũc itidem omnis malefacto-

rum caterua nocendi finem facit, quoniam qui male agit, odit lucem: & male agẽdi tenebris audacia crescit. In ipso autem gallicantu diem uicinum nunciante, fures, sicarii, latrones, noctis opacitate nocẽdi occasionem ante nacti, a suis desistunt maleficiis lucis propinquitate deterriti. Quod & Prudentius in hymno supradicto (qui etiam est ad gallicantum) hoc modo expressit. Ferunt uagantes dęmonas, lætos tenebris noctium, gallo canente exterritos, sparsim timere accedere.

4 In quarto uersu. Hoc nauta uires colligit. Nocturno tẽpore, ingruentes mari tempestates ob negatum lucis diurnæ beneficium, magis formidantur a nautis. Iactati igitur grauibus procellis intempesta nocte, cum gallicantũ audiunt nautæ, uires animũq; reuocant, ob speratæ diei propinquitatem. Adde ꝙ sedatior fieri plęrunque solet tempestas, & mutescere uentorum fragor ac procellarum fremitus, circa diluculum. Porro per petram ecclesiæ hoc loco sanctus Petrus intelligitur, ob soliditatem fidei & confessionis Christi, cum ab eo interrogaretur quem eum esse diceret, id nomen iure sortitus. Is autem canente gallo culpam trinæ negationis Christi fletu diluit, quoniam audito galli cantu recordatus est uerbi domini quod ante dixerat. antequam gallus cantet, ter me negabis, & egressus foras fleuit amare. Idem quoque & Prudentius in loco iam dicto sic expressit. Fleuit negator denique ex ore prolapsum nefas. Cãtuque galli cognito peccare iustus destitit.

Matt.16.

Matt.26

5 In quinto uersu. Surgamus ergo strenue. Monemur hoc loco a somnolentia peccati desidiaque exurgere, ex ipso galli cãtu ad hoc excitati. quemadmodum etiam nos admonet beatus Paulus. Hora (inquit) est iam nos de somno surgere. Et rursum alio in loco. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. Vnaquęque enim harum & consimilium scripturæ sanctæ exhortationum, spiritualis est galli cantus, insonans auribus nostris.

Roma.13

Ephes.5.

6 In sexto uersu. Gallo canente, spes redit. Spes inquã euadendi cuiuspiam periculi, quod horrida noctis opacitas reddidit grauius & formidabilius. Tunc etiã ægris salus instauratur, qm̃ morbus nocte ingrauescens, sępenumero circa diluculum fit leuator, cum abeunte nocte (quę ipsis

ſomno deſtitutis fuit tædioſa (optata diei lux emicare cœperit. Rurſum tũc mucro latronis conditur, uaginaque reponitur, ꝙ ob diei aduentum a latrocinio uel inuitus latro ceſſet. Denique tũc lapſis fides reuertitur, ut beato Petro qui ante negando prolapſus, per gallicantum ad fidem reuocatus eſt.

7 In ſeptimo uerſu. Ieſu labantes reſpice. Crediderim potius hoc loco, labantes, ſiue cadentes eſſe legendum. & ob uicinitatem uocabuli & ſignificationis, factam eſſe unus uocabuli in alterum commutationẽ. Nam labor, eris, deponens uerbum primam ſyllabam habet longam, quare ſecundo loco conſtituitur ſpondeus pro iambo. labo uero labas, habet primam breuem, & ergo aptum componit ſecundo loco iambum.

8 In octauo uerſu. Si reſpicis lapſus cadunt. Aliqui hoc loco proferunt, ſi rerum aptam continet ſententiam, ſed uitiat carmen, quia ſpondeũ quarto loco collocat pro iambo. Secundus uero neque rectam tenet ſententiam, neque ſatis cohærentem cum præcedentibus. Quis enim aptum iudicet eſſe ſenſum, ꝙ ſi reſpiciat nos Chriſtus, lapſi cadũt? cum potius benigno eius intuitu lapſi erigantur. Rurſum qui lapſi ſunt, quomodo iam cadũt, cum idem ſit labi & cadere? Satius igitur fuerit dicere. ſi reſpicis, lapſus (id eſt peccata & culpæ quibus prolapſi ſumus) cadunt atꝙ deſtruuntur. & tunc rectum ſeruabitur carmen atque ſententię aptitudo.

Feria ſecunda ad nocturnũm matutinum.

8 Pręſens hymnus, carminis iãbici dimetri legem ubiꝗ ſeruat, præterquã in quarti uerſus poſtremo carmine, ubi tertio loco trochęũ habet pro iambo. In eo fit ad Deum deprecatio: ut ſurgentibus ad diuinas laudes adeſſe uelit ad ſuum lumẽ infundere, quo depellantur tenebræ uitiorum.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Te lingua pri-

1 *SOmno refectis artub',*
Spreto cubili ſurgim'.
Nobis pater canentibus.
Adeſſe te depoſcimus.

2 *Te lingua primũ cõcinat,*
Te mentis ardor ambiat.
Vt actuum ſequentium
Tu ſancte ſis exordium.

3 *Cedant tenebræ lumini:*
Et nox diurno ſyderi.
Vt culpa quã nox intulit,
Lucis labaſcat munere.

4 *Precamur iidē supplices,*
Noxas ut omnes amputes.
Et ore te canentium
Lauderis in perpetuum.

mum concinat. Ex hoc loco id accipiatur documentum, qđ ual de salutare est & commendabile cum primum demisso strato sur rexerimus, antequā quippiam operis moliamur: Deo laudes persoluere & preces fundere, atq; ab oratione auspicari diurnum nostrum opus: ut oīa quæ deinde facturi sumus, a Deo dirigantur in bonum finem & exitium. Petiuit siqdem & ꝓpheta in psalmo, suorum operum a Deo directionem, cū ait. Et si splendor dñi Dei nostri super nos, & opera manuum nostra℞ dirige super nos, & opus manuum nostrarum dirige. In eiusdem quoq; uersus secundo carmine, ambiat uerbū non circundare aut circūplecti signat, sed desyderare & ardenter concupiscere. Petit enim ea oratio ut nostræ mentis amor seruidus Deum ardenter affectu prosequatur & desideret: ut quemadmodum ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita anima nostra ad Deum. *Psal.89.* *Psal.41.*

3 In tertio uersu. Cedant tenebræ lumini. In hoc loco & hymnis sequentibus, lumen & tenebras non solum corporaliter pro luce diei & tenebris noctis, sed & spiritualiter accipere debemus, lumen quidem pro fulgore diuinæ gratię, opereq; uirtutum, & tenebras pro nocte peccati & mentis cęcitate. Qūo & Apostolus accipit, cum ad Rom. scribit. Abiiciamus opera tenebra℞, & induamur arma lucis. Et ad Ephes. Fuistis aliqn̄ tenebræ, nunc aūt lux in dño. In eiusdem quoq; uersus quarto carmine, non labescat dicendum est (ut faciunt plęrique) sed labascat, quod a labo, as, adiecta co syllaba ad secundam personam deducitur ad primam habet syllabam breuem, sicut etiam suum primitiuum, labesco enim, latinum non est. cum non habeatur uerbum labeo, es, in usu, a quo formetur, neque a uerbo labor, eris, formari possit. Est autem labescere, cum impetu deorsum ruere, deficere atque prosterni. *Rom.13.* *Ephes.5.*

4 In quarto uersu. Precamur iidem supplices. Hoc loco ꝓnomen iidem pluralis debet esse numeri. & referri ad adiectiuum supplices in eodem casu: & proinde duplo i, scribi, ut primam habeat longam secundum carminis exigentiam. Nam si intelligatur esse neutrū singulare, accusatiui-

casus,& simplo i, scribatur, haberet primam syllabā breuem, & pyrrhichius in secundo cōstitueretur loco quod huic carmini nequaquam conuenit: Aptior etiam est sensus hoc quàm illo modo.

Eadem feria secunda ad uesperas.

Præsens hymnus, carminis iābici dimetri modum & formā accurate obseruat: præter id qđ in quarto carmine sexti uersus trocheū habet primo loco pro spondeo (est enī nominis ebrietas, secūda syllaba sine controuersia, breuis) qđ fit præter huius metri legem. In eo fit ad Dei filiū oratio ut suo lumine nos illustret, peccata nr̄a repellat, & uirtutes in nobis adaugeat.

1 *Splēdor paternæ gloriæ*
De luce lucem pferens.
Lux lucis & fons luminis:
Dies diem illuminans.

2 *Verusque sol illabere:*
Micans nitore perpeti.
Iubarque sancti spiritus:
Infunde nostris sensibus.

3 *Votis uocemus te patrē,*
Patrem perennis gratiæ:
Patrem potentis gloriæ,
Culpam releget lubricā.

4 *Cōfirmet actus strenuos:*
Dentem retundat inuidi
Casus secundet asperos
Donet gerendi gratiam.

5 *Mentē gubernet et regat*
Casto fideli corpore.
Fidelis calore ferueat,
Fraudis uenena nesciat,

6 *Christusq; nobis sit cib⁹,*
Potusq; noster sit fides.
Læti bibamus sobriam
Ebrietatem spiritus.

7 *Lætus dies hic transeat,*
Pudor sit ut diluculum.
Fides uelut meridies,
Crepusculum mēs nesciat.

8 *Aurora cursus prouehit*
Aurora totus prodeat.
In patre totus filius,
Et totus in uerbo pater.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu Splendor paternę glorię Omnes istę sunt filii Dei denominationes, qui est splendor gloriæ patris, ut ait Paulus. Idem quoq; de luce est lucē proferēs, qm̄ de seipso qui uera est lux, spūm sanctum ueram etiā lucem producit. Christus itidē est lux lucis, qm̄ lux est de luce, filius de patre. Insuper ipse est fons luminis: nam origo est & principium oīs illuminationis in creaturas propagatæ. Illuminat enim omnem hoīem uenīētem in hunc mundū. Demum idem est dies diem illuminans: nam spūalis est lux, sua claritate mētes humanas & angelicas etiā lucidas & iccirco diei noīe hic significatas, illuminans.

Hebr. 1.

Ioan. 1.

2 In secūdo uersu Micans nitore perpeti. Hoc loco dictio

perpeti,ablatiuus est singularis nõis adiectim perpes,etis: idem signans qđ perenne ac perpetuum,referturq; ad nomen substantiuũ nitore Quare non est opus eo loco proferre perpetim aduerbium:qm̃ per nomen illud,& carmẽ & sententia aptius quadrat.

3 In tertio uersu.Culpam releget lubricam.Verbũ releget a relego relegas,formatur & oritur, qđ significat in exiliũ mittere,expellere & abiicere, penultimamq; syllabã habet ꝓductam.Neque eo loco legat quispiam, religet lubricã. qm̃ id uerbum ex re & ligo,as, deductum,neque sniẽ con gruit neque carmini,cum penultimam habeat breuẽ. Supra dictum aũt uerbum & sequentia tertiæ personę,ad iu bar sancti spiritus sunt referenda,non aũt ad ꝓnomen tu, quod filium Dei monstrat nostrum patrem & authorem: nam diuersæ sunt ab illo personæ.

4 In quarto uersu.Confirmet actus strenuos.Non hic cõ formet dicendũ est, ut nonnulli habent libri neque infor met,ut habẽt alii. qm̃ neutrum eorum uerboꝝ adaptatur sententię conuenienter,& omnium(credo)iudicio uerbũ confirmet,accommodatiorem reddit sensum. Consimili quoque modo in eiusdem uersus tertio carmine,casus secundet asperos,uerbum secundet a secundare qđ est prosperum facere ꝓficiscitur, & accusatiuũ exposcit. ut Deus hæc mea cœpta secundet.inde secundus,a,ũm: prosper. Neque ibidem fœcundet legendum est a uerbo fœcundo as,quod est fœcundum facio.qñquidem hoc uerbum neque ipse conuenit sententiæ neque legi carminis.

6 In sexto uersu.Bibamus sobriam ebrietatem spũs. Ebrie tas carnis & temulentia, sobria non est, sed sobrietati uel maxime aduersa. Ebrietas uero spũs.ſ.exuberantissima & profusissima suauitas interna(quam sentiunt pię mentes cum syncero amoris & meditationis affectu Deo coniun guntur)semper habet annexam sibi sobrietatem ut indiuiduã comitem. Porro ad hãc ebrietatẽ spũalem summopere expetendam, inuitat omnes dulcissimus ille sponsus in canticis amatoris,dicens.Comedite amici & bibite, & inebriamini charissimi.Eandem quoque cõmendabilem ebrietatem sensit ꝓpheta : cum eructauit in psalmo illud canticum, quàm magna multitudo dulcedinis tuæ dñe Canti.5. Psal.30.

quam abscondisti timentibus te. Et rursum in alio loco.
Psal 30. Gustate & uidete, qm̄ suauis est dn̄s. Salomon quoque in
Sap. 12. libro Sapientię eandem expressit, cum ait. O quam bonus & suauis es domine spiritus tuus in omnibus.

7 In septimo uersu. Lætus dies hic transeat. Noīe diei hic tota pręsens uita recte accipitur, in qua partes assignat spirituales: diei sensibilis partibus similitudine quadam respōdentes. ut. s. pudor. i. castitas animi & corporis: sit exordium bonoꝝ operum & quasi diluculum fides aūt nullis fuscata tenebris sit ut meridies, qui clarissimus est. Nullū uero sit mentis nostræ crepusculum finisq; diei, sed iugiter in lumine fidei & bonorū operum permaneat, expers noctis & tenebrarum peccati.

8 In octauo uersu. Aurora cursus prouehit. A sensibili aurora hic ad itellectualem & spūalem auroram. s. Christū. fit manuductio. Sicut (inquit) aurora uisibilis nunc cursum suum accelerat, festinatque ad ortū, ita Christus qui uisitauit nos oriens ex alto per incarnationis mysterium, depulsa nocte mūdo ut mystica aurora illucens, totus ad nos per benignitatem prodeat. Ipse quidem Dei filius to-
Ioan. 14. tus est in patre (ut ipse in euangelio testatur) totus etiam pater in filio, per ineffabilem diuinarum personarum immeationem atque imanentiam.

Eadem fer. 2 ad uesp.

1 *Immense cœli conditor*
Qui mixta ne cōfūderēt
Aquæ fluenta diuidens,
Cœlum dedisti limitem.

2 *Firmās locum cœlestibus,*
Simulque terræ riuulis.
Vt unda flāmas temperet,
Terræ solum ne dissipent.

3 *Infunde nunc piissime,*
Donum perennis gratiæ.
Fraudis nouæ ne casibus,
Nos error atterat uetus.

4 *Lucem fides inueniat,*
Sic luminis iubar ferat.
Hæc uana cuncta terreat,
Hāc falsa nulla cōprimāt.

Hymnus iste, carminis iambici dimetri lege omnibus in locis recte obseruata cōponitur. In eo cōmendat author Dei uirtutem imensam. ab opere secūdæ diei, petitq; gratiam in bono perseuerandi nobis dari simul & fidē rectā atq; syncerā.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Immense cœli conditor. Hic laudatur omnipotens Dei uirtus ab opere secūdę diei
Genes 1. creationis reꝝ, quo in Gen̄ scribitur Deus fecisse firmamētum in medio aquaꝝ, & illius interstitio diuisisse aquas q̄ sunt sub

firmamento ab ijs quæ sunt super firmamentum. Et apte admodum præsens hymnus, illius operis secundæ diei meminit. Nam in officio ecclesiastico canitur in secunda feria, quæ secundus est dies hebdomadæ, & respondens ordine ac nomine sc̃dæ diei creationis mũdi. Quẽadmodum duo hymni superius expositi, ut puta Lucis creator optime, lucem dierum proferens, & primo dierum omniũ quo mundus extat conditus, dicti sunt cantari die dominico, quoniam opus primæ diei scilicet formationem lucis exponunt. quæ quidem prima dies, ipsi dominicæ etiam certo responsu, aptaq́ proportione accõmodatur.

In eodem uersu, nonnulli legunt secundum eius carmẽ per uerbum singulare confunderet, alij uero per uerbum plurare confunderent, & utrique recte. nam manente eadem sententia: singulare uerbum ad aquam referri potest, plurale uero ad fluenta. Sic & in secundo uersu quartum carmen aliqui claudunt uerbo singulari dissipet: quod referunt ad nominatiuum unda, alii uero uerbo plurali dissipent: quod ordinant cum nominatiuo plurali flammæ, subaudito ac repetito. Et quamuis uterque sensus satis sit congruus, posterior tamen uidetur huic loco conuenientior.

2 In secũdo uersu. Vt unda flammas temperet. Hic author ipse si eam particulam ĩtelligat (ut uidetur) de aqua super cœlos posita, secutus uulgatam multorum sententiam, dicit a Deo constitutas esse aquas super firmamentum, ut temperent æstum atque calorem siderum ne cœlos ipsos exurant. Quæ quidem ratio philosophiæ naturali non usquequaque est consona: cum orbes cœlorum non sint nati incalescere, neque possint incendio conflagrare, ut etiam in secundo libro Damasceni de fide orthodoxa capite septimo annotauimus. Iccirco ea clausula ut unda flammas temperet, ad aquam quæ sub firmamento est, potius est referenda: temperantem flammas astrorum ne illæ terram amburant. Sane ꝙ super cœlos collocatæ sint aquæ: scriptura multis in locis testatur. Quam autem ob causam illic positæ sint, non oportet nos curiosius esse solicitos. sed id solum fateri, ipsas ibidem constitutas eã ob rationem, quam deus nouit, qui nihil in hoc ornatis-

ſimo mundi opificio ſine ratione & fruſtra diſpoſuit, cũ omnia in ſapientia feciſſe perhibeatur.

Pſal.103 3 In tertio uerſu. Fraudis nouæ ne caſibus. Petit hęc oratiõ perpetuum diuinæ gratiæ munus: ne antiquus error præteritorum malorum nos opprimat per nouas dæmonis fraudes· neue ex tranſactis malis praua conſuetudine inducamur ad noua peccata perpetranda. Peccatum (inqt Gregorius) quod per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere mox ad aliud trahit.

4 In quarto uerſu. Hæc uana cuncta terreat. Hæc fides lucẽ diuina refulgens: cuncta uana & ſuperſtitioſa explodat, hanc etiam fidem nulla falſa dogmata aut hæreticorum figmenta opprimant.

Feria tertia, ad nocturnum matutinum.

Præſens hymnus, carminis iãbici dimetri regulam ubique & quidẽ rectiſſime ſeruat. In eo fit inuocatio filij Dei: ut a nobis expellat cæcitatem mentis & pigritiam bene agendi.

1 *Conſors paterni luminis:*
Lux ipſe lucis & dies.
Noctem canendo rumpimus:
Aſſiſte poſtulantibus
2 *Aufert tenebras mentiũ:*
Fuga cateruas dæmonum.
Expelle ſomnolentiam,
Ne pigritantes obruat,
3 *Sic Chriſte nobis omnibus.*
Indulgeas credentibus,
Vt proſit exorantibus
Quod præcinentes pſallimus.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Conſors paterni luminis. Hoc in loco dei filius dicitur conſors paterni luminis: quoniam ipſe de patre prodit ꝑ generationem æternam atque emanat, ut lumen de lumine, ut lux de luce, & a Sapiente dicitur *Sapien. 7.* eſſe candor lucis æternæ. Et quoniam filius patri conſubſtantialis eſt, connaturalis & coeſſentialis: communicat cum patre in lumine diuinitatis, & eandem cum eo habet lucem deitatis communem. Eſt enim Deus pater lux, & filius etiam lux. non tamen alia lux pater, alia filius: ſed omnino eadem. quoniam lucis nomen hic naturam indicat, non perſonam. Dicitur inſuper ipſe filius Dei lux lucis, quia lux eſt de luce & Deus de Deo, ut ante eſt dictum. denique & dies hic nominatur, qa huius mundi claritas eſt ſpiritualis, propulſata nocte errorum

& superstitionum: lumen ueritatis & agnitionem ueri Dei huic mundo manifestans. Vnde in euangelio se diem nominat: cum ait. Siquis ambulauerit in die: nō offendit. *Ioan. 11.*

2 In secundo uersu. Expelle somnolentiam. Nomine somnolentiæ, ignauia animi & socordia (quæ spiritualis est & noxia soporulentia) non inepte accipitur. licet & idem de corporali somnolentia recte intelligatur. hæc enim cum in omnibus operibus nostris, tum maxime in diuinis celebrandis officijs est fugienda, in quibus cum uigili excitatoq; corpore etiam uigil animus Deo est exhibendus.

3 In tertio uersu Indulgeas credentibus. Hic indulgere, significat peccatorum ueniam dare. quæ significatio in ecclesiastico usu est frequens, extra illum uero non usurpanda, quoniam apud probatos authores nequaquam inuenitur. Eodem etiam loco accommodate hic hymnus præcini dicitur & prius quam alia cantari: quoniam ante officij matutini psalmodiam cantatur ad nocturnum.

Eadem feria tertia, ad laudes matutinas.

1 ALes *diei nuncius*
Lucem propinquam præcinit.
Nos excitator mentium
Iam Christus ad uitam uocat.

2 *Auferte clamat lectulos,*
Aegros, sopore desides.
Castique recti ac sobrii.
Vigilate, iam sum proximus.

3 *Iesum ciamus uocibus,*
Flentes, precantes, sobrij.
Intenta supplicatio
Dormire cor mundum uetat.

Tu Christe somnū discute,
Tu rumpe noctis uincula.
Tu solue peccatum uetus,
Nouumque lumen ingere.

Hic hymnus, metri iambici dimetri lege constituitur: eamque adamusim exacte seruat. Cæterū in secundi uersus quarto carmine primum locum occupat anapestus, ibi pro spondeo positus quòd uterque earum ęqua numero habeat prolationis ac syllabarum tempora. Neque id uitiosum censeri debet. sed interdū in hoc genere carminis in primo aut tertio loco ubi spondeus habere potest sedem, ipsum spondeum anapesto commutare: & elegās est & uenustum. Quinimmo & in carmine hexametro id nonnūquam factitarunt poetæ, ut Virgilius in Georgicis. Fluuiorum rex Eridanus camposque per omnes. ubi primo loco anapestus constituitur.

Author eius, Prudentius. apud quem hymnus iste inscriptus ad gallicantum: longe copiosior est & diffusior, & multo plures complectens uersus. ut liquido constat inspectanti opera eius, emissa in lucem studio & industria Aldi Manutii, uiri utique de re literaria optime meriti. Et certe talia sunt ipsius Prudentij opera, & talis ipse author: ut imprimis dignus sit a Christianis legi. quòd in ipso & sermo ipse sit cultissimus, & carmen cuiusuis generis elegantissimum, & quod plurimi fieri debet, sententia Christianæ pietati ac religioni maxime conformis. nihil in eo quod castas & pias offendat aures inuenias, nihil quod deorum (ne dicam dæmonum) nomina, flagitia & scelera commemoret. Itaque si commendantur apud gentiles, qui hymnos & odas in suorum deorum laudem conscripserunt, ut apud Græcos Orpheus & apud Latinos Horatius: nonne maiore commendatione apud Christianos sunt digni qui in ueri Dei uenerationem pios & religionis plenos modulati sunt hymnos? inter quos Prudentius, noster primũ fere locum obtinet. Rursum si diligenti studio decantarunt ethnici suos hymnos, ut quos putarunt Deos celebrarent, nonne uigilantiore opera & diligentiore cura, nos quibus diuino indultu lux ueritatis infulsit, debemus Deo uero hos hymnos concinere? Facessant igitur odæ horatianæ, ualeant Dianæ laudes & Veneris, Cupidinisque, atque in earum locum succedant piis hymnis cóscripta Dei & sanctorum præconia. Hunc denique Christianum authorem & quidem probatissimum, potius lectitét Christiani, quàm impura poetarum carmina uenerem olentia, & deorum gentilium (qui in ore Christiani, si Hieronymo credimus, sonare non debent) facinora & fraudes buccinãtia. de quibus recte dixerim illud psalmi uerbum. *Psal. 118.* Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua. Nam eloquia domini, eloquia casta. Quorum castitatem & puritatem, quàm proxime imitatur atque refert in suis operibus noster Prudentius. Supradicti tamen hymni, solum quatuor uersus hic positi sunt, quod ij soli in usu ecclesiastico (cui nostra desudat opera) cantari soleant. Qui uero integrum desiderat hymnum legere, eum in suis operibus (quæ passim omnibus ad manum sunt)

perquirat & euoluat.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Ales, diei nuncius. Per alitem, diei nũcium: hoc loco accipiendus est gallus gallinaceus. cui id natura inditum est, ut tanquam diei prænuncius: eius aduentum suo cantu denunciet, unde de illo Virgilius. Excubitorque diem cantu prædixerat ales. Et de eodem Ouidius. Non uigil ales ibi cristati cantibus oris: euocat auroram. Hanc autem galli conditionẽ a sommo excicatricem, apta metaphora accõmodat hic author ad Christum, assidua admonitione scripturæ nos ut a somno peccati surgamus & uigilemus excitantem.

2 In secundo uersu. Auferte clamat. Siquis percontetur, ubi talia nobis excitatoria uerba Christus ingerit ac inculcat: respondendum illi est, in euangelio: cum dicit. Vigilate itaque: quia nescitis diem neque horam. Et iterum. *Matth 25.* Vigilate ergo, quia qua hora non putatis: filius hominis *Lucæ 12.* ueniet. Et per Petrum apostolum nos hortatur. Sobrii *1. Pet. 5.* estote ac uigilate Rursum per beatum Paulum nos admo *Roma. 13.* net quòd hora est iam nos de somno surgere, nox enim *Eph. 5.* præcessit: dies autem appropinquauit. Denique per eundem. Surge qui dormis & exurge a mortuis & illuminabit te Christus.

3 In tertio uersu Iesum ciamus uocibus. Verbũ, ciamus, hic positum, & per solum c scribendum: quartæ coniugationis est & indicatiuum habet cio, is, ire. quod præteritum facit ciui & supinum citum prima syllaba producta: significatque uocare, & accusatiuum postulat. inde accire & excire composita deducuntur. At uero cieo, es, ere, secundæ coniugationis uerbum etiam actiuum: significat commouere. Virgilius. Et tonitru cœlum omne ciebo. habet & ciui in p̃terito & in supino citum, sed prima sylla ba correpta. Inde excieo & cõcieo cõposita formantur.

Eadem feria tertia, ad uesperas.

1 *TEllurís ingens conditor.*
Mundi solum qui eruens,
Pulsis aquæ molestijs
Terram dedisti immobilẽ.
2 *Vt germen aptum prof-*

Hic hymnus, carminis iambici dimetri lege constat: eamque omnino integram obseruat. Laudatur in eo diuina uirtus ab opere tertiæ diei creationis rerum, & ad illam demum fit deprecatio,

ut infusione suæ gratiæ corda nostra expurget a peccatis.

rens,
Puluis decora floribus
Fœcunda fructu sisteret,
Pastumque gratum redderet.

3 *Mentis perustæ uulnera*
Munda uirore gratiæ.
Vt facta fletu diluat,
Motusque prauos atterat.

4 *Iussis tuis obtemperet,*
Nullis malis approximet,
Bonis repleri gaudeat
Et mortis actum nesciat.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Telluris ingens cõditor. Hic hymnus in principio, opus tertię diei creationis ipsius mundi apte congruenterque describit, quod feria tertia ad officium canatur uespertinum, quæ tertiæ diei primorum sex dierũ ordine & nomine respondet. Nẽpe ut Genesis testatur, tertio productionis rerum die iussu Dei congregatæ sunt aquæ in unum locum, & apparuit arida. Protulit item eodem die terra diuino imperio hærbam uirentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unũquodque sementem secundum speciem suam Porro nonnulli in hoc primo uersu legunt. mundi solum qui exuens. & non minus recte, quam qui legunt: eruens. Cũ enim exuere sit amictum prius circum positum a se deponere & terra prius aquis quasi ueste quadam circundata, fuerit detecta & facta arida. apte aquis exuta fuisse dicitur. Eruere uero est quod obrutum erat terra aut aqua, in apertum ducere: ut fossitia terræ uisceribus eruuntur. quare terra depulsis partim aquis eam aperiẽtibus: eruta etiã aquis uere perhibetur. In eodem quoque primo uersu terra dicitur immobilis: quia suo fixa loco perpetuo quiescit, neque ut alia elementa agitabilitatem habet in propria sua sede ac regione. Vnde Psalmus de deo canit. Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Et rursum. Qui fundasti terram super stabilitatem suam: nõ inclinabitur in seculum seculi.

Gene. *Psal. 42.* *Psal. 103.*

2 In secundo uersu. Fœcunda fructu sisteret. Hic uerbum sisteret non actiuam habet significationem ut assolet: sed neutralem, & pro suo composito existeret poni uidetur. Sensus enim est, ut ipsa terra multiplici fructu fœcunda foret, & congruum terrestribus animantibus pabulum subministraret

3 In tertio uersu. Munda uirore gratiæ. Aliqui hoc in loco legunt id carmen hoc pacto; munda uigoris gratia. qui etsi carminis seruent integritatem & sententiæ congruentiam, petentes quod deus per gratiam suæ uirtutis mundet uulnera cordis nostri. tamen non adeo accommodate alludunt operi tertiæ diei per methaphoram quæ ibi intenditur, a corporalibus ad spiritualia tendens: sicut q legunt, munda uirore gratiæ. Nam uiror gratiæ ad hærbam uirentem tertio die productam congruum habet responsum: & ex opposito ad mentem uitiorum æstu perustam, quæ tali uirore uegetetur, reuirescat & innouetur. Est autem uiror, oris ipsa uiriditas siue uirescentia hærbarum, foliorum, aliarumue rerum. Et deducitur a uerbo uireo, es, ere.

Feria quarta: ad nocturnum matutinum.

1 *Rerum creator optime*
Rectorque noster aspice,
Nos a quiete noxia
Mersos sopore libera.
2 *Te sancte Christe poscimus:*
Ignosce tu criminibus.
Ad confitendū surgimus:
Morasque noctis rūpimus.
3 *Mentes, manusque tollimus.*
Propheta sicut nouimus
Nobis gerēdum præcipit.
Paulusq; gestis censuit.
4 *Vides malum quod gessimus:*
Occulta nostra pandimus,
Præces gemētes fundimus,
Dimitte ꝙ peccauimus.

1 Carminis iambici dimetri lex & forma: in toto isto hymno exacte seruatur. In eo fit ad deū deprecatio, ut sicut à somno corporis excitamur hoc nocturno tempore ad Deum laudandum: ita eius gratia expergiscamur a somno peccati. & bonis opibus inuigilemus.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Morasque noctis rumpimus. Nos id rumpere dicimur: quod cum uiolentia discontinuamus & discindimus. Vergilius. Quid me alta silentia cogis rumpere Sic moras noctis rumpere dicimur, quando non quantum durat nocturnum tempus somno indulgemus: sed ante finē eius stratum dimittimus.

3 In tertio uersu Propheta sicut nouimus. sanctus propheta in psalmo edocuit nos mentes & manus noctu ad Deum tollere debere, cum ait. In noctibus extollite manus uestras in sancta, & benedicite *Psal.* 133. *Psal.* 118.

Roma 13. dominum. Cum etiam alio loco dicas. Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ Sanctus uero Paulus & uerbo id docuit cum ait. Hora est iam nos de somno surgere. Idem quoque suo exemplo & opere, factitandum ostendit, cum nocte uigilans manibus operabatur, ut uictum sibi compararet cum etiam tenebroso carcere clausus in tempesta nocte adiuncto Sylla suo collega laudes Deo concinuit, & facto terræ motu cõcussa sunt fundamenta carceris, & omnium uinctorum dirupta uincula.

Actuum. 20

Actuum. 16.

4 In quarto uersu Occulta nostra pandimus. Occulta nostra hic dicuntur peccata, quæ clam hominibus, aut cogitando aut semotis arbitris mali quippiam agendo cõmittimus Deo autem abditum est nihil. nam omnia nuda & aperta sunt oculis eius Illa autem pandimus quando per reconciliationis sacramentum sacerdoti illa detegimus, humiliter nos accusantes. aut quando aduersum nos confitemur in iustitiam nostram domino, nosq; reos esse suppliciter in cordis nostri secreto gemimus. Neque illa pandere dicimur, quasi ignoranti illa Deo referemus q novit abscondita cordis, scrutaturque corda & renes, & cui etiam antequam fiant cognita sunt omnia.

Hebræ. 4.

Eadem feria quarta ad laudes matutinas.

Hymnus iste etiam est iambicus dimeter & omni ex parte carminis illius modulos seruãs. Author eius, Prudentius, apud quem hymnus præsens multo est prolixior & copiosior. uerũtamen quatuor duntaxat uersus hic positi sunt, quod ij soli in officio ecclesiastico cantari soleant. Describit autem in eo ipsius solis ortum, propinquũ ei temporis parti, qua in fine officii matutini canitur. & illam sensibilem diei expulsa nocte effulgentiam applicat apta manuductione ad animarum illuminatio-

1 *Nox & tenebre & nubila.*
Cõfusa mũdi & turbida
(Lux intrat, albescit polus,
Christus uenit) discedite
2 *Caligo terræ scinditur,*
Percussa solis spiculo.
Rebusque iam color redit.
Vultu nitentis sideris.
3 *Te Christe solũ nouimus,*
Te mente pura & simplici
Flendo & canendo quæsumus
Intende nostris sensibus.
4 *Sunt multa fucis illita,*

Quæ luce purgentur tua.
Tu lux eoi sideris.
Vultu sereno illumina.

minationem post peccatorum tenebras, quæ Christo uero sole nobis adueniente fit.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Lux intrat, albescit polus. Quoniam hic subnectitur supradictis sententiis particula, Christus uenit, planum est hũc uersum de tenebris & luce corporali primum intelligi debere. deinde uero ꝓportionaliter de luce spirituali. Sunt enim tenebræ spirituales, peccata. lux, diuina gratia. cœlum, anima nostra sol spiritualis, Christus dn̄s quod & in sequentibus uersibus, quinetiam & hymnis obseruetur. Porro uocatiui illi omnes in pricipio uersus positi, ordinandi sunt cum uerbo discedite, in fine collocato interiectis per parẽthesim tribus illis orationibus, per uerba tertiæ personæ nunciatis. Illa uero nomina, cõfusa & turbida, substantiuorum neutri generis locum tenent & uim. ut confusionem rerum signent, tenebris noctis inductam, pariter & turbationem tempestatum.

2 In secũdo uersu. Percussa solis spiculo. Spiculum, telum est & iaculum. Virg. Liber partho torquere cydonia cornu spicula Trãssumitur aũt hic ad solis radium ꝙ in terram iacitur, & recta quadam iaculatione porrigitur, perinde atque sagitta arcu excussa uibratur.

4 In quarto uersu. Sunt multa fucis illita. Fucus est color adumbratus, qui rei superponitur ut pulchrior appareat. Inde fucatum dicitur, qđ alieno superducto colore decorum uidetur & ornatum. Atqui honores, opes, uoluptates huius mundi præ se ferunt boni speciem, & tamen uere bona non sunt, sed boni imagine incautos fallunt, iccirco fucis illita non immerito dicuntur. Illita aũt participiũ uerbi passiui illinor, eris: significat infecta siue tincta, & ablatiuum postulat. Ouid. Illita lernæo misi tibi texta ueneno. Neque hoc loco legendum est. Sunt multa fuscis illita, ut faciunt plerique. nam fuscus per se, adiectiuum est significans atrum uel subnigrum. non aũt haberet hoc loco substantiuum nomen, cum quo ordinetur.

In eodem uersu. Tu lux eoi sideris. Eous trisyllabũ nomen & adiectiuum, idem signat quod orientalis. habetq́ primam syllabam modo longam. ut Virg. Eoasq́ acies &

nigri Menonis arma. modo breuem ut idem. Et iam prima dies claro surgebat eoo. In hoc autẽ loco, prima eius syllaba breuis est, secundum carminis exigentiam. Est igitur eoum sidus, ipse sol, qui quotidie in parte orientali exoritur. Cęterum in hymno ipso integro ut habetur in operibus Prudentij, carmen illud sic legitur. tu rex eoi sideris. sed utrunque recte dicitur, neque quicquam refert, an rex aut lux ibi dixeris. Nam Deus ipse & solis orbem regit: & eum suo natiuo lumine implet atque illuminat. Et plane sicut lux sensibus, ueritas est, & lumẽ inde diffusum, illius imago. ita Deus, ipsius solis nostri uerum est exemplar & author. sol uero, remota est eius figura atque repræsentatio. Recte igitur dicitur Deus esse lux & splendor primitiuus ipsius solis.

Eadem feria quarta ad uesperas.

1 *COeli deus sãctissime,*
Qui lucidum centrum poli
Candore pingis igneo:
Augens decoro lumine.

2 *Quarto die qui flammeã*
Solis rotam constituens:
Lunæ ministras ordini
Vagos recursus siderum.

3 *Vt noctibus uel lumini*
Diremptionis terminum:
Primordiis & mensium
Signum daret notissimũ.

4 *Illumina cor hominum:*
Absterge sordes mentium
Resolue culpæ uinculum.
Euerte moles criminum.

Hic hymnus etiã carminis dimetri modulationem habet: & omnia quaꝗ recte obseruat, prę ter id quod in secundi uersus secundo carmine trocheum habet in tertio loco pro spondeo. Laudatur in eo Dei uirtus & ꝓuidentia ab opere quartæ diei productionis rerũ. s. formatione luminarium ipsius cœli. oratioꝗ ad ipsum dirigitur, ut spirituali lumine corda nostra uisitet, quo peccatorum tenebræ dispellantur.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Qui lucidũ centrũ poli. Describit hic uersus cũ tribus sequentibus, opus quartæ diei productionis ipsius mũdi: in qua scribitur Deus produxisse solem ut præesset diei, & lunam ut præesset nocti; & stellas qm̃ præsens hymnus feria quarta cantatur ad officium uespertinum, quæ ipsius hebdomadæ quartus est dies, & ipsi quarto diei inter sex primos dies nomine & ordine respondens. Porro hic centrũ non accipitur pro pun

Genes. 1.

cto insectili in medio sphęrę constituto:& undiquaque a circūdante superficie æquidistante. neque polus pro puncto extremo terminante axem ipsius cœli quō sumuntur hæc uocabula in philosophia naturali & astronomia:qm̄ non curauit author in carmine tam exactam illoꝝ nominum rationem seruare. ut neque opus fuit.sed centrū pro ipsius cœli spacio sumit & orbe. polum uero pro cœlo.

2 In secundo uersu.Lunæ ministras ordini.Aliqui id carmen ita legunt, Lunæ ministrās ordinem. sed minus apte & congruenter,ut meum est iudiciū. Nam in toto illo uersu nullum assignare possunt uerbum,qđ sententiam compleat,Insuper duos accusatiuos ordinē & recursus,diuersa significantes, sine aliqua cōiunctionis copula ad idem annectunt principium ministrans, quod latini sermonis concinnitas non admittit. quare potius legendum cēseo, ut habet ante litera.& totum tertium & quartum huius secūdi uersus carmen de luna intelligendum, sicut & totus sequens uersus ad lunam refertur,& de ea intelligitur. Dicitur aūt Deus ministrasse ordini ipsius lunæ uagos recursus siderum, qm̄ ipsi lunę assignauit uarios & multiplices motus per signa cœlestia quæ propter stellas ipsis infixas interdum nomine siderum & astrorum nūcupantur Virgilius. Per duodena regit mundi sol aureus astra.

3 In tertio uersu.Diremptionis terminum. Non hoc loco direptionis legendum est,ut fere omnes libri habent. sed diremptionis:id est distinctionis, discretionis atque diuisionis.quod a uerbo dirimo proficiscitur, significante separare atque seiungere. Nam direptionis uocabulum,qđ uiolentam signat ablationem, huic loco minus congruit quantum ad sn̄iam,licet carmen non uitiet. Formata quidē hic dicitur luna ut præberet limitem siue metā distinctionis diei & noctis: qa noctu luna lucet non interdiu. Etiam ꝓducta est luna, ut daret signum & inditium initiis mensium. Nam in cuiusque mensis lunaris exordio,luna renouatur.lumēque suum redintegrat. Inde apud Græcos primordium mensis.neomenia dicitur:id est noua luna, siue nouilunium. Vnde dicitur in psalmo. Buccinate in neomenia,tuba. *Psal.80.*

Feria quinta, ad nocturnum matutinum.

1 *Nox atra rerū cōtegit*
Terræ colores omniū.
Nos confitentes poscimus
Te iuste iudex cordium.
2 *Vt auferas piacula:*
Sordesq; mentis abluas.
Donesq; Christe gratiam:
Vt arceantur crimina.
3 *Mens ecce torpet impia,*
Quā culpa mordet noxia.
Obscura gestit tollere,
Et te redemptor quærere.
4 *Repelle tu caliginem.*
Intrinsecus quàm maximè
Vt in beato gaudeat.
Se collocari lumine.

Hymnus iste, carminis iambici dimetri regulā integre seruat. Describit autem nocturni temporis (quo solet cantari) qualitatem ac conditionē: eam apte transferens ad habitum mentis nostræ, Deumque rogans ut expulsis peccatorū tenebris nos illuminet.

1 ANNOTATIONES In primo uersu. Nox atra rerum contegit. Hoc loco nox pro nocte sensibili ponitur: cuius id proprium est quod rerum abdit colores, quoniam non reddit eos cōspicuos atque spectabiles. Virg. Et rebus nox abstulit atra colorem. Verum cōgrua metaphora per atram noctem hic etiam recte intelligas peccatorum tenebras, mentem nostram obducentes & occupantes & cætera consimili modo. Porro in secundo huius uersus carmine, colores legendum est, nō calores, ut faciunt nonnulli. nam hoc posterius nomen, sententiæ nullo pacto congruit aut quadrat.

2 In secundo uersu. Vt auferas piacula. Hoc loco piaculū pro peccato, crimine & flagitio accipitur, sicut & in libro Iudicum, cum dicitur. Nunquā tantum nefas & tam grande piaculū est in Israel. Virgil in Aeneide. Distulit in seram commissa piacula mortem. Et uenit a uerbo pio, as, are, & significat contaminare siue polluere. *Iudic.20.*

3 In tertio uersu. Obscura gestit tollere. Obscura hic dicūtur opera tenebrarū siue pctā: qm in luce nō sunt facta, & mentē humanam obscurant atque obtenebrant. Nescierūt (inquit psalmus) neque itellexerūt: in tenebris ambulāt. Et qui ambulat in tenebris istis spūalibus: nescit quo uadat. Hmōi igitur obscura mens humana male sibi cōscia culpa, & quā mortifera remordet: cupit a se abiicere. Deumque in sequēti uersu precatur: ut hanc a se caliginem repellat, & in sancto lumine suæ gratiæ ipsam constituat. *Psal.81.* *Ioan.12.*

Eadem feeia quinta, ad laudes matutinas.

1 *LVx ecce surgit aurea,*
Pallens facessat cæcitas.
Quæ nosmet in pceptis diu
Errore traxit deuio.

2 *Hæc lux serenum conferat,*
Purosq; nos præstet sibi.
Nihil loquamur subdolum,
Voluamus obscurum nihil.

3 *Sic tota decurrat dies,*
Ne lingua mēdax, ne man⁹,
Oculi ue peccent lubrici,
Ne noxa corpus inquinet.

4 *Speculator astat desuper.*
Qui nos diebus omnibus
Actúsq; nostros prospicit.
A luce prima in uesperum.

Pręsens hymnus carminis iābici dimetri legib⁹ coercetur, quas itidem recte obseruat. In tertij tamen uersus tertio carmine & quarti uersus primo ponitur primo loco anapestus pro spōdeo, quod in hoc genere metri interdum usu uenit. Neque in secūdo tertij carminis tertij uersus loco ponitur spondeus pro iambo. qm̄ nō legēdum est illic. oculi nec peccēt lubrici. quemadmodū multi hn̄t libri. sed, oculi ue peccent lubrici quia ita legun tur exemplaria castigata.

Author eius Prudētius, hos quatuor uersus cōplectens in illo hymno. Nox & tenebræ & nubila. paulo ante explicato. ut in suis opibus hic hymnus legatur illius esse pars. Describitur in eo ipsius aurorę exortus, & per metaphoram applicatur ad aduentum gratiæ in animas nostras post tenebras peccati.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Pallens facessat cæcitas. Non hoc loco fatiscat legēdum est: ut fere oēs habēt libri sed facessat, id est abeat & abscedat a uerbo facessere. quod cum neutrum est: abire, discedereq;, significat. Nam fatiscere est defatigari siue deficere. Virg. in Georgicis. Neu puluere uicta fatiscat. quę sane significatio huic loco minus est accommoda.

3 In tertio uersu. Sic tota decurrat dies. Hic nomine diei totius, tota præsens uita nostra insinuatur. sicut & in euāgelio cum ait dn̄s noster. Me oportet opari opera eius qui misit me, donec dies est uenit nox, quando nemo pōt operari. In eodem quoq; uersu, noxa culpā signat, ut & apud Virg. Vnius ob noxam & furias Aiacis Oilei. Alias eius significationes consulto omittimus, quoniam huic loco sunt accommodæ neq; conducibiles. *Ioan. II.*

4 In quarto uersu. A luce prima in uesperum. Lucem pri-

mam uocat author ipsius diei exortũ, sicut & uesperum, diei extremitatem omnia enim opera nostra diurna prospicit Deus & non id modo, sed etiam nocturna & quę in tenebris gerimus. Et hoc qdem non uno die aut duobus. sed omnibus uitæ nostræ diebus. Recte etiam quispiam per lucem primam intellexerit ipsum uitæ nostræ introitum. & per uesperum. finem uitæ ac exitum. sicut & psalmus dicit. Dñs custodiat introitum tuũ & exitum tuum. & alio loco. A custodia matutina usque ad noctem, speret Israel in dño. Qm̃ ab ipso uitæ nostræ exortu ad calcem usq; Deus opera nostra prospicit, ut ne minimus qdem rogitatus noster, oculos eius fugiat. Quod nos ad bene uiuẽdum merito debet inducere, ut ait Boetius. Magna uobis est si dissimulare nõ uultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis. Eandem quoq; sñiam exprimit Prudẽtius in postremo uersu. illius hymni, ex quo præsens hymnus desumptus est, qui sane uersus continuo sequitur ultimum huius hymni uersum. ubi ita sentẽtiam cœptam prosequitur de Deo loquitur. Hic testis, hic est arbiter. hic intuetur quicquid est, humana quod mens concipit. hunc nemo fallit iudicem.

Psal. 120.
Psal. 129.

Eadem feria quinta, ad uesperas.

Carminis iambici demetri legibus constringit hic hymnus, easq; exacte seruat. In primi tamen uersus secũdo carmine & in tertio secundi, uocalis proxime uocalem sequitur sine collisione, quod ipsi authori licuisse putandum est, sicut & poetis in carmine hexametro. In quarto insuper carmine secundi uersus, pyrrhichi⁹ ponit loco iambi in secundo loco, quod non est frequentur tentandum, Cõmendat aũt diuinam uirtutem & oĩpotentiam, ab operæ quintæ diei productionis rerum sensibiliũ, petẽs ut ei uirtute freti,

1 *MAgnæ Deus potẽtiæ*
Qui ex aquis ortum genus
Partim remittis gurgiti,
Partim leuas in aera

2 *Dimersa lymphis iprimẽs,*
Subuecta cœlis irrigans.
Vt stirpe una prodita,
Diuersa rapiant loca.

3 *Largire cunctis seruulis*
Quos mũdat ũda sãguinis
Nescire lapsus criminum,
Nec ferre mortis tædium.

4 *Vt culpa nullũ deprimat,*
Nullum leuet iactantia.
Elisa mens ne concidat,
Elata mens ne corruat.

neque extollamur in prosperis neque deiiciamur aduersis.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Qui ex aquis ortum genus. Describit hic hymnus opus quintę diei creationis rerum, quā ex aquis diuino nutu producta referuntur in Genesi uolatilia & aquatilia. Et recte quidem. nam feria quinta cantatur ad officium uespertinum, quæ quintæ diei iter primos sex dies, nomine & ordine recte rndet. Gene.1.

2 In secundo uersu. Subuecta cœlis irrigans. Hic cœli non pro orbibus sumuntur cœlestibus, quoniā illos nec aues habitant ne uolando tranant, sed pro partibus aeris siue ipso aere. quomodo in sacra scriptura frequenter cœli nomen sumitur. ut in eo psalmi loco. Volucres cœli & pisces maris. Et in euangelio. Et uolucres cœli commederūt illud. Dicuntur autem stirpe una prodita, diuersa rapere loca. Nam ex eodem principio materiali. s. aqua, producta aquatilia, & uolatilia diuersa sortiuntur habitationis suæ loca, pisces aquam, & aues aerem. Psal. 8. Lucæ. 8.

3 In tertio uersu. Quos mūdat unda sanguinis. His uerbis, sanctum baptismi sacramētum hic insinuat author, quoniam illud & in aqua tanquam materia eius propria ministratur, & in precioso Christi sanguine consecratum est, efficacimque habet. In cuius rei argumētum, ex latere ipsius Christi dormientis in cruce, profluxit ictu militaris lanceæ sanguis & aqua in remissionem peccator. nostrorum. Et hoc mysterium aperiens beatus Ioānes ait in prima suarum Epistolarū. Hic est qui uenit per aquam & sanguinem Iesus Christus. non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Et rursum eodem loco. Et tres sunt qui testimonium dant in terra: spiritus, aqua, & sanguis. & hi tres unū sunt. Porro cum eodem in uersu oramus quod largiatur nobis Deus non ferre mortis tædium, de morte secunda & ęterna id intelligendum, cuius molestiam & grauamen a nobis auferri petimus. Neque enim mortē corporis deprecamur: quam natura effugere possumus. Ioan. 19. Ioan. 5.

4 In quarto uersu. Vt culpa nullum deprimat. Alludendo ad piscium & auium cōditionē: hic petimus nobis a Deo concedi, ut culpa grauis nullum ad ima degrauet: sicut pisces demerguntur aquis, nullum etiam iactantia & animi elatio sustollat ad alta: more auiū per inane uolātium, ut

Itidem mens elisa mole criminũ aut aduersitate nõ deijciatur: sicut pisces. ne etiã mens elata ꝓspero successu aut rebus lætioribus: instar auium corruat per superbiam.

Feria sexta, ad nocturnum matutinum.

Hymnus iste, integrè & omnino carminis iambici dimetri obseruat rationem & modum. Fit in eo ad Deum inuocatio, ut nos dimisso lecto laudib⁹ eius intentos exaudiat, & quicquid culpæ noctu cõtractum est, clemens abluat. denique ut immũditiã corporis, animiq́ pigritiã & tepiditatem a nobis auferat.

1 *Tu trinitatis unitas,*
Orbem potenter qui regis.
Attende laudum cantica,
Quæ cõcinentes psallimus.

2 *Iam lectulo consurgimus,*
Noctis quieto tempore.
Vt flagitemus uulnerum
A te medelam omnium.

3 *Quo fraude quicquid dæmonum*
In noctibus deliquimus,
Abstergat illud cœlitus
Tuæ potestas gloriæ.

4 *Ne corpus assit sordidũ,*
Nec torpor instet cordium.
Nec criminis contagio
Tepescat ardor spiritus.

5 *Ob hoc redẽptor q̃sumus*
Reple tuo nos lumine.
Per quod dierum circulis
Nullis ruamus actibus.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Tu trinitatis unitas. Trinitatis unitas hic dicitur, q̃m trinitatis personaꝝ unitas est substantiæ. & ipsa summa trinitas, in unitate deitatis est subsistẽs. Est enim Deus uni trinus, ut neque unitas naturę, trinitati personarum præiudicet. neq́ trinitas hypostaseon: unitati essentiæ. In eodem autẽ uersu & secundo eius carmine, scilicet orbem potenter qui regis: si (ut nonnulli facere solent) quæ pronomen legatur, refertur ad antecedens expressum unitas. Sin uero ibi dicatur qui, ut ferè legunt omnes: intelligatur ipsum referri non ad nomen præcedens expressum, sed alterum tantũdem significans: ut pote ad nomen Deus. unitas nanque trinitatis, unus est & uerus Deus. In eodẽ itidem uersu & quarto eius carmine, quę excubantes psallamus, excubantes dicuntur qui uigilant, uigiliasq́ agunt, a uerbo excubare: quod uigilare siue custodiam facere significat. inde excubiæ plurali solum numero: sunt uigiliæ siue diurnæ siue nocturnæ, & excubitor qui excubat uigiliasq́ sedulus agit. quemadmodum gallus.

3 In tertio uersu. Et criminis contagio. Hoc loco, dictio contagio ablatiuus casus est nominis secundæ declinationis contagium, & non nominatiuus tertiæ declinationis, qui contagionis habet genitiuum. ut ipsa orationis structura facile monstrat. Significat autem utrunque nomen, labem quæ ex unius rei ad alteram contactu atq; cohærentia contrahitur. Et merito orãdum nobis est, ne per labem peccati feruor animi in nobis frigescat. Quoniam ut ipsius ignis ardor & æstus per aquam superfusam immi nuitur ita cordis humani alacritas & promptitudo ad bonũ elanguescit p peccati frequentationẽ & consuetudinẽ.

5 In quinto uersu. Per quod dierum circulis Nomine dierum, hic non tam spacium temporis diurnum: quàm totum uitæ nostræ tempus accipiendum est, non enim solum nobis orãdum est, ne in diurno tempore corruamus in peccatum: sed etiam ne nocturno cum non minus nocte quàm die possimus prauis actibus deum offendere & ab eo excidere, & idcirco recte orat ecclesia catholica in crepusculo. Dignare domine nocte ista: sine peccato nos custodire. sicut & in diluculo orat, suos filios eo die a peccato diuina protectione conseruari. Cum uero oramus Deum, quòd toto uitæ nostræ curriculo eius adiutorio non prolabamur in malum: & diem omnem uitæ nostræ & noctem in illa oratione complectimur, neq; ullum uitę nostræ tempus tum secluditur.

Eadem feria sexta, ad laudes matutinas.

1 *Aeterna cœli gloria.*
Beata spes mortaliũ.
Celsi tonantis unice:
Castæque proles uirginis.
2 *Da dexterã surgentibus:*
Exurgat & mens sobria.
Flagransque in laudem Dei
Grates rependat debitas.
3 *Ortus refulget lucifer:*
Sparsamque lucẽ nunciat.
Cadit caligo noctium,
Lux sancta nos illuminet.

Carminis iambici dimetri pedibus & numeris hymnus iste constituitur: illosque exacte obseruat. prętcr id quòd in secundi uersus tertio carmine fit immediata uocalium sine collisione cohærentia, & in tertij uersus tertio carmine spondeus pro iambo secundo loco ponitur. Deniq; in quarti uersus tertio carmine pyrrhichius tertia sede collocatur: contra huius metri legem ac regulam. Describit autẽ propin-

quum diei uisibilis exortū: orās Dei filium ut ita lux diuina oriatur in cordibus nostris, depulsisque malorum tenebris: fide spe & charitate nos illustret ac muniat.

4 *Manensque nostris sensibus,*
Noctem repellat seculi.
Omnique fine diei,
Purgata seruet pectora.
5 *Quæsita iam primum fides,*
Radicet altis sensibus.
Secunda spes congaudeat,
Qua maior extat charitas

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Aeterna cœli gloria. Quatuor hic per ordinem filio Dei (ad quem sermo dirigitur) attribuuntur, quòd scilicet ciuium cœlestium gloria est perpetua ac indeficiēs, quòd hominum hic uiuentium spes est unica: & in quo solo sit sperandum, quòd Dei patris sit unigenitus, deniq; quòd sacrosanctæ uirginis Mariæ filius. Deum autem uocat hic author tonātem, non ad poetarum imitationem: qui suū Iouem appellant tonantem, & altitonantem, quod prophanum est & ridendum sed quoniam in sacra scriptura tonare inuenitur etiam Deo attribui ut. 1. lib Regū ca. ij.
1. *Regum*. 2. Dominum formidabunt aduersarij eius: & super ipsos in
2. *Regum*. 22 cœlis tonabit. Et ij Regum cap. xxij. Tonabit de cœlo dominus: & excelsus dabit uocem suam.

2. In secundo uersu. Flagransque in laudem Dei. Aliqui legunt id carmen per ablatiuum laude, sed non adeo recte. nam trocheum tertio loco pro spondeo collocant, quod carminis lex prohibet. quare potius legendum foret. flagrans & in laudem Dei. Ita in tertio uersu dicunt aliqui. natus refulget lucifer, sed malim dicere ortus: quòd id epithetum ipsi lucifero aptius accommodatur. Denique in postremo uersu aliqui ultimum carmen legunt per relatiuum quo: sed minus apte, cum nullum ei respondeat nomen ad quod referatur. legendum itaque potius, qua maior extat charitas ut relatiuum illud ad fidem & spem ante nominatas referatur.

5 In quinto uersu. Quæsita iam primum fides. Hoc loco numerus & ordo trium præcipuarum uirtutum fidei spei & charitatis insinuatur. Primum enim locum sibi fides uendicat, ea credens quæ supra sensum & rationem sunt. Secunda uero & secundo reponenda loco, est spes, certo

expectans futuræ uitæ bona quæ non uidentur. Tertio denique loco charitas constituitur, reliquis duabus maior, earumque complementum atque perfectio, quemadmodum scribit Beatus Paulus ad Corinth. Nunc autem manent fides, spes, & charitas, tria hæc, maior autem horū charitas. Quippe quæ nunquam excidat, etiam in regno cœlesti, cæteræ uero duæ tollentur, succedente clara Dei uisione, & præsenti æternorum bonorum possessione ac perfruitione. 1. Cor. 13.

Eadem feria sexta ad uesperas.

1 *Plasmator his deus*
Qui cuncta solus ordinans,
Humum iubes producere
Reptantis & feræ genus.
2 *Qui magna rerū corpora*
Dictu iubentis uiuida,
Vt seruiant per ordinem
Subdens dedisti homini,
3 *Repelle a seruis tuis*
Quicquid per immunditiam
Aut moribus se suggerit.
Aut actibus se interserit.
4 *Da gaudiorum præmia,*
Da gratiarum munera.
Dissolue litis uincula,
Astringe pacis fœdera.

Carmen iambicum dimetrū in hoc hymno exacte seruatur, præter id quod in primi uersus primo carmine pyrrhichius locum secundum occupat pro iābo. & in tertii uersus primo carmine uocalis proxime uocalem sine collisione pręcedit. Commēdat autem diuinam uirtutem a productione operum sextę diei, rogatque ut immundum omne a nobis repellat, placidam concedat pacem, & æternæ uitæ dona.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Plasmator hominis Deus. Describitur hoc loco opus sextæ diei productionis rerum corporalium, quo creauit deus e terra (ut habet Genesis) bestias terræ iuxta species suas, iumenta & omne reptile in genere suo, & demum creauit hominem ad imaginem & similitudinem suam, cui subiecit pisces maris & omnes animātes terræ. Et id quidem apte. nam præsens hymnus, sextæ feriæ accommodatus est ut in ea cantetur, qui sexto diei creationis rerum, nomine pariter & ordine respondet. Genes. 1.

2 In secundo uersu. Dictu iubentis uiuida. Hoc loco dictu ablatiuus est singularis a nomine dictus, us, ui, quartæ inflexionis, quod raro quidem in usu authorum inuenitur. nam utuntur passim omnes potius nomine dictum, i,

ſecundæ declinationis,pro uerbo, ſiue eo quod dicitur. Ars tamen prius illud nomen non abhorret,cum deducatur a poſteriore ſupino uerbi dico,cis, Fuerunt autem pecora & alia terreſtrium animalium genera,uiuida ſiue uiuentia dictu iubentis, quoniam ut habet Geneſis, dixit
Geneſ 1. Deus.Producat terra animam uiuentem in genere ſuo,iumenta & reptilia & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas,& factum eſt ita.Dicere enim Dei, eſt iubere,ſimul & facere.
Pſal.141. quemadmodum ait pſalmus. Quia ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt.

3 In tertio uerſu. At moribus ſe ſuggerit, Inter mores & actus manifeſtum eſt diſcrimē: ſicut & hic etiam inſinuatur Nam mores,modum rationemque uiuendi & uitæ inſtitutum ſignant,ut probos & bonos mores dicimus, cū quis recte uitam inſtituit, & honeſte uiuit,prauos itidem & peruerſos dicimus mores, cum quis improbam ducit uitam Actus autem ſunt operationes ipſæ quas facimus, & ſecundum quas aut bonis moribus aut malis imbuti cenſemur.Itaque hoc loco petimus diuina bonitate a nobis repelli, quicquid immundum & impurum aut uitæ noſtrę inſtituto ac ordini ſuggeritur,aut operibus noſtris interuenit.ut & honeſti ſint mores & actus puri.

4 In quarto uerſu. Da gaudiorum præmia. Quatuor hic merito optanda a Deo poſtulantur Primum. quòd cœleſtium gaudiorum poſt hanc uitam nobis det præmia. Secundum. quod nunc & in præſenti ſeculo nobis elargiatur ſuarum gratiarum dona. quæ ſunt ut pignus futuræ gloriæ. Vtrumque autem a Deo iure poſtulandum, ut qui
Pſal. 83. ſolus ambo illa conferre poſsit. ſicut ait Pſalmus. Gratiā & gloriam dabit dominus. Tertium. quòd dirumpat in nobis rixarum & contentionum occaſiones,ac incendia extinguat. quoniam non in commotione dominus, & Deus noſter non diſſenſionis eſt deus ſed pacis. Quartū. quòd placido fœdere pacis nos omnes adinuicē obſtrin-
3.Reg 19 gat.ut deus ipſe qui uera eſt pax,& deus pacis in ſcripturis
1.Cor. 14 celebratur, quietam in nobis habeat manſionem. Et eſt
2.Cor.13. totus hic uerſus ualde dignus, & ſæpius a nobis Deo per orationem offerendus.

Sabbato ad nocturnum matutinum.

1 *Summæ deus clemētiæ Mundique factor ma chinæ,*	Metrum iambicum dime. in hoc hymno integre seruatur. In
Vnus potentialiter,	tribus tamen eius locis uocalis
Trinusque personaliter.	sequitur continuo uocalem in diuersis dictionibus sine colli-
2 *Nostros pius cum canticis*	sione. scilicet in tertii uersus secū
Fletus benigne suscipe.	do & tertio carmine, in primo
Quo corde puro sordibus	carmine quarti uersus, quod pas
Te perfruamur largius.	sim quibusuis non licet. Conti-
3 *Lūbos, iecurque morbidū*	net aūt inuocationem ad deum,
Adure igne congruo.	ut castitatem mentis & corporis
Accincti ut sint perpetim,	nobis elargiatur: quo tandem
Lux remoto pessimo.	æternæ uitæ bonis perfruamur.
4 *Vt quique horas noctium*	1 ANNOTATIONES. In pri
Nūc concinendo rūpimus,	mo uersu. Vnus potentialiter. Si
Donis beatæ patriæ	id permisisset carmen: posuisset
Ditemur omnes affatim.	fortasse author in eo loco. unus

substantialiter, ut super sanctæ trinitatis mysterium clarius explicasset: in qua unitas est substantiæ & trinitas personarum. Verum & hoc (quo car mē contexuit) modo: eādem sententiam subinsinuauit. Nam cum unam dicat trinum diuinarum personarum esse uirtutem & potentiam: consequens est & illarum unam esse substantiam. Quorum enim uirtus est una & eadem: illorum & eadem est substantia. ut inquit Damascenus.

3 In tertio uersu. Accincti ut sint perpetim. In lumbis esse dicitur uoluptatum carnalium sedes ac seminarium: quēadmodum de Leuiathan dicit dominus ad Iob. quod for titudo eius est in lumbis eius. Itaq; lumbos accingimus, cum (ut ait Gregorius) carnis luxuriam per continentiam coarctamus. sicut in euangelio nos monet dominus di- cens. Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris. Et apostolus ad Ephesios scribens ait. State ergo succincti lumbos uestros in ueritate. Demum mulier fortis (ut ait sapiens) accinxit fortitudine lumbos suos, quia carnis in se concupiscentiam restrinxit.

Iob. 40. *Lucæ. 12.* *Ephes. 6.* *Prouer. 31.*

4 In quarto uersu. Vt quique horas noctium Quique pro nomen ibi pro quicunque (ut & sæpe alias) sumitur. ut

hæc habeatur intelligentia. Quęcunque tempora noctis abrumpimus: non illis totis somno indulgentes, sed sopore ante finem noctis excusso, tibi domine psallentes: ęternæ gloriæ muneribus abunde locupletemur.

Sabbato, ad laudes matutinas.

Præsens hymnus, carminis iābici dimetri legibus continetur: easque recte obseruat. In tertij tamen uersus postremo carmine: habet uocalem continuo subiūctam literę m, finiēti dictionem, quod exacta ratio carminis non passim permittit. Cōtinet autem secundū temporis (quo canitur) adaptationem: exortus diei descriptionem. petens ut depulsa nocte peccati, diuina nos lux illuminet: & ad lucis perpetuæ consortium perducat.

1 *AVrora iā spargit polum,*
Terris dies illabitur.
Lucis resultat spiculum
Discedat omne lubricum
2 *Phātasma noctis decidat,*
Mentis reatus subruat.
Quicqd tenebris horridū
Nox attulit culpæ, cadat.
3 *Vt mane illud ultimum,*
Quod p̄stolamur cernui,
In lucem nobis affluat
Dum hoc canore cōcrepat.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Discedat omne lubricum. Id lubricum dicitur, in quo quis sine lapsu non facile potest consistere, ut locus lubricus. aut quod facile labitur, ut adolescentia lubrica, pes lubricus, piscis lubricus. Et quoniā id omne immundiciam aliquam habet aut uiscositatem ad lapsum inducentem: hic lubricū dicitur, quicquid animæ nostræ prolapsionem infert. ut impuritas & fœditas peccati.

3 In tertio uersu. Vt mane illud ultimum. Per mane ultimum, intelligitur hic dies aduentus domini ad iudicium in consummatione seculi. qui & nouissimus dicitur dies, quoniam illi alia non est successura dies temporalis. Quare illud mane non habebit uesperam, quoniam qui habebuntur digni resurrectione ad uitam, transferentur in regionem lucis, sempiternæ, ubi cōtinuus sine nocte dies, & sempiterna sine interpolatione claritas. Nam ut habet Apocalypsis, nox ibi ultra non erit. Cuius quidem rei id symbolum est, quod septimus dies mundanæ durationis (qui sabbati & requietionis nomen sibi uendicat, quòd in eo requieuerit dominus ab omni opere quod patra-

Apoc. 21. *Genes. 2.*

uerat) habet quidem mane, sed non uesperam more sex præcedentium dierum, huius uitæ labores & agonem significantium. quoniam requies illa beatorum per septimum diem signata, non est terminum nec finem unq̃ habitura.

In eodem uersu. Dũ hoc canore concrepat Aliqui hoc loco legunt hæc, in nominatiuo casu singulari, fœminini generis. quod quidem pronomen referunt ad nomẽ nox, in præcedente uersu positum. Verum non uidetur huiusmodi referentia satis conueniens, ob nimiam antecedentis dictionis distantiam. & potius legẽdum est, hoc, in nominatiuo singulari neutri generis, quod referatur ad uocabulum mane, in eodem uersu positum. ut huiusmodi, totius uersus habeatur sensus. ut ultimum illud consummationis seculi tempus quod cũ humilitate expectamus, nobis in perpetuæ lucis participationem cedat. dum hoc mane quo hic uiuimus, diuinæ laudis modulatione personat, & in laudem dei expenditur. Porro canor, oris, substantiuum nomen tertiæ declinationis, dicitur cantus siue consonantia quædam. Ouidius in Metamorphosi. Nec tamen ille canor, mulcendas natus ad aures. Inde canorus, a, um, quod suaue est auditu & dulce. Venitq; utrumq; a uerbo cano, is, ere, ut significat uoce modulari.

Sabbato, ad uesperas.

1 O *Lux beata trinitas,*
Et pricipalis unitas:
Iam sol recedit igneus,
Infunde lumen cordibus.

2 *Te mane laudum carmine*
Te deprecemur uesperi.
Te nostra supplex gloria
Per cuncta laudet secula.

Hymnus iste, carmine iambico dimetro recte componitur. Inuocatur in eo sancta trinitas, ut quoniam sol sensibilis tendit ad occasum, spirituale tamen lumẽ nunquam nobis auferat, quo ipsam perpetuo laudare possimus.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu Et principalis unitas, Ipsius deitatis indiuidua unitas, dicitur principalis, quoniam omnis unitatis in rebus est exordium & fons. a qua quicquid in mundo est unum suam habet unitatem: Ita deus ipse, principalis dicitur ueritas, bonitas, uirtus, lux, & cætera consimilia,

2 In secundo uersu. Te deprecemur uesperi. Dictio uesperi hic aduerbium est temporis, in usu authorum freques,

& uespertinum serotinumq; tempus significat. Nam uesper,eris,nomen ablatiuum facit uespere,nō uesperi. Ouidius. Seroque trahit de uespere nomen In eodem quoque uersu & tertio eius carmine, non simplex gloria legēdum est,ut faciunt nonnulli.sed supplex Nam simplex, aptum non est epithetum nominis gloria neque facile quisquam assignarit, quęnam sit nostra simplex gloria supplex uero adiectiuum accommodatum est & congruum huius nominis gloria. Quod quidem pro laude ac præconio diuinæ maiestatis (quo eam glorificamus & extollimus) hic sumitur, sicut & in illo uersu ecclesiastico celebratissimo. Gloria patri & filio & spiritui sancto.

Sabbato ad uesperas, alius hymnus.

1 *Deus creator omniū,*
Poliq; rector, uestiēs
Diem decoro lumine,
Noctem soporis gratia.

2 *Artus solutos ut quies*
Reddat laboris usui,
Mentesque fessas alleuet,
Luctusque soluat anxios.

3 *Grates peracto iam die,*
Et noctis exortu preces
Votis (reos ut adiuues)
Hymnū canentes soluimus

4 *Te cordis ima concinant,*
Te uox canora concrepet.
Te diligat castus amor,
Te mens adoret sobria.

5 *Vt cū profunda clauserit*
Diem caligo noctium,
Fides tenebras nesciat,
Et nox fidei luceat

6 *Dormire mentem ne sinas.*
Dormire culpa nouerit.
Castos fides refrigerans,
Somni uaporem temperet.

7 *Exuta sensu lubrico,*
Te cordis alta somnient.
Ne

Hymnus iste(ut pręcedentes) carminis iambici dimetri modulatione constringitur, eamq; ad unguem seruat, pręterquam in quinto uersu, ubi in secundi carminis secondo loco ponitur spondeus ꝑ iambo, et in quarti carminis secundo itidem loco pyrrhichius pro iābo, quod huius carminis usus aut nunquā, aut raro admittit. In septimi quoque uersus tertio carmine, uocalis proxime uocalem sine collisione pręcedit, quod qs facile deuitauerit, si loco particulæ ne, legerit nec, cum per id, sensus non uitietur.

Dirigitur in eo inuocatio ad deum, ut abeunte iam die et nocte ingruente, nos conseruet nocturno tempore mundos & castos, neque illusionibus dæmonicis patiatur nos terreri aut eludi.

1 ANNOTATIONES In primo uersu. Vestiens diē decoro illu-

Ne hoſtis inuidi dolo
Pauor quietos ſuſcitet,
8 *Chriſtũ rogemus et patrem*
Chriſti, patriſq; ſpiritum.
Vnum potens per omnia
Foue precãtes trinitas. Amẽ.

lumine. Quòd diuina prouidentia, dies ad operandũ hominibus ſit aſsignatus, nox autem ad quietem: oſtendit ẽt propheta in Pſalmo cũ ait. Poſuiſti tenebras & facta ẽ nox. *Pſal.* 103. Et deide. Ortus eſt ſol, exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam uſq; ad ueſperam. Porro cauſas ob quas ſomnus hominibus a Deo indultus eſt, in ſecũdo uerſu expreſſas, cõplectitur etiam eleganti carmine Ouidius, cum ait.

Somne quies rerum, placidiſsime ſomne deorum.
Pax animi quem cura fugit, qui corpora duris
Feſſa miniſteriis mulces: reparaſque labori.

3 In tertio uerſu. Grates peracto iam die. Nonnulli libri hic habẽt gratis, ſed mendoſe nimium. Nam id aduerbiũ (quod ſignificat ſine cauſa & ſponte ſua, ſeu nullo impellente) huic ſententiæ nequaquam congruit. Itaque dicendum eſt, grates, id eſt gratias: ut ſit accuſatiuus qui referatur ad uerbum ſoluimus. Caret autem id nomen ſingulari numero, & ſolos tres caſus nominatiuum, accuſatiuum & uocatiuum habet in numero plurali, ſignificans tantũdem atque gratiarum actiones. Cõſimiliter in quinto uerſu: ut cum profunda clauſerit, aliqui libri habent profundo & minus recte: debet enim legi profunda: ut nominatiuus ſit ſingularis, qui referatur ad nomen caligo. Nempe ablatiuus ille profundo: neque ſententiæ cõuenit, neque aliquid habet cui rite poſsit annecti.

5 In quinto uerſu Fides tenebras neſciat. Tenebrarum nomine: errores hic & falſa dogmata, fidei omnino aduerſa intelligũtur, quæ petimus ab ipſa fide noſtra procul amoueri. At quoniam hic quandiu per fidem ambulamus, uidemus ſolum per ſpeculum in ænigmate, & ergo fides aliquam habet obſcuritatem, in comparatione ad claritatẽ uiſionis in patria, quę quidem obſcuritas hic nomine noctis ſignatur. Hanc igitur noctem fidei petimus eſſe lucidam, per ſynceritatẽ & ſerenitatem animi fidelis, nulla uana aut falſa pmiſcentis in iis quæ credit, ut nox eius ſicut illuminetur & ſicut tenebræ eius: ita & lumen eius. Sicut *Pſal.* 138.

Exo. 14. enim in Exod.legimus, quòd inter Hebræos & Aegyptios illos persecutores erat nubes tenebrosa,& illuminans noctem. Ita & fides nostra ob non apparentiam credendorum, obscura est, miro tamen lumine mentē fidelem illustrās.

6 In sexto uersu.Dormire mētem ne sinas.Dormire mens dicitur,quando ociosa & ignaua torpescit in peccatis.Qđ a nobis auerti petendum est impensius cum propheta in Psal.12. psalmo. Illumina oculos meos ne unquam obdormiā in Roma.13 morte.Et hora est(inquit Paulus) iam nos de somno surgere. Cæterum qui dormit:nullas exteriorū sensuum functiones exercet,quod ligati sint in somno. Itaque simili ratione,& culpa in nobis dormire dicitur, quando nulla ipsius culpæ in nobis fit actio ac operatio.Id autem nequaquam fiat:nisi sit a nobis extirpata & abrasa culpa. Nam si ipsa adhuc occupat animū, mouet ad suum opus & ad prauum inducit,neque omnino emortua & extincta est. Cum igitur culpam in nobis dormire petimus,eam prorsus a nobis auferri detergiq́ postulamus.

Sabbato ad uesperas,alius hymnus.

Hymnus iste,carminis sapphici præ se fert speciem & modulationē, uideturq́ in unoquoq́ uersu tribus carminibus sapphicis subnectere quartū adoniū, sicut duo primi hymni, in fronte ac principio huius operis positi. Verum non seruat quoquo pacto illius carminis legē ac regulā neque pedes illius habet suis in locis cōstitutos; ut recta huiusce metri ratio exposcit. Quocirca merito uocari potest hic hymnus, ameter, quòd sine metro & debita sit carminis mensura.

Fit in eo primum inuocatio sanctissimæ trinitatis, deinde declaratio diffusionis diuinæ bonitatis in omnes creaturas,

1 *O Pater sancte,mitis atque pie.*
O Iesu Xp̄i fili uenerande.
Paracliteq; sp̄us & alme:
Deus æterne.

2 *Trinitas sancta, unitasq́; firma:*
Deitas uera,bonitas imēsa.
Lux angelorū. solus orphanorum
Spesq; cunctorum.

3 *Seruiunt tibi cuncta quæ creasti.*
Te tuæ cūctæ laudant creaturæ.
Nos quoque tibi psallimus deuoti
Tu nos exaudi.

4 *Gloria tibi omnipotens Deus;*

Trinus & unus magnus & excelsus.
Te decet hymnus honor, laus, & decus.
Omne & in æuum Amen.

illi iure subiectas, & demũ deuota oratio, ut nostras preces exaudire dignetur.

Et quoniam piam continet & religiosam ad Deum orationem, loco illius alterum (seruata eadem sententia) hymnum hoc modo lusimus.

1 *O Pater, summæ deitatis ortus*
O patris summi ueneranda proles.
O sacrum germen patris atque nati
Spiritus alme.
2 *Trinitas unũ deitate numẽ:*
Vna maiestas, bõitas et una.
O salus mundi pater orphanorum:
Spesq; piorum.
3 *Te creaturæ ueneratur oẽs:*
Et tibi tot⁹ famulatur orbis.
Quæ tui serui ferimus benigne
Suscipe uota.
4 *Da tuas semper resonare laudes.*
Da tuũ nomẽ celebretur altũ
Te decet puro modulãd⁹ ore
Hymnus in æuum.

Porro in huius hymni a nobis decãtati principio: dicitur Deus pater esse ortus siue origo summæ deitatis. quoniam ipse a nullo emanat, sed a seipso est: filius autem & spiritus ab ipso (licet ineffabilem) habent originẽ. non quidem tẽporalem sed æternam. Id beatus asserit Dionysius in libro de diuinis nominibus, dicens ꝙ pater ẽ primordialis & fontana deitas, filius uero & spiritus sanctus sunt fœcũdę deitatis germina plantata diuinitus. Sed hęc altiora sunt, q̃ hic exposcit locus, Ideo illa missa facientes: ad annotationes transeamus.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Paracliteq; spiritus. Paraclitus, gręcum est uocabulum: quod eruditiores & Græci sermonis rationem callentes per e in penultima syllaba potius proferendum putant, quoniam apud Gręcos in tertia syllaba scribitur per diphthongon, quæ apud latinos in e longum uertitur, ut quod Græci dicunt cythereia: nos cytherea dicimus Virg. Parce metu Cytherea manent immota tuorum. Ita cum Græci dicant paracleitos, nos (inquiunt) paracletus dicere debemus. Nonnũquam tamen ob maiorem sonoritatem uertitur ei diphthongus Greca in i longum, ut Græci Thaleia dicunt. Latini autẽ,

Thalia. Virg. Noſtra nec erubuit ſyluas habitare Thalia, ut eo in loco Bucolicorum annotat Seruius. Quare etiam conſimili analogia & ratione poſſunt Latini dicere, paraclitus, modo penultima ſit longa:& per i latinum ſcribatur, non græcum, quoniam ſi per y græcum ſcriberetur: ſignificationem haberet ipſi ſpiritui ſancto nequaquam attribuendam, ut ex Franciſco Philelpho adducit Deſpauterius noſter in tertio libro ſuo de arte uerſificatoria, ubi differit de quantitate uocalis e ante t in mediis ſyllabis. Qui non modo in diligentia conſcribendi artem carminum, & annotandi quantitates ſyllabarum, uerum etiam in omni parte grammaticæ tradenda purè tersè & abſolutè, recentiores omnes aut æquaſſe, aut (ut potius cenſeo) exuperaſſe uidetur:& cui plurimum debet latinæ linguæ ſtudioſa iuuentus. Quocirca citra cõtentionem omnem, utrum maluerit quiſpiam, proferat aut paracletus, aut potius paraclitus, ne uideatur nouitati ſtudere, aut iam inolitum uſum prorſus damnare, cum utrunque rectè dici poſſit. Scribatur tamen ſemper ea dictio per i latinum, ut dictum eſt, & penultima proferatur longa, quod tamen poſterius, in nullis ferme hymnis eccleſiaſticis obſeruatur, niſi in illo hymno de ſpiritu ſancto. Veni creator ſpiritus: mentes tuorum uiſita, ubi in ſecundi uerſus primo carmine, qui paraclitus diceris, ea ſyllaba eſt longa, quandoquidem in ſecundo eius loco (ut debet) iambum conſtituit. In ultimo tamen eiuſdem hymni uerſu & in omnibus ferè cæteris hymnis eccleſiaſticis, tertia illius dictionis ſyllaba præter eius naturam, & rectam carminis legem perperam corripitur. Porro Baptiſta Mantuanus in agone ſanctæ Margaritæ duas primas eius ſyllabas corripit & tertiã producit, cum ait. Cui nomen paracletus erat, deſcendere mandat, & id imitandum cẽſeo Significat autem paracletus, aut ſi mauis paraclitus, idem atque cõſolator ſiue aduocatus. Quæ ſane interpretatio & ſignificatio, ipſi ſpiritui ſancto congruenter attribuitur. Nam ipſe eſt Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Ipſe etiam ſpiritus (ut ait Paulus) poſtulat pro nobis gemitibus ĩenarrabilibus & aduocatus eſt pro peccatis noſtris.

2. Cor. 1.
Roma. 8.

2 In secundo uersu. Salus orphanorum Orphanus (ut ex Hieronymo affert Calepinus) est qui nec patrē habet, nec matrem. Pupillus uero, qui non habet patrem. Sępenumero tamen ista confunduntur in scriptura, & unum pro altero promiscuè sumitur. Dicitur autem hic Deus salus orphanorum, quoniam singulari cura illos protegit, fouet & saluat, qui parentibus sunt orbati, & quos pater & mater dereliquerūt morte sublati, illos dominus benigniter, ut ait psalmus, assumit, ut quanto minus sit humani auxilij & subleuaminis, tanto præsentius asit & propius diuinum præsidium. Vnde ad Deum dicit propheta in psalmo. Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor. Et alio in loco. dominus pupillum & uiduam suscipiet, & uias peccatorum disperdet.

Psal.26. *Psal.9.* *Psal.145.*

In aduentu domini, ad uesperas.

1 *Conditor alme siderum*
Aeterna lux credentiū,
Christe redemptor omnium,
Exaudi preces supplicum.
2 *Qui cum dolens interitu*
Mortis perire seculum,
Saluasti mundū lāguidum,
Donans reis remedium.
3 *Vergente mundi uespere,*
Vti sponsus de thalamo,
Egressus honestißima
Virginis matris clausula.
4 *Cuius forti potentiæ*
Genu curuantur omnia,
Cœlestia, terrestria
Fatentur nutu subdita.
5 *Occasum sol custodiens,*
Luna pallorem retinens,
Candor in astris relucens
Certos obseruat limites.
6 *Te deprecamur hagie*
Venture iudex seculi,
Conserua nos in tempore
Hostis a telo perfidi.

Hymnus iste, carminis iābici dimetri formā gerit & imaginem, non tamen eius pedes omnino obseruat. Nam trocheum nunc primo nunc secundo, nūc uerò tertio admittit loco. Interdum uero spondeum secundo loco recipit, & nōnunquā pyrrhichium. quæ omnia, legibus huiusce carminis aduersantur.

Author eius, Beatus pater Ambrosius. Cōmendatur in ipso Christi filij Dei benignitas, ꝙ ad nos redimendos, in primo aduētu de sacro sancta Virgine nasci dignatus est. rogaturq; ut in secūdo suo aduētu nos ab hoste antiquo saluet & ꝓtegat, ne ipsius percutiamur telo.

3 ANNOTATIONES. In tertio uersu. Vergente mundi uespere. Ipsius mundi uespere,

7 *Laus honor uirtus gloria*
Deo patri cum filio,
Sancto simul paraclito
In sempiterna secula. Amen.

siue postremum durationis spacium est finis ipsius mūdi, consummatioq́ eiusdē. Dicitur autem uenisse Christus per susceptæ carnis dispēsationem, cum propinquaret illud mūdi uespere. Nam expletis iam qnq́ mundi ætatibus, in sexta uenit eius ætate, quæ ad finem usque seculi porrigetur. Quocirca in nouissimis diebus
Esaie. 2. uenisse a prophetis dicitur. ut apud Esaiam. Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in uer-
1. Ioan. 2. tice montium. Rursum Ioannes in prima sua epistola. Filioli, nouissima hora est. Et Paulus circa ea tempora dixit
1. Cor. 10 Corinthijs. Scripta sunt autem ad correptionem nostram: in quos fines seculorum deuenerunt.

3 In eodem uersu & eius quarto carmine, nomen clausula ablatiuus est singularis: ordinatus cū participio egressus. Significat aūt clausula id quod clausum & occlusum est. Quia igitur Christus de clauso sacratissimę uirginis & matris utero ꝓcessit in orbem, tāquā sponsus de thalamo suo
Psal. 18. ut ait Psalmus, neq́ materne uirginitati detrimentum intulit: honestissima uirginis matris clausula egressus dicit.

4 In quarto uersu. Cœlestia, terrestria. Sub illis & inferna comprehendantur: a Paulo etiam expressa, cum ait ad Phi
Philip. 2. lippenses. Vt in nomine Iesu omne genu flectatur: cœlestium, terrestrium, & infernorum. Verum cœlestia & terrestria genu ei flectunt: in signum cultus & reuerentię, ex amore obsequioso procedentis. Inferna uerò non ita: sed in signum subiectionis, quam uel inuita & trementia illi exhibent. Porro in secundo eiusdem uersus carmine, nomen genu, accusatiuus est ordinatus cum uerbo pasiuo curuatur per synecdochen. ut curuatus genu dicatur: qui genu habet incuruum, atque ad impendendum honorem inflexum.

6 In sexto uersu. Te deprecamur hagie. Id græcum est uocabulum: idem significans quod sancte Et Gręci quidem hagios dicunt in nominatiuo singulari. Latini uero syllabam os mutant in us: & proferunt hagius in eodem casu. Vnde in uocatiuo singulari masculini generis, formatur hagie. Debet autem semper cum aspiratione scribi.

In aduentu domini, ad nocturnum matutinum.

1 *VErbū supernū prodiens*
A patre olim exiens.
Qui natus orbi subuenis:
Cursu decliui temporis.
2 *Illumina nunc pectora.*
Tuoq; amore concrema.
Audito ut præconio:
Sint pulsa tandem lubrica.
3 *Iudexq; cum post aderis:*
Rimari facta pectoris.
Reddens uicem pro abditis,
Iustisq; regnum pro bonis.
4 *Nō demū arctemur malis,*
Pro qualitate criminis.
Sed cum beatis compotes
Simus perennes cœlibes.

Carmen iambicū dimetrū in hoc hymno ferè semper rectè obseruatur. nisi ꝙ interdū uocali sequitur proxime uocalē, aut m literā sine collisione: & scđo loco nōnunquā deprehenditur spōdeus pro iambo cōstitutus, & ĩ tertio loco trocheus pro iambo. qđ nō facile admittit hui⁹ metri regula.

In eo rogatur Dei filius, ut sicut in primo aduentu nos uisitauit per ĩcarnationem suā: ita in secūdo suo aduentu ad iudicium nos benigniter saluos faciat.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Verbum supernum prodiens. Hic Dei filius, uerbum dicitur supernum: quia cœleste immo supercœleste & supermundanum est uerbum, non seculare aut temporale: quemadmodum nostrum. Hinc de illo dicit propheta in psalmo In æternum domine: uerbum tuum permanet in cœlo. *Psal. 118.* Idem quoq; dicitur hic prodiens extraq; progrediens per altissimum incarnationis sacramentum, quo se nobis isinuauit atq; manifestauit. Deniq; ipsum dicitur exiēs a patre per diuinam illam natiuitatem, qua ab æterno ex substantia patris est progenitum. Non quidem ꝙ unquam patrem dereliquerit: aut ab eo fuerit separatū, sed ꝙ illi intimū manens, ab eo ineffabiliter emanauerit, quēadmodum ipsa summa ueritas de se in euāg. testatur. Exiui a patre, & ueni in mundum. *Ioan. 16.* Potest & exitus ille uerbi a patre, de temporali filij Dei natiuitate intelligi, secundum quam (ut ait) uenit in mundum.

In eodē uersu. Cursu decliui tpis. Id decliue dicitur, qđ deorsum tendit, declinatq; ad ima; quasi pronū & deuergens ad finem. Qm̄ igitur Christus transacta iam maiore mundanę durationis parte utpote quinq; ætatibus, in postrema eius uenit ętate, & in nouissimis eius diebus, rectè

dicitur hic ſubueniſſe orbi per natiuitatem ſecūdum carnem in curſu decliui temporis.

2 In ſecundo uerſu. Audito ut præconio. Filij Dei præconiū, eſt annūciatio de eius aduentu tum primo tum ſecundo, per prophetarum oracula & euangelicam lectioné facta. Nempe & ꝓphetæ affatim de utroq; dn̄i aduentu nobis ueritatem nunciant, & longè apertius euangeliū ſanctum, utriuſq; nobis eſt nuncium. Petimus itaq; ut cū auditum fuerit a nobis prophetarum & euangelij de aduentu filij Dei præconium ac teſtimonium, propellantur a nobis per fidem & boni operis inſtantiam ac fructum peccata, in quæ facile prolabimur ex infirmitate noſtra.

4 In quarto uerſu. Non demū arctemur malis. Arctemur uerbum, per ct ſcribi debet, & ſuum etiam actiuum arcto, as, qm̄ frequētatiuum eſt uerbi arceo, es, & formatum ab eius ſupino arctū. Significat aūt arctare, conſtringere atq; cōprimere, nam & arcere, ſtringere interdum ſignat. Virg. Nā teneras arcebant uincula palmas. Inde arctus, ſtrictus. & arctitudo, anguſtia atq; ſtrictitudo Cęterū putant nōnulli etiam eruditiſsimi, artare uerbum non ab arceo deduci, ſed primitiuum eſſe, & ſine c ante t ſcribi debere. Qđ oſtendunt ab eo profecta & formata uocabula, ſecūdum ipſorū placitum. utpote artus nomen ſubſtantiuum pro membris · & illius diminutiuū articulus artus adiectiuū pro anguſto, coartare uerbum ſignificans aſtringere ſiue coniungere, & conſimilia tū nomina tum uerba, quæ probatus grāmaticorū uſus ſine c ante t ſcribere ſolet. Et hęc ſn̄ia qm̄ etiam magnos habet authores non omnino reijcienda eſt neq; damnanda, ſed ꝓpoſitorum ſcribendi illius uerbi artare modorū, eligat quiſq; utrāuis uoluerit, & ſenſerit congruentiorem.

In eodem uerſu. Simus perennes cœlibes. Per cœlibatū perennem qui hoc loco optatur, futuræ uitæ petitur ſtatus, regniq; cœleſtis ꝑpetua manſio, qm̄ in eo iugis eſt continentia, atq; uacatio a carnali cōſortio. Non enim ibi nubent neq; nubentur, ut ſacrum habet euangelium. Et ita *Matt. 22.* per ꝓprietatem conuenientem ſupernæ ciuitatis incolis, hic inſinuatur eorū habitudo atque ſocietas. Sunt etiam qui hoc loco legūt, ſimus perennes cœlites & hi apertio-

tem exprimunt huius loci sententiam. Verum qui legeret simus perenne cœlibes, uel simus perenne cœlites, multo aptius diceret. Nam & lenior est prolatio & melior orationis structura: cum duæ illę dictiones perennes & cœlibes siue cœlites, non apte ponantur adinuicem sine coniunctione media, quòd ambæ significationem habeant adiectiui. At si perenne dicamus pro perenniter, ut aduerbii habeat locum & iungatur cum uerbo simus, iam nihil est quod aures offendat. Neque illud ignorandum: quod nomen perennis & quæcunque ab eo formantur, sine aspiratione intermedia ad secundam syllabam scribi debent. Componitur enim ex dictione per, & nomine annus, commutata a in e. Atqui planum est uocem annus aspirari non debere. quare neque eius compositum perennis. Significat autem perenne: quod iugis est & perpetuæ durationis.

In aduentu, ad laudes matutinas.

1 *VOx clara ecce intonat,*
Obscura quoque increpat.
Pellãtur eminus somnia,
Ab æthere xp̃s promicat.
2 *Mẽs iam resurgat torpida,*
Quæ sorde extat saucia.
Sidus refulget iã nouum.
Vt tollat omne noxium.
3 *E sursum agnus mittitur,*
Laxare gratis debitum,
Omnes pro indulgentia
Vocẽ demus cũ lachrimis.
4 *Vt cum secondo fulserit.*
Mundũq; horror cinxerit,
Non pro reatu puniat,
Sed nos pius tũc protegat.

Hymnus iste etiam carminis iambici dimetri lege constituitur, eamque ꝓpemodum obseruat. Frequenter tamen habet uocalis post uocalem aut m litteram sine collisione hiatus: & secondo loco spondeum pro iambo. quod concinnitati carminis non parum derogat.

Sententia ipsius fere eadem cum præcedenti. hortatur enim nos omnes, cum euangelica tuba nos ad uirtutes excitet, quòd surgamus a uitijs ac torpore, peccatorumque ueniam postulemus in hoc domini aduẽtu per misericordiam. ut cum uenerit iudicare mundum in iustitia & æquitate: nos saluet & tueatur a morte æterna.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Vox clara ecce intonat. Hic uox clara potest accipi manifesta euangelicę legis prædicatio: quæ ut tuba altisona intonat auribus

noſtris,& opera tenebrarum damnat. Idcirco pellenda eſt a nobis ſomni in peccato inertia. Nam Chriſtus a cœlo refulgens per aduentum in carnem: nunc in terris emicat tanquam nouum & ſalutare ſidus exortum in tenebris: Non inepte etiam per uocem claram intonantem: intelligere poſſumus ſacratiſſimum Chriſti præconem Ioānem
Eſaiæ 40. Baptiſtam. De quo uaticinatus eſt Eſaias. Vox clamantis in deſerto: parate uiam domini: rectas facite in ſolitudine ſemitas dei noſtri. Quod quidem propheticum oraculū, ipſe domini præcurſor de ſe dictum eſſe, & in ſeipſo completum perhibet: dicens ſacerdotibus & leuitis ad ſe miſſis. Ego uox clamātis in deſerto, dirigite uiam domini: ſicut dixit Eſaias propheta.

In eodem uerſu. Pellantur eminus ſomnia. In hoc tertio primi uerſus carmine (quod hypercatalecticum eſt: nam una ſyllaba ultra debitam menſuram abundat) in ſecundo loco pro iambo ponitur amphibracus, habens extremas ſyllabas primam & tertiam breues, & mediam longam, ut docere, quod in hoc metri genere rariſſimum eſt. Eminus enim, primam habet longam Ouidius. Pars animæ dilectæ meæ, licet eminus eſſe fortibus: Antheo nocuit temeraria uirtus. Vnde aptius eſſet carmen, ſi quis ita diceret, procul fungētur ſomnia. Siginificat autem eminus, idem quod procul. ſicut cominus eius oppoſitum, ſignat è uicino & prope. Virg Pugnatur cominus armis.

4 In quarto eiuſdem primi uerſus carmine. Ab æthre chriſtus promicat. Dictio æthre, diſſyllaba proferri per ſyncopam debet, ut ſecundo loco conſtituatur iambus. Nam ſi triſſyllaba proferretur, anapeſtus in ſecunda collocaretur ſede, quod raro admodum uſu uenit Sic & Virgilius ęthra protulit in carmine pro æthera: cum ait in Aeneide. Nam neque erant aſtrorū ignes, nec lucidus ęthra ſidera polus.

In natiuitate domini.

Carmen iambicum dimetrū in hoc hymno integre ſeruatur occurrit tamen interdum ſpondeus in ſecundo loco pro iambo, contra carminis huius legē, & anapeſtus in primo & tertio

1 *VEni redēptor gentiū,*
Oſtende partum uirginis
Miretur omne ſeculum.
Talis decet partus deum
2 *Non ex uirili ſemine,*

Sed mystico spiramine
Verbū dei factum est caro.
Fructusque uentris floruit.
3 *Aluus tumescit uirginis,*
Claustra pudoris pmanēt.
Vexilla uirtutum micant,
Versatur in templo deus.
4 *Procedēs de thalamo suo.*
Pudoris aula regia.
Geminæ gigas substantiæ,
Alacris ut currat uiam.
5 *Egressus eius a patre,*
Regressus eius ad patrem.
Excursus usq; ad inferos,
Recursus ad sedem Dei.
6 *Aequalis æterno patri*
Carnis trophæo accingere.
Infirma nostri corporis
Virtute firmans perpeti.
7 *Præsepe iam fulget tuū,*
Lumenq; nox spirat nouū.
Quod nulla nox iterpolet.
Fideq; iugi luceat.
8 *Gloria tibi domine.*
Qui natus es de uirgine.
Cū patre et sancto spiritu,
In sēpiterna secula. Amē.

loco pro spondeo, quod ipsius metri integritatem non uitiat.

Author eius, sanctus Ambrosius. Laudatur i eo Christus dei filius, quod pro nobis redimendis humanam carnem de matre uirgine sumpserit, & natiuitatis ipsius secundum carnem mysteria pie referantur.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Fructusque uentris floruit. Fructus uentris hic intelligitur Christus, ex utero uirginali (ut de sua arbore fructus) uere & secundum humanam substantiam progenitus, de quo clamauit sancta Elisabeth Et benedictus fructus uentris tui. Is autem fructus nunc floruit, quoniam per natiuitatē carnis tanquā flos de uirga Iesse in apertum prodijt. *Luce. 1.*

3 In tertio uersu. Vexilla uirtutum micant. Vexilla hic accipi possunt miraculorum insignia & diuinę potestatis signa, quæ in hac sacra natiuitate clarius emicuerunt. Nonne nouum id signum est & supernæ uirtutis manifestatiuum (quod dominus longe ante dare est dignatus) quod uirgo spiritus sancti obumbratione concepit filium, & uirgo permanēs eundem mundo sine dolore protulit? Nonne & id, quod filius Dei factus est homo, manens quod erat, & assumēs quod non erat, atque in uentre uirginali, ut suo templo est diuersatus secundum carnis angustias, qui neque cœlo, neque terra, secundum deitatem comprendi potest? *Esaiæ. 7.*

4 In quarto uersu. Geminæ gigas substantiæ. Hoc in loco Christus gigas dicitur, quoniam fortissimus est pugil & certator contra principem huius mundi, uenitque ut cū

alacritate, huius uitæ mortalis curſum peragat, quemadmodum ait pſalmus. Exultauit ut gigas ad currendã uiã.

Pſalmo. 18.

5 In quinto uerſu. Egreſſus eius a patre. Alludit hic ad illud pſalmi uerbum. A ſommo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius uſque ad ſummum eius. Et ad ſententiam illã euangelicam. Exiui a patre & ueni in mundum, iterum relinquo mundum, & uado ad patrem.

Ioan. 16.

6 In ſexto uerſu. Carnis trophæo accingere. Trophæum dicitur inſigne ſpolium, quod ex hoſtibus reportatur in ſignum uictoriæ. Chriſtus autem per carnem aſſumptam debellato diabolo uictor euaſit, ipſamque glorificatam carnem demum cœlo intulit. Recte igitur noſtræ ſubſtãtiæ forma quam induit, hic trophæi nomine exprimitur. Neque iſto in loco ſtrophium legendum eſt (ut faciunt plerique) quod cingulum ſignificat. Nam quamuis nomẽ hoc ſententiæ ſatis congrueret, carmini tamen diſconueniret, quoniam pyrrhichium ſecondo conſtitueret loco, quod duas primas ſyllabas habeat breues, trophæum uero primam habet breuem & ſecundam longam. Ouidius. Ponite de noſtra bina trophæa domo.

In eodem uerſu. Virtute firmans perpeti. Multi legunt hic & in illo hymno de ſancto ſpiritu Veni creator ſpiritus (ubi duo poſtrema huius uerſus carmina, etiam integra inſeruntur) uirtute firmãs perpetim. ſed & hic & ibi aptior eſt ſermo per ablatiuum adiectiuum, quod ordinatur cũ ſubſtantiuo uirtute, quam per aduerbium, & ita potius cenſeo legendum.

7 In ſeptimo uerſu. Lumenque nox ſpirat nouum. Hoc loco ſpirare, uenuſte accuſatiuum habet ſibi adiunctũ, quoniam actiuam habet ſignificationem, tantundem ualens atque effundere ſiue emittere. Interpolare autem, quod ſimplo l, ſcribi debet, ut oſtendit carmẽ, eſt intermittere ſiue interrumpere. Vnde quod diſcontinuatum eſt & interlaxatum. interpole dicitur. & interpolatim id fit, quod diſcontinue & per intermiſſiones efficitur, ut fiat quędam temporis in eo opere interciſio.

In natiuitate domini, alius hymnus.

Præſens hymnus carminis iã-bici dimetri (cuius formam præ

1 *CHriſte redemptor gẽtium.*

De patre patris unice.
Solus ante principium
Natus ineffabiliter.
2 *Tu lumen & splēdcr patris,*
Tu spes perennis omnium,
Intēde quas fundūt pces
Tui per orbem famuli
3 *Memento salutis author,*
Quod nostri quondam corporis
Ex illibata uergine
Nascēdo formā sumpseris,
4 *Sic præsens testatur dies.*
Currens per anni circulū,
Quod solus a sede patris
Mundi salus adueneris.
5 *Hunc cœlum, terra, hunc mare,*
Hunc omne quod ī eis est,
Authorem aduentus tui
Laudans, exultat cantico.
6 *Nos quoq; qui sancto tuo*
Redēpti sumus sanguine,
Ob diem natalis tui.
Hymnū nouū cōcinimus.

fert) non omnino seruat mensuram. Nam trochæum nunc primo, nunc secundo, nunc tertio admittit loco, spondeum quoq; nonnunquam in secunda sede recepit. Insuper uocalem interdum uocali aut literæ m, subiunctam habet sine collisione.

In eo fit ad dei filium gratiarum actio de ineffabili sua misericordia, qua cum dei patris sit unigenitus ante secula, de uirgine nasci dignatus est pro nobis in tempore.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Solus ante principium Filius dei dicitur hic solus genitus ante principium temporum & mundi exordium, quoniam antequam mundus subsisteret, aliud nihil genitum erat. Nō enim Deus pater, natus dici potuit, quia ingenitus est, nec spiritus sanctus, ut qui non per generationem, sed diuinam processionem a patre & filio prodierit, nec aliud quicquam tū fuit natum, cum aliud nihil tunc adhuc subsisteret. Vnde in psalmo pater ait ad filium. Ex utero ante luciferū genui te. Et ipsa diuina sapientia, quæ dei filius est, apud Ecclesiasticum dicit de seipsa. Ego ex ore altissimi prodiui: primo genita ante omnem creaturam. Natus autem dicitur secū dum diuinitatem Christus ineffabiliter, quia de eo dicit Esaias. Generationem eius quis enarrabit? *Psal. 109.* *Eccles. 24.* *Esa. 53.*

3 In tertio uersu. Ex illibata uirgine. Libare per translationem significat interdum leniter tangere. Virgilius. Oscula libauit natæ dehinc talia fatur. Inde libatus participium quod attactum siue contactum est. Cui mea uirginitas, auibus libata sinistris, Ex quo compositum deducitur il

libatus.i.non libatus,siue non tactus. Illibata igit uirgo, est uirgo intacta,inuiolata,intemerata, siue incorrupta.

4 In quarto uersu. Quod solus a sede patris. Solus aduenisse dicitur Christus de sede patris, quoniam solus ipse per incarnationem humanam induit naturam. Neque.n. pater incarnatus est, neque spiritus sanctus, licet uterque ad sacratissimum incarnationis mysterium suspiciendum a filio, cooperatus sit.

5 In quinto uersu Hunc cœlum, hunc terra,hunc mare. Pronomen illud tertio repetitum: refertur ad id nomen dies in præcedenti uersu positum, ut sensus sit quod creatura cœlestis & angelica,& terrestris scilicet humana, immo omnis dei creatura: hunc diem natalitium,tanquam aduentus tui ad nos O Christe æditorem atque manifestatorem,concelebrat, spirituali cantico exultans in domino,Et hic uersus id completum esse uidetur annunciare, ad quod propheta in spiritu præuidens hunc diem aduentus dominici hortabatur psalmo 95.dicens Lætentur cœli & exultet terra,commoueatur mare & plenitudo eius gaudebunt campi & omnia quæ in eis sunt. Et causam paulo post,subiungit,quia dominus uenit.

Psal.95.

In natiuitate domini, alius hymnus.

Hymnus iste iambicus est dimeter, huiusce carminis legem exacte seruans, eleganterque cõpositus, eo quidem contextu, qđ singuli uersus a singulis alphabeti literis seruata earum serie incipiunt, ut primus uersus primam habet literam A,secundus B,tertius C, & ita deinceps, præter octauum postremumq; uersum:qui ad hunc(sicut & ad omnes hymnos natiuitatis domini,eodem metri genere compositos)est adiectitius. Author eius Sedulius. Describit in eo mysteria natiuitatis dominicæ, & ex illis laudandæ ipsius mi-

1 *A Solis ortus cardine*
Ad usq; terræ limitẽ,
Christũ canamus principẽ
Natum Maria uirgine.

2 *Beatus author seculi*
Seruile corpus induit
Vt carne carnem liberans,
Ne perderet quos cõdidit.

3 *Caste parentis uiscera*
Cœlestis intrat gratia.
Venter puellæ baiulat
Secreta quæ non nouerat.

4 *Domus pudici pectoris.*
Templum repente fit Dei,
Intacta nesciens uirum,
Verbo concepit filium,

5 *Enixa est puerpera,*

Hymno.	Expo.
Quē Gabriel prædixerat.	sericordiæ materiam proponit.
Quem matris aluo gestiēs,	1 ANNOTATIONES. In
Clausus Ioannes senserat.	primo uersu. A solis ortus cardi-
6 *Fœno iacere pertulit,*	ne. Cardo ipsius ortus solaris,
Præsepe non abhorruit.	est plaga cœli orientalis, unde
Paruoq; lacte pastus est,	sol oritur. Limes autem siue ex-
Per quem nec ales esurit.	tremitas terrę: regio est occidua.
7 *Gaudet chorus cœlestiū,*	Itaque hortatur nos primus hic
Et angeli canunt Deo.	uersus, quòd Christum cana-
Palamq; fit pastoribus	mus non uno tantum in loco,
Pastor, creator omnium.	sed ab oriente, ubi principium
8 *Gloria tibi domine,*	est ortus solis, usque ad finem &
Qui natus es de uirgine.	terminum terræ oppositum, sci
Cū patre et sancto spiritu,	licet occidentem. siue a solis or-
In sēpiterna secula, Amen.	tu usque ad occasum, ut ait
	psalmus.

In eodem uersu. Natum. Maria uirgine. Apud graues & probatos authores: media syllaba huius dictionis Maria corripitur ut apud Sidoniū in hoc carmine asclepia deo. Formosus Mariā ducit Honorius. Et apud Mantuanum, ut, Mariæ possit laudes equaræ loquendo, Hoc tamen lo co, ob carminis congruentiam (sicut & in omnibus fere hymnis, ubi nomen illud intexitur) eadem producitur. Nam iambum in secundo loco hic constituit, ubi pyrrhichius recte poni non potest. Nēpe secutus est author uulgatum & communem grammaticorum usum, producentium mediam supradictæ dictionis syllabam, qui tamen a probatissimorum authorum sententia est alienus At ip se potius authoribus illis receptissimis accedendum cen seo in carmine; seruato tamen in prolatione accētu super penultima syllaba. *Psal.112.*

2 In secundo uersu. Seruile corpus induit. Alludit hęc sen tentia ad uerbum beati Pauli in epistola ad Philippenses secundo cap. dicentis de Christo, Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed humiliauit semetipsum formam serui accipiens; & habitu inuentus ut homo. Itaque seruile corpus hic dicitur corpus humanum, quòd humana natura secundum se est ser ua & subiecta deo. Induit autem Christus hanc serui for- *Philip.2.*

mam, ut carne sua, carnem naturamque humanam liberaret ab interitu & exitio mortis æternę. Eodem quoque loco seculum pro hominibus in hoc mundo degentibus accipitur, quoniam in hoc seculo durationeq; temporali uitam agunt.

6 In sexto uersu. Paruoque lacte pastus est. Id de Christo dicitur, quia exiguo uirginalium uberum liquore lacteo est enutritus. Non enim indigent copiosa alimonia infantes recens nati. Per eum tamen nec ales, id est auis, esurit: quoniam sua prouidentia etiam uolatilibus cœli cibum

Psal.146 congruum subministrat. ut dicit psalmus. Qui dat iumentis escam ipsorum: & pullis coruorum inuocantibus eũ.

Psal.103 Omnia enim ab illo expectant, ut det illis escam in tempore. Verum ipse lacte materno nutritus est: secundum humanitatem, & per eum nec ales esurit, secundum diuinitatis uirtutem, omnibus sapientissime prouidentem. Reliqua hic adducta natiuitatis dominicæ sacramenta, nunc latius non explicantur, quoniam ex euangelica lectione facile omnibus constant.

In natiuitate domini. alius hymnus.

Præsens hymnus, iambicus est dimeter, ubique carminis illius leges exacte seruans, præter id quod in septimo uersu bis secundo loco pyrrhichium habet pro iambo.

Author eius, Fortunatus episcopus. Commendatur in eo filij dei misericordia, quę post grauem seruitutem humano generi contulit redemptionem, & ea compleuit quę ante promiserat.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Venisse uitæ pręmiũ. Christus hic præmium uitæ dicitur, quoniam merces est æternæ uitæ iis qui diligunt eum.

Ioan.17. Hęc est (inquit euangelista) uita æterna, ut cognoscant te solum uerum

1 *Agnoscat omne seculũ,*
Venisse uitæ præmiũ.
Post hostis asperi iugum,
Apparuit redemptio.

2 *Esaias quæ cecinit,*
Completa sunt in uirgine.
Annunciauit angelus,
Sanctus repleuit spiritus.

3 *Maria uentre concepit.*
Verbi fidelis semine.
Quẽ totus orbis non capit,
Portant puellæ uiscera.

4 *Radix Iesse iam floruit.*
Et uirga fructum edidit.
Fœcunda partum protulit,
Et uirgo mater permanet.

5 *Præsepe poni pertulit*
Qui lucis author extitit.
Cum patre cœlos condidit,

5 *Sub matre pannos induit.*
6 *Legem dedit qui seculo.*
Cuius decem præcepta sunt:
Dignando factus est homo
Sub legis esse uinculo.
7 *Adam uetus quod polluit:*
Adam nouus hoc abluit.
Tumens quod ille deijcit:
Humillimus hic erigit.
8 *Iam nata lux est & salus:*
Fugata nox, uicta & mors.
Venite gentes, credite,
Deum maria protulit.

uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et quod ipsi Abraham dictum est a Deo. Ego protector tuus, & merces tua magna nimis: hoc omnibus. Abrahæ filijs per imitationem: Dei filius etiam repromittit. Neque id obstat proposito: ꝙ alio loco largitor præmij dicitur: nã seipsum iis qui pie uiuunt dat in præmium: idemq; & remunerans est & remuneratio.

2 In secundo uersu. Esaias quę cecinit. Non putetur hic uitium inesse carmini: & secundo loco spondeus constitui: quoniã nomen Esaias & consimilia nomina hebræa in ias desinentia: apud probatos authores penult. habent breuẽ, ut Helias, Hieremias. Mantuanus. Helias ardenti cœlum petiisse uolatu. Idem. Non ita Hieremias docuit: nec Trachius Orpheus. Huiusmodi tamen nomina in prolatione accentum seruant in penultima syllaba. Id sane potius carminis regulæ derogare uidetur: ꝙ in dato carmine trocheus ponitur tertio loco, & in quarti uersus primo carmine spõdeus in secundo constituitur loco.

3 In tertio uersu. Maria uentre concipit Hic non præteritum legendum est concepit, sed præsens uerbum cõcipit: cõsimiliter in tertio carmine septimi uersus, non deiecit, sed deiicit est dicendum, ob legem carminis seruandam, quod in quarto loco nunquam admittit spondeũ aut trocheum. Neq; temporis præteriti ratio quempiam moueat: qm̃ uerba illa præsentia pro præteritis facile capi intelliguntur: sicut & alia uerba ibidem posita, scilicet portãt & erigit, accipienda etiam sunt, ut præteritam faciant significationem. Porrò quod eodem uersu dicitur uerbi fidelis semine, in analogia intelligatur dictum, ad cõceptum naturæ lege factum, in quo uirtus requiritur seminaria patris. Illius autem uices egit in hoc uirginali & singulari cõceptu uerbum ab angelo annunciatum: cui sacrata uirgo

credidit & consensum præbuit. Itaq; huiusmodi uerbum angelicum itidem & beatæ uirginis responsum cōsentientis angelo, fuit ut mysticum quoddam semen, conceptionis operatorium.

4 In quarto uersu. Radix Iesse iam floruit. Alludit hoc loco ad illud Esaiæ oraculum. Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Vbi per uirgam de radice Iesse egressuram, accipitur ad literam sacrosancta uirgo Maria, de stirpe Iesse (qui fuit pater ipsius Dauid regis) exorta, atq; de progenie Dauid deducta. Per florem uero qui ascensurus nunciatur de radice huius uirgæ, intelligitur dominus noster Iesus Christus, qui de seipso dicit in Canticis. Ego flos campi & lilium conuallium. Quod autem in secundo eiusdem uersus carmine sequitur, & uirga fructum ædidit, de eadem uirga Iesse potest intelligi, aut si mauis, de uirga Aaron, quæ sine terrę humore & fomento fronduit, floruit & fructum protulit. Erat enim illa, typus & figura sacrosanctæ uirginis, quæ sine humano cōmercio fructum toti mundo salutarē ædidit, susceptamq; de cœlo prolem fœliciter peperit.

Esa.11. *Canti.2.* *Num.17.*

7 In septimo uersu. Adam uetus qđ polluit. Vetus Adam, primus est parens noster, & primo à Deo de limo terrę formatus, omnium hominum principium secundū carnem. Nouus autē Adam est dominus noster Iesus Christus, cōceptus de spiritu sancto, & natus ex Maria uirgine, qui omnium hominum principium est secundum spiritum, & regenerationis secundum Deum. Nam per ipsum salus mundi facta est, & saluatum genus humanum. Est autē uetus Adam, ut imago & figura, atq; ut ait Paulus, forma futuri. Adam uero nouus, ut eius exemplar & ueritas. Idcirco & in multis conueniunt adinuicem, & in multis discrepant, ut præclare deducit beatus Paulus quinto cap. suæ epistolæ ad Romanos.

Roma.5.

In natiuitate domini, alius hymnus.

In carmine trochaico pręsens hymnus contexitur. alcmanio & euripidio. alternatim currēs. Est autem trochaicū carmē, in quo trocheus frequentius lo-

1 *Corde natus ex parentis.*
Ante mundi exordium.
Alpha & ω cognominatus
Ipse fons & clausula

Omnium quæ sunt, fuerunt
Quæque post futura sunt
Seculorum seculis.
2 *O beatus partus ille,*
Virgo cum puerpera
Aedidit nostram salutem,
Fœta sancto spiritu.
Et puer redemptor orbis
Os sacratum protulit,
Seculorum seculis.
3 *Psallat altitudo cœli,*
Psallant omnes angeli.
Quicquid est uirtutis usquã
Psallat in laudem Dei.
Nulla linguarum silescat,
Vox & omnis consonet,
Seculorum seculis.
4 *Ecce quam uates uetustis*
Concinebant seculis
Quem prophetarum fideles
Paginæ spoponderant,
Emicat promissus olim.
Cuncta collaudent eum,
Seculorum seculis.
5 *Te senes & te iuuentus:*
Paruulorum te chorus.
Turba matrum uirginumq;:
Simplices puellulæ.
Voce concordes pudicis
Perstrepant concentibus:
Seculorum seculis,
6 *Tibi Christe sit cum patre*
Hagioq; pneumati:
Hymnus melos, laus perennis,
Gratiarum actio.
Honor, uirtus, uictoria,
Regnum æternaliter
Seculorum seculis.

cum & sedem occupat quàm alij pedes. locis imparibus ut primo & tertio trocheum ferè semper habens: locis uero paribus ut secundo & quarto etiã spondeum admittens. Alcmanium autem trochaicum, carmen est trochaicum tetrametrum acatalecticum: obtinens integros quatuor pedes, ita cõstitutos ut dictum est. cui neq; deest neque superfluit syllaba aliqua ad suam mẽsuram: sed integra est & completa. Euripidium uero: ita ab Euripide inuentore suo cognominatũ (ut ferè omnia carmina: a primis suis authoribus nomina sortiuntur) carmen est trochaicũ tetrametrum catalecticum: cõplectens tres pedes, eodem ritu ut in superiore carmine dispositos, & unã syllabam quare deest illi ad quarti pedis cõplementũ una syllaba. Itaque unusquisque uersus præsentis hymni: septem complectitur carmina. quorum primum, tertium & quintum: est trochaicum alcmanium. secundũ uero quartum & sextũ: trochaicum euripidium. Quibus præter morem cæterorũ hymnorum simili metro compositorum: apponitur in fine cuiusque uersus septimum carmen, qđ est trochaicum euripidiũ & in omnibus uersibus semp idem. s. seculorũ seculis. Nem-

pe alij hymni huic cõſimiles, in unoquoque uerſu ſolum ſex habent carmina trochaica.ſ.tria alcmania & tria euripidia, alternatim cõmixta: ut alcmania in locis imparibus diſponãtur. euripidia uero in ſedibus & locis paribus. Seruatur autem in toto hoc hymno ſupradicti carminis regula ad unguem, præterquam in poſtremo uerſu, qui in pleriſque locis a recta lege exorbitat.

Author eius Prudentius apud quem hymnus iſte, profuſior eſt & lõge copioſior. ut perhibet Henricus Bebelius Inſtingenſis, uir utique in humanioribus literis & cultioribus diſciplinis erudítiſsimus. quem in citandis hymnorũ authoribus potiſsimũ inſequor, nominatimq́ʒ illos aſsigno peculiari expreſsione authores: quos ab eo nominatos inuenio in annotamentis illis quæ hymnos eccleſiaſticos collegit. quod nullum mihi cõmodius occurrat præſidium in re tam incerta diffinienda, ut pote quinam fuerint authores hymnorũ. Attamen hic duntaxat adducuntur ii uerſus (At ſæpe alias) qui in uſu eccleſiaſtico ſolent adhiberi atque cãtari. Exponit in eo Aurelius Prudentius duplicem Chriſti natiuitatem, unam ſecundum diuinitatem a Deo patre, alteram ſecundum humanitatem a uirgine matre. omneſq́ʒ inuitat ad eius laudes depromendas.

¶ ANNOTATIONES. In primo uerſu. Corde natus ex parẽtis. Quę ſpũalia ſunt & intellectu alia, nobis corporalib⁹ uix bene poſſunt niſi corporalr̃ & ſenſibilr̃ exprimi: Idcirco natiuitas illa æterna filij Dei dicitur eſſe ex corde patris, ut inſinuetur eo loquendi modo eſſe ex propria & intima patris ſubſtantia, & nõ ab extrinſeco, quemadmodum impius oblatrabat Arrhius Et hoc plane ex pſal. 44. depromptum eſt, dicente. Eructauit cor meum uerbũ bonum. Secundum eandem ſententiam dicitur Dei filius ex
Pſal.109 utero patris genitus, cum ait pſalmus. Ex utero ante luciferum genui te. Dicitur & filius ex ore patris prodiiſſe, cũ
Eccle.24 inquit apud Eccleſiaſticum. Ego ex ore altiſsimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam.

In eodem uerſu. Alpha & ω cognominatus. Id ſumptũ
Apoc.21. eſt ex Apocalypſi, ubi Chriſtus Dei filius & uerus Deus, le
Apoc.22. gitur ſemel & iterum de ſeipſo dicere. Ego ſum alpha & ω, principiũ & finis, primus & nouiſsimus. Q̃m enim alpha,

prima eſt litera alphabeti græci. & ω magnum poſtrema. per huiuſmodi extremas literas primam & nouiſsimã, deſignatur ipſe omnium rerum eſſe principiũ & finis. Idcirco & hic dicitur eſſe fons, id eſt origo omnium, & clauſula, id eſt finis & concluſio oĩum, qđ oĩa claudat & finiat.

5 In quinto uerſu. Te ſenes & te iuuẽtus. Omnem ſexum & ætatem hic inuitat ad concinendum Deo laudes, propemodum illud dictum pſalmi proponens. Iuuenes & uir gines, ſenes cum iunioribus, laudent nomen dñi. *Pſal.148* Dicũtur autem hic puellulæ, teneræ uirgines & minuſculæ, deducitur q; id nomen a dictione puer. inde diminutiuũ puellus, pro paruo puero, & puella atque puellula, pro uirgine teneriuſcula. Porro ſimplices puellæ dicũtur, quia ſine aſtu & dolo ſunt, columbinam ſimplicitatem præ ſe ferentes, quæ pergrata eſt Deo & acceptiſsima. Qui enim ambulat *Prouer.10* ſimpliciter, ambulat confidenter. Et monet nos domi- *Matth.10* nus ſimplices eſſe debere ſicut columbas, id eſt ſine aſtutia & fraude.

De ſancto Stephano.

1 *SAncte dei pretioſe*
Protomartyr Stephane:
Qui uirtute charitatis
Circunfultus undique:
Dominum pro inimico
Exoraſti populo.

2 *Tu cœleſtis primitiuus*
Signifer militiæ:
Veritatis aſſertiuus
Teſtis primus gratiæ.
Fundamenti lapis unus:
Baſis patientiæ.

3 *Saxo cæſus non mucrone,*
Per ſaxorum cuſpides
Corpus, membri paſsione
Circuncidi præuides.
Ad decorem ſunt coronæ
Rubricati lapides

4 *Tu cœlorum primus ſtratã*
Conſternis lapideam.

Trochaicus eſt & hic hymnus, carmine alcmanio & euripidio alternatim decurrens, quemadmodum præcedẽs. in hoc ſolo ab eo differẽs, qđ in unoquoque uerſu ſex tantum carmina complectitur. & ex illis, quæ imparibus conſtituũtur locis, alcmania ſunt, quæ uero paribus, euripidia. Attamen non ſeruatur uſquequaq; in hoc hymno illius carminis lex & norma Nam interdum iambus, ĩterdum uero pyrrhichius, ꝓ trocheo collocatur. inuenitur nõnunq̃ & ſpõdeus primo conſtitutus loco, cõtra huiuſce carminis rationem, & & uocalis poſt uocalem ſine colliſione poſitio.

In eo fit ad ſanctum Stephanum iuuocatio, ut quemadmodum ex abundantia charitatis pro lapidantibus ſe orauit: ita & pro fidelium congregatione illi deuota dn̄m ſedulus deprecetur. Quāuis aūt huius hymni primus uerſus & ſeptimus duntaxat in officio eccleſiaſtico plerunque cantari ſoleant: q̄m tamen totus ampla depromit inuicti martyris Stephani præconia, & præclaras ipſius dignitates, illam præſertim prærogatiuam quod martyrum omniū primicerius, primariusq; fuerit: ipſum etiam totum non mancum neque mutilatum hic inſerere, nobis cōſilium fuit. Et certe dignus eſt inſigniter cōmendari hic fortiſsimus Chriſti pugil qui in actis apl'icis tantopere celebratur. diciturq; nūc plenus ſpiritu ſancto & fide: nunc plenus gratia & fortitudīe, nūc intentis in cœlum oculis Chriſti uiſione dignatus.

Actu.6.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Protomartyr Stephane, Protomartyr, græcū eſt uocabulum, tantundē ualens atque primus teſtis. Protos enim, primum ſignificat. martyr uero, teſtem, ſicut martyrium ſignat teſtimoniū. Sane id nomen merito aſcribitur ſanctiſsimo Stephano qd' poſt paſsionem dn̄i & glorioſam eius in cœlum aſcenſionem, primus omniū mortem pro Chriſto pertulerit, & xp̄ianę fidei ueritatē ſui ſanguinis effuſiōe teſtificatus ſit.

In eodē uerſu. Circunfultus undique. Circunfultus idē ſignificat qd' circundatus atq; circūquaque munitus. Formatur enim a fulcior uerbo paſsiuo: qd' ſuſtentari muni-

Tu per Chriſtū hebetatū
Primus tranſis romphæā.
Primum granū trituratū,
Chriſti ditans aream.
5 *Tibi primum reſeratæ*
Cœli patent ianuæ.
Ieſum uides poteſtate,
Cui pugnans ſtrenue.
Stans cū patris maieſtate,
Tecum eſt aſsidue.
6 *Præſtans genti pſequenti*
Preces pro lapidibus,
Ne rependas te petenti
Lapides pro precibus.
Sed indulge pie menti,
Pluſquam audet uocibus
7 *Funde preces pro deuoto*
Tibi nunc collegio.
Vt tuo propitiatus
Interuentu dominus,
Nos purgatos a peccatis
Iungat cœli ciuibus.
8 *Gloria & honor Deo,*
Qui te flore roſeo
Coronauit, & locauit
In throno ſydereo.
Saluet reos, ſoluens eos
Mortis ab aculeo. Amen.

rique ſignat,& ablatiuum poſtulat. Neque circũfulſus hic legendum eſt,ut faciunt nonnulli, qm̄ fulcio fultum habet in ſupino non fulſum. Et circũfulgeo facit quidem ſupinum circunfulſum,ſi modo habeat ſupinum. qm̄ tamē uerbũ eſt neutrũ, non format de ſe p̄teriti tpis participiũ.

2 In ſecũdo uerſu. Tu cœleſtis primitiuus. Dicitur hic beatus Stephanus primitiuus ſignifer militiæ cœleſtis, qm̄ in candidato illo & purpurato martyrum exercitu qui cœleſtem in terris geſſerunt militiam, ipſe primus fuit dux & uelut anteſignanus, ſacræq; illius & inuictæ cohortis uexillifer. Eadem quoque ratione dicitur teſtis primus gratiæ, quia inter omnes qui poſt reuelatam legem gratiæ & ueritatem euangelicam ſua morte Chriſtum ſunt teſtificati, ipſe primus enituit.

3 In tertio uerſu. Corpus membri paſsione. Sicut in ueteri lege fiebat circũciſio carnis cultro lapideo, ut Sephoram coniugem Moyſi feciſſe legimus, & Deum ipſi Ioſue præcepiſſe. ita O ſancte (inquit) Stephane præuides & cognoſcis corpus myſticum Chriſti circuncidi ſpiritualiter per ſaxorum cuſpides, quaſi mucrones gladiorũ, & id qdem, per unius mēbri illius corporis paſsionem & tormētum. Cum enim tuipſe (qui membrum eras tunc in terris illius ſacris corporis, quod eſt eccleſia fidelium) patiebare lapidum ictus, ſciebas ipſum totum corpus, huiuſmodi iactu lapidum ſpiritualiter circuncidi, qm̄ per hanc membrorũ paſsionem & circũciſionem, ipſum totum corpus in ſuis membris expurgatur ab omni ſorde, & redditur circuncisum domino. Cæterum ut gemmę inſeruntur coronis aureis ad ornatum & ſplendorem, ita lapides, ait, O Stephane tuo ſanguine rubricati, quibus ab impia iudæorũ turba es impetitus, ſunt ad decorem & ornamentum tuæ coronæ, qua nunc coronatus es in cœlis.

Exod 4. *Ioſue. 5.*

4 In quarto uerſu. Tu cœlorum primus ſtratam. Strata, æ, uia eſt publica ſiue platea lapidibus conſtrata, quæ & ſtratum, i, dicitur. Virgilius. Miratur portus, ſtrepitumq; & ſtrata uiarum. At ſicut materialis platea ex corporalibus cōſternitur lapidibus, ita & ſupernæ ciuitatis Hieruſalem pauimentum ex uiuis conſtruitur lapidibus, ſanctis ſcilicet qui in hoc mundo contuſi & perſecutionibus ſunt at-

triti. Et quoniam post gloriosam Christi ascẽsionem beatus Stephanus per martyrium primus cœlos subiit, rectè dicitur hic, ipse primus cõstrauisse uiam cœlorũ lapideã.

In eodem uersu. Tu per Christum hebetatam. Gladiũ illum flammeum atque uersatilem, quo cherubin a domino collocatus ad custodiendam uiam paradisi, armatus
Genes. 3. in Genesi describitur, hic uocat romphæam. per quam nihil aliud intelligere debemus, quàm præclusum ante mortem Christi omnibus hominibus regni cœlorum aditum atque introitum. Ista autem romphæa fuit per Christum hebetata, quia passione sua nobis paradisum reserauit, & in ascensione sua cum splẽdido comitatu ipsum primus introiuit. Et quoniam beatus Stephanus post Christum primus per martyriũ ingressus est cœlos, meritò hic dicitur primus illam romphęam intercipientem uiam paradisi trãsisse, hebetatam per Christum. Porro romphæa, hic penultima syllaba breui ponitur & ꝓfertur, quam tamen probati & graues authores producunt, ut Mantuanus. Quam geris, aduersa feriat romphæa cohortes. & significat gladium.

In eodem uersu. Primum granum trituratum. Granum tritici flagello contusum in area, & excussa palea purgatũ, rectè dispositum est ut mittatur in horreum. Ita quisque sanctorum, spirituale est granum, flagello tribulationum & persecutionum in hac mundi area trituratum, & amota omni palea inquinamenti & sordis mundanæ, ritè præparatum, ut in horreum cœlestis patrię mittatur. Proinde sanctus Ioannes Baptista testificatur de Christo, ꝙ permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreũ suum. Quia igitur beatus Stephanus primus post Christũ
Matth. 3. flagello persecutionis concussus, suum in hoc mundi stadio consumauit cursum, iure hic dicitur esse primum granum trituratum.

5 In quinto uersu. Tibi primum referatæ. Id ex actis Apostolorum, ubi beati Stephani gloriosum describitur martyrium, desumptum est. Cum esset (ait Lucas) Stephanus plenus spiritu sancto, intendens in cœlum uidit gloriam
Actu. 7. Dei, & Iesum stantem a dextris uirtutis Dei, & ait, Ecce uideo cœlos apertos, & filium hominis stantem a dextris

uirtutis Dei. Stantem inquam, tanquam accinctum & paratum ad ferendum suo militi athletæq; auxilium, qui tamen sedere a dextris Dei dicitur, tanquam consummato labore uiæ quiescens in præmio, & iudiciaria potestate insignitus a patre.

6 In sexto uersu. Præstans genti persequenti. Oratio hæc deprecatoria innititur argumento a minori, habenti magnam persuadendi efficaciam atque uim. Cum O Stephane (inquit) præstiteris turbæ iudæorum te atrociter persequenti preces pro lapidibus, quos in te coniecerunt. positis enim genibus orasti pro eis dicens. Domine, ne statuas illis hoc peccatum. oramus suppliciter ne populo christiano te ueneranti & uotis assiduis colenti, reddas lapides (ultionem scilicet & uindictam, peccatis nostris debitā) pro precibus quas tibi deuotè fundimus. Sed elargire & concede piæ menti tuorum famulorum, etiam amplius quàm uocibus audeat postulare Illud enim eximię est munificentiæ argumentum, si is qui rogatur plura elargiatur quàm ipse petens audeat ab eo exposcere. Ita enim Christus bonorum omnium largitor beneficentissimus, Centurioni pro puero suo paralytico rogāti, ex affluentia suæ bonitatis respondit. Ego ueniam & curabo eum. quod ille deinde ex humilitate deprecatus est Idem Zachæo cōscensa arbore dn̄m transeuntem uidere cupido dixit, Zachæe festinans descende, quia oportet me hodie in domo tua manere, quod sanè ipse Zachæus non fuisset ausus a domino postulare. Denique latroni in cruce oranti. Dn̄e, memento mei dum ueneris in regnum tuum. respōdit ex abundantia misericordiæ suæ. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso, longe plus illi pollicitus quàm ipse petiuerat, aut expetere fuisset ausus. Decet autem sanctos, Dei famulos, largitatis & benignitatis diuinæ (sicut & ꝑfectò sunt) esse imitatores. Et ergo par est illos exēplo dn̄i etiā plus elargiri opis & auxilij hominibus, quàm ausint illi ex eis postulare.

Marci.16 *Matth. 8* *Lucæ.19.* *Lucæ.23.*

8 In octauo uersu. Tibi nunc collegio. Collegium, cōgregatio est & conuentus hominum eidem muneri obeundo designatorum, siue Ecclesiastico, siue ciuili. Et deducitur a uerbo collego, as, quòd a con & lego cōpositum,

ſignificat aliquos ad idem officium exequendum ſimul legare ſiue mittere. Inde collega, qui alteri ad idē peragendum munus ſocius aſsignatus eſt & coadiutor. Hic uerò collegium, pro congregatione & cœtu fideliū accipitur.

De ſancte Stephano, alius hymnus.

Carminis iābici dimetri ſpeciem & formam gerit præſens hymnus, non tamen eam exacte ſeruat. Nam nunc trocheum, nunc pyrrhichium in tribus primis habet locis, nunc uero ſpōdeum in ſecunda ſede, quod huiuſmodi carminis lex prohibet.

Commendatur in eo inuictus Christi athleta Stephanus: ꝙ ab Apoſtolis delectus fuit diaconus in uiduarū miniſteriū, ꝙ primus martyrium pro Christo pertulit, quòd etiam cœlos apertos & gloriam Dei in agone poſitus uiderit, quòd denique pro perſecutoribus dominum exorauit. Quæ omnia, ex actis Apoſtol. capite ſexto & ſeptimo dilucida ſunt.

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu. Vexilla mortis rapuit. Qui in conflictu bellico uexillā gerit: omnes anteit, omniumque primus aciem ſubit interritus. Ita ſacratus Deo martyr Stephanus, uelut anteſignanus, uexillifer & ſignifer, in candidato martyrum exercitu (qui ſanguine claras emiſcere animas & deuicere tyrannos, ut canit Mātuanus) primum occupauit locum, omnesq; anteceſſit. Idcirco mortis pro fide perferendæ ue-

1 *STephano prio martyri*
Cantemus canticum nouum.
Quā dulcis eſt pſallētibus,
Opem ferat credentibus.

2 *Hic prim⁹ almo ſanguine*
Christi ſecutus gloriam:
Viam ſalutis cæteris
Amore mortis præbuit.

3 *Hic enim per apoſtolos.*
Probatus in laude Dei.
Vexilla mortis rapuit
Vt præferretur omnibus.

4 *O præferenda gloria.*
O beata uictoria.
Hoc meruiſſe Stephanum
Vt ſequeretur dominum.

5 *Ille leuatis oculis,*
Vidit patrem cum filio.
Monſtrans in cœlis uiuere.
Quem plebs gaudebat perdere.

6 *Iudæi magis ſæuiunt,*
Saxaq; prenſant manibus,
Coniurant ut occiderent,
Verendum Christi militē.

7 *At ille cœlum intuens,*
Tradit beatum ſpiritum,
Pro perſequentum crimine
Precem ſecundam dirigit.

8 *Deus creator omnium,*
Dimitte cæcis hoc malum.
Et hoc nefas quod aſpicis
Indulge meis precibus.

9 *Præsta pater per filium,*
Præsta per almum spiritũ.
Cum his per æuum triplici
Vnus deus cognomine.

xilla rapuisse, præripuisseq; dicitur. Siquidem (ut de eo canit ecclesia) ipse ante alios imitator dominicę passionis enituit. Mortem enim quam saluator dignatus est pro oibus pati, hanc ille primus reddidit saluatori.

5 In quinto uersu. Vidit patrem cum filio. Dicet forte quispiam: beatum Stephanum cum uidit cœlos apertos duntaxat filium dei uidisse, quod in actis Apostolicis de Deo patre ab eo uiso non fiat expressus sermo, uerum is intelligat cum protestatur sacer Stephanus se uidisse filium hominis stantem a dextris uirtutis dei: nomen Dei ibi personaliter sumi pro Deo patre, & ergo illic etiam de patre mẽtionem haberi. Ad hæc cum dixerit dominus Philippo, q uidet me, uidet & patrem meum. & Stephanus sine controuersia filium Dei uiderit: consequens est ipsum & Deũ patrem uidisse. *Ioan.14.*

6 In sexto uersu. Saxaque prensant manibus. Prensant frequentatiuum est uerbi prendo, dis, quod supinum habet prensum, unde formatur prenso, as: qđ arripere siue corripere significat. Virgilius in Aeneide: Nitũtur gradibus, prẽsant fastigia dextris. At uero alij legunt hoc loco, saxaque pressant manibus: & etiam satis apte, nam pressare frequẽtatiuum uerbi premo, is: comprimere manibus & stringere significat.

7 In septimo uersu. Pro persequentum crimine. In hoc carmine persequentum legendum est per quatuor syllabas, non persequentium, per quinque, ne nimius excrescat syllabarum numerus in eo carmine, qui octonarium non debet excedere, nisi anapestus prospondeo illic ponatur qui nonã adiiciat syllabam. Seruatur enim in toto hoc hymno cuique carmini suus syllabarum numerus adamussim, etsi quantitas syllabarum non usque adeo exacta habeatur ratio.

In eodem uersu, & quarto eius carmine. Precem secundam dirigit. Aliqui hic secundam legunt: id est, prosperam salutaremque precem illis qui per eam cõuersi sunt. & hi cum carminis integritate satis etiam quadrant sententiæ. Alij uero fœcundam dicunt id est, fructuosam & efficacẽ

multis, qui per eam dono fidei illuminati sunt. Et hi sententiæ quidem congruentiam seruant, non autem carminis, nam spondeū secundo constituunt loco.

Act.7. 8 Porro octauus uersus intelligēdus est ut oratio a beato Stephano facta ad dominum: & exprimit carmine hanc eius postulationem Domine ne statuas illis hoc peccatū, quia nesciunt quid faciunt.

9 In nono uersu Triplici unus Deus cognomine. Triplex cognomen, nuncupatur hic trium diuinarum personarū nomen, patris, & filij, & spiritus sancti. Est itaque unus Deus triplici cognomine: quoniam unus est in essentia, & trinus in personis, quarum unaqueque recte denominatur Deus. Non tamen idcirco solo nomine credat quispiā personas diuinas distingui, sed singulari etiam discretione cum impio Sabellio, summæ trinitatis confundat personas: earumque ueram in singularibus proprietatibus tollat distinctionem.

De sancto Ioanne euangelista.

Iābicus dimeter uidetur hic hymnus, non tamen illius leges integre obseruat, quod tribus primis locis aliquando trochęū habeat, aliquando uero pyrrhichium: spondeum etiam secundo loco frequenter recipiat, cōtra huiusce metri regulam. Explicantur in eo præclara beati Ioannis euangelistæ præconia, utpote quòd de uerbi Dei coæternitate cum patre ac diuinitate sublimiter intonuit, præter cæteros apostolos a domino dilectus est, euangelium rogatus ab Asiæ episcopis scripsit: quod in cœna supra pectus domini recumbens hauserat, quòd denique sacratissimam Dei matrem a Christo in cruce sibi commēdatam accepit in suam curam.

1 D*E patre uerbum prodiens,*
De matre corpus induens
Ioannis testimonio
Hoc erat in principio.

2 *Ioannes uirgo cæteris*
Dilectior apostolis,
Rogatus apud Ephesum
Conscripsit euangelium

3 *Eructans almo pectore*
Fluenta euangelica
Quæ hausit in conuiuio
Passuro mundi domino.

4 *Ascendens crucis arborē*
Cōmendat matrē uirginē
Iesus, huic discipulo,
Vt suimet uicario.

5 *Vt uirgo uiri nescia*
Et castitatis conscia,
Solamen uiri prouidi
Haberet dies seculi.

6 *Accepit uirgo uirginem*
Corruptionis insciam.
Et par post Christũ filius
Deseruit integerrimus.
7 *Sancte Ioannes optime.*
Absolue nostra crimina,
Vt mereamur liberi
Seruire summo principi.
8 *Præsta beata deitas,*
Indulge clemens trinitas.
Vt tibi casto corpore.
Famulemur omni tpe. amẽ.

1 ANNOTATONES. In primo uersu. Ioannis testimonio in hoc hymno & cęteris omnibus quibus hoc nomen Ioannes inseritur, ipsum ponitur ut trissyllabum, & prima eius syllaba corripitur secundum uulgatum & communem grammaticorum usum, qui tamen ab eruditorum & probatorum authorum dissidet sententia. Nempe hi eãdem dictionem faciunt in carmine quadrisyllabam, p dięresim disseparantes i, & o, & ex singulis uocalibus singulas constituentes syllabas. Insuper eius primam syllabam scilicet i, corripiunt: secundam uero, utputa o, producunt, ut Mantuanus. Quartus Ioannes aquila signatus, amictu fulget in albenti, mentoq́ & uertice canus. Sic in quarti uersus præsentis hymni tertio carmine, nomen Iesus dissyllabum ponitur, prima eius syllaba producta, sicut & in cæteris hymnis quoties adducitur id nomen, ita collocatur secundum protritum & uulgatum grammaticorum usum: a probatorum tamen authorum iudicio ac sententia alienum, qui id nomen in carmine trissyllabũ faciunt, per diæresim diuidẽtes i, ab e, & ex singulis uocalibus singulas conficientes syllabas, quarum primam corripiunt, secundam uero producunt. Mantuanus. Strenuus indigenas populos abigebat Iesus.

2 In secundo uersu. Rcgatus apud Ephesum. Quemadmodum refert uenerabilis Beda in homelia illius euangelii. Dixit Iesus Petro, sequere me, quod legitur in solennitate sancti Ioannis euangelistę: intra octauas natiuitatis domini. Cum beatus Ioannes ob insuperabilem euãgelizandi constantiam esset a Domitiano Cæsare relegatus in Pathmos insulam, irrumpentes in ecclesiam hæretici, quasi lupi in ouilia pastore destituta Marchion Cherintus, Hebion & cæteri, diuinitatem Christi blasphemabant, oblatrantes ipsum, solum esse hominem, & ante Mariam non fuisse. Verum occiso Domitiano, beatus Ioãnes a pio

principe Nerua reuocatus ab exilio, Ephesumque regressus, ab omnibus pene tunc Asię episcopis & multarum ecclesiarum legationibus rogatus est, ut de diuinitate Christi & coæternitate eius cum patre altius sermonem faceret, euangeliumq́ conscriberet: quo confutarentur impietates & uesana hæreticorum dogmata. Quod ille non se aliter facturum respondit, nisi indicto ieiunio omnes simul dominum precarentur, ut deo digna scribere posset. Et hoc pacto instructus reuelatione diuina, atque spiritus sancti gratia illustratus: euangelium scribere exorsus est. In cuius initio, eructauit altissimum illud eloquium.
Ioan. 1. In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum: & Deus erat uerbum, hoc erat in principio apud Deum. In quo & Christi filij dei asseruit deitatem simul & æternitatem, ipsiusq́ a patre discretionem atque distinctionem.

4 In quarto uersu. Vt suimet uicario. Potius hic dicendū fuisset, si permisisset carmen ut suo ipsius uicario, aut quouis alio modo per pronomen suus. Nam sui primitiuum passiuam habet significationem, neque apte iūgitur huic nomini uicarius. Aut seruata carminis rōne legi posset: ut ꝓprio uicario. Ita & in fine quinti uersus cū dicitur, haberet dies seculi, accusatiuus tēporis obscure admodum & dure adiungitur uerbo haberet, qui potius in ablatiuum esset commutandus: hoc modo, haberet omni tempore, uidelicet uitæ suæ in hoc mundo degendæ.

8 In hoc octauo uersu. Famulemur omni tempore. Nonnulli libri habent eo loco: seruiamus omni tempore, sed id carmini non congruit. Alij legunt: lætemur omni tempore, sed id præcedenti sententiæ non respondet. Iccirco posuimus reiecto utroque dictorum uerborum: illud uerbum famulemur, quod recte & carmini & sentētię conuenit. Ita in primi uersus huius hymni secundo carmine, loco eius quod fere omnes habent libri: corpus de matre induens, transmutato solum uerborum ordine, ita legendū disposuimus: de matre corpus induens, quòd hoc modo & lenior est prolatio: & recta carminis obseruatio.

In festo sanctorum innocentium.

Legem carminis iambici dimetri ad unguem obseruat hic

1 *SAluete flores martyrū*
Quos lucis ipso i limie

Christi insecutor sustulit,
Ceu turbo nascentes rosas.
2 *Vos prima xp̄i uictima*
Grex immolatorum tener.
Arā ante ipsam simplices
Palma & coronis luditis.
3 *Audit tyrannus anxius*
Adesse regum principem.
Exclamat amens nuncio,
Ferrum satelles arripe
4 *Mas oīs infans occidat,*
Scrutare nutricum sinus.
Fraus nequa furtim subtrahat.
Prolem uirilis indolis.
5 *Transfigi tergo carnifex*
Mucrone districto furens.
Effusa nuper corpora,
Animasq; rimatur nouas.
6 *O barbarum spectaculū.*
Vix interemptor inuenit
Locum minutis artubus,
Quo plaga descēdat patēs.
7 *Quid pfuit tantū nafas?*
Inter coæui sanguinis
Fluenta, solus integer
Impune Christus tollitur.
8 *Sit trinitati gloria,*
Virtus honor uictoria,
Quæ dat coronā testibus.
Per seculorum secula. amē.

hymnus, suumq; non obscure refert ac prodit artificem ob elegātiam contextus & metri concinnitatem: utpote Aurelium Prudentium, qui inter cæteras suas odas hymnum suauissimū composuit de Epiphania domini, cuius initium est. Quicunq; Christum quæritis, oculos in altum tollite, illic licebit uisere, signū perennis gloriæ, ex quo præsens hymnus excerptus est, habetq; suos uersus oēs sparsim illi insertos, non tamen eodem prorsus ordine quo hic sunt digesti. Depromuntur autem in eo præconia sanctorum innocentium, qꝫ beatorum Christi martyrū sunt primitiæ & uelut prima efflorētia, a truculēto Herode in cunis ipsis & primo uitæ exordio pro Christo cæsi. Vnde arguitur maior ipsius persecutoris crudelitas, quòd in illos ferrum distrinxerit, quibus tenerior ætas parcendum suadet.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Quos lucis ipso in limine. Non hic lumine legēdum est, ut habent libri mendosi, sed limine quod primum domus ingressum & quod ianuæ subiicitur signat, ut sensus sit, quòd Christi persecutor Herodes istos flores & primitias martyrum in ipso uitæ introitu sustulit, sicut turbo, uentusq; uiolentus decutere solet & sustollere rosas primum nascētes. Et melius in quarto uersus huius carmine legitur nascentes, quam florentes, ut nonnulli habent libri. Nam significantior est & congruētior innocentium comparatio ad nascentes rosas quā flo

rentes, ad significandum in utrisque primum subsistētiæ exordium. Prudentianus item codex hoc loco nascentes habet, non florentes.

2 In secundo uersu. Vos prima Christi uictima. Plerique primum huius uersus carmen habent. Quid crimen Hero dem iuuat, quod quidem etiam est Prudentianum: sed non eo positum loco, ut sententiæ sequentis discrepantia ostendit. Et illud ab ipso Prudentio proxime præponitur primo carmini septimi uersus præsentis hymni, cui senten tię affinitate apte respondet. Iccirco carmine illo dimisso, secundum posuimus integrum uersum ex quatuor carmi nibus cognatæ sententiæ constantem, ut apud Prudentium sunt disposita.

In eodem uersu. Palma & coronis luditis. Palma arbor in manibus & corona capiti imposita, insignia sunt olim uictoribus dari solita. Vnde & beatus Ioannes in sacra Apocalypsi uidit sanctos cœlestis ciuitatis incolas: & coronis adornatos, & palmas gestantes manibus Quoniam igitur sancti innocentes, tyranni uictores fuere, & mundo triumphato cursum huius uitæ consummarunt, palma & coronis insigniti hic describuntur. Apposite autem & acommode, luditis hic dicit author, ad designandam infantilem eorum ætatem, quæ leuibus ludis gaudet & occupatur.

Apoc. 7.

3 In tertio uersu. Exclamat amens nuncio. Ablatiuus ille a nuncium ij, formatur, uel a nominatiuo nuncius, ij, ut si gnificat rem quæ nuuciatur. Vterque enim nominatiuus pro ea significatione in usu est probatorum authorum. Nuncio igitur id est denunciatione Magorũ, quòd natus esset illis diebus rex Iudæorum.

4 In quarto uersu Mas omnis infans occidat. Id uerbum, media correpta proferri debet, nam & neutrum est & a ca do deducitur, significatq; interire, perire, interfici, & ut sen tentia & carmen satis ostendunt.

5 In quinto uersu. Transfigit ergo carnifex. Hoc loco transfigit legēdum est a trans & figo, id est traiicit & penetrat, non autem transigit (ut nonnulli codices inemendati ha bent) a trans & ago. Nam hoc uerbum neque carmini ne que sententiæ quadrat. Mucrone districto, gladio nudo,

& uagina

& uagina exempto. Nam mucro propriè cuſpidem ſignifi cat, & extremitatem teli, ſæpius autē pro toto ſumitur telo & enſe. Effuſa nuper corpora, recens in lucem ædita ac partu emiſſa. Animas nouas, dudum uitam ſortitas.

6 In ſexto uerſu. Minutis artubus, membris teneris & paruis innocentium. Plaga patens, uulnus latum & apertum. Tam parua (inquit) adhuc fuerunt puerorum corpora, ut uix inferendis uulneribus inueniri potuerit in eis locus.

7 In ſeptimo uerſu. Coæui ſanguinis, cruoris ſanctorū innocentium Chriſto coætanei. Nam ætate pares erāt Chriſtus & ſancti innocentes, & inter inundationes ac pro fluuia ſacri illorū ſangninis, ſolus Chriſtus liber euaſit. Nam angelico monitu ſubmotus eſt in Aegyptum. *Matth.2.*

In Epiphania domini.

1 *Hoſtis Herodes impie,*
Chriſtū uenire quid times?
Non eripit mortalia.
Qui regna dat cœleſtia.
2 *Ibant magi quā uiderāt,*
Stellam ſequentes præuiā.
Lumen requirunt lumine,
Deum fatentur munere.
3 *Lauacra puri gurgitis*
Cœleſtis agnus attigit.
Peccata quæ non detulit,
Nos abluendo, ſuſtulit.
4 *Nouum genus potentiæ,*
Aquæ rubeſcunt hydriæ.
Vinumq; iuſſa fundere
Mutauit unda originem.
5 *Gloria tibi domine,*
Qui æpparuiſti hodie.
Cū patre et ſancto ſpiritu,
In ſempiterna ſecula. amē.

Hic hymnus carminis iambici dimetri legibus apte conſtringitur: præter id quod in primi uerſus primo carmine trochęus primo ponitur loco, & ſpōdeus ſecundo, quod uix in hoc metri genere admittitur. Eſt enim prima ſyllaba nominis Herodes: longa, ut apud Mantuanum. Iā ferus Herodes fato ſublatus, ad undam raptus erat ſtygiam, ęterna cruciandus erynne.

Author eius, ſedulius, qui prę ſentem hymnum continuo cōtextu annectit hymno natiuitatis dominicę, A ſolis ortus cardine: prius expoſito, & poſtremo eius uerſui inchoato ab elemento G. immediate ſubnectit primum huius hymni uerſum, incipientem ab H. ſequiturq; in cęteris uerſibus ſemper ordinem literarum alphabeti: cuique eorum primam præfigens ꝓ ſua ſerie literam capitalem Vnde & uerſum habet proprium reſpondentem literæ K. continuo ſequentem huius

hymni ſecundum uerſum, & alterum item proprium reſpondentem literæ M, & ab ea inchoatum: qui proxime ſequitur tertium huius hymni uerſum. Sed quoniam neuter dictorum uerſuum myſteria epiphaniæ domini complectitur (prior enim de ſanctis innocentibus mentionē facit, quem tamen interdum huic hymno adiectum uidiſſe me, memini, poſterior uero de chriſti miraculis differit) uſus eccleſiaſticus illos duos uerſus in huius diei hymno conſulto prætermiſit. Illos autem ambos uerſus, quinimmo & totum ipſum hymnum, ab ungue (ut aiunt) ad calcem uſque per literas alphabeti in capite uerſuum ab A, uſque ad Z, deductum, in calce expoſitionis huius hymni ponemus, quoniam digniſsimus eſt, & myſteriorum Chriſti refertiſsimus.

Declarantur autem in hoc hymno tria hodiernę diei ſacramenta, ſtellæ apparitio, Chriſti baptizatio, & aquæ in uinum conuerſio.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Chriſtum uenire quid times. Non hic legendum eſt, ueniſſe, ut facerēt, qui temporis rationem accuratius obſeruarent. Nam ſpōdeus tunc ſecūdo in loco conſtitueretur: quod prohibet huius carminis regula. Eripit, aufert, amouet Non eſt tibi (inquit) o Herodes iuſta ob Chriſti aduentum timendi cauſa. Nam non uenit ipſe ut auferat tibi regnum tuum temporale, quemadmodum ſuſpicaris & formidas, cum ipſe æterna & cœleſtia regna ſuis elargiatur.

2 In ſecundo uerſu. Ibant Magi quam uiderant. Magi hic non dicuntur, qui malefici ſunt & magicis uanitatibus, ſortilegijsq́ dediti, ſed qui ſapientia pollent & bonarum ſcientiarū ſtudio ſunt addicti. Eſt enim magus (ut ait Calepinus) dictio Perſica, qua apud eos ſignificatur ſapiens. Sic nanque Perſæ Magos uocant, ut Græci, philoſophos. Latini, ſapientes. Galli, dryudas. Aegyptij prophetas ſiue ſacerdotes. Indi, gymnoſophiſtas. Et Aſſyrij, Chaldęos. Lumen, Chriſtum, qui eſt lumen ad reuelationem gentium. Lumine claritate ſtellæ, Magis apparentis.

Luca.2. 3 In tertio uerſu. Lauacra puri gurgitis. Lauacrum a lauando dictum eſt, & ſignificat balneum aut baptiſteriū, quo quis cōmodè lauari poſsit. Sine aſpiratione autem in ter-

tia syllaba scribendum est & media longa proferendum, sicut aratrum, simulacrum, ambulacrum. Detulit, cōmisit, perpetrauit nulla enim peccata admisit Christus, quæ baptismo ablueret, sed nostra ipsorum peccata eo lauacro abstersit.

4 In quarto uersu. Aquæ rubescunt hydriæ. Hydria, urna aquaria & capiendis aquis accōmoda. unde & nomen sortitur hydor enim græcè, aquam significat, cum aspiratione scribi debet, & y gręco in prima syllaba, sicut & omnia ab ipso deducta nomina. Porro unda erat iussa uinū fundere, quando occulto diuinæ uirtutis imperio iussa est in uinū conuerti. Et tunc suam mutauit originem unda, qm̄ prius & natura, erat aqua, postea uerò potestate diuina & supra naturam, in uinum est mutata.

5 In quinto uersu. Qui apparuisti hodie. Hic quintus uersus, adiectitius est ad claudendū hymnum, & gratias Deo agendas pro beneficio huic celebritati ꝓprio, quod est ipsius filij Dei in carne apparitio, stella duce Magis exhibita, unde & gręcè dies iste dicitur epiphania domini, id est superapparitio siue manifestatio. quemadmodum ait Hieronymus. Dies epiphaniorū, græco sermone sic uocatur. Quod enim apud nos apparitionem uel ostensionem dicimus, Græci epiphaniam uocant. hoc autem ideo, quia dominus noster hodie saluator apparuit in tenebris. Neq; id solum quando per stellam Magis est declaratus, uerum etiam quando in iordane baptizatus est a Ioāne, facta est eius manifestatio per uocem paternam, & spiritum sanctū in columbæ specie. Et quando in nuptijs mutauit aquam in uinum, facta est diuinitatis eius ostensio, & manifestauit (inquit euangelista) gloriam suam. Quæ quidem duo postrema mysteria, eodem die (quo a tribus regibus adoratus est) diuersis tamen annis & interiecto multi temporis curriculo, perhibentur fuisse peracta Porro hic postremus uersus non est Sedulij, sed ab ecclesia pro more adiectus, & in secundo carmine a legitima huius metri regula nonnihil aberrans ut facilè constat inspicienti. Sed nunc totum Sedulii hymnum, ut promisimus, exhibeamus.

Matth. 3
Ioan. 3.

Sedulij præsbyteri hymnũs de Christo, succinctè ab incarnatione usque ad ascensionem, eius opere complectens.

1 A solis ortus cardine
ad usque terræ limitem.
Christũ canamus principẽ,
natum Maria uirgine.

2 Beatus author seculi
seruile corpus induit,
ut carne carnem liberans
ne perderet quos condidit.

3 Castæ parentis uiscera
cœlestis intrat gratia.
uenter puellæ baiulat
secreta quæ non nouerat.

4 Domus pudici pectoris
templum repentè fit Dei.
intacta nesciens uirum
uerbo concepit filium.

5 Enixa est puerpera
quem Gabriel prædixerat.
quem matris aluo gestiens
clausus Ioannes senserat.

6 Fœno iacere pertulit:
præsepe non abhorruit.
paruoq́ lacte pastus est,
per quem nec ales esurit.

7 Gaudet chorus cœlestium,
& angeli canunt Deo,
palamq́ fit pastoribus
pastor creator omnium.

8 Hostis Herodes impie,
Christum uenire qd times?
non eripit mortalia,
qui regna dat cœlestia.

9 Ibant Magi, quam uiderant
stellam sequentes præuiam.
lumen requirunt lumine,
Deum fatentur munere.

10 Katerua matrũ psonat,
collisa deflens pignora.
quorum tyrannus milia
Christo sacrauit uictimã.

11 Lauacra puri gurgitis
Cœlestis agnus attigit.
peccata quę non detulit
nos abluendo, sustulit

12 Miraculis dedit fidem:
habere se Deum patrem
infirma sanans corpora,
resuscitans cadauera.

13 Nouum genus potentię,
aque rubescunt hydriæ.
uinumq́ iussa fundere
mutauit unda originem.

14 Orat salutem seruulo
flexus genu Centurio.
credentis ardor plurimus
extinxit ignis febrium.

15 Petr⁹ p undas ambulat,
Christi leuatus dextera.
natura quam negauerat,
fides parauit semitam.

16 Quarta die iam fœtidus,
uitam recepit Lazarus.
cunctisq́ liber uinculis
factus superstes est sibi.

17 Riuos cruoris horridi
contacta uestis obruit.
fletu rigante supplicis
arent fluenta sanguinis.

18 Solutus omni corpore
Iussus repentè surgere,
suis uicissim gressibus
æger uehebat lectulum.

19 Tunc ille Iudas carnifex
ausus magistrum tradere
pacem ferebat osculo
quā non habebat pectore.
20 Verax datur fallacibus,
pium flagellat impius.
crucique fixus innocens,
coniungitur latronibus.
21 Xeromyrrhā post sabbatū
quædam uehebāt corpori,
quas allocutus angelus
uiuum sepulchro nō tegi.
22 Ymnis uenite dulcibus
Omnes canamus subditū
Christi triūpho tartarū,
qui nos redemit uēditus.
23 Zelum draconis inuidi
& os leonis pessimi
calcauit unicus Dei:
seseque cęlis reddidit. Amē.

In hoc hymno decimus uersus incipiens a litera K, nomen habet caterua ita scriptum, ut seruetur consequentia literarum capitalium. Dictiones enim latinæ nūquam habent literam illam in fronte. Ita in uicesimo secundo uersu eadē ratione prætermissa est aspiratio in dictione hymnis, ut ille uersus ab y inchoaretur.

Dominica in quadragesima.

1 *EX more docti mystico,*
Seruemus hoc ieiunium.
Deno dierum circulo
Ducto quater notissimo.
2 *Lex & pphetæ primitus*
Hoc protulerunt, postmodū
Christus sacrauit, omnium
Rex atque factor temporū.
3 *Vtamur ergo parcius*
Verbis, cibis, & potibus,
Somno. iocis, & arctius
Perstemus in custodia.
4 *Vitemus autem pessima.*
Quæ subruūt mentes uagas.
Nullumque demus callido
5 *Hosti locum tyrannidis.*
Dicamus omnes cernui,
Clamemus atque singuli
Ploremus ante iudicem,
Flectamus iram uindicem.
6 *Nostris malis offendimus*
Tuam Deus clementiam,

Carmē iambicum dimetrū archilochium in hoc hymno adamussim seruatur. Cōmendatur in eo quadragesimale ieiuniū, per mysticum quadragenarij numerū obseruari institutum. quod & ueteris testamenti patres obseruauerunt, & Christus suo ieiunio consecrauit. quare & nos sedulo admonemur, ut idē studiose obseruemus per uictus parsimoniam, peccatorum deuitationem, & supplices orationes.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Deno dierum circulo. Si decē per quatuor multiplicentur, cōsurgent quadraginta. qui in sanctis scripturis sacratus est numerus, & perfectionis uitę index. quod denarius decalogi legem, quaternarius

autem: euangelij obseruationē isinuat, quæ sane duo, filios cultores ad summam perfectionis euehunt. Proinde quadragenarius dierum numerus (qui celebratissimus est: & apud diuina eloquia cōmendatissimus) ieiunio quotannis seruādo est assignatus. Porrò sacras nūeri quadragenarij significantias & rationes: in opusculo de mystica numerorum significatione latius aperuimus.

Effunde nobis desuper
Remissor indulgentiam.
7 *Memēto quòd sumus tui,*
Licet caduci plasmatis.
Ne des honorem nominis
Tui (præcamur) alteri.
8 *Laxa malū qđ gessimus*
Auge bonū quod poscimus
Placere quo tandem tibi
Possimus hic et ꝑpetim. amē.

Exo 24. 2 In secundo uersu. Lex & ꝓphetæ primitus. Moyses legis-
Exo. 44. lator quadraginta dierū ieiunium bis obseruasse legitur quo fieret, accipiēdæ legi magis idoneus. Helias itē ꝓpheta, quadraginta diebus cibo abstinuit, cū ambularet usq;
3. Reg. 19 ad montē Dei Oreb. Et hi duo ut figura q̄dam & imago præcesserunt sacratissimū illud quadraginta dierum & noctium ieiuniū, quo Christus qui est ueritas, post susceptū
Matt. 24 a Ioanne baptismum scđm euāgelicam lectionem nostrū quadragesimale ieiuniū sanctificauit & cōsecrauit. Debemus igitur & nos libēter eius imitari uestigia in hac sacra ieiunij obseruatione, illiq; etiam in hoc conformari.

4 In quarto uersu. Quæ subruunt mētes uagas. Subruūt, opprimunt, submergunt & degrauant. actiuū est uerbū: & accusatiuū postulat sicut alia ab eodem fonte emanantia uerba, diruo, & eruo, idem ferè significantia.

7 In septimo uersu. Licet caduci plasmatis. Plasma, atis, est figmentū siue figlinum opus, imago. s. formata ex argilla aut luto. Et qm̄ Deus formauit hominem ex limo terræ, re-
Esa. 64. ctè dicitur homo plasma Dei. Dicit. n. Esaias. Et nūc dn̄e, pater noster es tu, nos uero lutū, & fictor noster tu, & opera manuum tuaꝝ omnes nos. At uero quia corpus nostrū natura fragile est & occiduum, facileq; ad lapsum in peccata pertrahens, apte caduci plasmatis esse dicimur. Porrò honor diuini nominis, est creatura rōnalis, Dei imagine insignita, & ad hoc cōdita ut in ea honoretur Deus. Nam & ipsa, nuncupatione Dei per participationem. s. dignata comperitur. ut diuinus ait Dionysius. Petimus igitur hoc

loco:ne Deus ipse animas nostras ad sui nois honorē creatas permittat potestati dæmonis, qui oino a Deo alienus est eique contrarius.

8 In octauo uersu. Auge bonum qđ poscimus. Id uerbum hic media breui proferatur, nā a posco deducitur. In quarto uero eiusdem uersus carmine pronuncietur media longa, quoniam a uerbo possum descendit, atq; a priore uerbo tum scriptura tum significatione differt.

In quadragesima, ad completorium.

1 *Christe qui lux est dies,*
Noctis tenebras ātegis.
lucisq; lumen crederis,
Lumen beatum prædicans.
2 *Precamur sancte domine,*
Defende nos in hac nocte.
Sit nobis in te requies,
Quietam noctem tribue.
3 *Ne grauis somnus irruat.*
Nec hostis nos surripiat.
Nec caro illi consentiens,
Nos tibi reos statuat.
4 *Oculi somnum capiant,*
Cor ad te semper uigilet:
Dextera tua protegat
Famulos, qui te diligunt.
5 *Defensor noster aspice,*
Insidiantes reprime,
Guberna tuos famulos.
Quos sanguine mercatus es.
6 *Memento nostri domine,*
In graui isto corpore.
Qui es defensor animæ,
Adesto nobis domine, Amen.

Metrum iambicum dimetrū nō omniquaq; in hoc hymno seruatur, quāuis eius formam præferat, qm̄ & trocheus in eo nunc pro spondeo nunc pro iambo ponitur, spondeus etiā interdum scđm occupat locū, & pyrrhichius nunc primum, nunc scđm, nunc tertium quę uniuersa, legi huius carminis repugnant.

In eo fit ad Christū Dei filiū oratio, ut ingruētis tpe noctis nos custodiat, quo placidam in eo quietem capiamus. aīas nostras itidē & corpora in sua protectione constituat, & ab hoste maligno salua, illęsa incontaminataq; conseruet.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Christe qui lux es & dies. Christus i scriptura frequenter lux dicit. ut in euāgelio. Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Idem quoq; dies est spiritualis & mysticus, quod depulsa nocte ueteris instrumēti & figurarum, nouum salutis iubar & splendorem ueritatis suo salutifero aduentu mūdo intulit. Vnde ipse in euāgelio de se ait. Nōne duodecim sunt horę diei? si quis am- *Ioan. 8.*

bulauerit in die:non offendit, quia lucem huius mundi uidet. Rursum Christus noctis tenebras detegit, hoc est pandit, manifestat & ostendit, nam lunæ & syderum claritate nocturnam propellit opacitatem, ac noctem sublu
Ioan. 11. stri fulgore illuminat. Dicitur & mystice Christus noctis detegere tenebras: cum mentis tenebrosæ peccatis opaci
Hebræ. 1 tatem lumine suæ gratiæ illustrat. Præterea ipse creditur lumen lucis utpote paternæ. nam lumen est prodiens de ęterna luce patris, cuius idcirco & splendor dicitur, & can
Sapi. 9. dor lucis æternæ. Denique idem prædicat beatum lumē nam euangelicam legem mundo annunciat, de qua di
Psal. 18. cit psalmus. Dies diei eructat uerbum, & nox nocti indicat scientiam.

3 In tertio uer. Ne grauis somnus irruat. Grauis somnus aut corporis. qui cū imoderatus est & protensior æquo: ignauiam inducit & desidiā, aut somnus animi: torpētis
Psal. 12. in peccato. quē a se auerti petit ppheta cum orat in psal. Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in nocte.

4 In quarto uersu. Cor ad te semper uigilet. Corpus (inquit) somno naturæ necessario foueatur ac reficiatur. animus tamen noster ad te etiam somni tempore uigilet: & inter dormiendum de te aliquid pium meditetur, qđ ex assidua ad cœlestia attentione diurna pro somnio illi noctu occurrat. Est enim id Deo penitus addictorum proprium, ut etiam somno detēti spiritualium rerum animo uersent imagines, & nocturna habeant uisa ad pietatem
Canti. 5. & Dei uenerationē spectantia. Vnde in canticis dicit sponsa. Ego dormio, & cor meum uigilat.

Sapien 9 6 In sexto uersu. In graui isto corpore. Graui, aggrauante animam, ne libera erigatur ad Deum & pnitate sui ad delectabilia sensui eam deprimente pessum. secūdum illud sapientis uerbum. Corpus quod corrumpitur, aggrauat aiam, & terrena habitatio deprimit sensū multa cogitātē.

In quadragesima, alius hymnus.

Carmen iambicum dimetrū in hoc hymno exacte & omni ex parte seruatum conspicitur, qui & elegās est, & religiosę pietatis plenus. In eo dirigitur ad

1 *Audi benigne cōditor*
Nostras pces cū fletib⁹
In hoc sacro ieiunio
Fusas quadragenario.
2 *Scrutator alme cordium,*

Infirma tu ſcis uirium.
Ad te reuerſis exhibe
Remiſsionis gratiam.
3 *Multũ quidẽ peccauimus:*
Pœnasq; comparauimus.
Sed cuncta qui ſolus potes:
Confer medelam languidis.
4 *Sic corpus extra conteri*
Dona per abſtinentiam
Ieiunet ut mens ſobria
A labe prorſus criminum.
5 *Præſta beata trinitas*
Concede ſimplex unitas:
Vt fructuoſa ſint tuis
Ieiuniorum munera. Amen.

Deum oro, ut in hoc ſacro ieiunij quadrageſimalis tempore: remiſsionem peccatorum nobis exhibeat. & cum corporali ieiunio, abſtinendi etiam a peccatis gratiam tribuat.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Fuſas quadragenario. Quadragenarius, nunc ad annos refertur & ætatem, & is dicitur qui quadraginta annos natus eſt. nunc uerò ad dies applicatur, & id quadragenarium nuncupatur, quod quadraginta dierũ circulo extẽditur, ut quadrageſimale ieiunium quo quidem modo hic ſumitur. Petit autem hic uerſus preces noſtras exaudiri in hoc ſacro ieiunij tempore, quod eſt tempus acceptabile & dies ſalutis. quoniam orationes cõiunctæ ieiunio, puriores ſunt & acceptiores Deo. Bona eſt. (inqt ſanctus Dei angelus) oratio cum ieiunio & eleemoſyna, magis quàm theſauros auri recõdere. Thob. 12.

2 In ſecũdo uerſu. Infirma tu ſcis uirium. Qui orãdo uult quempiam ad miſericordiam inflectere, aliquam prætendere ſolet excuſationis cauſam, ob quam paratior reddatur & pronior ad miſerationem is qui rogatur. Quemadmodum dominus noſter in cruce orans patrem ſuũ pro ſe perſequentibus, ignorantiam ipſorum adduxit in extenuationem iniquitatis eorum. Non enim ſciunt (inquit) quid faciunt. Ita hoc loco author adducit in noſtri excuſationem, ĩfirmitatem ſiue fragilitatem uirium noſtrarũ, ob quam ſæpius prolabimur in peccatum. Lucæ. 23.

3 In tertio uerſu. Sed cuncta qui ſolus potes. Loco huius carminis: aliqui libri habent id carmẽ, ad laudem tui nominis. Verum non crediderim authorẽ inter totius hymni carmina, metri iambici dimetri regulis concinne mẽſurata: id unum poſuiſſe, quod ab illius metri deuiat rectitudine, cum ſecundo loco habeat trocheum. Itaq; dicendũ potius eo loco. ſed cuncta qui ſolus potes. nam hmõi

carminis normam recte seruat: sicut & reliqua omnia.

4 In quarto uersu. Ieiunet ut mens sobria. Reprehēdit dominus deus per Esaiam prophetam eos, qui corpus suum ieiunando castigant. animam autem a peccato non refrenant. Ecce (inquit) in die ieiunij uestri inuenietur uoluntas uestra: & omnes debitores uestros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis: & percutitis pugno impie. Nolite ieiunare sicut usque ad hanc diem: ut audiatur in excelso clamor uester. Quomodo uero per bonorum operum exercitium sit ieiunandum. deinde eodem loco docet. Nonne hoc est magis ieiunium quod elegi? dissolue colligationes impietatis: solue fasciculos deprimentes. Dimitte eos qui confracti sunt liberos: & omne onus dirumpe. Frange esurienti panem tuum: & egenos uagosque induc in domū tuam. Cum uideris nudū, operi eum: & carnem tuam ne despexeris. Itaq; tale ieiuniū & corporis a cibo & animi a uitiis, nobis p̄stari petimus, quo & corpus atteratur exterius & anima a uitiis reprimatur interius. Esa 58.

In quadragesima alius hymnus.

1 AVres ad nostras deitatis p̄ces
De⁹ īclina pietate sola:
Supplicū uota suscipe p̄camur.
Famuli tui.

2 Respice clemēs solio de sancto.
Vultu sereno lampades illustra.
Lumine tuo tenebras depelle
Pectore nostro.

3 Crimina laxa pietate multa:
Absolue sordes, uincula dirūpe.
Parce peccatis, releua iacentes
Dextera tua.

4 Te sine tetro merigimur p̄fūdo
Labimur alta sceleris sub unda.
Brachio tuo trahamur ad clara
Sidera cœli.

5 Xp̄e lux uera, bonitas et uita.
Gaudium mūdi, pietas immēsa.
Qui nos a morte roseo saluasti
Sanguine tuo.

6 Insere tuum petimus amorem
Mentibus nostris: fidei et funde
Lumen æternū, charitatis auge
Dilectionem.

7 Tu nobis dōa fōtē lachrimarū
Ieiuniorum fortia ministra
Pectora: carnis uitia retunde
Framea tua.

8 Procul a nobis p̄fidus absistat
Sathā, a tuis uiribus cōfractus.
Sanctus assistat spiritus, a tua
Sede dimissus.

9 Gloria deo sit æterno patri,
Sit tibi semper genitoris nate.
Cū quo æqualis spiritus p̄ cūcta
Secula regnat. Amen.

Sapphici carminis & adonij præsens hymnus gerit imaginem, sed eius mensuram & legem nequaquam sequitur,

neque pedes habet ſuis in ſedibus conſtitutos: ut illius metri efflagitat modulatio. quando quidem ſolus ſyllabarum numerus in unoquoque carmine requiſitus, ſine tamen pedum obſeruatione: in eo deprehenditur.

Complectitur orationē ad Deum: ut in hoc ſacro quadrageſimalis ieiunij tempore nos exaudiat, oculis miſericordiæ ſuæ nos itidem reſpiciat, noſtra deleat peccata: & per ſanctam ieiuniorum obſeruantiam uirtutes in nobis adaugeat. Verum ſeruata propemodum cuiuſque uerſus ſententia, huius hymni loco, alterum ſecundum ſapphici carminis rationem ita contexuimus.

1 Nūc pias aures deus alme noſtris
Mitis īclina p̄cibꝰ: rogamus.
Et tuos audi famulos benignus
Vota ferentes.

2 Deſuper uultu placido ſerenus,
Et piis ſeruos oculis tuere:
Mētis & nr̄ę tenebras r̄pelle
Lumine claro.

3 Criminū ſordes bonitate ſola
Terge: diſſoluens ſcelerum catenas.
Ecce depreſſi uitijs iacemꝰ,
Erige lapſos.

4 Ni manum tendas facilē: profundo
Mergimur cuncti ſtygiæ paludis.
Nos tuæ dextræ ſuperas ad auras
Gratia tollat.

5 Chriſte lux mundi ſuper aſtra fulgens,
Vita cœleſtis bonitaſque ſumma.
Nos redemiſti phlegetontis amne
Sanguine ſacro.

6 Tu fide firma ſtabili miniſtros:
Speꝗ ſyncęra ſolida fideles.
Et ſacri nr̄is animis caleſcat
Ignis amoris.

7 Fletibus largis maculas lauemus
Criminum: uictu tenui teramus
Carnis inſultus. domet abſtinendo
Mens pia corpus.

8 A tua dextra ualide repreſſus
Hoſtis antiquus: procul eſfugetur.
Spiritus nobis tuꝰ aſſit: alto
Miſſus ab orbe.

9 Sit Deo patri decus & poteſtas:
Eius & nato ſit honor perennis.
Cum quibus regnat deus unus æuo
Spiritus omni. Amen.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu Lampades illustra. Lampades uocat hic author metaphorice corda humana: in quibus oleum charismatum sancti spiritus cū lumine bonorum operum debet reponi. ut cum sapientibus uirginibus præparati ipsi sponso obuiam ire rite possimus. Cum igitur lampades orat illustrari: corda nostra spirituali lumine repleri, perfundique petit.

Matt.25. 7 In septimo uersu Retunde framea tua Frameam nōnulli pro hasta uel lancea accipiunt, alij uero pro gladio, ut Aug. in expositione psalmi. 8. dicens: Gladium dei bis acū tum: hoc est frameam. Et Iuuenalis. Et Martis frameam & Cyrrhæi spicula uatis.

8 In octauo uersu. Sathan a tuis uiribus confractus. Sathan, anis, uel Sathanas, anæ: appellatiuum siue commune nomen est, idem designans quod aduersarius. Et quoniam diabolus maxime Christo & Deo contrarius est atque aduersus: nomine sathanæ frequentissime & præsertim nuncupatur. Sed & hominibus interdum idem nomen attribuitur. ut tertius regum liber dicit: quòd suscitauit deus regi Salomoni sathanam. Et in euangelio legitur dixisse dominus beato Petro. Vade post me sathana, quia non sapis eaq̃ dei sunt, sed ea quæ sunt hominum.

3. Reg. 11 Matt. 16.

In quadragesima, alius hymnus.

Etiam carminis iambici dimetri speciem gerit & formam (ut præcedens) hic hymnus. eius tamen non omnino tenetur legibus. Nam potissimum in tertia regione ac sede trocheum recipit. qui a carminis huiusce sedibus oībus exulat ac excluditur. In eo Deus oratur, ut quoniam nunc est tempus acceptabile & dies salutis gratiam nobis concedat, salutarem pro peccatis nostris pœnitentiam agendi.

1 ANNOTATIONES. In primo uersū. Mentis diescant

1 *Iam Christe sol iustitiæ*
Mentis diescant tenebræ.
Virtutum ut lux redeat,
Terris diem dum reparas.

2 *Da tempus acceptabile,*
Et pœnitens cor tribue
Conuertat ut benignitas
Quos longa suffert pietas.

3 *Quiddam pœnitentiæ*
Da ferre, licet grandium
Maiore tuo munere
Quod demptio sit criminū.

4 *Dies uenit dies tua,*
In qua reflorent omnia.
Lætemur in hac, ad tuam
Per hanc reducti gratiam.

5 *Te rerum uniuerſitas*
Clemens adoret trinitas,
Et nox noui per ueniam
Nouũ canamus cãticũ. Amẽ.

tenebræ. Dieſcant: diurno lumine illuſtrentur, & illuminatrice gratia diuina propellantur. eſt enim dieſcere: luceſcere, & diem terris reddi atque oſtẽdi. & apta hic eſt metaphora, a die & lumine ſenſibili: ad intellectualem ac ſpiritualem. Porro alii hunc primum uerſum ita legunt. Iam Chriſte ſol iuſtitię, noctis recedant tenebræ: nunc mentis erat cęcitas, uirtutum & lux redeat. Sed nullum in ſententia eſt diſcrimẽ: ſic ne, an ut ante poſitum eſt legeris.

2 In ſecundo uerſu. Quos longa ſuffert pietas. Pietas dicitur cultus Deo debitus: aut obſeruantia & ueneratio quæ a filiis eſt exhidenda parentibus. Cum uero Deo attribuitur ad homines, ut frequẽter in uſu eccleſiaſtico: ſumitur pro benignitate, clementia & miſericordia. Itaque hic orat eccleſia, ut quoniam longanimitas Dei nos longo tempore ſuſtinet, expectans conuerſionem noſtram: ipſa tãdem ad pœnitentiam nos adducat. Cęterum huius uerſus duo poſtrema carmina: alii hoc pacto habent. ne nos uacuos tranſeat: hoc quod benigne prorogas. hoc eſt, ne illa benigna dilatio tua qua differs iram tuam nobis immittere, negligenter a nobis incuriis & ſine fructu conuerſionis & boni operis prætereatur. Et hæc ſententia: etiam pia eſt & conueniens.

3 In tertio uerſu. Da ferre, quamuis grandium. Adiectiuũ illud. ad ſequens ſubſtantiuum criminum, refertur. ut hęc habeatur ſententia. Da o Chriſte nobis ferre ac pati quiddam pœnitentiæ quod demptio ſit & ablatio criminum quamuis grauium & enormium: magno tuo & ingenti dono. Ex ſola enim gratuita bonitate tua, omnia noſtra crimina quãtumuis grauia delere paratus es.

4 In quarto uerſu. Dies uenit dies tua. De die paſchali hic uerſus recte intelligitur: qui dies domini eſt, nam triumphali ſua reſurrectione illum conſecrauit & ſanctificauit. Vnde in denominationibus dierum hebdomadæ, dies. illi reſpondens per totum anni circulum: uocatur dies dominicus. Et de illo die canit eccleſia. Hæc dies quam fecit *Pſal.117.*
dominus: exultemus & lætemur in ea. Porro in illa die re-

florent omnia, non tam corporaliter ob uernam temperiem: quàm spiritualiter ob nouam uitam humano generi reparatam. Idcirco subiūgit apte litera. lętemur in hac, scilicet die tua paschali: reducti ad tuam gratiam, per hāc diem. Nam per paschale mysteriū reconciliati sumus deo, & ad uitam reuocati.

Dominica in passione.

Hymnus iste, carminis iambici dimetri regula recte constringitur: præter id quod nō nunquam trocheum prospondeo in tertio loco, & in anterioribus sedibus recipit pyrrhichium, contra huiusce metri leges & iura.

Author eius Theodulphus Aurelianensis, episcopus quanuis nō desint, qui ipsum Fortunato episcopo ascribant: alii uero Sedulio. Quisquis tamē eius author fuerit: hymnus ipse totus est religiosæ pietatis & affectuosæ deuotionis refertissimus, recensens, dominicæ passionis mysteria, & pręclara uiuificæ crucis præconia: in qua peractum est humanæ redemptionis sacramentum. Demum ad eam pia dirigitur oratio fidelium, ut illis protectio sit, munimentum & pręsidiū.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Vexilla regis prodeunt. Vxilla (ut notum est) signa sunt militaria principū & regum, quæ in bello eriguntur ubi manus cōferuntur cū hostibus. haud aliter insignia sacra passionis domini nostri,

1 *Vexilla regis prodeunt,*
Fulget crucis mysteriū
Quo carne carnis conditor
Suspensus est patibulo.

2 *Confixa clauis uiscera,*
Tendens manus uestigia,
Redemptionis gratia
Hic immolata est hostia.

3 *Quo uulneratus insuper*
Mucrone diræ lanceæ,
Vt nos lauaret crimine
Manauit unda sanguine.

4 *Impleta sunt quæ concinit*
Dauid fideli carmine:
Dicens in nationibus.
Regnauit a ligno Deus.

5 *Arbor decora & fulgida*
Ornata regis purpura.
Electa digno stipite
Tā sancta membra tangere.

6 *Beata cuius brachiis*
Pretium pependit seculi.
Statera facta est corporis:
Prædamq; tulit tartaris,

7 *O crux aue spes unica*
Hoc passionis tempore.
Auge piis iustitiam,
Reisque dona ueniam.

8 *Te summa deus trinitas*
Collaudat omnis spiritus.
Quos per crucis mysterium
Saluas: rege per secula.

ut flagella,coroa spinea, crux,claui,lancea,sunt eius uexilla,quibus antiquum debellauit hostem, & principem huius mundi eiecit foras.

2 In secundo uersu. Hic immolata est hostia. Substantiuū illud hostia,in fine uersus huius positum,refertur ad adiectiua praecedentia,tendens & immolata.ut haec habeatur sentētia.hostia(scilicet Christus, qui obtulit semetipsum pro nobis)tendens uiscera siue membra confixa clauis,& etiam tendens uestigia manus siue manuū. immolata est hic,scilicet in cruce tanquam in sacrosancto altari, gratia redemptionis,id est propter nostram redemptionē.ut gratia,ibi sit ablatiui casus.

3 In tertio uersu. Quo uulneratus insuper. Pronomen illud quo, refertur ad nomen patibulo,in primo uersu positum.ut hic sit sensus.in quo patibulo, ultra manus & pedes confixos ipse carnis conditor etiam uulneratus est a cumine & cuspide militaris lanceae.ut & ipse nos lauaret a crimine, ex eo uulnere lateris manauit unda sanguine. Caeterum tam Christi crucifixio quàm lateris eius iā mortui apertio, ex decimonono euangelij Ioannis capite manifeste cognoscitur. *Ioan.19.*

4 In quarto uersu. Regnauit a ligno deus. Illud oraculum propheticum sumptū est ex psalmo nonagesimoquinto, ubi secundum Romanam psalmodiam nunc legitur. Cōmoueatur a facie eius uniuersa terra, dicite in nationibus quia dominus regnauit a ligno. Et in tempore paschali usque ad ascensionem domini,ubi fit in officio ecclesiastico memoria de sancta cruce, habetur hic uersus ante orationem,secundum multarum ecclesiarum usum. Dicite in nationibus,quia dominus regnauit a ligno. Psalterium tamen hebraicum & gallicum, non habet in eo uersu adiectam hanc particulam,a ligno, ut studiose & gnauiter annotauit in illius psalmi expositione, praeceptor meus, Iacobus Stapulensis. Porro alij hunc uersum ita legunt. Impleta sunt quae cecinit,Dauid fidelis carmine,dicendo nationibus, regnauit a ligno deus. Sed aut pauca aut nulla est in sensu discrepantia,sic ne an aliter legeris. Non est tamen hoc secundo modo carmen tam aptum,nā trocheus in primo carmine tertium occupat locum. Insuper adie- *Psal.95.*

ctiuum illud fideli, concinnius ad substantiuum carmine, quam in nominatiuo positum ad Dauid refertur. Et præpositio in tertio carmine expressa, reddit eam sententiā conformiorē illi particulæ psalmi, ex qua sumpta est.

5 In quinto uersu. Ornata regis purpura. Nomine purpuræ intelligit hic author pretiosum Christi sanguinē, quo ipsa crux perfusa & sanctificata est, quòd purpurei sit & rosei coloris, ipsique purpuræ colore persimilis. Referunt enim naturales historici, purpuram ipsam conchiliorum sanguine tingi Et conformis est hæc deuota sententia illi sublimi præconio, quo sanctus Andreas gloriosa morte deum clarificaturus, uisam crucem salutauit, ita exclamās. Salue crux pretiosa, quæ in sanguine Christi dedicata es, & ex membris eius tanquam margaritis ornata.

6 In sexto uersu. Beata cuius brachiis. Hic brachia dicū tur laterales extremitates crucis in tranuersum porrecte, quibus domini nostri brachia erant affixa. Dicitur itidē metaphorice hoc loco arbor crucis fuisse statera corporis domini, quoniam sicut statera sustentat pondus illi impositum, ita & crux ipsa sustētauit gloriosum Christi cor pus in eo suspensum. & prædam tulit tartaris, nam uirtute crucis & mortis Christi, infernus spoliatus est, ut prædixerat propheta Ero mors tua O mors, morsus tuus ero inferne. Cæterū in scdo huius uersus carmine potius legendū est. Pretium pependit seculi, ut sit anapestus in primo loco, qui non uitiat carmē, qui seculi pependit pretium ut legūt multi. Nā trocheus ibi tertiū occuparet locum, qđ non est usquequaque in hoc genere admittendum.

Osea. 13.

Ad uero nonnulli post hunc sextum uersum, subnectunt & hos duos uersus: etiam ad sanctæ crucis præconium pertinentes.

Aroma fundis cortice:
Vincis saporem nectaris.
Iocunda fructu fertili,
Plaudis triumpho nobili.

Salue ara, salue uictima,
De pasionis hostia.
Qua uita mortem pertulit,
Et morte uitam reddidit.

Qui sane piam & deuotam cōtinet sententiam, & facile coniectari possunt ab eodem (quo reliqui authore) compositi. Eorum intelligentia est clara.

Dominica

Dominica in ramis palmarum.

1 GLoria, laus, & honor: tibi sit: rex Christe redemptor.
Cui puerile decus prompsit osanna pium.
2 Israel tu rex, Dauidis & inclyta proles.
Nomine qui in domini rex benedicte uenis.
3 Cœtus in excelsis te laudat cœlicus omnis.
Et mortalis homo, & cuncta creata simul.
4 Plebs Hebræa tibi cum palmis obuia uenit.
Cum prece, uoto, hymnis: assumus ecce tibi.
5 Hi placuere tibi: placeat deuotio nostra.
Rex pie, rex clemens: cui bona cuncta placent
6 Hi tibi passuro soluebant munia laudis:
Nos tibi regnanti pangimus ecce melos. Amen.

Hexametro carmine & pentametro alternatim dispositis conficitur hic hymnus: eleganter & deuotè compositus in præconium domini nostri, quòd cum ingenti honore & publica ueneratione fuerit cum ramis palmarum & totius populi Hierosolymitani obsequioso cultu, ante passionem receptus in Hierusalem.

Author eius: Theodulphus episcopus Aurelianensis. Qui apud Ludouicum Pium, Francorum regem & imperatorem Romanorum, Caroli magni filium, falso delatus & accusatus ab æmulis, quòd filijs eius in coniuratione contra patrem faueret, earumq; partes sequeretur, ab eo Andegauiam relegatus est, & ibidem in carcerem coniectus. Cunque in solemnitate diei dominicæ in ramis palmarum supplicatio publica pro more ecclesiastico apud Andegauos fieret, cui & Ludouicus Rex interfuit, & illac transiret clerus, cum populo, ubi Theodulphus custodię erat mancipatus, ipse aperta fenestra factoq; silentio, hunc hymnum a se tunc primum editum suauiter coram omnibus cecinuit. Cuius religione deuotioneq; permotus Ludouicus, eum protinus uinculis liberauit, & in pristini honoris statum reuocauit. utq; deinceps in solẽni illius diei supplicatione hymnus ille caneretur a clero, instituit. Quod deinde ab uniuersali ecclesia receptum est.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Prõpsit osanna piũ. Osanna, dictio est hebraica: ex corrupto & ĩtegro cõposita. s. ex dictione osi: significante idem quod salua, &

anna deprecantis particula, quæ ſignificat obſecro. Abiecta autem litera i, a priore dictione, coaleſcit hæc dictio compoſita oſanna ſignans idem quod ſalua obſecro. Sumitur autem ea dictio hic loco nominis, quod oſtendit adiectiuum neutri generis illi adiunctum.

2 In ſecundo uerſu. Iſrael tu rex. Non eſt hic aponẽdum uerbum ſecundæ perſonæ præſentis indicatiui es, poſt Iſrael. ut adijciunt permulti, non habentes rationẽ quantitatis ſyllabarum, ſicut deberent. Nam nomina propria, habentia a ante el, producunt apud probatos authores illam uocalem ut Michael. Raphael, Iſrael. Fortunatus, Iſraeliticos iuſsit adeſſe uiros. Et Valerius Flaccus. Hic & odoratus flagranti crine Michael. Nec ſolum ſecunda ſyllaba huius dictionis Iſrael producitur, ſed & tertia naturaliter eſt longa, ſicut & conſimilium illi nominum. Quare uerbum es ſuperadditum: omnino corrumpit & uitiat carmen. Eſt autem dictio Iſrael, ibi genitiui caſus: & ordinatur cum nomine rex. quoniam ea uox in ſcriptura nunc indeclinabilis eſt. ut in illo ſacroſanctæ uirginis cantico.
Lũcæ.3. Suſcepit Iſrael puerum ſuum. & per multis alijs locis: & etiam hoc in loco. Nunc uero declinationem recipit, ut
Exod.14 in Exodo. Fugiamus Iſraelem. dominus enim pugnat pro
Pſal.146 eis. Et in pſalmo. Diſperſiones Iſraelis congregabit. Ita dictio Dauid in ſcriptura ſemper ĩdeclinabilis eſt. ut in pſal
Pſal.131. mo. Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. ubi genitiui caſus eſt: & mille aliis in locis. Apud probatos autem authores & extra ſacræ ſcripturæ libros, id nomen declinationem tertiam recipit, & mediam ſyllabam in obliquis ſemper habet longam: ſicut & in hoc in loco. unde Mantuanus ita dictionem illam adaptat carmini: cum multis in locis, tum in uita ſancti Ludouici Morbioli, dicẽs. Hæc obſcura piũ merſit Dauida uorago.

3 In tertio uerſu. Te laudat cœlicus omnis Non hic cœlitus aduerbium legi debet, idem ſignificans quod de cœlo. tum quòd illud, ſuapte natura uerbum expoſcat potius motum de loco ſignificans: quale non eſt uerbum laudat. tum quòd ſuperfluum uideretur id aduerbium, cum in eodem carmine ponatur, in excelſis: ad ſignificandum cœleſtem regionem. Sed cœlicus dicendum eſt hoc

loco, id est cœlestis, quod sit adiectiuum nominis cœtus, in eiusdem carminis principio positi. At uerò in secundo eiusdem uersus carmine, coniunctio &, geminanda est hoc modo. Et mortalis homo, & cuncta creata simul. Alioqui duo illi nominatiui secundi carminis, nulla copula connecterentur, quod ineptam faceret orationis compositionem.

4 In quarto uersu. Cum palmis obuia uenit. Hic obuia nomen legendum est, non obuiam aduerbium, quemadmodum aliqui habent libri. ut satis manifestat ipsa carminis ratio. Hæc autem omnia quæ isto in loco referuntur, apud Matthæum cap. 27. & cæteros euangelistas amplè & diffusè narrantur. quare non opus uisum est illa ex euangelijs hic adducere.

6 In sexto uersu. Soluebant munia laudis. Munia dicuntur debita obsequia, siue officia cuiq; propria. Hebræi autem cum laude & canticis dominum introeuntem in sanctam ciuitatem suscipientes, suo fungebantur officio, & debitum illi præstabant obsequium. idcirco illi soluisse dicuntur munia laudis. habetq; id nomen in usu solum nominatiuum, accusatiuum & uocatiuum pluralem. Alij uerò hoc loco munera legunt, & etiam rectè. nam & munus pro officio sæpenumero sumitur.

Porrò superioribus annis apud cœnobium Cluniacum aliquantisper diuersatus, uidi supradictis sex uersibus in hoc celebri & præclaro hymno adiectum hunc septimum uersum.

Fecerat Hebræos hos, gloria sanguinis altos.
Nos facit Hebræos, transitus ecce pius.

Cuius hæc est sententia. Hierosolimitani qui te o Christe laudibus persecuti sunt. Hebræi fuerunt, quoniam ex antiquis patribus Hebræis, patriarchis & prophetis claro stemmate sunt progeniti, & potissimum ab Abram, qui Genesis. 14. cap. primum cognominatus est Hebræus. ubi *Genes. 14.* dicitur. Et ecce unus qui euaserat, nunciauit Abram Hebræo, qui habitabat in cōualle Mambræ. Nos autem christianos, reddit Hebræos mystice & secundum spiritum sacer ille transitus, quo per tuam sanctam passionem transimus a morte ad uitam, a tenebris ad lucem, a seruitute

ad libertatem, a uitijs ad uirtutem. Et in hoc ſecundo carmine alludit author ad interpretationem huius nominis Hebræus, deſcendentis ab Heber, quod tranſitũ ſiue tranſitionem ſignificat. Vnde gloſſa ordinaria exponens locum illum Geneſeos cap. 14. iam adductum, ait in explanatione dictionis illius, Hebręo. Septuaginta interpretes pro Hebræo, habent, transfluuiali, quia ſcilicet Abram de Meſopotamia ueniens tranſito fluuio Euphrate ſedem poſuit in terra Chanaam. Vnde Ieſus Naue. Quid uultis ſeruire dijs patrum ueſtrorum, qui ſunt trãs flumen? Et gloſſa interlinearis eodem in loco dicit Hebræo, id eſt tranſitori. Quibus ibidem aſtipulatur. Nicolaus Lira, perhibẽs & Abram & eius poſteros Hebræos dici ab Heber, quod tranſitum ſignat, quoniam Abram iuſſu domini ueniens de terra & cognatione ſua in terram Chanaam, fluuium Euphratem tranſiuit. De quo etiam diffuſam fecit annotationem Paulus Burgenſis, in 21. cap. Matthæi.

Ioſue. 24

In eadem dominica, alius hymnus

1 *MAgno ſalutis gaudio*
Lætetur omne ſeculum,
Ieſus redemptor omnium
Sanauit orbem languidũ.
2 *Sex ante paſchæ ferias*
Aduenit in Bethaniam:
Vbi pie poſt triduum
Reſuſcitauit Lazarum.
3 *Nardi Maria piſtici*
Sumpſit librã mox optimi,
Vnxit beatos domini
Pedes rigando lachrymis,
4 *Poſt hæc iugalis aſinæ*
Ieſus supernus arbiter
Pullo ſedebat: inclytam
Pergebat Hieroſolymam.
5 *O quàm ſtupenda pietas:*
Mira Dei clementia.
Seſſor aſelli fieri
Dignatur author ſeculi.

Iambicum dimetrum carmẽ in hoc hymno propemodũ obſeruatur, præter id quòd nõnullis in locis trocheus, nunc pro ſpondeo, nunc pro iambo ponitur. Deſcribitur in eo Lazari reſuſcitatio, effuſio unguenti a pia Magdalena ſuper dominũ in cœna, itroitus Chriſti in Hieroſolymam ſuper aſinam, & officioſa ipſius turbæ illi occurrentis deuotio. Quæ omnia, ex euangelica lectione, plana & nota ſunt.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Vbi pie poſt triduum. Non ſumendum eſt illud triduum, a die aduentus Chriſti in Bethaniã. quoniam tunc feria tertia ante paſcha primum reſuſcitaſſet Lazarum, qđ

6 *Ramos uirentes sumpserat*
Palma recisos tenera:
Turba processit obuiam
Regi perenni plurima.
7 Honor,*uirtus,imperium*
Sit trinitati unicæ:
Patri,nato,paraclito
Per infinita secula. Amen.

euangelicę lectioni repugnat. Sed numerandum est illud triduanum spacium a tempore mortis Lazari. ut sensus sit, ꝙ Christus resuscitauit Lazarū in Bethania,post triduum obitus & sepulturæ ipsius. Quatriduanus enim resuscitatus est Lazarus, & iam quatuor dies in monumento habens,ut dicit scriptura. Proinde expressior esset sñia, si per præteritum plusquam perfectū legeretur: hoc modo. ubi pie post triduū resuscitarat Lazarum. *Ioan.11.*

3 In tertio uersu. Nardi Maria pistici. Nardus,i,feminini generis,& Nardum,i,generis neutri: frutex est grati & iucundi odoris, ex quo unguentum cōficitur quod Nardinum uocant. Tibullus. Illius puro distillent tempora nardo. Et in canticis legimus. Dum esset rex in accubitu suo: nardus mea dedit odorem suum Hoc autem in loco neutri generis esse coniicitur propter adiectiuum illi adiunctum scilicet pistici. Dicitur autem nardū pisticum, aut a loco in quo crescit aut a qualitate & conditione: quia syncerum est & purum,neque aliarum specierum admixtione adulteratum. Pistis enim,fidem signat. Inde pisticum,fidele. *Canti.1.*

In eodem uersu. Pedes rigando lachrymis. Non id intelligatur esse factum: quòd Magdalena lachrymis rigauerit pedes domini in cœna illa quæ describitur duodecimo Ioannis capite,& ab aliis tribus euangelistis. Nam in illa, ex deuoto mentis affectu unxisse quidem pedes domini & extersisse capillis suis legitur: non autem lachrymis irrigasse. Sed in cōuiuio illo cuius mentionem facit Lucas capite septimo, facto in domo Simonis Pharisæi, cui inuitatus affuit dominus, refertur ipsa non nominatim expressa, sed nomine peccatricis in ciuitate subinsinuata, amaris lachrymis irrigasse pedes domini, eosdem extersisse capillis & inunxisse unguēto: in salutarem pro peccatis suis pœnitentiam. quorum, teste totius misericordiæ fonte: ibidem obtinuit remissionem. Atqui hæc unctio pedum domini cum lachrymis: alia omnino fuit, & numero, loco, ac tempore diuersa ab illa unctione, quæ facta est post *Ioan.12.* *Lucæ.7.*

ſuſcitationem Lazari in cœna. ut conſideranti circunſtantias loci & temporis: ex euangelica lectione facile cõſtat. Eadem tamen prorſus fuit mulier, quæ & primo unxit pedes domini cum lachrymarum irrigatione, in ſalutarem ab illecebris ſeculi cõuerſionem, & ſecũdo inunxit etiam pedes domini ſine lachrymis ex affectuoſa amoris ĩ Chriſtum deuotione. quinimmo & tunc etiã partem unguenti effudit ſuper caput Chriſti diſcumbentis, ut alij narrãt euangeliſtæ. Quòd autem omnino eadem fuerit mulier
Matt.26 quæ utranque fecit inunctionem, dilucide ex Ioanne colligitur. qui in principio undecimi capitis narraturus re-
Ioan.11. ſuſcitationem Lazari: dicit Mariam ſororem Lazari eam fuiſſe, quæ unxit dominum unguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis: & iam id factum ab ea fuiſſe teſtatur. In duodecimo uero capite deſcribens cœnam domino exhibitam in Bethania, in qua Lazarus iam reſuſcitatus erat unus ex diſcumbẽtibus: rurſum refert amatoriam Magdalenam unxiſſe pedes domini & capillis ſuis eos exterſiſſe, domumq́; impletam eſſe ex odore unguenti. Quare idip-
Ioan.12. ſum quod Ioãnes.11.cap.iam factum dixerat: intelligi debet in domo Simonis Phariſæi in ciuitate Hieruſalem eſſe
Luca.8. longe ante peractum. Huic accedit quod Lucas cap 8 dicit dominum noſtrũ a Maria Magdalena eieciſſe ſeptem
Marc.16 dæmonia, & idem atteſtatur Marcus cap.16. Beatus autem Gregorius ſeptem illa dæmonia interpretatur uniuerſitatem uitiorum, ab ea expulſorum in fructuoſa eius ad dominum conuerſione: quam Lucas (ut dictum eſt) ſeptimo capite explicat. Demum eccleſia catholica hanc omnino ſequitur & approbat ſententiam, quòd mulier illa cuius ſolus meminit Lucas, publica pœnitentia & ſatisfactione ad dominum conuerſa: fuerit Maria Magdalena. Nam & euangelium illud, & opus ſalutare ibi deſcriptum: legit in ſolemnitate & officio celebritatis eiuſdem ſacræ Chriſti amatricis, & a Chriſto dilectæ. Quare non eſt illud aut reuocandum amplius in dubium, ut nonnulli faciunt, aut ambigendum. Neque id quoquo pacto cedit in ipſius Magdalenæ contumeliam aut ignominiam: quod dicatur aliquando fuiſſe peccatrix. ſed inſigniorem hoc ei parit gloriam & laudem, quod ex barathro damnationis &

uia perditionis integre & ſynceriter reſipuerit, Chriſti fuerit in carne diuerſantis hoſpita, reſurrectionis domini ad apoſtolos nuncia, euangelicæ ueritatis deinde apud Maſſilienſes prædicatrix, eremiq; per multa annorum curricula habitatrix, cœleſtem in terris uitam iugi Dei contemplatione degens, atque ab angelicis choris (quorum frequenti fruebatur conſortio) ſæpius a terra in aera ſublata. Quæ ſane a patre miſericordiarum & authore uitæ, hominibus propoſita eſt, tanquam pœnitētiæ ſpeculum inſigne. quod intuentes, a præteritis peccatis pedem reuocent & ac uberrimū ueniç ab benignitatis fontē recurrāt.

4 In quarto uerſu. Poſt hęc iugalia aſinę. Iugale id dicitur, quod iugo ſubditur atque aſtringitur, ut equus, bos, aſinus. Hinc pullum aſinæ uocat Matthæus filium ſubiugalis. Sic tædæ iugales & uincula iugalia, dicuntur fœdera matrimonij. Ouidius. Illa uelut crimen tædas exoſa iugales. Et Virgilius. Cui uincula iugalia curæ. Deducitur autem a uerbo iugo, as, are: quod coniungere ſignificat, & quaſi ad unū iugum alligare. Cicero in Tuſculanis. Hoc quidem eſt commune uirtutum. omnes enim inter ſe nexæ & iugatæ ſunt. *Matt 21.*

6 In ſexto uerſu. Palma reciſos tenera. Reciſos, amputatos, abſciſos. a uerbo recidor, eris: quod actiuum habet. recedere, ex re & cædo compoſitum. Ouidius. Sed immedicabile uulnus Enſe recidendū eſt, ne pars ſyncera trahatur.

In feſtis paſchalibus.

1 *Aurora lucis rutilat*
Cœlū laudib⁹ intonat.
Mūdus exultās iubilat,
Gemens infernus ululat.
2 *Cum rex ille fortiſſimus*
Mortis confractis uiribus,
Pede conculcans tartara.
Soluit a pœna miſeros.
3 *Ille qui clauſus lapide*
Cuſtoditur ſub milite,
Triumphans pompa nobili
Victor ſurgit de funere.
4 *Solutis iam gemitibus*

Carminis iambici dimetri faciem gerit & imaginem præſens hymnus, eius tamen neq; pedes, neque debitam obſeruat menſuram. Nā promiſcue trocheum recipit in tribus primis locis itidē & pyrrhichiū, interdum etiam ſpondeum in ſecūda ſede admittit. quę omnia, cū metri huius exacta ratione ſtare non poſſunt.

Deſcribitur in eo antiquorum patrum ab inferno libe-

ratio, glorioſa Chriſti reſurrectio, illius ad ſanctas mulieres angelico miniſterio annunciatio, & demum Chriſti mulieribus & apoſtolis facta apparitio. Quę omnia, ex euangelica lectione nota ſunt: neque hic ad maiorem declarationē repetenda.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Aurora lucis rutilat. Lucis: diei paſchalis, in cuius aurora & circa diluculū Chriſtus ſurrexit a mortuis. quemadmodum in pſalmo p prophetam prædixerat. Exurgam diluculo. Et Marcus in euangelio. Surgens Ieſus mane prima ſabbati: apparuit primo Mariæ Magdalenæ. Ob gloriam autem reſurrectionis Chriſti: dicitur illius diei auro ra ſolito rutilātior & ſerenior mortalibus illuxiſſe.

Pſal.56.

Marc.16.

2 In ſecundo uerſu. Soluit a pœna miſeros. Scilicet antiquos patres, qui detinebantur captiui ne poſſent intrare regnum Dei: quouſque eſſet aptum per ſanguinem agni immaculati, in pretium redemptionis mundi immolati. Itaq; non erant illi miſeri priuatione gratiæ aut deformitate culpæ ſed ſola dilatione gloriæ quam perferebant.

Et inferni doloribus,
Quia ſurrexit dominus
Reſplendens clamat angelus
5 *Triſtes erant apoſtoli*
De nece ſui domini,
Quem pœna mortis crudeli
Serui damnarant impii.
6 *Sermone blando angelus*
Prædixit mulieribus,
In Galilæa dominus
Videndus eſt quantocyus
7 *Illæ dum pergunt concite*
Apoſtolis hoc dicere.
Videntes eum uiuere
Oſculantur pedes domini.
8 *Quo agnito, diſcipuli*
In Galilæam propere
Pergunt, uidere faciem
Deſideratam domini.
9 *Claro paſchali gaudio*
Sol mundo nitet radio:
Cum Chriſtum iam apoſtoli
Viſu cernunt corporeo.
10 *Oſtenſa ſibi uulnera*
In Chriſti carne fulgida,
Reſurrexiſſe dominum
Voce fatentur publica.
11 *Rex Chriſte clemētiſſime*
Tu corda noſtra poſſide,
Vt tibi laudes debitas
Reddamus omni tempore.
12 *Gloria tibi domine,*
Qui ſurrexiſti a mortuis
Cū patre & ſancto ſpiritū.
In ſempiterna ſecula.

3 In tertio uerſu. Reſurgens pompa nobili. Pompa proprie dicitur omne ſpectaculum & apparatus ſolennis, cū oſtentatione & ſpecie quadam triumphi, tam in aduerſis

quam prosperis. ut pompa nuptiarum, pompa sacrorum, pompa funerum. hic autem sumitur pro insigni gloria & triumpho dominicæ resurrectionis.

4 In quarto uersu. Solutis iam gemitibus. Ea sententia sumpta est ex uerbis beati Petri: in actis apostolorum dicentis de Christo. Quem deus suscitauit a mortuis, solutis doloribus inferni: iuxta quod impossibile erat teneri eũ ab illo. Et soluti debent intelligi gemitus & dolores inferni: non quos Christus in anima passus fuerit, nam illorũ expers erat & immunis. sed quos sancti patres fuerãt perpessi. spes enim quæ differtur: affligit animam. Actu. 2.

6 In sexto uersu. Videndus est quãtocyus: Aduerbium illud quantocyus, compositum ex corrupto & integro, utpote quantum & ocyus, significationem habet positiui gradus, idem ualens quod celeriter siue uelociter. Sequitur autem sui simplicis ocyus naturam: quod uocem quidem comparatiuam habet, sed plerunque significantium positiui.

7 In septimo uersu. Osculantur pedes domini. In hoc carmine abundantior æquo est syllabarum numerus. nouẽ enim ibi numerantur syllabę: cum duntaxat esse deberẽt octo. Itaque hypercatalecticum est id carmen, & ita potius pronunciandum. osculantur pedes Iesu. Prouer. 13.

9 In nono uersu. Sol mundo nitet radio. Mũdo sereno, rutilo, ac lympido. ut gaudiũ dominicæ resurrectionis etiã sol ipse clariore testetur splẽdore, & hoc die: solito fulgeat illustrior. Si enim sol obscuratus tempore passionis suum luxit conditorem, cur illi ad uitam reuerso, lætiore uultu sereniore& lumine nõ applaudat, ablãdiatur, & arrideat?

10 In decimo uersu. Ostensa sibi uulnera. Multi nominatiuos illos ostensa uulnera in ablatiuos absolute positos ostensis uulneribus: commutandos censent: & uerbum fatentur referunt ad nominatiuum apostoli, in præcedenti uersu positum. Possent tamen etiam dictiones illę ostensa uulnera, intelligi ut nominatiui casus rationẽ retineãt, & ordinentur cum uerbo fatentur. Nam uulnera Christi apostolis ostensa aperte profitebantur & testabantur dominum resurrexisse.

In tempore paschali, alius hymnus.

1 *AD cœnã agni prouidi,*
Et stolis albis candidi
Post transitũ maris rubri
Christo canamus principi.

2 *Cuius corpus sanctissimũ*
In ara crucis torridum,
Cruore eius roseo,
Gustando uiuimus Deo.

3 *Protecti paschæ uespere.*
A deuastante angelo:
Erepti de durissimo
Pharaonis imperio.

4 *Iam pascha nostrum Christus est.*
Qui immolatus agnus est.
Synceritatis azyma,
Caro eius oblata est.

5 *O uere digna hostia.*
Per quã fracta sunt tartara
Redempta plebs captiuata,
Redit ad uitæ præmia.

6 *Cõsurgit Christus tumulo,*
Victor redit de baratro.
Tyrannum trudens uinculo,
Et reserans paradisum.

7 *Quæsumus author omniũ*
In hoc paschali gaudio
Ab omni mortis impetu
Tuũ defende populũ. Amen.

Non seruat integram carminis iambici dimetri normam, præsens hymnus. Nam literæ m, itidem & uocali subiunctã sępius habet sine collisione uocalem, trochæum quoque passim admittit in omnibus sedibus: itidem & pyrrichium. demum in secõdo loco spondeũ habet pro iambo. quæ huius metri generi non conueniunt.

Referũtur in eo mysteria resurrectionis domini: ꝙ spoliato inferno deuictoq; Sathana resurrexerit de sepulchro. simul et nos incitamur ac admonemur: ut cum puritate ac mũditia sacrosanctam sumamus eucharistiam, in hoc sacratissimo tempore paschali.

Exod. 12. 1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Ad cœnam agni prouidi. In ueteri lege agnus paschalis cum certo ritu ac cærimonia manducari iussus est. Debebant enim ipsum manducaturi baculos manibus tenere, renes habere succinctos, & calceos pedibus circum positos, neque abesse debuit azim⁹ panis, cum lactucis agrestibus. Itaque in noua lege uerum sumpturi agnum & eius conuiuium accessuri, prospicere debemus cum magna cautione, ne imparati atque inculti illud adeamus: sed prouide circunspiciamus. ut supradicta omnia spiritualiter nobis conueniant. assit & puritas cum corporis tum animi: tanquam candida uestis nuptialis nos adornans. Et quemadmodum filij Israel post esum agni pertransito mari rubro, cecinerunt Deo canticum ꝙ

ab Aegyptijs eos liberarat:ita & nos suscepto baptismo(q per rubri maris transitum signatus est) & Aegypto regione peccati dimissa:Christo duci & liberatori nostro laudes debitas exoluere debemus.

2 In secundo uersu. In ara crucis torridum. Id torridum dicitur: quod igne crematum est & exustum. a torrendo dictum. quod igni excoquere signat. Virgilius. Et torrere parant flammis: & frangere saxo. Inde & tostum dicitur, ignis calore concoctum. Et quoniam sacratissimū Christi corpus in ligno crucis igne passionis & doloris acerbitate excoctum fuit,recte hic torridum dicitur. Est autem hoc loco id nomen cum suo substantiuo corpus, accusatiui casus,& ordinatur cum gerūdio,gustando. cum quo itidem gerūdio,necti debet ablatiuus cruore roseo, subaudita præpositione cum. ut hic habeatur sensus. quòd nos Christiani gustando sanctissimum Christi corpus in ara crucis passum,una cum pretioso eius sanguine,uiuim⁹ ipsi Deo. Nam ipsa ueritas dicit de se in euangelio. Qui manducat me,ipse uiuet propter me. Et iterum. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem habet uitam æternam.

3 In tertio uersu. Protecti paschæ uespere Quod in figura populo Israelitico olim contigit, in ueritate hic applicatur populo Christiano. Ille enim per esum agni paschalis & aspersionem sanguinis ipsius ad postes ostii & superliminaria domus, ereptus fuit ab angelo exterminatore & interfectore primogenitorū Aegypti. insuper & liberatus a dura Pharaonis seruitute per egressum ab Aegypto, ut sacra Exodi narrat historia. Ita Christianus populus per immolationem ueri agni,qui abstulit peccata mundi,liberatus est a dæmone uastatore qui mortis habet imperium, & a grauissimo ipsius iugo exemptus. qui per Pharaonem Aegyptium ut figuram suam & membrum, designatus est.

Ioan.6.

Exod.12.

4 In quarto uersu. Iam pascha nostrum Christus est Hęc sententia ex beatissimo Paulo sumpta est, ita ad Corinthios scribente. Etenim pascha nostrū,immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento ueteri neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis

1.Cor.5.

& ueritatis. Sane Christus dicitur nostrum pascha, quoniã per ipsum transiuimus a morte ad uitam. pascha enim, sicut & phase, transitum signat. Ipsius etiam Christi caro oblata est ut azyma synceritatis, quoniam sine fermento peccati & tota sancta fuit, & nullo modo caro peccati. Azyma enim, sine fermento signat, fermentum autem in scriptura, sæpenumero peccati habet significationem, indiciumque gerit.

6 In sexto uersu. Consurgit Christus tumulo. Hic consurgit, uerbum compositum a con & surgo, legendum est, & non diuisim atque per duas dictiones cum surgit. ut aliq habent libri. Nam oratio illa, integræ perfectæque sententiæ enunciatiua est, atque absoluta, neque per suspensionem ad sequentem annexa orationem. coniungitur enim sequenti sententiæ per subauditam copulationem &, nõ autem per aduerbium temporis.

In ascensione domini, in utriusque uesperis.

1 *IEsu nostra redemptio.*
Amor & desiderium.
Deus creator omnium,
Homo in fine temporum,

2 *Quæ te uicit clementia,*
Vt ferres nostra crimina?
Crudelem mortem patiens
Vt nos a morte tolleres.

3 *Inferni claustra penetrans,*
Tuos captiuos redimens.
Victor triumpho nobili
Ad dexteram patris residẽs.

4 *Ipsa te cogat pietas,*
Vt mala nostra superes
Parcendo, & uoti compotes
Nos tuo uultu saties.

5 *Tu esto nostrum gaudium*
Qui es futurus præmium.
Sit nostra in te gloria,
Per cũcta sẽper secula. Amẽ.

Iambicum dimetrum uidetur huius hymni carmen: sed regulam ipsius ac pedes nequaquam accurate obseruat. Nam & spondeum in secundo loco, & trochæum in omnibus passim recipit sedibus: quod huius metri genus oĩno repudiat.

Laudatur in eo mira Christi benignitas: quòd natus pro nobis fuerit, & mortem passus. ꝙ ad inferna descenderit, resurrexerit a mortuis, & cœlos repetiuerit. quo ut nos demum perducat: enixe oramus.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Homo in fine tẽporum. Finem temporum uocat author sextam mundi ætatem, cui non est ętas alia in hoc mundi statu successura. Nam septima ætas, in mundi consummatione adueniet. Est igi-

tur huius mundanæ ſubſiſtentiæ ac conditionis poſtrema ea ætas: in qua Chriſtus aſſumpſit humanæ carnis ſubſtantiã, & idcirco in nouiſſimis diebus ueniſſe phibet.

2 In ſecundo uerſu. Vt ferres noſtra crimina. Ferres. portares, deferres, & ſuper te tolleres. Nam ut ait Eſaias de Chriſto. Vere languores noſtros ipſe tulit: & infirmitates noſtras ipſe portauit. Et beatus Petrus de eodem. Qui peccata noſtra in corpore ſuo pertulit ſuper lignum: cuius liuore ſanati ſumus. *Eſa.53.* *1.Petr.2.*

4 In quarto uerſu. Vt mala noſtra ſuperes parcendo. Cũ Deus ipſe pro ſua benignitate dimittit nobis peccata iam commiſſa: tunc mala noſtra parcẽdo ſuperat. Nam maior eſt eius in nos miſeratio, quam peccatorum noſtrorum ſit grauitas & pondus. Præualetque tunc illius miſericordia noſtræ culpæ, efficatiorq; eſt ut nos ſaluet, quam ſit pernitioſa culpa ut nos damnet.

5 In quinto uerſu. Qui es futurus præmium. Hic futurus in maſculino genere legendum eſt, ut referatur ad pronomen qui non futurum, in neutro genere, ut legũt nonnulli, ordinantes ipſum cum nomine ſequente, præmiũ. Nã huiuſmodi participia factus, futurus & conſimilia, duobus interiecta nominibus uerbo ſubſtantiuo connexis, reſpondere debent & conuenire priori ſubſtantiuo: ut aqua eſt facta uinum, non factum.

In Aſcenſione domini, ad matutinum.

1 *AEterne rex altiſsime:*
Redẽptor et fidelium:
Quo mors ſoluta deperit,
Datur triumphus gratiæ,
2 *Scãdens tribunal dexteræ*
Patris, poteſtas omnium
Collata eſt Ieſu cœlitus,
Quæ non erat humanitus.
3 *Vt trina rerum machina,*
Cœleſtium, terreſtrium
Et infernorum condita,
Flectant genu iam ſubdita.
4 *Tremunt uidentes angeli,*
Verſa uice mortalium.

Præſens hymnus carminis iambici dimetri pedes & locos exacte completeq; ſeruat, præter id quod in quarto ſecundi uerſus carmine pyrrhichius in ſecundo loco ponitur pro iãbo. Octauus itẽ uerſus, huius carminis legem non ſeruat, ſed ſolum ſyllabarum numerum. Verum is pro more eccleſiaſtico adiectitius eſt ad gratiarum actiones exoluendas: neque in eandem cum præcedentibus ſortẽ numerari debet.

Culpat caro, purgat caro,
Regnat Deus Dei caro,
5 *Tu Chriſte noſtrũ gaudiũ,*
Manens olympo præditum.
Mundi regis qui fabricam,
Mundana uincent gaudia.
6 *Hinc te precantes q̃ſumus,*
Ignoſce culpis omnibus.
Et corda ſurſum ſubleua,
Ad te ſuperna gratia,
7 *Vt cum rubente cœperis*
Clarere nube iudicis,
Pœnas repellas debitas
Reddas coronas perditas.
8 *Gloria tibi domine,*
Qui aſcendiſti ad æthera.
Cũ patre & ſancto ſpiritu
In ſempiterna ſecula. Amẽ.

Celebratur in eo egregijs præconiis glorioſa Chriſti aſcenſio, qua ſuper omnes cęlos exaltatus: nunc ſedet ad dexteram patris. Angelicorũ etiam ſpirituum uenerabũda admiratio deſcribitur, qua obſtupuerunt humanam in Chriſto naturam ſuper omnia ſublimari. Demum ſupplex ad ipſum fit oratio, ut in die iudicii nos in electorum ſortem aſciſcat & æternæ gloriæ corona adornet.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Quo mors ſoluta deperit. Soluta, reſoluta, deſtructa, peſſundata. Soluere enim interdum deſtruere ſignat. ut legem ſoluere dicitur qui eam uiolat. Mortem uero per Chriſtum ſoluendam prædixerat propheta: in illius perſona ita loquens: Ero mors tua ò mors. quod ſane per paſſionem, reſurrectionẽ & aſcenſionem ipſius cõpletum eſt. & tunc triumphus gratiæ datus: quoniã gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta, tum inſigni uictoria triumphauit de hoſte antiquo, de cuius poteſtate, ſola Dei miſericordia liberati ſumus. Non enim ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit.

Oſeæ 13

2 In ſecundo uerſu Scandens tribunal dexteræ. Intelligẽdum ibi eſt uerbum ſubſtantiuum ſecundæ perſonæ: ꝙ referatur ad uocatiuum in pręcedente uerſu poſitum hoc modo, O Chriſte rex æterne, tu es ſcandens tribunal & ſolium gloriæ patris. Quod autem deinde ait author in eodem uerſu, omnium poteſtatẽ eſſe ipſi Ieſu collatam. ſumptum eſt ex illo uerbo Chriſti apud Matthæum, poſt reſurrectionem & paulo ante aſcenſionem dicto. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Et huiuſmodi poteſtas collata eſt Chriſto ſecundum humanam naturam

Matth. 28.

(quandoquidem secundum deitatem, eam habet ad ęter no) cœlitus, hoc est a cœlo & a Deo patre. non autem humanitus, siue ab homine. Nam illam uniuersorum authoritatem & uirtutem, non ab hominibus accepit Christus sed a solo Deo.

3 In tertio uersu. Flectant genu iam subdita. Id ex beatissimo Paulo desumptum est, sic ad Philippenses scribente. *Philip. 2.* Propterea exaltauit illum Deus, & donauit illi nomen qđ est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.

4 In quarto uersu. Tremunt uidentes angeli. Tremunt, cū tremore reuerentur & uenerantur Christum, dicentes cū admiratione qđ apud Esaiam scribitur. Quis est iste qui *Esa. 63.* uenit de Edom, tinctis uestibus de Bosra? & quod in psal *Psal. 23.* mo. 23. habentur. Quis est iste rex gloriæ? Et tūc plane uersa est sors atque conditio mortalium. nam prius humana natura, & naturali sua conditione & peccati depresione longe infra angelicam naturam fuerat constituta. In Christo uero, eadem super omnes angelorum choros exaltata est & ad Dei patris dextrā collocata, atque ab angelis merito adorata. Et hæc mutatio dextræ excelsi, deinde clarius explicatur per ea quæ hic subiunguntur. Nam caro Adæ culpam induxit. Christi autem caro a peccatis purgat. Insuper ipsa Dei caro, regnat Deus. Nam ipsa Christi humanitas non absolute considerata, sed ut deitati unita, uere Deus est. nomina illa abstracta pro concretis sumendo, ad hunc sensum. quòd Christus uerus homo, regnat Deus. Nempe sumenda est illa locutio (ut ita dixerim) trāsitiua caro Dei, loco intransitiuæ & identitatem designātis: caro quæ est Deus, id est homo Deus. Et tunc ea enunciandi ratio, dataq; ꝓpositio, nulli patet falsitatis calūnię.

5 In quinto uersu. Manens olympo præditum. Pręditum, ornatum, honoratum, sublimatum. Petimus autem hoc loco ut ipse Christus nostrum sit cœleste gaudiū, supernum stabile & perpetuū, uincatq; in nobis mundana gaudia, transitoria, euanida & occidua: illorum affectuum & desideria in nobis extinguendo.

7 Id ſeptimo uerſu. Vt cum rubente cœperis. Rubente, micāte,& rutilæ flāmę ſpeciē prę ſe ferente, atq̧ igneſcēte.

In die pentcoſtes.

1 VEni creator ſpiritus,
Mentes tuorum uiſita
Imple ſuperna gratia,
Quæ tu creaſti pectora.

2 Qui paraclitus diceris,
Donum Dei altiſſimi,
Fons uiuus,ignis, charitas,
Et ſpiritalis unctio.

3 Tu ſeptiformis munere,
Dextræ dei tu digitus
Tu rite promiſſum patris,
Sermone ditans guttura.

4 Accende lumen ſenſibus
Infunde amorem cordibus.
Infirma noſtri corporis
Virtute firmans perpeti.

5 Hoſtem repellas longius,
Pacemq; dones protinus.
Ductore ſic te præuio
Vitemus omne noxium.

6 Per te ſciamus da patrem,
Noſcamus atque filium
Te utriuſque ſpiritum.
Credamus omni tempore,

7 Sit laus patri cum filio,
Sancto ſimul paraclito.
Nobiſque mittat filius
Chariſma ſancti ſpūs. amē.

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri legibus concinne & apte continetur. In eo fit pia ſancti ſpiritus iuocatio,ut corda noſtra donis ſuæ gratiæ impleat. Varia eius nomina quibus in ſacris nuncupatur eloquijs explicantur, & demū ad eundem fit ſupplicatio, ut nobis lumen gratiæ ſuæ & ignem ſancti amoris immittat, quo ſuccendamur.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Quæ tu creaſti pectora. Quod ſpiritus ſanctus humana pectora, id eſt corda & animas creet, quandoquidē Deus eſt,cuius propriū eſt creare,oſtendit pſalmus cum ait.
Pſal.103. Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciē ter-
Iob.33. ræ.Et Iob. Spiritus domini fecit me, & ſpiraculum omnipotentis uiuificauit me.

2 In ſecundo uerſu. Qui paraclitus diceris. Multa hic ordine quodam ponuntur nomina,q̄bus ſpiritus ſanctus ī ſacra ſcriptura exprimitur. Dicitur ſane
2.Corint.1. primo paraclitus, id eſt,cōſolator & aduocatus. Eſt enim Deus totius conſolationis qui conſolatur nos in omni tri
Roma.8. bulatione noſtra.Et Paulus ad Romanos ſcribens ait Ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Secundo dicitur donum Dei altiſſimi, quod ex gratuita bonitate ſua diffundit in orbem, ut per prophetam prædixerat.Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.

Tertio

Tertio sanctus spūs dicitur fons uiuus. ut apud Ioānem. *Iohe. 2*
Aqua quam ego dabo ei: fiet in eo fons aquæ salientis in *Ioan. 4.*
uitam æternam. Et iterū. Qui credit in me (sicut dicit scri *Ioan. 7.*
ptura) flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autem dixit de spiritu, inquit, quem accepturi erant. Quarto dicitur ignis: ut apud Lucam. Ignem ueni mittere in terrā: *Luce. 12.*
& quid uolo nisi ut accendatur? Quinto charitas, ut cum ait Ioannes in epistola. Deus charitas est. & qui manet in *1. Ioan. 4*
charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Sexto nuncupatur hic spūs sanctus: spiritalis unctio. ut apud Ioannē in eadē epl'a. Sed nos unctionē habetis a sancto: & nostis omnia. *1. Ioan. 2.*
Et rursum. Sed sicut unctio eius docet uos de omnibus.

3 In tertio uersu. Tu septiformis munere. Alia hoc loco spiritus sancti propria hic explicantur attributa. Quorum primum est, quod septiformis est, atq; septemplici munere clarus. quoniam septem sunt eius dona, sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, pietas, scientia, timor domini. Secundo dicitur digitus dextræ Dei. ut in Exodo legitur *Exod. 31.*
Moyses portasse de monte duas tabulas testimonij lapideas, scriptas digito Dei. Et in euangelio respondisse perhi *Luce. 11.*
betur dominus calumniantibus pharisæis. Porrò si in digito Dei eijcio dæmonia: profectò peruenit in uos regnū Dei. Tertio dicitur spiritus sanctus ꝑmissum patris: quoniam promisit dominus discipulis, illum a patre in ipsos mittendum, apud Ioannē cap. 14. & duobus sequentibus. Proinde in actis apostolorum legitur dominns præcepisse discipulis suis, ab Hierosolymis ne discederent, sed expe *Actu. 1.*
ctarēt promissionem patris, quam audistis, inquit, per os meū. Quarto dicitur idem spiritus ditare guttura sermone: quoniam discipulis uaria distribuit genera linguarū, quemadmodum acta testantur apostolorum. Repleti, inquit Lucas, sunt omnes spiritu sancto, & cœperunt loqui *Actu. 2.*
uarijs linguis, ꝑut spiritus sanctus dabat eloqui illis. Porro hoc in loco promissum in nominatiuo casu legendum est, quod substantiuum sit neutti generis, ordinatum cū genitiuo patris. non autem promisso dicendum in ablatiuo casu, quod sit adiectiuum ablatiui casus, annexum nomini substantiuo sermone ut legunt nonnulli. Nam non promptum esset ostendere, q; spiritus sanctus impleat ora

loquentium sermone patris promisso. Neque tam apta & quadratis (ut potior) est hæc sententia, quando quidem non satis constat quis sit ille sermo patris promissus.

4 In quarto uersu. Virtute firmãs perpeti. Vt prius in uno hymnorum de natiuitate domini (ubi duo postrema huius uersus carmina omnino eodem contextu disponuntur) dictum est, potius hic perpeti legendum est, in ablatiuo singulari, qui referatur ad substãtiuum uirtute, quàm perpetim aduerbiũ, ut fere legunt omnes. Nam uenustius substantiuum illud exornatur ibi adiectiuo, quàm participium aduerbio, & significantior est sententia.

6 In sexto uersu. Te utriusq; spũm. Spũs sanctus dicitur utriusq; utputa patris & filij spũs, quoniam ab utroq; ineffabiliter procedit, Proinde in sacris literis, nũc patris, nũc filij spiritus nuncupatur. ut apud Matth. Non.n. uos estis qui loquimini. sed spũs patris uestri qui loquitur in uobis. Et apud Paulum. Qm̃ autem estis filij Dei, misit Deus spũm filij sui clamantem in corda uestra abba pater.

Galat. 4.

7 In septimo uersu Charisma sancti spũs Charisma, donũ siue munus gratuitum. Et qm̃ sua dona spũs sanctus ex sola bonitate & benignitate sua diffundit: ea recte charismata dicuntur, quæ apud Esaiam ita explicantur. Et requiescet super eum spũs dñi, spũs sapientiæ & intellectus, spũs consilij & fortitudinis, spũs sciẽ & pietatis, & replebit eum spũs timoris dñi. Ecce septiformem munere spũm.

Esaiæ. 11.

In die pentecostes, alius hymnus.

Carmen iambicum dimetrũ hoc in hymno integre & accurate obseruatur. singulis pedibus in sua sede ut res ipsa efflagitat ubiq; cõstitutis. Cõmemorantur in illo mysteria diei pentecostes: ob sancti spũs missionem in forma ignis & linguarum, & apostolorũ in uariis linguis prædicationem celebratissime. Oraturq; Deus: ut & nobis sacratissima sui spũs dona beniginter infundat.

1 *Beata nobis gaudia*
Anni reduxit orbita
Cum spiritus paraclitus,
Effulsit in discipulos.

2 *Ignis uibrante lumine*
Linguæ figuram detulit,
Verbis ut essent proflui,
Et charitate feruidi.

3 *Linguis loquũtur omniũ,*
turbæ pauent gentilium.
Musto madere deputant,
Quos spiritus repleuerat.

4 *Patrata sunt hæc mysticè*

Paschæ per acto tempore,
Sacro dierum numero
Quo lege fit remiſsio.
5 Te *nunc* Deus *piiſsime.*
Vultu precamur cernuo,
Illapſa nobis cœlitus
Largire dona ſpiritus.
6 *Dudum ſacrata pectora*
Tua repleſti gratia,
Dimitte nunc peccamina,
Et da quieta tẽpora. Amẽ.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Anni reduxit orbita. Vocant orbitã authores uiã rotis curruũ reuolutis ſignatã atq; protritam, quæ lõgo tractu in rectũ porrigitur, & æquo inter ſe ſpacio una ab altera ſemper diſpeſcit. Hic aũt per quandam translationem pro curriculo & reuolutione tpis ſumitur: q̄ ea continuo cœli rotatu, perpetua uertigine iugiq; circũgiratione peragatur.

2 In ſecundo uerſu. Ignis uibrãte lumine. Hoc loco ignis, nominatiui caſus eſt, & cum uerbo detulit ordinatur. Dicitur autem ignis ipſe detuliſſe figuram linguæ: qm̃ in hac ſpũs ſancti miſsione apparuerunt diſcipulis diſpartitę linguæ tanquam ignis, ſeditq; ſupra ſingulos eorum. Linguarum qdem figura, donum linguarum illis datum inſinuabat. ignis uerò, feruorem charitatis ingentem, eorum cordibus ſuccenſum.

3 In tertio uerſu. Muſto madere deputant Muſtum, uinũ nouum & necdum ſatis digeſtum atq; excoctum: & ideo facile inducens ebrietatem ob uapurolentiam ſi ĩmoderatius ſumatur. Vt autem ſacra actuum apoſtolorum narrat hiſtoria, nonnulli audientes apoſtolos uarijs linguis loquentes diuina myſteria, dixerunt eos uino obrutos eſſe ac ebrios. *Act.* 2.

4 In quarto uerſu. Deno dierum circulo Peracta ſunt, inquit, hæc ſacra miſsionis ſpũs ſancti myſteria, poſtquam paſchale tempus tranſactum eſt denaria dierum reuolutione quinquies facta, die. ſ. quinquageſimo poſt diem paſchæ. Secundum quem quidem numerum quinquageſimum, in antiqua lege fiebat debitorum, ſeruitiorum, contractuumq; remiſsio. & uendicabantur omnia in libertatem ob annum iubileum, quinquageſimo ſemper anno ex diuina ĩſtitutione iuſſum obſeruari. Ita & in hoc ſacro quinquagenario dierum numero, in quo miſſus eſt ſpũs ſanctus: obtinetur peccatorum remiſsio, & priſtina ſpũs *Levi.* 25.

libertas, atque reditus in possessionẽ antiquam cœlestis regni. quinimmo & in supernam patriam conceditur nobis regressus ab ea exulantibus.

5 In quinto uersu. Illapsa nobis cœlitus. Datiuus ille nobis: cum uerbo largire ordinari debet, non autem cũ participatio illapsa. Nam si dona sancti spũs forent nobis illapsa, non utique expetẽdum esset ut Deus illa nobis elargiretur, quandoquidem iam adessent. Intelligamus ergo dona illapsa atque infusa apostolis in die pentecostes.

6 In sexto uersu. Dudum sacrata pectora. Particula dudum, apud probatos authores tempus præteritum haud multum distans a præsenti signat. hic autem sumitur pro quondam uel olim. Nam id nobis signat tempus, quo spiritus sanctus in sacra apostolorum corda missus est, qđ sane magno interuallo a præsenti nobis tempore distat.

De sancto spiritu, alius hymnus.

Non omnino integre carminis iambici dimetri legem & regulam obseruat hic hymnus: quòd in anterioribus locis pyrrhichium nonnunquam recipiat, secundo etiam loco spondeum, & nonnunquam trochæum pro spondeo aut iambo admittat.

Referuntur in eo sacra missionis spiritus sancti mysteria, & sanctæ illius solemnitatis sacramenta, quæ diffusius in secundo capite actuum apostolorum enarrantur, eoq; ex loco requirenda sunt, neque hic amplius repetenda.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Promissum patris munere. Ita hoc loco legendum est, ut participium promissum accusatiui casus referatur ad spiritum, qui promissus est

1 *IAm Christus astra ascẽderat*
Regressus undè uenerat,
Promissum patris munere
Sanctum daturus spiritũ.

2 *Solemnis urgebat dies:*
Quo mystico, septemplici
Orbis uolutus septies
Signat beata tempora.

3 *Dum hora cunctis tertia*
Repente mundus intonat,
Orantibus apostolis
Deum uenisse nunciat.

4 *De patris ergo lumine*
Decorus ignis aduenit:
Qui fida Christi pectora
Calore uerbi compleat.

5 *Impleta gaudent uiscera*
Afflata sancto spiritu,
Voces diuersas intonant.
Fantur dei magnalia.

6 *Ex omni gente cogniti*
Græcis, Latinis, Barbaris,

Cunctisq; admirantibus,
Linguis loquuntur omnium,
7 *Iudæa tunc incredula*
Vesana toruo spiritu
Ructare musti crapulam
Alumnos Christi concrepat.
8 *Sed signis & uirtutibus*
Occurrit, & docet Petrus:
Falsa profari perfidos
Iohelis testimonio.

apostolis q̄ eis mitti dēat gratuito Dei patris munere: cum ipsis dixit filius. Ego rogabo patrem & alium paraclitū dabit uobis. Et iterū paraclitus autem spūs sanctus: quem mittet pater in noie meo. Et rursum. Cum uenerit paraclitus, quē ego mittā uobis a patre. Ioan.14. Ioan.15.

2 In secundo uersu. Solēnis urgebat dies. Vrgebat instabat, imminebat, atq; propinquabat. Et de die pentecostes loquitur: qui beata quidem signat tempora legislationis factæ quinquagesimo die post egressum filiorum Israel de Aegypto. Quæ plane legis datio in monte Sina: erat figura & imago missionis spūs sancti, & promulgationis legis euangelicæ hodierno die inceptæ Signat item ille dies pētecostes beata tēpora anni iubilei: qnquagesimo quoq; anno celebrari apud iudæos, quinimmo & quietis perpetuæ in cœlo: per annum illum (qui spūaliter a nobis obseruatur) significatæ. Illo autē die mystico sacraq; signante mysteria, & septemplici i. septem uicibus replicato: orbis ipse cœlestis reuolutus septies, insinuat & significat sacrata tempora festi pentecostes. Nam si septenarium dierū numerum in seipsum duxeris: conficiuntur quadraginta nouem dies, quadratus numerus & perfectionis index. Quibus si addatur unitas, ut consummatrix & completiua ipsius perfectionis: protinus consurgit quinquagenarius numerus, sacramento missionis sancti spūs consecratus & dedicatus. Et hoc ipsum mysterium innuitur in Leuitico: ubi a die festo paschæ iubentur numerari septem hebdomadæ plenæ usq; ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ i. quinquaginta dies, & tunc cōplentur dies pētecostes. Quocirca planum est inter pascha & pentecosten: orbem & circulum septem dierum siue hebdomadam, septies uolui: ut hic dicit uersus. Exod.19. Leui.23. Leui.23.

4 In quarto uersu. Calore uerbi compleat Non hic cōpleuit legendū est ut fere omnes habent libri. Nam trocheus tunc quartum occuparet locum: quod nō admittit huius

carminis ratio.ſed cõpleat dicendum,ut pyrrhichius carmen claudat. Ita in quinto uerſu,afflata ſancto ſpiritu legendum eſt:ut iambus ſecũdum obtineat locum.& non, afflatu ſancti ſpiritus:ſicut aliqui habent libri.

5 In quinto uerſu Fatentur Dei magnalia. Id uocabulum magnalia,in ſacræ ſcripturæ uſu receptum:apud ſecularis literaturæ authores non uſurpatur. Significat autem magna myſteria ſiue mirabilia opera, quæ arduũ & ſublime quidam præ ſe ferunt. ut eſt ſacramentum incarnationis domini,paſsionis eius,reſurrectionis,aſcenſionis,& conſimilia ſuſceptæ diſpenſationis carnis opera.

6 In ſexto uerſu. Ex omni gente cogniti. Subintellige,apoſtoli ſiue diſcipuli Chriſti. nam de ipſis hic fit ſermo. qui ſane cogniti ſunt per intelligentiam ſermonis & linguæ, ſiue intellecti & gręcis, & latinis, & barbaris. Nam unuſquiſq; lingua ſua audiebat illos loquentes.

7 In ſeptimo uerſu. Ructare muſti crapulam. Ructare eſt ex interiori plenitudine ructum ore ſubinde emittere:accuſatiuumq; poſtulat, ſicut eructare ſuum compoſitum. Virgilius. Saniem eructans & fruſta,cruento per ſomnum cõmixta mero. Quare crapulã legendum eſt, nõ crapula. In eodẽ uerſu. Concrepat:ſimul increpat, redarguit,obiectat. Alũnos Xp̃i, ap̃los & diſcipulos, eius ſalutari doctrina & miraculorũ cõtuitu mirifice enutritos ac educatos.

Actu. 2. 8 In octauo uerſu. Iohelis teſtimonio. Confutauit beatus Petrus illorũ improbitatẽ:qui ebrietati imputarunt & aſcripſerũt illam in apoſtolis linguarũ diuerſitatem. Et ſimul ex Iohelis prophetæ uaticinio oſtendit completam tunc eſſe ſancti ſp̃us effuſionem in hoĩes, quã multo ante tp̃e idem ꝓpheta pręnunciauerat.atq; ex hmõi ſp̃us ſancti dono declarauit illam linguarũ uarietatẽ ꝓueniſſe. Quæ oĩa ex ſermone beati Petri ad iudæos habito in.2.capite actuum apoſtolorum,dilucida ſunt & perſpicua.

Iohel. 2.

Ad ueſperas,in die ſancto pentecoſtes,hymnus.

1 Alma chorus domini nunc pangat nomina ſummi,
2 Meſsias,ſother,emmanuel,ſabaoth, adonai.
3 Eſt unigenitus, uia,uita,manus,homouſion.
4 Principium,primogenitus,ſapientia, uirtus.
5 Alpha,caput finiſq; ſimul uocitatur & eſt ω,

6 *Fons & origo boni, paraclitus ac mediator.*
7 *Agnus, ouis, uitulus, serpens, aries, leo, uermis.*
8 *Os, uerbum, splendor, sol, gloria, lux & imago.*
9 *Panis flos, uitis, mons, ianua, petra, lapisq́;.*
10 *Angelus & sponsus, pastorq́; propheta sacerdos.*
11 *Athanatos, Kyrios, theos pantocratonisus,*
12 *Saluificet nos: sit cui secla per omnia doxa.* Amen.

Modulationem heroici carminis siue hexametri personat hic hymnus, monocolos ac uniformis: eius tamen legem & regulam non adamussim seruat, imo plerisq; in locis ab ea discedit, quemadmodum artem componendorum carminum tenens ac callens, diiudicare facile potest. Planum est.n. secundam syllabā dictionis unigenitus corripi debere, & postremam dictionis manus: qm in nominandi casu ponitur. utraq; tamé, hic producitur. Et dictionis paraclitus, secunda syllaba breuis est & tertia longa, ediuerso tamen hic obseruatum est.

Continet autem præsens hymnus cōplura nomina primum hebraica, deinde latina & postremum grȩca, quibus ipse Dei filius & ꝓpter diuinitatis suæ maiestatem & propter assumptam humanitatem in sacris literis denominatus inuenitur. Illa tamen noīa quæ eidem ratione deitatis conueniunt, non singularem personæ ꝓprietatem sed naturam atq; substantiam respicientia, & patri & spiritui sancto eiusdem cū filio essentiæ, sunt etiam cōmunia. Et decātatur hic hymnus ad usum insignis ecclesiȩ Parisiensis, in die sancto pētecostes ad uesperas, ob fœcundam diuinorū nominū multiplicitatem præclarus admodum, & dignus qui cæteris inseratur, & ex sacrarum literarum testimonio aliquantā lucem accipiat. Nonnulli sanè hac diuinam laudem inter prosas collocant, prosamq; uocant, sed quoniam præter prosarum morem carmine contexitur, malui ipsam inter hymnus ponere.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Messias, Sother, Emmanuel. Quinque filij Dei noīe, uersus iste cōplectitur, hoc ordine digesta. Messias.i. Christ⁹, siue unctus, effusa spūs sancti largitate, præ cōsortibus & participibus suis. Vt apud Ioannē, beatus Andreas ad Simonem fratrē suū ait. Inuenimus Messiam, qd' est interpretatū Christus. Ioan. 1. Ioan. 4.

Et mulier Samaritana, ad dñm noſtrũ. Scio quia Meſsias uenit, qui dicitur Chriſtus. Sother gręcũ nomen, latine ſaluator interpretatur, quo noĩe Chriſtus in euãgelio ſępius
Lucæ. 2. appellatur. ut in illo angeli ad paſtores pręconio. Natus eſt uobis hodie ſaluator, qui eſt Chriſtus dñs in ciuitate
Ioan. 4. Dauid. & in ea ſamaritanorũ confeſsione. Ipſi audiuimus & ſcimus, q̃a hic eſt uere ſaluator mundi. Emmanuel, in-
Eſa. 7. terpretatur nobiſcum Deus. Eſaias. Ecce uirgo cõcipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel. cuius
Matt. I. q̃dem noĩs interpretationẽ explicat Matth. oſtendens in ſacratiſsima uirgine Maria filio Dei fœta, cõpletũ eſſe illud Eſaiæ oraculũ, cum ait. Hoc aũt totũ factũ eſt, ut adimpleretur qđ dictum eſt a dño per ꝓphetam dicentẽ. Ecce uirgo in utero habebit filiũ, & uocabitur nomẽ eius Emmanuel, qđ eſt interpretatum nobiſcum Deus. Sabaoth hebræum nomen, idem ſignificat ſicut exercituũ ſiue uirtu
Eſa. 6. tum atq; militię cœleſtis. Eſaias. Sanctus, ſanctus, ſanctus, dñs Deus ſabaoth, ſiue exercituum, ut habet noſtra tradu
Hier. II. ctio. Et Hiere. Tu aũt dñe ſabaoth, qui iudicas iuſte & ꝓbas renes & corda, uideam ultionẽ tuã ex eis. Adonai hebræum nomen, uniuerſorũ dñm ſignat, & quandam pluralitatis rõnem cum ſingularitate & unitate inſinuat, in-
Exod. 6. terpretaturq; dñs. ut in Exodo, dñs ad Moyſen. Et nomen
Iudith. 16 meũ adonai, non indicaui eis. Et Iudith in ſuo cãtico. Adonai dñe, magnus es tu, & præclarus in uirtute, & quem ſuperare nemo poteſt.

3 In tertio uerſu. Et unigenitus, uia, uita Hic ẽt uerſus, q̃nq;
Ioan. I. dei noĩa ꝓponit, hoc ordine. Vnigenitus. Ioan. Et uidimus
Ioan. 14 gloriam eius, gloriã quaſi unigeniti a patre. Rurſum idẽ. Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Via, uita,
Ioan. II. Apud Ioan. dñs ad diſcipulos ſuos. Ego ſum uia, ueritas, & uita. Nemo uenit ad patrẽ, niſi per me. Et idem ait, ad Martham ſororem Mariæ Ego ſum reſurrectio, & uita. Qui credit in me, ẽt ſi mortuus fuerit, uiuet. Et oĩs qui uiuit & credit me, non morietur in æternũ. Manus. Propheta in pſal.
Pſal. 143. Emitte manũ tuam de alto i. filium tuum de excelſo cœlorũ habitaculo, ad ſuſcipiendam humanę carnis ſubſtã-
Eſa. 48. tiã. Et dñs apud Eſaiam. Manus quoq; mea fũdauit terrã. Eſt enim filius, uirtus natiua patris æterni. & manus no-

mine,uim operatricem explicare solemus.

Homousion nomen græcum,latine dicitur consubstã-tialis quòd usia apud Græcos, substantiam significet.& particula grçca homo, in compositione idem signat, ꝙ apud Latinos particula con Et illud, filii Dei nomen est, quod contra Arrianam impietatem ecclesia catholica illi uere & pie ascribit, cum in symbolo Niceno confitetur ip sum esse genitum non factum,cósubstantialem patri. qđ & ex sacro deducitur euangelico,ubi Christus suę diuinitatis sacramentum aperiens dicit. Ego & pater unum sumus,id est unius & eiusdem substantię siue naturæ. *Ioan.10.*

4 In quarto uersu. Principium,primogenitus.Hic uersus, quatuor filij Dei nomina exprimit.hoc ordine. Principiũ, quoniam omnium rerum effectrix causa & author. Apud Ioannem cum interrogassent Christum Iudęi Tu qui es? respondit eis.Principium,qui & loquor uobis.Et cum dicit Moyses in exordio Geneseos.In principio creauit Deus cœlum & terram, nonnulli graues authores id ita exponunt.In principio,id est in filio. *Ioan.8.* *Gene.1.*

Primogenitus dicitur filius Dei:quoniam ante omnem creaturam immo ab æterno est genitus ex substantia patris,ut in toto genitorum numero nihil eius geniturã antecesserit, immo eius generatio omnem aliam præuenerit generationem.quemadmodum diuina sapientia apud Ecclesiasticum testatur.Ego ex ore altissimi prodiui:primogenita ante omnem creaturam, Et Paulus ad Colossenses scribens ait. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. *Eccle. 24.* *Colos. 1.* *1 Corint.1.*

Sapientia,uirtus.Vtrunque nomen simul attribuit Paulus Christo:cum scribit.Ipsis autem uocatis Iudæis atque Grę cis. Christum Dei uirtutem & Dei sapientiam Et cum dicit propheta in psalmo.Omnia in sapientia fecisti.plerique ita interpretantur: id est in filio,qui est sapientia patris. Illud item angeli uerbum ad sacrosanctam uirginẽ. uirtus altissimi obumbrauit tibi.designat Dei filium umbraculo carnis suam diuinitatem in uirgine obtecturum. ut multis uisum est. *Psal.103.* *Luce.1.*

5 In quinto uersu. Alpha,caput, finisque simul. Duo Dei nomina in toto hoc uersu continentur: Græco sermone

& latino comprehensa. utpote quod sit alpha & ω, caput & finis: rerumq́ omnium principium per productionem, & finis itidem rerum, per omnium in ipsum ut optimum
Apoc.1. reuocationem ac reditum. Quod & ipse in Apocalypsi de
Apoc.21. seipso testatur: dicens. Ego sum primus & nouissimus, &
Apoc.22. uiuus. Et rursum in alio eiusdem libri loco Ego sum alpha & ω, initium & finis. Denique in alio eiusdem libri loco. Ego sum alpha, & ω, primus & nouissimus, principium & finis. Est enim alpha, prima litera alphabeti Græci. & ω magnum, postrema eiusdem litera: hanc ob causam in illa Dei denominatione, per alpha & ω principium & finis intelligitur. Dicitur & Christus, caput secundum aliam rationem, quoniam super totam fidelium ecclesiam primatum tenet ex diuina constitutione, in quousque Dei cul-
Psal.132. tores tanquam corporis mystici membra deriuans dona gratiarum: sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram uestimenti eius. Et secundum hanc rationem scribit de eo apo
Ephe.1. stolus ad Ephesios, quòd ipsum Deus dedit caput super
Colos.1. omnem ecclesiam Et ad Collosenses de eodem dicit. q̃ ipse caput corporis ecclesiæ.

6 In sexto uersu. Fons & origo boni. Quatuor Dei nomina filio potissimum accommodanda: hoc ordine digeruntur in præsenti uersu. Fons, quoniam affluentissimus
Hiere.23. est bonitatis torrens. ut apud Hieremiam: de iniquis conqueritur dominus. Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ: & foderunt sibi cisternas quę continere non ualēt aquas.

Origo boni: quoniam omne bonum ab eo ubertim ꝓ
Iaco.1. fluit. Iacobus in sua ep̄la. Omne datū optimū & omne donum pfectum de sursum est: descendens a patre luminum.

2.Cor.1. Paraclitus, id est, consolator. Est enim ipse (ut ait Paulus) pater misericordiarum & deus totius consolationis: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Cum
Ioan.16. etiam dixit Christus discipulis suis de spiritu sancto. Ego rogabo patrem, & alium paraclitum dabit uobis nonne & seipsum esse paraclitum satis innuit? consolationemq́ se illis pręstiturum promisit dicens. Iterum autem uidebo uos: & gaudebit cor uestrum, & gaudium uestrum nemo tollet a uobis.

Mediator dicitur Christus quoniam communione nostræ carnis se medium præbuit inter Deum & homines nobisque deum morte sua conciliauit. quemadmodum scribit Paulus ad Timotheum. Vnus (inquit) deus: unus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. *1. Timo. 2.*

7 In septimo uersu. Agnus, ouis, uitulus. Septem filij Dei nomina, susceptæ carnis dispensationem concernentia, in hoc uersu ita disponuntur. Agnus, quoniā pro salute mūdi immolatus est. Esaias. Emitte agnum domine dominatorem terrę Et Ioānes baptista de Christo ait. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. *Esa. 16.* *Ioan. 1.*

Ouis, ob mansuetudinem. Esaias. Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. *Esaiæ 53.*

Vitulus, ob immolationem eius in cruce pro nobis factam. Et significatus est mystice per uitulum saginatum, q a patrefamilias iussus est occidi ut epularetur cum filio suo prius perdito, sed demum reuocato ad melioris uitæ sortem.

Serpens, ob suspensionem in ligno significatus per serpentem æneum a Moyse in deserto suffixum ligno. quem quicunque a serpentibus percussi intuebantur, protinus sanabantur quemadmodum Christus dixit. Nicodemo. Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet exaltari filium hominis. *Lucæ. 15.* *Num. 12.* *Ioan. 3.*

Aries, quoniam inter duo brachia crucis extentus est, & oblatus pro nobis. haud aliter quàm aries ille hærens cornibus inter uepres, quem Abraham obtulit in holocaustum pro Isaac filio suo. *Gene. 22.*

Leo, ob inuictam fortitudinem. Sapiens in prouerbiis. Leo fortissimus bestiarum: ad nullius pauebit occursum. Et Ioannes In Apocalypsi. Vicit leo de tribu iuda, radix Dauid. *Prouer. 30* *Apocal. 5*

Vermis, ob infirmitatem carnis & abiectionem. Propheta in psalmo. Ego autem sum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. *Psal. 21.*

8 In octauo uersu. Os, uerbum, splendor. Alia septem filij Dei nomina, hoc uersu ita comprehenduntur. Os, quoniā

Esaiæ.40 uoluntatem patris filius eloquitur. Esaias. Et uidebit omnis caro pariter, quod os domini locutum est. Et rursum
Esa 58. alio loco. Os enim domini locutum est.

Verbum quoniam intima paternæ mentis est notio, & eius explicatio. Propheta in psalmo. Verbo domini cœli
Psal.32. firmati sunt, & spiritu oris eius, omnis uirtus eorum. Et
ioan.1. Ioannes i principio sui euangelii In principio erat uerbũ, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum

Splendor quoniam effulgentia est paternæ maiestatis. sicut ait liber sapentiæ. Candor est enim lucis æternæ, &
Sap.7. speculum sine macula dei maiestatis, & imago bonitatis.
Heb.1. Et Paulus ad Hebręos de Christo ait Qui cum sit splēdor gloriæ, & figura substantiæ eius.

Sol, quoniam spirituali sua claritate mundum illuminat
Malac.4. Malachias. Vobis timentibus nomen meum, orietur sol iustitiæ. Et ecclesia sancta, concinit sacratissimæ uiginti. Quia ex te ortus est sol iustitiæ, Christus deus nr̄.

Gloria, quoniam Dei patris eminentem excellentiam
Esa.60. declarat. ut apud Esaiam. Surge, illuminare Hierusalem quia uenit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. Quia ecce tenebræ operient terram & caligo populos: super te autē orieť dominus, & gloria eius in te uidebitur.

Lux quia splendore suæ gratiæ mentes hominũ illumi-
ioan.1. nat: Ioannes. Erat lux uera quæ illuminat omnem homi-
ioan.8. nem uenientem in hunc mundum. Et Christus apud Ioannem dicit, Ego sum lux mundi: qui sequitur me non ambulat in tenebris: sed habebit lumen uitæ.

Imago, quia uiua, naturalis & uera est paternæ subsistētiæ expressio, illi per omnia æqualis & similis. Paulus ad
Colos.1 Colossenses. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ.

9 In nono uersu. Panis, flos, uitis. Septem alia Christi nomina, in hoc uersu tali ordine colliguntur. Panis, quoniã nos uiuifico suo corpore satiat. ut ipse apud Ioannem ait.
ioan.6. Ego sum panis uitæ. & iterum. Ego sum panis uiuus, quĩ de cœlo descendi.

Flos quoniam gratissimo suo odore nos recreat. ut ipse
Canti 2. in cantico canticorum testatur. Ego flos campi, & lilium
Esaiæ.11 conuallium. Et Esaias. Egredietur uirga de radice Iesse, &

flos de radice eius ascendet,& requiescet super eũ spũs dñi.

Vitiis, quoniam suauissimo doctrinæ suę uino nos resicit. ut ipse apud Ioannem ait. Ego sum uitis uera, & pater meus agricola est. Et rursũ. Ego sum uitis, uos palmites. *ioan.5.*

Mons: quia celsitudine dignitatis & perfectionis, omnes supereminet. ut apud prophetam in psalmo. Mõs Dei mons pinguis, mõs in quo beneplacitum est domino habitare in eo. Et apud Danielem lapis excisus de monte sine manibus: factus est in montem magnum: & impleuit uniuersam terram In qua uisione, per utrũque, & montẽ, intelligitur Christus. *Psal.66.* *Danie.2.*

Ianua, quia per ipsum habetur introitus in salutem & regnum cœleste. ut ipse apud Ioannem testatur his uerbis. Amen amen dico uobis: quia ego sum ostium ouium. Et paulo post. Ego sum ostium. *ioan.10.*

Petra: ob soliditatem & firmitatem omnium uirtutũ. Paulus ad Corinthios. Bibebant autem de spirituali: consequente eos petra petra autem erat Christus. *1.Cor.10*

Lapis, ob fundamenti ecclesiastici rationem: & spiritualis fabricæ connexionem propheta in psalmo. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes: hic factus est in caput anguli. Et Esaias. Ecce ego mittam in fundamentis Syon, lapidem, lapidem probatum, angularẽ pretiosum, in fundamento fundatum. *Psal.117.* *Esa. 28.*

10 In decimo uersu. Angelus & spõsus Quinque nomina, Christo ob susceptam nostræ carnis substantiam conueniẽtia, hoc uersu continentur secundum hunc ordinem. Angelus, quoniam paternam uoluntatem & beneplacitũ nobis annunciauit. ut apud Esaiam secundum septuaginta interpretum traductionem: magni consilij angelus uocatur. Et Malachias de eodem dicit Et statim ueniet ad tẽplum sanctum suum dominator quem uos quæritis: & angelus testamenti quem uos uultis. *Esa.9.* *Malach.3.*

Sponsus quoniam ecclesiam suo sanguine sanctificatã, sibi in sponsam assumpsit Propheta in psalmo. Et ipse tanquam spõsus, procedens de thalamo suo. Et dominus de seipso in euangelio. Nunquid possunt filii sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. *Psal.18.*

Paſtor, quia uerbo ſalutari & bonæ uitæ exemplô paſcit ſuas oues. ut ipſe de ſe dicit apud Ioannem. Ego ſum paſtor bonus: & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ. Et Paulus ad Hebræos ſcribens ait, Deus autem pacis qui eduxit de mortuis paſtorem magnum ouium, in ſanguine teſtamēti æterni, dñm noſtrum Ieſum Chriſtū.

Ioan. 10. *Hebr. 13.*

Propheta, quoniam uentura diuina reuelatione prænūciauit hominibus. Nemo (inquit) propheta acceptus eſt in patria ſua. Et non capit prophetam perire extra Hieruſalem. Rurſum populus magnalia dei conſpiciens, in hāc erupit confeſſionem laudis. Propheta magnus ſurrexit in nobis, & deus uiſitauit plebem ſuam.

Lucæ. 4. *Lucæ. 13.* *Lucæ. 7.*

Sacerdos, quoniam ſemetipſum tradidit oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. quemadmodum pater æternus ad filium uerba faciens ait. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Et beatus Paulus ad Hebræos ſcribens ait. Et alii quidē plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. hic autem eo quòd maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium.

Pſal. 109 *Hebr. 7.*

11 In undecimo uerſu. Athanatos, Kyrios. Hic uerſus quinque conſtringit filij dei nomina, græco ſermone expreſſa, hoc ordine diſpoſita Athanatos, id eſt immortalis, ꝙ ſuæ durationis nec principium habeat nec finem. quēadmodum ſcribit Paulus ad Timotheum. Qui ſolus habet immortalitatem: & lucem habitat inacceſſibilem. Et iterum. Regi autem ſeculorum, immortali, inuiſibili, ſoli deo, honor & gloria in ſecula ſeculorum.

1. Tim. 6. *1. Tim. 1.*

Kyrios, dominus, quôd omniū dominetur & quæ ſunt in cœlis & quæ in terra. habet enim in fœmore ſuo ſcriptum, rex regum & dominus dominantium. Et propheta in pſalmo. Quoniam tu dominus altiſſimus ſuper omnē terram, nimis exaltatus es ſuper omnes Deos.

Apoc. 19. *Pſal. 96.*

Theos, deus, quòd ſimplici ſuo obtentu omnia cōtueatur & circunluſtret. Propheta in pſalmo. Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, uirga directionis, uirga regni tui. Et Baruch propheta Hic eſt deus noſter, & nō ęſtimabitur alius aduerſus eum.

Pſal. 44. *Baruch 3*

Pantoncraton, omnipotens ſiue omnitenēs. Pan enim,

omne significat. cratos uero potens siue tenens. Et id nomen filio dei recte cōuenit, quatenus Deus est. Dominus (inquiunt filij Israel in suo cantico) quasi uir pugnator, omnipotens nomen eius. Et in sacra Apocalypsi quatuor animalia assidue hanc Deo laudem concinunt. Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus omnipotens, qui erat, qui est, & qui uenturus est. Paulus item ad Hebræos scribens dicit de filio dei, quòd est omnia portans uerbo uirtutis suæ. Porro qui græcam callent linguā exacte, dicunt hoc loco coniunctim & in una dictione legendum esse pantocrator, quod composita sit apud Gręcos dictio, perinde ac omnipotens apud latinos. **Exo. 15.** **Apoc. 14.** **Heb. 1.**

Isus, gręcum nomen, tantundem signat atque saluator, est enim omnino idem nomē quod Iesus apud Hebręos, nomen scilicet gloriosum & uenerandum cœlo delatum, & Christo dei filio impositum. de quo angelus ad Ioseph ait. Pariet autem filium, & uocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum. a peccatis eorum. De eodem angelus ad uirginem. Ecce concipies in utero & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Cæterum Græci idem nomen trisyllabum proferunt. Nam iota primæ syllabæ literam, & H secundæ, dirimunt ab inuicem, atque seiungunt in prolatione. Latini uero illud H Græcū in e conuertunt, & diuisim proferunt per trium syllabarū tenorem, Iesus. Mantuanus. Strenuus indigenas populos abigebat Iesus. Hebræi autem coniunctim proferunt i & e literas prædictę dictionis, eamque disyllabam proferūt. Sunt & alia nomina in sacris literis filio Dei attributa, q̃ his uersibus non continentur, ut quod radix Dauid dicatur ueritas, stella matutina, & lignum uitæ. sed studiose p scrutanti sanctam scripturam, ex his quæ dicta sunt facile reliqua innotescent. *Matth. 1.* *Lucæ. 1.*

Porro doxa in fine postremi carminis Græcum uocabulum, idem est quod gloria. neque hic Dei nomē est, sed insinuat laudem ac honorem q deo impendio exoptatur.

De *sancta trinitate.*

1 *Adesto sancta trinitas,*
Par splēdor, una deitas
Qui extas rerum omnium.

Hymnus iste, carminis iambici dimetri præfert specē, eius tamen formā non usquequaq;

obseruat. Nam pyrrhichium in anterioribus locis & passim trocheum recipit, itidem & spondeum in secunda regione & loco, quod huiusce carminis ratio non admittit.

In eo proponitur catholica de sancta trinitate confessio, quod unus est & simplex deus secundum substantiam, trinus tamen in personis. que omnis laudat & adorat creatura rationalis.

Sine fine principium.
2 *Te cœlorum militia,*
Laudat, adorat, prædicat,
Triplexq; mundi machina
Benedicit per secula.
3 *Assumus & nos cernui*
Te adorantes famuli,
Vota precesq; supplicum
Hymnis iunge cœlestium.
4 *Vnum te lumen credimus,*
Quod & ter idem colimus.
Alpha & ω quem dicimus.
Te laudet omnis spiritus.
5 *Laus patri sit ingenito,*
Laus eius unigenito,
Laus sit sancto spiritui.
Trino Deo & simplici Amē.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Qui extas rerum omnium. Relatiuum qui, nō ad expressum nomen trinitas referendum est, cui disconuenit in genere, sed ad nomen subauditum tantundem significans, scilicet Deus. Summa enim & supersancta trinitas, unus est Deus. Et huiusmodi relatio, non ad nomen sed rem potius significatam, frequens est in scripturis. ut
Psal.113. domus Israel sperauit in domino, adiutor eorum & protector eorum est. Dicitur autem sancta trinitas & ipse Deus unitrinus, rerum omnium principium per efficientiam atque creationem, quòd omnia ad esse produxit. Quod & ipsi Deo communi ratione expresso attribuitur in scripturis, & cuique etiam diuinarum personarum singulatim.
Genes. 1. Deo quidem communiter sumpto, ut in Genesi. In principio creauit Deus cœlum & terram. Patri uero, ut Paulus
Heb.1. ad Hebræos. Per quem fecit & secula. Filio autem, ut Ioan-
Ioan. 1. nes in euangelio. Omnia per ipsum (scilicet uerbum) facta sunt: & sine ipso factum est nihil Et propheta in psal-
Psal.101. mo ad filium. Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli. Denique spirituisancto, ut in
Psal. 113. psalmo. Emitte spiritum tuum & creabūtur, & renouabis
Iob 33. faciem terræ Et Iob Spiritus Dei fecit me, & spiraculū omnipotentis uiuificauit me. Est autem Deus ipse sine fine, sicut & sine principio durationis. quoniam est æternus,

atque idem ipse est,& anni eius non deficient.

2 In secundo uersu. Te cœlorum militia. Angelicorũ spirituum multitudo dicitur hic cœlorum militia, qm̃ ipsi Deo militat iugiter,famulaturq́ & seruit. Et hoc nomine etiam in scriptura nuncupatur,ut apud Lucam. Et subito facta est cum angelo,multitudo militiæ cœlestis, laudantium Deum & dicentium. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uolũtatis. At uero cum reprehenduntur in scriptura filij Israel,ꝙ adorauerint militiam cœli, ut in Deutero. Et seruiant dijs alienis,& adorent eos:solem & lunam & oẽm militiam cœli,quæ non præcepi.ibi militia cœli pro multitudine stellarũ, ut planetarũ aliorumq́ astrorũ sumitur: quæ errore uano seducta gentilitas ut numina coluit & deos existimauit. Luca.2. Deut.17.

In eodem quoq; uersu:triplex mundi machina dicitur, cœlestium,terrestrium & infernoꝝ distinctio, a Deo constituta atq; ordinata. quemadmodũ ait beatus Paulus ad Philip. Vt in nomine Iesu, omne genu flectatur, cœlestiũ terrestrium & infernorum Et alius hymnus dicit de Christo Trinam regentem machinã,claustrũ Mariæ baiulat. Philip.2.

Sed q̃uo(dicet quispiam)infernorum machina benedicit Deum,cum dicat psalmus. In inferno autem quis cõfitebitur tibi? Et Esaias Quia non infernus confitebitur tibi,neq; mors laudabit te? Psal 6. Esa.83.

Prompta est responsio,infernorum turbam non benedicere Deo confessione laudis & gratiarum actionis: sed declaratione rectitudinis diuinæ iustitię,quę cũ in ipsam seruare æquitatem & seueritatẽ cõspicitur:inde ipsius laudandæ cõmendandęq́ materiam alijs suggerit & præstat. Vt enim dicit psalmus: lætatur iustus cum uiderit uindictam,manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Psal.57.

4 In quarto uersu. Alpha & ω quem dicimus. Alpha, prima est Græcoꝝ elementoꝝ litera:ω uero magnum,postrema. Dicitur igitur Deus alpha & ω:quia rerum oĩum principium est ꝓductiuum, & finis ultimus in quem reuocantur omnia. Vnde in Apocalypsi non semel dicit Deus de seipso. Ego sum alpha & ω, principium & finis,primus & nouissimus. Demũ in quarto huius uersus carmine dicendũ est potius:te laudet omnis spũs,quàm laudat.ut opta- Apoc.1. Apoc.21. Apoc.22.

tio potius quàm indicatio insinuetur, & respódeat illi loco psalmi cétesimi quinquagesimi. Oĩs spũs laudet dñm.

Psal. 150

De sancta trinitate: alius hymnus.

Præsens hymnus carminis iambici dimetri gerit imaginẽ: non tamen exactam seruat eius legem, sed potius cõsonantiam postremarum syllabarũ in exitu & desinẽtia carminum eiusdem uersus.

Declaratur in eo superdiuinæ trinitatis mysteriũ, in unitate diuinæ substantię ineffabiliter. subsistentis. Emanationes itidem diuinarũ psonarũ, ut scdę ex prima per generationẽ æternam, & tertię ex prima & secunda per procesſionem etiã æternã, aptis & congruis modis exprimuntur: qui nostrę capacitatis infirmitati sunt accõmodi. Nam profundior huius materiæ perscrutatio, nostræ mentis excedit captũ, & periculosa eã attentantibus esse solet.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Tres sedent in triclinio. Tricliniũ, locus dicitur in quo discumbunt conuiuæ, ita nominatus a triplici lectorum ordine, quibus insidentes antiqui, mẽsis accumbere sunt soliti. Latine cœnaculum siue discubitorium appellatur. Itaq; per maiestatis soliũ, unitas diuinitatis, per tricliniũ uero in quo tres sedent, personarum diuinarũ trinitas insinuatur. Quòd autem ponẽda non sit unius personæ singularitas & solitudo, eo ipso ostenditur, ꝙ solitarius nulla perfruitur suorum bonorum iucunditate: qm̃ illi deest socius cũ quo lętetur & hilarescat. Nullius enim boni sine

Seneca.

1 *IN maiestatis solio:*
Tres sedent in triclinio.
Nam non est consolatio
Perfecta, solitario.

2 *Aeternæ mentis oculo*
Quando pater inflectitur:
In lucis suæ speculo
Imago par exprimitur.

3 *Imaginis consortium*
Natiuus præbet exitus:
Consorsq; spirans gaudiũ
Ingenitus & genitus.

4 *Hoc gaudiũ est spiritus:*
Quo patri natus iungitur.
Et unum bonum funditus
In his tribus concluditur.

5 *In tribus est simplicitas,*
Quos nõ distigui qualitas.
Nec obstat tribus unitas,
Quos ampliat immensitas.

6 *Per solam uim originis,*
Communio fit numinis.
Natiui ductũ germinis.
Votiuiq; spiraminis.

7 *Ingenito & genito*
Cum spiritu paraclito,
Ipsis honore debito
Deo psallamus iclyto. Amẽ.

ſocio iocunda eſt poſſeſsio:ut ait Seneca.

2 In ſecundo uerſu. Aeternæ mentis oculo. Cum qs obie ctum ſibi inſpicit ſpeculum:ſui uultus imaginẽ in eo plene & integre efformat. Ita pater æternus ſeipſum mẽte ſua intima tanquã diuino ſpeculo, intelligẽdo, uiuam & perfectam imaginem ſuam producit ut internã prolem, omnino ſibi æqualem ac ſimilem. Et hæc, Dei filius eſt, ac ſecunda in trinitate perſona. De quo ſcribit apoſtolus ad Coloſſenſes. Qui eſt imago Dei inuiſibilis. primogenitus omnis creaturæ. *Coloſ.*

3 In tertio uerſu. Imaginis conſortium. Exitus atq; emanatio per diuinam natiuitatem, filij a patre, præſtat ipſi filio conſortium & cõmunionem imaginis paternæ. Ratione ſiquidẽ inenarrabilis generationis, filius eſt imago patris. At pater ingenitus, qm̃ a nullo ſumit originẽ, & filius a patre genitus ſpirant ſimul gaudium mutuum unius de altero, ipſum ſcilicet ſpiritum ſanctum qui nexus eſt & cõmunio patris & filij. Nempe ſpiritus ſanctus a patre filioq; procedens: eſt gaudium ſuperſubſtantiale patris de filio & ediuerſo, ut dicit quartus uerſus. In illis autem tribus ſuperbeatis perſonis diuinis, omne bonum conſiſtit: & ex ipſis ut fortunæ bonitatis exordio ac ortu, bonum omne in creaturas profluit ac deriuatur.

5 In quinto uerſu. In tribus eſt ſimplicitas. Non obeſt ipſa perſonarum pluralitas, diuinæ ſimplicitati. nam nõ minus ſimplex eſt Deus attendendo diuinam naturam atq; ſubſtantiam, ubi tres ſunt pſonæ. quàm eſſet ſi unica eſſet diuina perſona, ꝙ numerus ipſe perſonarum nequaquã derogat ſimplicitati ſuperdiuinæ. Eas etiam perſonas nõ diſtinguit qualitas, ut ſapientia, bonitas, perfectio, & ſimiles. Nam eadem eſt ipſarum triũ ſapientia, bonitas, ac uirtus. Neq; etiam unitati deitatis ipſarum perſonarum, obſiſtit ipſarum immenſitas. Nam immenſus pater. immẽſus filius, immenſus ſpiritus ſanctus, attamẽ unus ſunt Deus uerus & uiuus.

6 In ſexto uerſu. Per ſolam uim originis. Communicatio deitatis intima & ipſis immanens perſonis, potiſsimum fit per interiorem originem atq; emanationem diuinarũ perſonarum. Germen nãq; diuinum ſcilicet Dei filius a pa

tre emanat per generationem ęternam. Spiramē uero mysticū & spiritus sanctus, producitur a patre & filio atq; proficiscitur per processionem intimā. Quid autem sit illa generatio & qūo fiat, non est amplius inquirendum, cum dicat Esaias de filio Dei. Generationem eius quis enarrabit? quod & de processione similiter est dicendum.

Esa. 53.

De eadem sancta trinitate, alius hymnus.

Præsens hymnus & in compositione & materia, præcedenti omnino est persimilis. Nam carminis iambici dimetri speciem potius refert quàm ueritatem exprimat, alternorum carminum eiusdem uersus consonantiam in exitu, ut primi ad tertium, & secūdi ad quartum, studiose obseruans.

Continet autem ipsius summæ trinitatis arcanum, & aliquantulum adaperit unitatem diuinę maiestatis, ipsarum personarum pluralitati nequaquā derogare declarans. Deinde cuiusque diuinarum personarum singulares proprietates explicat, & peculiares denominationes, ostenditq; eas abinuicem sola originis ratione, personaliq; discretione distare.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. In trium contubernio. Contubernium proprie dicitur plurium militum sub uno papilione atque tabernaculo degentium conuictus atque societas, qui idcirco contubernales dici solent. Transfertur autem ad quancunque sodalitatem siue consortium plurium, ad unum quicquam rationem communionis habētium. Vnde ab imis ad summa assurgēdo, unitas deitatis in personarum trinitate, hic dicitur imperialis, id est principalis & eminē

1 *O Lux beata trinitas*
Tres unū, triū unio.
Imperialis unitas
In trium contubernio.

2 O *pater innascibilis,*
Natura semper pullulans,
Pondus rei uertibilis
Verbo uirtutis baiulans.

3 O *uerbum in principio,*
Paternæ splendor gloriæ
Tu conditor, & ratio,
Lux cordium, fons ueniæ.

4 O *amor sancte spiritus,*
Concordiæ spiraculum.
Summi dulcoris halitus,
Pax, fœdus, fruct⁹, osculū.

5 *Pater gignit imaginem,*
Aequalem sibi penitus.
Solamq; per originem,
Ab ipsis differt spiritus.

6 *Tres unum* Deū *colimus,*
Vnam trium essentiam.
Tribus unam impendimus
Honoris reuerentiā. Amē.

tifsima unitas in trium contubernio.

2 In fecundo uerfu. O pater innafcibilis. Exprimitur hic fingularis Dei patris proprietas, utpote innafcentia fiue ingignentia. qua pater ingenitus dicitur & innafcibilis: quoniam ab alio non habet originem, fed a feipfo eft, & principium fine principio. Idem etiam pater dicitur hic natura femper pullulans, quoniam perpetuam & iugem habet naturæ fœcunditatem. qua ab æterno filium ex fe genuit, afsidueq; gignit: nec ab eius unquam productione defiftet. perinde atque fons in feipfo indeficienter fcaturiens, ac ebulliens. Demum dicitur pater totam hanc rerum mutabilium molem uerbo uirtutis baiulare, quoniam omnipotenti fua uirtute hanc totam mundi machinam in fuo continet tenore, feruatq; integritate, portatq; oia (ut de filio dicit Paulus) uerbo uirtutis fuæ. Id.n.oĩa, inquam uerbo fuæ uirtutis portare: tam patri quàm filio ĩmo & fpiritui fancto eft cõmune, qm̃ fpectat ad extera. *Hebr.1.*

3 In tertio uerfu. O uerbum in principio Id ex euangelij beati Ioannis initio eft defumptum: ubi ait. In principio erat uerbum, id eft filius in patre: ut complures exponunt. aut in temporum & fubfiftentiæ rerum principio iam erat uerbum, ut alij interpretantur ne quis ipfum inter creaturas collocet: quas omnes æternitate antecedit. Dicitur & filius hoc loco fplendor paternæ gloriæ: quoniam effulgentia eft, & exprefsio paternæ excellentiæ, ut fcribit Paulus ad Hebræos de filio. Qui cum fit fplendor gloriæ, & figura fubftantiæ eius. Idem quoque eft conditor omniúmque rerum creator. ut ait propheta in pfalmo ad filium. Initio tu domine terram fundafti, & opera manuum tuarum funt cœli. Eft & ratio atque fapientia patris per quam condita funt uniuerfa quoniam omnia per ipfum facta funt, & fine ipfo factum eft nihil. Dicitur etiã lux cordium, quoniam eft lux uera quæ illuminat omnem hominem uenie͂tem in hunc mundum. Poftremum fons eft ueniȩ, quoniam apoftolo tefte, purgationem peccatorum facit Dei filius. *Hebr.1.* *Pfal.101.* *Ioan 1.*

4 In quarto uerfu. O amor fancte fpiritus. Verfus ifte cõplectitur pulchras admodum & præclaras denominationes fancti fpiritus. Et primum quòd fit amor, quoniam

summus & superdiuinus est amor; quo pater & filius ad inuicem nectuntur & deuinciuntur. Deus enim charitas est. Concordiæ etiam est spiraculum. quoniam inspirat mentibus humanis pacem ac cōcordiam. Est enim Deus pacis & dilectionis. Est & summi dulcoris halitus: quoniam dulcedinem spiritualem afflat & infundit cordibus pie in Deum affectis. ut testatur sapiens cum ait. O quàm suauis est domine spiritus tuus in omnibus. Demum dicitur pax, fœdus & osculum, quoniam ueram largitur pacem, componit fœdera: & mentes prius infensas beniuolentia conciliat, osculoq; sancto coniungit ac confœderat. Postremum & fructus nuncupatur: propter exuberantem fructuum spiritualium communicationem in fideles ab eo diffusam. de quibus ait Apostolus. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Et ita hoc loco, causa nomine sui effectus exprimitur, secundum hanc expositionem.

1. Ioan. 4 *2. Cor. 13.* *Sapiē. 12.* *Galat. 5.*

5 In quinto uersu. Pater gignit imaginem. Quòd filius sit uera, uiua, & perfecta imago patris: omnino ei ęqualis potentia, sapientia, bonitate, & perfectione: ex hymno præcedente iam planum euasit. Quòd uero spiritus sanctus a patre & filio per solam differt originem: constat, quoniam ab utroque procedit. qui quidem originis modus: nec patri nec filio conuenit. In reliquis autem ut substantia, uirtute, æternitate, maiestate, cum ambobus omnino conspirat.

De sancto eucharistiæ sacramento.

Præsens hymnus metro alcmanio ac euripidio alternatim decurrit: ut nonnulli alij consimilis generis superius declarati. Eius tamen carminis legem non semper exacte seruat: sed magis ad rythmi formam ac obseruationem accedit, in certo syllabarum cuiusque carminis numero & conformi adinuicem soni desinentia. Cum

1 *Pange lingua gloriosi*
Corporis mysterium,
Sanguinisq; preciosi
Quem in mundi precium
Fructus uentris generosi
Rex effudit gentium.

2 *Nobis natus, nobis datus*
Ex intacta uirgine:
Et in mundo conuersatus
Sparso uerbi semine,
Sui moras incolatus

Miro clausit ordine.
3 *In supremæ nocte cænæ*
Recumbens cum fratribus,
Obseruata lege plene
Cibis in legalibus,
Cibum turbæ duodenæ
Se dat suis manibus.
4 *Verbum caro, panem uerũ*
Verbo carnem efficit.
Fitq; sanguis Christi: merũ.
Etsi sensus deficit,
Ad firmãdum cor syncærum
Sola fides sufficit.
5 *Tãtum ergo sacramentum*
Veneremur cernui,
Et antiquum documentum
Nouo cedat ritui.
Præstet fides supplementum
Sensuum defectui.
6 *Genitori genitóque*
Laus & iubilatio.
Salus, honor, uirtus quoque
Sit & benedictio.
Procedenti ab utroque
Compar sit laudatio. Amen.

enim cuiusque uersus sex sint carmina: eorum primum tertium & quintum, eundem habent syllabarum numerum & consimilem terminalis dictionis exitũ. habet nanq; quodq; eorum octo syllabas, quarum duæ postremæ adinuicem cõsonãt. ut penultima unius carminis aliorum penultimæ, & ultima ultimæ respondeat, sitq; penultima cuiusque carminis ĩpari loco dispositi syllaba: longa. aut quoniam disyllabæ dictionis est principium: sit syllabæ longæ in tenore prolationis similis. ut prior syllaba dictionis merũ. & quoque. Secundum uero quantum & sextum carmen eiusdem uersus, mutuum etiã adinuicem habent respõsum. Primo in syllabarũ numero: nam quodq; eorũ septem cõplectitur syllabas, secundo in consimili terminatione, nam duæ postremæ unius carminis syllabæ adinuicem terminationis consonantiam seruant cum duabus postremis aliorum carminum syllabis. penultima scilicet cum penultima, & extrema cum extrema. Denique & in quantitate syllabarum, tria illa eiusdem uersus carmina locis paribus disposita, etiam habent cõformitatẽ. Nam in unoquoque eorum, penultima syllaba breuis est.

Author eius, sanctus Thomas Aquinas. Qui ad petitionem Vrbani quarti summi pontificis totum officium ecclesiasticum de sanctissimo corporis Christi sacramento eleganter & luculenter composuit. in quo & hic hymnus & duo proxime sequentes, cõtinentur. Describitur autem in hoc hymno prima institutio sacratissimi mysterij san-

ctæ eucharistiæ a Christo facta, & pia exhortatio ad honorandum hoc dignissimum sacramentum.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Rex effudit gentium. Christus dicitur hic rex gentium: quoniam eas ad ueritatis agnitionem per apostolorum prędicationem adduxit, & illas rectissimis suorum præceptorum institutis euangelicæq; legis doctrina moderatissime rexit. Vnde hanc illi nuncupationem scriptura sæpius attribuit. ut in
Psal. 2. psalmo pater ad filium loquitur. Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ, re
Psal. 46. ges eos in uirga ferrea. Rursum alio loco. Regnabit Deus
Hier. 10. super gentes. Denique Hieremias. Quis non timebit te, O rex gentium?

2 In secundo uersu. Sparsio uerbi semine. Semen uerbi hic dicitur prædicatio legis euangelicæ, quam Christus cum in hoc mundo diuersaretur: in Hierusalem & per totam Iudæam ante passionem suam fecit. Nempe illam ut semē quoddam spirituale sparsit in animos humanos tāquam agros intellectuales ad proferendum fructum iustitiæ & bonorum operum. Ipse enim Christus est seminator ille,
Luce. 8. qui exiit seminare semen suum, cuius una pars secus uiam cecidit, alia supra petram, alia inter spinas, & denique alia in terram bonam. Et ut ipse parabolam illam dignatus exponere testatur, semen est uerbum Dei. In eodem quoque uersu, incolatus nomen quartæ declinationis: habitationem mansionemque significat. deduciturq; a uerbo incolo, is, ere: qđ habitare designat. Vnde psalmus. Hei mihi,
Psal. 119. quia incolatus meus prolongatus est. Itaque sui moras incolatus miro clausit ordine Christus, quia tempus suæ in mundo conuersationis finiuit & terminauit mirabili ordinatione rerum arduarum atque prouidentia, scilicet institutione noui sacramenti nouique testamenti, & passione mortis pro totius mundi redemptione.

3 In tertio uersu. Recumbens cum fratribus. Fratres hic uocat Christi eius Discipulos. Nam eo nomine syncæri amoris & dignationis admirandæ, eos appellat Christus
Psal. 21. in psalmo: cum ait ad patrem. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Et in euāgelio
Mat. 28. ad sanctas & sedulas mulieres. Ite, nūciate fratribus meis,

ut eant in Galilæam. Rursum ad feruentem diuino amore Magdalenam. Vade autem ad fratres meos & dic eis. *Ioan. 20*
In eodem itidem uersu dicitur Christus plene legem ueterem & Mosaicam obseruasse in cibis legalibus, scilicet esu agni paschalis cum panibus azimis & lactucis agrestibus secundum eum ritum qui duodecimo capite Exodi obseruandus præscribitur. Non enim uenit soluere legem, sed adimplere. & antiquæ legis finem uoluit ipsius nouæ exordio, præmitteres ut illi hæc succedere debere, insinuaretur. *Matth. 5.*

4 In quarto uersu. Verbum caro, panem uerum. Quoniã huius loci sentẽtia primo obtutu uidetur subobscurior, paucis ita est aperienda. Verbum caro, filius est Dei factus homo. sicut ait euangelista. Verbum caro factum est. Is autem uerum panem efficit carnem, quia id quod ante benedictionem fuit uerus panis, conuertit in suam carnem & sacratissimum corpus. Et id inquam efficit uerbo, prolatione scilicet uerbi, eam conuersionem insinuantis: Hoc est corpus meum. Merum itidem fit sanguis Christi, etiam uerbo, quia per prolationem uerborum ad signandum hanc trasmutationem attinentium, scilicet, hic est calix sanguinis mei, cum reliquis, uinum calicis in suum precio sum sanguinem conuertit. ut tres euangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas, in dominicæ passionis enarratione plene descripserunt. *Matth. 26.*

In quinto uersu. Et antiquum documentum nouo cedat ritui.
5 Antiquum documentum, uetus est instrumentum, a Deo per Moysen traditum. continens agni paschalis immolationem & multiformium hostiarum oblationes, quæ erant tanquam figura & imago ipsius ueri agni pro nobis immolandi. Nouus autem ritus, est nouum testamentum & euangelica sanctio. continens institutionẽ unius ueræ & perfectissimæ hostiæ, quæ in locum multiplicium hostiarum, imperfectarum quidem & umbratilium successit. Sicut igitur adueniẽte die, nox propellitur. & nouitate inducta, uetustas abiicitur. denique sicut illucente ueritate atque exemplari, relinquenda est umbra, figura & imago. ita coruscante nouæ legis gratia, non amplius locum habere debent ueteris legis cærimoniæ. sed

pro agno illo figurali, nunc celebranda eſt & frequentanda ſacroſancta euchariſtia. & pro panibus azymis antiquæ conſtitutionis, nunc ſumendus eſt panis uitæ, nouo ritu a Deo inſtitutus.

De eodem ſacramento, alius hymnus.

Hymnus iſte, carminis aſclediadæi choriambici præ ſe gerit ſpeciem, eius tamē pedes & locos nequaquam ſeruat. Neque enim tria prima eiuſdem uerſus carmina exacte ſeruant primo loco ſpondeum, ſecundo & tertio choriambum, & quarto pyrrhichium aut iambum: ut aſclepiadæum carmē expoſcit. Neque quartum carmen quod glyconium eſſe deberet, primo habet loco ſpondeum, ſecondo choriambum, & tertio pyrrhichium, uel iambum, ut tale carmen poſtulat. Sed non habita ratione quantitatis ſyllabarum, ſolus earū numerus ad unguem ſeruatus eſt, conformiter ad numerum ſyllabarum: in ſupradictis carminibus neceſſarium. Continet enim unumquodq; trium primorum carminum eiuſdē uerſus, duodecim ſyllabas, ſicut & carmen aſclepiadæum: & quartum carmē cuiuſque uerſus ex ſeptem coaleſcit ſyllabis ſicut etiam carmen gliconium. Videtur præterea hic ſtudioſe potius obſeruata rythmica quædam conſonantia in ipſorum carminum fine. Nam tria prima eiuſdē uerbis carmīa duas

1 *Sacris ſolennis iūcta ſint gaudia,*
Et ex præcordijs ſonent præconia.
Recedant uetera, noua ſint omnia,
Corda, uoces, & opera.

2 *Noctis recolitur cœna nouiſſima*
Qua chriſtus creditur agnū & azyma
Dediſſe fratribus, iuxta legitima
Priſcis indulta patribus.

3 *Poſt agnum typicum expletis epulis,*
Corpus dominicum datum diſcipulis
(Sic totum omnibus, quòd totum ſingulis)
Eius fatemur manibus.

4 *Dedit fragilibus, corporis ferculum.*
Dedit & triſtibus, ſanguinis poculum.
Dicens, accipite quod trado uaſculum.
Omnes ex eo bibite.

5 *Sic ſacrificium iſtud inſtituit,*
Cuius officium cōmitti noluit
Solis preſbyteris. quibus ſic congruit,

Vt sumant, & dent cæteris.
6 *Panis angelicus fit panis hominum.*
Dat panis cœlicus figuris terminum.
O res mirabilis, manducat dominum.
Pauper, seruus, & humilis.
7 *Te trinas deitas, unaq; poscimus.*
Sic ut nos uisites, sicut te colimus
Per tuas semitas duc nos quo tendimus.
Ad lucem quam inhabitas.
Amen.

postremas syllabas habent similiter desinētes, conferendo penultimam syllabam unius carminis ad penultimam aliorum, & ultimam ad ultimam. Quartum uero carmē non habet ad aliquid aliud, huiusmodi consonantiæ responsum.

• Author eius, sanctus Thomas Aquinas. Commemoratur in eo, institutio sanctissimi sacramenti eucharistiæ, a trib⁹ euangelistis. & beato Paulo in prima ad Corinthios epistola, plenius explicata. Deinde altissimi illius mysterii communionis sanctæ (quod omni laude superius est) excellentia, claris extollitur præconijs.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Sacris solenniis iuncta sint gaudia. Apud probatos & receptos authores linguæ latinæ, solennis tertiæ duntaxat est inflexionis: & in datiuo & ablatiuo plurali facit secundum rectā regulam solennibus. At uero apud usum ecclesiasticum inoleuit & frequens est nomen, solennia, orum, in plurali numero, neutro genere & secunda declinatione, a quo deducitur datiuus & ablatiuus pluralis, solennis. Veruntamen extra orationum ecclesiasticarum locutionem, non suaderem hoc nomine utendum. Debet autem id nomen in secunda syllaba non per m scribi, ut faciunt, plerique, sed per n. quoniam a uerbo solet & annus componitur, & id dicitur, quod celebrari quotannis est consuetum. Annus autem duplo n scribitur, quare & solennis suum compositum & solennitas, ac reliqua inde profecta.

2 In secūdo uersu. Iuxta legitima priscis indulta patribus. Legitima hic dicuntur traditiones ipsius legis Mosaicæ, potissimum in iis quæ ad cæremonias & ritus sacrificiorū pertinebant (de quibus sæpe dicit Leuiticus. Legitimum sempiternum erit uobis: in cūctis generationibus & habitationibus uestris) & quę uulgo legalia dici consueuerūt, Leui. 23.

Illa autem legitima de manducando agno paſchali cum panibus azimis a Deo inſtituta, de quibus hic habetur ſermo, indulta erant, id eſt, tradita priſcis patribus, utpote Moyſi, Aaron, & filiis Iſrael cum in Aegypto adhuc conſiſterent: ut duodecimum Exodi caput diffuſe refert. Cæterum indulgere cum actiuum eſt uerbum. ſignificat dare ſiue tradere, & datiuum cum accuſatiuo requirit ut apud Iuuenalem. Principio indulſit communis conditor illis, tantum animam, nobis animum quoque. Inde formatur participium indultus, id eſt, datus uel traditus.

3 In tertio uerſu. Poſt agnũ typicũ expletis epulis. Agnum typicum uocat agnum illum paſchalem, quem ſecundum Moſaicæ legis ritum cum diſcipulis manducauit domin⁹, antequam ſacramentum ſui ſanctiſſimi corporis inſtitueret. Qui dictus eſt typicus, id eſt figuralis (typos enim ſiue typus: figuram & imaginem præſtantioris formæ ſignificat) aut figuratiuus. quoniam is agnus figura erat & repręſentantio ipſius ueri agni, pro totius mundi ſalute in ara crucis immolandi. Et quæ tanquã in imagine circa agnũ illum fieri iuſſa ſunt, in Chriſto tanquam ueritate perfecte conſummata & completa conſpiciuntur. In eodẽ etiã uerſu dicitur corpus dominicum datum diſcipulis, ſic totum omnibus quòd totum ſingulis. quoniã ſinguli duodecim diſcipulorum acceperunt totum Chriſti & integrũ corpus, omnes tamen idem omnino Chriſti corpus ſumpſerunt. Vnicum enim erat & eſt Chriſti corpus, quod ab omnibus diſcipulis tum perceptum eſt. Sicut & quotidie ſinguli percipientes ſacram communionem, totum Chriſti ſumunt ſacratiſſimum corpus, omnes tamen unum & idem omnino percipiunt corpus: integrum & perfectũ. Perinde atque uox aliqua prolata multis coram aſtantibus, a ſingulis quidem eorum plene & integre auditur attamen ab omnibus eadem omnino percipitur.

4 In quarto uerſu. Dedit fragilibus corporis ferculum. Fragilibus, diſcipulis ſuis, qui ſoli tum præſentes erant, cũ inſtitueretur primo hoc ſacrum myſterium. Erant autem ipſi fragiles, infirmi & inualidi animo contra terrores &
Matt. 26 pericula Nam paulo poſt relicto domino cum caperetur a Iudæis. fugerunt omnes. Et Petrus ter abnegauit ſenoſ-

ſe eum. Erāt & triſtes ob imninens malum & graue diſcrimen: quod ſuperuenturum audierant domino. Sed quia hæc dixi uobis (ait dominus ipſis) triſtitia impleuit cor ueſtrum. Et poſt orationem in horto, inuenit Chriſtus diſcipulos ſuos dormientes (ut inquit euangeliſta) præ triſtitia. *Ioan.16.* *Luce.22.*

5 In quinto uerſu. Solis presbyteris quibus ſic congruit. Presbyter apud antiquos non officij nomen erat aut miniſterij eccleſiaſtici, ſed ætatis, tantundem in Græco ſignificans, atque ſenior & grandior æuo. Nunc tamen ita in uſu receptum eſt id nomen, ut ſacerdotes ſignificet & eos qui ſacri altaris gerunt miniſterium, conficiendique euchariſtiæ ſacramenti habent officium. Quo in ſignificatu etiā in ſancta interdum ſcriptura ſumitur: ut cū Paulus ad Titum ſcribit, quod conſtituere debeat presbyteros per ciuitates. Et recte eodem nomine presbyter, ſignatur utrunque, & ſenilis ętas & ſacerdotium. quòd deceat ſacerdotes iam maturos eſſe ætate & grandæuos, ut uirtute ſint cōſummatiores ad digne exequendum (quantum homini fas eſt) id altiſſimum munus altaris atque miniſterium. *Tit. 2.*

6 In ſexto uerſu. Panis angelicus fit panis hominum. Panis iſte uitæ dicitur panis angelorum, quòd ſpiritus angelici in regno cœlorum dulci ipſius diuinitatis & humanitatis Chriſti contemplatione iugiter reficiuntur & ſatiantur. Idcirco de manna (quod erat huius panis ſuper cœleſtis ſymbolum) dictum eſt in pſalmo. Panem angelorum manducauit homo. Dicitur & panis cœlicus, quia de cœlo (ſi deitas Chriſti attenditur) deſcendit. quemadmodū de ſeipſo dicit Chriſtus in euangelio. Panis enim uerus eſt qui de cœlo deſcendit, & dat uitam mundo. Et de manna Iſraelitico, huius ſacrameuti ſymbolo, dicit Pſalmus. Panem cœli dedit eis manducare. Et alio loco. Pane cœli ſaturauit eos. *Pſal.77* *Ioan.6.* *Pſal.77.* *Pſal.104.*

De eodem ſacramento alijus hymnus.

8 *Verbum ſupernum prodiens,*
Nec patris linquēs dexterā.
Ad opus ſuum exiens:
Venit ad uitæ ueſperam.

Carminis iambici dimetri forma in hoc hymno obſeruata uidetur, ob certum cuiuſque carminis eius ſyllabarum numerum qui in tali metro etiam

requiritur. Eius tamen pedes & norma non omniquaque hic ſeruatur, quòd paſſim pyrrhichius in anterioribus locis & trochæus recipiatur, necnō & ſpondeus in ſecunda ſede. qđ nō admittit huiuſce carminis regula. Verum uidetur potius author huius odeæ, rythmicæ proſæ quàm carminis contexē di hic fuiſſe ſtudioſus. quando quidem in unoquoque uerſu primum & tertium carmen ſimilem habent duarum poſtremarum ſyllabarum exitum atque deſinentiam, ſimiliter ſecū dum & quartum eiuſdem uerſus carmen. conferendo penultimam unius carminis ſyllabā ad penultimā alterius in ſono terminali, & ultimā ad ultimā.

2 *In mortem a diſcipulo,*
Suis trandendus æmulis,
Priùs in uite ferculo.
Se tradidit diſcipulis.
3 *Quibus ſub bina ſpecie*
Carnem dedit & ſanguinē,
Vt duplicis ſubſtantiæ
Totum cibaret hominem.
4 *Se naſcens dedit ſocium,*
Conueſcens in edulium.
Se moriens in precium,
Se regnās dat in præmium.
5 *O ſalutaris hoſtia,*
Quæ cœli pandis oſtium.
Bella premunt hoſtilia,
Da robur, fer auxilium.
6 *Vni trinoque domino*
Sit ſempiterna gloria,
Qui uitam ſine termino
Nobis donet in patria. Amē.

Author eius, ſanctus Thomas Aquinas. Deſcribitur in eo huius digniſſimi ſacramenti prima inſtitutio a Chriſto facta, & quanta eius humanitas atque ſuauitas in illo nobis declaretur. Demum pia fit ad ipſum ſacramentum inuocatio.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Verbum ſupernum prodiens. Verbum Dei tunc prodiiſſe dicitur, ſeq̈ palam conſpiciendum exhibuiſſe: quando humana indutū forma in terris uiſum eſt, & cum hominibus conuerſatū. Nec tamen tunc patris liquit dexteram, quia ſemper manſit & manet ſecundum diuinitatem intimum patri. Nempe poſt incarnationē eius dictum eſt de ipſo. Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Ipſe quoque Philippo petenti patrem ſibi oſtendi reſpondit. Neſcis quia ego in patre, & pater in me eſt? Cæterum idem Dei uerbum exiuit ad opus ſuum, quando ſecundum patris beneplacitū legem euangelicam annunciauit mundo, & humani generis ſalutem operatus eſt in medio terræ. Vnde ipſe ad

Ioan. 1.
Ioan. 14.

patrem expleta nouissima cœna orationem dirigens ait. Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi ut faciam. Denique uenit ipse ad uitæ uesperã, finemque & extremitatem, quando propinqua iam erat hora ab ipso præordinata, qua seipsum traderet in mortẽ pro nostra redemptione. *Ioan.17.*

3 In tertio uersu, Vt duplicis substantiæ. Hic una redditur causa, ob quam Christus hoc communionis sanctorum sacramentum sub duplici specie instituit: panis scilicet & uini. ut scilicet totum hominem reficeret & saginaret: qui ex duplici componitur substantia, utpote corpore & anima. Caro enim siue panis, ad cibandum (ut ita dixerim) corpus ptinet: quòd panis & caro naturale sit eius nutrimentum, Vinum uero & sanguis, ad animæ spectat alimentum: quod sedes animę secundum physicos in sanguine sit, & ut sacra testatur scriptura, anima carnis in sanguine est. Sunt & nonnullę alię rationes: quę ad idem propositum asignari solent. *Leui.17.* Tum ut hoc sacramentum insinuetur esse integrum & consummatum alimentum animæ: quemadmodum panis & uinum (quę pro cibo & potu primum tenent locum) sunt perfecta corporis alimonia. Tum ut memoria pasionis dominicæ expresius nobis in hoc mysterio repræsentetur: in qua & eius sacrum corpus oblatum est, & sanguis pro nobis corpore effusus. Dum denique ut corporis mystici similitudinem illa materiali signa nobis apertius indicent: in quo multa membra ad unum caput Christum inter se charitate coalescũt: sicut ex multis granis tritici conficitur panis: & ex multis acinis racemisque uitis confluit uinum.

5 In quinto uersu. Bella premunt hostilia. Potisimum bella spiritualia & contra hostes animę, qui nos quotidie infestant. Nam ut canit ecclesia, mundus, caro, dæmonia, diuersa mouent prælia. Contra quæ præcipuum munimentum & præsidium est sacrosancta eucharistia: in qua continetur ueraciter dominus fortis & potens, dominus potens in prælio, dominus uirtutum & rex gloriæ. *Psal.23.* Ceterum cum etiã corporalia bella nos infestant & hostiles in nos surgunt acies, pium admodum & religiosum est, ad huius sanctisimi sacramenti auxilium adiutoriumque petendum

per hanc orationem suppliciter confugere. Quod cũ multa pietate sedulitateque superioribus annis perspeximus palam obseruari, cum undiquaque in florentissimũ Galliæ regnum coniurati insurgerẽt hostes, & infestis armis, ipsum opprimere molirentur. Ad quorum improbos conatus reprimendos id laudabiliter institutum est quod in eleuatione sacratissimi corporis & sanguinis Christi in ipso altaris sacrificio per omnia loca quæ regni illius ambitu continentur, decantaretur a choro fidelium hic uersus. quod magnopere credo contulisse ad pacem placidã & tranquillitatem paulo post in omnibus regni finibus obtentam, quæ in primis deo accepta referri debet.

In dedicatione ecclesiæ.

Hic hymnus carmine trochaico alcmanio & erupidio alternatis decurrit, eius tamẽ legem ac normã nõ adamussim seruat. Nam loco trochæi nunc spondeus collocatur, nunc pyrrhichius, nunc iambus. solusque numerus certus syllabarum cuiusque carminis hic exacte seruatus, reddit huius hymni mudalationem supradicto generi carminis persimilem.

Describitur autem in eo ciuitas superna Hierusalem in regno cœlesti triumphans, & miro decore ornata, atque spirituali fabrica splendide extructa. Cuius in terris imago & figura, est ecclesia sub Christo militans, congregatioque fidelium, Deum pie religioseque colentium. Illa autem cũ in tẽplo materiali diuino nomini cõsecrato quotannis in ipso dedicationis die potissimum

1 *Vrbs beata Hierusalẽ.*
Dicta pacis uisio.
Quæ construitur in cœlis.
Viuis ex lapidibus,
Et angelis coronata
Vt sponsata comite.

2 *Noua ueniens è cœlo:*
Nuptiali thalamo
Præparata, ut sponsata
Copuletur domino.
Plateæ & muri eius,
Ex auro purissimo.

3 *Portæ nitent margaritis,*
Adytis patentibus.
Et uirtute meritorum
Illud introducitur,
Omnis qui ob Christi nomen
Hoc in mundo premitur.

4 *Tonsionibus, pressuris*
Expoliti lapides,
Suis coaptantur locis
Per manus artificis.
Disponuntur permansuri
Sacris ædificijs.

5 *Angulare fundamentum,*
Lapis Christus missus est.

mum Qui

Qui compage parietum
In utroque nectitur.
Quem Syon sancta suscepit:
In quo credens permanet.
6 *Omnis illa deo sacra:*
Et dilecta ciuitas.
Plena modulis, & laude
Et canore iubilo,
Trinum deum, unicumque
Cum fauore prædicat.
7 *Hoc in templo summe deus*
Exoratus adueni:
Et clementi bonitate
Precum uota suscipe.
Largam benedictionem
Hic infunde iugiter.
8 *Hic promereantur omnes*
Petita acquirere:
Et adepta posside re
Cum sanctis perenniter.
Paradisum introire
Trãslati in requiem. Amen.

mum conueniat ad ueneratio nem diuinę maiestatis, suppliciter petit suam orationē exaudiri a Deo, & sua uota precesque suscipi.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Vrbs beata Hierusalem. Qm̄ urbs illa Iudęæ, Hierusalem nominata: figura fuit & typus ecclesiæ cum militantis in terris, tum triūphantis in cœlo: modo ꝑ hac, modo pro illa sumitur in scriptura, ut apud Paulum ad Galat. *Galat. 4.* Illa autem quæ sursum est Hierusalem: libera est: quæ est mater nostra. Et in psalmo. Stantes erant pedes nostri in atrijs *Psal. 121.* tuis Hierusalem. Hierusalem, quæ ædificatur ut ciuitas. Et utriꝗ harū acceptionum aptè congruit ipsa nominis prædicti interpretatio. Hierusalem enim dicitur: quasi uisio pacis. In militāte autem ecclesia uisio est per fidem, pacis internæ ad Deum, ad seipsum, & ad proximum. qm̄ ut ait propheta in psalmo ad Deū. Pax *Psal. 118.* multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalū. In triumphante uero ecclesia uisio est per apertam speculationem, pacis ueræ & perpetuæ: quæ nullo turbine bellorum intercidet aut iterturbabitur. Hoc itaꝗ loco sumitur Hierusalem: pro ecclesia triumphante. quę construi dicitur in cœlis ex uiuis lapidib⁹, sanctis scilicet animabus & spiritibus beatis: de quibus ait Petrus. Et ipsi tanquam *1. Petr. 2.* lapides uiui superædificamini domos spirituales in sacerdotium sanctum. Et ipsa coronata angelis: adornata scilicet numerosa angelicorum spirituum multitudine. sicut sponsa est exornata comite, uiroꝗ suo, connubialis fœderis socio ac consorte.

2 In secundo uersu. Noua ueniens è cœlo. Alludit totus

hic uerſus ad id qđ ſcribit beatus Ioannes in Apocalypſi.
Apoc.21. Et ego Ioannes uidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouā deſcendentem de cœlo, a Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam uiro ſuo. Et audiui uocem magnam de throno dicentem. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et uenit unus de ſeptem angelis, & locutus eſt mecum dicens. Veni & oſtendam tibi ſponſam: uxorē agni. Et ſuſtulit me in ſpiritu in montem magnum & altum, & oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Hieruſalem, deſcendentem de cœlo, habentem claritatem Dei. Et paulo poſt ſubiungit. Et erat ſtructura muri eius ex lapide Iaſpide, ipſa uero ciuitas aurum mundum, ſimile uitro mūdo. & fundamenta muri ciuitatis: omni lapide precioſo ornata. Et platea ciuitatis, aurū mundū: tanq̄ uitrū plucidum.

3 In tertio uerſu. Portæ nitent margaritis. Exprimit hic locus & id, quod dicit Ioannes in Apocalypſi. Et duodecim
Apoc.12. portæ, duodecim margaritæ ſunt per ſingulas, & ſingulæ portæ erant ex ſingulis margaritis. Et portæ eius nō claudentur per diem, nox enim illi non erit. Idcirco id dicit, adyta illius ſanctæ urbis eſſe patientia. Eſt autem adytū i, locus templi penitior atq; ſecretior, in penetralibus illius conſtitutus. Verum qm̄ hæc omnia ſpiritualiter & myſtice, non autem materialiter ut ſonant, ſunt accipienda. ut per aurum, ardor charitatis ſupernorū ciuium. per uitrū: puritas & munditia eorum. per margaritas, ornatus & precioſitas uirtutum. idcirco ſubnectit hic uerſus, quis illam tam ſplendidam ciuitatem ingredi permittitur, is ſcilicet, qui pro Chriſto hic preſſuris angitur. Beati enim qui per-
Matth.5. ſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorū eſt regnum cœlorū. Porro in penultimo huius uerſus carmine ferè legūt uniuerſi, omnis qui pro Chriſti nomine. & carmen illud reddunt unius ſyllabę ſuperexcremento, prolixius æquo. Octo enim duntaxat ſyllabarum eſſe deberet, cum hic nouem contineantur. quare melius ita adaptaretur carmen. omnis qui ob Chriſti nomen.

4 In quarto uerſu. Expoliti lapides. More ædificij materialis, exprimitur hic quàm aptiſsimè ædificatio ciuitatis ſanctæ Hieruſalem in cœlis. Nempe in extruēda domo exciduntur lapides & ſculpuntur, tūdunturq; malleis ante-

quam aptentur ædificio. Ita animæ sanctæ accōmodandæ extructionis spirituali cœlestis Hierusalē, hoc in mundo tribulationibus & persecutionibus premuntur atque contunduntur. ut expolitæ adornatæq́, tam sancto operi inserantur. Per multas enim tribulationes (ut ait Paulus) oportet nos uenire in regnum cœlorum. Disponuntur autem lapides illi permansuri sacris ædificijs, q̄m inde nunquam auellentur nec dimouebuntur. Cæterum in tertio huius uersus carmine, legendum est potius. suis coaptantur locis, quàm suisq́; aptantur locis nam particula connexiua, q;: nihil ibi habet ꝙ alteri copulet & annectat. *Actu.14.*

¶ In quinto uersu. Angulare fundamentum. Christus sæpius in scripturis dicitur lapis angularis. ut in psalmo Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Et apud Paulum ad Ephesios. Superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarū, ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in domino. Et hic lapis, missus dicitur apud Esaiam, cum ait Ecce ego mittam in fundamentis Syon lapidem, lapidem probatū, angularem, preciosum, in fundamento fundatum. Nectitur autē lapis ille, compage iuncturaq́; spirituali in utroq; parietum, quia duos populos gentilem & iudaicum Christus coniunxit in unum ecclesiæ catholicæ ædificium. quemadmodum inquit Paulus. Ipse est pax nostra qui fecit utraque unum. At uero hunc lapidem Syon, sancta ecclesia scilicet catholica suscepit, quia super hanc petram ædificata est & firmiter fundata. Porro nomine Syon, in sancta scriptura frequenter accipitur ecclesia Christi militans in terris. ut in psalmo Fundatur exultatione uniuersæ mons Syon, latera aquilonis, ciuitas regis magni. Et rursum Diligit dominus portas Syon, super omnia tabernacula Iacob. Et huic acceptioni respondet apte ipsa nominis Syon interpretatio. Syon nanque, specula uel speculatio dicitur. Hic autem Deum per fidem speculamur & cognoscimus. Demum ipsa Syon credens, in Christo permanet stabilis, per oppositum eius quod dicit Esaias. Si non credideritis: non permanebitis. *Psal.117. Ephe.2. Esa.28. Ephes.2. Psal.47. Psal 86. Esa.7.*

In sexto uersu. Omnis illa Deo sacra. Totus iste uersus,

de ecclesia cœlesti recte itelligitur, in qua sublatus in spiritu Ioannes uidit turbam magnam quam dinumerare nemo poterat. & clamabāt uoce magna dicentes. Salus Deo nostro qui sedet super thronum, & agno. Benedictio, & claritas, & sapiētia, & gratiarum actio, honor, & uirtus, & fortitudo, Deo nostro, in secula seculorum. Amen. Secūdo autem loco de ecclesia Christi in terris, etiam potest hic uersus accipi, quæ ad imitationē cœlestis ciuitatis iuges Deo laudes personat, illicq; pro modo iubilat. Porro nomen iubilus in quarto præsentis uersus carmine, adiectiuum est huius nominis canor, oris, idem signans quod iubilatorius siue exultatorius. Iubilus autem substantiuum, est gaudium illud animi in domino, quod neq; omnino exprimi potest, neq; omnino supprimi ob indicibilem eius exuberantiam. Et utrunq; supradictorum nominū, a uerbo iubilare descendit. Cæterum legēdum est potius in tertio huius uersus carmine, plena modulis & laude, quàm in laude. ut tres illi ablatiui se continuo cōsequentes, adiungantur adiectiuo plena. quoniam si præpositio in, ponatur eo in loco: non adeo aptè tunc quadrat sentētia & loquendi ratio. Non enim concinne & cōgruenter dicitur quispiam prędicare Deum in laude, sed potius omissa prępositione, prædicare laude.

Apoc. 7.

7 In septimo uersu. Hoc in templo summe Deus. Qm̄ materialis tēpli ædificatio & constructio insinuat nobis spiritualem fabricam ecclesiæ Christi cum in terris, tum in cœlis: recte post utranque ecclesiam mysticam dignis celebratam præconijs, tertio loco nunc de templo Dei quæ domus orationis est hic habetur sermo. fitq; ad Deū supplex oratio in illius dedicatione, annuaq; dedicationis celebritate, ut suæ maiestatis præsentiam benignitatisq; fauorem in ipsum expandat, & supplicum in eo uota precesq; libenter suscipiat. Quemadmodum in tertio libro regum, rex Salomon in dedicatione templi magnifice a se Deo extracti, utroq; genu in terra posito, & sublatis in cœlum manibus, deuotam effudit orationem dicens. Respice ad orationem serui tui & ad preces eius, domine Deus meus. Audi hymnum & orationem, quā seruus tuus orat coram te hodie: ut sint oculi tui aperti super domū hanc

nocte & die. super domum de qua dixisti, erit nomen meum ibi. ut exaudias orationem quam orat in loco isto ad te seruus tuus: ut exaudias deprecationem serui tui & populi tui Israel, quodcunque orauerit in loco isto, & exaudies in loco habitaculi tui in cœlo. & cũ exaudieris: propitius eris. Et reliqua: quæ cum magna deuotione & synceritate animi deinceps diffuse prosequitur.

De beata uirgine: alius hymnus.

1 *QVẽ terra, põtus, æthra:*
Colũt, adorãt, p̃dicãt.
Trinam regentem machinã:
Claustrum Mariæ baiulat.
2 *Cui luna, sol, & omnia*
Deseruiunt per tempora:
Perfusa cœli gratia
Gestant puelle uiscera.
3 *Mirantur ergo secula.*
Quòd angelus fert semina.
Quòd aure uirgo concipit,
Et corde credens parturit.
4 *Beata mater munere.*
Cuius supernus artifex
Mundum pugillo continens,
Ventris sub arca clausus est.
5 *Beata cœli nuncio,*
Fœcunda sancto spiritu
Desideratus est gentibus
Cuius per aluum fusus est.
6 *O gloriosa domina,*
Excelsa super sidera.
Qui te creauit prouide,
Lactasti sacro ubere.
7 *Quod Eua tristis abstulit,*
Tu reddis almo germine.
Intrent ut astra flebiles,
Cœli fenestra facta es.
8 *Tu regis alti ianua,*
Et porta lucis fulgida.
Vitam datam per uirginem

Pręsentis hymni quinque primi uersus, carminis iambici dimetri legẽ exactissime seruãt. reliqui uero quinque in plerisque locis ab ea deficiunt: quod interdum pyrrhichium in anterioribus admittant sedibus, & nõnunquam uocalem habẽt in diuersis dictionibus continenter & proxime uocali sine collisione subiunctam. Author eius: Fortunatus ẽps, in hymnis modulandis elegãs.

Cõmendatur in eo eximia sanctissimæ uirginis Marię dignitas: quod cœli & terræ dominũ & cui totus famulatur orbis, suo gestauerit utero uirginali. quod nunciante angelo: & spiritu sancto in eam superueniente, filium Dei conceperit, & uirgo permanens ediderit in lucem, quòdque suum authorem uirgineo lacte nutrierit. Demum quod lapsus humani generis reparatrix, instauratrix uitæ, cœlique reseratrix, nunc sup omnes cœlos exaltata, gloriosa residet in throno cœlesti. Postremo ad eã fit supplicatio fidelium.

8 ANNOTATIONES. In primo uersu. Quem terra pontus, æthera. Hoc loco æthera, nominatiuus est singularis primę declinationis, adiunctus (ut præcedētes nominatiui) uerbis ꝓxime postpositis. Neq; enim sensus ipse aut locutionis ratio admittit, ut accusatiuus sit singularis tertiæ declinationis, huius nominis æther, eris. Verum ut in adiectis ad præcepta elegantiarū Augustini Dati explanationibus annotauimus hoc hymni loco in testimonium inibi citato, nomen tertiæ inflectionis a græco deductum cuius genitiuus nominatiuum numero syllabarum superat, trāsit nonnunquā in nomen primæ aut secundæ declinationis formatū ab obliquo excrescente, seruato eodem significato & genere, ut a delphin, inis: dicitur delphinus, i. ab elephas, antis: elephantus, i. a lampas, adis: lāpada, æ. sic ab æther, eris, æthera, æ. Neq; illud etiam hic prætermittendum, ꝙ in quarto carmine huius primi uersus, nullū est uitium ratione huius uerbi baiulat. quod si primam haberet breuem, ut autumant aliqui, constitueret in tertio illius carminis loco trochæum, contra ipsius carminis iambici regulam. Verum prima uerbi supradicti syllaba est lōga, propter i, duplicem consonantem duabus uocalibus interiectam. Et a Sedulio a constituitur longa: in illo hymno. A solis ortus cardine. ubi ait. uenter puellæ baiulat, secreta quæ nō nouerat. Et ergo in tertio loco hic dati carminis, sicut & in carmine illo Seduliano, reponitur spondeus, qui in ea sede secundum huiusmodi metri normā apte collocatur.

Gētes redemptæ plaudite.
9 *Maria mater gratiæ,*
Mater misericordiæ.
Tu nos ab hoste protege,
Et hora mortis suscipe.
10 *Gloria tibi domine,*
Qui natus es de uirgine.
Cū patre & sancto spiritū.
In sempiterna secula. Amē.

3 In tertio uersu. Quòd angelus fert semina. Verba illa quę Gabriel archangelus ad sacratam Deo uirginem pertulit, filij Dei conceptum in ea futurum denunciantia, hic per quandam analogiam & similitudinis rationem dicuntur semina. quoniam illis indubitato credens sancta uirgo, concepit filium. Et ergo per aurem siue auditum, immo & uerbo concepisse ipsa dicitur, ꝙ auditis ab angelo uerbis fidem habens, Dei filio oppignerata facta est. quemadmo

dum secundum naturæ legem, mulier suscepto semine solet fœtum concipere. Cæterum in tertio huius uersus carmine non dicendum est secundum præteritum tempus. concepit, ne trochæus in quarto constituatur loco, sed in præsenti concipit, sicut & uerbum sequēs parturit presentis est temporis. Neq; id scrupulum cuiquam mouere debet, q hoc ipsum ut præsens enūciatur quod iampridem est præteritum. Nam id in hymnis frequens est, q ratione carminis præsens pro præterito & pro tempore ponatur tempus. Sicut nec uerbū parturit, propriam hic seruat significationem, ut designet dolore partus & enixu laborare. Nam sacrosancta Dei mater expers doloris fuit in partu & ut ait Esaias, antequam parturiret peperit. Sed sumi debet id uerbū, pro suo primitiuo, parit. Et ita in plerisq; alijs hymnorum locis, uerba sententiæ sunt accōmodanda, ut res ipsa exigit. Et quāuis hic tertius uersus in multis libris prætermissus uideatur, dignus tamen est ob excellens uirginis præconium inibi explicatum, qui omnibus inseratur & posthac cum cæteris decantetur. Quemadmodum a uiris religiosis ordinis sanctæ trinitatis de redemptione captiuorum Parisij apud sanctum Mathurinum, quotannis in solennitate assumptionis beatæ uirginis & octauarum eius, celebriter ut cæteri concinitur. *Esaie.66*

4 In quarto uersu. Beata mater munere. Hic ablatiuus munere, cum adiectiuo præcedente beata, ordinandus est, ut insinuetur mater ipsa Dei esse beata munere diuino, & dono illo excellenti, q Dei genitrix est effecta. Genitiuus autem continuo sequēs, ad nomen uentris ordinari debet, ut sensus sit. sub cuius matris, arca uentris, supernus artifex mundum pugillo continens clausus est. Porro pugillus diminutiuum est a nomine pugnus (quod manū cōplicatis in mediam palmā digitis contractam significat) & ergo paruum pugnum designat. Atqui qđ pugillo continemus, facile & sine molestia cōplectimur, longeq; plura nos posse continere, illo loquendi genere demonstramus. Quoniam igitur filius Dei, portās omnia (ut ait Paulus) uerbo uirtutis suæ, hunc mundum facile & sine labore ac defatigatione sustentat ac fulcit, & omnitenente sua uirtute (ut quæ sit immensa atque infinita) lōge amplio- *Hebr.1.*

ra comprehendere & continere posſit:hic dicitur mundũ pugillo continere. ut per corporalem cõtinendi modum hisce uerbis effectũ,ſpiritualis eius uirtus omnia ambiens ac comprehendens ſignificetur,Et alludere uidetur hic lo-
Eſa.40. cus,ad id qđ dicit Eſaias. Quis mẽſus eſt pugillo aquas,& cœlos palmo põderauit? Quis appendit tribus digitis mo lẽ terrę,& liberauit in pondere mõtes,& colles in ſtatera?
5 In quinto uerſu. Beata cœli nuncio. Hic nuncius pro re nunciata ſiue aununciatione ſumitur, quod & nuncium dicitur non autem pro ipſo nunciante. Deſideratus autẽ gentibus, eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus qui eo nomi ne interdum in ſacris literis celebratur: ut in prophetia Ia-
Gene.46 cob de Chriſto. Non auferetur ſceptrum de Iuda,nec dux de fœmore eius,donec ueniat qui mittẽdus eſt,& ipſe erit
Aggæi.2. expectatio gẽtium. Et in Aggæo. Adhuc unum modicum eſt, & ego cõmouebo cœlum & terram,& mare & aridã. & mouebo omnes gẽtes,& ueniet deſideratus cũctis gentibus. Demum in eodem uerſu, fuſus eſt, tantundẽ ſignat atque egreſſus eſt,prodijt,ſiue exijt.
7 In ſeptimo uerſu. Intrent ut aſtra flebiles. Flebile eſt qđ defleri dignum eſt,ob miſeriam & calamitatem ſuã. Boetius. Flebilis heu meſtos cogor inire modos. Quoniam igitur homines ex lapſu primorum parentum & propria fragilitate miſeri ſunt & miſerabiles, & digni ſuper quibus fundantur lamenta ac fletus, hic flebiles recte dicuntur.
8 In octauo uerſu. Gentes redemptæ plaudite. Plaudere dicimur, cum alicui pro re bene geſta congratulamur & lætitiam oſtendimus,quaſi manuum comploſione il-
Pſal. 46. lam palam indicantes. ut in pſalmo. Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis. Et quoniam neutrum eſt uerbum atꝙ abſolutũ, poſt ſe obliquũ non requirit. habet tamen aliorum uerboꝝ more, interdum datiuum. Horatius at mihi plaudo. Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in arca. Proinde accuſatiuus uitam,hic poſitus,ad infinitiuum eſſe ſubintellectum referri debet. Aut ſi quis contendat illum accuſatiuum cũ uerbo plaudite ordinari debere, tunc uerbum illud in uim tranſit uerbi actiui, & ſignificat cum lætitia & plauſu extollere,atque declarare,ſiue prædicare.

De ſancto Benedicto.

1 *IEſu corona celſior,*
Et ueritas ſublimior,
Qui confitenti ſeruulo
Reddis perenne præmiū.
2 *Da ſupplicanti cœtui*
Obtentu huius optimi
Remiſſionem criminum,
Rumpendo nexum uinculi.
3 *Anni recurſo tempore*
Dies reluxit lumine,
Quo ſanctus hic de corpore
Polum migrauit præpotens.
4 *Hic uana terræ gaudia*
Et luculenta prædia
Polluta cuncta deputans,
Ouans tenet cœleſtia.
5 *Te nūc redemptor q̃ſumus,*
Vt ipſius conſortio.
Iungas precantes ſeruulos.
In ſempiterna ſecula. Amen.

Hymnus iſte, carminis iambici dimetri legibus propemodum conſtat, præter id quod uocalem habet alterius dictionis uocali ſine colliſione præpoſitam, & ſemel ſpondeūm in ſecondo loco pro iambo. Et quāuis peculiariter ſancto Benedicto aſcriptus annotetur: indifferenter tamen una cū hymno proxime ſequente, cuique ſancto confeſſori poteſt attribui. quādoquidem nihil in eo ſententiæ exprimitur, quod nō alteri etiam cuiuis de beatorū confeſſorum numero apte conueniat.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Qui confitenti ſeruulo. Hoc in loco & hymno ēt ſequente, confitens, confeſſio, & confeſſor, in eo ſumuntur ſignificato, quo certum unū & proprium ſanctorum ordinem, ſtatum & gradum ſignant, qui ab eccleſia catholica confeſſores nuncupātur. Qui ſcilicet poſt apoſtolos, euangeliſtas, & martyres, in confeſſione ſanctæ fidei & moribus & uita perſtiterunt. & per mundi contemptum egregiaſque uirtutes præclari, placida tandem morte in Chriſto quieuerunt.

2 In ſecundo uerſu. Rumpendo nexum uinculi. Peccatorum ſcilicet, quo conſtringimur, cum per prauam conſuetudinē peccato adijcimus peccatum, & nos ipſos arctius culpis innectimus. quemadmodum ait ſapiens. Funibus iniquitatum ſuarum conſtirngitur peccator. & pſalmus. Funes peccatorum circumplexi ſunt me. Hoc uero abijci uinculum monet Eſaias cum ait. Si abſtuleris de medio tui catenam: & deſieris extendere digitum, & loqui quod non prodeſt. *Prouer. 5* *Pſal. 118.* *Eſa. 58.*

3 In tertio uerſu. Polum migrauit præpotens. Subaudien

da hoc loco est præpositio in, quoniam uerbum migrare, accusatiuum loci nominis communis sine adiectione præpositionis habere non potest. Verum id frequẽs est apud authores: quòd præpositio in carmine supprimatur. Virgilius. Deuenere locos lætos & amœna uireta.

4 In quarto uersu Luculenta prædia. Luculentum id dicitur quod excellentiæ splendorem habet & eminentiam. Ampla ergo prædia & quotannis largos referẽtia fructus, hic luculenta dicuntur. Sed illa quantacunque fuerint & quantumuis spaciosa: si ad cœlestia & syncæra illa supernæ patriæ bona conferuntur, polluta sunt, & quasi sordida, quoniam ut de æterna sapientia dicitur: omne aurum in comparatione illius, arena est exigua. Porro ouãs apud antiquos dicebatur, qui parta de hostibus incruenta uictoria ubi pauci ex hostibus cæsi fuerant, cum gloria & honore urbem ingrediebatur, & excipiebatur publico gaudio a populo. Eratque ouatio, minor & inferior triumpho. At quoniam illa fiebat cum ingenti lætitia, transsumptum est id uocabulum: ut lætum & gaudio gestientem signet. quomodo & hoc in loco, & in hymnis aliis frequenter sumitur.

Sapien. 7

De sancto Benedicto, alius hymnus.

Hic etiam hymnus, metri iãbici dimetri regulis nititur, uocalem tamen habet in primi uersus quarto carmine, literæ in terminali continuo sine collisione subiunctam, quod recta carminis ratio abhorret.

Ascribitur itidem (ut superior) sancto Benedicto, sed cuiuis alij sancto confessori (quẽadmodũ iam dictũ est) haud iniuria etiã acommodari pôt.

1 ANNOTATIONES. in primo uersu. Superbum & satellitem. Sicut per hostem hoc loco recte intelligitur diabolus, qui totius humani generis

1 *TE Christe rex piissime*
Hic confitẽdo iugiter,
Calcauit hostem fortiter
Superbum & satellitem.

2 *Virtute clarus, & fide,*
Confessionis ordine,
Ieiuna membra deferens,
Dapes supernas obtinet.

3 *Plus currit in certamine*
Confessor iste sustinens,
Quam martyr ictum suffe-
rens,
Mucrone fundens sanguinẽ

4 *Proinde te piissime*
Precamur omnes supplices,
Vt huius almi gratia
Nobis remittas debita. amẽ.

antiquus est hostis & aduersarius: ita per superbum satellitatem apte accipitur hic caro nostra. quæ satelles est animæ, quia illi data in obsequium & ministeriū, sicut ancilla in famulatum ac seruitium dominæ. Superbus tamen est satelles quia caro concupiscit aduersus spiritum, & in peccati captiuitatem plærunque pertrahit. De beato autē Benedicto id cōuenienter dicitur, quòd carnem edomuerit. Nam ut ieiunia prætermittantur eius quotidiana, & cibi potusque tenuitas ac parsimonia cum semel incitante antiquo serpente libidinum incendia pullularent in eius carne, se nudum spinis urticis ac uepribus iniecit, ut illorum aculeis sauciatus in corpore prurientes extingueret ipsius uoluptates, quarum tandem hoc remedio uictor euasit. ut author est beatus Gregorius in secundo libro dialogorum. Galat.5.

2 In secundo uersu. Virtute clarus & fide. Alij libri hoc in loco habent, uirtutum & actu fide. sed perperam (quantū conijcere possum) & mendose. Nam nullum adest uerbū aut nomen, cum quo iungantur illi tres ablatiui, actu, fide, & ordine. Neque enim patitur sententia, ut cum participio deferens paulo post sequente ordinentur: quod non sit illorum ablatiuorum apta cum ea dictione (quantum ad sensus exigentiam) cohærentia. Idcirco commutandū duxi hoc modo uersum: ut hic legitur,

3 In tertio uersu. Quàm martyr ictum sustinens. Quãuis propria martyrij ratio cōsistat in effusione sanguinis pro confessione nominis Christi, & ea magni apud Deum sit precii. secundum largiorem tamen nominis illius usum, in diuturna perpessione tribulationum atque persecutionum pro iustitia, quas cum patientia fert animus: etiam martyrium reputatur, quanuis pro Christo non effundatur sanguis. Et posset quispiam diutius afflictionibus pressus quas æquo tolerat animo: pluris apud Deum haberi & ampliore compensandus præmio, quam alter compendiariam pro Christo mortem sustinens. Quis enim dubitat sanctum Iob sublimiore apud Deum loco censeri, quã plæroſq; martyrū breui morte consummatos? Idcirco de sancto Martino canit ecclesia, quod etsi eum gladius persequentiū non tetigit, palmam tamen martyrij non amisit.

In annunciatione beatæ Mariæ.

Præſens hymnus,metri trochaici trimetri ſpeciem gerit, quandoquidem unuſquiſque eius uerſus quatuor complecti tur carmina, quorum ſingulũ tribus conſtat pedibus diſylla bis. Verum pedes legitimos & illi debitos carmini, ſuis in locis non ſeruat.Nam cum omnibus in locis trochæum deberet habere:loco eius nunc ſpõdeum,nunc iambum,nũc pyrrhichium promiſcue recipit. Quare in ſolo ſyllabarum numero cum trochaico carmine conuenit. quod unumquodq; eius carmen ſex ſyllabas (niſi fiat colliſio uocalium, ob quã ſeptima ſuperadditur ſyllaba) ſicut & trochaicum complectitur.

Laudatur in eo ſacroſancta uirgo Maria, quod ab angelo cœlitus miſſo ſalutata, Dei mater eſt effecta.Denique rogatur ut nobis materna oſtẽdens uiſcera ,filium reddat placatum atque benignum.

1 *AVe maris ſtella*
Dei mater alma.
Atque ſemper uirgo,
Fœlix cœli porta.

2 *Sumens illud aue,*
Gabrielis ore.
Funda nos in pace,
Mutans nomen Euæ.

3 *Solue uincla reis,*
Profer lumen cæcis.
Mala noſtra pelle:
Bona cuncta poſce.

4 *Monſtra te eſſe matrem.*
Sumat per te preces,
Qui pro nobis natus
Tulit eſſe tuus.

5 *Virgo ſingularis*
Inter omnes mitis,
Nos culpis ſolutos
Mites fac & caſtos.

6 *Vitam præſta puram*
Iter para tutum
Vt uidentes Ieſum
Semper collætemur.

7 *Sit laus Deo patri,*
Summo Chriſto decus.
Spiritui ſancto,
Trinus honor unus. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Aue maris ſtella. Hæc nuncupatio, qua ſemper ſancta uirgo. ſtella maris appellatur, alludit interpretationi nominis eius. Maria etenim, ſtella maris interpretatur, ut teſtis eſt beatus Bernardus in ſecunda homelia euangelij. Miſſus eſt angelus Gabriel a Deo. Loquamur (inquit) pauca & ſuper hoc nomine Maria, quod interpretatum maris ſtella dicitur,& matri uirgini ualde conuenienter aptatur. Ipſa nanque aptiſſime ſideri comparatur, quia ſicut ſine ſui corruptione ſidus ſum emittit radium, ſic

abſque ſui læſione uirgo parturit filiū: Nec ſideri radius ſuam minuit claritatem:nec uirgini filius ſuam integritatem. Ipſa eſt igitur nobilis illa ſtella ex Iacob orta, cuius radius uniuerſum orbem illuminat,cuius ſplendor & pręfulget in ſupernis & inferos penetrat. terras etiam perluſtrans,& calefaciens magis mentes quàm corpora, fouet uirtutes,excoquit uitia. Ipſa inquam eſt pręclara & eximia ſtella, ſuper hoc mare magnum & ſpacioſum neceſſario ſubleuata,micans meritis,illuſtrans exemplis. Hęc Bern. Num.24

2 In ſecundo uerſu. Mutans nomen Euæ. Putant nonnulli mutationem illam nominis Euæ in nomen aue eſſe factam,quia iiſdem literis ſed ediuerſo ſumptis,illæ duæ dictiones Eua & aue ſcribantur. Si enim id nomen eua præpoſtero legas ordine literarum a calce incipiendo: conficitur nomen Aue. quod tantundem ſignificare tradunt,atque ſine ue. quod a,negatiua ſit particula. ue autem, interiectio maledictionem exprimens. Verum huiuſmodi interpretatio,arbitraria uidetur atque commentitia, neque a probato aſsignata authore neque ſatis cum ratione conſtans. Nempe a,particula eſt negatiua in cōpoſitione, non quidem apud Latinos aut in dictionibus Latinis,ſed ſolū apud Græcos & in uocabulis Græcis. Atqui manifeſtum eſt,dictionem aue,Latinam eſſe non Græcam. Rurſum ue particula,ut interiectio eſt maledictionem & miſeriam inſinuans:omnem refugit compoſitionem, neque alteri dictioni ad tertiæ conſtitutionem cohæret. Itaque ſecundū rei ueritatem, huius dictionis aue, neque prior particula negatiua eſt, neque poſterior maledictionis comminatiua aut miſeriæ interminatiua. ſed ipſa tota eſt dictio ſimplex, incompoſita & primogenia: idem ſignificās apud Latinos (nam Latina omnino eſt & non commixta ex Græco & Latino) quod ſalue,& ad ſalutationem apte accommodatur. Itaque accidentarium eſt illud, & nihil ad rem conferens: quòd duæ illę dictiones Eua & aue iiſdem literis & contrario ſcribantur ordine. neque id quicquam facit ad rem propoſitam, nominiſue mutationem unius in alterum Sed mutatio illa nominis Euæ a beata uirgine,potius meo iudicio accipienda eſt ſecundum cōditionem & ſortem ipſius Euę: omnino mutatam in oppoſitas

proprietates per ſacram uirginem. Quippe maledictio illa ta Euæ: mutatur in benedictionem per Mariam. Eua dolorem & mortem nobis intulit. Maria uero, gaudium & uitam ſempiternam attulit Eua, exilij & expulſionis a regno cœleſti, cauſa fuit. Maria uero reuocationis in antiquam patriam & introitus in paradiſum præbet beneficium. Et ita cæteræ conditiones imperfectionem arguentes in Eua: commutatæ ſunt in oppoſitas & perfectionis indices in ſacroſancta uirgine. quæ eam ob cauſam conueniēter & rationabiliter poteſt dici mutaſſe nomē Euæ.

4 In quarto uerſu. Natus tulit eſſe tuus. Tulit, uoluit, cupiuit, dignatus eſt. Ferre enim iunctum uerbo infinitiuo, uelle, & expetere ſignificat: Ouidius. In noua fert animus mutatas dicere formas Corpora.

7 In ſeptimo uerſu. Trinus honor unus. Sicut laus patri tribuitur in primo huius uerſus carmine, & decus Chriſto in ſecundo; ita honor ſpiritui ſancto aſcribi debet in tertio & quarto ut honor poſtremo collocatus loco, ad ſpiritum ſanctum referatur. & ita cuique diuinarum perſonarum ſuus reſpondeat nominatiuus. Quare in poſtremi uerſus ultimo carmine, potius legendum cenſeo. trinus honor unus: quam, tribus honor unus. Nam ſi hoc ſecundo loco fiat lectio, tunc ſpiritui ſancto nihil particulatim attribueretur, ſicut patri & filio, neque certus adderetur nominatiuus cum honor poſtremo loco poſita dictio, ad tres ſimul perſonas referretur, datiuo tribus intellectas. Quod inconcinnam redderet lectionem, & ineptam ſtructuram. Eſt autem honor ille qui ſpiritui ſancto exhibendus dicitur trinus & unus. quia idem exhibetur & patri & filio. Qua igitur parte uni intelligitur, impēdi perſonæ, ut ſpiritui ſancto: unus eſt. qua uero tribus diuinis perſonis exhibetur: idem trinus denominatur ut Deus ipſe trinus & unus: honore etiam trino & uno colendus ac honorandus inſinuetur.

De beata uirgine Maria, alius hymnus.

Pæſens hymnus carmini iambico in numero ſyllabarū aſsimilatur, non autem omnimode in pedū ratione ac men-

1 *Fit porta Chriſti peruia.*
Referta plena gratia.
Tranſitq; rex, & permanet
Clauſa (ut fuit) per ſecula.

2 *Genus superni luminis*
Processit aula uirginis,
Sponsus redemptor, cōditor,
Suæ gigas ecclesiæ.
3 *Honor matris, & gaudiū,*
Immensa spes credentium.
Per atra mortis pocula
Resoluit nostra crimina.

sura. Nam interdum trochęum recipit loco iambi: & spondeū itidem secundo loco pro iābo.

Laudatur in eo sacrosancta uirgo Maria, quod cœlestis gratiæ plena: filium Dei concepit & peperit sine suæ puritatis detrimento Commendatur & benedictus eius filius celebri laude, ꝙ ecclesiā sponsam suā morte sua abluerit a peccatis.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Fit porta Christi peruia. Locus iste, ex Ezechiele sumptus esse uidetur, *Ezech.* 44.
quia mystica uisione conspexit portam sanctuarij exterioris uergentem ad orientem, & clausam De qua dixit ad eū dominus. Porta hæc clausa erit & non aperietur. & uir nō transiet per eam. quoniam dominus Deus israel ingressus per eam: eritque clausa principi. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram domino Per uiam portæ uestibuli ingredietur, & per uiam eius egredietur. Enimuero hæc porta prophetæ ostensa, omnium confessione sacram insinuat uirginem Mariam, quam Christus rex Israel & princeps regum terræ ingressus est, cum in ea cōciperetur requieuit in ea nouem mensium spacio ·& demum ea est egressus in partu, sine læsione uirginalis eius integritatis. Et ergo conuenienter fuisse perhibetur semper clausa. Insuper in eiusdem uersus secūdo carmine, participium referta: nominatiuus est singularis, ut ostendit ratio & compositio metri, ordinatus cum ablatiuo, plena gratia, siue plenitudine gratię. Descendit autem a uerbo refarcio, quod replere significat. & nunc ablatiuum, nūc genitiuum postulat, sicut plenus.

2 In secundo uersu Genus superni luminis Filius Dei dicitur hic genus superni luminis, uel ut alii legunt, numinis. quia ex Deo patre ab æterno genitus est, qui lumen est super cœleste & nomen supernum. Dicitur & sponsus ecclesiæ, quia illam sibi secundum prophetæ oraculum despōsauit in fide. Et hoc quidem nomine etiam celebratur a sacris literis, ut in psalmo. Ipse tanquam sponsus procedēs de thalamo suo. Et in euangelio. Qui habet spōsam, *Osee.* 2. *Psal.* 18. *Ioan.* 3.

Matth. 9. ſponſus eſt. Et rurſum. Nunquid poſſunt amici ſponſi lugere, quandiu cum ipſis eſt ſponſus? Venient autem dies in quibus auferetur ab eis ſponſus: & tunc ieiunabunt. Denique Chriſtus hic appellatur ſuæ gigas eccleſiæ, quia illius propugnator eſt & fortis athleta, ualidaque uirtute defenſor, contra inſidias dæmonum & malignorum hominum. Vnde pſalmus de illo inquit. Exultauit ut gygas ad currendam uiam. Pſal. 18.

3 In tertio uerſu. Honor matris & gaudium. Tres iſti nominatiui ſubinde poſiti, etiam ad Chriſtum per attributionem ſunt referendi. Ipſe enim eſt honor matris ſuæ glorioſæ nam inſigni illo priuilegio eam honorauit, quòd filium Dei de ſpiritu ſancto conceperit. & permanente uirginitatis honore, huic mũdo ſalutarem partum ediderit. Eſt & gaudium ſuæ matris, quia præcipuam gaudii materiam & cauſam habet ſacrata mater de ſuperbenedicto filio ſuo. quod eius ſcilicet qui omnium conditor eſt & author, genitrix ſit effecta. Vnde & idipſum in ſuo teſtatur cantico dicens. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo: Denique ipſe Chriſtus eſt immenſa ſpes credentiũ, quia fideles omnes ſuam in eo ſpem firmiter debent conſtituere quĩ omnium eſt redemptor, propitiatio pro peccatis noſtris, & aduocatus pro nobis apud patrem. Demum per atra mortis pocula intelligitur hic calix amaræ paſſionis, quem bibit Chriſtus, & illius uirtute, peccata noſtra deleuit & abſterſit. Lucæ. 2.

De beata uirgine, alius hymnus.

1 *VIrgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis.*
In tua ſe clauſit uiſcera, factus homo.
2 *Vera fides geniti purgauit crimina mundi,*
Et tibi uirginitas inuiolata manet.
Te matrem, pietatis optem te flagitat orbis.
3 *Subuenias famulis o benedicta tuis.*
Gloria magna patri, compar tibi gloria nate,
4 *Cum ſancto ſpiritu, gloria magna patri. Amen.*

Carmen hexametrum dactylicum & pentametrum: alternis hunc hymnum recte conſtituunt. Hoc uno excepto, quòd in ſecundo loco poſtremi carminis, loco dactyli ponitur antipæſtus, conſtans ex duabus primis ſyllabis longis

longis & tertia breui. quoniam nomen spiritus primam syllabam habet longam.

Præsens autem hymnus eximiam sacrosanctæ uirginis excellentiam depromit: ꝙ cœlo terraq; capacior intra uteri sui uirginalis angustias eum continuerit, quē totus orbis non potest comprehendere. & mundi saluatorem, uir perpetua permanens fœliciter partuq; beato profuderit. Deinde ad eam supplicatio dirigitur: ut nobis ad se confugientibus famulis ferat auxilium.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Vera fides geniti dicitur hic fides quæ habetur de Christo domino, beatæ uirginis filio: ꝙ Deus sit & homo, & uere saluator mundi. Per hanc enim fidem & ea fidei mysteria quæ de Christo credimus: peccata mundi purgata sunt, ab eo scilicet in quem credimus tanquam præcipuo purgationis authore. quemadmodum de ipso ait beatus Paulus: ꝙ est purgationem peccatorum faciens. Ab ipsa autem fide fit etiam peccatorum expiatio: ut disponente & præparante animum ad hanc purgationem. quemadmodum in actis apostolorum dicitur de Deo. fide purificans corda eorū. Porro eo loquēdi genere & in eodem sensu utitur beatus Paulus: scribens ad Galatas. Quòd autem nūc uiuo in carne: in fide uiuo filij Dei. Et paulo post in eadem epistola. Vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. At uero in secundo eiusdem uersus carmine expressa sententia, scilicet. & tibi uirginitas iuiolata manet a Pio secūdo, summo pontifice eleganter etiā hoc disticho explicatur.

Hebræ.1.
Actu.15.
Galat.2.
Galat.3.

Partus & integritas discordes tempore longo:
Virginis in gremio fœdera pacis habent.

3 In tertio uersu. Te flagitat orbis. Aliqui hic legūt, te clamitat orbis, sed perperam. Nam clamito uerbum neutrū, refugit accusatiuum. Et esto ꝙ intelligatur in actiui uerbi transire significationem & uim, designetq; cum clamore inuocare, tūc quidem recte unum habebit accusatiuum. sed duos qui in hoc carmine ponuntur, ad diuersa pertinentes, nunquam poterit obtinere. Flagito autem cū uerbum sit (ut uocant) uehemētis transitionis, eorū utrumq; recte deposcit.

4 In quarto uersu. Cum sancto spiritu. Aptius esset hoc

carmen & integrius, si ita legeretur. pteumate cum sancto. quod dictio spiritus primam syllabam producat: ut iam dictum est. Id autem carminis uitium tolleretur, eademque seruaretur sententia: si ita uersus ipse commutaretur & ad suam reduceretur rectitudinem. pneumate cum sancto. Est autem pneuma, atis, spiritus siue flatus. unde formatur adiectiuum pneumaticus, a, um, spiritualis. ut organa pneumatica, quæ spiritu inflantur. Quare recte id nomen in hymnis ecclesiasticis spiritui sancto accommodatur. Porro hic non est prætereundũ. quod aliqui postremum huius hymni carmen ita claudunt. gloria magna Deo. ut tres diuinas particulatim explicatas, Dei nomine demũ simul cõplectantur, significentque unum esse Deum. Nomẽ enim Dei ibidem non discrete sumunt pro una uel altera diuina persona, sed cõmuniter & coniuncte pro unaquaque ipsarum. Et id in sacris literis frequẽs est: quod post insinuatas aut nominatas tres diuinæ maiestatis personas subiungatur quippiam unitatem deitatis significans. ut in eo loco
Psal.66. psalmi. benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terrę. Et in illo sancto-
Esaia.6. rum Seraphim cantico apud Esaiam. Sanctus, sanctus, sanctus: dominus Deus sabaoth. Rursum apud Paulũ ad Ro-
Roma.11 manos. Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi glo-
1.Ioan.5. ria in secula. Demum Ioannes in prima sua epistola. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater & uerbũ & spiritus sanctus. & hi tres unum sunt. Quare & idem hic obseruari non esset penitus improbandum, immo id satius foret, quàm eandem sententiam repetere in fine sequentis carminis, quæ fuerat posita in principio præcedentis.

De sancto Ioanne baptista.

1 *Ut queant laxis resonare fibris*
Mira gestorũ famuli tuorũ:
Solue polluti labij reatum
Sancte Ioannes

2 *Nuncius celso ueniens Olympo,*
Te patri magnum fore nasciturum,

Carmine sapphico & adonico præsens hymnus componitur, habens in unoquoque uersu tria prima carmina sapphica & quartum adonicũ. seruatque adamussim illius leges, præterquã in sexti uersus primo carmine, ubi in secũdo loco iambus pro spondeo collocatur. Fuisset au-

Nomen, et uitæ seriẽ gerẽdæ
Ordine promit.
3 *Ille promissi dubius supni,*
Perdidit promptæ modulos loquelæ.
Sed reformasti genitus per-
Organa uocis. (emptæ
4 *Ventris obstruso positus cu bili.*
Senseras regem thalamo ma nentem.
Hinc parens nati meritis u-
Abdita pãdit. (terque
5 *Antra deserti teneris sub annis.*
Ciuiũ turmas fugiẽs petisti.
Ne leui saltẽ maculare uitã
Famine posses.
6 *Præbuit hirtum tegimen ca melus*
Artubus sacris, strophium bi dentes.
Cui latex haũstũ, sociata pa
Mella locustis (stum
7 *Cæteri tãtũ cecinere uatũ,*
Corde p̃sago iubar affuturũ.
Tu quidem mũdi scelus aufe
Indice prodis. (rentem
8 *Nõ fuit uaste spaciũ p orbis*
Sãctior qsquã genit⁹ ioãne.
Qui nefas secli meruit lauan
Tingere lymphis. (tem
9 *O nimis fœlix, meritiq; celsi.*
Nesciens labẽ niuei pudoris.
Præpotens martyr, eremiq;
Maxime uatum. (cultor,
10 *Serta ter denis alios co- ronat,*

tẽ seruata carminis integritas, si ita dixisset author. Præbuit durum tegimẽ camelus. Et in noni uersus tertio carmine, tri brachus tertio loco constitui tur pro dactylo, qd' in carmi- ne sapphico raro usu uenit.

Prædicantur in eo insignia beati Ioannis baptistæ præco nia, conceptus è cœlo denun- ciatus, exultatio in utero ma- tris, linguæ paternæ reseratio, habitatio in deserto, austeri- tas in uictu & amictu, prophe tica excellentia, Christi bapti zatio, uirgineus candor, mar- tyrij tolerantia, & cẽtesimi fru ctus cumulatissimũ præmiũ. Demum deuota ad ipsum fit supplicatio, ut a Deo impetret nobis gratiam in pręsenti uita, & gloriam in futura.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Laxis resonare fi bris Extremitas linguæ, & uin cula eius quibus alligatur gut turi fibrarum nomine hic si- gnificata, si constricta fuerint & contracta, impediunt uocẽ libere formari. Soluta uero & laxata, præstant facultatem li berius edendi uocem. Ita in anima nostra si uires eius mẽs & uoluntas peccatis quasi re- tinaculis quibusdam fuerint implicatæ, indispositæ sunt ad recte depromendam lau- dem Dei & sanctorum, quo- niam non est speciosa in ore

Aucta crementis. duplicata quosdam.
Trina cēteno cumulata fru
Te sacer ornant. (*ctu,*
11 *Nunc potens, nostri meritis opimis.*
Pectoris duros lapides repelle.
Asperum planans iter, & reflexos
Dirige calles.
12 *Vt pius mundi sator & redemptor,*
Mentibus pulsa luuione puris,
Rite dignetur ueniens sa-
Ponere gressus. (*cratos*
13 *Laudibus ciues celebrant superni*
Te Deus simplex, pariterq; trine.
Supplices & nos ueniam precamur,
Parce redemptis. Amen.

Eccle.15. peccatoris laudatio Si uero liberæ fuerint & expeditæ a laqueis peccatorum, promptius erumpent in diuina cantica. Petit igitur hic uersus, peccata nostra, potissimum ea quę loquendo contraximus, dissolui. ut liberioribus animi uiribus & organis, sancti Ioannis laudes a nobis concinantur. Et alludere uidetur hic locus ad id quod Esa. 6. Esaiæ sexto capite legimus de ipso ꝓpheta, conquerente apud se ꝙ pollutus labijs esset, & in medio populi polluta labia habentis habitaret. Ad quem purgandum missus angelus. calculo de altari sublato tetigit os eius, dicens. Ecce tetigi hæc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

2 In secundo uersu. Te patri magnum fore nasciturū. Cum scilicet ait angelus Gabriel ad Zachariam. Vxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & uocabis Luca. 1. nomen eius Ioannem Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Erit enim magnus coram domino, & uinum & siceram nō bibet, & spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ. & reliqua deinceps sequentia, quæ sanctus Lucas in exordio sui euangelij late prosequitur.

3 In tertio uersu. Perdidit promptæ modulos loquelæ. Modulos, modulationem, articulatam prolationem atq; Luca. 1. efformationem, sicut dixit ei angelus. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui usq; in diem quo hæc fiant, pro eo ꝙ non credidisti uerbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. Verum cum octauo die circunciderettur puer, & Zacharias eius nomen indicaturus scriberet, Ioannes est no

men eius,apertũ est illico os eius & lingua eius,& loquebatur benedicens Deum. Peremptam autem uocẽ hic uocat,uocem ablatam,ademptam & negatam.Quę enim,ut prius non subsistunt,perempta dicuntur.

4 In quarto uersu. Senseras regem thalamo manentem. Quãdo uidelicet sacrosancta uirgine Maria iam filio Dei grauida, ingressa domum Zachariæ & salutãte Elisabeth, ut audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, exultauit infans in utero eius, sensitq; regem Christum thalamo uirgineo reconditum ac præsentem. Hinc etiam uterque parens infantis, arcana Dei prophetico spiritu reserauit, per ipsius pueri ac filij eorum merita. Zacharias quidem, cũ in circuncisione filij repletus est spiritu sancto, & prophetauit dicens. Benedictus dominus Deus Israel, quia uisitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Elisabeth uero,cum a sacratissima Dei matre uisitata & salutata, repleta est spiritu sancto,& clamauit uoce magna dicens. Benedicta tu in mulieribus. & benedictus fructus uentris tui. Et unde mihi hoc: ut ueniat mater domini ad me? Et beata quæ credidisti. quoniam perficientur in te ea quæ dicta sunt tibi a domino. Porro obstrusum,ex ob præpositione & trudo, interiecta s, significat occultatum siue occlusum. Idẽ quoq; designat & abstrusum, ex præpositione abs & trudo compositum. Virgilius. Vt silicis uenis abstrusum excuderet ignem,id est absconditum & abditum, Obtrudere uero abiecta s, aliud signat, scilicet per uim aliqd cuiquam ingerere,& quasi contra trudere. Lucæ.1.

5 In quinto uersu. Antra deserti teneris sub annis. Id beatus Lucas etiam attestatur in euãgelio: dicens. Puer autem crescebat & confortabatur spiritu: & erat in desertis usq; in diem ostẽsionis suæ ad Israel. Id autem faciebat (ut hic ait uersus) ne etiam leui famine, id est uerbo atque sermone (nam a for, aris, id nomen formatur) uitam suam macularet,ex conuictu & quotidiana consuetudine inter populum. Nam qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Lucæ.1. Eccle.13

6 In sexto uersu. Præbuit hirtum tegimen camelus. Matthæus capite tertio. Ipse autem Ioannes habebat uestimentum de pilis camelorum: & zonam pelliceam circa lum- Matth.3.

bos eius esca autem eius erant locustæ, & mel syluestre. Idem perhibet & Marcus capite primo. Cæterum tegimen a tego formatur, sicut regimen a rego. & id omne significat, quo aliqd tegitur. sed abiecta i per syncopam, frequẽtius tegmen dicimus. Hirtum autem est hirsutũ siue hispidum, quod scilicet pilosum est aut uillosum. ut Virgilius hirtas uocat capellas. At uero strophium propria fascia est pectoralis, quę uirginalem tumorem cohibet papillarum. Catullus. Non tereti strophio lactantes stringe papillas. Hic autẽ pro cingulo & zona sumitur, ꝙ corpus stringat & coerceat. Et qm̃ zona pellicea fuisse Ioanni ab euangelistis scribitur, hic oues illi præbuisse zonam dicuntur. Demum locustæ hoc loco non summitates aut extremitates arborum teniores significant, quæ ideo fortasse in cibum accommodari possent, sicut calieuli, quod tamen nõnulli, etiam graues & eruditi uiri autumant. Sed animalia in scripturis sæpius nominata, secundum usitatam & notam acceptionem hic significant. ut attestatur Hieronymus super Ionam prophetam dicẽs. Quod mihi (inquit) uidentur & locustæ significare, quibus uescebatur Ioannes. infirmas habent alas, de terra quidem consurgentes sed altius non ualentes euolare. Idem libro primo contra Iouinianum. Rursum orientales & Libyæ populos, quia per desertum & calidam eremi uastitatem locustarum nubes reperiuntur, locustis uesci moris est. hoc uerum esse: Ioannes quoque Baptista probat. Neque aliorum efficax est ratio, contendentium non esse uero simile, quòd Ioannes uir sanctus cibo tam impuro (ut sunt locustæ) usus
Leuit.11. fuerit. Nam apud Leuiticum, locusta inter animalia munda & quibus uesci licitum fuit, expresse numeratur.

7 In septimo uersu. Cæteri tantum cecinere uatum. Te-
Ioan.1. stimonio Christi Ioannes nõ solum propheta sed & plusquam propheta fuit. Nam alij uenturum Christum prænunciauerunt. Ioannes autem præsentem digito ostendit, dicens. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Pręsagum autem adiectiuum nomen, quod futurorum significatiuum est, præscium atque prænuncium, a præsagire uerbo proficiscitur. sicut & præsagium, rei uenturæ
Ioan.1. indicium significatio atque nunciatio. Iubar uero hic

Christus dicitur, quoniam est lux uera, quę illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. de qua psalmus. Exortum est in tenebris lumen rectis corde, misericors & miserator & iustus dominus. *Psal.111.*

8 In octauo uersu. Non fuit uasti spacium per orbis. Id summæ ueritatis testimonio comprobatum habetur, dicentis apud Matthæum. Inter natos mulierum, non surrexit maior Ioanne baptista. *Matth.11* Quòd autem Christum in iordane baptizauerit Ioannes, ex quatuor euangelistis perspicuum est & clarum.

9 In nono uersu. O nimis fœlix, meritiq; celsi. Nimis aduerbium (quod proprie sumptum, comparatiui uim habet & notionem) hic propositiuo ualde sumitur, quomodo & in scriptura frequenter ponitur. ut in psalmo. Magnus dominus & laudabilis nimis. *Psal.47.* Et rursum. Mihi autẽ nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. *Psal.38.* Sed pene superuacuum est tantillæ rei admonere, lectores, quæ nulli fere est incognita.

10 In decimo uersu. Serta ter denis alios coronant. Serta ter denis aucta crementis, sunt præmia iis præparata, qui fructum tricesimum bonorum operum hoc in mundo uiuentes sunt assecuti. Et illa eos coronant, qui uitam coniugalem legitime & caste egerunt. Duplicata uero serta, sunt cœlestis præmij munera iis indulta, qui sexagesimum cum hanc ducerent uitam, fructum sunt adepti. Et illa plane eos coronant, qui uidualem continentiam hic integre, illabefacteq; custodierunt. Trina uero serta & centeno cumulata fructu, ea sunt coeli præmia quæ centesimum bonorum operum fructum adeptis sunt assignata. Illa autem eos ornant, qui cum uitam hanc transigerent, uirginalem seruare pudorem studuerunt. Inter quos beatus Ioannes Baptista, miro splendore coruscat. Est enim tricesimus fructus, coniugatis. sexagesimus, uiduis. & centesimus, uirginibus, a sacris authoribus accommodatus. Est autem triplex iste fructus, significatus per triplicem seminis in terram bonam iacti prouentum. Illius enim, aliud fructum tricesimum, aliud sexagesimum, aliud uero centesimum protulisse fructum in euangelio perhibetur *Marc.4.*

11 In undecimo uersu. Hinc potens nostri meritis opimis.

Opimus idem eſt quod diues,pinguis,abundans,magnificus. Virgilius. Aut ſpolijs ego iam raptis laudabor opimis. Et quoniam magna ſunt apud Deum beati Ioannis merita, copioſaq; & eximia, hic opima dicuntur. Porro noſtri pectoris duros lapides repelli petit hic uerſus: hoc eſt auferri a nobis cor lapideū & durum, darique cor carneum & molle. ut ſe facturum promiſit Deus populus Iſrael: per Ezechielem prophetam. Cum uero ſubiungit, aſperum planans iter, alludit plane ad oraculum Eſaię de ſancto Ioanne dictum, & teſte Luca in eo completum. Et erūt praua in directa, & aſpera in uias planas. Vnde praua, directa fiunt (ut exponit Gregorius) cum malorum corda per iniuſtitiam detorta, ad iuſtitiæ regulam diriguntur. Et aſpera in uias planas immutantur, cum immites atque iracundæ mentes, per infuſionem ſupernæ gratiæ ad lenitudinem manſuetudinis redeunt.

Ezech. 11 *Eſa.* 40.

12 In duodecimo uerſu. Mentibus pulſa luuione puris. Non hic liuione legendum eſt, per i in prima ſyllaba. ſed Luuione per u: a nominatiuo Luuio, onis. Quod quidem nomen: luem, ſordemque & uitiorum labem hic ſignat, ſiue illuuiem. & a luo, is, ere, pficiſcitur. Liuio uero, onis: ne latinum quidem eſt, quātum norim neque a liuor aut liueo formatur: ut confingunt aliqui. Quod denique in eodem uerſu dicitur. rite dignetur ueniens ſacratos pone re greſſus, oratio eſt deprecatoria: ut Deus ipſe mundi cōditor & ſaluator dignetur ad mentes noſtras puras & peccatis expurgatas uenire, & in illis ſuæ maieſtatis ueſtigia pedeſq; figere. ſicut diligentibus ſe promiſit quòd ad eos ueniet, & manſionem apud eos faciet. Quòd pro ſua bonitate præſtet nobis amator hominum, Deus benedictus in ſecula. Amen.

Ioan. 4.

De ſanctis apoſtolis Petro & Paulo.

1 *Aurea luce & decore roſeo.*
Lux lucis oē pfudiſti ſeculū,
Decorans cœlos inclytɩ martyrio.
Hac ſacra Dei, quæ dat reis ueniam.

Præſens hymnus metri iambici ſenarij formam gerit, & imaginem: in unoquoque uerſu quatuor huiuſcemodi carmina complectens. uerum a legitima pedum huiuſce metri collocatione & ſitu: longe ab

2 *Ianitor cœli, doctor orbis pariter.*
Iudices secli, uera mundi lumina.
Per crucem alter, alter ense triumphans.
Vitæ senatum laureati possident.
3 *Iam bone pastor Petre, clemens accipe*
Vota precantum & peccati uincula
Resolue tibi potestate tradita.
Qua cũctis cœlũ uerbo claudis, aperis.
4 *Doctor egregie Paule, mores instrue.*
Et mẽte polum nos transferre satage.
Donec perfectum, largiatur plenius
Euacuato, quod ex parte gerimus
5 *Oliuæ binæ, pietatis unicæ.*
Fide deuotos, spe robustos maxime,
Fonte repletos charitatis geminæ,
Post mortem carnis impetrate uiuere.
6 *Sit trinitati sempiterna gloria.*
Honor, potestas atque iubilatio.
In unitate. cui manet imperium
Ex tunc & modo, per æterna secula.

est: Nam nunc trochæum, nũc pyrrhichium promiscue pro spondeo & iambo continet, uocalem etiam uocali aut literæ m terminali sine collisione subiunctam interdum habet.

Author eius fuisse dicitur Elpis, uxor Seuerini Boetij, uiri inter Latinos facile doctissimi. Cuius & thori socia, in modulatione carminum, Latino sermone & sacris literis, hoc quasi argumẽto atq; indicio dinoscitur fuisse admodũ erudita.

Laudatur in eo primum diuina bonitas, quod totum mũdum beatorum apostolorum Petri & Pauli gloria ac splẽdore illustrarit. Deinde celebrantur ipsorum præconia, nunc simul & iunctim, ut in secundo & quinto uersu. Nũc uero singulatim & separatim: ut in tertio & quarto, Nam tertius ad solum beatum Petrum dirigitur, quartus uero ad solum Paulum.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Lux lucis omne perfudisti. Geminatur hæc dictio lux in numero singulari, ad significandam excellentiã atque eminentiam, quoniam usus Latinorũm pluralem numerum huius nominis lux potissimũ in genitiuo nequaquã recipit Christus autem hic lux lucis (ut & alias sæpe in hymnis) dicitur: quoniam lux est

ſuperintellectualis & ſuperſubſtantialis: omnem ſuperans lucem cum corporalem tum ſpiritualem. Ipſe itidem totũ mundum perfudit clara & fulgida luce doctrinæ apoſtolicæ: & roſeo uenuſtate martyrii. Roſa enim ob colorem ſanguineum quem præfert: martyribus aſcribi ſolet. ſicut lilium ob candorem, uirginibus. nam ambo apoſtoli qui in hoc hymno celebrantur, & doctrinæ euangelicæ prædicatores fuerunt, & martyrij corona adornati ſunt. Porro cœlorum nomine hic apte intelliguntur apoſtoli: ꝙ ita cæteris hominibus dignitate præcellunt, ut cœlum terræ ſupereminet & ea præſtabilius eſt Quod & in ſacris elo-
Pſal.18. quijs etiam crebro obſeruari conſpicitur. ut ibi. Cęli enar
Pſal.86. rant gloriam Dei, & annunciauerunt cœli iuſtitiam eius. quorum utrunque: apoſtolis attribuitur.

2 In ſecũdo uerſu. Iudices ſęcli, uera mũdi lumina. Quòd ſeculi ſint iudices: teſtatur dominus noſter apud Mat-
Matth.19. thæum dicẽs. Amen dico uobis, quòd uos qui ſecuti eſtis me in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim, iudicãtes duodecim tribus Iſrael. Et Paulus ad Corinthios ſcri-
1.Cor.6. bens de ſe & aliis electis, dicit. Nonne & angelos iudicabimus? Quòd autem uera mundi ſint lumina, ex uerbis do
Matth.5. mini conſtat, quibus dicit ad apoſtolos. Vos eſtis lux mũdi. Horum quidem duorum alter, ſcilicet Petrus: per crucẽ triumphauit. alter uero utpote Paulus, triumphauit enſe. quia & hic pro nomine Chriſti gladio obtruncatus eſt, ille uero cruci affixus. Demum ambo laureati, id eſt lauro coronati, immo uictrice ęternæ gloriæ corona exornati, poſſident ſenatum uitæ. quia aſcripti ſunt ſenatoribus regni cœleſtis: & facti aſſeſſores æterni iudicis. Eſt enim ſenatus: ipſorum ſenatorum cœtus atque conſeſſus. Virgilius. Iura magiſtratuſque legunt, ſanctumq; ſenatum.

3 In tertio uerſu. Tibi poteſtate tradita. Soluendi peccata
Mat.16. poteſtas eſt tradita Petro, cum dixit illi dominus. Tibi dabo claues regni cœlorum. & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis. & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Et propter huiuſmodi authoritatem ligandi & ſoluendi, ipſe, ianitor & clauiger cœli dicitur. & uerbo ferente ſententiam ligationis aut ſo

lutionis: cœlum cunctis aut claudere aut aperire. Quæ omnia, spiritualem, & diuina dicentem mysteria, acquirũt intelligentiam.

4 In quarto uersu. Et mente polum nos transferre satage. Sicut (inquit) tu ipse O Paule raptus fuisti spiritu in tertiũ cœlum atque in paradisum, & audisti ibi arcana uerba quæ non licet homini loqui. ita satage, enitere, ac elabora & nos famulos tuos animo in cęlum subuehe, ut terrenis curis abiectis, cœlestia tantum curemus & meditemur. Quod autem subiungitur in eodem uersu donec perfectũ largiatur plenius: respondet illi sententiæ beati Pauli in prima ad Corinthios epistola. Ex parte cognoscimus: & ex parte prophetamus Cum autem uenerit quod perfectum est, euacuabitur qđ ex parte est. Nunc cognoscimus ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. 2. Cor. 12 1. Cor. 13.

5 In quinto uersu. Oliuæ binæ pietatis unicæ Duo prædicti sacratissimi apostoli dicuntur duę oliuę, quia uiri sunt misericordię, a quibus ꝓfluxit oleum benignitatis & lenitatis per salutarem doctrinam, peccatorum ulceribus salubriter medentem. Vir enim iustus, oliuæ comparatur in psalmo, cũ ait. Ego autem sicut oliua fructifera in domo domini. Vnicæ tamen sunt pietatis: quia eadem consimilisꝗ in utroque benignitas est, & facilis ad peccatores conuertendos in rectam uiam condescensio. Cum uero subiũgit, fide deuotos, spe robustos, fonte repletos charitatis geminæ, tria innuit uirtutum præcipuarum (quibus mens in deum nititur: & quas theologicas uulgo appellant) charismata. de quibus Paulus ad Corinthios ait. Nunc autẽ manent fides, spes, charitas, tria hæc maior autem horum charitas. Geminam uero charitatem appellat, ꝓpter duo præcepta habendæ charitatis, in Deum scilicet & proximum. De quibus dominus apud Matthæum, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. In his enim duobus mandatis: tota lex pendet, & prophetæ. Psal. 51. Matt. 22.

De *sancta Maria Magdalena.*

1 *LAuda mater ecclesia,* Carmen iambicum dime-
Lauda xp̄i clementiam. trum in hoc hymno uidetur

Qui septem purgat uitia,
Per septiformem gratiam.

2 *Maria soror Lazari*
Quæ tot commisit crimina,
Ab ipsa fauce tartari
Redit ad uitæ præmia.

3 *Post fluxæ carnis scandala,*
Fit ex lebete phiala.
In uas translata gloriæ:
De uase contumeliæ.

4 *Aegra currit ad medicum,*
Vas ferens aromaticum.
Et a morbo multiplici.
Verbo curatur medici.

5 *Surgentem cum uictoria*
Iesum uidit ab inferis.
Prima meretur gaudia:
Quæ plus ardebat cæteris.

6 *Contriti cordis punctio*
Cum lachrymarum fluuio,
Et pietatis actio
Ream soluit a uitio.

7 *Soli Deo sit gloria,*
Pro multiplici gratia:
Qui culpas & supplicia
Remittit, & dat præmia.
Amen.

obseruatum, non tamen suos habet pedes legitime dispositos, neque ea quam requirit mensura concinnatos. Nempe spondeus in secundo loco sæpe reponitur, trochæus itidem & pyrrhichius in locis anterioribus promiscue sedem habere conspiciuntur. Studuit autem potius author in eo rythmicam quandam uocalitatē quam carmē exprimere, quòd cuiusque uersus duo carmina adinuicem respondent in simili syllabarum exitu. nunc quidem primum cum tertio & secundum cum quarto, nunc uero primum carmen cum secundo eiusdem uersus, & tertium cum quarto.

Laudatur in eo sacratissima Maria Magdalena ob salutarē pœnitentiam quam post mundi illecebras ad Christi egit ue-
Lucæ.7. stigia, ut Lucas euangelista scribit. Deinde ad tantam euecta est dignitatem, ut dominicæ resurrectionis nuncia ad apostolos missa fuerit. & prima omnium quorum meminerunt euangelistæ. ipsum dominum rediuiuum uidere est promerita, & notas audire ac reddere uoces.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Qui septem purgat. Id secundum materiam subiectam intelligendum est, præsertim in beata Maria Magdalena, licet in reliquis omnibus ad ipsum confugientibus illud etiam sit uerū.
Lucæ 8. Dicunt enim sancti euangelistæ Lucas & Marcus: Iesum
Marci.16 Christum de Magdalena eiecisse septem dæmonia. quorū nomine secundum sacros authores septem peccata mortalia sunt accipienda: quæ purgauit in ea dominus noster

per septem dona spiritus sancti. Quippe septē diuini spiritus charismata. septem illis capitalibus uitijs a spiritu dęmonico profectis omnino ex opposito respondent.

3 In tertio uersu. Fit ex lebete phiala. Lebes, etis, uas est æneum in quo carnes bulliunt, feruenteq; aqua decoquūtur. quod & olla, & cacabus, & caldaria interdum etiam nominatur. Phiala uero uasculum est uini aut aquæ, ex auro, crystallo, aut uitro conflatum. & ergo longe preciosius est & tersius lebete: atque ad digniorem usum applicatū. Est igitur hic sermo, apta uelatus metaphora, significans quòd Maria Magdalena prius sordida, ac atra uitijs, & feruens carnalibus concupiscentiis: facta est deinde munda, diuinæq; gratiæ receptaculum, & uirtute adornata. Et id ipsum exponitur clarius per subiunctam continuo sententiam, in uas translata gloriæ de uase contumeliæ, sumptā ex Paulo ita scribente ad Timotheum. In magna autem domo, non solum sunt uasa aurea & argētea: sed & lignea & fictilia. & quædam quidem in honorem, quædam uero in contumeliam. Si quis ergo emundauerit se ab istis: erit uas in honorem sanctificatum, & utile domino, ad omne opus bonum paratum. *2. Timo. 2*

6 In sexto uersu. Prima meretur gaudia. Illud consonat uerbo euangelico Marci dicentis. Surgens autem Iesus mane prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ: de qua eiecerat septem dæmonia. Quòd autem plus cæteris arderet: aperto ostendit testimonio hæc sancta amatrix. quoniam discipulis Ioanne & Petro a monumento discedentibus: illa non inde abscessit. sed graui affecta dolore quod non inueniret eum quem diligebat anima sua, stabat ad monumentum foris plorans. Vnde hunc euangelii locum exponens Gregorius ait. Qua in re pensandum, huius mulieris mentem quanta uis amoris accenderat, quæ a monumento domini etiam discipulis recedentibus nō recedebat. Exquirebat quem non inuenerat, flebat inquirendo. & amoris sui igne succensa, eius quem sublatū credidit, ardebat desiderio. *Marc. 16.* *Ioan. 20.*

De sancta Anna.

Lucis huius festa
Colat plebs honesta,

Præsens hymnus, carmini trochaico trimetro persimilis

est in syllabarum numero, in unoquoque uersu quatuor cõtinẽs carmina, quorum singulum tres cõplectitur pedes disyllabos. Verum cum hi frequentius trochæi esse deberẽt potissimum in duabus primis sedibus, loco eorum nũc spondeus, nunc iambus, nunc pyrrhichius sine delectu constituitur. Sicut & in eo hymno. Aue maris stella: Dei mater alma. cui iste propemodum assimilatur. Verum id peculiare habet hic hymnus, quòd cuiusq; uersus eius prima duo carmina similem habent syllabarũ exitum: & duo postrema etiã inter se hanc rythmicam seruant consonantiã terminalẽ.

Celebrãtur in eo laudes gloriosæ matronæ & sanctæ Annæ, cui id singulari priuilegio a Deo indultum est, quòd mater fuerit genitricis dei, Christique parentis.

Deum cæli dignis
Confrequentans hymnis.
2 *Ex hac carnis planta:*
Surgit uirgo sancta.
Ex hoc fluit fonte,
Lapis cæsus monte.
3 *Annam sic expresse*
Fudit radix Iesse,
Vt sit mater matris
Nati Dei patris.
4 *Mater matris Christi*
Ex hoc mundo tristi
Migrans fide bona,
Sumit uitæ dona.
5 *Cœlo iam sublata*
Mulier beata:
Suo nos precatu
Purget a reatu.
6 *Trino laus & uni*
Deo sit communi.
Cum quo uiuit Anna
Simul cum Maria. Amen.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Lapis cæsus monte Sumptus est hic locus ex Daniele propheta. qui in expositione somnii Nabuchodonosor regis Babylonię, inter cętera dixit. Videbas ita donec abscisus est lapis de mõte sine manibus, & percussit statuam in pedibus eius ferreis & fictilibus, & comminuit eos. Et paulopost. Lapis autem qui percusserat statuã: factus est mons magnus, & impleuit terram. Sane per lapidem abscisum de monte sine manibus, intelligitur etiam ad literam dominus, noster Iesus Christus, qui lapis est angularis, missus a Deo in fundamentis Syon (ut ait Esaias) ecclesiæq; catholicę. Per montem autem unde abscisus est lapis ille, accipitur sacrosancta uirgo Maria, dignitate singulari & præcellẽtia gratiaru in sublimis, & cæteris omnibus hominibus haud se-

Dan.2. *Esa.28.*

cus ſupereminens,quam mons terræ planiciem altitudine longe tranſcendit. Cui merito id pſalmi poteſt adaptari. Mons Dei,mons pinguis, mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo. Et hic quidem lapis præciſus eſt de hoc monte myſtico ſine manibus, quia ſine humano adiutorio aut conſortio ſanctiſſima uirgo Chriſtum dominum,caſtis concepit uiſceribus. Quoniam igitur ex beata Anna nata eſt deipara uirgo Maria,& ex hac natus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus,conſequēs eſt ipſum & ex ſancta Anna ſumpſiſſe originem ſecūdum carnem. quod hic etiam uerſus recte aſtruit. *Pſal.67.*

3 In tertio uerſu. Fudit radix Ieſſe, Beata Dei mater & uirgo Maria,ex ſtirpe Dauid & radice Ieſſe progenita eſt,ſicut prædixerat Eſaias. Egredietur (inquit) uirga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini. Vbi per uirgam, intelligitur ad literā uirgo Maria.& per florem inde prodeuntem, dominus noſter,etiam ſine hæſitatione ex progenie Dauid natus. ut aperta ſcripturarum comprobant teſtimonia. Quare & ſancta Anna ex qua prodiit uirgo Maria,eius & filius Ieſus Chriſtus etiam ex ſtirpe Dauid emanauit. Non.n. poſſunt ex diuerſa origine prodire parentes & liberi,cum filii,progenitorum ſequantur ſtemmata. *Eſa.II.*

In transfiguratione domini.

1 *Gaude mater pietatis*
In ualle gementium,
Pro ducato dignitatis.
Chriſti regis omnium.
Quo dilecta prædotaris
In culmine montium.

2 *Vbi patres præcellentes*
In mortali corpore,
Admirantes,aſsiſtentes
De tam grandi munere,
Diuinum lumen cernentes
In creato lumine.

3 *Quod uertices prophetarū*
Præcolunt deuotius.
Moyſes lumen præclarum

Hymnus iſte carmini trochaico,alcmanio & euripidio alternatim intextis eſt perſimilis:in unoquoque uerſu ſex habens carmina. quorum primum,tertiū,& quintum quatuor habēt pedes diſyllabos, penultimamq; longam aut in tenore prolationis longæ perſimilem, & in exitu ſyllabarū conſonantiam atque conformitatem. Secūdum uero, quartum,& ſextum, tres habent pedes itidem diſyllabos, & ſyllabam in calce ſuperabundan-

tem, insuper penultimam sylla bam seruant breuem, & mutuum in exitu syllabarum responsum eundemq; sonum Verum loco trochæi, qui hoc in carmine deberet tenere dominatũ & omnibus in locis præ sertim paribus constitui: ponitur nunc spondeus, nunc iambus, nunc pyrrhichius, contra huiusce carminis leges.

Inuitatur in eo ecclesia fidelium adhuc in terris subsistẽs, ad gaudium & exultationẽ in domini transfiguratione gloriosa demonstrandam, ob sacratissima mysteria & cœlestis gloriæ & manifestationis sanctæ trinitatis, inibi reserata atque declarata coram testibus ueteris & nouæ legis.

Legis datæ cœlitus,
Et Helias iubar magnum
Zælo Dei feruidus.
4 *Præsentia deitatis*
Declaratur prouide,
In audita uoce patris
De supremo germine.
Et spiritu ueritatis
Forma nubis lucidæ.
5 *Genitori genitoq;*
Laus & iubilatio.
Salus, honor, uirtus quoque
Sit & benedictio,
Procedenti ab utroque
Compar sit laudatio. Amẽ.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. In culmine montium. Id dictum est, aut quia ecclesia hic militans, in monte sancto Syon constituta in scripturis dicitur, secun-
Psal 86. dum illud uerbum psalmi. Fundamenta eius in montibus sanctis. & per hanc transfigurationem sublimata, & nouis dotata dignitatum insignibus effulget. aut quia ipsa domini transfiguratio, in fastigio excelsi montis (ut enarrat euangelium) ostensa est.

2 In secundo uersu. Vbi patres præcellentes. Isti eximii patres fuerunt tres filij Apostoli, Petrus, Ioannes, & Iacobus fratrer eius, assumpti a domino & admisi ad fœlix illud & sacrum spectaculum trãsfigurationis dominicæ. Et recta dicuntur prȩcellentes. Nam antiquis patribus patriarchis & prophetis ipsi tanto fuerunt præstantiores, quanto Christus Moyse, noua lex ueteri, & ueritas imagine ac umbra est eminentior. Viderunt illi, diuinum lumen cœlestis gloriæ quam tunc prælibarunt, in lumine creato ipsos circunfulgente, & clarissimo iubare illis irradiante.

3 In tertio uersu. Quod uertices prophetarum. Moyses & Helias hic dicuntur uertices prophetarum, quoniam inter

cæteros

cæteros prophetas eminentiam & primatum habēt in iis quę peculiaria ipsis sunt & propria, ac singulariter hic expressa. Moyses enim antiquę legis a Deo acceptę factus est promulgator ad populum: quod nulli aliorum ꝓphetarum cum eo est commune. Insuper & de præteritis enarrationem propheticam contexuit ab origine mundi ad sua usque tempora: itidem & de futuris, ut suscitatione noui prophetæ de medio populi Israel. Idcirco in eius laudem dicunt sacra eloquia: cum finem de ipso loquendi faciūt. Non surrexit propheta ultra in Israel sicut Moyses: quem Deut.18.
nosset dominus facie ad faciem in omnibus signis atque portentis quæ misit per eum ut faceret in terra Aegypti Deut.34.
Pharaoni & omnibus seruis eius, uniuersæq; terræ illius. Helias uero in feruore diuini zæli (quo & reges Israel constanter increpabat, & reginam impiam crudelemq; non uerebatur: prophetas Baal occidit, & populum Israel ad 3.Reg.18.
Dei ueri cultum perduxit) nullum habuit prophetarū illi iure æquiparandum. Ideo in eius præconium dicit Ecclesiasticus. Et surrexit Helias propheta quasi ignis & uerbum ipsius quasi facula ardebat. Verbo domini continuit cœlum: & deiecit a se ignem terræ. Qui receptus est in turbine ignis, in curru equorum igneorum.

4 In quarto uersu. De supremo germine. Germen dicitur, Eccle.48.
quod ab alio pullulat, germinandoq; exoritur. Filius autem Dei ex patre genitus est, natiuitate quidem intemporali & æterna: ideo recte germen patris dicitur, & quidem supremum. Nam prima & summa est illa unigeniti ad Deum patrem filiatio, cæterarúmque omnium propagationum naturalium ueritas: ex qua omnis (ut ita dixerim) filialitas in cœlo & in terra nominatur. Vox autem patris in transfiguratione dominica audita de supremo germine: fuit uox illa paterna cœlo delapsa, & filij sui testificatoria. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. At uero nubes lucida obumbrans discipulos in eadem transfiguratione: spiritum sanctum insinuauit, qui spiritus est lucis, disciplinæ & refrigerij contra æstus uitiorum. Matth.17.

In eodem festo transfigurationis, alius hymnus.

Hic hymnus cū carmine iābico dimetro conuenit in certo debitoq́ʒ syllabarum numero, qui in unoquoque carmine est octonarius: non autem in legitima pedum collocatione. Nam modo trochæum, modo pyrrhichium habet: ubi spondeus aut iambus habere sedem situmq́ʒ deberet. Cæterum uisus est eius author (quisquis is fuerit) rythmicę potius sonoritatis quàm metri rationem habuisse. Nam in unoquoqʒ uersu, primi & tertij carminis similem studiose obseruauit syllabarum exitum, similiter secundi & quarti carminis terminalem consonantiam.

Commendatur in eo mira Christi benignitas, qui militibus suis in acie pugnaturis contra sæuitiam dæmonis, ostendere dignatus est in hac sua trāsfiguratione futurorum in regno cœlesti præmiorum magnitudinem ac speciem. ut illorum assequēdorum spe atque fiducia erecti: acrius insurgant in hostem & libentius durissima quæque perferāt. Nam (ut ait Mantuanus) Efficiunt pugnam præmia magna leuem.

1 *Nouum sidus exoritur*
Christi pia clemētia,
Quo tenebrosa premitur
Inimici sæuitia.

2 *Insurgere cum nititur*
Malignitatis spiritu:
Ex aduerso resistitur
Præpotenti exercitu.

3 *Roborantur in acie:*
Intuentes signaculum:
Desudantes militiæ:
Vt assequantur brauium.

4 *Pro quo se cūctis obijcit*
Beatum in mysterio
Christus, & tandem pficit
Regnans in cœli solio.

5 *Gloria tibi domine*
Potestas & imperium:
Qui certantibus agie
Aperte monstras præmium.
Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Nouum sidus exoritur. Nomine noui sideris, per metaphoram translatitiamq́ʒ locutionem hic intelligitur sacrum transfigurationis domini mysterium; terris de nouo exhibitū. quod haud minus spirituali claritate perfundit pias hominum mentes, quàm sensibile sidus claro splendore oculos corporales. In eo enim lumine transfigurationis dominicæ: perspicitur imprimis attestatio de Christo per ueteris & noui testamenti patres, per legem itidem & prophetas: q̄

ipse is est qui missus est a Deo ad mundi salutem. Secũdo supremæ ac indiuiduæ trinitatis, in eadem est manifestatio. patris qdem, in uoce. filij uero: in carne fulgida & cœlesti splendore conspicua. spiritus autem sancti, in nube lucida. Tertio gloriæ beatorum in regno cœlesti manifestata est species & quædam repræsentatio, ex qua tanquã subrutila imagine coniectare posint discipuli eorumq; affectatores fideles, quanta sit amplitudo & copia beatitudinis æternæ, repromissæ ijs qui legitime in agone certauerint: ut exinde incitentur ad animose dimicandum contra aduersarios.

3 In tertio uersu. Desudantes militiæ. Non hic desidentes legendum est, ut aliqui habent libri. quòd eius dictionis significatio, sensui huius loci repugnet. Est enim desidere: cum quiete sedere, & quasi continue sedere, seu sedendo tempus consumere. Vnde formantur deses & desidiosus, idem significantia quod ociosus & ignauus. & desidia, ocium, ignauia. At qui desidet, neque recte exercet militiam neque ad assequendum brauium se accingit. Desudare uero est cum sudore elaborare, eniti & conari. quod qui facit, munia militiæ recte exequitur, & brauio dignus habetur. Itaque milites Christi, apostoli scilicet & discipuli, intuentes spectaculum illud futuri in cœlo premij, exinde roborantur, confortanturq; in acie & bello spirituali contra hostes iustitiæ & ueritatis. desudantes ac insistentes illi militiæ, agoni & certamini, ut assequantur brauiũ, cuius dulcedinem, preciositatem & pulchritudinem aliquantulum prægustarunt.

4 In quarto uersu. Pro quo se cunctis obijcit. Christus (inquit) pro illo brauio assequendo se in hac transfiguratione omnibus proponit atque ostendit in forma gloriosa, quasi iam beatum. Integram autem beatitudinem & plenam atque completam, perfecte nunc ostendit cœlestibus ciuibus in regno suo immortali. Itaque tunc cum transfiguratus est, in parte exhibuit, atque in portiuncula quadam ante monstrauit, quod postea perfecte atque exuberanter erat daturus. ut per illud tantillum, inuitaret ad influentisimum suum fontem.

De sancto Augustino.

Hymnus iste, trochaicus est, alcmanio metro & euripidio alternatim intermixtis compositus. sicut hymnus ille prius explicatus. Corde natus ex parentis, ante mundi exordium. Verum non ita accuratam seruat legitimorũ pedum suis in locis constitutionem, cum loco trochæi nunc spõdeum, nunc pyrrhichiũ, nũc iambum recipiat.

In eo ad beatum Augustinũ supplex habetur fidelis populi oratio, ut nobis apud Deũ patronus sit & adiutor. Eximię itidem illius uirtutes, paupertas spiritus, synceritas ueritatis catholicæ, diligentia interpretandi scripturas sacras, & conscriptio regulæ monasticæ, deinde celebrantur. Quę omnia latius innotescunt cũ cæteris hic non expressis eius præconiis, ex uita eiusdem, quam cõscripsit uir uenerabilis Possidonius, episcopus Calamẽsis qui quadraginta fere annos cũ ipso beato Augustino conuersatus est, & magna eidem familiaritate quotidianaq; consuetudine coniunctus. Et quoniam illa facile a quouis haberi põt, iampridem in lucem emissa, non opus est ipsam hic recensere, ne actũ agere uideamur aut superuacuo labore occupari.

1 *Magne pater Augustine*
Preces nostras suscipe,
Et per eas conditori
Nos placare satage.
Atque rege tuum gregem
Summum decus præsulum.

2 *Amatorem paupertatis*
Te collaudant pauperes,
Assertorem ueritatis
Amant ueri iudices.
Frangis nobis fauũ mellis,
De scripturis differens.

3 *Quæ obscura prius erant*
Nobis plana faciens:
Tu de uerbis conditoris
Dulcem panem conficis.
Et propinas potum uitæ
De psalmorum nectare.

4 *Tu de uita clericorum*
Sanctam scribis regulam.
Quã q amãt et sequũtur,
Viam tenent regiam.
Atque tuo sancto ductu
Redeunt ad patriam.

5 *Regi regum salus, uita,*
Decus & imperium.
Trinitati laus & honor
Sit per omne seculum,
Qui consortes nos ascribat
Supernorum ciuiũ. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Nos placare satage. Satago secunda syllaba correpta, ex sat aduerbio & ago componitur. facit pręteritum sategi, supinum uero sactum. Significatq; nunc anxium & solicitum esse, geniti-

uumq; poscit. Terentius. Is suarum rerum satagit. Nunc festinare & diligentem esse. Plautus. Nunc satagit: adducit domum. Denique interdum eniti signat & laborare. ut in hoc loco: & in hymno superius explicato de sancto Paulo. & mente polum nos transferre satage, id est stude & conare.

2 In secundo uersu. Amatorem paupertatis. Euangelicæ paupertatis atque spontaneæ beati Augustini: testimonium perhibet Posidonius in uita ipsius dicens, quòd factus presbyter monasterium intra ecclesiam mox instituit: & cum Dei seruis uiuere cœpit secundum modum & regulam sub sanctis apostolis cõstitutam. maxime ut nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed essent eis omnia communia, & distribueretur unicuique prout cuique opus erat. quod iam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeasset. Quòd si amplius expetitur paupertatis ipsius argumẽtum audiatur rursum Possidonius de eo scribens. Testamentum autem nullum fecit, quia unde faceret, pauper Christi non habuit.

In eodem uersu. De scripturis differens. Singularis in beato Augustino fuit diligentia conscribendi libros ad explanationem diuinorum eloquiorum ut his uerbis testatur Posidonius. Tanta autem ab eodem dictata ac ædita sunt, tantaque in ecclesia disputata, excepta atque emendata, uel aduersus diuersos hæreticos conscripta, uel ex canonicis libris exposita ad ædificationem sanctorum ecclesiæ filiorum, ut ea omnia uix quisquam studiosorum nosse ac perlegere sufficiat. Dicitur autem hic Augustinus de scripturis differens, nobis fauum mellis frangere, ꝓpter admirabilem sui eloquij suauitatem & sermonis dulcedinem, quam in suis operibus habet. necnon & propter sacrorum eloquiorum dulcorem, de quibus dicit psalmus. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Et alio in loco, iudicia domini dulciora dicuntur super mel & fauum. *Psal. 118.* *Psal. 18.*

3 In tertio uersu. Tu de uerbis conditoris. Quoniam nõ in solo pane uiuit homo: sed & in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Et de isto pane, potuque spirituali dicit Ecclesiasticus quòd dominus cibabit uirum iustum & *Deute. 8.* *Eccle. 15.*

timentem Deum pane uitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit eum. De pſalmorum autem nectare hic pręſertim fit mentio, quoniam in pſalmos omnes beatus Auguſtinus copioſam & luculentam elaborauit expoſitioné. cuius ſentẽtias breuibus conſtrinxit. Caſsiodorus in ſua elucubratione admodum pręclara ſuper pſalteriũ.

4 In quarto uerſu. Tu de uita clericorum. Regula illa a beato Auguſtino conſtituta, inſcribitur de communi uita clericorum cuius initium eſt. Ante omnia fratres chariſsimi diligatur Deus, deinde proximus, quia iſta præcepta ſunt principaliter nobis data. Quam deinde eximius pater Hugo de ſancto Victore, eam profeſſus, breui & facili explanatione elucidauit. At uero clerici dicuntur, non (ut uulgaris eſt multorum ſentẽtia) ſcholaſtici aut eruditi, uel ſtudio literarum addicti. ſed qui eccleſiaſtico ordini ſe manciparunt, & iam ſacris initiati ſunt, aut propemodum ut initientur diſpoſiti, atque ad id deſtinati. Cleros enim: Latine ſors dicitur, ſiue ſorte electus. Inde clericus, ſortitus dici poteſt & in domini ſortem aſcitus, qui ſcilicet eccleſiaſticæ uitæ inſtitutum amplectitur. Hieronymus ad Nepotianum. Propterea uocantur clerici, quia de ſorte ſunt domini, uel quia dominus ipſe, ſors id eſt pars clericorum eſt. Et quia uel ipſe pars domini eſt, uel dominum partem habet, talem ſe exhibere debet, ut & ipſe poſſideat dominum & ipſe poſsideatur a domino.

In eodem uerſu. Viam tenent regiam. Via regia hic dicitur recta mandatorum Dei ſemita, quæ ducit ad uitam, non declinando ad dexteram aut ſiniſtram per abrupta aut deuia uitiorum. Dicitur enim in rebus corporalibus uia regia, quæ publica eſt & trita regionis uia, per quam conſtitutũ eſt & conſuetum uiatores ipſos progredi debere. ut in libro numeri capite uigeſimo primo dixerũt filij Iſrael ad Seon regẽ Amorreorum. Via regia gradiemur, donec tranſeamus terminos tuos. Quod & in præcedente eiuſdem libri capite ad Regem Edõ his dixerant uerbis. Gradiemur uia publica, nec ad dexteram nec ad ſiniſtrã declinãtes, donec trãſeamus terminos tuos. Rurſum eodẽ loco. Per tritã gradiemur uiam. Itaq; a ſenſibili uia & materiali ad ſpũalem & myſticam. hic apta eſt translatio.

Nume. 21

De ſancto Michaele archangelo.

1 *Chriſte ſanctorum decus angelorum*
Rector humani generis & author,
Nobis æternum tribue benignus.
Scandere cœlum.

2 *Angelum pacis Michael, ad iſtam*
Cœlitus mitte rogitamus aulam.
Nobis ut crebro ueniente creſcant
Proſpera cuncta.

3 *Angelus fortis Gabriel, ut hoſtem*
Pellat antiquum, uolitet ab alto.
Sæpius templum ueniens ad iſtud
Noſtri miſertus.

4 *Angelum nobis medicum ſalutis.*
Mitte de cœlis Raphael, ut omnes
Sanet ægrotos, pariterque noſtros
Dirigat actus.

5 *Hinc Dei noſtri genitrix Maria,*
Totus & nobis chorus angelorum
Semper aſſiſtant, ſimul & beata
Concio tota.

6 *Præſtet hoc nobis deitas beata.*
Patris ac nati, patiterq; ſãcti
Spũs, cuius reboat in omni
Gloria mundo. Amen.

Carminis ſapphici forma nõ omnino ad unguem ſeruatur in hoc hymno. Nam interdum loco trochæi in prima ſede ponitur ſpondeus, & pro dactylo in tertia ſede tribrachus, & pro trochæo in quarto loco ſæpius collocatur pyrrhichius. Inſuper in carmine adonico tertij uerſus, pro dactylo conſtituitur primo loco palimbacchius ſiue antibacchius, habẽs duas primas ſyllabas longas & poſtremam breuem. Seruatum autem fuiſſet in ſuo tenore carmen, ſi ita clauſiſſet author illum uerſum, nos miſeratus.

Inuocatur autẽ in hoc hymno diuina bonitas, ut angelico præſidio nos muniat, & ab hoſtilibus inſidiis ac incurſibus immunes reddat.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Angelum pacis Michael ad iſtam. Id nomen Michael ponitur hic indeclinabile, cum ſit accuſatiui caſus, quanuis in trito & uulgato uſu declinationem recipiat. ſed eius obliquus non fuiſſet aptus carmini. Inſuper ſecunda eiuſdem dictionis ſyllaba: ponitur hic breuis. attamen apud probatos authores Latinos ipſa potius producitur, ſicut de hac dictione Iſrael ante dictum eſt, in explana

tione illius hymni. Gloria laus & honor tibi sit rex Chrîste redemptor. Et eodem modo dicendum est, quantum ad utrumque iam adductorum: de hoc nomine Raphael in quarto uersu.

3 In tertio uersu. Angelus fortis: Gabriel. Hoc loco alludit author ad interpretationem huius nominis Gabriel, quod tantundem ualet sicut fortitudo Dei. quemadmodum testatur Beda in explanatione euangelij. Missus est angelus Gabriel à Deo, dicens. Raro legimus quia apparentes hominibus angeli, designentur ex nomine. Verum quotiescunque id fit: ideo utique fit, ut etiam nomine ipso quid ministraturi ueniant, insinuent. Gabriel nanque, fortitudo Dei dicitur. Et merito tali nomine præfulget, qui nascituro in carne domino testimonium perhibet, de

Psal.23. quo propheta in psalmo. Dominus (inquit) fortis & potens, dominus potens in prælio. Eandem quoque sententiā astruit Bernardus in prima homelia eiusdem euāgelij.

4 In quarto uersu Angelum nobis medicum salutis. Ra-

Thob.6. phaelem angelum uocat hic medicum, ob sacram Tho-

Thob.8. biæ historiam in qua narratur Thobiam iuniorem comitatus illum eripuisse ab immanis piscis deuoratione. Iecore eiusdem piscis superposito carbonibus, compescuisse dæmonium, quod septem Saræ uiros strangulauerat.

Thob.11. Et denique felle illius piscis imposito oculis Thobiæ senioris. uisum sexennio illi adeptum restituisse.

5 In quinto uersu. Et beata concio tota. Concio, onis: aliquando locum suggestumque significat, unde ad populum uerba fiunt. aliquando uero ipsam populi multitudinem, conuocatam ad audiendum concionantem. Denique interdum ipsam orationem signat, quæ habetur ad populum. Inde concionari, est ad populum orationem habere, & concionator, qui publicam habet orationem. Cæterum ratione secundæ acceptionis, omnis congregatio, cœtus & concessus multitudinis, nomine concionis significatur. ut hic omnis sanctorum chorus, concio dicitur.

De sancto Michaele, alius hymnus.

Hic hymnus carmine alcmanio ac euripidio trochaico cō-

1 *Tibi xpe splēdor patris*
Vita, uirtus cordium

In conspectu angelorum
Votis uoce psallimus.
Alternantes concrepando
Melos damus uocibus.
2 *Collaudamus uenerantes*
Omnes cæli milites.
Sed præcipue primatem
Cœlestis exercitus
Michaelem: in uirtute
Conterentem zabulon,
3 *Quo custode procul pelle*
Rex Christe piissime
Omne nefas inimici.
Mundo corde & corpore
Paradiso redde tuo
Nos sola clementia.
4 *Gloriam patri melodis*
Resonemus uocibus,
Gloriam Christo canamus,
Gloriam paraclito.
Qui deus trinus & unus
Extat ante secula. Amen.

mixtus, alternationem utriusq; seruat, in unoquoque uersu sex habens carmina. quorum primum, tertium & quintum, eiusdem sunt formæ. secundum itidem quartum & sextum, inter se mutuum habent responsum. Non tamen semper apte collocantur hic pedes, ut deberent. Nam loco trochæi nunc spondeus admittitur hospes nunc iambus nunc pyrrhichius, nulli pedum disyllaborum negata fere quouis in loco sede.

Collaudatur in eo & deuotis celebratur laudibus Christi benignitas, qui angelis suis mādauit de nobis, ut custodiant nos ī omnibus uiis nostris. Et præcipue Michaeli archangelo principatum dedit & potestatem coercendi serpentem antiquum: a cuius afflatu & ueneno petimus angelico subsidio liberari. *Psal 90.*

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. In conspectu angelorum, uotis uoce psallimus. Sumptus uidetur hic locus ex eo uersu psalmi. In conspectu angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum & confitebor nomini tuo. Cōcrepare autem est dulci harmonia simul canere, & suaue personare carmen. Alternantes itaque concrepamus: cum diuinas concinendo laudes alternamus uices & alternatim cantamus. *Psal. 137.*

2 In secundo uersu. Sed præcipue primatem cœlestis exercitus. Sanctum Michaelem uocat hic author primatem cęlestis exercitus, quòd apud sacram scripturā dicitur princeps exercitus domini. Nemo (inquit Daniel) est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps uester. Sane inter eos angelos qui ministratorij sunt spiritus ad nos, & in ministerium missi ut hæc inferiora gubernent, ipse Mi- *Daniel. 10.*

chael primatum tenet.ut nullus eorum sit nobis nominatim expressus: qui tantam coercendæ aduersæ potestatis acceperit uirtutem. Nomine uero zabulon (quid interpretatur fluxus noctis) accipitur hic (sicut & sæpius in sacris eloquijs) demon, fluens per instabilitatem incõstantiamque & mutabilitatem in deterius, & noctis habens notam propter spirituales tenebras quibus est offusus. Quod autem Michael insigni uirtute dæmonem contriuerit, ex Apocalypsi euadit planum, ubi dicit beatus Ioannes. Factum est prelium magnum in cœlo. Michael & angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius, & nõ ualuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cœlo.

Apoc.12.

3 In tertio uersu Paradiso redde tuo nos sola clementia. Sicut misericordiæ domini sunt, quòd non sumus cõsumpti, quemadmodum peccata nostra exigunt. ita & soli diuinæ ascribendum est misericordiæ: quòd in cœlestẽ gloriam panditur nobis introitus, & non operibus nostris, quamuis etiam ipsa ad salutẽ sint necessaria. Si uis (inqt) ad uitam ingredi, serua mandata. Si enim iniquitates obseruauerit dominus, quis sustinebit iudicium eius? Si itidem secundum peccata nostra faciat nobis, & secundum iniquitates nostras retribuat nobis, quis ausit sperare salutem? Si cum fecerimus omnia quæ præcepta sunt nobis, dicere debemus & uere, serui inutiles sumus. quod debuimus facere, fecimus. quid igitur nobis dicendum, cũ pauca admodum immo fere nulla eorum quæ præcepta sunt ut debuimus fecimus? itaque humili cõfessione dicamus cum beato Paulo. quòd non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum magnam misericordiam suam saluos nos faciet in regno suo cœlesti. & in sola misericordia Dei speremus saluari: neque fiduciæ operum nostrorum tanquam baculo arundineo innitamur.

Thren.3 *Matt.19.* *Luce.17.* *Titum.3.*

4 In quarto uersu. Gloriam patri melodis. Nomen illud melodis, hic trisyllabum est, & adiectiuum, a nominatiuo melodus, a, um, deductum, cuius substantiuum est uocibus. Nam si melodiis tetrasyllabũ legatur, & ineptus erit sensus & nimius syllabarum numerus. Significat autẽ melodus idẽ quod suauis, dulcis & harmonicus, formaturq́

a nomine melos siue melodia.

De *omnibus sanctis.*

1 *CHriste redemptor omnium*
Conserua tuos famulos:
Beatæ semper uirginis
Placatus sanctis precibus.
2 *Beata quoque agmina.*
Cœlestium spirituum,
Præterita, præsentia,
Futura mala pellite.
3 *Vates æterni iudicis,*
Apostolique domini,
Suppliciter exposcimus.
Saluari uestris precibus.
4 *Martyres Dei inclyti,*
Confessoresq; lucidi.
Vestris orationibus
Nos ferte in cœlestibus.
5 *Chorus sacratus uirginum*
Monachorumq; omnium:
Simul cum sanctis omnibus
Consortes Christi facite.
6 *Gentem auferte perfidam*
Credentium de finibus,
Vt Christo laudes debitas
Persoluamus alacriter.
7 *Gloria patri ingenito,*
Eiusque unigenito,
Vna cum sancto spiritu,
In sempiterna secula. Amē.

Carmini iambico assimilatur hic hymnus in forma & specie metri propter numerū syllabarum cuiusque carminis rite obseruatum. Non tamen legitimam sibi uendicat pedū suis in locis cōstitutionem, cum in secunda sede plærunque spondeum pro iambo, & frequēter in anterioribus locis trochæū aut pyrrhichium nunc pro spōdeo nunc pro iambo admittat. Habeat item uocalem: alteri uocali aut literæ m terminali sine collisione proxime post posiam.

In eo ad omnes sanctorum ordines dirigitur oratio, utpote ad Deum, sacrosanctam Dei matrem, angelicos spiritus, sanctos prophetas, apostolos, martyres, cōfessores & uirgines, ut a nobis hostium nostrorū propellant ferociam atque molestiam, æternique regni consortium nobis indulgeant & suæ gloriæ participationem.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Præterita, præsentia, futura mala pellite. Præterita quidem, ut diuina bonitate deleantur, & data facili uenia aboleantur. Præsentia, ut emendentur in melius, & substollantur. Futura uero, ne eueniant nobis, neque sinamur in illa prolabi. Sicut enim præteritorum siue præsentium malorum sine Dei misericordia nō possumus remissionem consequi: ita neque futura declinare ualemus aut euitare, nisi diuina nobis uirtus animū uiresq; ministret.

3 In tertio uersu. Vates æterni iudicis. Per uates (quod recte intelligi potest hic esse uocatiuus pluralis) omnes sancti prophetę accipiuntur, qui unum peculiarem sanctorū constituunt ordinem. Aeterni autem iudicis uates esse merito dicuntur, quoniam fere omnes de futuro domini aduentu ad iudicium perhibuerunt testimonium. Inter omnes tamen principatum habet & primum uendicat locum sacratissimus Ioannes baptista, de æterno etiam iudice contestans, quòd cuius uentilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreū suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Matth.3. 4 In quarto uersu. Nos ferte in cœlestibus. Recta linguæ Latinæ locutio exigeret potius hunc contextum orationis. nos ferte in cęlestia quoniam præpositio in, adiuncta uerbo significanti motum ad locum (quale est uerbum ferte) accusatiuo debet coniungi & non ablatiuo. Author autem huius hymni ut consonantiam in exitu syllabarū seruaret huius carminis cum proxime præcedente, nó curauit exactam ipsius Latinæ locutionis rationē obseruare. Debuerat tamen illis similis desinentia: congruentię & aptitudini sermonis cedere.

6 In sexto uersu. Gentem auferte perfidam Propria perfidi significatio est, qua is dicitur qui datam fidem uiolat. & perfidia diffinitur esse fidei datæ uiolatio. Generali tamen nuncupatione etiam ille perfidus nominatur, qui fidem non profitetur quam deberet amplecti. Cum igitur Agareni & Turcæ aspernentur ludibrioque habeant fidē Christianam ad quam tamen capessendam astringuntur (nam qui non crediderit, condemnabitur. & qui non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filij Dei) ideo omnis illorum caterua, gens perfida hic dicitur. Quam ut Deus auferat de finibus credentium, uel maxime Deum orare debemus quoniam hac præsertim tempestate, nimis in nos grassatur & inualescit. Marc. 16.

De omnibus sanctis, alius hymnus.

Hic hymnus omnino similis est formæ cum præcedente, & idem de utroque ferendum iudicium. Amborū itidem ea-	1 *IEsu saluator seculi,* *Redemptis ope subueni.* *Et pia dei genitrix* *Salutem posce miseris.*

2 *Cætus omnes angelici,*
Patriarcharum cunei.
Et prophetarum merita,
Nobis precentur ueniam.
3 *Baptista Christi præuius*
Et clauiger æthereus
Cum cæteris apostolis,
Nos soluant nexu criminis.
4 *Chorus sacratus martyrū*
Confessio sacerdotum,
Et uirginalis castitas,
Nos a peccatis abluant,
5 *Monachorum suffragia,*
Omnesque ciues cœlici,
Annuant uocis supplicium,
Et uitæ poscant præmium.
6 *Laus, honor, uirtus, gloria*
Deo patri & filio,
Vna cum sancto spiritu,
In sempiterna secula. Amen.

dem est sententia, eademq; materia, supplicatio scilicet ad omnes sanctorum gradus, ut orēt pro nobis.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Patriarcharum cunei. Patriarcha ex Græco deductum nomen, princeps patrum dicitur, eumque signat q̄ īter patres pręcipuum sortitur locum dignitatemq; & authoritatem. Et quoniam in ueteri testamento Abraham, Isaac & Iacob, populi Israelitici fuerunt primores pręcipuique progenitores. & deinde duodecim filij Iacob ex quibus denominatæ sunt duodecim tribus, illi⁹ populi, inter cęteros, primates fuerunt & primum merito stirpis gradum uendicarunt, optimo iure, nomine patriarcharum signantur, & cum cuneo multitudineq; prophetarum, peculiarem ac specialem sanctorum ordinem, sortemq; constituunt.

3 In tertio uersu. Baptista Christi præuius. Sanctus Ioannes Baptista hic præuius dicitur Christi: quoniam pręcursor eius fuit nascendo, baptizando, prædicando, moriendo, & ad inferos descendendo. quemadmodum angelus dixerat de eo Zachariæ patri Et ipse præcedet eum in spiritu & uirtute Heliæ. Et Zacharias de eodem prophetauerat. Et tu puer propheta altissimi uocaberis, præibis enim ante faciem domini parare uias eius. Clauiger uero æthereus intelligitur sanctus Petrus, quòd ei dictum sit a domino. Et tibi dabo claues regni cœlorum. & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcūque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.

Lucæ.1.

Matth.16

4 In quarto uersu. Confessio sacerdotum & uirginalis castitas. Cum aliquod speciale rerum genus nominant authores, cætera eiusdem sortis in generali quadam ratione

conuenientia,per illud etiam uolunt intelligi.ut hoc loco per confesſionem ſacerdotum etiam cæteros ſanctos confeſſores qui ſacerdotio non ſunt functi accipere debemus Et per uirgnınalem caſtitatem eam quoque continentia quæ in coniugali aut uiduali pudicitia gratum Deo exhibet obſequium.Itaque per confeſſionem ſacerdotum, ſacrum confeſſorum ordinem hic inſinuari putandum eſt. & per uirginalem caſtitatem, candidum ipſarum uirginũ & omnium continentium chorum.

De ſancta Catharina.

Hic hymnus, carminis trochaici trimetri gerit ſpeciem,in unoquoque uerſu quatuor cõplectens carmina,quorum ſingulum tribus conſtat pedibus diſyllabis. Veruntamen. loco trochæi,nunc ſpondeum nũc iambum,nũc pyrrhichium recipit.ut maiore ſtudio & cura ſimilis ſyllabarum deſinentia ſeruata ſit in duobus primis eiuſdem uerſus carminibus,itidem & duobus poſtremis adinuicem,qua metrica ratio aut legitima pedum diſpoſitio. In ultimo uero uerſu non eſt huiuſmodi cõformitas exitus ſyllabarum in ſono uocaliũ, quoniam non eſt huic hymno proprius,ſed omnibus hymnis huius formæ communis. Vnde & idẽ:poſtremus eſt uerſus hymni prius explicati. Aue maris ſtella, Dei mater alma. cui iſte quantum ad contextum & genus metri,admodũ aſſimilat.

Laudatur in hoc hymno ſacratiſsima uirgo Catharina, ꝙ

1 *AVe Catharina*
Martyr & regina,
Virgo Deo digna
Mitis & benigna.

2 *Coſti regis nata*
Virgo deo grata.
Vera ſponſa Chriſti
Chriſtum induiſti.

3 *Quæ te ſpopondiſti*
Fore ſponſam Chriſti,
Sponſa ſponſo gratos
Fac nos & acceptos.

4 *Victrix ſapientum*
Dum ſubis tormentum,
Cæſa,lacte fluis
Sina ſepeliris.

5 *Monſtra uitæ uiam.*
Vt philoſophiam
Mundi tranſeamus,
Veram requiramus.

6 *Ora & inclina*
Nobis uerum Sina,
Vt intremus chorum
Tecum angelorum.

7 *Sit laus deo patri,*
Summo Chriſto decus,
Spiritui ſancto.
Trinus honor unus. Amen.

ſpretis mundi illecebris & pompa: Chriſtum ſponſum ſibi delegit,& illi ſyncæro adhæſit amore.pro quo demum grauia tormenta & mortem conſtantiſſime ſuſtinuit, & angelico miniſterio in monte Sina ſepulta eſt.

ANNOTATIONES. In primo uerſu. Aue Catharina. Id nomen uulgo proferunt per e uocalem in ſecunda ſyllaba. Baptiſta tamen Mantuanus noſtra tempeſtate in componendo carmine celeberrimus author, nec minus in oratione ſoluta diſertus: in prologo ſecundæ parthenices (in qua tribus libris elegantiſſime uitam & agonem huius ſacræ uirginis proſecutus eſt) aſſignat Græcam originem huius nominis Chatarina. ex qua haud dubie colligitur, quòd per a uocalem in ſecunda ſyllaba potius ſcribi debeat. Dicit ibidem, quòd uel a κατα ρός quòd eſt purus. uel a καθα ρίζω, purifico. uel a καταρρέω, defluo. uel a κατά & ῥύαξ quod eſt riuus, uox illa deflectitur. legimus enim (inquit) apud Plinium, Hipponem Aphricæ oppidum (cuius epiſcopatum tenuit ſanctus Auguſtinus) a Græcis catharitum appellari, quòd riuis & aquis eſſet irrigua. Quoduis horum (ait) dixeris: recte dixeris. Atqui in unoquoque horum uocabulorum iam nominatorum: unde nomen Catharina deduci poteſt, a uocalis, ſecundum tenet ſyllabã. Quare & in hac uoce Catharina ab illis efformata, debet a, ſecundæ ſyllabæ & ſcribendo & proferendo inſeri. Cæterum & id in præſentia adiiciendum, quòd non debet eadem uox Catharina per K Latinum in fronte ſcribi, ut faciunt orthographiæ imperiti. in eum (ut coniectatu facile eſt) inducti errorem, quod k Græcum, cuius loco Latini habent literam c, formam gerit & figuram k Latini. Et hoc ſimilitudine decepti plęrique, putarunt k Latinum, in capite dictionis illius ponendum loco k Græci, inchoantis illius dictionis ſcripturam, cum deberẽt illud in c apud Latinos commutare. Nulla ſiquidẽ dictio Latina inchoatur a litera k, neque Carolus, neque calendæ neq; Catharina, apud orthographos rectoſq; ſcriptores,

In ſecundo uerſu. Chriſtum induiſti. Spirituali quidem induendi genere, quo quis per dignam imitationem atq; inſitionem ſibi myſticæ Chriſtum circumponit, eiuſque ſimilitudinem per uirtutum opera & ornatum in ſe niti-

tur exprimere perinde atque ferrum ignitum diceretur induere ignem. Quod induendi genus commendat apostolus, cum ait ad Romanos. Induimini dominũ Iesum Christum. Et ad Galatas. Quicũque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

Roma. 13
Galat. 3.

5 In quinto uersu. Vt philosophiam mundi transeamus. Quidnam discriminis sit inter philosophiã mundi & philosophiam ueram siue diuinam, sub nomine sapientiæ beatus Iacobus satis explicat in sua epistola. De philosophia enim mundi loquens, qua mendaces sunt homines aduersus ueritatem, ait. Non est ista sapiẽtia de sursum descendens a patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica, Quæ autem de sursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione. Cui consonat apostolus ad Romanos dicens. Prudentia carnis, mors est, prudentia autem spiritus: uita & pax. quoniam sapientia carnis inimica est Deo. legi enim Dei non est subiecta: nec esse potest

Iacob. 3.
Roma. 8.

6 In sexto uersu. Nobis uerum Sina. Verus Sina, Christus est. quoniã mons est Dei mysticus, ob dignitatis suæ & excellentiæ sublimitatem. Qui enim de sursum uenit, super omnes est. Etiam ob legislationem in eo monte factã. quoniam ipse est legifer noster. Denique ob diuinæ glorię manifestationem eodem in monte factam, quoniam Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratiæ & ueritatis. Vnde mons ille, ut symbolũ & typus Christi, in diuinis eloquiis sacer habetur. ut in psalmo. Etenim cœli distillauerunt a facie Dei Sinai, a facie Dei Israel. Et paulo post eodem in loco. Dominus in eis in Sinai, in sancto. Hunc autem uerum Sina, sancta uirgo Catharina in Sina materiali tumulata nobis inclinat, quando suis orationibus Christum nobis reddit placabilem, facilemque precibus nostris & exorabilem.

Ioan. 3.
2. Cor. 5.
Ioan. 1.
Psal. 67.

De sancta Catharina, alius hymnus.

Hymn⁹ iste metro alcmanio trochaico & euripidio alternatim inter se connexis compactus,

1 *Catharinæ collaudemus*
Virtutum insignia.
Cordis ei præsentemus

Et oris obsequia,
Vt spe certa respiremus
Per eius suffragia.
2 *Fulta fide Catharina:*
Iudice Maxentium
Non formidat. lex diuina
Sic firmat eloquium:
Quòd confutat ex doctrina
Doctores gentilium.
3 *Victi Christũ confitentur*
Relictis erroribus.
Iudex iubet ut crementur.
Nec pilis nec uestibus
Nocet ignis, sed torrentur
Iniustis corporibus.
4 *Velut aurum, cõprobauit*
Fornacis adustio.
Nã quos Christus cõseruauit
Foris ab incendio,
Coxit intus & purgauit
Fides & confessio.
5 *Post hæc blãdis rex molitur*
Virginem seducere.
Nec promissis emollitur,
Nec terretur uerbere.
Compeditur, custoditur,
Tetro clausa carcere.
6 *Hinc rex furit et tabescit,*
Nec intra se capitur,
Quòd nox ibi noctem nescit
Nox in diem uertitur.
Soli tuba multa crescit,
Ieiuna reficitur.
7 *Clausæ lumẽ ne claudatur*
Illucet Porphyrio.
Qui reginæ fœderatur
Fidei collegio,
Quorum fidem imitatur
Ducentena concio.

ctus est, ut & multi pcedentes. Non tamen legitimã pedum illius carminis obseruat collocationẽ, ꝙ cũ in eo trochæus habere dominiũ deberet: eius locum nunc spondeus, nunc iambus, nũc pyrrhichius promiscue occupet. At uero accuratione studio seruata est postremarũ syllabarum eiusdem carminis in sono uocaliũ coincidentia. quãdoquidem primum, tertium & quintum cuiusq; uersus carmen: mutuum habẽt in hoc rñsum. & octonario syllabarum, productioneq; penultimæ syllabę aut saltem tenore longioris prolationis: inter se silia sunt. Ita quoq; scdm: quartum & sextum carmen eiusdẽ uersus, inter se cõueniũt: & in simili syllabaꝝ cadẽtia, & septenario syllabarũ, & penultima eaꝝ correptiõe.

Incitatur in eo populus fidelis, ad depromẽda sacræ uirginis Catharinæ præconia. cuius cõstantia in confessione fidei: tolerantia tormentorũ & carceris pro Christo, consolatio de cœlo illi præstita in atri carceris illuminatione cibiq; administratione, cõuersio reginæ uxoris Maxentij, Porphyrij ducis & ducentorũ militũ ad fidem per uirginem sanctã facta: hic cõmemorãtur. Quæ omnia ex eius uitæ, satis supq; cũctis notæ enarratione: per-

ſpicua euadunt ac manifeſta.

8 *Huius ergo concionis*
Concordes conſtantia,
Vim mundanæ paſsionis
Pari patientia
Superemus. ut cum bonis
Lætemur in gloria. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Virtutum iſignia. Inſignis & hoc,e,adiectiuū: eſt præſtans,clarus,excellens. Virgilius. Inſignem pietate uirum tot adire labores. Inde deducitur inſigne,is,ſubſtantiuum:quod ſignificat ſignum atq; indicium excellentię ob nobilitatem,magiſtratum,uictoriam,uirtutē, aut aliud quiduis:in ueſte,armis, alióue exteriore habitu ad diſcretionem oſtenſum. Virgilius. Mutemus clypeos: Danaumq; inſignia nobis Aptemus. Itaq; inſignia uirtutum,ea ſunt ornamenta:quæ quis ob uirtutem eſt adeptus. Cicero ad Appium. Inſignia enim uirtutis,multi etiam ſine uirtute aſſecuti ſunt. Et hoc loco inſignia uirtutum ſanctæ Catharinæ,ſunt excellentia, ſplendor & gloria ſuarum uirtutum.

2 In ſecundo uerſu. Fulta fide Catharina. Fulta,ſtabilita, munita,corroborata. a fulcior,iris. cuius actiuum fulcio, is,ire. ſignificat ſuſtentare,munire,& conſolidare quippiā ne decidat. Cæterum Maxentius ille cuius meminit præſens uerſus:filius fuit Maximiani (qui & Herculeus dictus eſt)conſortis quidem imperij Romani cum Diocletiano: & illi crudelitate quàm ſimillimi. Poſtquam autē ambo, ſanctorum martyrū ſanguine (quem ſtygio furore debacchantes in toto terrarum orbe effuderant) ſatis inebriati, imperii inſignia depoſuiſſent, ut priuati in ocio reliquam tranſigerent ætatem, Maxentius hic patri ſuccedens in imperio, tyrannum potius q̄ imperatorem geſsit. ſcelerumq; immanitate longe patrem ſuperauit, in omnem profuſus libidinem ac magicis præſtigiis addictiſsimus, ut diffuſe proſequitur hiſtoria eccleſiaſtica libro octauo. Tandem more tyrannorum miſere perijt, cū cōtra Conſtantinum pro imperio occupando bellagerēs,ſuis ipſius inſidiis interceptus eſt,& iuxta pontem Miluium incidit in foueam quam fecit. Sub hoc igitur immaniſsimo perſecutore cum in finibus Aegyptiis uerſaretur, beata Catharina ſuū expleuit agonem.

3 In tertio uerſu. Sed torrentur inuſtis corporibus. Tor-

ꝗentur inquam, non ſenſibili ignis læſione aut conſumptione. nam illos omnino non tetigit ignis, nec ipſis quicquam moleſtiæ intulit (quemadmodum de tribus pueris in fornacem Babylonicā miſsis, dicit Daniel) ſed ſola applicatione iniectioneq́ in ignem, cui iuſſu tyranni fuerūt immiſsi ut exurerentur. itaq́ uerbum illud, non cremationis actum nobis hic inſinuat, ſed modum ac habitum. ſecūdum quem reuera abſumpti fuiſſent, niſi diuina uirtus eos ſeruaſſet incolumes. Poteſt & id ad exitum uitæ eorū inſinuandum, intelligi dictum. Nam flammis circundati, omnes placida morte quieuerunt, reddentes animas Deo quem fuerant confeſsi. non tamen ignis uiolentia adacti ad mortem, ſed diuino beneplacito imponente finem eorum martyrio. Quare torreri hic dicuntur, quia rebus humanis ſunt exempti, eorum more qui in flammas coniecti animam exhalant, citra tamen omnem cruciatum aut afflictionem corporum. Dan.3.

4 In quarto uerſu. Velut aurum comprobauit. Intelligendus eſt ad complementum ſententiæ hoc loco accuſatiuus eos, qui referat rhetores ſiue doctores gentilium. ut hic habeatur ſenſus. Aduſtio fornacis comprobauit eos philoſophos Chriſtū confeſſos, uelut aurum, Debet enim hic integra & perfecta eſſe ſententia, non dependens ex ſequentibus, quod uix bene præſtari poterit ſine huiuſmodi accuſatiuo ſubaudito. Sumptus autem eſt hic locus ex libro Sapientiæ, ita de iuſtis qui corā hominibus tormenta paſsi ſunt dicēte. In paucis uexati, in multis bene diſponentur. quoniam Deus tētauit eos, & inuenit illos dignos ſe tanquam aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiā accepit illos, & in tpe erit reſpectus illorū. Sapien.3.

6 In ſexto uerſu. Nec intra ſe capitur. Id eſt rex ipſe Maxētius non eſt ſuæ mentis compos, ſed furore actus & ſæuo percitus œſtro, extra ſe rapitur more immanis beluę. non continens ſe intra metas rationis. ſed humanæ moderationis fines & limites egrediens. Qui enim iracūdia exagitatus effuſis habenis indulget animo, iam amplius ſe intra ſeipſum non continet, ſed rabie concitus erit hominē. In eodem quoq́ uerſu, ſoli Catharinę turba multa creuiſſe tunc dicitur. Nam cum ſola eſſet Chriſti partes defendens

contra tyranni sæuitiam, multa illi deinde turba accessit cõsortio fidei, per ipsam ad Christum conuersa, ut sequẽs declarat uersus.

7 In septimo uersu. Clausæ lumen ne claudatur. Ne lumẽ (inquit) cœlitus immissum carceri, aut fidei Christianæ claritas, ipsius uirginis Catharinæ clausæ tetro carcere, claudatur & occultetur aliis, nullisq; fiat manifestũ, illud lumen illucet Porphyrio. Nam & per cœleste lumen conspectum in carcere inductus est Porphyrius primum ad fidem amplectẽdam, & spirituale lumen agnitioq; fidei per sacram uirginem ei illuxit, quandoquidem ipsius suasu, exhortatione & prædicatione, ad Christum cõuersus est.

8 In octauo uersu. Huius ergo concionis Quę scilicet imitata est fidem Porphyrii & reginæ, ut modo dictum est, nosipsi concordes, conformesq; & similes constantia atq; stabilitate in bono. hoc est, nosipsi conformantes nos & similes facti constantiæ huius sacræ concionis per imitationem morum, consimili patiẽtia uincamus incursus & molestias persecutionum huius mundi, efficiamurq; ueri affectatores patientiæ ipsorum.

Porro in nõnullis libris ecclesiasticis comperiuntur & alii duo hymni omnino eiusdem generis & formæ cum isto, prosequentes reliquam martyrii huius sacræ uirginis enarrationem usq; ad fœlicem eius mortem & sepulturã. Qui quoniam apprimè digni sunt & præclari, imo uidentur partes esse reliquæ alicuius totius hymni, ex quo hic qui nũc explicatus est desumptus censetur, ambo hic sine ampliori expositione (nã satis plani sunt) subnectuntur.

De sancta Catharina, alius hymnus.

1 Pange lingua gloriosæ
uirginis præconium.
gemmæ iubar preciosæ
descendat in medium,
ut illustret tenebrosæ
mentis domicilium.

2 Virgo pœnis iam attrita,
rotarum patibulo
præsentatur præmunita
fidei signaculo.
genu flectit, orat ita
circunstante populo.

3 Vt cõfirmes spem tuorũ
& honorem nominis,
& elidas superborum
uim, uirtute numinis,
struem Deus hãc lignorũ
ictu frange fulminis.

4 Vox cõplet, mox iũctura
rotarum dissoluitur.

astans molis ex pressura
populi pars teritur:
pars baptismum susceptura
uirgini coniungitur.

5 Fide fidens occultata
regis uxor emicat:
deos regis detestata
Christum regem prædicat.
totis mammis cruciata:
spe constanti dimicat.

6 Decollari cum iubetur,
caput offert gladio.
petit, sibi suffragetur
uirginis oratio.
ex defectu ne fraudetur
palmæ suo præmio.

7 Cuius & nos iploremus
deuote suffragia
mentes ita conformemus
Catharinę gratia,
ut reginæ conregnemus
in cœlesti patria. Amen.

De eadem, alius hymnus.

1 Præsens dies expendatur
in eius obsequium,
cuius uirtus dilatatur
in ore laudantium,
si gestorum teneatur
finis & initium.

2 Verbo uitæ roboratus
prosiliit & Porphyrius,
cum ducentis decollatus
migrat palmæ socius.
Catharinæ cruciatus
maturat Maxentius.

3 Imminente paßione,
palam hæc interserit.
assequatur Iesu bone
quod a te petierit,
suo quisquis in agone
mei memor fuerit.

4 In hoc, caput amputatur,
fluit lac cum sanguine.
angelorum subleuatur
corpus multitudine,
& Sinai collocatur
in supremo culmine.

5 Hoc dclarat, hoc explanat
meritum uirgineum,
quòd ex eius tũba manat
incessanter oleum.
cuius uirtus, omnis sanat
doloris aculeum.

6 Vim doloris corporalis
ut hæc sanat unctio,
sic liquoris spiritalis
mundet nos infusio.
& æterno temporalis
dolor cedat gaudio. Amẽ.

Post proprios sanctorum hymnos, nũc communes cuique ipsorum gradui & ordini subijciuntur.

De *Apostolis*.

1 *Exultet cœlum laudibus,*
Resultet terra gaudijs.
Apostolorum gloria
Sacra canunt solennia.

2 *Vos secli iusti iudices,*
Et uera mundi lumina:

Hymnus iste, carminis iambici dimetri solum retinet numerum syllabarum in unoquoq; carmine sine debita pedum collocatione. Nam in secundo loco spondeum sępius

habet pro iambo: & in anteriori-bus ſedibus pyrrhichium pro ſpondeo aut iambo. occurrit & in eo uocalis ſequẽs alterius dictionis uocalẽ ſine colliſione.

Incitatur in eo tota fidelium eccleſia, ad celebrandam ſolennitatem in apoſtolorum honorem. ad quos deinde ſermo dirigitur, eorum explicans dignitatem & ſublimitatem, poſtulãſque ut nunc peccatorum nobis impetrent medelam, & in die aduentus domini ad iudicium, gloriam ſempiternam.

Votis precamur cordium
Audite preces ſupplicum.
4 *Qui cœlum uerbo clauditis*
Seras & eius ſoluitis:
Nos a peccatis omnibus
Soluite iuſſu quæſumus.
4 *Quorum præcepto ſubitur*
Salus & languor omnium,
Sanate ægros moribus
Nos reddentes uirtutibus.
5 *Vt cum iudex aduenerit*
Chriſtus in fine ſeculi:
Nos ſempiterni gaudij
Faciat eſſe compotes. Amẽ.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Exultet cœlũ laudibus. Nomine cœli, angelica ſubſtantia quæ in cœlis uerſatur. & nomine terræ, humana intelligitur natura, quæ terram habitat. Nam utrique earum & nulli aliarum creaturarum conuenit exultare & iubilare diuinis laudibus in ſanctorum ſolennitate, quòd ſolę rationales ſint & intellectu prædítæ. Quinimmo ſæpius in ſcriptura cœlum & terra hoc modo accipiuntur, & adinuicem coniunguntur. Vt in Eſaia. Audite cœli, & auribus percipe terra. Et in cantico Moyſi circa finẽ Deuteronomij. Audite cœli quæ loquor, audiat terra, uerba oris mei. Deníque in pſalmo. Lætentur cœli & exultet terra, moueatur mare & plenitudo eius. Illa autem ambo, cœlum inquam & terra, hic cõiunguntur ad uerbum canunt, tanquam nominatiui ad ſuum uerbum, ut ſacra ſolennia, eiuſdem uerbi ſit accuſatiuus, & gloria, ablatiuus ab eodem rectus.

Eſaiæ.1. *Deute.32* *Pſal.95.*

2 In ſecundo uerſu. Vos ſecli iuſti iudices. Id ex Matthęo habetur, ubi dominus diſcipulis dixiſſe legitur. Amen dico uobis quòd uos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ: ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Quòd uero apoſtoli ſint mundi lumina, ex eodem cõſtat Euangeliſta, in eo ſermone quem fecit eis do-

Matth.19

minus in monte. Vos estis (inquit) lux mundi. Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. *Matth.5.*

3 In tertio uersu. Qui cœlum uerbo clauditis. Nempe ipsis omnibus dictum est a domino apud Matthæum. Amē dico uobis, quæcunque alligaueritis super terram: erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Idem quoque expresſius ipsis apud Ioannem indultum est, cum ait. Accipite spiritum sanctū. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. & quorum retinueritis, retenta sunt. *Matth.18* *Ioan.20.*

4 In quarto uersu. Quorum præcepto subditur. Hoc ex Luca manifestum euadit, ubi dicit quòd conuocatis Iesus duodecim apostolis, dedit eis uirtutem & potestatem super omnia dæmonia, & ut languores curarent, & misit illos prædicare regnum Dei & sanare infirmos. Egresſi autem circuibant per castella, euangelizantes & curantes ubique. Similiter & ex Marco, ubi dominus ad cœlos rediturus, ait discipulis suis. Signa autem eos qui crediderint: hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit, super ægros manus imponent, & bene habebunt. *Lucæ.9.* *Marc.16.*

5 In quinto uersu. Christus in fine seculi. Hic per ablatiuum in fine seculi, legendum est, non per accusatiuum in finem. quia nomen temporis præpositioni in, adiunctum in ablatiuo debet constitui. Vt Christus ueniet mundum iudicaturus in nouisſimo die, non in nouisſimum diem. & in fine mundi uenturus est, non in finem. Ita in tertio huius hymni uersu. potius dicendum, seras & eius soluitis, quam serásque eius soluitis. ad fugiendum nimium hiarum, propter uocalis subiunctionem ad alterius dictionis uocalem sine collisione. Et siqua talia occurrunt castiganda, sine præiudicio possunt emendari, ubi id ratio locutionis latinæ aut carminis aut sententiæ efflagitat.

De apostolis, alius hymnus.

Hymnus iste, carminis iambici dimetri legibus recte ac integre coercetur: hoc solo excepto quòd in septimi uersus tertio carmine pyrrhichius pro iambo constituitur in secundo loco. Verum pulchro & eleganti corpori non magnam infert deformitatem neuulus.

In eo sanctorum apostolorum gloriosi tituli laudésque depromuntur, necnon & inuicta animi constantia in perferendis pro confessione ueræ fidei tormentis. Nempe apostoli Dei omnes, martyrium gloriosum pro Christo perpessi sunt, & calicem domini biberunt. Quare a multis præsens hymnus decantari plærunque solet etiam de pluribus martyribus non apostolis, commutato duntaxat secundo carmine primi uersus, scilicet apostolorum gloria, in hoc carmen, & martyrum uictorias. Nam tota hymni (qui oppido quàm suauis est & elegans) sententia, utriusque apte congruit.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Laudes canentes debitas. Hoc in uersu & participiũ canentes ponit, & uerbũ canimus, neutrum tñ superflue. Vtrunque enim, suum habet accusatiuũ cui adiungatur. Participium quidem, accusatiuo laudes debitas asciscitur: uerbum autem, accusatiuo æterna munera. præter quem, &

1 *Aeterna Christi mũnera*
Apostolorum gloria
Laudes canentes debitas,
Lætis canamus mentibus.

2 *Ecclesiarum principes,*
Belli triumphales duces.
Cœlestis aulæ milites,
Et uera mundi lumina.

3 *Terrore uicto seculi*
Spretisq; pœnis corporis,
Mortis sacræ compendio
Vitam beatam possident.

4 *Traduntur igni martyres,*
Et bestiarum dentibus.
Armata sæuit ungulis
Tortoris insani manus.

5 *Nudata pendent uiscera,*
Sanguis sacratus funditur.
Sed permanent immobiles,
Vitæ perennis gratia.

6 *Deuota sanctorum fides,*
Inuicta spes credentium,
Perfecta Christi charitas,
Mundi triumphat principẽ.

7 *In his paterna gloria,*
In his uoluntas filij,
Exultat in his spiritus.
Cœlum repletur gaudijs.

8 *Te nunc redemptor quæsumus,*
Vt ipsorum consortio
Iungas precantes seruulos
In sempiterna secula Amẽ.

ablatiuum habet, gloria, id est in gloriam uel propter gloriam apostolorum. Quod siquis malit ablatiuum illum cum participio ordinare, non illi refragamur. nam ob id non mutatur sententia, sed fere eadem est.

2 In secundo uersu. Ecclesiarum principes. De ipsis enim dictum est in psalmo. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Et rursum in alio loco psalmi. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Fuerunt & triumphales duces belli contra scribas & Pharisæos, uolentes nomen Iesu Christi benedictum in secula, eradere de terra & penitus abolere. Etiam contra reges terræ & principes, qui conuenerunt in unum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Et quod longe ualentius est, contra horrendos dæmones. quos suis phanis & idolis expulerunt, ac reclamante toto mundo inuitisq; tenebrarum potestatibus, cultum nominis Christi induxerunt. multo sane insigniore laude digni, quam Romani duces & cæsares omnes, ac honoratiore triumpho ad immarcessibilem gloriam cœlis inuecti, ornatique caput sacrum uictrice corona. Psal. 44 Psal. 138

3 In tertio uersu. Mortis sacræ compendio. Compendiū, uia breuior dicitur, quasi ad latus constituta citiusq; ad terminum ducens quàm ea quæ publica & protrita est. Vt in secundo libro Regū dicitur Achimaas cucurrisse per uiam compēdij & transisse Chusi, qui tamen prior ad cursum se accinxerat. Quoniam autem mors corporalis quā pertulerunt apostoli & martyres, admodum breuis est in collatione ad uitam sempiternam, quam per mortem illam sunt assecuti, recte dicuntur hic possidere uitam beatam per sacrę mortis compendium. quasi mors illa fuerit uia quædam compendiaria ad assequendum illum terminum & metam: scilicet uitam incorruptibilem. 2. Reg. 18.

4 In quarto uersu. Traduntur igni martyres. Hæc immania tormenta quæ sustinuerunt martyres Christi, beatus Paulus ad Hebræos scribens ita complectitur. Alii autem distenti sunt, non accipientes redemptionem ut meliorē inuenirent resurrectionem. Alij uero ludibria & uerbera experti: insuper & uincula & carceres. lapidati sunt, secti Hebr. 11.

ſunt,tentati ſunt,in occiſione gladii mortui ſunt. Circuie runt in melotis,in pellibus caprinis,egentes,anguſtiati, af flicti,quibus dignus non erat mundus.

In eodem uerſu. Armata ſæuit ungulis. Vngula ab unguis deriuatum eſt, non tamen diminutiuum, quia non imminuit ſui primitiui ſignificatum, ſed denominatiuum. Et dicitur de ijs animalibus quę digitos non habēt, ſicut unguis eorum proprie eſt animalium quæ digitis ſunt prædita. Ouidius. Vngulaq; in quinos delapſa abſumitur ungues. Interdum uero idem nomē pro inſtrumento ſumitur ferreo, ut pectine aut alio quouis, quo dilacerātur aut diſcerpuntur corpora hominum in equuleo extentorum. Prudentius in hymno de ſancto Romano. Amor coronæ pœnæ præuenit trucem: lictoris artem ſponte nudas offerens, coſtas biſulcis execandas ungulis. ubi tria ſunt carmina iambica trimetra. quo genere metri, totus ille hymnus (qui copioſiſſimus eſt & elegantiſſimus) componitur. Idem in hymno de ſancto Vincentio. Per te, per illum carcerem, honoris augmentum tui. per uincla, flammas, ungulas. per carceralem ſtipitem. Vbi quatuor ſunt carmina iambica dimetra. nā & tota illa ode (de qua paulo poſt fiet mentio) hoc genere metri conficitur. Et in hac acceptione ſumitur hic: ſicut & in illo loco hymni plurium martyrum inferius explicandi. His ceſſit lacerans fortiter ungula.

6 In ſexto uerſu. Mundi triumphat principem. Triumphare uerbum etſi ſuapte natura neutrale ſit, & ſignificet obtinere triumphum eoque potiri, interdum tamen uim habet actiui uerbi, & ſuperare ſignificat ſiue uincere, accuſatiuumq; petit, ut hoc in loco. Prudentius in hymno de ſancto Laurentio. Antiqua phanorū parens, iam Roma Chriſto dedita, Laurentio uictrix duce, ritum triumphas barbarum. Quatuor ſunt ibi carmina iambica dimetra, ſicut & totus ille hymnus (qui cultiſſimus eſt & diffuſiſſimus) hoc genere metri conſtituitur. Inde participium triumphatus, uictum ſignificat ſiue ſuperatum, & de quo actus eſt triumphus. Mantuanus in principio ſecundæ parthenices. Atque triumphato uictricia bella tyranno.

7 In ſeptimo uerſu. In his paterna gloria. Pronomen illud

his, tertio his repetitum, demonstrat fidem, spem, & charitatem sanctorum (quæ Christi charitas hic dicitur, quia in Christum habetur) nominatas in præcedenti uersu. Aut si malis, monstrat apostolos & martyres, hoc hymno celebratos. Tres uero illi nominatiui, paterna gloria, uolũtas filii, & spiritus, insinuantes nobis tres summę diuinitatis personas, ordinãtur ad idem uerbum exultat, quo unitas significetur deitatis.

De uno martyre.

1 *Deus tuorum militum*
Sors et corona pmiũ,
Laudes canentes martyris
Absolue nexu criminis.

2 *Hic nempe mundi gaudia*
Et blandimenta noxia,
Caduca rite deputans:
Peruenit ad cœlestia.

3 *Pœnas cucurrit fortiter,*
Et sustulit uiriliter.
Pro te effundens sanguinẽ,
Aeterna dona possidet.

4 *Ob hoc precatu supplici*
Te poscimus piissime.
In hoc triumpho martyris
Dimitte noxam seruulis,

5 *Laus & perennis gloria*
Deo patri cum filio
Sancto simul paraclito
In sempiterna secula. Amẽ.

Carminis iambici formam & regulam ubique seruat hic hymnus, præter id quod bis in secundo loco (in secundo scilicet carmine secundi uersus, & in tertio tertii) spondeũ habet pro iambo. & uocalis positionem ante uocalem sine collisione.

Explicatur in eo laus cuiussuis martyris, quòd contempta mundi pompa & gloria elegerit Christum sequi in tribulationibus & persecutionibus tolerandis atque tormentis. q̃bus pertransitis, nunc pro temporalibus æterna, pro caducis perpetua, & pro terrenis cœlestia obtinet. Cuius precibus petimus & nos apud deum commendari.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Sors & corona præmium. Deus dicitur esse sanctorum martyrum (qui inuicti sunt milites Christi, & in stadio huius uitæ magnum certauerunt certamen. in quo mortem passi: uiuentium euaserunt uictores) sors siue portio, & pars cedens illis in præmium. quia se totum illis communicat perfruẽdum in mercedem. Vt quisque eorum recte dixerit illud psalmi Pars mea deus in æternum. Item & illud. Dixi: tu es spes mea, portio mea in terra uiuentium. Corona itidem *Psal.72.* *Psal.141.*

eorum est: quoniam ipsorum decus est & insigne ornamentum, quo in æterna uita uenustantur. Super omnem enim pulchritudinem & decorem quem obtinent sancti in gloria, eminet ille ornatus quo a Deo habitante in eis & immanente quinimmo & circumambiente eos & circũplectente (sicut corona caput) adornantur. In hoc autem secundo carmine, coniũctio &, geminanda potius esset. quoniam nunquam secundo potest loco poni si tria sunt quæ copulantur, quinetiam ad tertium ponatur secundũ protritum probatorum authorum usum.

3 In tertio uersu. Et blandimenta noxia. Blanditur enim hic mundus ut fallat, arridet ut decipiat, uultuq; applaudit amico ut præcipitet in interitum. Proinde dicit bea-
Iacob. 4. tus Iacobus quòd amicitia huius mundi, inimica est deo, & quicunque uult amicus esse huius mundi, inimicus dei
1. Ioan 2. constituitur. Et beatus Ioannes in prima sua epistola catholica. Siquis diligit mundum: non est charitas Dei in illo. Et mundus transit & cõcupiscentia eius. Ex quo, liquido cognoscuntur eius gaudia esse caduca. & ex eo itidem
Iacob. 1. quod dicit beatus Iacobus, quod eius gloria sicut flos fœni transibit. Exortus est enim sol cum ardore & arefecit fœnum: & flos eius decidit, & decor uultus eius deperiit.
Iacob. 4. Et ut idem deinde perhibet. uita nostra uapor est ad modicum parens, & deinde exterminabitur.

De uno martire, alius hymnus.

1 *Martyr dei qui unicũm*
Patris sequendo filiũ.
Victis triumphas hostibus
Victor fruens cœlestibus.

2 *Tui precatus munere*
Nostrum reatum dilue:
Arcens mali contagium,
Vitæ remouens tædium,

3 *Soluta sunt iam uincula*
Tui sacrati corporis:
Nos solue uinclis seculi,
Amore filij dei. Amen.

Carmen iambicum dimetrum in hoc hymno exacte seruatur & integre: prẹter id ꝙ in primi uersus primo carmine uocalis subiungitur uocali sine collisione, & in secundi uersus quarto carmine pyrrhichiꝰ pro iambo ponitur in secundo loco. Quòd si repellens, dixisset author, seruasset tenorem carminis & rectam legem.

In eo dirigitur supplex oratio ad quemuis martyrẽ Christi. Commedans illius constantiam in passione, qua ho-

ſtes omnes fidei moriendo ſuperauit, & petens eius precibus nos ad bonum adiuuari.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Qui unicum patris ſequendo filium. Chriſtum ſcilicet, qui ſecundum diuinitatem unigenitus eſt dei patris. Hũc autem ſecutus eſt glorioſus martyr, imitatione operum. ut quemadmodum Chriſtus pro ueritate & iuſtitia acerbiſſimam paſſus eſt mortem: ita & is pro confeſſione ueritatis fidei grauiſſima ſuſtinuit tormenta, & denique mortem ipſam. Quẽadmodum faciũdum eſſe admonuit beatus Petrus dicẽs. Chriſtus paſſus eſt pro nobis: uobis relinquens exemplũ ut ſequamini ueſtigia eius. Et beatus Ioannes idem nobis proponit exemplum: dicens. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. In tertio autẽ uerſus iſtius carmine, triumphas legendum eſt, nõ triumphans. ut aliquod in toto illo uerſu habeatur uerbum, ꝙ ſententiam compleat. neque enim gerundium neque participia ſola, poſſent eam perfectam reddere. *1. Petr. 2.* *1. Ioan. 3.*

2 In ſecundo uerſu. Vitæ remouens tædium. Vitæ tædiũ eſt moleſtia & anxietas animi, conſurgens ex incommodis, ærumnis, & calamitatibus huius uitæ: ut paupertate, nuditate, orbitate, & ſimilibus afflictionibus. Quæ ſi non æquo ferantur animo, inferunt noxiam ſæpe triſtitiam, & tantam animæ amaritudinem: ut aliquem interdum præſentis uitæ tædeat. Propterea dicit Eccleſiaſticus. Triſtitiã longe expelle a te, multos enim occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa. Animus enim gaudens ętatem facit floridã, & ſpiritus triſtis exſiccat oſſa. Huiuſmodi ergo tædium repelli a nobis petimus, aut per ſublationem occaſionis & materiæ illius afflictationis & cruciatus animi, aut per patientiam, qua præſentis uitæ ſortem acerbam ſi eueniat leuiter feramus. *Eccle. 30* *Prouer. 17.*

3 In tertio uerſu. Soluta ſunt iam uincula. Per mortem ſcilicet temporalem illi inflictam, quæ connexionem illam naturalem compageſꝗ membroꝝ, & iuncturas uitę neceſſarias diſſoluit. Vnde etiam conſequenter & anima ſacra eius, domicilio corporis ſoluta tanquam carcere quodam & ergaſtulo: nunc liberiore uitæ cœleſtis aura perfruitur.

Ita petimus ipsius sancti martyris precibus, tantum nobis Dei amorem inspirari, ut soluamur a pedicis & laqueis concupiscentiarum huius mundi, quibus tanquam uinculis alligamur & implicamur, ne liberi feramur in Deum.

De pluribus martyribus.

Hymnus iste, choriambicus est, a pede dominatum in eo obtinēte. & dicolos siue bifor mis: quòd duobus metrorum generibus coalescat. est & tetrastrophos, quoniā post quatuor carmina renouato uersu semper ad primum genus fit recursus. Siquidem quisque uersuum eius tria prima habet carmina asclepiadæa: quartum uero glyconicum. De utroque autem horum carminum genere & eorum compositione, superius habita est mentio. Veruntamen non tam exacta ut par fuit, obseruata est hic legitimorum pedum collocatio. Nam loco choriambi, sæpius pæon quartus concupiscitur admissus, qui tribus primis syllabis breuibus quartam subiungit longam. ut metuerent. In sexti quoque uersus secundo carmine, pro choriābo ponitur in secunda sede epitritus tertius, q primam, secundam, & quartā habet longas & tertiam breuē. ut describerent. Insuper loco pyrrhichii aut iambi: occurrit interdum in quarta sede positus spondeus. Verum hæc carminum errata potius mendosis libris & a prima synceritate

1 *Sanctorum meritis inclyta gaudia*
Pangamus socii, gestaque fortia.
Nam gliscit animus promere cantibus.
Victorum genus optimum.

2 *Hi sunt, quos retinēs mūdus inhorruit*
Ipsum nam sterili flore peraridum
Spreuere penitus, teq; secuti sunt
Rex Christe bone cœlitus.

3 *Hi p te furias atq; ferocia*
Calcarunt hominum sæuaq; uerbera.
Cessit his lacerans fortiter ungula:
Ne carpsit penetralia.

4 *Cæduntur gladiis more bidentium.*
Non murmur resonat, nec querimonia
Sed corde tacito mens bene conscia,
Conseruat patientiam.

5 *Quæ uox, quæ poterit lingua retexere*
Quæ tu martyribus munera præparas?
Rubri nam fluido sanguine, laureis
Ditantur bene fulgidis.

6 *Te summa deitas, unaque poscimus,*
Vt culpas abluas, noxia subtrahas.
Des pacem famulis, nos quoque gloriam
Per cuncta tibi secula. Amē.

metrorum uitio scriptorū pro lapsis imputarim, quàm ipsi (quisquis is fuerit) authori. Nā totus hic hymnus magnā prae se fert elegantiam & grauitatē.

Celebrantur in eo egregia sanctorum martyrum praeconia, quod contempto mundi fastu & flore, Christum in tribulationibus secuti sunt. & superatis grauissimis tormentis, uitam adepti perpetuam, in qua coronati & amplissimis sunt praemiis honorati.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Nam gliscit animus. Gliscere uerbum neutrum: nunc crescere significat Liuius. Gliscēte indies sedutione. Nunc pinguescere. ut fimo per agros sparso dicimus terrā hoc pabulo gliscere. Nunc uero cupere signat, & ardente affectu exposcere. ut hoc in loco, & sic infinitiuo uerbo in eadem oratione cōiungi postulat. In omnibus autem suis significatis, praeterito pariter & supino caret. Eodem quoque in uersu, uictorum genitiuus, non a uictus nominatiuo participij praeteriti temporis, sed a nomine uerbali uictor, oris, descendit. Victores nempe omnium optimi & praestantissimi sunt martyres: qui patiendo uicerunt, non resistendo aut manum cum hostibus conserendo. moriendo itidē uicerunt, non uictis superuiuendo. animo denique uicerunt, non corporis uiribus, quo nullū uictoriae genus est prȩstātius.

2 In secundo uersu. Quos retinens mundus inhorruit. Inhorrere est cum horrore fugere quippiam tanquam uile & abiectum: & accusatiuo uenuste iungitur, sicut exhorrere, abhorrere, perhorrere, cognatae significationis pariter & originis uerba. Sanctos quidem martyres secundū corporis incolatum mundus in se continuit, eos tamen quantum ad mores & uitae institutum refugit ac odio habuit, quoniam non magnifaciebant ea quae mundi sunt. sed Christi affectatores illum prae se ferentem speciem quādam pulchri & boni, uanum tamen omnino & emarcidū aspernati sunt. quemadmodum dixerat Christus discipulis, & omnibus suae uitȩ imitatoribus. Si mūdus uos odit, scitote quia me priorem uobis odio habuit. Et rursum ad Ioan. 15.

eosdem Si de mundo fuissetis, mundus utique quod suũ erat diligeret. Quia uero de mundo non estis, sed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus Hic autem mundus pro concupiscentia rerum mundanarum: siue ꝑ multitudine hominum secularia desideria sectantium sumitur, sicut & sæpissime ĩ sacris literis, Porro in tertio uersus huius carmine, spreuerunt potius quàm spreuere legendum esset, ut secundo loco ponatur choriambus. Et in quarto carmine, aduerbium cœlitus cũ uerbo secuti sunt debet ordinari, quoniam non ab hominibus sed a Deo id
Ioan. 6. eis indultum est. quòd fuerint Dei imitatores. Nemo (inq̃ dominus) potest uenire ad me, nisi pater meus qui misit me, traxerit eum.

3 In tertio uersu. Nec carpsit penetralia. Non quidẽ corporis. Nam interiora etiam beatorum martyrum uiscera potuerunt sæuis ungulis dilacerari, & nonnunquam dissecta leguntur. Sed non carpsit ungula, penetralia animi. non enim potuit uirtututem animi in penitisimo eius sinu reconditam abditissimisq; mentis recessibus, euellere aut discerpere: neque corda eorum a constantiæ & fortitudinis suæ sede dimouere. Cæterum hic potius, hic cessit lacerans, legendum esset, quam cessit his lacerans, ut primo loco spondeus ponatur, quemadmodum poni debet, & non trochæus.

4 In quarto uersu More bidẽtium Bidentes dicũtur oues quæ per ætatem duos dentes altiores habent. Nam ut au thor est Higynius, quæ bidens est hostia, dentes octo habeat oportet: sed ex his duos cæteris altiores. per quos appareat eam ex minore ætate in maiorem transcendisse. Virgilius. Mactant lectas de more bidentes. Et hæc comparatio occisionis sanctorum martyrum ad mactationem ouium, ex psalmo desumpta uidetur, hanc ipsorum uocem ad dominum exprimente. Quoniam propter te mortifica
Psal. 43. mur tota die, facti sumus uelut oues occisionis. Et in hac, sine murmuratione & querela, admirabili patientia, Chri
Esa. 53. sti propemodum similes facti sunt. de quo ait Esaias. Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tõdẽte se obmutescet, & nõ apiet os suũ. ꝙ ex sacra passionis eius historia oĩno cõpletum in ipso fuisse, manifestũ est.

In

5 In quinto uerſu. Quæ poterit lingua retexere. Interdum retexere eſt opus quod prius textũ erat diſſoluere: ut præpoſitio re, oppoſitum ſimplicis ſignificatũ inſinuet: quẽadmodum etiam in his uerbis: reuelare, retegere, recludere. Ouidius.

Rurſus amor patriæ, ratione ualentior omni.

Quod tua fecerũt ſcripta, retexit opus. Interdum uero eſt exprimere, explicare ſiue eloqui: quo quidem modo hic ſumitur. Porro martyres ipſos laureis in cœlo ditari atq; exornari, hic conuenienter dictum eſt: quòd laurus apud antiquos uictoriæ erat inſigne. & qui uictores euaſerant: lauro coronabantur. Sed quinam dabuntur uictores, his fortiſsimis athletis præcellentiores? Sicut & in Apocalypſi leguntur ſancti martyres ſtolis albis amicti: coronis inſigniti, & palmas manibus geſtantes. *Apoca. 7.*

6 In ſexto uerſu. Nos quoque gloriam. Subaudiẽdum hic eſt uerbum demus: ex præcedente ſententia ſumendum: quod cum datiuo tibi & accuſatiuo gloriam iũctum: perfectam reddat & completam ſentẽtiam. Neque legendum eſt in ultimo carmine per cuncta pie ſecula. ut habent aliqui libri mendoſi tum quòd ſine expreſſo datiuo, poſtrema ſententia non erit integra & abſoluta. tum quòd aduerbium pie ultimã habeat longam: & nequaquam conueniat illi loco carminis.

De pluribus martyribus, alius hymnus.

1 *Rex glorioſe martyrum,*
Corona confitentium.
Qui reſpuentes terrena,
Perducis ad cœleſtia:

2 *Aurem benignã protinus*
Appone noſtris uocibus
Trophæa ſacra pangimus,
Ignoſce quod deliquimus.

3 *Tu uincis in martyribus,*
Parcendo confeſſoribus.
Tu uince noſtra crimina,
Donãdo indulgentiã. Amen.

Carminis iambici dimetri legem ac normã adamuſsim ſeruat hic hymnus: præter id quòd in tertio carmine primi uerſus trochæum habet pro pyrrhichio in poſtremo loco. cum dictio, terrena, mediam ſyllabam habeat longam. Quòd ſi terrea uel infima dixiſſet author, concinnum fuiſſet & aptum carmen. Inſuper in tertij uerſus quarto carmine, uocalis ſequitur alterius dictionis uocalem ſine colliſione.

In eo ad Chriſtum fit oratio, ut ob merita & præclaras martyrum uirtutes, noſtras preces benignus audiat, peccatorum concedat ueniam, & demum æternæ uitæ præmia.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Rex glorioſe martyrum. Chriſtus rex martyrum dicitur, quòd omniũ martyrum ſupremus eſt & eminentiſsimus, cæteros omnes longe magis antecedens quàm rex ſubiectum ſibi populum. Ipſe enim Deus eſt & homo, alij homines tantum.

Eſa. 53. Ipſe peccatum non fecit nec inuentus eſt dolus in ore eius.

1. Ioan. 1. alij omnes dicunt. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus & ueritas in nobis non eſt. Ipſe itẽ morti non fuit obnoxius, & indebitam mortẽ ſpõte ſuſcepit. Alij omnes, mortis fuerunt debitores, & aliquando debitam mortem, ſpontanee Deo obtulerunt. Denique ipſe pro totius mundi ſalute oblatus eſt Deo patri, in hoſtiam & odorem ſuauitatis. Alij uero pro fratribus qdem animas poſuerunt, ſed particularibus tantum, & qui aut intuitu mortis eorum aut auditu, conuerſionis ſuæ frugem inde accipere potuerunt. Corona itidem confitentium, id eſt confeſſorum, dicitur Chriſtus, eorum ſcilicet qui uitæ ſanctimonia claruerunt, non tamen ſuum pro Chriſto ſanguinem fuderunt, ſed placida morte pie defuncti ſunt.

3 In tertio uerſu. Tu uincis in martyribus. Si miles contra tyrannum regni occupatorem pugnat pro rege, & uictoriam aſſequatur profligato tyranno tunc certe rex uincit in milite, quoniam miles non ſibi ſed regi certauit, a quo certandi munus ac poteſtatem accepi. Martyres autem omnes, animoſi ſunt Chriſti milites. & contra aduerſas poteſtates totum fere genus humanum occupantes, prælia domini certarunt, ut eas antiquis ſedibus ſuis fraude & dolo occupatis eiicerent. Et uicerunt quidem ipſi: ut miniſtri ac ſatellites. uerius autem Chriſtus in eis uicit, quia pugnandi & uincendi uires illis ſuffecit. utq́ inchoarent pugnam, proſequerentur ac conficerent, animum illis uirtutemq́ miniſtrauit & martyres ipſi non ad propriam & ſuam ipſorum gloriam, ſed ſoli Chriſto certarunt, ut ſuo regi ac domino.

De uno confeſſore.

1 *ISte confeſſor domini ſacratus*
(Feſta plebs, cuius celebrat per orbem)
Hodie lætus meruit ſecreta
Scandere cœli.

2 *Qui pius, prudens, humilis, pudicus,*
Sobrius, caſtus, fuit & quietus.
Vita dum præſens uegetauit eius
Corporis artus.

3 *Ad ſacrum cuius tumulum, frequenter*
Membra languentum modo ſanitati,
Quolibet morbo fuerint grauata,
Reſtituuntur.

4 *Vnde nunc noſter chorus, in honore*
Ipſius, hymnum canit hunc libenter,
Vt piis eius meritis iuuemur
Omne per æuum.

5 *Sit ſalus illi, decus, atque uirtus,*
Qui ſupra cœli reſidens cacumen:
Totius mundi machinam gubernat
Trinus & unus.

Carmine ſapphico & adonico hymnus iſte contexitur, in unoquoq; uerſu more aliorum hymnorum cõſimilium tria cõplectẽs carmina ſapphica, & quartum adonicum. Nõ tamẽ illius leges obſeruat ad unguem, in ſuorũ pedum collocatione. Nã in primi uerſus tertio carmine, pyrrhichius ꝑ trochæo in prima ſede conſtituit, & ſpondeus pro trochęo in quarta. quandoquidem ad uerbium hodie primam habet breuem Ouidius. Qui nõ eſt hodie, cras minus aptus erit & nomen ſecreta, ratione compoſitionis primam habet longam. Quòd ſi ita conſtitutum fuiſſet illud carmen. Hodie lætus meruit ſuperna, apta utique fuiſſet eius contextio. In quarti quoque uerſus primo carmine, pyrrhichius pro trochæo in quarto loco diſponitur, contra carminis ſapphici formam. Inſuper in quinti uerſus tertio carmine, pro dactylo ponitur antibacchius ex primis duabus longis conſtans & ultima breui. cum prima ſyllaba dictionis machina ſit longa. Virgilius. Scandit fatalis machina muros. Seruatum autem fuiſſet rectum carmen ſi ita dixiſſet author. totius mundi fabricam gubernat.

Commemorantur in eo uirtutes cuiuſuis ſancti confeſſoris cuius feſtum celebratur, non modo ad uitæ attinen-

tes sanctitatem, sed & ad miraculorum ostensionem, quæ diuinæ bonitatis indultu ad eius sepulchrum fiunt. Propter quod, præsens fidelium in Christo congregatio illi sedulo laudem impendit debitam, ut ipsius patrocinio adiuuetur.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Vegetauit eius corporis artus. Vegetare est uiuificare & in uita cōseruare, siue fouere in sanitate & incolumitate. Actiuum est uerbum, & accusatiuum postulat. ut in Genesi legitur dixisse dominus. Recordabor fœderis mei uobiscum, & cū omni anima uiuente quæ carnem uegetat. Inde uegetus, a, um, quod sanū est & incolume. Et modo ad corpus pertinet, ut de Cæsare scribit Suetonius, quòd nigris erat & uegetis oculis, ualitudine prospera. Modo ad animum. ut uegeto corde aut mente dicitur is esse, qui erecto est & alacri animo, uigorisq; pleno.

Genes 9.

3 In tertio uersu. Quolibet morbo fuerint grauata. Quilibet, non uniuersalis est dictio sicut omnis quanuis eam plærunque ita accipiant dialectici præter usum probatorum authorum. sed particularis, aliquem ex tota multitudine significans indeterminate ac indifferenter. ut quilibet morbus, dicitur morbus aliquis, quicūque sit ille.

4 In quarto uersu. Vnde nunc noster chorus in honore. Potius dicendum esset, in honorem quoniam præpositio in, sumpta pro ad, ob, siue propter, accusatiuum postulat, non ablatiuum. ut quæcunq; facimus, in laudem, gloriā, & honorem dei facere debemus, non in laude & gloria.

De uno confessore, alius hymnus.

1 *Iesu redemptor omnium,*
Perpes corona præsulū,
In hac die clementius
Nostris faueto uocibus.

2 *Tui sacri qua nominis*
Confessor almus claruit,
Cuius celebrat annua
Deuota plebs solennia.

3 *Qui rite mundi gaudia*
Huius caduca respuens,
Cum angelis cœlestibus

Carminis iambici dimetri legibus hic hymnus omnino coercetur & exacte constringitur, hoc solo excepto quòd in primi uersus quarto carmine trochæum habet pro spondeo aut iambo in tertio loco. Seruatū autem fuisset rectum carmen, si ita dixisset author nostris faue precatibus. Insuper in tertii uersus tertio carmine, uocalem

Laetus potitur praemijs.
4 *Huius benignus annue*
Nobis, sequi uestigia.
Huius precatu, seruulis
Dimitte noxam criminis.
5 *Sit Christe rex pijssime*
Tibi patriq; gloria:
Cum spiritu paracito
In sempiterna secula. Amen.

habet literę m terminali sine collisione subiūctā sublatum aūt foret id uitiū, si dixisset, cū ciuibus cœlestibus.

In eo fit ad Christum oratio, ut sancti cōfessoris (cuius dies festus agit) placatus precibus, nobis & peccatorū ueniā tribuat, & gratiam imitādi pclarā uitę eius sanctitatē.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Cuius celebrat annua. Annuum dicitur iterdum quod toto unius anni spacio durat. Ouidius. Et nox erat annua nobis. & morbus annuus est: qui unius anni circulo extenditur. Interdum uero annuum dicitur, quod quotannis & singulo quoque anno fit, licet tātum semel, & uno solo die: ut festum annuum, & hic annua dicuntur solennia.

4 In quarto uersu. Huius benignus annue. Annuere nūc fauere significat: & datiuo iūgitur. Virgilius. Da facilem cursum: atque audacibus annue cœptis. Nunc uero concedere siue praestare, & accusatiuum postulat aut in finitiuum, ut hoc in loco. Virgilius. Nos tua progenies: cœli quibus annuis arcem.

De una uirgine.

1 *Virginis proles, opifexq; matris:*
Virgo quem gessit, peperitq; uirgo.
Virginis festum canimus: trophaeum
Accipe uotum.
2 *Haec tua uirgo duplici beata*
Sorte, dum gestit fragilem domare
Corporis sexū. domuit cruentum
Corpore seclum.
3 *Vnde nec mortem nec amica mortis,*

Carminis sapphici & adonici lege praesens hymnus componitur, illius tamen legitimos pedes non ubique recte collocatos continet. Nam loco spōdei in secunda sede carminis sapphici iambum quater admittit, scilicet in primo carmine secundi uersus, in tertio tertij, & in primo ac tertio carmine quīti uersus. Rursum loco trochaei in quarta sede bis recipit pyrrhichium, scilicet in secundo carmine tertij uersus & in secundo quarti.

Habet & ſemel loco trochæi in eadem ſede ſpondeum, ſcilicet in tertio carmine tertii uerſus. ſed mallem ibi ſupernũ quàm ſecretum dicere, & propter ſenſum & propter carmen. Deniq; in quinto uerſu loco dactyli in tertia ſede bis habet tribrachũ contra carminis ſapphici iura: utpote in ſecundo carmine illius uerſus,& in tertio eiuſdem.

Laudatur in eo Chriſtus de uirgine matre natus quòd eius dono ſancta uirgo in cuius prę conium hymnus iſte concinitur,& carnem uicerit per uirginitatis puritatem, & mundum per glorioſum qđ pertulit martyrium. Ad eundem denique ſupplicatio dirigitur, quòd huius ſacrę uirginis oratione,nobis peccatorum remiſsionem clementer elargiatur.

Sæua pœnarum genera pauefcens,
Sãguine fuſo meruit ſecretũ
Scandere cœlum.

4 *Huius obtentu Deus alme noſtris*
Parce iam culpis, uitia remittens.
Quo tibi puri reſonemus almum
Pectoris hymnum:

5 *Gloria patri,genitæq; ꝓli:*
Et tibi compar utriuſque ſemper
Spiritus alme, Deus unus omni
Tempore ſecli. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Virginis proles,opifexq; matris. Proles uirginis matris eſt Chriſtus ſecundum naturam humanam:nam carnis ſubſtantiam uere ab ea accepit. Idem quoque opifex & factor eſt uirginis matris ſecundum diuinam naturam,ſecũdum quam cuncta creauit,fecit, & condidit. Adde quòd diuina ſua uirtute effecit Chriſtus,quòd ipſa & mater fieret,& uirgo integra permaneret,ſecundum quam rationem, opifex etiã uirginis matris dici haud immerito poſſet.

In eodem uerſu. Trophęum accipe uotum. Hoc uotum intelligi debet eſſe adiectiuum & participium, idem ſignificans quòd uoto promiſſum atq; deſtinatum,& cum ſubſtantiuo trophęum ordinari. Significat aũt trophęum, id qđ in teſtimonium uictoriæ publico in loco ſtatuitur,ut ſtatua ęqueſtris,aut equus armatus, aut quippiam ſimile. Quare publica laus & ſolẽnitas quæ ab eccleſia alicui ſanctæ uirgini celebratur in ſuæ uictoriæ teſtificationẽ, hic non abſurde trophæum dicitur. Sumitur etiam tropæum

pro ipſa uictoria, qua in fugam cõuerſi ſunt hoſtes. a qua quidem conuerſione, id nomen in græco deductum eſt. ſeu pro uirtute egregia, qua comparata eſt uictoria. ut in hymno pauloante explicato de pluribus martyribus, tro phæa ſacra pangimus.

2 In ſecũdo uerſu. Duplici beata ſorte. Scilicet ſeruata uir ginitatis ĩtegritate & martyrio, quo mortem pro Chriſto pertulit. Vnde & duplicem deuicit hoſtem eadem ſacrata uirgo, utpote carnem per pudicitiam intactam, & mundum per paſsionem & tolerantiam mortis. quare & dupli ci corona ſiue aureola ẽ exornata, ſcilicet uirginali & mar tyrii. Canitur. n. hic hymnus ſolum (ut ipſa ſatis oſtendit ſententia) de uirgine martyre, ut ſanctis Agatha, Lucia, Agnete, Cæcilia & ſimilibus. Neq; illud prętermittendũ pu tarim, ꝙ in hoc uerſu non legendum eſt geſsit, ut habent libri incaſtigati, ſed geſtit. Nam gerere nullũ habet ſignificatum huic loco conueniens, & in quo poſsit ordinari cum uerbo infinitiuo, Geſtire autem interdum eſt cupere ſiue affectare, & apte coniungitur uerbo infinitiuo. ut infans geſtit loqui aut ambulare. quæ q̃dem acceptio hic accommoda eſt & congrua. Et ubi fere omnes libri habẽt domuit cruentum corpore ſeclum, potior uideretur ſententia, domuit cruento corpore ſeclum. Nam cruentum, non eſt conueniens epithetum ad ſeclum (licet aliqui pro nomine ſeclum, legant ibi cetum, & per illum, intelligant dæmonem, qui recte cruentus dicitur & crudelis) ſed ad corpus aptius accõmodatur. ut cruento corpore. i. cruore ꝓfuſo & ſanguinolẽto, domuiſſe mundũ dicatur per mar tyrii agonem. ſicut fragilem domuit corporis ſexum, per continentiam & uirginalem pudorem.

3 In tertio uerſu. Nec amica mortis ſæua pœnarum genera pauefcens. Suppliciorum diuerſa genera a tyrãnis illata teneris uirginibus, dicuntur amica mortis, quoniam nata ſunt mortem infligere, & propemodũ diſponunt ad mor tem, habentq; cum ea quãdam affinitatem. Quibus enim non inferret exitium & interitum iniectio in ignem, aut bullientem aquam, membrorũmue in equuleo diſtentio, niſi diuina uirtus adeſſet ꝓtectrix? Porro amicus ſubſtantiuum, cum ſolo ponitur genitiuo. adiectiuum aũt, modo

cum genitiuo, modo datiuo collocatur. Hic autē, & adiectiuum est nomen, & genitiuo adiunctum.

5 In quinto uersu. Et tibi compar utriusq; semper. Pronomen tibi, non ordinandum est hic cum nomine compar, quanuis datiuum suapte natura non recuset, sed cum uerbo sit, subaudito. ut iste habeatur sensus. O alme spiritus utriusq;, patris scilicet & filii, quoniam ab utroq; ineffabiliter procedis. compar & ęqualis gloria sit etiam tibi, sicut patri & filio. Et ita compar adiectiuum, non ad substantiuum spiritus sed ad gloria coniungendum est, ut recta colligatur huius loci sententia.

De pluribus uirginibus.

1 *IEsu corona uirginum,*
Quē mater illa cōcipit
Quæ sola uirgo parturit
Hæc uota clemens accipe.

2 *Qui pascis inter lilia,*
Septus choreis uirginum:
Sponsas decorans gloria,
Sponsisq; reddens præmia.

3 *Quocunq; pergis, uirgines*
Sequuntur, atque laudibus
Post te canentes cursitant:
Hymnosq; dulces personāt.

4 *Te deprecamur largius*
Nostris adauge sensibus,
Nescire prorsus omnia
Corruptionis uulnera. Amē.

Carminis iābici dimetri mēsura & norma: in hoc hymno ītegre seruatur in quo laudatur Xps purissimus uirginū sponsus, q; sacratissimas uirgines spōsas suas ex hoc mūdi ergastulo euexerit ad cœlestem thalamū. ubi eas gloria & honore coronauit, & ipsas cāticum nouum cātantes semp habet quocunq; ierit suorum gressuū comites.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Quem mater illa concipit. Non hoc loco concepit legendum est, ut sub præteriti temporis uerbo exprimatur qđ iampridem est transactum. Nam tūc trochęus in quarto poneret loco carminis iābici pro pyrrhichio. qđ non admittit huiusce metri regula. Sed concipit in præsenti indicatiuo dicendum, sicut uerbum sequēs parturit præsentis est temporis. Sæpius enim in carminibus hymnicis præsens tempus pro pręterito eleganter ponitur. & quanuis uox præsens fuerit intelligentia tamen fertur in præteritum.

2 In secūdo uersu. Qui pascis inter lilia. Id sumptum est ex canticis canticorum, ubi spiritualis spōsa de dilecto sponso suo dicit. Dilectus meus mihi & ego illi qui pascitur in-

ter lilia. Liliorum autẽ nomine (nam uirginitatis insignia sunt) candidissimum sacrarum uirginũ cœtum recte accipimus, inter quas pascitur dominus atque diuersatur, spirituali earum tripudio & dulcissimæ societatis ambitu circunseptus, tanquam in ipsarum medio consistens. Agnus enim qui in medio throni est. regit eas, & deducit ipsas ad uitæ fontes aquarum. *Cant. 2.* *Apoc. 7*

3 In tertio uersu. Quocunque pergis, uirgines. Hoc ex Apocalypsi desumptum est: ubi se uidisse scribit Ioannes agnũ stantem supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor milia: habentes nomen eius & nomen patris eius scriptum in frontribus suis: Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem & ante quatuor animalia, et seniores. & nemo poterat dicere canticum, nisi illa cẽtum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: uirgiues enim sunt. hi sequuntur agnum quocunque ierit. Cum enim hic describantur præmia illis indulta ob uirginalẽ mundiciam, planum est similia cœlestis gloriæ munera ipsis assignari sacratissimis uirginibus, quę illis centum quadraginta quatuor milibus ascripta sunt. ut quibus eadem sunt uirtutum insignia ac merita, merces quoque eadem deputetur. Quinimmo per uenerandum illum stantium cum agno supra montem Sion chorum, non inepte quis dixerit insinuari candidissimum sacrarum uirginum ordinem in cœlo, ob cognationem affinitatemque uirtutum inter has & illos, & cœlestia præmia inibi expressa, uirginalẽ cœtum quàm maxime decentia. *Apoc. 14.*

4 In quarto uersu. Nostris adauge sensibus. Alii legũt hoc pacto id carmen, largire nostris sensibus. & utrunque quidem recte. Nam & hoc & illo modo stat carmen, & permanet in sua integritate: & sentẽtia itidem est apta. Hic enim largiri nostris sensibus id muneris petimus: quod puritatis corruptrices peccatorum plagas nõ sustineant. Illic uero: hoc bonum tanquam iam adeptum adaugeri in mentibus nostris exposcimus. Et sane utrunque nobis est necessarium, ut scilicet indulgeatur nobis primum hoc cœleste donum, deinde ut indultum adaugeatur. Non enim possumus esse continentes nisi Deus det: neque per *Sapien. 8*

ſtare aut proficere incœpta continentia, niſi eodem largiente, ualemus.

De *una uidua*.

Hymnus iſte ſpeciem & formam carminis iambici dimetri præ ſe fert, illius tamen neq̨ lege coercetur neque pedibus menſuratur: quòd promiſcue in anterioribus locis trochæũ recipiat & pyrrhichium, & in ſecunda ſede ſæpius ſpondeum, cõtra huius carminis iura. Numerum tamen ſyllabarum illi metro debitum retinet: in uno quoque ſcilicet carmine octonarium. inſuper & rythmicam ſeruat cõſonantiam primi carminis ad ſecundum & tertii ad quartum eiuſdem uerſus, in exitu ſyllabarum.

Incitatur in eo eccleſia fidelium ad ſpirituale gaudium in domino: ob ſolennitatem ſanctiſſimæ cuiuſuis uiduæ, cuius dies feſtus celebratur cũ hunc modulatur hymnum. Commendatur & illa ob mundi cõtemptũ, uirtutis ſtudium, dei famulatum, cultumq̨ Chriſtianæ fidei, quem hic uitam agens ſtudioſe exercuit. Ob quæ: & miraculis coruſcantẽ illam reddidit Deus, & glorioſam in cœleſtis euexit ſedes.

1 *Gratuletur eccleſia.*
Nã ſummi regis filia,
Poſt huius uitæ triſtia
Scandit ad cœli gaudia.

2 *Hæc uera Chriſti famula*
Inuenta ſine macula,
Deum amauit ſedula
Cum quo regnat per ſecula.

3 *Nobili ſtirpe genita,*
Sed uirtutibus prædita,
Mundi contempſit gloriam,
Adepta Chriſti gratiam.

4 *Igne flagrabat fidei,*
Amore ſuccenſa Dei,
Signis effulgens uariis,
Cœli potitur præmiis.

5 *Hæc de ualle miſeriæ*
In patriam lætitiæ,
Ad ſummum regem gloriæ
Læta peruenit hodie.

6 *Laus uni deo & trino.*
Qui nos beatæ precibus
Peracto uitæ termino
Coniũgat cœli ciuibus. amẽ.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Nã ſummi regis filia. Non de terreno rege hic fit ſermo. nullus enim in terris eſt omnino ſummus rex: ſed omne ſub regno grauiore regnum eſt, ut ait Seneca & cunctis dominatur regibus ipſe rex regum & dominus dominantium. Neque de carnali conſanguinitate aut cognatione hic itidem habetur mentio, ſed de ſpirituali & myſtica, qua ſancta illa uidua quæ hoc celebratur hymno: ſummi regis Dei filia eſt,

tum per creationem: qua ipse omnium pater est. tum per regenerationem factam in baptismo, p quam ipsa ex deo nata est,& ex aqua & spiritu regenita. tum per sacram imitationem & assimilationem, in diuinis denominationibus. De qua postrema cognatione: ait dominus in euangelio Quicunque fecerit uoluntatem patris mei qui in cęlis est,ipse meus frater,soror & mater est. & eadem omnino ratione, filius eius & filia. quandoquidem hæc omnia spiritualiter coincidunt. solam rationum discrepantiam abinuicem habentia. Si enim ex patre diabolo sunt per imitationem, qui desideria eius uolunt complere, ut testatur euangelium, cur non magis ex Deo sunt patre, qui illius præcepta studiose laborant obseruare? Et deus ipse pro sua dignatione hoc honoratissimo filiæ nomine unā quanque fidelem animam in psalmo compellat: dicens. Audi filia & uide & inclina aurem tuam,& obliuiscere populum tuum & domum patris tui. & concupiscet rex decorem tuum quoniam ipse est dominus deus tuus. *Matth.* 12.

2 In secundo uersu. Hæc uera Christi famula. Melius hoc pacto aptatur carmen quam eo modo. O Christi uera famula,ut nōnulli habent libri. Nam cum in omnibus aliis uersibus,de sancta illa uidua cui hic hymnus concinitur, fiat in tertia persona sermo,par est & decens etiam in hoc uersu cōsimilem tenere loquendi formam, & nequaquā ad secundam transire personam. cum præsertim in tertio huius uersus carmine uerbum tertiæ personæ amauit ponatur,cui nominatiuus ille famula adiungi debeat. Quòd si quis dicat O, ibidem non uocantis esse particulam sed admirantis interiectionem,quæ nominatiuo tertiæ personæ potest adiungi. Esto id. uerum non solent authores interiectionem annectere casui qui cum alia dictione nexū habeat & habitudinem, sed illi duntaxat, qui soli adhæreat interiectioni. Hic autem nominatiuus famula cū uerbo amauit ordinatur, quare concinnam non habet cum interriectione connexionem.

5 In quinto uerso. Ad summum regem gloriæ. Melius hoc modo legitur istud carmen, quam ut alii habēt libri, ad regem nimis gloriæ. Nam aduerbium nimis, cum adiectiuo læta in sequente carmine posito ordinandum, omni-

no inepte ſecundum orationis latine rationem ſeiungitur ab eo,per interiectum hunc genitiuum gloriæ.& aut proxime ante adiectiuum illud ponendum erat, aut penitus ſuſtollendum. Atqui non poteſt continuo præponi illud aduerbium ſuperadicto adiectiuo,quoniam tunc nō ſeruaretur ſimilis ſyllabarum deſinentia in hoc carmine & ſequente, quæ tamen omnibus in locis de induſtria conſpicitur ſeruata. Satius eſt igitur illud aduerbium tollere, & illius loco ad complendum carmen aliud nomen ponere. quod apte coniungatur alicui dictioni eiuſdem carminis.quod quidem fit pro concinnitate, ſiquis dixerit,ad ſummum regem gloriæ,uel ad regem ueræ gloriæ.

6 In ſexto uerſu. Qui nos beatæ precibus Loco dictionis beatæ,in alijs libris ponitur litera N deſignās ibidem nominandam ſacram illam uiduam, in cuius honorem cantatur hic hymnus. Veruntamen illud proprium nomen fortaſſe non quadrabit carmini. Nam ſi diſyllabum fuerit:reddet ipſum breuius ęquo.& ſi tetraſyllabum:efficiet idem quam par eſt prolixius. Quare ſatius fuerit, quocūque uocetur proprio nomine ſancta illa uidua: illud ſupprimere,& illius loco ſemper ponere genitiuum beatę uel ſacratæ,qui ſit adiectiuum nominis ſubſtantiui uiduæ,ſubauditi in eo.quoniam hoc pacto & carmen & ſenſus erit conueniens,qui ex toto uerſu colligetur huiuſmodi. Laus ſit Deo:uni in ſubſtantia,& trino in perſonis qui nos poſt terminum uitæ peractum conſortes efficiat ſupernorum ciuium,per preces ſacratæ deo uel beatæ uiduæ:cuius hodie celebratur ſolennitas. Cui quidem Deo unitrino, pro completis iſtis in hymnos eccleſiaſticos annotationibus, ſit benedictio, laus, & gratiarum actio in ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS.

EXPLANATIO PROSARVM QVAE in officio missæ dicuntur.

In aduentu domini, prosa.

1 *SAlus æterna, indeficiens mundi uita. Lux sempiterna, & redemptio uere nostra.* 2 *Condolens humana perire secla pertentantis numina.* 3 *Non linquens excelsa, adisti ima propria clementia. Mox tua spontanea gratia, assumens humana, quæ fuerant perdita omnia, saluasti terrea, ferens mũ do gaudia.* 4 *Tu animas & corpora nostra Christe expia: ut possideas lucida nosmet habitacula.* 5 *Aduentu primo iustifi a: in secundo nos libera.* 6 *Vt cum facta luce magna, iudicabis omnia, compti stola incorrupta, nosmet tua subsequamur uestigia quocunque uisa.*

CVM PROSAS ECCLESIASTICAS familiari explanatione declaraturi instituimus: primum quid prosæ nomen signet describere operæprecium duximus. Sane prosa secundum generalem & communem suam rationem dicitur oratio soluta: quæ scilicet lege carminis & certo pedum numero non constringitur, sed liberis uagatur habenis. Et oppositam prorsus ad orationem metricam habet naturam & conditionem, ut probati authores soleant orationem Latinam in carmen & prosam tanquam duo membra inter se diuersa dissecare. quorum discrimẽ & differentia hoc metro non ignobili explicata traditur. Legibus arctatur metrum, sed prosa uagatur. At uero hoc loco nomen prosæ ex loquendi consuetudine & usu (quẽ penes arbitrium est & ius & norma loquendi: ut ait Horatius) non generatim pro quauis oratione soluta sumitur, sed ea duntaxat quę diuinam continet laudem, pręconiaque Dei, sacrosanctæ uirginis aut cuiusquam sanctorum expromit, & in missæ officio ante euangelium cantari solet. quam nonnulli uocabulo ut reor barbaro sequẽtiam uocant, cum non sit hæc dictio in usu Latinorum recepta quantum nouerim. Quòd si mihi adducant. ante pronunciationem euangeliorum in sacrificio missæ hoc exordium præmitti solere Sequentia sancti euangelij secundũ Matthæum, aut alium quemuis euangelistarum. ut cogno

ſcant auditores ex quo euangeliſta deſumptum eſt hoc quod profertur euangelium,& proinde cōtendant ſequētiæ nomen non eſſe repudiandum. Nouerint illi, id nomē ſequentia in huiuſmodi oratione non eſſe primæ inflexionis ſubſtantiuum nomen & ſingulare, ut putant. ſed plurale tertiæ declinationis & participium præſentis temporis, in neutro genere ibidem poſitum cuius ſingulare eſt ſequens,tis. ut hic habeatur ſenſus Sequētia uerba aut dicta ſancti euangelij, ſunt ſecundum Matthæum. Quare idipſum non aſtipulatur eorum ſententiæ.

Cæterum proſa eccleſiaſtica ſecundum ſpecialem rationem modo explicatam ſumpta. duplex inuenitur. Quędam rythmica: quæ certum numerum ſyllabarū in unaquaque clauſula,& in fine conſimilem exitum duarū poſtremarum ſyllabarum cum aliis clauſulis ſeruat. Rythmus enim apud Græcos, numerum & ordinem ſignat, eū præſertim qui oratione ſeruatur ſecundum certam ſyllabarum quantitatem & harmonicam rationem. Vnde uulgo rythmica dicitur oratio, quæ determinato ſyllabarum numero & certa terminalium ſyllabarum conſonantia coercetur. Alia uero non rythmica, quæ nec determinato clauditur ſyllabarum numero, neque conſonantiam in exitu certam obſeruat. Et hæc liberior eſt atque laxior altera, ut poſterius dicenda clarius oſtendent. Nam quæ primo loco hic dilucidanda proponitur, non rythmica eſt, ſecunda uero rythmica.

Porro in fronte ipſa hic conſtituta proſa,& iam in litera adducta, cantatur in aduentu domini. deuotamque & piam continet inuocationem populi Chriſtiani ad filiū Dei, ad quem totius proſæ uerba omnia diriguntur. Eius præſertim magna hic commendatur miſericordia, qua humanum genus fraude antiqui ſerpentis damnatum miſeratus, humanam ſuſcepit naturam ad eius redemptionē. Demum humilis illi fit ſupplicatio. ut cum ab iudicandū orbem terrarum uenerit, nos ſua benignitate ſaluet, & in electorum ſorte conſtituat.

1 ANNOTATIONES. In ipſius proſæ initio. Salus æterna. His quatuor nominibus hoc loco expreſſis, ſalus, uita, lux, redemptio, Dei filius in ſacra ſcriptura nomina-

ctus legitur. Salus apud Eſaiam. pater ad filium. Dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ. Et apud Ioannem. Salus ex Iudæis eſt. Vita. Apud Ioannem Chriſtus. Ego ſum uia, ueritas & uita. Et iterum. Ego ſum reſurrectio & uita. Lux. apud Ioannem. Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mūdum. Et iterum dominus de ſeipſo. Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ. Redemptio. Paulus ad Corinthios. Ex ipſo uos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio & redemptio. *Eſaiæ. 49.* *Ioan. 4.* *Ioan. 14.* *Ioan. 11.* *Ioan. 1.* *Ioan. 8.* *1. Cor. 1.*

2 Humana perire ſecla. Hic ſecula humana uocat author genus humanum, & per totam temporum ſucceſſionem hominum propaginem: Nam ſeculum, temporalis decurſus atque ſpacii nomen, pro iis quæ in tempore ſunt illiuſque reuolutione trahuntur plærumque ſumitur. Numina uero tentantis appellat ipſam dæmonis uim atque in tētando potentiam. quæ ſecundum rei ueritatem nomine ipſius numinis eſt indigna: quandoquidem ea dictio diuinam maieſtatem proprie ſignat. Quoniam tamen ipſe dæmon Dei appellationem & cultum ſibi uendicabat, ſicut in ſcriptura Deus huius ſeculi dicitur, ita & numinis nuncupatio illi tranſlatitie conuenit. Recte item tentantis nomine, dæmon hic ſignatur, quoniam ipſius proprium eſt tentare, malumq; ſuggerere. Vnde & in euangelio tentator dicitur. Et de eo Paulus loquens ait. ne forte tentauerit uos is qui tentat. *2. Corin. 4.* *Matth. 4.* *1. Theſſa. 3.*

3 Non liquens excelſa Dei filius cum deſcendit de cœlis aſſumpturus humanam carnem, minime cœlos reliquit. nam indiuidua eſt impermutabiliſq; diuinitas, & per omnia ac in omnibus ineffabiliter præſens. Vnde ipſe in terra poſitus ait. Nemo aſcendit in cœlum niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo. Et ad Philippum ait. Neſcis quia ego in patre, & pater in me eſt? Adiit autem dei filius ima, propria clementia. Nam ut ait Paulus: non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. *Ioan. 3.* *Ioan. 14.* *Titum. 3.*

4 Omnia ſaluaſti terrea. Id eſt totum genus humanum, quod ex limo terræ ſecundum primam ſuam originem &

in primo parente formatum est. Non enim quisquam tam crasso & pingui est ingenio, ut hac oratione significari pu tet & bruta animalia esse saluata, cum non sint salutis sicut neque præuaricationis capacia. Cum enim terræ aut orbis terrarum nomine sæpius in scriptura significetur homo, cõgrue itidem & per terrea siue terrena idem exprimitur. Quôd autem Christus suo primo aduentu gaudia mundo attulerit, attestatur angelus, natiuitatis eius ad pastores nuncius, ecce euangelizo (inquit) uobis gaudium magnum quod erit omni populo, quia natus est hodie saluator mundi.

5 Vt possideas lucida nosmet habitacula. Nempe Paulus de nobis dicit. Templum enim dei sanctum est, quod estis
Lucæ. 2. uos. Et iterum. Vos estis templum Dei uiui. Quod nequis secundum animam solum dictum intelligat, subiungit eodem loco. Nescitis quòd corpora uestra templũ sunt spiritus sancti, qui habitat in uobis, quem habetis a Deo?
1. Cor. 3. glorificate & portate deum in corpore uestro.
1. Cor. 6. 6 Vt cum facta luce magna. Qua scilicet illuminabuntur
1. Cor. 4. abscondita tenebrarum & manifestabuntur occulta cordium. Nonne magna erit lux illa, qua nihil nunc tam occultum est, quod tunc non reueletur? Aut lucem magnam uocat author, claritatem illam iudicis, qua cunctis mani-
Mat. 10. festus apparebit quando ueniet in nubibus cœli cum po-
Matt. 25. testate magna & maiestate. Non enim erit illa numerosa angelorum quibus ueniet comitatus turba non illa maiestas deitatis, sine eximia claritate. Demum cum petit author, quòd nos adornati stola immortalitatis sequamur in cœlo Christi uestigia quocunque in loco sint uisa, allu-
Apoc. 14. dere uidetur ad illud quod in Apocalypsi scribitur de sanctis & electis Dei, quòd sequuntur agnum quocunque ierit. Verum utrunque dictum est spiritualiter accipiendum, non quidem de progressione quæ pedum fit officio: & de uno loco in alium corporali traductione, sed de intimi affectus in deum tendentia & assidua eius contemplatione, quæ semper beatis aderit, ipsorumque corda iugiter in deum intendet.

In natiuitate domini, ad primam missam.

NAto canunt omnia domino pie agmina. 1 *Syllabatim pneumata perstringendo organica. Hæc dies sacrata, in qua noua sunt gaudia mundo pie edita. Hac nocte, præcelsa intonuit & gloria, in uoce angelica.* 2 *Fulserunt & immania nocte media pastoribus lumina. Dum fouent sua pecora, subito diua percipiunt monita.* 3 *Natus alma uirgine, qui extat ante secula. Est immensa in cœlo gloria, pax et in terra.* 4 *Hinc ergo cœli caterua altissime iubila. Et tanto canore cremat alta poli machina, sonet ut per omnia, hac in die gloria uoce clara reddita.* 5 *Humana concrepent cuncta natum Deum in terra. Confracta sunt imperia hostis crudelissima. Pax in terra reddita. nunc lætentur omnia nati per exordia. Solus qui intuetur omnia. solus & qui condidit omnia. Ipse sua pietate saluet omnia regna. Amen.*

Hæc prosa nullam rythmicæ consonantię legem obseruat: neq; in certo syllabarum numero neq; in consimili clausularum exitu. Quamuis enim aliquæ sententię interdum in eandem cadant terminalem consonantiam, id tamen neq; uniformiter fit neq; determinata definitaq; regula.

In ea describitur gaudiū dominicæ natiuitatis ob angelo nunciatum pastoribus & cœlesti cātico declaratum: ut beatus Lucas in secundo sui euangelij capite narrat, ex quo fere tota huius prosæ sentētia euadit peruia & captu facilis. Incitatur insuper hic totum genus humanū ad spiritualem lætitiam in domino habendam: propter amplissima bona, illi ex natiuitate domini secundum carnē præstita ac indulta.

1 ANNOTATIONES. Syllabatim pneumata. Syllaba dicitur comprehensio literarum una prolatione efformatarum: aut unius uocalis enunciatio. ut dictio pater habet duas syllabas: & uocalis ô in dictione ouis unā cōstituit syllabam. Inde syllabatim aduerbiū, significat per syllabas. Augustinus. Et syllabatim per transitorias temporum morulas humanæ linguæ uocibus loqueretur, Pneuma uero, atis, tertiæ inflexionis nomen & Græcam habēs originem, est spiritus siue flatus. Vnde pneumata organica, dicūtur cantus qui organorum ministerio fiunt, nam spiritu & flatu indigent. Inde pneumaticus, a, um: qd' spi-

rituale est & flatu dirigitur. ut Plinius organa uocat pneumatica. Et sicut Latini tertiam summæ diuinitatis personam utcunq; humana uoce exprimentes quæ est sup omne nomen, spiritum uocant & flamem: ita & Græci eandē appellant pneuma, ad explicandum quoquo modo processionis illius & emanationis ineffabilis modum a patre & filio, qui spiratio dicitur. Hoc uero loco, in priori illa & propria significatione sumitur. Debet autē ea dictio semper scribi per literam p, ipsi n in principio præpositā. Nam hoc modo apud Græcos (a quibus Latini eam mutuātur dictionem) scribi dinoscitur.

2 Et immani nocte media. Immane, interdum crudele & & sæuum significat. Inde immanitas sæuitia: Cicero in officiis. Quo detestabilior illorum immanitas, qui lacerauerunt omni scelere patriam. Interdum uero idem signat q̄d magnum & ingens. Virgilius in Aeneide. Posuitq; immania templa. Et in hac secunda acceptione dicuntur hic immania lumina clara & conspicua, quæ de cœlo apparuerunt pastoribus, cum ut ait euangelium, claritas Dei circunfulsit illos.

Luca.2. 3 Extat ante secula. Extat, existit, est, subsistit. Improprie tamen ponitur id uerbum hoc loco, nam apud probatos authores potius extra apparere aut superesse signat. ut tranātis flumen bouis solum caput extat, id est extra undas apparet. Et non omnia Ciceronis uolumina extant, id est supersunt, nam iniuria temporum aliqua perierunt. Est autem Christus ante secula, secundum diuinitatē. Nunc (inquit) clarifica me tu pater apud temetipsum, claritate quā habui priusquam mundus fieret apud te. Et natus est alma uirgine, secundum humanitatem. Ioan.17.

4 Hinc ergo cœli caterua. Quod in principio generali nomine dixerat author, pia agmina, nūc specialius explicat. inuitatq; & angelicos spiritus hoc uersu, & omnes homines paulo post sequente uersu, ad cantica laudū Deo exoluēda. Soli enim inter creaturas angeli & homines, quòd ratione sint præditi, agmina constituunt quæ Christo natu laudes personent & concinant.

5 Humana concrepent cuncta. Concrepare uerbum, personare significat, & neutrale est suapte natura. Terentius

Sed ostium concrepuit. Interdum uero in uim transit uerbi actiui, & concordi sono simul laudare signat, accusatiuumq́; secum admittit, ut hoc in loco.

In natiuitate domini, ad secundam missam:

EIa recolamus laudibus piis digna. 1 *Huius diei carmina, in qua nobis lux oritur gratissima. Noctis interit nebula, pereūt nostri criminis umbracula. Hodie seculo maris stella est enixa nouæ salutis gaudia.* 2 *Quem tremunt barathra, mors cruenta pauet. ipsa a quo peribit mortua. Gemit capta pestis antiqua, coluber liuidus perdit spolia.* 3 *Homo lapsus, ouis abducta, reuocatur ad æterna gaudia. Gaudent in hac die agmina angelorum cœlestia. Quia erat dragma decima perdita, & est inuenta.* 4 *O proles nimium beata, qua redempta est natura Deus qui creauit omnia, nascitur ex fœmina.* 5 *Mirabilis natura mirifice induta, assumens quod non erat, manens quod erat. Induitur natura diuinitas humana quis audiuit talia dic rogo facta? Quærere uenerat pastor pius quod perierat.* 6 *induit galeam: certat ut miles armatura. Prostratus in sua propria ruit hostis spicula. Auferūtur tela in quibus fidebat. Diuisa sunt illius spolia, capta præda sua. Christi pugna fortißima, salus nostra est uera. Qui nos suam ad patriā duxit post uictoriam. In qua sibi laus est æterna. Amen.*

Hæc prosa nullam rythmicæ consonantiæ normam tenet, sed liberioribus uagatur habenis more aliarum orationum solutarum. In ea incitatur totum genus humanū ad celebrandas in hac solennitate laudes Deo debitas, tum propter magnitudinem & sublimitatem sacramenti dominicæ incarnationis qua Deus & homo natus est de matre uirgine. tum propter maxima & summa beneficia humano generi per hoc mysterium indulta, scilicet expulsionem hostis antiqui a mundo, & reductionem nostri ad cœlestia regna.

1 ANNOTATIONES. Nobis lux oritur gratissima. Lux illa, spiritualis est & mentes illuminans, scilicet Christus dominus noster, qui est lux uera, illuminans omnem hominem uenientem in hunc mnndum. De qua Esaias. Ambulantibus in regione umbræ mortis: lux orta est eis. Et psalmus Lux orta est iusto, & rectis corde lætitia. Ita & nebula noctis hic intelligitur densitas & caligo peccatorum nostrorum, quæ sunt opera tenebrarum. Vmbracula

Ioan.1. *Esaia.9.* *Psal.96.*

quoque noſtri criminis, ſunt opaca & obſcura noſtrarū iniquitatum. quæ nunc intereunt, quoniam nata eſt uera ſalus mundo, quæ omnem abſtergit peccati nubem, umbram & tenebroſitatem.

2 Quem tremunt barathra. Barathrum, locus eſt immenſæ profunditatis & uorago, unde quis emergere non poſſit. Quare pro inferno loco & perpetuo damnatorum ergaſtulo ſæpenumerò ſumitur, quoniam non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis. Itaq; Chriſtū tremunt barathra, id eſt tartara. Nam ut Iacobus ait, dæmones credūt & cōtremiſcunt. Sæua itidem & crudelis mors ſecunda pauet Chriſtum, quoniam ab ipſo deſtructa eſt & diſperdita, ſecundum illud prophetæ uerbum. Ero mors tua ò mors, & abſorpta ē mors in uictoria Chriſti, Rurſum peſtis antiqua dicitur hoſtis antiquus, qui peſtilente ueneno peccati infecit totum genus humanū. Et is captus eſt a Chriſto, uictúſque & ſuperatus per mortem ipſius. Denique idem coluber liuidus ſiue inuidus dicitur ſerpēs, propter flexuoſos tentationum ſinus & occultas inſidias quibus fraudem molitur. Perdit etiam ſpolia, quia naturā humanam prius tyrannico more detentam & a Chriſto liberatam amiſit, ſecūdum illud prophetæ dictum de Chriſto. Morſus tuus ero inferne. Chriſtus enim illo fortior ſuperueniens ſcđm parabolam euangelicā, arma in quibus fortis ille armat⁹ cōfidebat abſtulit, & ſpolia eius diſtribuit.

Sapien. 2 *Iacob. 2.* *Oſee. 13.* *1. Cor. 15.* *Oſee 13.* *Lucæ. 11.*

3 Quis abducta reuocatur. Alludit hic locus duplici parabolæ in euangelio apud Lucam adductæ, ad oſtendendam miſeratricem Dei benignitatem pro redimendis ac ſaluandis hominibus, utpote de centeſima oue pdita, quę diligentius a paſtore quæſita & demum inuenta, humeriſq; boni paſtoris impoſita ad caulam eſt reducta cum gaudio. Et de decima dragma prius amiſſa, quæ ingēti ſolicitudine perquiſita a muliere accendente lucernam & euertente totam domum, tandem reperta eſt. Sane per ouem illam centeſimam, & decimam dragmam ante perditam, ſignatur humanum genus fraude ſerpētis antiqui per tranſgreſsionem primoꝝ parentum æternæ damnationi obnoxium, ſed nunc per Chriſtum hominem factum, liberatum a perditione, inuentum ad conſequendam ſa-

Lucæ. 15.

lutem,& ad cœlestis regni gaudia perductum.

4 O proles nimium beata. Proles illa ualde beata,Christus est,per quem natura humana prius captiua, nunc est redempta. Neque ferendi sunt illi qui hunc locum ita legunt. O culpa nimium beata,qua redempta est natura. qua enim fronte, quo ore, quo denique uultu ausit beatā dicere culpam Adę,primorumq́ parentum? cum ipsa fuerit misera, infœlix atq́ infausta, neq́ solum ipsis authoribus,sed & toti posteritati damnosa,exitialis & perniciosa. Qūo itidem quis uere dixerit, per culpā illam esse redemptā naturā humanā? cū ediuerso per eā fuerit dānata, cœlo extorris,captiua a dæmone,& ꝑpetuę mortui subiecta.

At dicet quispiam. culpam illam primorum parentum hic beatam prædicari,& per eam dici redemptam naturā, qm̄ ipsa fuit occasio obtentæ postea beatitudinis,& redēptionis factæ per Christum. Si enim non fuisset illa culpa, non assumpsisset Christus humanam naturā ad redimendos hoies,neq́ huc uenisset peccatores saluos facere. Verum id solum accidentarium est ipsi culpæ,ꝙ eam consecuta sit talis redemptio, neq́ per se ad eam culpam illud est consequens. quin potius ipsa culpa suapte natura fuisset impedimentum factæ redemptionis, si magna Dei miseratio non uicisset nostram malitiam. Quæ aūt accidentaria sunt,& nihil ad rem per se faciunt,nequaquā in disciplinis pro causa sunt assignanda,neq́ ipsis aliqua causalitatis ratio debet attribui,sed iis duntaxat quæ per se sunt talia. Christus aūt Dei & sacrosanctę uirginis Marię filius, causa est propria,præcipua & primaria nostræ redemptionis. quare hoc loco rectissime prædicatur illa proles nimium beata,qua redempta est natura.

5 Mirabilis natura mirificè induta. Hoc loco fit sermo de natura diuina, quæ induta est mirabiliter naturā humanam. ut fiet ipsa nostri corporis forma, tāquā uestis quędam circundans & occultans diuinitatem in ea latitantē, si modo summa licet imis cōponere rebus. Et ita diuina natura assumpsit qđ non erat f. humani corporis substantiam. & mansit qđ erat, quia nihil diminutionis aut permutationis sustinuit ipsa deitas ex ea assumptione. quemadmodū nouam induēs uestem assumit amictum quem

antè non habuit,non tamen desinit esse quod antè fuit.
6 Induit galeam. Metaphoricus est hic sermo. & noie galeæ atq; armaturę intelligitur humana caro,qua circūdatus Dei filius pugnauit contra antiquū serpentem per humilitatem,patientiā,mortisq; perpeßionē. quæ ipsi in suę diuinitatis simplicitate ac puritate subsistenti,minime cōpetere potuerunt. Itaq; infirmitas humanæ conditionis & mortalitas carnis, arma fuerunt ac tela qbus Christus huius mundi principem debellauit. Et in hmōi conflictu hostis noster ruit in ꝓpria spicula,& suis (ut aiunt) telis est cōfossus. Nam humanam carnem in primis parentibus fecerat sibi spiculū & telum, quo ꝓstrauit totum genus humanū. & a sacratißima Christi carne eiusdem cū nostra substantiæ,est trāsfixus. Demum tela in qbus confidebat antiquus hostis, scdm illud uerbum dñi de forti armato custodiente atrium suum, & fortiore superueniente, ex Luca iam sępius adductum,cui hic locus rñdet, sunt ablata, qa potestas nocendi eius & infestandi hoīes est diminuta & ligata per aduētum Christi. Spolia etiam eius sunt diuisa, captaq; illius est præda, qm̄ sancti patres apud inferos ante detenti,sunt erepti illius manibus & in cœlos subuecti.
Ephe.4. Ascēdens enim Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem. Et hæc plane fuit fortißima Christi pugna, qua principem huius mūdi eiecit foras,totumq; genus humanum in libertatem redegit, & superat reuocauit ad auras.

In natiuitate domini ad Missam maiorem.

Hæc prosa, rythmica modulatione cōstituta est & cōtexta, non tñ ubiq; uniformiter. Nam duo primi uersus mutuum hñt ad inuicem rñsum in suis clausulis, singuli eorū ex tribus integrati. Harū primę,quatuor dūtaxat cōplectuntur syllabas:nō tñ similem sortiuntur exitū terminalem & desinentiam uocis. At uero secūda utriusq; primorum duorū uersuum clausula, octo cōpletur syllabis,& una al

1 *Laetabundus*
Exultet fidelis chorus.
Hallelu ia.
2 *Regem regum*
Intactæ profudit torus.
Res miranda.
3 *Angelus consilij*
Natus est de uirgine:
Sol de stella.
4 *Sol occasum nesciens,*
Stella semper rutilans
Semper clara
5 *Sicut sidus radium,*

Profert uirgo filium
Pari forma.
6 *Neque sidus radio,*
Neque uirgo filio
Fit corrupta.
7 *Cedrus alta Libani*
Conformatur hyssopo,
Valle nostra.
8 *Verbum ens altissimi*
Corporari passum est,
Carne sumpta.
9 *Esaias cecinit*
Synagoga meminit:
Nunquam tamen desinit
Esse cæca.
10 *Si non suis uatibus,*
Credat uel gentilibus
Sibyllinis uersibus
Hæc prædicta.
11 *Infœlix propera*
Crede uel uetera,
Cur damnaberis gẽs misera?
12 *Quem docet litera*
Natum considera,
Ipsum genuit puerpera. Amẽ.

teri in consimili cadentia soni rñdet. Demũ tertia primi uersus clausula, ad tertiã secũdi habet cõuenientiã, in quaternario syllabarum numero, & simili uocalitatis exitu. In unoquoq; uero sex uersuum duos primos sequentiũ, cõstituuntur tres clausulę rythmicę. quarum duæ primę diuisim & singulę septẽ sũt syllabarũ, & penultima earum breuis. tertia uero clausula, quatuor est syllabarũ, & penultima ipsarũ longa. In nono aũt & decimo uersu, unaquęq; trium primarum clausularũ, septem cõplectitur syllabas, quarũ penultima breuis est. & duæ postremę syllabę unius clausulæ, ad reliquarum duas postremas seruant consimilem exitũ. quarta uero clausula quatuor tãtũ syllabas cõtinet, & penultimã longam. Demũ duo postremi uersus tres cõprehendũt clausulas rythmicas adinuicem cõsonantes, quarũ duę primę, sex singillatim cõficiuntur syllabis, tertia uero nouẽ, & penultima illarum semper correpta.

Author eius fuisse perhibetur. s. Bernar. uir utiq; sanctitate uitę & sacrarum literarũ eruditione clarissimus, qui uelut alter Dauid ẽt in cithara diuinę laudis rythmos ecclesiasticos suauiter modulatus est. ut hęc una ostẽdit ꝓsa, uenustate cõpositionis & sniarũ grauitate singularis. *Psal. 18.*

In illa incitatur fidelis ppl's ad exultationem ob sacratissimum incarnationis mysteriũ, quo uirgo intacta ꝓtulit filiũ, & diuinitas humanitati miro modo est cõiuncta. Deinde merito reprehẽditur iudeorũ cęcitas atq; incredulitas, qui tantę rei sacrm propheticis oraculis prænunciatum & ueteris testamenti pręsignatum figuris, quinimo & *Esa. 9.*

Sibyllarum gentiliū uaticiniis prędictum recipere noluēt. Admonenturq́; fidelium adhortationibus, ut natum pro omnium salute Christum tandem confiteantur.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu Intactæ ꝓfu dit torus. Id nomen torus ꝓprie letū signat. Virg. Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto. Hic uero trāslatione quadam cōcinna pro sacratissimo uirginis utero sumitur, ex quo ꝓdiit Christus tanq̄ spōsus ꝓcedens de thalamo suo.

3 In tertio uersu Angelus consilii. Christus hoc noīe insinuatur apud Esaiam, ubi septuaginta interpretes deterriti maiestate illoꝶ nominum quę nostra habet traductio eo in loco. Et uocabitur nomē eius admirabilis, cōsiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. & nō audentes puero nato, apud gentes tam præclara ascribere noīa, aut aperte ipsum Deum prædicare, posuerūt id solum. Et uocabitur nomē eius, magni consilii angelus, qđ & in officio tertię missę natiuitatis dñicę ex instituto ecclesiastico pro introitu & exordio ipsius decantatur. Et recte quidem eo insignitur noīe dñs noster. nam magnum illud & arduum consiliū de redimendo genere humano per filij Dei incarnationem & mortē: ipse annunciauit & manife-
Malac.4. stauit hoibus. Dicitur & sol natus de stella, locutione metaphorica, qua Christus sol dicitur, qm̄ a ꝓphetis sol iustitiæ prædicatur. uirgo aūt Maria eius mater eximia, stella hic uocatur, qa stella maris digne a cunctis celebratur & cognominat̄. itaq; ut sol lōge est maior stella & lucidior, quinimmo ipsi stellę suam communicat claritatem, ita & Christus de uirgine natus, multo est etiā ut homo sua gloriosa matre eminentior & sublimior. Et hāc filij supra matrem, dignitatem & præcellentiam signat illa locutio.

4 In quarto uersu. Sol occasum nesciens. Non de sole isto sensibili id accipiendū, aut corporali stella, sed de sole mystico qui est dñs noster, nesciens occasum per peccatū aut
Hebr.13. mortē sed manēs in æternū. Nam ut scribit Paulus, Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula. Stella itidem mystica, sacratissima uirgo Maria semper rutilat insigni uirtutū splendore, & semper clara est uirgineæ puritatis candore, qui nec in partu, nec post partum uiolatus est.

5 In quinto uersu. Sicut sidus radium. Sidus absq; sui cor-

ruptione, aut diuulsione decisioneq; suæ substantiæ radium producit, neque quicquam detrimenti aut diminutionis ex continua illius diffusione in sua corpulentia sustinet. Haud secus beata uirgo absque læsione sui uirginei pudoris protulit filium: & uirginitatis gloria permanente (ut canit ecclesia) huic mundo lumen æternum effudit.
7 In septimo uersu. Cedrus alta Libani. Cedrus arbor est excelsa, arduæ proceritatis & sublimis: lignum habet iucundi odoris & diu durans, neque a tinea unquam exterminatur. Libanus uero mons est in Iudæa inter Arabes & Phœnices, excelsas arbores habens. De quo scriptura. Sicut cedrus exaltata sum in Libano. Hyssopus autem fœminini generis & hyssopum neutri: herba est humilis, nascẽs in hortis, & curãdo pulmoni utilis. De qua Hieronymus. Sicut hyssopum terrenum curandis pulmonibus aptum est, ut auertat inflationem: ita homo cœlesti respersus hyssopo, id est humilitate cordis, ab omni superbiæ malignitate purgatur. Cæterum quid diuinitate præcelsius aut altius dari queat? quidue ea durabilius, quæ sola habet immortalitatem? E diuerso humana natura ad diuinam collata, humile quiddam est & subsidens, maximoq; interuallo infra illam constituta. Itaque cedrus hyssopo conformata dicitur ualle nostra, q̃a natura diuina in uerbo Dei unita est humanæ naturæ in unitatem persong in hoc mũdo sensibili, qui uallis est lachrymarum & miseriæ. Eccle. 24.
8 In octauo uersu. Verbum ens altissimi. Hic uersus exponit apertius eam sententiam, quæ sub uelamine metaphoræ in præcedente uersu prætẽdebatur. utpote q; Christus existens uerbum Dei patris sustinuit corpore mortali indui & superuestiri, & id quidem humana carne assumpta de sancta uirgine quæ sacris uisceribus complexa, deũ (ut præclare canit non ignobilis author)
Arcano stupuit compleri uiscera partu.
Authorem paritura suum: mortalia corda,
Artificem texere poli, mundique creator
Pars fuit humani generis, latuitque sub imo
Pectore, qui totum late complectitur orbem.
Et qui non spaciis terræ, non æquoris unda
Nec capitur cœlo, paruos confluxit in artus.

Cæterum assignatus modo sensus isto uersu exprimitur: si in secunda eius clausula legatur, corporari passum est, id est corpore humano circundari & uestiri, quemadmodum meo iudicio legendum est. Nam qui, corporali passum est legunt, ut plærique, & si uerum dicant, scilicet quòd ipsum Dei uerbum passum est mortem & crucifixum, corporali carne sumpta, corporeque humano assumpto, non tamen aliquid accommodate huic loco conferens & congruenter adaptatum adducunt. quandoquidem hic non de Christi passione: sed incarnatione solum fiat sermo.

Esaiæ. 7. 9 In nono uersu. Esaias cecinit. Multis in locis prædixit
Esaiæ. 11. Esaias prophetico afflatus spiritu, hoc incarnationis mysterium, præsertim cum ait. Ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel. Et rursum. Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascēdet, & requiescet super eum spiritus Domini Sub Esaia autem, cæteri prophetę deiloqui intelligantur, ut Hieremias, Ezechiel, Daniel, Micheas, qui etiam de christi incarnatione, sacra contexuerunt oracula. Synagoga itidem Iudæorumque collectio meminit & commemorat hoc altissimum mysterium, cum in suis libris legit hæc prophetarū uaticinia, & figurarum inuolucra. ut rubum Moysi incōbustum, uirgam Aaron floridam, portā clausam. Ezechieli ostensam, & lapidem excisum de monte sine manibus, quem in sacra uisione conspexit Daniel. quibus sane figuris, natiuitas filii Dei de matre uirgine est præsignata, Ipsa tamen synagoga Iudæorum nunquam desinit esse cæca, quoniam permanet in sua incredulitate, nolens Christum recipere ut suum Messiam in lege & prophetis promissum, neque in illum credere. Sed cur hoc? quoniam excęcatum est cor illius populi, ut oculis non uideat, & corde non intelligat. quemadmodum prædixerat Esaias. *Esaiæ. 6.*

10 In decimo uersu. Si non suis uatibus. In synagogam Iudæorum ualida hoc loco intorquetur ratio, ad conuincēdam ipsorum obstinatam pertinaciam. Si (inquit) ipsa nō credit suis prophetis: saltem credat gentibus authoribus, qui reuelante Deo eadem prædixerunt mysteria, & p quos deus etiam uoluit tantæ dignitatis reserari sacramētum.

ut non solum in ore duorum aut trium: sed & omniũ nationum staret huiusce uerbi testimonium. Nõne Balaam sacrilegus fuit & Ariolus cultorque idolorum? qui semel & iterum septem iussit aras extrui & illis sacrificia imponi quæ dæmoniis immolaret. Ipse tamen inter cætera uerba sua prophetica, & illud de incarnatione domini prçcinuit oraculum. Orietur stella ex Iacob, & consurget uirga de Israel: & percutiet duces Moab. Nabuchodonosor itidem non solum gentilis fuit & idolorum cultor, sed & eo deuenit insaniæ ut tanquam Deus in aurea statua adorari uoluerit. Ipse tamen conspicatus tres pueros quos miserat in fornacem: protestatus est se uidere tres uiros solutos ambulantes in medio ignis, & quartum similem filio Dei. In quo quidem postremo dicto, dominicę incarnationis fuit prædicator, cum quartum illum profitetur uirum & hominem, filio tamen dei similem. Quemadmodum luculenter & diffuse deducit hanc materiam sacer Augustinus in præclaro illo sermone contra Iudæos. Vos inquam cõuenio O Iudæi, qui in hunc usque diem negastis filium dei. Vbi & Sibyllarum meminit, quarum carminibus etiã prædicta sunt hæc assumptæ a filio Dei carnis humanæ mysteria. Tradunt sane authores Marcus Varro & Lactantius, decem fuisse Sibyllas, id est puellas uaticinantes, & quæ dei consilium (ut nomen ipsum signat) hominibus nunciarint. Earum nomina, natale solum & tempora exprimunt exactius Sypontinus in suo cornucopiæ, & Tortellius in opere suo de orthographia. Quarum unaquęque aliquod dicitur oraculum præcinuisse de eximiis Christi operibus, ut natiuitate ipsius, passione, resurrectione aut aduentu ad iudicium. Et aliquę earum præsertim id prænunciarunt: quòd Iesus Christus dei filius, nasciturus esset in Bethleem de matre uirgine. & in præsepio reclinandus. Nempe Sibylla Hellespontica, hæc de Christo uaticinata traditur. De excelso cœlorum habitaculo humiles ꝓspexit deus, & nascetur in diebus nouissimis de uirgine Hebræa. Sibylla uero Cumæa hoc de Christi natiuitate cecinit oraculum. Veniet ille & colles transibit ac olympi uertices. regnabitque in paupertate & dominabitur in silentio, & ex utero uirginis ueniet. Insuper Sibylla Tiburti

Nume. 23.
Nume. 24.
Dan. 3.

na, ſuis carminibus hæc de Chriſto prędixit. Naſcetur Chriſtus in Bethleem, & annunciabitur in Nazareth. O fœlix illa mater, cuius ubera illum lactabunt. Demum Sibylla Perſicca, ita de myſterio incarnationis texuiſſe dicitur oraculum. Ecce beſtia conculcaberis, & gignetur dominus in orbe terrarum. & gremium uirginis erit ſalus gẽtium, & pedes eius in ualitudine hominum, & inuiſibile uerbum palpabitur. Sunt & alia Sibyllarum uaticinia de alijs Chriſti myſteriis, ut de miraculo quinque panũ quibus in diſerto dominus ſatiauit quinque millia hominũ, de paſſione domini, reſurrectione, & aduentu ad iudiciũ. Quæ quoniam huic non conducunt propoſito, non uiſa ſunt huc debere adduci.

11 In undecimo uerſu. Infœlix propera. Hic uerſus & ſequens continet uerba exhortatoria populi fidelis ad infœlicem Iudæorum ſynagogam, ut properet ad Chriſtum recipiendum, & credat ſaltem antiqua ſuorum prophetarum quinimmo & authorum gentilium uerba de aduentu Chriſti in carnem, iam eſſe completa: neque obcæcato & pertinaci animo ſe præcipitet in barathrum damnationis ęternæ.

Exhortatur item fidelis populus ut ſynagoga Iudæorũ conſideret attentius ipſum filium nobis natum, quem tota ueteris teſtamenti litera loquitur, & uelatis typiciſque figuris prædicat. Nam quem naſciturum prædixerãt prophetæ, uirgo puerpera iam ipſum genuit. Non expectet igitur amplius illum futurum & uenturum in carnem, qui iampridem ad eam & nos omnes ſaluandos uenit.

12 In duodecimo uerſu. Quem docet litera, natum conſidera. Multi hoc loco ita legunt, Quem docet litera uatum, conſidera. & meo iudicio melius, quàm qui natum legũt, ut uulgo nunc faciunt plerique. Nam aptior eſt ſenſus & accommondior, quo monetur ſynagoga Iudæorum eum conſiderare meſſiam & Chriſtum, quem litera uatum, ſuorumque prophetarum oracula atque uaticinia edocent & prænunciant. ipſum enim prophetiis Eſaiæ, Hieremiæ, Danielis, Micheæ, Zachariæ & Malachiæ, aliorumque antiquorum prophetarum prænunciatum, uirgo Maria iam peperit. Quare non expectent ſuum meſſiam poſthac uẽ-

turum:sed cognoscant ipsum impridē uenisse, suscipiātq; eundem fide & cultu debito. Quòd siquis natum legerit, uidebitur quodammodo esse superflua sequens sentētia, quæ idem exprimit. Et credo facile incuria legentium loco u uocalis in fronte illius dictionis:n, esse positum.

De sancto Stephano protomartyre.

1 *Heri mundus exultauit:*
Et exultans celebrauit
Christi natalitia.
2 *Heri chorus angelorum*
Prosecutus est cœlorum
Regem cum lætitia.
3 *Protomartyr & leuita,*
Clarus fide, clarus uita,
Clarus & miraculis.
4 *Sub hac luce triumphauit,*
Et triumphans insultauit
Stephanus incredulis.
5 *Fremunt ergo tanquā feræ,*
Quia uicti deficere
Lucis aduersarij.
6 *Falsos testes statuunt,*
Et linguas exacuunt
Viperarum filij.
7 *Agonista nulli cede,*
Certa certus de mercede,
Perseuera Stephane.
8 *Insta falsis testibus,*
Confuta sermonibus
Synagogam sathanæ.
9 *Testis tuus est in cœlis,*
Testis uerax & fidelis,
Testis innocentiæ
10 *Nomen habes coronati,*
Te tormenta decet pati.
Pro corona gloriæ.
11 *Pro corona non marcenti*
Perfer breuis uir tormenti,
Te manet uictoria.

Hęc prosa rythmicam seruat certa lege consonantiā. Nam ut plurimum in singulis uersibus tres cōplectitur clausulas rythmicas, quarū duæ primæ similem hn̄t postremarum syllabarum exitū, & utraq; illarū octo cōprehendit syllabas, quarum penultima est longa. Tertia uero clausula cuiusq; illorum uersuum, septem cōficitur syllabis, quarum penultima est breuis, habetq; responsum in consimili syllabarum cadentia cum tertia clausula proxime sequentis uersus. Veruntamen ut uarietas & diuersitas cōpositionis rythmicæ afferat ornatum atq; decorem contextui orationis, interdū uariatur supradicta rythmi forma & duæ primæ clausulæ rythmicę nonnūquam complectuntur singulæ septem syllabas, & penultimā breuem, ut in sexto & octauo uersu. Interdum uero in eodem uersu quatuor ponūtur clausulę rythmicæ alternis respondentes, ut prima tertiæ & secūda quartæ cōsonet, quēadmodū in quatuor postremis uersibus. Aliquando quatuor clausularum eiusdem uersus tres primæ adinuicē si-

mili cadentia respondent, & quarta unius uersus quartæ alterius, ut in decimo nono & uicesimo uersu. Quę quidem omnia, unusquisque ex sola lectione & mensura clausularum facile deprehendere poterit. Et hæc componendarum prosarum forma in officio ecclesiastico est creberrima, & omniū maxime usitata.

Author eius, insignis uir & non minus uirtute quàm doctrina præclarus, Adam de sancto Victore, in rythmica prosarum modulatione maiorem in modū copiosus & promptus, quemadmodum permultæ ab eo compositæ prosæ (quæ suis ponentur locis) dilucide declarant.

In præsenti autem prosa cōmendatur præclara beati Stephani uirtus in confessione fidei, & constantia inuincibilis in passione ac morte, quæ ex sexto & septimo capite actionū apostolicarum dilucida satis ē ac pspicua. Narrātur & miracula meritis beati Stephani facta in suscitatiōe mortuorū, & pluuię inūdatione tpe inuentionis sui sacratissimi corporis exhibita. ut annotationes ostendent.

1 ANNOTATIONES. In quarto uersu. Insultauit Stephanus incredulis. Cum scilicet dixit eis, post longam confutationem obiectæ sibi blasphemiæ.

12 *Tibi fiet mors natalis.*
Tibi pœna terminalis
Dat uitæ primordia.

13 *Plenus sancto spiritu,*
Penetrat intuitu
Stephanus cœlestia.

14 *Videns* Dei *gloriam*
Crescit ad uictoriam,
Suspirat præmia.

15 *En a dextris dei stantem*
Iesum pro te dimicantem
Stephane considera.

16 *Tibi cœlos reserari,*
Tibi Christum reuelari
Clama uoce libera.

17 *Se commendat saluatori,*
Pro quo dulce ducit mori
Sub ipsis lapidibus.

18 *Saulus seruat omnium*
Vestes lapidantium,
Lapidans in omnibus.

19 *Ne peccatum statuatur*
Iis a quibus lapidatur,
Genu ponit & precatur
Condolens insaniæ

20 *In christo sic obdormiuit*
Qui Christo sic obediuit,
Et cū Christo semper uiuit
Martyrum primitiæ.

21 *Quòd sex suscitauerit*
Mortuos in Aphrica,
Augustinus asserit,
Fama refert publica.

22 *Huius, dei gratia*
Reuelato corpore?
Mundo datur pluuia
Siccitatis tempore.

23 *Solo fugat hic odore*
Morbos & dæmonia.

Laude dignus & honore
Iugiq; memoria.
24 *Martyr, cuius est iucundū*
Nomen in ecclesia,
Languescentem foue mūdū
Cœlesti fragantia. Amen.

Dura ceruice & incircuncisi *Actu.7.*
cordibus & auribus: uos sem
per spiritui sancto restitistis.
sicut patres uestri, ita & uos.
Quem prophetarum nō sunt
persecuti patres uestri? Et occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iusti, cuius nunc proditores & homicidę fuistis qui accepistis legem in dispositione angelorū, & non custodistis.

5 In quinto uersu. Fremunt ergo tanquam feræ. Lucas in actis apostolorum. Audientes autem hæc, dissecabantur cordibus suis: & stridebant dentibus in eum. Et de aduersariis ueritatis disputantibus cum Stephano, paulo ante dixerat. Et non potuerunt resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur: propter quod redarguerentur ab eo cum omni fiducia.

6 In sexto uersu. Falsos testes statuunt. Lucas in actis. Tūc *Actu 6.* summiserunt uiros qui dicerent se audiuisse eum dicentē uerba blasphemiæ in Moysem & Deum. Commouerunt itque plebem & seniores & scribas, & concurrentes rapuerunt eum & adduxerunt in concilium, & statuerunt falsos testes qui dicerent. homo iste non cessat loqui uerba aduersus locum sanctum & legem. Cum autem eos uocat hic author uiperarum filios, alludit ad illud uerbum Ioannis Baptistæ, scribis & pharisæis dictum. Genimina *Matth. 3.* uiperarum, quis dabit uobis fugere a uentura ira? Siquidē pleni erant Iudæi persequentes Stephanum, ueneno crudelitatis & incredulitatis, & a parentibus non minus uirulentis progeniti.

7 In septimo uersu. Agonista nulli cede. Versus iste & quinque sequentes, quinimmo etiam decimusquintus & decimussextus, continet uerba fidelis populi exhortantis sanctum Stephanum ad constantiam & fortitudinem animi in passione. Non quidem quòd huiusmodi exhortatione indiguerit Christi athleta strenuus, qui erat plenus gratia & fortitudine, aut quod ea tum fuerit facta. Sed hoc schemate & modo loquendi approbantur & commendātur ab omnibus præclara illa opera: quæ tūc Stehpanus egit,

quæq; ut faciat incitatur. uel laudatur ipse mirifice quòd nulli cesserit quòd certus de mercede certauerit, & ita de cæteris. Quemadmodum cum psalmus dicit. Laudate dominum omnes angeli eius. & benedicite domino omnes angeli eius. non incitat his uerbis angelos ad laudem dei, cum assidue & indesinenter deum collaudent. sed illud in angelis approbat atque commendat, quòd iugiter deum laudant. Porro agonista dicitur hic beatus Stephanus, qa durum pro Christo subiit agonem atque certamen contra Iudęorum improbitatem. Est enim Agonista, certator pugil ac athleta, qui in agone decertat ac contendit.

Psal. 148 Psal. 102

8 In octauo uersu Synagogam sathanæ. Recte hoc nomine uocat author multitudinem illam & turbam Iudæorum, contranitentem ueritati & elaborantem opprimere Stephanum testem euangelicę gratię Synagoga enim Gręcum nomen, coadunationem & congregationem significat. Illa uero contra Stephanum Iudæorum concursio cō citante sathana facta est, instimulanteq; facibus æmulationis & zæli animos aduersariorum operæ sathanæ faciētium. Et alludit author eo loco ad illud dictum in Apocalypsi. Scio tribulationem tuam & paupertatem tuam, sed diues es & blasphemaris ab iis qui se dicunt Iudæos esse & non sunt, sed sunt synagoga sathanæ.

Apoca. 2.

10 In decimo uersu. Nomen habes coronati. Nam Stephanos in Græco coronam significat, deduciturque (ut author est Tortellius) a uerbo Græco Stephano, quod coronare signat. Nomen igitur Stephanus (non quidem Latinam sed Græcam attendendo formationem) a corona deducitur & denominatur. Atqui ratione nominis illius par fuit illum pati persecutiones & certare fortiter: ad consequendam gloriæ æternæ coronam. Nam ut ait Paulus, q certat in agone nō coronabitur nisi legitime certauerit.

2. Timo. 2

12 In duodecimo uersu. Tibi fiet mors natalis. Nam mors ista corporis quam hic sustinent martyres, est eis ut quædam natiuitas, uia & ignēria ad uitam perpetuam. Vnde & diem mortis sanctorum, ecclesia uocat eorū natalitia. & pœna ista temporalis quæ breui momento terminatur: est ipsis inchoatio quædam & exordium ad lætitiam sempiternam & interminam, protinus succedentem.

18 In decimooctauo uersu. Lapidans in omnibus Per cōsensum scilicet in mortem Stephani, & in lapidationem illi inflictam. Omnium enim manibus (ut ita dixerim) lapidabat Saulus, qui lapidantium testium uestes asseruabat: quandoquidem agentes malum & consentientes similem contrahunt culpam: & pari sunt pœna plectendi.

20 In uicesimo uersu. Martyrum primitiæ. In ueteri testamento primitiæ dicebātur primi fructus & ante alios maturi, qui offerebantur Deo in sacrificium: erantq́ cæteris delectiores & sacratiores. Ita beatus Stephanus quia inter Christi martyres post eius ascensionem primum sortitus est locum, obtinuitq́ inter ipsos temporis & ordinis primatum, rectæ hic primitiæ martyrum dicitur.

21 Vicesimo primo uersu. Augustinus asserit. In uicesimo secundo scilicet libro de ciuitate Dei, cap 8. ubi multa memoratu digna per reliquias & memoriam beati Stephani facta refert miracula in prouincia Hipponensi, Calamensi & aliis Aphricæ colonis, non solum de mortuis suscitatis, uerum etiam de iis qui morti admodum propinqui erant integræ sanitati restitutis, de nonnullis horrendo & continuo totius corporis tremore affectis: in pristinum & sanum corporis statum redditis, cæcis illuminatis, ac cæteris a uariis languoribus & fistulæ & calculi liberatis.

22 In uicesimo secundo uersu. Reuelato corpore. Reuelatio illa corporis beati Stephani, fuit per apparitionem Gamalielis, uenerabili presbytero Luciano, ut historia de inuentione corporis eius ab eodem conscripta commemorat. Et cum ante magna fuisset terræ siccitas, pluuiæq́ penuria, subleuatis è terra cum debito honore sanctissimis beati Stephani reliquiis ac cineribus, magna pluuiæ inundatio erupit cœloq́ defluxit: ipsi mundo admodum salutaris ac necessaria.

23 In uicesimo tertio uersu. Solo fugat hic odore. De illo suauissimo odore crediderim hic mentionem fieri, qui tempore inuētionis corporis sancti Stephani aperto eius tumulo repente perceptus est ab astantibus. Et illius fragrantiæ efficacia ac uirtute: septuaginta tres homines uariis languoribus laborantes illicò sanati sunt, ut dæmoniaci liberati, cæci illuminati, & claudi erecti. quemad-

modum ſupradictus Lucianus qui interfuit his rebus gerendis atteſtatur. Ita petit hic author ad myſticum ſenſum ſe conuertens, ut beatus Stephanus mundum languidum peccatis, fouere uelit, & confortare cœleſtis gratiæ ſuauitate ac odore.

De ſancto Ioanne euangeliſta,

Hęc proſa rythmicæ conſonātię legem exacte obſeruat, eodem fere modo compoſita, quo proſa illa de ſancto Stephano Heri mundus exultauit, paulo ante declarata. Author eius fuiſſe perhibetur eximius pater & non minus religione quam doctrina p̄clarus: Adam de ſancto Victore, in modulandis proſis eccleſiaſticis admodum elegans: ut hæc una non obſcurum præſtat argumentum. Continet autem inſignia & complura beati Ioannis euāgeliſtæ præconia ob ſingulares uirtutum & gratiarū prærogatiuas, quibus ante alios mirifice emicuit. Siquidem omnes ſanctorū ordines gradus & titulos, ipſe unus complexus eſt: angelus officio, nouæ legis patriarcha, propheta, apoſtolus, euāgeliſta, martyr, confeſſor & uirgo. quod in aliis ſanctis inuenire perrarum eſt.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Gratulemur ad feſtiuum. Feſtiuum hic dicitur, quod ſolenne eſt & celebre. Inde feſtiuitas pro die fe-

1 *GRatulemur ad feſtiuū,*
Iocundemur ad uotiuū
Ioannis præconium.

2 *Sic uerſetur laus in ore.*
Ne fraudetur cor ſapore
Quo deguſtet gaudium.

3 *Hic eſt Chriſti prædilectus,*
Qui reclinans ſupra pectus
Hauſit ſapientiam.

4 *Huic in cruce cōmendauit*
Chriſtus matrē, hic ſeruauit
Virgo uiri neſciam.

5 *Intus ardens charitate,*
Foris lucens honeſtate
ſignis & eloquio.

6 *Vt ab æſtu criminali:*
Sic immunis a pœnali,
Prodiit ex dolio.

7 *Vim ueneni ſuperauit,*
Morti, morbis imperauit,
Necnon & dæmonibus.

8 *Sed uir tantæ poteſtatis,*
Non minoris pietatis
Erat tribulantibus.

9 *Cū gemmarū partes fractas*
Solidaſſet, has diſtractas
Tribuit pauperibus.

10 *Inexhauſtū fert theſaurū,*
Qui de uirgis fecit aurum,
Gemmas de lapidibus.

11 *Inuitatur ab amico*
Conuiuari, Chriſtum dico
Viſum cum diſcipulis.

12 *De sepulchro quo descēdit,*
Rediuiuus sic ascendit
Frui summis epulis.

13 *Testem habes populum*
Immo si uis oculum,
Quod ad eius tumulum
Manna scatet, epulum
De Christi conuiuio,

14 *Scribens euangelium,*
Aquilæ fert proprium.
Cernens solis radium,
Scilicet principium
Verbum in principio.

15 *Huius signis est conuersa*
Gens gentilis, gens peruersa
Gens totius Asiæ.

16 *Huius scriptis illustratur,*
Illustrata solidatur
Vnitas ecclesiæ.

17 *Salue salui uas pudoris,*
Vas cœlestis plenum roris,
Mundum intus, clarum foris,
Nobile per omnia.

18 *Fac nos sequi sanctitatem,*
Fac per mentis puritatem
Contemplari trinitatem
In una substantia. Amen.

sto in ecclesiasticis orationibus sæpenumero sumitur. Votiuum uero est, quod ex uoto dari promittitur. Horatius. Pascitur in uestrum reditum uotiua iuuenca. Votiua autem uerba dicuntur, quibus in faciēdis uotis utimur. & uotiuæ preces: quibus aliquid cum uoto poscimus. Ita & uotiuum præconium, quod ex uoto cuiquam ante facto exoluitur, aut magno uoto exoptatur. Interdum enim id etiam uotiuum dicitur: quod ardentibus uotis expetitur. Hieronymus. Votiuum tunc Christianis erat, pro noīe Dei gladio percuti

2 In secūdo uersu. Ne fraudetur cor sapore. Si sola lingua Dei aut sanctorum personet laudem, & animus ad eā non attendat, non percipit ille laudans internam dulcedinē & delectationem in huiusmodi laude, quam solis labiis perstrepit. Itaq; petit hic author quòd non solum lingua, sed & mens nostra exoluat Deo laudē, ut ipsa interius gustare possit quoniam suauis est dominus, & spirituali gaudio perfundi.

6 In sexto uersu. Vt ab æstu criminali. Quemadmodum (inquit) beatus Ioannes fuit immunis ab æstu & concupiscentia carnis, quæ plerunque crimen habet annexum, sic etiam ab æstu pœnali, feruentis scilicet olei euasit illęsus, quando ab impio Domitiano missus in dolium bullientis olei. uegetior & integrior inde exiuit quàm intrauerat. Sicut etiam Beda in homilia euangelii præsentis solennitatis asserit dicens. A Domitiano Cæsare in feruentis olei

dolium missus Ioannes,in ecclesiastica narratur historia: ex quo tamen diuina se protegente gratia tam intactus exiuerat: quam fuerat a corruptione concupiscentiæ carnalis extraneus.

7 In septimo uersu. Vim ueneni superauit. Pontifices idolorum concitata in beatum Ioãnem seditione, mortiferũ illi uenenum hauriendum obtulerunt. quod ille sine aliquo nocumẽto,facto crucis signaculo,hausit intrepidus. Morti insuper imperauit, quoniam duos uiros illo extinctos ueneno reuocauit ad uitam. Morbis itidem imperauit & dæmoniis, quoniam uariis detẽtos morbis sola oratione sanitati restituit,& dæmones energuminorum corporibus expulit.

9 In nono uersu. Cum gemmarum partes fractas. Crathõ philosophus conuocato in forum populo preciosissimas gemmas patrimonio duorum nobilissimorum iuuenum Ephesiorum diuẽdito comparatas: in frusta comminuit, ut contemnendi huius mundi spectaculum publice proponeret. Hanc autem uanam mundi despicientiam & quę solum ad ostentationem erat atque aucupandam auram popularem, merito reprehendens beatus Ioannes illac tũ forte transitum faciens: dixit illarum gemmarum precium potius (ut docuit Christus) pauperibus erogandum fuisse, ut exinde Dei gloria & proximi subleuatio procuretur. Et suggerente Crathone gemmas illas confractas oratione sua redintegrauit: illisque uenditis pecuniam eã totam pauperibus distribuendam curauit.

10 In decimo uersu. Qui de uirgis fecit aurum. Duo alii adolescentes honoratissimi,priorum exemplo incitati: uẽditis omnibus bonis & in pauperes dispartitis,beatũ Ioannem consectati sunt. Verum paulo post conspicati seruos suos nitido cultu & plendido ornatos, cum ipsi palliolo uili et tenui induerentur amictu, grauiter illam sortem & conditionem suam indoluerunt, suspirantes ad præteritæ uitæ delitias ac pompam. Id ubi animaduertit apostolus, iussit eos uirgas & lapides è litore maris colligere, allatosq; sibi cõmutauit in aurum & gemmas preciosas. Quas illis tradens, ite (inquit) & redimite uobis terras quas uendidistis, quia cœlorum prædia simul & præmia perdidistis.

11 In undecimo uersu. Inuitatur ab amico. Cum graui senio confectus esset beatus Ioannes, apparens illi dominus cũ discipulis suis iam gloriosa morte consummatis, inuitauit ipsum cum summa humanitate ad cœlestis gloriæ conuiuium dicens. Veni dilecte mi: tempus est ut epuleris mecum in regno meo cum fratribus meis. Cæterum hanc sententiam in hoc uersu complectens author, cum in principio dicit quod Ioannes inuitatur ab amico, quẽnam amicum hoc generali nomine speciatim intelligat, deinde explanat. dicitq́ amici nomine se ibi Christũ intelligere: uisum cum discipulis in illa sacra apparitione.

12 In duodecimo uersu. De sepulchro quo descendit Hic sentire uiderit author quod beatus Ioannes postquam coram omnibus descendit in sepulchrum quod sibi iusserat effodi, placida illic morte solutus est. & aliquanto interiecto tempore (quod Deus nouit) ad immortalem resuscitatus uitam per completam resurrectionem in corpore glorificato & anima ad cœlestẽ gloriam assumptus est. Quæ quidem sententia ex eo sumit robur & argumentum. qđ nullæ sacri illius corporis reliquiæ, aut uestigia, in loco sepulturæ eius postea sunt inuenta. Et sane hæc una inter uarias quæ de fœlici uitę eius exitu feruntur sententias: cẽsetur potissima, & potius q̃ cæteræ amplectenda.

13 In decimo tertio uersu. Testem habes populum. Fœlicis illius glorificationis beati Ioannis tam in corpore quã anima, hoc affertur hic testimonium, quòd ex eius tumulo manna continuè scaturire cernitur tanquam signum quoddam & indicium illius dulcissimæ refectionis, qua beatus Ioannes in regno cœlesti satiatur. Verum omnino spiritualis & inuisibilis est ille supernæ gloriæ cibus, per sensibile tamen illud manna signatus.

14 In decimo quarto uersu. Scribens euangelium. In mystica uisione quatuor animalium sanctos euangelistas signantium (quæ & Exechieli prophetæ & ipsi Ioanni in Apocalypsi est ostensa) beatus Ioannes figuratur per aquilam uolantem. Nam Beda authore in homilia primi euangelii Ioannis: cunctis auibus aquila celsius uolare, cunctis animantibus solis radiis clarius infigere consueuit obtu-

Ezech.1.
Apoca.4.

tus.& cæteri euangelistę quasi in terra ambulant cum domino: qui temporalem eius generationem pariter & facta temporalia sufficienter explanantes, pauca de diuinitate dixerunt. Hic autem quasi ad cœlum uolat cum domino, qui perpauca de temporalibus eius actis edisserēs: æternam diuinitatis eius potētiam per quam omnia sunt facta, sublimius mente uolando & lympidius speculando cognouit ac nobis cognoscenda scribendo contradidit. Hæc Bæda. Vidit autem Ioannes moræ aquilæ radium solis mysticè, ut hic dicit litera, quoniam filium dei cognouit æterna generatione prodeuntem a patre, ut radius emanat a sole. Vidit & principium uerbum in principio, quoniam uerbum Dei contemplatus est, quod de seipso iudæis interrogantibus quis ipse esset, respondit. Principium, qui & loquor uobis Et in Apocalypsi sæpius de se dicit. Ego sum alpha & ω, principium & finis. Idem autem uerbum erat in principio scilicet patre, qui primū omnium & primarium est principium. Hæc autem sacra mysteria uidit Ioannes, cum diuino repletus spiritu eructauit illud euāgelii exordium. In principio erat uerbum: & reliqua quæ sequuntur.

Ioan.8. *Apoca.1.* *Ioan.1.*

15 In decimo quinto uersu. Gens totius Asiæ. Asia est tertia pars orbis quo ad numerum, secundum magnitudinem uero dimidia. Continet permultas regiones potissimum uergentes ad orientem, ut Phrigiam, Lyciam, Armeniam, Lycaoniam, Indiā, & cæteras. In ea itidem est Ephesus urbs celeberrima: in qua potissimum beatus Ioannes rexit ecclesiam, & in conterminis illi ciuitatibus episcopos cōstituit, uerbumq; Dei indefesse populo prædicauit: ut eius studio ac opera, plurima regionum Asianarum turba ad dominum fuerit conuersa.

16 In decimo sexto uersu. Huius scriptis illustratur. Scilicet eius euangelio, quod post cęteros tres euangelistas (ut historia tradit ecclesiastica) conscripsit. insuper tribus ipsius epistolis catholicis: quæ uulgo canonicæ nuncupantur. & denique Apocalypsi: quam de futuro ecclesiæ statu domino reuelante in Pathmo insula quo relegatus fuerat, contexuit.

De *sanctis innocentibus.*

1 *LAus tibi Christe, patris optime nate, Deus omnipotentiæ.*
2 *Quem cœlitus iubilat super astra manentis plebis decus harmoniæ. Quem agmina infantium sonoris hymnis collaudant, æthe ris in arce.* 3 *Quos impius ob nominis odium tui misero statuit uulnere* 4 *Quos pie nunc remuneras in cœlis, Christe, pro pœnis nitidè. Solita usus gratia, qui tuos ornas coronis splendide. Quorum precibus sacris dele precamur pie, nostræ crimina uitæ.* 5 *Vt quos laudibus tuis iunxeras, nobis istic dones clemens fauere, illis æternæ dans lumen gloriæ. Nobis terrena concede uincere.* 6 *Vt liceat serenis actibus plene nos adipisci dona tuæ gratiæ.* 7 *Hero dis ut non fiat socius, quisquis in horum laude se exercet propere, Sed æternaliter cum eisdem cateruis tecum sit domine. Amen.*

Hæc prosa nihil habet rythmicæ consonantiæ, nisi quod omnes eius uersus eodem terminantur exitu & omnes in e uocalem desinunt, tanquam id ex industria studuerit author obseruare. Continuam ad Christum orationem dirigit, ut sanctorum innocentium) qui sanguinem suum pro ipso fuderunt) precibus ac meritis nostra clemẽs pec cata deleat, & cœlestis coronæ nos faciat consortes.

1 ANNOTATIONES. Deus omnipotentiæ. Ab attri butis adiectiuis quæ Deo conueniunt, deducta substantiua: frequenter in genitiuo casu ei coniunguntur. ut Deus uerax dicitur omnipotens, misericors, cõsolator. ita Deus ueritatis, Deus omnipotentiæ, Deus misericordiarum, & consolationis. ut propheta in psalmo. Redemisti me domine Deus ueritatis. Et a beato Paulo dicitur ipse Deus pater misericordiarum & Deus totius consolationis. Alio quoque loco, Deus pacis & dilectionis. Itaque hoc loco Deus omnipotentiæ dicitur, id est Deus omnipotens. *Psal.* 30. 2. *Cor.* 1. 2. *Cor.* 13.

2 Quem cœlitus iubilat. Verbum iubilare suapte natura neutrale est, significatque ob gaudii interioris magnitudinem gestire, exterioreque indicio illud exprimere. Interdum tamen in uim transit actiui uerbi, designátque iubilando laudare aut decantare, & accusatiuum secum admittit. ut in Esaia. Iubilate in montes laudem, & hoc etiam in loco. In eodem quoque uersu, decus harmoniæ plebis manentis super astra, dicitur ueneratio ipsius cõsonantiæ & col laudationis sanctorum spirituum in cœlis habitantium. *Esaiæ.* 9.

siue ut clarioribus utar uerbis : tota cœlestis curia . nam eo in loco res plana uerbis obscuris in litera exprimitur.

3 Quos impius ob nominis odium tui. Impius : Herodes sæuus & crudelis,qui non exhorruit innoxium puerorum sanguinem effundere,ut illis Christum persequeretur.

4 Pro pœnis nitide . Pro pœnis,pro suppliciis, & tormentis quæ pertulerunt infantes in sui occisione . Dictio autem nitide, sicut & in sequente uersu splendide, aduerbiũ est, & uerbo remuneras adiungitur.

5 Vt quos laudibus tuis iunxeras . Iunxit Christus sanctos illos infantes suæ laudi , cum pro eius nomine sunt occisi . Nam etsi non lingua,tamen opere ac moriendi officio Christum laudarunt , cum ita ab Herode trucidati sunt , ut in unoquoque eorum Christus crederetur occidi . Nunc autem longe perfectius eos suæ iungit laudi: quoniam ante thronum Dei cantant canticum nouum, & sequuntur agnum quocũque ierit . quemadmodum dicit Ioannes in Apocalypsi. Apoc 19.

6 Vt liceat serenis actibus. Aer serenus dicitur:cum tersus est, & nequaquam obductus nubibus aut caligine obscuratus.Ita & actus nostri dicuntur sereni,quando sine concupiscentiæ aut sinistri affectus nubilo in puritate & claritate interna offeruntur domino.

7 Herodis ut non fiat socius . In perferendo scilicet supplicio æterno, damnationéque perpetua , Nempe Herodes ob effusum sanguinem innocentum & nimiam crudelitatem , quam etiam in domesticos exercuit . neque alienos solum , sed & proprios suos interfecit: funestáque clade totámque fœdauit suam domum , quinimmo & a seipso occidendo uix manus cõtinuit , ut author est Iosephus, creditur infernis pœnis esse ppetuo addictus . Qđ & in Parthenice sua Mariana,ita expresit Mantuanus.

Iam ferus Herodes fato sublatus, ad undam
Raptus erat stygiam:æterna cruciandus erynne.

Dominica intra octauas natiuitatis domini.

Hæc prosa multiformem sortitur i diuersis uersibus rythmi speciem . Nam primi sex uersus complectuntur quisq; duas tan-

1 *Splẽdor patris et figura*
Se conformãs homini.
2 *Potestate non natura,*
Partum dedit uirgini.

3 *Adam uetus tandẽ lætus,*
Nouum promat canticum
4 *Fugitiuus & captiuus,*
Prodeat in publicum.
5 *Eua luctum, uitæ fructũ*
Virgo gaudens edidit.
6 *Nec ſigillum propter illũ*
Caſtitatis perdidit.
7 *Sic cryſtallus ſit humecta*
Atque ſoli ſit obiecta,
Scintillat igniculum.
8 *Nec cryſtallus rumpitur,*
Nec in partu ſoluitur
Pudoris ſignaculum.
9 *Super tali genitura*
Stupet uſus & natura,
Deficitq́; ratio.
10 *Res eſt ineffabilis,*
Tam pia, tam humilis
Chriſti generatio.
11 *Frondẽ, florẽ, nucẽ, ſicca*
Virga profert, & pudica
Virgo dei filium.
12 *Fert cœleſtẽ uellus rorẽ,*
Creatura creatorem,
Creaturæ precium,
13 *Frõdis, floris, nucis, roris,*
Pietati ſaluatoris
Congruunt myſteria.
14 *Frons eſt Chriſtus prote gendo.*
Flos dulcore, nux paſcẽdo.
Ros cœleſti gratia.
15 *Cur quod uirgo peperit,*
Eſt Iudæis ſcandalum?
Cum uirga produxerit
Sicca ſic amygdalum.
16 *Contẽplemur adhuc nucem,*

tum clauſulas rythmicas: uario tamen modo. Nam in duobus primis uerſibus, clauſulæ illæ alternis locis conſonant: ut prima unius uerſus primæ alterius in ſimili ſyllabarum exitu reſpondeat, & ſecunda ſecundæ. In reliquis autem quatuor uerſibus, prima cuiuſque earum clauſula conſonantiam aſſeruat & ſimilẽ ſyllabarum uocalitatem in medio ſui & fine. Secũda uero uni⁹ uerſus habet concinnitatem ad ſecundam proximi uerſus clauſulam. At uero reliqui omnes huius proſæ uerſus præter decimumquintum (qui quatuor cõpletur clauſulis rythmicis, alternum ſeruantibus in conformi cadentia reſponſum, utpote prima ad tertiam, & ſecũda ad quartam) tres complectuntur clauſulas modulatione rythmica compactas. quarum duæ primæ eiuſdem uerſus ſemper adinuicẽ cõſonant, & tertia unius uerſus in conſimili ſonoritate refertur ad tertiam proximi uerſus. In his autem omnibus rythmorum formis, interdũ una clauſula octo cõpletur ſyllabis, quarum penultima eſt lõga. Interdũ uero dũtaxat ſeptẽ cõficitur ſyllabarũ contextu una rythmica clauſula, & tunc penultimã cõtinet breuẽ. Verum hæc omnia melius ex ſola lectione ipſius proſæ attendũtur, quàm regulis certis aut exacta deſcriptione tradi poſſint.

Author eius, uenerandus pater Adam de sancto uictore. qui religiosam, regularisq; disciplinę obseruantissimam domum sancti Victoris in Parisiorum suburbiis constructam, cum uixit, insigni doctrinæ splendore & uitæ sanctimonia illustrauit. Apud quam: & hanc prosam & alias q̃plurimas suis in locis annotatas & deinceps annotandas, illi ut authori ascriptas inueni. Eoque subnixus testimonio, eidem illas inscripsi, & quanque earum suo loco ipsi (ut ex cuius emanauerit officina) assignaui.

Commendatur in illa mysterium dominicæ natiuitatis ob ineffabilem filii Dei benignitatem, qui de matre uirgine dignatus est nostræ substantiæ formã assumere, ad redimẽdum genus humanũ misera captiuitate diaboli detentum. Insuper uirginalis integritas matris dei ostenditur non fuisse læsa in partu illo admirabili. & naturali rerum sensibilium similitudine & figuris mysticis ueteris testamenti, ad præsignificandum hoc miraculum a deo quondam exhibitis. Applicantur deinde figuræ illæ frondentis uirgæ & rosidi uelleris cõuenienter & recte ipsi rei subiectæ, ostenduntur que ipsi Christo congruenter adaptari, quemadmodum annotationes latius edifferent.

Nam prolata nux in lucẽ,
Lucis est mysterium.
17 *Trinam gerẽs unctionẽ,*
Tria confert, unctionem,
Lumen, & edulium.
18 *Nux est Christus. cortex nucis*
Circa carnem pœna crucis.
Testa, corpus osseum.
19 *Carne tecta deitas,*
Et Christi suauitas,
Signatur per nucleum.
20 *Lux est cæcis, & unguentum.*
Christus ægris, et fomentũ
Piis animalibus.
21 *O quã dulce sacramentũ*
Fœnũ carnis in frumentũ
Conuertit fidelibus.
22 *Quos sub umbra sacramenti*
Iesu pascis in præsenti,
Tuo uultu satia.
23 *Splẽdor patri coæterne,*
Nos hinc transfer ad paternæ
Claritatis gaudia. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Splendor patris & figura. Hac appelatione Christus dei filius hic insinuatur, qui a beato Paulo in epistola ad Hebræos dicitur (Hebr. 1.) splendor gloriæ patris & figura substantiæ eius. Splẽdor (Sapien. 6) inquam, quia candor est lucis æternæ & emanatio clarita

tis omnipotentis dei, haud secus a patre prodiens atque splendor a luce. Figura uero substantiæ patris appellatur Dei filius: quia character est & signaculum hypostaseos atque subsistētiæ patris, imagoq̧ Dei inuisibilis. At uero dei filius tantæ sublimitatis & maiestatis, se conformauit homini: quoniam exinaniuit seipsum formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus & habitu inuentus ut homo. Colos.1.

3 In tertio uersu. Adam uetus tandem lætus. Adam uetus dicitur primus parens, ex quo totum genus humanum secundum carnem propagatum est. Vetus autem uocatur in collatione ad Christum, temporis ordine (si carnem attendas) illo posteriorem, qui nouus dicitur Adam, & salutis humanæ reparator ac author. quemadmodum in primo libro iam dictum est in expositione hymni. Agnoscat omne seculum: uenisse uitæ præmium. ubi uersus ille occurrit explanandus. Adam uetus quod polluit: Adam nouus hoc abluit. Quoniam enim per priorem Adam, peccati uetustas mundo est illata, per posteriorem uero inducta nouitas uitæ per gratiam: recte ille uetus, hic uero nouus dicitur. Verum cum hic uetus Adam nominatur, non solū primus parens quantum ad suam ipsius personam debet accipi: sed & totum genus humanum, per ipsum in peccati uetustatem demersum. Illud siquidem a deo profugum erat & damnatum exilio, propter antiquam protoplasti transgressionem. erat & redactum in captiuitatem principis tenebrarum: duroq̧ illius imperio misere subiectum. Nunc uero inuitatur ad lætitiam & gaudium in domino, ad concinendum Deo canticum nouum: ob nouum redēptionis beneficium, nouæque legis gratiam. Prouocatur identidem hoc loco genus hominum ad prodeundum fidenter in publicum, tanquam libertate donatum & in libertatem assertum. quod prius ob miserā seruitutis & captiuitatis sortem delituit, non audens præ confusione & uerecundia, ora sua exerere. Philip.2.

7 In septimo uersu. Si crystallus sit humecta. Per rei sensibilis exemplum fit hic manuductio ad intelligendum q̄d sacrosancta uirgo & mater dei mansit in partu inuiolata. Si (inquit) crystallus humore perfundatur aqueo, & obii-

ciatur radio solis, scintillas ignis emittit, absque sui tamen diruptione aut fractione. Ita sane deipara uirgo instar crystalli perlucida & omnigenę uirtutis soliditate compacta, cœlesti rore & obumbrante eam spiritus sancti gratia perfusa: edidit mundi saluatorem ignea charitate rutilantem, absque ulla tamen uirgineæ suæ puritatis labefactatione atque læsione.

11 In undecimo uersu. Frondem, florem, nucem, sicca.

Nume.17. Quemadmodum liber Numeri refert: uirga Aaron prorsus arida, diuina uirtute fronduit, floruit, & fructum protulit. Regressus enim (inquit) Moyses sequẽti die postquã eam posuerat in tabernaculo testimonii coram domino, inuenit germinasse uirgam Aaron in domo Leui, & turgentibus gemmis eruperãt flores, qui foliis dilatatis in amygdalas deformati sunt. Eodem quoque modo supra naturæ legem & iura, uirgo sanctissima, sola Dei uirtute peperit intacta filium.

Iudicũ.6. 12 In duodecimo uersu. Fert cœlestem uellus rorem. Petiuerat Gedeon a domino signum futuræ per ipsum uictoriæ contra Madianitas, quòd ros in solo foret uellere explicato in area, & in omni terra siccitas, quod & factum est. Erat autem uellus illud: sacrosanctæ uirginis symbolũ ac signum. quę diuino irrigata rore sanctique spiritus gratia dei filium edidit, creatura scilicet suum creatorem, qui utique est creaturæ precium. Nam in cruce oblatus est pro nobis in precium redemptionis nostræ, qui sumus creaturę Dei.

14 In decimoquarto uersu Frõs est Christus protegendo. Ambæ illæ figurę ex ueteri testamento depromptæ in undecimo & duodecimo uersu iam explicatis hoc loco accõmodantur proposito, paucisque cõstringit hic uersus quomodo Christus mystice dicitur frons siue folium, flos, & nux, ex arida uirga producta. quanam itidem ratione ẽt ros dicitur. uelleri Gedeonis placido illapsu infusus. Christus (inquit) frõs dicitur, quoniam suos protegit ab æstu

Psal.120 uitiorum, ne per diem sol eos urat neque luna per noctẽ, sicut folium arboris protegit suum fructum: ne lædatur ardore feruoreq́ solis. Flos uero idem dicitur, propter suauissimum uirtutum omnium odorem, quem mira dulce-

dine totum diſperſit in orbem. Ego (ait) flos campi, & lilium conuallium. Tertio uero loco Christus eſt nux ſpirituali nuncupatione: quod animas fideles paſcat ſua ſalutari doctrina, quinimmo & ſui ſacratiſſimi corporis ferculo. quemadmodum nux ipſa materialis gratum eſt hominibus edulium. Idipſum in euangelio conteſtatur dicens. Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Denique quarto loco Chriſtus dicitur ros, quia cœleſti gratia irrigat mentes hominum aridas, & ad afferendum bonorum operum fructum. haud aliter quã ros ſuperne delapſus terram irrorat, & rorido imbre humectatas herbas fouet ac uegetat.

Cant. 1. *Ioan. 6.*

16 In decimoſexto uerſu. Contemplemur adhuc nucem. Proponit hic uerſus conſiderandum penſiculatius nucis exemplum: quod tertio loco ſuperius fuerat Chriſto applicatum. Nam attentius diſcuſſa nucis natura atque in apertum prolata, ipſius ueræ lucis utpote Chriſti ſacratiora ſignat myſteria: quæ ſequentibus recluduntur uerſibus.

17 In decimoſeptimo uerſu. Trinam gerẽs unionem. Nux ipſa ſenſibilis tria in ſe complectitur, in unam quodã modo compacta totam ſubſtantiam. utpote corticem exteriorem, teſtam cortice obtectam, & nucleum teſta occluſum. Rurſum ipſa nux tria confert hominibus emolumẽta, unctionem ſcilicet & lumen, per oleum quod ab ea exprimitur, & eſum nuclei eius qui in cibum ſumitur. Cæterum hæc ad allegoricam & ſpiritualem intelligentiam applicando, per totam nucem inſinuatur atque repræſentatur Chriſtus, in ſe uno geminam complectens naturam, & in altera earum amaritudinem mortis perpeſſus. Vnde per corticem nucis quæ aſpera eſt & amarulenti ſucci: ſignatur acerbitas paſſionis & mortis quam Chriſtus in carne ſua pertulit. Per teſtam uero nucis duriuſculam & cortice circunſeptam, ſignificatur humana Chriſti natura, acerbis doloribus paſſionis expoſita. utputa ſacra ipſius anima & corpus, oſſibus & neruis compactum. Denique per nucleum deliteſcentem in teſta, repræſentatur auguſtiſſima Chriſti diuinitas, occultata in carne & circundata illius uelamine. Eſt enim in nucleo ſapor admodum

Psal.33. suauis,& per quam gratus edentibus. Sic sane suauis est do
Psal.35. minus degustantibus eum,& torrente uoluptatis suæ replens eos qui satiantur gloria sua. Et hæc significatio mystica in decimooctauo & decimonono uersu huius prosæ, præclare exprimitur. Videturq; ipsa ab authore huius prosæ fuisse desumpta ex uno sermonum beati patris Augustini de natiuitate dominica, cuius initiũ est. Legimus sanctum Moysem populo Dei præcepta dantem. Circa cuius finem. idem dicit. Virga illa unde agebamus Aaron, uirgo Maria fuit quæ nobis Christum uerum sacerdotem
Psal. 109. concepit & peperit. De quo Dauid cecinit. Tu es sacerdos
Esaiæ.11. in æternum secundum ordinem Melchisedech. Superiori nanque uersu iam dixerat. Virgam uirtutis tuę emittet dominus ex Sion. Et Esaias propheta apertius Mariam sanctã designat dicens. Exiet uirga de radice Iesse,& flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus. Quôd ergo hæc uirga nuces produxit, imago dominici corporis fuit. Nux enim trinam habet in suo corpore substantiæ unionem, corium, testam & nucleum. In corio caro, in testa ossa, in nucleo interior anima comparatur. In corio nucis, carnem significat saluatoris, quæ habuit in se asperitatem uel amaritudinem passionis. In nucleo, interiorem declarat dulcedinem deitatis: quæ tribuit pastum & luminis subministrat officium. In testa lignum interserens crucis, quod non discreuit id quod foris & intus fuit, sed quæ terrena & cœlestia fuerunt mediatoris, ligni interpositione sociauit dicẽte beato apostolo Quia ipse per sanguinem crucis suæ pacificauit omnia quæ in cœlis sunt & quæ in terris. Hæc Augustinus. Ex quibus uerbis credibile est desumptam esse præsentem huius prosæ materiam. Quinimmo in eodẽ sermone adducitur ab Augustino exemplum de uirga Aaron arida quæ diuina uirtute floruit & protulit amygdala: ad confutationem Iudæorum. Et idem etiam exemplũ affertur in hac prosa uersu undecimo & decimoquinto, ex eiusdem sermonis (ut reor) sententia. Insuper tria illa beneficia quæ per nucem præstantur hominibus, modo nominata, utpote unctio, lumen,& esca, etiam Christo mystice congruunt. Enimuero ipse languidis peccato ac ægro-

tis est spiritualis unctio. per gratiam sanantem ulcera peccatorum. Idem quoque est lumen spirituale cæcos illuminans, & tenebras ignorantiæ mentibus humanis expellens. Demum ipse nutrimentum est & spiritualis alimonia bonis & rectis corde, quos & sua pascit doctrina & saginat sacratissimo corpore. Ego (inquit) usum panis uiuus. qui de cœlo descendi. Et rursum Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Hæc autem applicatio mystica trium nucis effectuum ad Christum, explicatur succincte in uicesimo uersu huius prosæ. *Ioan. 6.* *Mat. 11.*

21 In Vicesimoprimo uersu. O quam dulce sacramentum. Hic uersus tertiam nucis utilitatem Christo iam applicatam, clarius elucidat, ostendens quomodo ipse est esca fidelibus. Magnum (inquit) illud est sacramentum & admirabile mysterium, quòd Christus carnem suam præstat in cibum & panem uiuificum populo Christiano, in sanctissimo eucharistiæ sacramento. Porro fœnum carnis uocat hic author sacratissimam Christi carnem, propter naturæ ipsius infirmitatem & fragilitatem, quam ex dispensatoria quadam dignatione habuit ante passionem. alludens propemodum ad illud uerbum Esaiæ. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum & cecidit flos, quia spiritus domini insufflauit in illo. Vere fœnum est populus. Per frumentum uero intelligitur hic panis ille supercœlestis & uiuificus, qui in frumento & triticei panis specie exhibetur fidelibus in communionem. Itaque Christus fœnum carnis in frumentum conuertit fidelibus, quia suum sacratissimum corpus in cibum salutarem ipsis cōfert, sub frumenti specie & forma consecratum. *Esaie. 40.*

22 In uicesimosecundo uersu. Quos sub umbra sacramenti. Non dicitur hic umbra sacramenti, figura, species & imago ipsius sacramenti eucharistiæ, solum repræsentans ipsum & non uere continens, ut scilicet umbra distinguatur contra ueritatem. Quo quidem modo in ueteri testamento agnus paschalis, manna in deserto, panesq; propositionis & cæteræ figuræ dicebantur umbra sacratissimi sacramenti altaris, quia illud præfigurabant. quo etiam modo ab apostolo dicitur lex habuisse umbram futuro- *Heb. 10.*

rum bonorum. Nam eo modo populus Christianus non habet umbram huiusce sacramenti communionis, sed ipsam rem & ueritatem. Verum quoniam illa, nuda non cernitur, sed adoperta speciebus panis & uini, quasi uelamine quodam aut umbraculo obtecta, ut non conspicua sit oculis nostris sacra Christi caro neque sanguis in propria ac naturali sua specie ac forma: idcirco sub umbra sacramenti dicitur ipsos fideles Christus hic pascere oraturque obnixius, ut posita huiusmodi umbra & uelamine specierum: nos in regno cœlorum pascat reuelata iam facie, sui diuini uultus præsentia. Quod nobis concedat ipse super bonus & misericors dominus, benedictus in secula. Amen.

In Epiphania domini.

1 *EPiphaniam domino canamus gloriosam. Qua prolem Dei uere magi adorant.* 2 *Immensam chaldæi cuius Persæq; uenerantur potentiam.* 3 *Quem cuncti prophetæ præcinuere uenturũ gentes ad saluandas. Cuius maiestas ita est inclinata, ut assumeret serui formam. Ante secula qui deus et tempora, homo factus est ex Maria.* 4 *Balaam de quo uaticinans, exibit ex Iacob rutilans inquit stella. Et confringet ducum agmina regionis Moab, maxima potentia. Cui magi munera deferunt præclara aurum simul thus et myrrham. Thure deum prædicant, auro regem magnũm, hominem mortalem myrrha. In somnis hos monet angelus, ne redeant ad regem commotum propter regna. Pauebat etenim nimium regem natum, uerens amittere regni iura. Magi dicta sibi implentes monita, pergunt alacres itinera, patriam quæ eos ducebant ad propriam, linquentes Herodis mandata,* 5 *Qui percussus corde nimium præ ira, extemplo mandat infantulos per cuncta inquiri Bethleem confinia, & mox priuari eos uita.* 6 *Omnis nunc caterua tinnulum iungat laudibus organi pneuma.* 7 *Mystice offerens regi regum Christo munera preciosa. Poscens ut per orbem regna protegat omnia in secula sempiterna Amen.*

Hæc identidem prosa superioribus consimilis, nullam habet rythmicę sonoritatis speciem. In ea fidelis populus prouocatur ad celebrandam hanc solennitatem apparitionis domini, qua stella duce gentibus est manifestatus. Narratur & hic historia aduentus Magorum ad Christũ oblatio munerum, reditus eorum in patriam, Herodis indignatio

dignatio & immanitas ad infantium cędem prorumpens. Quæ omnia, ex ſecundo Matthæi capite deprompta ſunt & perſpicua: neque aliam efflagitantia quãtum ad rei narrandæ ſeriem, latiorem declarationem.

1 ANNOTATIONES. Epiphaniam domino. Epiphania gręcum eſt uocabulum: idem ſignificans latinè quod ſuperapparitio, ſiue manifeſtatio deſurſum facta. Quo nomine hæc celebritas merito nũcupatur: quoniã in ea Chriſtus ipſius ſtellæ indicio magis eſt declaratus. qui ductu clari ſideris uenerunt in Bethleem: & quem diu quæſierãt coram aſpicientes, ut Deum adorarunt. Verum id in primo huius operis libro circa hymnos huius ſolennitatis iam dictum eſt. Et quoniam in hymnis & proſis eiuſdem feſti ſæpius eadem materia pertractatur, quæ circa hymnorum explanationem adducta ſunt ad proſarum etiam conferentia declarationem, non hic denuo poſthac repetentur, ne huiuſmodi repetitio prolixitatem ingerat & tædium lectori, ſed ut prius dicta habebuntur & ſuperioribus in locis quærenda.

2 Immenſam Chaldæi cuius. Chaldæa: Aſiæ maioris eſt regio, Arabiæ contermina: in qua eſt Babylon ciuitas magna. Inde Chaldæi: illius regionis incolæ, circa ſiderum ſpeculationem quondam intentiſsimi, qui etiam nõnunquam Babylonij dicuntur. At Perſia, æ: ſeu Perſis, Perſidis, uel Perſida, æ: regio eſt orientalis iuxta Mediam, cuius incolæ dicuntur Perſæ. Propertius. Perſarum ſtatuit Babylona Semyramis urbem. Nominantur autem hoc in loco Chaldæi & Perſæ, quoniam Magi ad Chriſtum cœleſti ducatu profecti, ex illis regionibus aut conterminis fuerunt oriundi.

3 Quem cuncti prophetæ præcinuere. Non hic pręcinere legendum eſt, ut mendoſi habent libri, ſed præcinuere. Quoniam ſententia ipſa eo in loco requirit uerbum pręteriti perfecti temporis, indicatiui modi, pluralis numeri, quod ordinetur cum nominatiuo cũcti prophetæ. Atqui præcino non facit præteritum præcini, ſed præcinui ſicut cætera compoſita a uerbo cano non faciunt in præterito ni, more ſui ſimplicis ſed ui, ut concino concinui, ſuccino ſuccinui. Quòd autẽ prophetæ prænunciauerunt aduen-

tum filij Dei in mundum ad saluandum genus humanū: usq; adeo clarum est, ut attestatione non indigeat.

4 Balaam de quo uaticinatus. Vicesimum quartum libri Numeri, cap. refert de Balaam, quòd postquam Deus posuit uerba sua in ore eius, pro maledictione quam intendebat proferens benedictionem in populum Israel, hæc inter cætera uaticinatus est. Orietur stella ex Iacob, & cōsurget uirga de Israel, & percutiet duces Moab. Quod quidem oraculum licet nonnulli putent ad literam esse intelligendum de stella illa sensibili, quæ nuncia ortus saluatoris nostri Magis apparuit. potius tamen de Christo secundum sensum mysticum debet intelligi, qui stella est mystica, orta ex Iacob secundum carnis propaginem. Ipse itidem uirga est, propter regendi authoritatem & coercendi uirtutem, quæ consurrexit de Israel secundum humanitatem. confregitq; duces Moab, nequitias scilicet spirituales, principatus & potestates dęmonicas, quæ colebantur in idolis Moab quarum uires contudit & comminuit. Et plane hoc loco author huius prosæ illud propheticū uerbum ipsius Balaam, applicat ad Christum, ipsumq; uocat rutilantem stellam quæ exiuit de Iacob. Nempe de illo sidere materiali & suspenso in aere quis unquam dixerit: q̄ ortum fuerit ex Iacob? cum nō habuerit suam originem ex populo Israelitico descēdente ex Iacob, sed diuina tantum uirtute formatum fuerit.

Nume. 24.

5 Extemplo mandat infantulos. Non ferenda est eorum inscitia crassaq; barbaries, q extimplo hoc in loco per i uocalem in secunda syllaba proferendum putant aut docent: quo aliquid habeatur discriminis in prolatione prędictæ dictionis, ab ista oratione ex templo, constituta ex præpositione ex, & ablatiuo nominis templum Nam ipsa significatio & recta scriptura coniungens aut seungens primam syllabam a reliquis, satis superq; ostendit discriminis inter hanc & illam dictionem. Nempe probati authores omnes in supradicto aduerbio (quod illico, protinus & continuo significat) proferunt & scribunt e in secunda syllaba. Virgilius. Extemplo Aeneæ soluuntur frigore membra. Similiter neq; eorum recipienda sunt somnia, qui partem capitis ad dextrum, leuumq; latus consi-

ſtentem non tẽpus ſed timpus uocari debere confingunt, legendumq́ in pſalmo aſtruunt. Et requiem timporibus meis, donec inueniam locum domino. Quod quidem faciundum dictitant, ut nomen illud pro eo ſignificatu diſcerniculum aliqđ habeat a nomine tempus, ſumpto pro ſpacio temporali non ſatis perſpicientes ſolam ſignificationis diuerſitatem ſufficere, ad differentiam in illis facile conſtituendam. Enimuero in utraque ſignificatione, ea dictio tempus per e uocalem in prima ſyllaba proferri & ſcribi debet. Virgilius. Temporibus geminis, canebat ſparſa ſenectus Vbi pro parte capitis ea dictio ſumitur Faceſſant ergo hæc & ſimilia deliria. quoniam ſi contendant illi ubicunque diuerſa eſt ſignificatio in dictionibus, illic quoque ad internoſcendam illam diuerſitatem aliam, & aliam debere eſſe ſcripturam, nullam dare poterũt dictionem æquiuocam, & ſub uno nomine diuerſa ſignificantem, quoniam ſcripturæ diuerſitas & literarum permutatio uariabit ipſas dictiones. Non igitur eodem modo ſcribetur manus, quando extremitatem brachij & multitudinem militum ſignabit. neque uerbum lego iiſdem ſcribetur literis, quando colligere ſignificat & ſcripturam diſtinguere. Neque dictio liber eaſdem habebit literas, quando uolumen ſignificat & corticem arboris. quoniam ſecundum iſtorum ſententiam, aliquid literæ eſt euariandum ad diſtinguendam ſignificationem. Sed quis iſtas æquo animo feret ineptias? Cæterum in hoc præſente uerſu percuſſus tantundem ſignat atque commotus atque perturbatus. quoniam omnis uehemens affectus & indignatio animũ percutere dicitur, id eſt conturbare & cõcitare. *Pſal 131.*

6 Tinnulum iungat laudibus. Tinnulus, a, um, id dicitur, quod eſt in ſono acutum, ut uox tinnula. & ſonus tinnulus, qui redditur ex æreis uaſis cũ pulſantur. Ouidius. Tinnulaq́ æra ſonant, & olent myrrhæq́ crociq́. Venitq́ a uerbo tinnio, is, ire, quod propriè de metallis dicitur. ut auro, argento, ære. ferro: cum ex eorum pulſatione ſonus efficitur, qui tinnitus dicitur. Itaque tinnulum pneuma organi uocat hic author, modulationem dulce reſonantem quę pulſatione organi redditur, ſiue organi ſonitum.

7 Myſtice offerens regi regum. Beatus Gregorius in ho-

milia euangelij præsentis solennitatis, hæc tria dona mystice Deo a nobis offerri debere docens: ait. Auro sapientia designatur: Salomone teste qui dicit. Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Thure quod Deo incenditur, uirtus orationis exprimitur, psalmista attestante qui ait. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Per myrrham uero, carnis mortificatio figuratur. Vnde sancta ecclesia de suis operariis usque ad mortem pro Deo certantibus ait. Manus tuæ distillauerunt myrrham. Nato ergo regi aurum offerimus, si in conspectu illius claritate supernæ sapientiæ resplendemus. Thus autem offerimus, si cogitationes carnis per sancta orationis studia in ara cordis incendimus, ut suaue aliquid Deo per cœleste desiderium redolere ualeamus. Denique myrrham offerimus, si carnis uitia per abstinentiam mortificamus. Per myrrham nanque (ut diximus) agitur, ne mortua caro putrefiat. Mortuam uero carnem putrescere, est hoc mortale corpus fluxui luxurię deseruire. Sicut de quibusdam per prophetam dicitur. Computruerunt iumenta in stercore suo. Iumenta quoque in stercore putrescere, est carnales homines in fœtore luxuriæ uitam finire. Myrrham ergo Deo offerimus, in quãdo hoc mortale corpus a luxuriæ putredine per condimentum continentiæ custodimus. Hæc Gregorius.

Prouer. 21. *Psal. 140.* *Cant. 5.* *Iohel. 1.*

In die sancto paschæ.

1 Victimæ paschali laudes immolent christiani. 2 Agnus redemit oues, Christus innocens patri reconciliauit peccatores. 3 Mors & uita duello conflixère mirando dux uitæ mortuus regnat uiuus 4 Dic nobis Maria, quid uidisti in uia? 5 Sepulchrum Christi uiuentis, & gloriam uidi resurgentis? 6 Angelicos testes, sudarium & uestes. 7 Surrexit Christus spes mea, præcedet suos in Galilæa. 8 Credendum est magis soli Mariæ ueraci, quàm iudæorum turbæ fallaci. 9 Scimus Christũ surrexisse a mortuis uere, tu nobis uictor rex miserere. Amen.

Hæc prosa neque omnino rythmica est neque omnino soluta, sed utriusque aliquid sortitur ac participat. Siquidem in nonnullis uersibus in medio & fine seruatur similis cadentia & exitus dictionum in consimilis soni syllabas, ut in quarto uersu, & deinceps, in quo ad rythmicæ

orationis accedit fpeciem. At in uerfibus ipfis & claufulis fententiarum: nequaquam certus confpicitur numerus fyllabarum determinata lege feruatus. in quo cum oratione omnino foluta conuenientiam habet & affinitatem. Eft autem huius profæ fermo dramaticus, id eft diuerfis inductis perfonis in modum dialogi interlocutorius. Nam poft incitationem totius populi chriftiani ad concinendas Chrifto laudes qui nos a morte redemit: inducitur populus fidelis interrogans beatam Mariam Magdalenam quid teftimonii de refurrectione domini ui derit in uia, cum iret ad uifendum domini fepulchrum. Deinde ipfa refpõdens, multiplex affert teftimonium peractæ refurrectionis dominicæ. Demum fidelis populus fi dem Mariæ uerbis præftandam aftruens, de gloriofa domini refurrectione indubitatam proferre fuam fententiã.

1 ANNOTATIONES. In primo uerfu. Victimæ pafchali. Victima pafchalis eft dominus nofter Iefus Chriftus: in die pafchæ pro nobis immolatus. Etenim pafcha noftrum (ut ait Paulus) immolatus eft Chriftus. Huic autem immolare laudes dicuntur Chriftiani, cum debitas illi perfoluũt laudes & gratiarum actiones. Nam huiufmodi laudatio, ficut & omnis noftra opatio quæ ad Dei gloriam ac honorem rite fit, eft quædam fpiritualis immolatio fiue facrificium, fecundum illud uerbum prophetæ in pfalmo. Dirigatur oratio mea ficut incenfum in confpectu tuo, eleuatio manuum mearum facrificium uefpertinum. Incenfum autem adolebatur in altari pro facrificio, fecundum ueteris legis inftituta. *1. Cor. 5.* *Pfal. 140*

2 In fecundo uerfu. Agnus redemit oues. Agnus, Chriftus. Ipfe enim uerus eft agnus qui abftulit peccata mundi. Oues, genus humanum, populúfque fidelis. de quo propheta in pfalmo. Nos autem populus eius & oues pafcuæ eius. Et de quo dominus in euangelio. Aiam meam pono pro ouibus meis. *Ioan 1.* *Pfal. 94.* *Ioan. 10.*

3 In tertio uerfu. Mors & uita duello. Duellum dicitur bellum quod duabus partibus de uictoria contendentibus committitur, non tantum duorum (ut quidam autumãt) fed etiam multorum, & ipforum exercituum, duas quæ contendant partes conftituentium. In pafsione autem

Christi magnum fuit certamen inter mortem & uitam. Nam mors ipsa corporis, primum uitam naturę in Christo ad tempus extinxit. Verum uita Christi post triduum recepta per resurrectionem, & ad mortem naturæ in ipso, & in nobis geminam quoque mortem destruxit, spiritus inquam & carnis Spiritus quidem, quia cõuiuificauit nos Christo & suscitauit a peccato. Carnis uero, quoniam illa Christi uita, uiam nobis & exemplum reditus ad immortalem uitam per futuram resurrectionem præbuit. Quare in eo conflictu uita lõge ualentior apparuit, & insigni po tita est uictoria. quandoquidem Christi uita triplicẽ profligauit mortem. simplam scilicet & unicam in ipso, & du plicem in nobis. Adde quôd mors ipsa, non perpetuo sed

Rom. 10. exiguo quidem tempore in Christo obtinuit locum. Vita uero interminabilis & nescia finis in eodẽ, pręualuit perpetuo supra mortem. Christus enim resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Et in nobis itidem si Christi imitatores effici studeamus, uita Christi geminam pręstabit immortalitatem nullo fine ca suram. Merito igitur ipse dux uitæ celebratur. qui uitam spiritus semper in se habuit, neque unquam mortem illi oppositam (quemadmodum nos) sustinuit. qui etiã profligata corporis morte, quondam mortuus nunc regnat etiam secundum carnem uiuus. qui denique non solum geminam in se nunc habet uitam, carnis, & spiritus, sed & eandem cultoribus & affectatoribus suis perpetuò obtinendam elargietur. Ipsi igitur uitæ uictricia carmina debemus, quæ mortis profligatrix egregie potita est trium-

Ioan. 10. pho. Ipsi itidem authori uitæ magnas exoluere laudes me rito dignum est & æquum, qui uirtute sua mortem prostrauit acerbam, quique pro bonitate sua nobis dux esse dignetur ad uitam æternam. Amen.

4 In quarto uersu. Dic nobis Maria. Hæc uerba sunt fidelis populi interrogantis beatam Mariam Magdalenam de signis, indiciis & argumentis resurrectionis domini, quæ conspexerit cum eius inuiseret sepulchrum. Cui quidem interrogationi in tribus sequentibus uersibus ipsa respon det, utpote quod sepulchrum Christi iam rediuiui, & ad uitam resuscitati uiderit, quãdo scilicet stabat ad monu-

mentum foris plorãs. quod gloriam etiã cõſpexerit Chriſti iam a mortuis reuocati, quãdo illi plorãti apparuit primum Chriſtus in ſpecie hortulani, deinde ſeipſum quiſnã eſſet indicauit. Reſpõdet inſuper Magdalena quod angelos uiderit teſtes reſurrectionis: quãdo ingreſſa ſepulchri locum cõſpexit duos angelos, unum ad caput & alterum ad pedes, nunciãtes illi reſurrectionem iam factam. Denique quod ſudarium etiam uiderit & ueſtes, quibus īuolutum fuerat in tumulo Chriſti corpus, quãdo cum Ioanne & Petro celeri curſu ſepulchrum petẽtibus uidit linteamina poſita, & ſudarium nõ cum alijs poſitũ ſed ſeparatim inuolutum in unũ locum. Ex quibus omnibus ſignis colligit ipſa Chriſtum uere ſurrexiſſe, quodꝗ præcedet ſuos in Galilæam, ſicut ante mortẽ ſuam prædixerat. Cæterũ quoniam præcedo, uerbum eſt ſignificãs motum ad locũ, dicendũ eſt hoc loco in ſeptimo uerſu, præcedet ſuos in Galilæam, ſicut etiam litera habet euãgelica. Qui uero in Galilæa dicũt, pluris facere uidentur rythmum, & conſonãtiam poſtremæ dictionis cum media eiuſdem uerſus in exitu ſyllabarũ, quam orationis latinæ rectitudinem. cum tamen rythmus omnis ſine debita ſermonis cõgruitate, ſit inſulſus ac ineptus. & congruentia orationis ſine rythmo ſit recipienda. rythmus autem ſine congruentia, nequaquam.

Matth. 26. Matth. 16.

8 In octauo uerſu. Credendum eſt magis. Sanctum ueraci quam pluribus mẽdacibus eſt potius adhibenda fides. Maria autem Magdalena, etſi tũc ſola fuerit cum omnium prima uidit dominũ reſuſcitatum, & accepit ab eo mandatum annunciandi reſurrectionem eius alijs, uerax tamen fuit. Turba autem Iudæorum, ſcribarum & phariſæorum data pecunia inducens cuſtodes ſepulchri, quòd dicerent ipſis dormientibus diſcipulos Chriſti ueniſſe & corpus illius mortuum ſuſtuliſſe, ut hoc commẽto negarẽt reſurrectionem, erat mendax. Potius igitur ſoli Mariæ quàm turbæ Iudaicæ præſtanda eſt fides. Verum quæ in principio ſola fuerat nũcia & teſtis reſurrectionis, poſtea multos habuit & diſcipulos & ſanctas mulieres idẽ teſtificantes. quare illis omnibus merito accedendum.

De resurrectione domini.

Hęc prosa etiam tota rythmica est, & in unoquoq; quatuor primorum uersuum septem cō plectitur clausulas rythmicas, quarum unaquęque septem cō prehendit syllabas, & semper penultimam breuem. Consonantiam uero in exitu syllabarum habent huiusmodi clausulæ, aliquando quidem alternatis locis, ut in primo uersu. aliquando uero quę sibi inuicem proximæ sunt, ut in uersibus sequentibus. & semper postrema, ad aliquam in medio eiusdem uersus positā clausulam, uel ad postremam proximi uersus, habet suum responsum. In postremorum uero duorū uersuum singulis, quatuor ponuntur rythmicæ causulæ, quarum duæ primæ inter se hn̄t consonantiā, tertia uero unius ad tertiā alterius uersus, & quarta ad quartā in consonantia confert.

Author eius, Adā de.s.Victore. In ea describitur gaudiū dn̄icæ resurrectionis nō solum in angelos & hoīes esse diffusum, uerum etiā in oīa huius mundi sensibilis corpora, cœlos, elemēta & corpora mixta. Quę oīa lętiore quodā habitu suisq; dispositione gratiore q̄ prius habuerāt: quandā iucunditatē pręferunt in resurrectione dn̄i, & lęto testantur gaudia uultu, ut resurgenti dn̄o quodam modo congaudere uideantur.

1 *Mundi renouatio*
Noua parit gaudia:
Resurgenti domino
Conresurgunt omnia,
Elementa seruiunt.
Et authoris sentiunt
Quanta sint solennia.

2 *Ignis uolat mobilis,*
Et aer uolubilis:
Fluit aqua labilis,
Terra manet stabilis.
Alta pet unt leuia,
Centrum tenent grauia,
Renouantur omnia.

3 *Cœlum fit serenius,*
Et mare tranquillius.
Spirat aura leuius.
Vallis nostra floruit.
Reuirescunt arida,
Recalescunt frigida,
Post quæ uer intepuit.

4 *Gelu mortis soluitur,*
Princeps mundi tollitur.
Et eius destruitur
In nobis imperium.
Dum tenere uoluit
In quo nihil habuit,
Ius amisit proprium.

5 *Vita mortem superat,*
Homo iam recuperat
(Quod prius amiserat)
Paradisi gaudium.

6 *Viam præbet facilem*
Cherubim, uersatilem
(Vt Deus promiserat)
Amouendo gladiū. Amen.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Mundi renouatio. Ipſa domini reſurrectio dicitur hic renouatio mundi. quia totum genus humanum quod mundi nomine intelligitur, in illa renouatum eſt, & a uetuſtate peccati ad nouitatem gratiæ atque a morte ad uitam traductum. Adde quod in Chriſti reſurrectione, repræſentata eſt & præexhibita omnium hominum reſurrectio. in qua haud dubie totius mundi omniumq́ hominum erit renouatio, quando hoc corruptibile induet incorruptionem, & mortale immortalitatem. Quare etiam in euãgelio illa uocatur regeneratio: quia corpus renaſcetur ad immortalitatẽ uitamq́ interminabilem. Non abſurde igitur Chriſti reſurrectio (quæ noſtræ reſurrectionis cauſa eſt ac exemplar) hic dicitur renouatio mundi. 1. Cor. 15. Mat. 19.

2 In ſecundo uerſu. Renouantur omnia. Hanc omnis creaturæ ſenſibilis communem lætitiam & congratulationẽ quandam ad reſurrectionem Chriſti, quę his uerſibus diffuſe deſcribitur: beatus Auguſtinus in uno ſermonum ſolennitatis paſchalis eleganter & copioſe depromit his uerbis. Vnde modo in germina erumpentis terræ tota hylarior facies: uario ſuorum fructuum ornatu omnem hactenus quaſi mortuam rerum naturam reſurgenti ſuo domino conreſuſcitat. Vbi arborum & herbarum grata uenuſtas, diuerſo quidem germinum munere, pari tamen geſtu lætitiæ, ſingulari huic ſolennitati feſtiua occurrit. De cœli autem nunc uſque quodam modo triſti, nunc autem læta facie, quid dicam? quæ aliquandiu iam denſa caligine nubium adoperta, aeris huius ſpacium omne turbauit. Et ecce repente quaſi iuſtitia de cęlo in terram proſpiciente, mira ſerenitas mundo arridet, & in unam lætitiam cœli & terrę uota concurrunt. ut deum & hominem Chriſtum communi exultatione excipiant qui communem utriſq́ pacem afferre uenerat, & medium parietem maceriæ ſoluens fecit utraque unum. Hinc aſtrorum omnium fomes, ſplendor ille ſolaris ſuam frontem admodum rugatam iã iamq́ expurgat: & quaſi rex cõſpicuus in diademate capitis ſui in die deſponſationis ſuæ & in die lætitiæ cordis ſui, cęteris ſtellis uelut comitibus ſuis largiora luminis ſui dona impendit. Luna enim ab ipſo ortus ſui die ſemper in Pſal. 4.

quodam sui dispendio posita: ad paschalia gaudia pleno se lumine parat. Et ut cuncta breuiter perstringam, sicut omne quod in rebus subsistit diuina dispensatione hominis imperio seruit, sic de salute humana omnibus una exultatio incumbit. Cum igitur pro homine, tantis indiciis omnis creatura sua gaudia monstret, consequens est ut ab hominibus ipsis testimonia tali lætitiæ non desint. Hæc Augustinus.

3 In tertio uersu. Post quæ uer intepuit. Particula illa quę, nō hic copulatiua est sed relatiua, refertq; arida & frigida hyberni temporis corpora. post quę, ipsius ueris tepor succedit, quod quidem placidum est & omnium totius anni temporum amœnissimum. Verno autem tempore, facta est Christi resurrectio.

4 In quarto uersu. Gelu mortis soluitur. Alludit author ad cōditionem temporis, quo Christi facta est resurrectio. Tunc enim gelu hybernum & glacies hyemali frigore cōcreta, dissoluitur uerno tempore. Ita per calorem uiuificū diuinæ gratiæ in resurrectione domini exhibitæ, letale mortis ęternę frigus dissolutum est, & mors ipsa prostrata iacet per uitæ renouationem. In eodem quoque uersu dicitur princeps huius mundi amisisse ius proprium detinendi generis humani amplius in captiuitate, dum Christum tenere uoluit tanquam etiam morti & peccato subiectum. qui solus erat inter mortuos liber, & in quo nihil iuris habuit, quoniam peccati omnino fuit immunis. Ius autem principis mūdi in hominem, est solum peccatum. Vnde Christus de illo dixit. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam

6 In sexto uersu. Amouendo gladium. Eiectis primis parētibus nostris de paradiso propter transgressionem diuini præcepti, collocauit dominus ante paradisum uoluptatis, cherubim & flammem gladium atque uersatilem, ad custodiendam uiam ligni uitæ. Per quod significatur humano generi præclusus fuisse introitus in regnum cœlorū ante satisfactionem illius uniuersalis delicti, quod in totam redundauit posteritatem. At uero per mortem & passionē Christi satisfactum est abunde pro illo peccato, & regnū cœlorum prius occlusum homini referatum est, patefa-

ctaque ianua cœli. Idcirco dicitur tunc Christus amouisse gladium uersatilem ipsius Cherubim, & præbuisse uiã facilem ad cœlnm.

De resurrectione domini, alia prosa.

1 *Zima uetus expurgetur,*
Vt syncere celebretur
Noua resurrectio.

2 *Hæc est dies nostræ spei.*
Huius mira uis diei,
Legis testimonio.

3 *Hæc Aegyptum spoliauit,*
Et Hebræos liberauit
De fornace ferrea.

4 *His in arcto constitutis,*
Opus erat seruitutis
Lutum, later, palea.

5 *Iam diuinæ laus uirtutis,*
Iam triumphi, iam salutis
Vox erumpat libera.

6 *Hæc est dies quam fecit dominus*
Dies nostri doloris terminus,
Dies salutifera.

7 *Lex est umbra futurorum*
Christus finis promissorum,
Qui consummat omnia.

8 *Christi sanguis igneam*
Hebetauit romphæam,
Amota custodia.

9 *Puer nostri forma risus,*
Pro quo uertex est occisus,
Vitæ signat gaudium

10 *Ioseph exit de cisterna,*
Christus redit ad superna
Post mortis supplicium.

11 *Hic dracones Pharaonis*
Draco uorat, a draconis
Immunis malitia.

12 *Quos ignitus uulnerat,*

Hæc prosa, rythmicæ modulationis constringitur numeris, sicut illa de sancto Stephano. Heri mundus exultauit: & propemodum ad illius accedit compositionis formã & speciem. In ea explicantur mira dominicæ resurrectionis mysteria, in ueteri quidem testamento multis figuris prę signata, & in nouo nobis ex bonitate diuina clarius exhibita Vnde complures hic recẽsentur figuræ legis antiquę, quarum uelamine & umbra, tanta redemptionis humanæ sacramenta sunt præsignificata & obducta. quemadmodũ annotationes singulatim elucidabunt. Et sane hæc prosa admodum diuina est, paucis multa complectens (& tota ex sacris literis præclare desũpta, cuius & historias & sententias congruenter copioseq́ adapta proposito. ut hoc suo opificio author ipsius Adam de sancto Victore: liquido ꝑdat se in diuinis scripturis apprimere exercitatum & promptum fuisse. Quod & in complusculis prosis a se compositis (quarum permultæ huic libro inserũtur) gnauiter obseruat ut qui illarum studio fue-

rit addictissimus.

1 ANNOTATIONES.

Exod.12. Leui.2. In primo uersu. Zima uetus expurgetur. Vt superius iam dictum est, zima fermentum est. & peccati typum expressio nemq; gerit in scriptura, cum agnum paschalem sine fermē to manducari debere ipsa iubet, & in sacrificio domini fer mentum misceri prohibet. Monet igitur his uerbis author uetustatem peccati a nobis expurgādam esse: ut in syn cæritate animorum tātam so lēnitatem digne celebremus. 1.Cor.5. quasi cum apostolo illud nostris auribus inclamās uerbū. Expurgate uetus fermentum, ut sitis noua conspersio.

3 In tertio uersu. Hæc Aegyptum spoliauit. Quæcunque tempore legis antiquæ in figura contigerunt huius sacræ diei p̄significatiua: iure huic diei tanquā ueritati & præcipuo exemplari attribuuntur, ut ad quam omnis typus & umbra tendebat. Itaque hæc dies resurrectionis spoliauit Aegyptum, quoniam significata fuit per diem illum quo Hebræi spoliauerunt Aegy- Exodi.2. ptios auro argēto & uestibus preciosis commodato acceptis, quo etiam Hebræi fuerūt liberati a fornace ferrea Aegypti, a domo seruitutis & graui iugo Pharaonis. Sic enim &

Hos serpentis liberat.
Aenei præsentia.

13 *Anguem forat in maxilla,*
Christus hamus & armilla.
In cauernam reguli

14 *Manum mittit ablactatus,*
Et sic fugit exturbatus
Vetus hospes seculi.

15 *Irrisores Helisæi*
Dum conscendit domum Dei,
Zælum calui sentiunt.

16 *Dauid arreptitius.*
Hircus emissarius,
Et passer effugiunt.

17 *In maxilla mille sternit,*
Et de tribu sua spernit
Sanson matrimonium.

18 *Sanson Gazæ seras pandit,*
Et asportans portas scandit
Montis supercilium.

19 *Sic de Iuda leo fortis,*
Fractis portis diræ mortis
Die surgit tertia.

20 *Rugiente uoce patris,*
Ad supernæ sinum matris
Tot reuexit spolia.

21 *Cetus Ionam fugitiuum*
Veri Ionæ signatiuum,
Post tres dies reddit uiuum
De uentris angustia.

22 *Botrus Cypri reflorescit,*
Dilatatur & excrescit.
Synagogæ marurescit,
Et floret ecclesia,

23 *Mors & uita conflixere,*
Resurrexit Christus uere.
Et Cum Christo surrexere.
Multi testes gloriæ.

24 *Mane nouum mane latū,*

Vespertinum tergat fletum.
Quia uita uicit letum
Tempus est lætitiæ.
25 *Iesus uictor. Iesus uita,*
Iesu uitæ uia trita,
Cuius morte mors sepita,
Ad paschalem nos inuita
Mensam cum fiducia.
26 *Viue, panis, uiuax unda,*
Vera uitis & fœcunda,
Tu nos pasce tu nos munda.
Vt a morte nos secunda
Tua saluet gratia. Amen.

hoc die Christus spoliauit inferos, & genus humanum redemit ab intolerabili seruitute principis tenebrarum.

4 In quarto uersu. His in arcto constitutis. Populus Hebræorum pressus angustia seruitutis Aegyptiæ, adigebatur ad opera quotidiana conficiendorum laterum ex luto & palea, quemadmodum in Exodo scriptum legimus hoc modo. Oderant filios Israel Aegyptii, & affligebant illudentes & inuidentes eis, atque ad amaritudinem perducebant uitam eorum operibus duris luti ac lateris, omnique famulatu quo in terræ operibus premebantur. Sic genus humanum miseræ dæmonum seruituti fuit subiectum ante aduentum Christi: & ab eis ad uarias trahebatur cõcupiscẽtias carnis, opum & honorum. quibus tanquam durissimo iugo pressum: prauis operibus erat addictum. *Exodi.1.*

6 In sexto uersu. Hæc est dies quam fecit dominus. Illud sumptum est ex psalmo centesimo decimo septimo, ubi dicit propheta. Hæc dies quam fecit dominus: exultemus & lætemur in ea. Quem quidem uersum sæpius decantat ecclesia in festis paschalibus: eo ipso insinuans illum recte accommodari ad solennitatem dominicæ resurrectionis. Eam enim diem singulariter & præ cæteris fecit dominus: cum ipsam admirabili resurrectionis Christi gloria insigniuit. *Psal.117.*

7 In septimo uersu. Lex est umbra futurorum. Hoc Paulus attestatur: ita scribens ad Hebræos. Vmbram habens lex futurorum bonorum non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter. nunquam potest accedentes perfectos facere. Nomen quidem legis hoc in loco, similiter & in secundo uersu huius prosæ, pro ueteri lege accipitur. sicut & in sancta scriptura ut plurimum ea dictio per se posita sumitur. Qđ uero Christus sit filius promissorum, ostendit etiam Pau- *Hebr.10*

Roma.10 lus cum ait ad Romanos. Finis legis est Christus, ad iusti-
tiam omni credẽti. In ipso enim consummata sunt omnia
& completa, quæ prædixerunt prophetæ, & quæ ipsa lex
figurarum inuolucris præsignauit. Omnes enim prophe-
Matth.11 tæ & lex usque ad Ioannem prophetauerunt, qui fuit Chri
sto cõtemporaneus, officiosusque præcursor.

8 In octauo uersu. Christi sanguis igneam. in prędecentis
Genes. 3. prosæ explanatione dictum est quomodo Christus sua
morte amouit gladium flammeum atque uersatilem: qui
fuerat positus ad custodiendam uiam ligni uitæ. Hoc idẽ
præsens uersus astruit, sanguinem scilicet Christi effusum
pro nobis in cruce, hebetasse obtusumq; reddidisse illum
gladium, ut non ualeat amplius prohibere aditum para-
disi. quoniam preciosus Christi sanguis tanquam clauis
regni cœlorum, illud humano generi ante occlusum rese-
rauit, cunctisq; patefecit illius introitum.

9 In nono uersu. Puer nostri forma risus. Isaac filius Abra
hę ex Sara. dicitur hic forma siue figura nostri risus & gau
dii, quod ex resurrectione domini & reparatione uitæ me
rito debemus habere. quoniam a risu id nomen Isaac acce
Gene.12. pit. cum dixerit Sara iam eo partu leuata. Risum fecit mi-
Gene.22. hi Deus, & quicunque audierit, corridebit mihi. Pro illo
autem ueruex siue aries occisus legitur, quando angelus
de cœlo clamans prohibuit Abrahę ne immolaret filium
suum, quemadmodum diuinæ uoci obediens facere pro-
Gene.22. posuerat. Tunc enim leuauit Abraham oculos suos, uidit-
que post tergum arietem inter uepres hærẽtem cornibus,
quem assumens obtulit holocaustum pro filio. Fuit sane
Isaac & passionis domini & resurrectionis ad uitam & si-
gnum & symbolum, quoniam iam morti destinatus erat
quam paratus fuit subire, & post destinatam hanc obla-
tionem, immo post arietẽ pro se occisum, uiuus permãsit.

Gene.37. 10 In decimo uersu. Ioseph exit de cisterna. Fratres ipsius
Ioseph inuidiæ stimulis agitati ipsum a patre missum ad
eos uisitandos nudauerunt tunica talari ac polymita. mi
seruntque eum in cisternam ueterem quæ non habebat
aquam. Deinde prætereuntibus Madianitis negociatori-
bus extrahentes eum de cisterna uendiderunt uiginti ar-
genteis, ut habet liber Geneseos. Ita plane pater cœlestis

filium suum unigenitum misit in mundū, ad inuiscendos fratres suos Iudæos. Verum illi liuore inuidiæ stimulati nudum ipsum crucifixerunt & reposuerunt in sepulchro, a quo tertia die rediuiuus surrexit. Itaque immissio ipsius Ioseph in cisternam, significabat ipsius domini nostri tumulationem, collocationemq́ in sepulchrum. Extractio autem ipsius Ioseph de cisterna, signat reditum Christi de sepulchro per gloriosam resurrectionem. Exo 7.

11 In undecimo uersu. Hic dracones Pharaonis. Iussu domini tulit Aaron uirgam coram Pharaone & seruis eius, ꝑ iecitque in terram, quæ protinus uersa est in colubrum. Malefici itidem Aegyptii per incantationes Aegyptiacas suggerente Pharaone etiam proiecerunt uirgas suas in terram, quæ uersę quidem sunt in dracones, sed deuorauit uirga Aaron uirgas eorum Vbi per serpentē uirgæ Aaron, intelligitur Christus, ab omni ueneno peccati immunis. Per dracones uero Aegyptiorum, intelligendi sunt dæmones, malitiæ tabe prorsus corrupti, & pestiferum suum uirus dirissibilis in alios diffundentes. Significat igitur hæc figura, quòd Christus per suam mortem domoniacæ cohortis uires confregit, & resurrectiōe sua mortē ꝓfligauit.

12 In duodecimo uersu. Quos ignitus uulnerat. Vt sacra libri Numeri narrat historia, quicunque ab ignitis serpētibus immissis a deo propter murmurationem filiorū Israel erant percussi, conspecto æneo serpente quem Moyses iussu domini erexerat in deserto, illico sunt curati. Ita quicūque igneis nequissimi telis sunt transfixi, morsúue pestifero peccati sauciati, conspecto in cruce suspensꝯ Christo (qui per ęreum serpētem signatur) per oculos interiores fidei & deuotionis, protinus sanantur ab illato uulnere. Vnde dominus in euangelio hanc figuram ueritati accōmodans inquit. Sicut Moyses exaltauit serpentē in deserto, ita oportet exaltari filium hominis. ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam ęternam. Núme. 21. Ioan 3. Iob. 40.

13 In decimo tertio uersu. Anguem forat in maxilla. Iob quadragesimo cap. de sathana sub nomine leuiathan loquens ait. An extrahere poteris leuiathan hamo, aut armilla perforabis maxillam eius Quem locū exponens beatus Gregorius dicit, quòd humanitas Christi fuit ut esca

prouocans dæmonem ad deuorandum eam, pertrahendumq́; in mortē. Diuinitas autem eiuſdem ut hamus ſub eſca latitans, qua dæmon incautus in maxilla eſt perforatus. Quoniā cum humanitatem Chriſti ſicut aliorum hominum deglutire uoluit, uirtute deitatis illius perforatus quam uorauerat prædam amiſit.

14 In decimoquarto uerſu Manum mittit ablactatus. Ea ſententia ſumpta eſt ex.11 cap. Eſaiæ, ubi ait propheta. Et delectabitur infans ab ubere ſuper foramina aſpidis, & in cauernam reguli qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet. Vbi per infantem ab ubere ſimiliter & ablactatum, intelligitur (ut explicat gloſa ordinaria) Chriſtus purus & & innocens, malitiaq́; paruulus. Per aſpidem uero cuius percuſsio præſentaneam infert mortē, & per regulum ſiue baſiliſcum regem omnium ſerpentum, qui flatu & uiſu non ſolum cætera ſed & aues uolantes necat, intelligitur diabolus. Per cauernam autem illius, aut corpora dæmoniis obſeſſa aut potius hic mundus intelligitur, in quo tāquam ſpelunca fecerat ſibi ſathanas habitaculum. Denique per manum ablactati recte accipitur diuina Chriſti potentia: quæ comprehenſum regulum è ſua cauerna traxit captiuum cum uirtute ſua principem huius mundi eiecit foras. Et ſic hoſpes huius ſeculi ſerpens ille antiquus (qui longo tempore hoſpitium & habitationem huius mundi occupauerat per cultum idolorum) diffugit exturbatus è ſua cauerna, poſtquam ablactatus miſerat manū ſuam in illam. Ex quo liquet tertiam clauſulam pręcedentis uerſus, ſcilicet in cauernam reguli, pertinere ad ſententiam præſentis uerſus. & in ea legendum eſſe, in cauernā, non autem in cauerna, ut aliqui habent libri, quoniam uerbum mittere, motum ad locum ſignat.

Eſaiæ.11. *Ioan.12.*

15 In decimoquinto uerſu Irriſores Heliſęi. Quartus liber Regum de Heliſęo prophęta refert, quòd cum poſt raptū Heliæ in cęlum aſcenderet per uiam in Bethel, parui egreſſi ſunt de ciuitate & illudebant ei dicentes. Aſcende calue, aſcende calue. Qui cum reſpexiſſet uidit eos, & maledixit eis in nomine domini. Egreſſique ſunt duo urſi de ſaltu, & lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros. Hæc autem figura fuit eorum quæ in paſſione domini & poſt

4.Reg.2

ascensionem eius in cœlum Iudæis contigerunt. Nempe Christum in cruce exaltatum irriserunt Iudæi dicentes. Vah qui destruis templum Dei: & in triduo reædificas illud. Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Si filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credimus ei. Propter quæ maledictio Dei uenit super illos. & post quadraginta duos annos ab eius passione, signatos per totidem pueros laceratos ab ursis, duo ursi de sylua gentium exierunt, Vespesianus scilicet & Titus imperatores Romani. & urbem Hierosolymitanam funditus euerterunt, totumq; iudæorum populum exterminauerunt. *Matt.27,*

16 In decimo sexto uersu Dauid arreptitius. Primus liber regum commemorat de Dauid, quòd cum apud Achis regem Geth urbis Philisteorũ diuersaretur, ut euaderet manus Saul iniuste & crudeliter ipsum persequẽtis, audiretq; seruos ipsius Achis suggerentes regi suo quod Dauid esset ille qui occidisset Goliath fortissimum Philisteorum, timens ne quid grauius in se consuleretur simulauit insaniam. & collabebatur inter manus assistentium, & impingebat in ostia portæ: defluebantq; saliuæ eius in barbam. Quod uidens rex Getheus, & furiosum ipsum Dauid existimans, iussit illum dimitti. Et ita Dauid hac simulatione furiæ, euasit manus inimicorum suorum incolumis. Ita Christus per Dauid figuratus, iudæorum custodientium eius sepulchrum & uolentium impedire resurrectionem ipsius, effugit manus, potentifica sua uirtute a mortuis resurgens Præterea Leuiticus inter cæteras cærimonias ritum emundationis leprosi describens, dicit duos passeres esse sumendos, quorum unus immoletur domino, & alter dimittatur auolare uiuus. In festo quoque expiationis accipiendos esse duos hircos, quorum unus super quem ceciderit sors ipsi domino, debeat offerri Deo pro expiatione peccati ipsius populi. Alter uero hircus, cui scilicet obuenerit sors capri emissarij, dimittatur uiuus & ducatur in solitudinem. Per hunc autem passerem & hircum qui dimittuntur uiui, significatur Christus post resurrectionem rediuiuus & in cœlos regressus. qui ita manus iudæorum hostiles euasit, ut neq; eum sepulchro detinere, neq; postea ipsum in persona sua psequi potuerint. *1.Reg.21* *Leui.14.* *Leui.16.*

17 In decimo septimo uersu. In maxilla mille sternit. Liber

Iudic. 15. Iudicum meminit de Sanson quòd cum a uiris Iuda duceretur ligatus ad Philisteos, diruptis subito uinculis inuentam maxillam asini arripiens, interfecit in ea mille uiros ex Philisteis. Cæterum per Sanson intelligitur Christus, qui a iudæis in passione ligatus & gentibus traditus, omnem dæmonum cateruam per philisteos significatā prostrauit uirtute suę diuinitatis. Idem quoque liber enarrat,

Iudic 14. quòd Sanson descendens in Thānata urbem philisteorum, uidit ibi mulierem de filiabus philistinorum, petiuitq́ a parentibus suis eam sibi postulari & accipi in uxorem, nolens illis acquiescere suadentibus quòd potius de tribu sua Dan uxorem duceret secundum instituta legis Mosaicæ, & non populo incircunciso atque gentili. Hæc autem figura erat illius mysterij in Christo cōpleti, quòd non de cognatione sua & iudæorum turba ecclesiam col legerit sponsam, sed deseruerit illam domū suam, propter cæcitatem & incredulitatem ipsorum. & ex gentibus per philisteos signatis elegit sibi sponsam dilectam, sanctam scilicet ecclesiam suo sanguine ablatam.

Iudic.16. 18 In decimo octauo uersu. Sanson Gaze seras pandit. Liber Iudicum insuper de Sansone recitat, quòd cum philistei cognouissent ipsum intrasse Gazā urbem eorum, posuerunt custodes in porta ciuitatis, qui facto mane illum egredi uolentem occiderent. Ipse uero intempestæ noctis silentio consurgens apprehendit ambas portę fores cum postibus suis & sera, impositasq́ humeris suis portauit ad uerticem montis qui respicit Hebrō. Ita sane Iudæi corpus Christi tumulo conditum circūsepserunt custodibus, ne posset die tertia resurgere, sicut ab eo prædictum audiuerant. sed irritus fuit omnis eorum conatus.

Matt.27. 19 In decimo nono uersu Sic de Iuda leo fortis. Hic uersus explicat ueritatem repræsentatam per pręcedentis uersus figuram. Nempe quod modo de Sansone dictum significat ꝙ Christus confregit seras inferni carceris, uectesque eius ferreos euulsit, eductis inde sanctis patribus. Et uidētibus illis qui ad custodiam sepulchri eius erant deputati surrexit a mortuis ac quadragesimo deinde die ascendit uictor in mōtem sanctum Dei, uerticemq́ cœlorum. Por-

ro dicitur hic Christus de Iuda leo fortis, quoniam ita ap pellatur apud Ioānem in Apocalypsi, ubi ait. Vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid. Leo inquam, propter inuictā ipsius fortitudinē, cui nullus obluctari aut resistere possit. *Apoca. 5.*

20 In uicesimo uersu. Rugiente uoce patris. Dicitur leo rugitu suo excitare catulos, cum recens in lucem editi iacent ut exanimes. Huic autem naturali proprietati alludens author, quia Christum uocauit leonem, dicit imperio Dei patris (quod rugiētis uocis nomine exprimit) ipsum a mortuis excitatum. quandoquidem scriptura sæpius de Christo testatur, quòd eum Deus pater suscitauit a mortuis. Post resurrectionem uero suam cœlos conscendens Christus, captiuam duxit captiuitatem: & spolia inferno lacu direpta sanctos scilicet patres reduxit secum in cœlos, in sinum scilicet supernæ matris nostræ Hierusalem, ecclesiæq; triumphantis. *Actu. 2.*

21 In uicesimo primo uersu. Cetus. Ionam fugitiuū. Ionas cum fugeret a facie domini in Tharsis ne mitteretur in Niniuen: naui conscensa & oborta graui tempestate, cū per sortem ipse deprehensus esset fuisse causa ipsius procellosæ commotionis in mari subito exortatæ, proiectus est suo ipsius suasu & consensu in mare, & absorptus ab immani pisce quē dominus ad hoc parauerat. At ipse in uentre ceti tribus diebus ac noctibus delitescens, demum incolumis in terram eiectus est, ut liber eius ꝓpheticus attestatur. At uero Ionas propheta in his operibus quæ gessit & perpessus est, significat Christū a Deo patre missum in mundum ut prædicaret hominibus pœnitentiam & uiam salutis. grauissimis agitatum esse persecutionibus malitia iudæorum in ipsum excitatis. & demum post crucis opprobrium sepulchro fuisse impositum, de quo post tres dies surrexit a mortuis. Quemadmodum dominus ipse iudęis signum quærentibus respondit. Generatio praua & adultera signum quęrit, & signum non dabitur ei nisi Ionæ prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic filius hominis erit in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. *Iosue. 1.* *Matth. 12.*

22 In uicesimo secundo uersu. Botrus Cypri reflorescit. Locus iste sumptus est ex canticis amatorijs Salomonis: *Canti. 1.*

ubi sponsa ait. Botrus Cypri dilectus meus mihi, in uineis Engaddi. In quibus quidem uerbis Christus sponsus ecclesię dicitur botrus Cypri propter resurrectionem suam. ut ait Bernardus hunc locum in canticis exponens sermone quadragesimo quarto. sicut ante dictus est ibidem fasciculus myrrhæ propter suę passionis amaritudinem. Ergo (inquit) dominus meus Iesus, myrrha mihi in morte, botrus in resurrectione. Et recte botrus: propter suauitatem dulcedinemq́ gratiarum ac uirtutū, quæ ab eo processerunt in oēm populum christianum. Is aūt botrus Cypri hic reflorescere dicitur, quoniā post mortis angustias per resurrectionem redijt ad uitam immortalem. quemadmodum uinea hyberno tempore marcida & sterilis: adueniente uere iterum induit uirorem frondium, floresq́ re-
Psal. 75. germinat. Idem quoque botrus dilatatur & excrescit: quoniam nomen Christi per prædicationem apostolorum in omnes terræ plagas est dilatatum. ut cum prius notus fuerit in Iudęa Deus & in Israel magnum nomen eius, postea in toto terrarum orbe celebratum sit & diuulgatum. Et quoniā adueniente ueritate, cessare debet umbra. lex Mosaica cum suis cærimonijs (quę nomine synagogæ hic insinuatur) post resurrectionem Christi est abolita. Lex uero euangelica cum sacramentis noui testamenti (quæ per ecclesiam hic signatur) uegetum robur accepit & uiget.

23 In uicesimo tertio uersu. Et cum Christo surrexere. Illi
Matt. 27. scilicet sancti patres, de qbus scribit Matthæus quòd tempore mortis Christi monumēta aperta sunt: & multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius uenerunt in sanctam ciuitatem & apparuerūt multis. Et illos quidem ad uitam immortalem resurrexisse nulla deinceps morte interceptam neque casuram: ex eo sumūt argumentum sancti patres. quoniam idonei testes resurrectionis Christi non fuissent: si non & ipsi ad incorruptibilis & immortalis uitæ statum (sicut Christus) surrexissent.

24 In uicesimo quarto uersu. Mane nouum, mane lætū.
Psal. 29. Hæc sententia sumpta est ex illo uersu psalmi. 29. Ad uesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Quem exponens sacer Hieronymus. Ad uesperum demorabitur

fletus: quia passo & sepulto domino, apostoli & mulieres Marc.16.
in fletu & gemitu morabantur. Et ad matutinum lætitia: quia mane uenientes ad sepulchrum, gloriam resurrectionis ab angelis acceperunt.

25 In uicesimo quinto uersu. Ad paschalem nos inuita. Mensa paschalis est sacrum illud conuiuium in quo Christus sumitur ex instituto ecclesiastico: quo quisque legitimæ ætatis astringitur ad sumendam sacrosanctam eucharistiam quotannis in festo paschę. Ad quam sumptionem petit author nos diuina miseratione perduci cum fiducia animi bona, quòd ea nobis sit ad iustificationem & uitam: non autem ad damnationem & interitum ex nostra culpa. Quòd autem Iesus Christus & uia sit & uita, quemadmodum hic uersus eum cognominat: ex his ipsius uerbis satis notum. Ego sum uia, ueritas & uita.

26 In uicesimo sexto uersu. Viue panis, uiuax unda Quòd Christus sit panis uiuus, nullum efficacius est testimonium quàm ipsius dicentis. Ego sum panis uiuus qui de Ioan.14.
cœlo descendi. Et iterum Ego sum panis uitæ. Quòd autem Ioan.6.
sit aqua uiua, testatur & ipse per Hieremiam prophetam dicens. Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ. Deni- Hiere.2.
que quòd sit uera uitis, ipse quoque in euangelio testimonium perhibet, cum ait. Ego sum uitis uera, & pater meus Ioan.15.
agricola est. Et iterum ad discipulos. Ego sum uitis uera, & uos palmites Horum autem omnium nominũ propria ratio cur Christo attribuantur, suis est locis requirẽda, in euangelica scilicet explanatione.

In festis paschalibus, alia prosa.

1 *Lux illuxit dominica:*
Lux insignis, lux unica:
2 *Lux lucis & lætitiæ,*
Lux immortalis gloriæ.
3 *Diem mundi conditio,*
Commendat ab initio.
4 *Quam Christi resurrectio*
Ditauit priuilegio.
5 *In spe perennis gaudij,*
Lucis exultent filij.
6 *Benedicẽt membra meritis*

Hæc prosa certis etiã rythmicæ cõsonantiæ numeris cõstat. Nam ut plurimum quisq; uersuum eius, duas solũ clausulas rythmicas complectitur in exitu syllabarum adinuicem conuenientes. Vnaquæque autem illarum clausularũ octo continet syllabas semperq; penultimam breuem. Interdũ uero unus uersus qua-

tuor comprehendit huiusmodi clausulas alternis locis consonantiam seruantes, ut prima tertiæ & secunda quartæ in consimili syllabarum desinentia respõdeat. Nonnunquam itidem eiusdem uersus quatuor sunt clausulæ, eodem penitus inter se exitu desinentes. quemadmodum studiosus lector facile primo ipsius literæ obtutu diiudicabit.

Author eius. Adam de sancto Victore. Commendatur in ea multis p̃coniis gloriosa Christi resurrectio: ob magna beneficia quæ humano generi contulit, scilicet redemptionem ab hoste antiquo, reparationẽ uitæ, liberationẽ a morte, & spem immortalitatis in nobis consequendæ in consummatione seculi. Et quoniam die dominico facta est Christi resurrectio, illa dies etiam egregiis extollitur titulis & laudibus.

ANNOTATIONES. In primo uersu. Lux illuxit dominica. Lucẽ pro die sæpius apud authores accipi: notius est quã ut testimonio aut declaratione egeat. Et ita hoc in loco quoties in nominatiuo collocatur, accipitur. Nam in secũdo uersu in genitiuo positum id nomen, claritatem siue lumen signat. Dicitur autem dies dominica, quæ sabbatum proxime consequitur, immo potius quam sabbatum septimo loco sequitur. Nam prima est illa dies, & ordine temporis & excellẽtia dignitatis. Et quoniam in nouo testamento dies ille consecratus est domino, ut in eo Deus ipse peculiarius ac itegrius quàm in alijs hebdoma-

Conformitatem capitis.
7 *Solennis est celebritas:*
Et uota sunt solennia.
Primæ diei dignitas
Prima requirit gaudia.
8 *Solennitatem gloria:*
Paschalis est uictoria.
9 *Sub multis ænigmatibus*
prius promissa patribus.
10 *Iam scisso uelo patuit,*
Quod uetus lex præcinuit.
11 *Figuram res exterminat,*
Et umbram lux illuminat
12 *Quid agnus sine macula,*
Quid hædus typi gesserit,
Nostra purgans piacula
Missias nobis aperit.
13 *Per mortem nos indebitã*
Soluit a morte debita.
14 *Prædam captãs illicitã,*
Præda priuatur licita.
15 *Carnis delet opprobria*
Caro peccati nescia.
Die reflorens tertia:
Corda confirmat dubia.
16 *O mors Christi mirifica*
Tu Christo nos uiuifica
17 *Mors morti non obnoxia,*
Da nobis uitæ præmia.

dæ diebus colatur, quemadmodum in ueteri testamento in sabbato, idcirco diei dñicę nomen sortitur. & dominica dies dicitur quasi dies domini, specialiterq; dño dedicatus atque addictus.

3 In tertio uersu. Diē mūdi conditio. Creatio siue formatio mundi (quæ hic conditio dicitur, qm̄ mundus a Deo conditus est) cōmendat diem dominicum, quandoqdem ipsa mundi ꝓductio incœpta est die dñico. ut ille, sex dierum qbus formatus est mundus, fueris primus. quemadmodum in primo huius operis libro ostēsum est, in expositione illius hymni. Primo dierum omniū, quo mundus extat conditus. Accedit autem illi & altera dignitas, ꝙ in ea sit facta Christi resurrectio. Nam mane prima sabbati, id est primá post sabbatum die Christus surrexit. Hæc autem est dies Dominica. Et propter huiusmodi excellētias, dies ista dicitur in primo huius prosæ uersu dies insignis & unica, id est Præcipua siue primaria & in secundo eadē dicitur dies lucis & lætitiæ, dies item imortalis gloriæ, ꝙ per resurrectionem Christi nobis lucem, lętitiam & imortalem gloriam attulerit. Et hāc ob causam quartus habet uersus, ꝙ ipsam diem dominicā resurrectio Christi exornauit insigni priuilegio, singulariq; dignitate. Marc.16

5 In qnto uersu. Lucis exultent filii. Deus lux est (ut inqt Ioannes) & tenebræ in eo nō sunt ullæ. Qui ergo Dei sunt imitatores & mandata eius custodiunt: ij sunt filij lucis, qm̄ opera lucis faciunt & fugiunt opera tenebrarū. Et ita etiā a dño nominantur in euangelio cum ait ad Iudæos. Dum lucem habetis credite in lucem, ut filij lucis sitis. In sexto autem uersu membra corporis mystici dicuntur fideles, per bona opera uitam gratiæ in se habentes, & ipsi capiti Christo per uinculum dilectionis annexi, ut etiam ad integritatem & perfectionem sacri corporis Christi attineāt. Admonet ergo hic uersus, ꝙ ipsi fideles id bonis sibi comparent operibus & synceritate uitæ, ut demum cōformes effici mereantur capiti Christo, & ad immortalem resurgere gloriam, sicut & ipse surrexit. 1.Ioan.1. Ioan.12.

10 In decimo uersu. Iam scisso uelo patuit. In passione domini uelum templi scissum fuisse legitur a summo usque deorsum. Quæ quidem discisio mystice significauit, ue- Matth.27.

lamen ueteris testamenti occultatus uarijs figuris mysteria nouę legis, iam esse amotum. & præsente rerum exhibitione tunc patuisse sacratissima nostræ redēptionis sacramenta: quæ ad illud usq; tempus delituerant sub figurarū uelamento abdita ac abstrusa. perinde atq; sublato uelo palā conspicitur, quicquid illo prius obuelatum fuerat.

12 In duodecimo uersu. Quid agnus sine macula. In Exodo filij Israel iussi sunt immolare agnū sine macula, & iuxta eundē ritū accipere hędū ad uesperū paschæ, aspersioneq; sanguinis illius ad postes domus & superliminaria, liberati sunt ab angelo percussore primogenitorum Aegypti. Ille aūt agnus gessit typum atq; figurā Christi, ueri agni & immaculati, cuius precioso sanguine effuso in cruce, liberati sumus à dæmonica seruitute. quemadmodū superius illud sæpenumero adductum est & latius explicatum.

Exod. 12.

13 In decimotertio uersu. Per mortē nos indebitā. Christus debitor mortuis nō fuit, quia omnino peccati fuit expers. per peccatum aūt, mors est introducta. Nos aūt oēs mortis sumus debitores, quia peccato obnoxij. Itaq; Christus per mortē indebitā quam sponte pertulit, nos liberauit a morte debita, nō solū tēporali sed etiam æterna. At uero proxime sequēs uersus nō ita ad Christū, sed ad dęmonē refertur qui opposito ad Christū modo cū rapere tentaret prædā illicitā, scilicet Christum in quo nihil habuit iuris: priuatur iuste præda licita scilicet toto genere humano, in qd ius sibi uendicauerat ob cōtagionē & labē peccati.

15 In decimoquinto uersu. Carnis delet opprobria. Caro ipsius Christi ab omni peccato aliena, delet opprobria & maculas nostrę carnis uere peccatricis. Quoniā ipse hn̄s quidem similitudinem carnis peccati non tamen carnem peccati, abstulit à nobis peccatū, qui certe habemus carnem pecccati. Neq; solum opprobria culpę à carne nostra sustulit, sed etiam opprobria pœnæ, scilicet mortalitatem, passibilitatem & corruptibilitatem, per consummatæ resurrectionis gloriam. Ipsa etiam Christi caro reflorens tertia die per reditum ad uitam immortalem, confirmauit corda dubia discipulorum, diutius de ueritate resurrectionis eius subdubitantium, quibus præbuit seipsum uiuum in multis argumentis.

Ioan. 10.
Actu. 1.

De resurrectione domini alia prosa.

1 *Ecce dies celebris,*
Lux succedit tenebris,
Morti resurrectio,
2 *Lætis cedant tristia.*
Cum sit maior gloria,
Quàm prima confusio.
3 *Vmbram fugat ueritas,*
Vetustatem nouitas,
Luctum consolatio.
4 *Pascha nouum colite*
Quod præit in capite,
Membra sperent singula.
5 *Pascha nostrum xps est,*
Qui pro nobis passus est
Agnus sine macula.
6 *Hostis qui nos circuit,*
Prædam Christus eruit.
Quod Sanson præcinuit,
Dum leonem lacerat.
7 *Dauid fortis uiribus:*
A leonis unguibus
Et ab ursi faucibus
Gregem patris liberat.
8 *Quod in morte plures strauit,*
Sanson Christũ figurauit.
Cuius mors uictoria.
9 *Sanson dictus sol eorum.*
Christus lux est electorum.
Quos illustrat gratia
10 *Iã de crucis sacro uecte*
Botrus fluit, in dilectæ
Penetrale ecclesiæ.
11 *Iam calcato torculari,*
Musto gaudent debriari
Gentium primitiæ.
12 *Saccus scissus et pertusus*
In regales transit usus.

Hęc prosa consimilem habet rythmicam compositionem, sicut illa paulo ante explicata. Mane prima sabbati, surgẽs Dei filius.

Author eius, Adam de sancto Victore. Prædicatur in ea dominicæ resurrectionis gloria, per quam excussi sumus a faucibus leonis rugientis, sicut multis antiqui testamẽti figuris illud fuit præsignificatum. per illam itidẽ & mortem Christi profluit gratia in totam ecclesiam, quam indubitato percipiunt quicunque ore & opere confitẽtur Christũ authorem uitæ & saluatorẽ mũdi, a quo solo salus est sperãda.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Cum sit maior gloria. Prima confusio fuit quã induxit primorum parentũ præuaricatio, transgressioque diuini præcepti. Propter illam enim tota humana propago, maledicto fuit subiecta & regno cœlorũ extoris. At nũc in resurrectione Christi maior est gloria humani generis: quam fuerat dignitas illa quæ per primam confusionem est deperdita. Nempe humana natura nũc ad immortalitatem est subuecta: qua nunquam mori poterit. nunc ea est incorruptibilitate & impaſsibilitate dotata, qua nunquam sustinere corruptionem aut passionis molestiam ualebit. Ante pri

mam uero confusionem, nō ita simpliciter immortalis fuit & incorruptibilis nostra natura, sed solummodo secūdum aliquid, quia scilicet potuit non dissolui morte, aut corruptione non atteri, quamdiu perstitisset in sua rectitudine. Atqui tam mala fuit prima cōfusio, quàm bona fuit conditio humani generis per illam cōfusionem deperdita. Sed huiusmodi conditio nostra ante lapsum non fuit tam præclara & excellēs, sicut est status humanæ naturæ per resurrectionē glorificatæ, ut iam ostēsum est. Ergo prima confusio nō fuit tā mala, quàm bona est conditio carnis nostræ per resurrectionem beatę. Est igitur nūc maior humani generis gloria post resurrectionem, quam fuerit prima confusio per culpam, quod est propositum.

Saccus fit soccus gratiæ,
Caro uictrix miseriæ.

13 *Quia regem peremerūt,*
Rei regnum perdiderunt,
Sed non deletur penitus
Cain, in signum positus.

14 *Reprobatus & abiectus*
Lapis iste nunc electus,
In trophæum stat erectus
Et in caput anguli.

15 *Culpā delens nō naturā*
Nouam creat creaturam.
Tenens in se ligaturam
Vtriusque populi.

16 *Capiti sit gloria,*
Membrisq; concordia amē.

Iudic. 14 6 In sexto uersu. Hostis qui nos circuit. Quando Sanson cum parentibus suis iuit in Thannata urbem Philisteorū ut inde uxorem acciperet & uenisset ad uineas oppidi, apparuit catulus leonis sæuus & rugiens & occurit ei. Irruit autem spiritus domini in Sanson, & dilacerauit leonē quasi hœdum in frustra discerperet, nihil omnino habens in manu. ut refert liber Iudicum. In eo autem opere, Sanson figura fuit Christi, & leo ille rugiēs, ipsius diaboli. de quo *1. Petr. 5.* dicit beatus Petrus aduersarius uester diabolus tanqnam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Siquidem ipse Christus totum genus humanum (quod fuit prędа hostis nostri) eripuit manibus illius, ipsumque gloriose deuicit ac postrauit humi, uires eius contundens ac comminuēs.

7 In septimo uersu. Dauid fortis uiribus. Ipse Dauid ante *1. Reg. 17* conflictum cum Goliath ad Saul regem uerba faciēs, hoc ipsum quod hic describitur his uerbis enarrat. Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & ueniebat leo uel ursus & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos, &

percutiebam, eruebamque de ore eorum. Et illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum & suffocabam interficiebamque eos. Nam & leonem & ursum interfici ego seruus tuus. Cæterum Dauid qui interpretatur manu fortis, & uultu desiderabilis, Christum significat fortem in prælio, & speciosum forma præ filiis hominum. qui gregem patris sui totum scilicet genus humanum eruit de faucibus & unguibus dæmonis, significati per ursum & leonem. & id quidem, per mortem & passionem suam. *Iudic.16.*

8 In octauo uersu. Quod in morte plures strauit. Cum Philistei solenne celebrarent conuiuium, laudantes Dagō deum suum quòd captus esset ab eis Sāson hostis eorum, iusserunt inter epulas ipsum Sanson educi carcere, ut corā eis luderet. Ipse uero cum aliquantum ludi illis prębuisset spectaculum, perductus a puero regente gressus suos ad columnas quibus tota domus innitebatur ut paulisper ibi quiesceret, inuocato Deo, apprehensas manibus suis duas illas columnas grauiter collisit adinuicem tanto impetu, ut tota domus corruerit super discumbentes, oppressitque circiter tria millia tam uirorum quam mulierum. qua quidem ruina & ipse etiam extinctus est, multoque plures occidit mortuus, quam uiuus fecerat. Ita & Christus per Sansonem figuratus, morte sua ualidius contriuit potestates tenebrarum & perfectius, quam fecerat ante adhuc uiuus. Siquidem cum in terra diuersaretur ante passionem, particulatim dæmonia corporibus obsessorum expulit. & semel legionem integram eorum attriuit, illam solo uerbi imperio eiiciens. Morte uero sua non unum solum aut alterum euicit dæmonium, sed ipsum principem huius mundi cum tota sua nigra cohorte eiecit foras, potenterque profligauit, omnem illam malarum potestatum cateruam uirtute suæ mortis prosternens. *Luca.8.*

9 In nono uersu. Sanson dictus sol eorum. Hic uersus ostē dit ex interpretatione nominis Sanson, quod recte per ipsum significatur Christus. Quoniam Sanson (inquit) interpretatur sol eorum: utpote Hebræorum, quos iudiciaria directione, insigni fortitudine & protectione ab hostibus mirifice suo tempore illustrauit. Christus autem &

sol est iustitiæ & lux electorum, quos in hac uita lumine gratiæ, & in altera gloriæ suæ claritate perlustrat. Ratio
Iudic. 13. igitur nominis Sanson, apte Christo conuenit. Insuper Sāson ante conceptum suum parentibus suis per angelum fuit nunciatus, ita Christi conceptio sacrosanctæ matri suæ per Gabrielem est annunciata. Sanson ex matre sterili natus est. Christus ex matre uirgine, obumbrante illi spiritu sancto. Sanson item toto uitæ suæ tempore fuit Nazaræus, id est consecratus domino. De Christo autem dictū
Matth. 2 est per prophetam, quoniā Nazaræus uocabitur. Rursum mira fortitudine corporis Sanson cæteros homines præ-
Esaiæ. 6. stitit. De Christo uero dicit Esaias, quòd uocabitur nomē
Psal. 23. eius Deus fortis. & de eodem, propheta in psalmo. dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Postremum. Sanson ad tempus liberauit populum Hebræorum de manibus Philisteorum, Christus autē perpetuo eripuit genus humanum de manibus nequitiarum spiritualium leonumque rugientium.

10 In decimo uersu. Iam de crucis sacro uecte. Vectis dicitur in una suarum acceptionum sudes aut baculus, quo
Exod. 25. quippiam portatur ac uehitur. ut in Exodo legimus dominum præcepisse Moysi, quod faceret uectes ad ferendā arcam. Crux autem sancta portauit regem cœlorum & dominum, ideo hic recte uectis nomine signantur. Penetrale uero, alis, substantiuum nomen, dicitur penitior & interior pars domus aut templi. immo quicquid intimum alicui est, nomine penetralis exprimitur. ut penetralia pectoris nostri dicimus. Sublata uero per apocopen postrema litera, dicimus pro eodem significato penetral, alis. Demū botrus dicitur racenus uuæ integer. Sensus itaque huius uersus est, quòd sicut torculari compressa uua, uinum suū demittit in uasa subiecta, ita preciosus Christi sanguis patibulo crucis expressus, defluit in ecclesiæ sponsæ Christi dilectæ precordia ac uiscera. Nam eo sanguine irrigata est & aspersa sancta ecclesia, inde etiam sanctificationem accepit, & omnem suorum salutarium sacramentorum uim præcipuam.

11 In undecimo uersu. Iam calcato torculari Postquā torculari compressæ sunt uuæ, siquis de musto quod inde ef-

fluxit largius hauriat:facile in ebrietatem ,plabitur.Chriſtus autem(ut ait propheta)torcular calcauit ſolus, & de gentibus non erat uir cum eo, quando crucis ſupplicium pertulit.Ab illo autem torculari profluxit gratia paſſionis Chriſti in multitudinem gentium: ad fidem apoſtolica prædicatione conuerſarum.tanquam ſpirituali muſto ine briati ſunt, qui primi ex gentibus Chriſtum receperunt. larga enim profuſione chariſmatum ſpiritus ſancti, & affluentius quam alii,ſunt repleti. *Eſaia 63*

12 In duodecimo uerſu. Saccus ſciſſus & pertuſus. Metaphorica locutione ſacrum Chriſti corpus ob mortalitatis & paſſibilitatis conditionem hic ſaccus ſciſſus & pertuſus dicitur,quoniam in acerba paſſione eius ſpinis ſauciatũ, flagellis uulneratum, clauiſque & lancea erat transfixum. Illud autem in regales tranſiit uſus, quando per reſurrectionem immortalitatis ſtola eſt indutum & incorruptibiltatis uirtute præcinctum.quemadmodum Chriſtus in pſalmo dicit ad patrem Concidiſti ſaccum meum, & circundediſti me lætitia.id eſt mortalitate carnis iam depoſita immortalitatis gloria me coronaſti. Secundum eundem quoque ſenſum ſaccus fit ſoccus gratiæ:quia Chriſti caro prius mortalis fit receptaculum inſigne immortalitatis,& gratia incorruptibilitatis dotatur. Demum Caro Chriſti per reſurrectionem facta eſt uictrix paſſibilitatis & corruptionis, quæ ad miſeriam conditionis humanæ ſpectant. *Pſal. 29.* *Gene. 4.*

13 In decimotertio uerſu.Sed non deletur penitus Inuidię facibus accenſus Cain,quia uidit fratrem ſuum ſibi apud deum meritis prælatum,occidit ipſum. Verum ut huius cædis pœna & punitio eſſet diuturnior, noluit dominus ipſum Cain breui & ſubita mortis illatione a quopiam interfici.ſed in ipſo uago & profugo ſuper terram poſuit ſignum,ut quicunque inueniret eum non interficeret illũ. Ita Iudæi Chriſtum fratrem ſuum cognatione carnis, & paſtorem animarum noſtrarum: ob inuidiam morti tradiderunt. In cuius horrendi ſceleris punitionem perdito ſuo regno diſperſi ſunt in omnem terram, & in captiuitatem ducti. Neque uoluit deus eorum poſteritatem penitus deleri, ut ſupereſſent ſemper aliqui tanquam ſignum

& monumētum tanti criminis, & in quibus legeretur grauitas ultionis a deo inflictæ. quique forent testimonium quoddam mortis Christi a Iudæis illatæ: & grauis afflictionis eam ob rem ipsis a deo irrogatæ: quemadmodū
Psal. 58. ait de Iudæis psalmista. Ne occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei. Disperge illos in uirtute tua, & depone eos ꝓtector meus domine. Itaque Abel, ipsius Christi, Cain autem, Iudæorum fuit typus & figura.

14 In decimoquarto uersu. Reprobatus & abiectus. Sum
Psal. 117 ptus est hic locus ex psalmo centesimo decimoseptimo, ubi ait propheta de Christo. Lapidem quē reprobauerūt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Quem uersum
Mat. 22. ipse Christus in euangelio ostendit in se esse completum, cum disceptans contra scribas & pharisæos subinsinuat se esse lapidem illum reprobatum ab ipsis, erectum tamē a deo in caput totius ecclesiæ, & positum in fundamentū angulare totius fabricæ ecclesiasticæ.

15 In decimoqnto uersu. Nouā creat creaturam. Christus dicitur hic nouam creare creaturam, non nouitate naturę & substantiæ, sed professionis & innocentiæ. quoniā abiecta peccati uetustate per regenerationem baptismalem contulit omnibus ipsum recipientibus nouitatem uitæ spiritualis & renouationem animorum. Vnde & a beato Paulo noua facti creatura in Christo dicimur. In eodem
2. Cor. 5. quoque uersu dicitur Christus in se tenere ligaturam, cōpagem & iuncturam utriusque populi: Iudæi inquam & gentilis. Nam utrunque coniunxit in confessionem uerę,
Ephe. 2. fidei & euangelicæ legis susceptionem. Quemadmodum beatus Paulus de Christo dicit quòd ipse est pax nostra, ꝙ
Ioan. 10. fecit utraque unum. quia Iudæos & gentes in unam coniunxit ecclesiam catholicam, factumque est ex ipsis unū ouile, cui unus præest pastor Christus.

De ascensione domini.

SVmmi triumphum regis prosequamur laude. Qui cœli, qui terræ regit sceptra, inferni iure domito. Qui sese pro nobis redimēdis permagnum dedit precium. 1 *Huic nomen extat conueniens Idithum. Nam transiliuit omnes strenue montes, colliculosque* Bethel. 2 *Saltum de cœlo dedit in uirginalem uentrem, inde in pelagus seculi.* 3 *Postquam illud suo mitigauit potentatu, tetras*

phlegetontis aſſiliit tenebras, Principis illius diſturbato imperio. Maniplis plurimis inde erutis, mundum illuſtrat ſuo iubare. Captiuitatemque detentam inibi, uictor duxit ſecum. Et rediuiuum iã ſuis ſe præbuit ſeruis & amicis. Denique ſaltum dederat hodie maximum, nubes poloſque curſu præcipiti tranſuolans. 4 *Celebret ergo populus hunc diem credulus, cuius morbida Idithum corpora in ſemetipſo altis ſedibus cœli inuexit dei filius.* 5 *Et tremens in dicem expectet affuturum, ut duo angeli fratres docuerunt. Qui Ieſus a uobis aſſumptus eſt in cœlum, iterum ueniet ut uidiſtis eum. Iam Idithum noſtrum uocibus ſedulis omnes imploremus. Vt a dextris patris qui ſedet, ſpiritum mittat nobis ſanctum.* 6 *In fine ſeculi ipſe quoque ſemper ſit nobiſcum. Amen.*

Hæc etiam proſa ſolutæ orationis habet contextum, ſine aliqua rythmi obſeruatione. Incitatur in ea populus Chriſtianus ad celebrandas Chriſto laudes in ſua glorioſa aſcenſione, cuius inſignem prædicat triumphum. oſtẽdens quomodo in terras ante deſiliit & deinde ad inferna, illiſque ſpoliatis rurſum in cœlos ſe uictor receperit. Vnde demum orbem iudicaturus deſcendet.

1 ANNOTATIONES. Huic nomen extat conueniẽs Idithum. Inter cantores domini in primo libro Paralipomenon enumeratos, nominatur Idithum cum filiis ſuis. de quibus eo in loco dicit ſcriptura. Filii Idithum ſex, ſub manu patris ſui Idithum, qui in cithara prophetabat ſup confitentes & laudantes dominum. Verum ut ibidem dicit gloſa, Idithum interpretatur tranſiens, & ſecundũ Hieronymum, Idithum tantundem ualet atque ſaliẽs uel trãſiliens eos. Itaque cum hoc loco nomen Idithum Chriſto attribuitur non ſolum ſemel & iterũ, ſed etiam tertio, non pro uiro illo cantore diuinæ laudis ſumitur, ſed ſignificationem habet appellatiui nominis atque communis, quã ſua exprimit interpretatio, idemque ſignat quod tranſiẽs uel tranſiliens. Recte igitur hoc nomen Chriſto in aſcenſione aſcribitur, quia tranſiliuit omnes montes & colles Bethel (ut dicit litera) id eſt domus Dei. quippe Bethel hebræum nomen. interpretatur domus dei uel habitaculũ dei, ſecundum Hieronymum. Domus autem Dei, cœlum eſt. ſicut ipſe per prophetam ait. Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Et alio in loco. Do-

1. Para. 25. *Eſa. 66.* *Pſal. 10.*

minus in cœlo sedes eius. Omnes igitur montes & colles ipsius Bethel transiliuit Christus, quia omnem cœlorum celsitudinem & uerticem in ascensione sua transcendit.
Ephe.4 Ascendit enim (ut scribit Paulus ad Ephe.) super omnes cœlos, ut adimpleret omnia. Videturque locus huius literæ alludere ei quo in canticis dicit sponsa de Christo suo
Canti. 2. sponso. Ecce iste uenit saliens in montibus, transiliens colles. Similis est dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum. Et rursum eodem loco. Reuertere, similis esto dilecte mi capreæ hinnuloque ceruorũ, super montes Bethel.

2 Inde in pelagus seculi. Licet id posset intelligi sine metaphora de ipso mari sensibili, in quod dominus diceretur fecisse saltum, quãdo intrauit in nauiculam cum disci
Matth. 8 pulis ut transfretaret. Deinde oborta graui tempestate excitatus a somno imperauit uentis ac mari, factaque est trãquillitas magna. aut etiam quando ambulauit sup aquas maris sine immersione. Melius tamen sermone metaphorico per pelagus seculi hoc loco intelligitur mundus, ob uaria pericula tempestuosus ac fluctuans, & propter tribulatiões eius multas supra modum amarus. Et certe in scriptura nomine maris sæpius hic mundus intelligitur, eiq;
Psal.103. non inepte accommodatur id psalmi. Hoc mare magnũ & spaciosum manibus: illic reptilia quorum non est numerus. In hoc ergo pelagus seculi fecit dominus saltum, quando ex uirginali utero per natiuitatem uenit in hunc mundum. Istud itidem mare suo mitigauit potentatu, qã omnes mundi fallacias, blandimenta & fraudes deuicit
Ioan. 16. pedibusq; conculcauit quemadmodũ discipulis suis paulo ante passionem suam dixit. In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego uici mundum. Sane beatus Gregorius in homlia euangelii solennitatis hodiernæ exponens illud paulo ante adductum ex canticis uerbum. Ecce iste uenit saliens in montibus, ait. Dominus noster ueniendo ad redemptionem nostram, quosdam (ut ita dixerim) saltus fecit. Vultis fratres charissimi, ipsos eius saltus cognoscere? De cœlo uenit in uterum, de utero uenit in præsepe, de præsepio uenit in crucem, de cruce uenit in sepulchrum, de sepulchro uenit in cœlum. Vbi secundo loco ponit Gregorius saltum siue progressionem domini

de

de utero materno in præsepe: qui idem omnino est cum processu eius de utero in hunc mundum. Quare etiam in hoc loco (qui uerbis Gregorij modo allatis propemodū respondet) secundo ordine innuitur saltus Christi ex uentre uirginali in hunc mūdū, per pelagus seculi significatū.

3 Tetras phlegethōtis assilijt tenebras. Phlegeton, tis: fluuius esse dicitur infernalis, flammis æstuantibus rapidus. ita nuncupatus a phlego uerbo Grego: quod significat ardeo. De quo Virgilius in Aæneide. Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis. Tartareus Phlegeton: torquetq́ sonantia saxa. Inde phlegentotæus adiectiuum: id est infernalis. Proinde phlegeton frequēter apud authores pro inferorum loco sumitur atq; tartaro: ut in præsenti litera. Principis aūt inferni Christus illuc descendens disturbauit imperium: quoniā (sicut est ad Colossenses scribit Paulus) expolians principatus ac potestates, traduxit cōfidenter: palam triumphans illos in seipso. Manipulos itidem plurimos inde eruit: quoniam magnum sanctorum patrū numerum inde eduxit. Manipulus enim uel per syncopā maniplus, interdum significat exiguam militum manum quæ unum sequitur signum. & inde transumitur ad quāuis hominum multitudinem significandam. Demū Christus mundum illustrauit suo iubare: quando per resurrectionem luce immortalitatis amictus, eam per totū mundum diffudit. Hoc autem postremo loco uerbū illustrat legendum est, non illuxit, ut aliqui habēt libri. quoniam illuceo uerbum neutrum datiuo adiungi debet, non accusatiuo. Illustro autem actiuum: petit accusatiuum. In hac autem illustratione se iterum uiuū præbuit seruis & amicis, apostolis scilicet & discipulis, quibus ante passionem dixerat. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio uobis. Et iterum. Vos autem dixi amicos, qa omnia quæcunque audiui a patre meo annunciaui uobis.

Colos. 2.

Ioan. 15.

4 Cuius morbida Idithum corpora. Sicut resurrectio Christi nostræ resurrectionis est causa, & ipse resurgens nos etiam secum in spe conresurgere fecit: qui resurgentium est primitiæ. ita ascensio Christi in cœlum, exemplar est & causa nostri in cœlos ascensus: & ipse cœlos ascendens nos etiam secum fecit conscendere cœlos in spe,

& fœlici quadam expectatione. Quia qđ in Christo tanquam capite nostro præcesſit, hoc etiam uirtute capitis membris omnibus communicatum est, suo quidem tempore illis exhibendum. Proinde dicit beatus Paulus de Deo patre, quòd conresuscitauit nos & considere fecit secum in cœlestibus in Christo. Hanc ob causam ipse Idithum noster Christus scilicet Dei filius, mundum in sua ascensione transiliens, morbida corpora nostra in semetipso altis inuexit cœli sedibus. quoniam naturam suam humanam nostræ corporeæ substantiæ similem non tamen in se morbidam, transuexit ad astra. & nostram itidem naturam corpoream nunc quidem in nobis morbidam, sed per gloriosam resurrectionem in consummatione seculi omni morbo mortalitatis, corruptionis & pasſibilitatis liberandam, etiam secum rapiet in æthera.

Ephes. 2.

5 Vt duo angeli fratres docuerunt. Fratrum nomine hic discipulos Christi intelligit author, quos dominus post resurrectionem in euangelio sæpe fratres compellat. Vt cum ait mulieribus. Ite nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam. Et cum dicit Mariæ Magdalenæ. Vade ad fratres meos, & dic eis. Denique in psalmo dicit filius Dei ad patrem. Nunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Quomodo autem duo angeli nunciauerunt Apostolis Christum ad iudicium tandem uenturum, ex primo capite actuum apostolicorum est clarum.

Matt. 28. *Ioan. 20.* *Psal. 21.*

6 In fine seculi ipse quoque semper sit nobiscum. Non petimus his uerbis, quòd Christus duntaxat nobiscum sit in fine & consummatione seculi, non autem ante finem eius. quandoquidem non minus nunc quàm in exitu mundanæ durationis: nobis est necessaria præsens Dei uirtus, & protectrix præsentia. Sed hoc loco exposcimus, quòd non solum nunc sed etiam usque ad finem seculi nobiscum sit, secundum illud promissum suis discipulis factum. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Illud autem petentes, illa duo exposcimus, quòd & ante finem seculi & in fine seculi semper sit nobiscum.

Matt. 28.

In die pentecostes.

SAncti spiritus assit nobis gratia. Quæ corda nostra sibi faciat habitacula. 1 *Expulsis inde cunctis uitijs spiritualibus. Spiritus alme illustrator hominum.* Horridas *nostræ mentis purga tenebras.* 2 *Amator sanctæ sensatorum semper cogitatuum. Infunde unctionem tuam clemens nostris sensibus. Tu purificator omnium flagitiorum spiritus. Purifica nostri oculum interioris hominis. Vt uideri supremus genitor possit a nobis.* 3 *Mundi cordis quem soli cernere possunt oculi.* 4 *Prophetas tu inspirasti, ut præconia Christi præcinuissent inclyta. Apostolos confortasti, uti trophæum Christi per totum mundum ueherent.* 5 *Quando machinam per uerbum suum fecit* Deus, *cœli, terræ, marium. Tu super aquas foturus eas, numen tuum expandisti spiritus.* 6 *Tu animabus uiuificandis aquas fœcundas. Tu aspirando das spirituales esse homines.* 7 *Tu diuisum per linguas mundum & ritus, adunasti domine.* Idolatras *ad cultum* Dei *reuocas, magistrorum optime. Ergo nos supplicantes tibi exaudi propitius, sancte spiritus. Sine quo preces omnes cassæ creduntur, indignæ* Dei *auribus.* 8 *Tu qui omnium seculorum sanctos tui numinis docuisti instinctu amplectendo spiritus. Ipse hodie apostolos Christi donans munere insolito, & cunctis inaudito seculis.* Hunc *diem gloriosum fecisti, amen.*

Hæc prosa etiam solutæ orationis laxis procurrit habenis, neque rythmica lege coarctata stringitur. Eius author fuisse memoratur Robertus quondam rex Franciæ, non minus bonarum literarum quàm uirtutum splendore spectabilis. qui inter cætera suæ præclaræ eruditionis monumenta hanc quoque prosam composuit, tam grauibus & diuinis refertam sententiis, ut a doctissimo quouis theologo composita censeri possit. Idem etiam nonnulla contexuit responsoria ecclesiastica, ut illud de natiuitate domini. Iudæa & Hierusalem. & de sanctis martyribus. O constantia martyrũ. quę ambo in secundo præsentis operis libro, suo loco sunt exposita. insup & illud de sancto Petro. Cornelius Cẽturio. necnon & alia id genus, magnam animi in Deum pietatem, religionemq́ præ se ferentia.

In ea primum fit inuocatio sancti spiritus, ut mẽtes nostras gratię suæ claritate dignetur illustrare. Deinde multa cõmemorantur opa insignia, per spm̃ sanctũ & in ueteri & in nouo testõ facta. Et postremũ pia ad ipsum dirigit sup

plicatio a fideli pp̄lo,ut preces illius benigniter exaudiat.

1 ANNOTATIONES. Cunctis uitiis spiritualibus. Vitia spiritualia dicuntur quæ potissimum ad animum spectant, affectusq; cordium sine corpore interius mouent. ut superbia, inuidia, auaritia. Carnalia uero quæ ad corpus attinent illoq; tanquam instrumento peraguntur, & ad corporales trahunt affectus. ut iracundia, & gula, luxuria. Accidia uera siue pigritia utriusque uitii in se naturam sortiri uidetur, quòd & animi sit inertia & corporis. Cum igitur hic petit author spiritualia expelli uitia quæ solum contaminant animum, multo magis petēdum innuit quòd & carnalia expellantur quæ non animum solum sed & corpus cōmaculant. At ipsum etiam corpus nostrum sancti spiritus esse debet habitaculum, ut his uerbis dicit beatus Paulus. Nescitis quòd corpora uestra templū sunt spiritus sancti, qui habitat in uobis, quem habetis a Deo, & non estis uestri? Mundus autē habitator teste Augustino mundam quærit domum.

1. Cor. 6.

2 Sensatorum semper cogitatuum. Sensati cogitatus sunt mundæ, puræ & bonæ cogitationes, quę obuersantur animo. Sensatus enim in scriptura pro prudente & sapiēte sumitur, sicut sensus interdum pro scientia & prudentia. Vt cum dicit ecclesiasticus. Si uideris sensatum, euigila ad illum. & seruo sensato liberi seruient. & in aliis multis eiusdem libri locis. Ex opposito insensatus est imprudens & insipiens, ut Apostolus Galatas uocat insensatos. Est autē spiritus sanctus amator sensatorum cogitatuum, quoniā sicut secundam Sapientis sententiam peruersæ cogitationes separant a Deo, ita è diuerso rectæ & bonæ cogitationes coniungunt animos nostros Deo, ipsumq; habent intimum hospitem & inhabitatorem.

Ecclesi. 6. Eccle. 20 Galat. 3. Sapien. 1.

3 Mundi cordis soli quem cernere. Hoc attestatur dominus in euangelio dicēs. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Non enim potest oculus corporeus contueri lucem, quādiu crassis humoribus est obsitus aut lippitudine læsus. Detergantur prius humores illi oportet, & quicquid ad oculos sordiū defluit emūdetur, quàm lympida aciem soli conspicari possint aut igneam lucē. Deus autem lux est clarissima, & nullis fuscata tenebris. Quare

Matt. 5.

necessarium est ab oculis animorum nostrorum abstergi omnes noxios affectus, omnemq; peccati labem & maculam, ut illius haurire possimus innocue fulgorem, purissimumq; radium.

4 Prophetas tu inspirasti. Profitetur enim fides catholica spiritum sanctum per prophetas esse locutum. & beatus Petrus idem comprobat dicens. Non uoluntate humana allata est aliquando propheta, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Quòd uero apostolos ut noui testamēti patres spiritus sanctus confortauerit: ex eo compertum habetur, quòd accepto spiritu sancto in die pentecostes protinus Christum publice annunciare cœperunt, neque minis neque flagellis persecutorū deterriti, qui prius propter metum iudæorum foribus clausis se domi continebant. Idem quoque & dominus in euangelio innuit, cū dixit eis. Cum steteritis ante reges & præsides, nolite cogitare quō aut qd loquamini. Dabitur enim uobis in illa hora: quid loquamini. Nō.n. uos estis qui loquimini: sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. 2.Petri.2. Ioan.20. Matth.10.

5 Quando machinam per uerbum suum. In ipsius Geneseos exordio cum describitur Deus creasse cœlum & terram, adiicit & hoc scriptura, quòd spiritus domini ferebatur super aquas. Vbi per spiritum domini haud dubie intelligitur spiritus sanctus, qui in ipsa mundi productione bonitatem suam expandit super aquas, id est materiam rerum informem adhuc atque instabilem, ut ex illa rerum species apte & accommodate suo ordine ac tempore prodirent. Itaque fouit eas aqua spiritus domini, quia omni benefica sua uirtute atque uiuifica adaptauit ipsas rebus deinde producendis, quandoquidem sola bonitate Dei (quæ spiritui sancto proprie attribuitur) omnia rerum genera ad ortum sunt perducta. Genes.1.

6 Tu animabus uiuificandis aquas fœcundas. Siquidem aquæ lauacri baptismalis sanctificantur in spiritu sancto, ut ex illis spirituali fœcunditate renascantur homines ex aqua & spiritu sancto, secūdum illud uerbum Saluatoris nostri. Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: non potest introire in regnum Dei. Idem etiam spiritus domini suam infundendo gratiam reddit homines spirituales, Ioan.3.

uiuentes.s.secundum spiritum: qui prius erant carnales & secundum carnem uiuentes. Et de hac aspiratione loquitur dominus in euangelio: cum ait. Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat aut quo uadat. quod natum est in carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.

Ioan. 3.

Gene. 11. 7 Tu diuisum per linguas mundum. Ex Genesi id perspectum habetur quòd cum terra esset labij unius post diluuium, tentauerunt qui ex filiis Noe descenderant ædificare turrim uertice cœlos contingentem: ut celebrarent nomen suum apud posteros, & futuri diluuii (ut putarunt) discrimen euaderent. Verum ad impediendos illorum improbos conatus, Deus unam illorum linguam in septuaginta duas diuisit linguas, ut non amplius se mutuo intellexerint. propter quod prætermisso opere inchoato dispersi sunt in uniuersam terram, & diuersos uiuendi ritus colendiq; deos sunt amplexi. Nunc autem per linguarũ multarum in apostolis adunationem: ad uerum unius Dei cultum reuocati sunt, & ab idolorum cultura ad ueram Dei cognitionem reducti. sicut de spiritu sancto ita canit ecclesia. Qui per diuersitatem linguarum cunctarum, gẽtes in unitate fidei congregasti. Porro idolatra dicitur qui colit idola, id est simulacra. & idolatria, simulacrorũ adoratio. Est enim idolum simulacrum, & latria cultu soli Deo debitus. Atqui Græce lingnæ exactam rationem seruant, proferunt utrãque datarum dictionum adiecta tertio loco syllaba lo, quæ sit finis primæ partis componenris hoc pacto. idololatra & idololatria. Nam ut dicũt duæ dictiones datæ non componuntur ab idos quod formam significat, sed ab idolum, quare tertia illius dictiõis syllaba in compositione debet proferri & scribi. Consimiliter huius dictionis idolum secundam syllabam in prolatione fere omnes corripiunt, cum tamen debeat longa proferri, eo quòd apud Græcos scribitur per ω quæ semper est longa. Baptista Mantuanus. Verum etiam qui uana sacris idola prophanis. Et fragiles coluere deos. Debemus autem potius artem & ueritatem sequi, quàm usu per imperitiã introducto a recto abduci.

8 Tu qui omnium seculorum sanctos. Idem sol sensibilis

diuersorum temporum homines suo perfundit iubare, ipsorumq́ oculos suo lumine lustrat:& ad colorum discernicula reddit dispositos. Haud aliter spiritus sanctus ut sol spiritualis: omnium ætatũ homines suæ claritatis imbuit splendore, edocuitq́ & eos qui ante legem fuerunt: & qui sub lege & qui post legem mysteria Christi referarũt. Oẽs enim eodem spiritu locuti sunt. Ipse quoq; idem(nã unus & idem)est spũs, qui opatur oĩa in omnibus apl̃os hoc insigni & singulari munere adornauit, ut uariis linguis locuti fuerint magnalia Dei, qđ diuersarũ regionũ pp̃los prorsus attonitos adduxit in admirationẽ & stuporem, ut. 2. cap. in actis apl̃orũ latius refert. Neq; quam antea auditũ est aut lectum simile diuersarũ linguarũ miraculum. Porro hoc in loco nõnulli potius legendũ censent: amplectẽdæ spũs. ut illud participium, uocatiuus sit singularis, ad substantiuũ spũs ordinatus cumquo coniunctim in oratione collocetur. Amplectendum aũt spiritum ita legẽdo uocari liceret: qm̃ honorãdus est,& singulari ueneratione colendus, imo summopere quærendus & amore ꝑsequendus Et hæc sñia admodum apta uidetur,& præsenti loco congruenter accõmoda. Veruntamen uulgata lectio per gerundium cõtexta, non omnino repudianda censeri debet. Nempe gerundiũ illud cum eodem ordinatũ accusatiuo, cum quo uerbũ docuisti, utpote sanctos sñiam reddit apertam. Ipse.n. omnium seculorum sanctos amplectẽdo, eosdem docuit sui numinis instinctu ac inspiratione. 1.Cor:12.

De sancto spiritu, alia prosa.

1 *VEni sancte spiritus:*
Et emitte cœlitus
Lucis tuæ radium.

2 *Veni pater pauperum:*
Veni dator munerum,
Veni lumen cordium.

3 *Consolator optime,*
Dulcis hospes animæ,
Dulce refrigerium.

4 *In labore requies,*
In æstu temperies,
In fletu solatium.

1 Hæc prosa, rythmicę sonoritatis norma & legibus astringitur, in unoquoq; uersu tres cõplectens clausulas rythmicas. quarũ singulæ, septem cõprehẽdãt syllabas, penultimamq́ breuem. Duę earũ quę eiusdẽ sunt uersus, mutuam inter se hñt in syllabarũ exitu consonantiam. Tertia uero rñsum habet in simili desinentia cum tertia clausula proximi uersus, aut conti-

5 *O lux beatiſsima,*
Reple cordis intima
Tuorum fidelium.
6 *Sine tuo numine,*
Nihil eſt in lumine,
Nihil eſt innoxium.
7 *Laua quod eſt ſordidum:*
Riga quod eſt aridum,
Sana quod eſt ſaucium.
8 *Flecte quod eſt rigidum:*
Foue quod eſt frigidum,
Rege quod eſt deuium.
9 *Da tuis fidelibus*
In te confidentibus,
Sacrum ſeptenarium.
10 *Da uirtutis meritum,*
Da ſalutis exitum,
Da perenne gaudiū. Amen.

auo pręcedentis aut ſequentis.

Continet aūt pſens proſa piā inuocationē & deuotam ppl'i fidelis ad ſanctum ſpm̄, ad quem totius pſę oratio dirigitur, nūc pclara ipſius nomina qbus ſua in hoies inſinuatur bonitas dinumerans, nunc uero ut ſuorū fideliū corda illuminet doniſq; ſuis impleat expoſcens. Neq; ſatis hęc oratio, mea quidem ſnia cōmendari pōt: nam omni cōmendatione ſuperior eſt. tū ob miram eius ſuauitatē cum facilitate apertiſsima. tū ob gratā eius breuitatem cū ubertate & copia ſniarum, ut unaquæq; fere clauſula rythmica unā complectatur ſniam. tū deniq; ob concinnam eius in contextu uenuſtatem, qua oppoſita inter ſe aptiſsimo nexu compacta cernuntur. Crediderimq; facile authorem ipſum (quiſquis is fuerit) cum hanc contexuit, orationem, cœleſti quadam dulcedine fuiſſe perfuſum interius, qua ſpiritu ſancto authore, tātam eructauit uerbis adeo ſubcinctis ſuauitatem.

¶ ANNOTATIONES. In primo uerſu. Veni ſancte ſpiritus. Habet apertiſsimam & accommodatiſsimam expreſsionem affectus animi frequens illa eiuſdem uerbi repetitio, qua inuitamus ut ueniat ad nos ille pater miſericordiarum & Deus totius conſolationis. Cum enim non ſemel ſed & ſecundo & tertio & quarto inuitamus ipſum ut huc ueniat, affectuoſior animus noſter inſinuatur ingens noſtrum deſiderium quo eius in nos exoptamus aduentum. Ita enim & in pſalmis frequens eiuſdem dictionis repetitio, pleniorem exprimit & feruētiorem noſtrum affectum in Deum. Eſt autem hæc inuocatoria ſupplicatio, ex illa oratione eccleſiaſtica deſumpta. Veni ſancte ſpiritus, reple tuorum corda fidelium & tui amoris in eis ignem accende.

2. Cor. 1.

4 In quarto uersu.In æstu temperies. Vehemens in nobis plærunque est æstus concupiscentiarum irrationalium : quæ ex carne ebulliunt,aut honoris ambitione aut appetentia diuitiarum . Verum huiusmodi noxios æstus temperat in nobis suo rore cœlesti,spiritus sanctus, refrigerãs incendia libidinum,extinguens ardorem opum , animorumque reprimens elationem. Idcirco in ueteri testamento per nubem signatus est, qui filios Israel quotidie protexit in deserto a feruore solis. Et in transfiguratione Christi per nubem illam lucidam etiam est repræsentatus, qui discipulos in monte sancto obumbrauit. *Exodi.13.* *Matth. 17.*

7 In septimo uersu.Laua quod est sordidum . Anima nostra sordida est,cum peccatis est maculata. Arida uero, cũ nihil spiritualis habet humoris quo fœcundetur aut humectetur. Saucia autem,cum grauiter uitiis est uulnerata. Eadem quoque est rigida , cum ob nimiam duritiam ex peccandi consuetudine inductam , instar silicis præduri obrigescit. Frigida uero , cum nullam diuini feruoris aut fraternæ dilectionis habet scintillam.Deuia autem , cum a uia mandatorum Dei exorbitat & aberrat.Idcirco horũ sex malorum opposita petimus a spiritu sancto nobis cõcedi , utpote animam nostram lauari a sordibus peccatorum, irrigari imbre cœlestis gratiæ, sanari a plagis uitiorum.Insuper eãdem flecti in mollitudinem,ut ablato corde lapideo detur nobis cor carneum . ipsam itidem foueri uiuifico calore ignis diuini, & denique eandem dirigi in semita mandatorum domini.

9 In nono uersu.Sacrum septenarius.Ille sacer septenarius qui hic expetitur:est septem donorum sancti spiritus.qui idcirco septiformis munere dicitur & septuplex,& septipotens sicut in explanatione hymni.Veni creator spiritus. in primo libro amplius est pertractitum,in qua septemplicẽ spiritum & septena eius sacra munera explicata inuenies. Neque id hoc loco repetere piget quod paulo ante dictũ est,non ociosam scilicet esse uerbi dationẽ signantis quarto hic factam repetitionem .Habet enim illa præter orationis elegantiam,etiam maiorem quandam expressionẽ affectus nostri & efficatiorem petendi uim. quandoquidẽ apud deum grata est perseuerans operandi instantia, im-

portunitas & persistens improbitas. Ea autem congruenter designatur: cum ipsum petendi uerbum frequenter ingeminatũ inculcatur, iterũq; & iterũ auribus Dei ingerit.

De sancto spiritu, alia prosa.

Hæc prosa rythmicæ consonantiæ normam exacte seruat, persimilis quantum ad compositionis formam illi prosæ prius explicatæ. Zima uetus expurgetur. Author eius, Adam de sancto Victore.

Commendatur in ea multifariam mysterium missionis spiritus sancti in apostolos: & uariis antiquæ legis figuris ac factis præsignatum fuisse ostenditur. Deinde ad spiritum sanctum dirigitur totius ecclesiæ oratio, petẽs ut nos pecccatis expurgatos ducat in æterna cœli tabernacula.

1 ANNOTATIONES. In secũdo uersu. Linguę, cordis modulos. Tunc moduli cordis sunt concordes ipsi linguæ, quando illud Dei præconium quod lingua personat, etiam ipsum cor pie meditatur. ut non solum lingua ꝓferat diuinarum laudum modulationem, sed & cor illarũ sensum sententiamque attẽdat, ut cum apostolo psallamus spiritu, psallamus & mente. Quocirca manifestum est, hoc loco nomen illud linguæ, datiui esse casus, & cum adiectiuo concordes ordinari.

1. Cor. 14.

3 In tertio uersu. Christus misit quod promisit. Enimuero ꝓ-

1 *Lux iucunda, lux insignis,*
Qua de throno miss° ignis
In Christi discipulos.

2 *Corda replet, liguas ditat*
Ad concordes nos inuitat
Linguæ, cordis modulos,

3 *Xp̃s misit quod promisit*
Pignus sponsæ, quã reuisit
Die quinquagesima.

4 *Post dulcorem melleum,*
Petra fudit oleum,
Petra iam firmissima.

5 *In tabellis saxeis,*
Non in linguis igneis,
Lex de monte populo.

6 *Paucis cordis nouitas*
Et linguarum unitas,
Datur in cœnaculo.

7 *O quã fœlix quã festiua,*
Dies, in qua primitiua
Fundatur ecclesia.

8 *Viuæ sunt primitiæ*
Nascentis ecclesiæ,
Tria primum millia.

9 *Panes legis primitiui*
Sub una sunt adoptiui,
Fide, duo populi.

10 *Se duobus interiecit.*
Sicque duos unum fecit
Lapis, caput anguli

11 *Vtres noui non uetusti,*
Sunt capaces noui musti.
Vasa parat uidua,

12 *Liquorem dat Helisæus.*

Nobis sacrũ rorem deus,
Si corda sint congrua.
13 *Nõ hoc musto uel liquore,*
Non hoc sumus digni rore,
Si discordes moribus.
14 *In obscuris uel diuisis,*
Non potest hæc paraclisis
Habitare cordibus.
15 *Consolator alme ueni,*
Linguas rege, corda leni.
Nihil fellis aut ueneni,
Sub tua præsentia.
16 *Nihil iucũdum, nil amœ num.*
Nil salubre nil serenum,
Nihil dulce nihil plenum,
Nisi tua gratia.
17 *Tu lumẽ es et unguẽtũ,*
Tu cœleste condimentum.
Aquæ ditans elementum
Virtute mysterii.
18 *Noua facti creatura,*
Te laudamus mente pura.
Gratiæ nunc, sed natura
Prius iræ filii.
19 *Tu qui dator es et donũ,*
Tu qui condis omne bonũ,
Cor ad laudẽ redde pronũ,
Nostræ linguæ formans so num
In tua præconia.
20 *Tu purga nos a peccatis*
Aũthor ipse puritatis.
Et in Christo renouatis.
Da perfectæ nouitatis,
Plena nobis gaudia. Amẽ.

miserat discipulis dominus noster. Ego rogabo patrem, & aliũ paraclitum dabit uobis. Et iterum. Si non abiero, paraclitus nõ ueniet ad uos. si autem abiero, mittam eum ad uos. & aliis multis in locis. Illud ergo pignus amoris sui in ecclesiam sponsam suam, ut fidelis & uerax misit in die pentecostes. Et recte hic pignus nominat spiritus sanctus. Nam eo etiam nomine signatur apud beatum Paulum, cum scribit ad Corinthios. Qui autem confirmat nos uobiscũ in Christo, & qui unxit nos, deus, & qui signauit nos & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Rursum alio loco ad eosdem. Qui autẽ efficit nos in idipsum, deus est, qui dedit nobis pignus spiritus. Insuper ad Ephesios scribẽs inquit. In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto: qui est pignus hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitionis. Demum die quinquagesima post suam resurrectionem reuisit sponsam suam ecclesiam Christus, non quidem in sua ipsius persona, sed in spiritus sancti missione, qui eiusdem cũ eo substantiæ est & naturæ.

Ioan. 14. *Ioan. 16.* *2. Cor. 1.* *2. Cor. 5.* *Ephe. 1.*

4 In quarto uersu. Post dulcorem melleum. Per dulcedinem mellis quę fluxit de petra, recte hic intelligitur doctrina euangelica, quæ sacro Christi ore profluxit cum prædicaret populo ante passionem suam. Christus namque secundum

1. Corint. 10 apostolum petra est, & quidem firma, super quam fundata est ecclesia. At uero propheta in psalmo eloquia domini
Matth. 16
Psal. 118. comparat melli, cum ait. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Et iterum. Iudicia domini re-
Psal. 18. cta, iustificata in semetipsa. Desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum, & dulciora super mel & fauum. Quae autem sacratiora dederis & augustiora eloqa domini, quam duae diuino Christi ore deprompta in euangelio continentur? Per oleum uero, spiritus sanctus & effusio gratiae eius in homines apte intellligitur, secūdum scripturae mortem. Nam de spiritu sancto loqués Deus pater
Psal. 44. ad filium: ait in psalmo. Propterea benedixit te deus, deus tuus oleo laetitiae, prae consortibus tuis. Et beatus Petrus
Actu. 10. in actis apostolorum de Christo loquens ait. Quem unxit deus spiritu sancto Oleo autem fit inunctio. Saepius item in scriptura, unctionis nomine spiritus sanctus intelligitur. Itaque huius uersus sententia est, quòd post euangelii doctrinam Christus profudit in discipulos spiritus sancti charismata.

Exodi. 20. 5 In quinto uersu. In tabellis saxeis. Datio legis Mosaicę in monte Sinai, quinquagesimo die post egressum filiorum Israel de Aegypto facta ipsi populo, figura fuit missionis spiritus sancti in discipulos in die pentecostes Inter illam tamen & hanc: lata est differentia. Nam lex Moysi descri-
Exod. 31. pta fuit in tabulis lapideis, ut refert Exodus. Lex autem noua per spirtus sancti missionem promulgata, in cordibus hominum ut uiuis tabulis est scripta. quemadmodū
Hiere. 31. per Hieremiam promiserat dominus his uerbis. Ecce dies uenient dicit dominus, & feriam domui Israel & domui Iuda foedus nouum. Non secundum pactum quod pepigi cum patribus uestris, in die qua apprehendi manum eorum ut educerem eos de terra Aegypti. Sed hoc erit pactū quod feriam cum domo Israel. Post dies illos dicit dominus dabó legem meam in uisceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi
Exod. 19. in populū. Rursum lex Moysi nō data est in linguis igneis, sed fulgure, tonitruo & lampadibus ardentibus, quae terrorem incutiant Spiritus autem sanctus, in specie linguarum ignearum missus est ad signandum suae uirtutis effe-

ctum, quod diuersarum linguarum sermonem in discipu lis adunaret, & in ipsis linguas omnes uniret. Insuper lex Moysi toti populo Israelitico est denunciata, loquente do mino. Spiritus autem sanctus & per eum lex noua, paucis est primum collata, utpote centum & uiginti fidelibus cō gregatis in unum, sed per quos toti mundo propaganda esset ipsa legis nouitas. Denique lex Moysi data est de mō te, & in uertice montis Sinai. Lex uero noua in cœnacu lo sancto ubi erant discipuli congregati & perseuerantes in oratione. *Exo 20.* *Actu' 2.*

8 In octauo uersu. Viuæ sunt primitiæ. In lege Moysi, ip so die pentecostes offerebatur domino sacrificium de pri mitiis frugum, & iussæ fuerunt eo die domino offerri pri mitiæ. ut habet Leuiticus. Ita mystice in ipso die penteco stes, oblatę sunt domino ab apostolis primitię credentiū. Vnde nascentis ecclesiæ, primitiæ uiuæ, sunt illi qui post effusionem spiritus sancti in discipulos, primi crediderūt. Illi autem in actis apostolorum, trium milium complere dicuntur numerum. Nam post sermonem beati Petri illo die factum ad populum, subiungit beatus Lucas. Qui er go receperunt sermonem eius, baptizati sunt, & appositæ sunt in illa die, animæ circiter tria milia. *Leui.23.* *Actuū.2.*

9 In nono uersu. Panes legis primitiui. In die pentecostes, quinquagesimo scilicet post pascha, filii Israel secundum instituta ueteris legis in Leuitico declarata, debuerunt of ferre domino duos panes primitiarum de duabus deci mis similæ fermentatæ, decoquendos in primitias domi ni. Ita in exordio nascentis ecclesiæ, succedente figuris ue ritate, in die pentecostes quos spiritus sanctus missus est in apostolos, duo panes primitiarum mystici, sunt oblati domino. utpote duo populi, Iudaicus & gentilis, uocati in adoptionem gratiæ sub una fide Christi. Tunc enim & Iudæorum populus & gentium, cępit per apostolorum prædicationem domino offerri in obsequium fidei. *Leui.23.*

10 In decimo uersu. Se duobus interiecit. Christus secun dum sententiam psalmi sæpius ante adductam, est lapis ab ædificantibus reprobatus, factus tamen a deo in ca put anguli. Et in huiusmodi compage spirituali, interiecit seipsum Christus duobus illis populis, Iudæorum scilicet *Psal.117.*

& gentium. quia ſeipſum eis intermedium conſtituit, ut utrunque in ſe connecteret & hoc pacto duos illos populos fecit unum populum, ſcilicet Chriſtianum. In primitiua enim eccleſia, & ex Iudæis & ex gentibus ſumpti ſunt, qui credentium eccleſia & cœtum conſtituerunt.

11 In undecimo uerſu. Vtres noui non uetuſti. Iſte locus ſumptus eſt ex euangelio, ubi dominus ait turbis Iudæorum. Neque mittunt uinum nouum in utres ueteres. alioquin rumpuntur utres, & uinum effuditur & utres pereũt.
Matth. 9 ſed uinum nouum in utres nouos mittunt, & ambo conſeruantur. Quem locum exponens. Remigius ait. Vtres ueteres appellat Chriſtus ſuos diſcipulos, qui ante paſſionẽ ſuam nondum perfecte erant innouati. Vinum nouum appellat plenitudinem ſpiritus ſancti, & profunda cœleſtiũ myſteriorum, quæ tunc diſcipuli ferre non poterant. Sed poſt reſurrectionem utres noui facti fuerunt, & uinum nouum receperunt, quando ſpiritus ſanctus repleuit cor-
Actuũ. 2. da eorum. Vnde quidam dixerunt, omnes iſti muſto pleni ſunt. Hæc Remigius. Ex cuius uerbis ſententia huius uerſus quantum ad duas primas eius clauſulas, eſt intellectui ſatis peruia. Tertia nanque clauſula eiuſdem ad ſequẽtis uerſus pertinet ſententiam, & ad illam debet referri, ut mox conſtabit.

4. Reg. 4 12 In duodecimo uerſu. Liquorem dat Heliſęus. Cum mulier quædam de uxoribus prophetarũ conquereretur Heliſæo, quòd mortuo uiro ſuo creditor uellet tollere duos filios ſuos & in ſeruitutem ſubigere quoad perſolutum eſſet debitum, iuſſit Heliſæus ut ipſa mutuo peteret multa uaſa uacua, & ſingulis eorum aliquid olei quod habere ſe dixit infunderet. Quod cum illa feciſſet, adeo multiplicatum eſt oleum uaſis infuſum, ut omnia fuerint uſque ad os repleta oleo. Id ubi nunciaſſet Heliſæo, iuſſit ut uenderet illud oleum, & ſatiſfaceret creditori. De eo autẽ quod reliquum eſſet, ipſa & filii eius uiuerent. Myſtice autem ꝑ oleum illud intelligitur gratia ſpiritus ſancti, quæ a Deo ſignificato per Heliſæum, preſtatur abunde nobis per uiduam ſignatis, ſi modo uaſa habeamus uacua, id eſt, corda noſtra non repleta iniquitate, ſed congrue diſpoſita ad huius ſacri liquori ſuſceptionem.

14 In decimoquarto uersu. Non potest hæc paraclisis. Sicut paracletus uel paraclitus græce idem est quod consolator, & pro spiritu sancto potissimum sumitur in sacris literis, ita paraclisis, seos, significat consolationem, & gratiā sancti spiritus mœstorum cordium consolatricē. Quoniam igitur paulo ante dictum est quod nobis sacrum rorem sancti spiritus largitur deus, modo uasa cordis nostri sint congrua illi recipiendo, hic uersus accōmodate ostendit, quidnam reddat corda nostra indispoſita ad sacrorū charismatum perceptionem. potissimum duo exprimens quæ sunt impedimento tantis bonis, scilicet obscuritatē cordis obtenebrationemq́ per peccata, & discordiam animorum per contentiones & odia. Cum enim spiritus sanctus sit lux spiritualis, & deus pacis atque dilectionis, neque in obtenebratis cordibus neque diuisis abinuicem per dissensiones & rixas, unquam deliget suæ maiestatis habitaculum aut sedem. 1. Cor. 13.

17 In decimo septimo uersu. Aquæ ditans elementum. id dictum putetur tum quòd in principio creationis mundi spiritus domini super aquas ferebatur, ut superius dictū est. tum etiam quia uirtute sua spiritus sanctus aquas sanctificat, ut salutare baptismi lauacrum conficiant. quo aspersi homines abluantur a peccatis suis. & noua fiāt in Christo creatura, renati ex aqua & spiritu sancto. Vnde & super Christum baptizatum in Iordane spiritus sanctus apparuit, ad significandum quod in baptismo rite susce-pto datur spiritus sanctus. Gene. 1. Ioan. 3.

18 In decimooctauo uersu. Gratiæ nunc, sed natura. Cū nascimur, originalis peccati labe adhuc sordidati, sumus filij iræ, maledictionis & perditionis, quemadmodū beatus Paulus dicit ad Ephesios. Eramus natura filii iræ, sicut & cæteri Suscepto uero sacramento baptismi & spiritus sancti dono percepto, efficimur filij gratiæ & adoptionis, filiiq́ regni, per spiritualem huiusmodi in Christo regenerationem. Tūc enim ex Deo nati sumus, & filii dei effecti. Verum enitendum nobis est summopere ut hanc Dei filiationem susceptam in baptismo, integram in nobis inuiolatamq́ seruemus per syncæram fidem & bonorum operum fructum. Ne per ignauiam nostram deperdi Ephe. 2.

ta tanta dignitate quam filii Dei nominamur & sumus, decidamus a numero filiorum Dei, & efficiamur filii Sathanæ per imitationem illius & expletionem desideriorũ eius. Tanto siquidem grauior erit culpa nostra, si exciderimus a sorte filiorum dei per irrationabiles concupiscentiarum nostrarum motus, quanto maior fuit Dei in nos dignatio qua nosipsos asciuit in cœtum & numerum filiorum suorum, qua spiritum suum sanctum diffudit in corda nostra ut hospitem & habitatorem animarum nostrarum. Cui si intulerimus contumeliam, per peccata eũ a nobis propellentes & Sathanę spiritum ultro admittentes in penetralia cordis nostri non effugiemus uindicem dei iram. A qua nos sua benignitate præseruet spiritus totius bonitatis. Amen.

19 In decimonono uersu. Tu qui datores & donum. Spiritus sanctus dator est, quia hominibus sua dona largitur. quemadmodum ostendit sacer Paulus, ita scribens ad Corinthios. Alii per spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii fides in eodem spiritu. Et demum in fine concludit. Hæc omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens singulis prout uult. Ipse etiam donum est, quia a deo datur iis qui illum dari sibi petunt, quemadmodum testatur dominus in euangelio. Si uos (inquit) cum estis mali, nostis bona data dare filiis uestris, quanto magis pater uester cœlestis dabit spiritum bonum petentibus se. Dicitur & ipse spiritus sanctus omne bonum condere, id est creare, ꝑducere, & formare. quia omnibus est spiritus, & a quo bonum omne profluit in creaturas, cui & bonitas peculiariter attribuitur.

1.Cor.12.

Luca. 11.

De sancto spiritu, alia prosa.

Hæc prosa, rythmicę compositionis tenet legem, perinde atque ea quæ superius est declarata. Mane prima sabbati. Id tamẽ ultra illam habet speciale. quòd id nono & decimo uersu duas tantum habet clausulas rythmicas. quarum prior consonãtiam syllabarum seruat in suiipsius medio

1 *Symplex in essentia.*
Septiformis gratia.
Nos reformet spiritus.
2 *Cordis lustret tenebras,*
Et carnis illecebras
Lux emissa cœlitus.
3 *Lex præcessit in figura,*
Lex pœnalis lex obscura,
Lumen euangelicum.

4 Spiri-

4 *Spiritalis intellectus*
Literali fronde tectus.
Prodeat in publicum.
5 *Lex de monte populo,*
Paucis in cœnaculo,
Noua datur gratia.
6 *Situs docet nos locorum,*
Præceptorum uel donorum
Quæ sit eminentia.
7 *Ignis, clangor, buccinæ,*
Fragor cum caligine,
Lampadum discursio.
8 *Terrorem incutiunt.*
Nec amorem nutriunt,
Quem effudit unctio.
9 *Sic in Sina lex diuina,*
Reis est imposita.
10 *Lex timoris non amoris,*
Puniens illicita.
11 *Ecce patres prælecti,*
Dij recentes sunt effecti,
Culpæ soluunt uincula.
12 *Pluũt uerbo, tonãt minis,*
Nouis linguis & doctrinis
Consonant miracula.
13 *Exhibentes ægris curam,*
Morbũ dãnant non naturã,
Persequentes scelera.
14 *Reos premũt et castigãt,*
Modo soluunt, modo ligant,
Potestate libera.
15 *Typum gerit iubilei*
Dies iste, si diei
Requiris mysteria.
16 *In quo tribus milibus*
Ad finem currentibus,
Pullulat ecclesia.
17 *Iubileus est uocatus,*
Vel dimittens uel mutatus

medio & fine. posterior uero clausula unius datorum uersuum rñdet in simili desinẽtia posteriori clausulæ alterius uersus.

Autor eius, Adam de. s. Victore. Celebratur in ea claris laudibus spũs sancti missio in discipulos, per quã lex noua est promulgata, ipsiusq́ nouæ legis supra ueterem multiplex excellentia & dignitas assignatur. Apostolorũ item, qui noui testamẽti sunt patres: magna uirtus & operãdi energia depromitur. & demum ipsius diei pentecostes ad annum iubileum Iudæorũ fit cõparatio: in conditionũ ac ꝓprietatum quadã affinitate.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Simplex i essentia. Salomon in lib. Sapi. dicit de ipsa superdiuina sapiẽtia: ꝙ in ea est spũs intelligentiæ sanctus, unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus. & ita de cęteris eius ꝓprietatibus, quas deinde subnectit. Sed quonam est spũs æternæ sapientiæ, nisi spiritus sanctus? qui ab apostolo spũs filij & spiritus Christi nominatᷓ. Christus aũt, Dei uirtus est & Dei sapiẽtia. Est igitur spiritus sanctus, & unicus & multiplex. unicus in substãtia, multiplex in donis. quod etiã hic insinuatur cum dicitur ipse spũs simplex ac indiuiduus in essentia. septiformis tñ gratia ac munere. perinde atq́ unicus na

Sapie.7.
Galat.4.
Roma.8.
1.Cor.1.

tura est sol multiplices tñ operationes efficit in hęc inferiora, quę uegetat,fouet,illuminat,calefacit ac uiuificat. Et unica in corpore nostro est anima: multorũ tñ operum scdm diuersas uirtutes suas effectiua.

Ad priores uocans status,
Res distractas libere.
18 *Nos distractos sub pctis,*
Liberet lex charitatis.
Et perfectæ libertatis
Dignos reddat munere.amẽ

3 In tertio uersu.Lex pręcessit in figura. A tertio uersu usq; ad decimũ fit ueteris legis ad nouam quantũ ad excellentiæ & dationis earũ habitudinem collatio.utpote q illa figura est, hæc ueritas. illa dura ac grauis,hæc suauis & leuis.illa umbra,hæc lumen.illa literã habet occidentẽ,hęc spũm uiuificantem.illa sub uelamine ac cortice literæ sensum spũalem occultat, hæc occultatũ detegit ac reuelat. Illa in monte data est, hęc in cœnaculo. Illa toti populo, hæc paucis discipulis.Illa in clangore buccinę,fulgore,tonitruo,igne & fumo,hęc in uehementi sono, aduenientis spũs sancti nuncio,& linguis igneis. Illa in terrore est data ad incutiendum timorẽ,hæc in placido ignis innocui delapsu qui foueat amorem. Deniq; illa duræ ceruicis populo est imposita in seruitutem,hęc superni patris filiis in libertatem.Postremum illa timoris est lex & rigoris, hęc uero amoris & lenitatis.

11 In undecimo uersu.Ecce patres pręlecti. Ab undecimo uersu usq; ad decimũquartum, sanctoꝵ apłoꝵ qui primitias sancti spũs acceperunt, ponitur multiplex cõmendatio.Dicuntur.n. primum patres præelecti: qm̃ præaliis electi sunt ut noui testamenti sint nõ solum patres sed & patriarchæ,figurati per duodecim ueteris testamenti patriarchas.Dicuntur & dij per participationem effecti:qm̃ spũs sanctus illis superueniẽs deiformes illos reddidit, & pro-
Psal. 46. pemodum diuinos.de qbus intelligitur illud psalmi.Principes populoꝵ cõgregati sunt cum Deo Abraham: qm̃ dij fortes terræ uehementer elati sunt. Apostoli quoq; pluunt uerbo,qm̃ salutarem doctrinæ suæ imbrem aridis hominum mentibus una uoce instillarunt, ad ꝓferendum fructum salutis.Idcirco nubium noïe signantur apud Esaiã,
Esa. 60. cum ait. Qui sunt hi qui nubes uolant,& quasi columbæ ad fenestras suas? Tonant itidem minis,nam uox eoꝵ ue

hemẽs & ęterna malis supplicia cõminans ac interminãs, more tonitrui commouit animos auditorum. Vnde psalmus de eorum prædicatione dicit. Vox tonitrui tui in rota. Alluxerunt coruscationes tuę orbi terrę, cõmota est & contremuit terra. Pręterea eorum doctrinis cõsonant miracula: quoniam doctrinam suam signorum nouitate & uirtute confirmarũt, ut ait Marcus. illi aũt perfecti prædicauerunt ubiq; dño cooperante, & sermonẽ confirmante sequentibus signis. Deniq; quod ligandi atq; soluendi habeant potestatẽ, ex uerbis dñi apud Matthæum capitulo decimo octauo, & apud Ioannem capitulo uicesimo est manifestum. *Psal. 76.* *Marc. 16.*

15 In decimo quinto uersu. Typum gerit iubilei. Ab hoc uersu usq; ad finem, dies iste aduentus spũs sancti in discipulos comparatur anno iubileo iudæorum (qui & quinquagesimus dictus est, quod quinquagesimo quoq; anno obuenit (in cõformitate proprietatum. quæ iudæis quidem carnaliter, nobis autem spũaliter conueniunt. Nempe iubileus interpretatur (ut hic ait) dimittens uel mutatus, quod eo anno debita dimittebantur, & qui ante serui erant manumittebantur, exules reuertebãtur in patriam, & unusquisq; ad domum & possessionem suam redibat, quam ante uendiderat, ut ex. 25. cap. Leuitici cõstat. Et ita mutabatur prior rerum status atq; conditio, in meliorem. Nam qui ante serui erant, tunc effecti sunt liberi. Et prius natali solo extorres, tunc illius facti sunt incole. deniq; prius suis agris aut domibus destituti, tunc efficiebantur eorum possessores. & prius debitores, tunc absoluti debitis. Hæc aũt omnia, spiritualiter in hoibus cõpleta sunt per aduentum spũs sancti. Nam debita peccatorum relaxata sunt, seruitus peccati adempta, uirtutum reddita possessio, postquam sub peccato fuimus uenundati. & in cœli patriam concessus reditus, a quo fueramus exclusi. Porro secundum alios iubileus interpretatur initiatus siue remissiuus, quod annus ille quinquagesimus ex diuina cõstitutione Deo cõsecratus, mancipatusq; crederetur, atq; remissionẽ debiti & seruituti indulgens. Hæc aũt interpretatio etiam recte conuenit tempori missionis spũs sancti, per quem prius idolorũ cultui dediti, Dei sacris sunt initiati illiusq; addicti obsequio, ac peccatorum suorum remissionem consecuti.

De ſancta Trinitate.

Hęc proſa uniformem habet rythmicę modulationis in omnibus ſuis uerſibus formam. In ſingulis enim tres cōtinet clauſulas rythmicas, quarum duæ primæ mutuam adinuicem habent in exitu conſonantiam, & utraꝗ illarum octo complectitur ſyllabas, quarū penultima ſemper longa aut ſyllabæ longæ in tenore prolationis perſimilis. Tertia uero cuiuſque uerſus clauſula reſponſum habet ad tertiā ꝓximi uerſus in ſimili deſinentia, & ſeptē conſtringit ſyllabas penultimamꝗ́ breuē.

Author eius, Adā de ſancto Victore. Explicatur in ea concinne, eleganter & apposite altiſsimum superſanctæ trinitatis myſterium, qūo in illa nec unitas deitatis repugnat trinitati perſonarum, nec harū pluralitas illius ſimplicitati. quomodo etiam ipſæ perſonę licet unius ſit eſſentiæ, proprietates tamen hn̄t ſingulares & perſonales, ſecundum quas earū attēditur ac ſumitur diſcretio. Et alia id genus ad ſacratiſſimum iſtud fidei arcanū ſecretumꝗ́ ſacramentum attinentia hic decenter & dilucide reſeranť. quæ ex ſymbolo Athanaſii & ei⁹ explanatione in ſecūdo libro poſita, plana ſatis & clara euadere poſſunt. idcirco illorum declarationibus non opus erit hic

1 *PRofitentes ūnitatem:*
Veneremur trinitatem
Pari reuerentia.

2 *Tres perſonas aſſerentes,*
Perſonali differentes
A ſe differentia.

3 *Hæ dicuntur relatiue,*
Cum ſint unum ſubſtātiue,
Non tria principia.

4 *Siue dicas tres uel tria,*
Simplex tamen eſt uſia,
Non triplex eſſentia:

5 *Simplex eē̄, ſimplex poſſe,*
Simplex uelle, ſimplex noſſe
Cuncta ſunt ſimplicia.

6 *Non unius quàm duarū,*
Siue trium perſonarum
Minor efficacia.

7 *Pater, ꝓles, ſacrū flamen,*
Deus unus. ſed hi tamen
Habent quædam propria.

8 *Vna uirtus, unum numen.*
Vnus ſplendor, unū lumen.
Hoc una quod alia.

10 *Patri proles eſt æqualis,*
Nec hoc tollit perſonalis
Amborum diſtinctio.

11 *Patri compᵛr filioꝗ;*
Spiritalis ab utroque
Procedit connexio.

12 *Non humana ratione*
Capi poſſunt hæ perſonæ,
Nec harum diſcretio,

13 *Non hic ordo temporalis,*
Non hic ſitus, aut localis
Rerum circunſcriptio,

14 *Nil in Deo præter Deū,*
Nulla cauſa præter eum

Qui cau̅sat causalia.
15 *Effectiua uel formalis*
Causa, Deus*: & finalis.*
Sed nunquam materia.
16 *Digne loqui de personis,*
Vim transcendit rationis,
Excedit ingenia.
Quid sit gigni, qd ꝓcessus,
Me nescire sum professus.
Sed fide non dubia.
17 *Qui sic credit, ne festinet,*
Et a uia non declinet
Insolerter regia
18 *Seruet fidē, formet mores,*
Nec declinet ad errores
Quos damnat ecclesia.
19 *Nos in fide gloriemur,*
Nos in una modulemur
Fidei constantia.
20 *Trinæ sit laus unitati,*
Sit & simplæ trinitati
Coæterna gloria. Amen.

diutius immorari ac insistere.

3 ANNOTATIONES. In tertio uersu. Hæ dicu̅tur relatiue. Diuinæ ꝑsonæ adinuicem relatiue dicu̅tur, sc̄dm habitudinem explicantē itimos earu̅ adinuicem ꝓcessus & emanationes. ut pater ad filium refertur & filius ad patrem, a quo per æterna̅ & ineffabilem gn̄ationē ꝓficiscitur. Sic spūs sanctus ad patrē & filiu̅ habet relationē, a quoꝝ utroq; intima ꝓcessiōe emanat Hmōi tn̄ eaꝝ habitudo adiuicē nō ꝓhibet, qn ipsę sin unu̅ reꝝ oium principium, substātiue, siue sc̄dm substantiā, & nō tria principia sunt. n. unus Deus, nō tres dii.

4 In quarto uersu. Siue dicas tres uel tria. Personalis distinctio in diuinis personis facit, ut catholice possimus enu̅ciare etiā in numero multitudinis, ꝙ in sanctissima trinitate sunt tres ꝑsonæ, tres hypostases, siue tres subsistētiæ. Nam hęc tria noia, ꝑsona, hypostasis, & subsistentia, pro eodem sumu̅t ꝓbati authores. Facit itidem illa ꝑsonaꝝ discretio, ut recte & uere possimus dicere, in summa trinitate esse tria supposita, tria singularia, tria indiuidua. qn̄quidē hęc noia inter se & cum tribus p̄cedentibus sunt eadem, quantu̅ ad significandi rōnem. Nihilominus in ipsis tribus diuinis personis simplex est substantia, quę gręco noie dicitur usia. Vnde & filiu̅ Dei, patri homousion. i. consubstantialē confiteri sc̄dm orthodoxę fidei traditionē debemus. Nō est igitur in illis tribus ꝑsonis triplex essentia siue substantia, cu̅ sit unica & simplex. Simplicitas. n. essentię, eiusdē multiplicitati, & unitas pluritati sc̄dm idem repugnat.

6 In sexto uersu. Non unius q̄ duaꝝ. Cum Deus pater sit oipotens, itidē & filius, & spūs sanctus, non minor est uir-

tus & potentia in patre quàm in patre & filio, aut tribus simul personis. Si.n. dederis minorem in solo patre quàm in duabus aut tribus psonis esse operandi efficaciam aut potestatem, non igitur erit pater summe potens aut omnipotens, qđ est hypotheseos & positi oppositum Non.n. id poterit, in quo minor est ipsius & inualidior potentia, q̃ duarum aut trium psonarum. Et ita de sapientia, bonitate, pfectione, & cæteris diuinis ꝓprietatibus, nectatur argumentũ. Simile n. in omnibus est iudicium, neq; id quidem præter rõnem. Nam una prorsus & eadem est patris, & filij, & spũs sancti potentia, sapiẽtia, bonitas, & pfectio, sicut & una substantia atq; essentia. Qũo igitur illa minor erit in una psona quàm in pluribꝰ, aut maior in pluribus quàm una? esset enim tunc illa siue uirtus siue sapientia: reuera seipsa minor, cum sit eadem in omnibus.

7 In septimo uersu. Sed hi tamen habent q̃dam propria. Pater.n. singularem habet ꝓprietatem, ipsius a filio & spiritu sancto discretiuam. s. innascibilitatem siue ingignentiam, ꝙ a nullo prodeat sed seipso solo subsistat. Filius gignentiam siue nascentiã habet, ꝙ a patre solo sit genitus. Spũs autem sc̃tũs psonalem habet ꝓprietatem, quã ꝓcessibilitatem siue ꝓcessionem dicere solent, ꝙ a patre & filio, ꝓcessu intimo & nobis impscrutabili prodeat. Verũtñ ut proxime sequẽs dicit uersus, hoc est una persona qđ alia. Nam psonalis ista discretio & ꝓprietatum differentia, nullam substantiæ aut naturæ diuersitatem inducit. Pronomen autem hoc, & qđ, & similia aut nomina aut ꝓnomina in neutro genere, substantię sunt indicatiua. sicut ostẽdit illud uerbum dñi in euange. Ego & pater, unũ sumus.

10 In decimo uersu. Spiritalis ab utroq; ꝓcedit connexio. Spiritalis cõnexio hic intelligitur spũs sc̃tũs, qui nexus dicitur & amor patris & filij, quo pater diligit filium ut habet euangelium, & filius etiam patrẽ. Pater (inquit) diligit

Ioan. 10. *Ioan. 3.* filiũ, & omnia dedit in manu eius. Et filius de seipso. Sed ut cognoscat mundus quia diligo patrem, & sicut manda

Ioan. 14. tum dedit mihi pater, sic facio. Et sane proprium amoris est connectere & coadunare plura adinuicem placido dilectionis uinculo, mutuoq; nexu cõstringere, sicut discordia dissipat & disiungit. Spũs aũt sanctus, amor est. recte

igitur ipse hic connexio dicitur.

12 In duodecimo uersu. Non hic ordo tpalis. Ipse tres personæ, coęternę sunt adinuicem. ut sicut pater est ęternus, ita filius & spiritus sanctus patri coæternus. Nullus igitur inter eos est ordo durationis, neq; una personaꝝ prior aut posterior alia durationis ordine dici potest. Rursum. cum situs & positio in loco, localis item circunscriptio & conclusio, solis conueniat corporibus, & rebus se in molē attollentibus ac magnitudine præditis. Deus aūt spūs est, & unaquæq; diuinarum psonaꝝ superspiritualis est, figuræ & quantitatis exors, planum est ēt in diuinis personis neq; situm inueniri localem neq; circūscriptionem. Qūo. n. circunscribetur Deus, qui imensus est? qui cœlum & terram implet, qui in cœlo est sursum & in abyssis deorsum? Ioan. 4. Hiere. 23

13 In decimotertio uersu. Nulla causa pręter eum, qui causat causalia Cœlum, sol, & elemēta causæ sunt rerum, sed non primæ. habent. n. priorem causam Deum, qui prima est omnium & simpliciter causa. Insuper quæ sub Deo causæ sunt rerum, non habent a seipsis rōnem & uim causalitatis, sed a Deo qui cæteris causalitatem cōmunicat, illisq; præstat ut post ipsum sint causę. Deus autem ab alio non mutuatur nec accipit precario rationem, sed a seipso primum habet ꝙ sit causa. Recte igitur hic nulla dicitur esse causa prima, absoluta & perfecta præter eum qui omnia producit causalia & omnes effectus. Dicūtur. n. causalia: ipsa effecta, quæ a causis producuntur & prodeunt.

14 In decimoquarto uersu. Effectiua uel formalis. Vnitas in trinitate & trinitas in unitate in Deo, multis rerum ꝓditur indiciis. & potissimum in triformi ratione causæ, qđ ipse una & maxime omnium una est causa, & tamen trina secundum rationem. s. efficiens, forma & finis. Efficiens quidem, quia ab ipso ut primo authore sunt omnia. Forma quia per ipsum subsistunt omnia. Dat. n. esse rebus, & conseruat eas in esse. Finis uero, quoniam in ipsum ut optimum finē referuntur omnia, & ipsius gratia aguntnr omnia. Semper enim quod melius est, aliorum finis debet cōstitui. Et siquis patri effectricē ascripserit causam, ex quo omnia. filio formam, quia per eum omnia. & spiritui sancto finem, quia in ipsum reuocantur omnia, non absur-

dam accõmodationem fecerit. Nihilo secius ipse tres personæ, una sunt omnium causa, efficiens, forma & finis. & unaquæque earum : effectrix est causa, & forma, & finis: At uero causæ materialis ratio, Deo non conuenit, quia neque ex eo ut substrato alterius compositioni fit aliqd. neque in eo etiam ut subiecto quippiam recipitur, quod illi more accidentis insit.

In festo sanctissimi sacramenti eucharistiæ,

Hæc prosa rythmicæ orationis mensuram tenet & formam sicut pcedens, non tamen ubiq; seruat uniformitatẽ rythmi sicut illa. sed iterdum ad uenustatem & ornatum, euariet compositionis modum, ut in sexto & octauo uersu, qui diuersam inter se & a præcedentibus uersibus habent contextus speciem Similiter in decimonono uersu & deinceps, plures tribus continentur in unoquoq; uersu clausulæ rythmicæ, nunc quatuor nunc uero quinque. ut multiformis illa rythmorum contextio, maiorem afferat gratiam & elegantiam orationi.

Eccle. 43.

Author eius fuisse traditur beatus Thomas Aquinas, qui totum officium solennitatis sacrosanctæ eucharistiæ composuisse dicitur, ad cuius integritatem & hæc prosa pertinet. Et certe opus ipsum liquido ostendit, qualis fuerit eius artifex. Nam adeo dilucide, eleganter, & sublimiter hic referantur tanti sacramenti mysteria, prima scilicet eius institutio, documenta fidei de eo tenendæ, & figuræ ue-

1 *Lauda Sion saluatorẽ,*
Lauda ducem et pastorem
In hymnis & canticis.
2 *Quantum potes, tantum aude.*
Quia maior omni laude,
Nec laudare sufficis,
3 *Laudis thema specialis,*
Panis uiuus & uitalis
Hodie proponitur.
4 *Quę in sacræ mẽsa cœnæ*
Turbæ fratrum duodenæ,
Datum non ambigitur.
5 *Sit laus plena, sit sonora*
Sit iocunda, sit decora
Mentis iubilatio.
6 *Dies. n. solennis agitur,*
In qua mẽsæ pria recolitur
Huius institutio.
7 *In hac mensa noui regis,*
Nouum pascha nouæ legis,
Phase uetus terminat.
8 *Vetustatem nouitas,*
Vmbram fugat ueritas,
Noctem lux eliminat.
9 *Quod in cœna Christus gessit,*
Faciendum hoc expressit
In sui memoriam.
10 *Docti sacris institutis,*

Panem, uinum in salutis
Consecramus hostiam.
11 *Dogma datur xp̄ianis,*
Qđ in carnē transit panis,
Et uinum in sanguinem.
12 *Quod non capis, quod non uides*
Animosa firmat fides
Præter rerum ordinem.
13 *Sub diuersis speciebus,*
Signis tantū & nō rebus,
Latent res eximiæ.
14 *Caro cibus, sanguis pot⁹*
Manet tamē Christ⁹ totus,
Sub utraque specie.
15 *Asumente non concisus,*
Nō confractus, nō diuisus,
Integer accipitur.
16 *Sumit unus, sumūt mille*
Quantum isti, tantum ille.
Nec sumptus consumitur.
17 *Sumūt boni, sumūt mali*
Sorte tamen inæquali
Vitæ uel interitus,
18 *Mors est malis, uita bonis,*
Vide, paris sumptionis
Quam sit dispar exitus.
19 *Fracto demū sacramēto,*
Ne uacilles. sed memento
Tantum esse sub fragmēto
Quantum toto tegitur.
20 *Nulla rei fit scissura,*
Signi tantum fit fractura,
Qua nec status nec statura
Signati minuitur.
21 *Ecce panis angelorum,*
Fractus cibus uiatorum.
Vere panis filiorum,

teris testamenti ipsum prȩsignã tes, ut non nisi a doctissimo & sacrarum literarum scientissimo uiro illa sic exprimi potuerint.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Quantum potes tantum aude. Hæc sententia respondet uerbis Ecclesiastici, q̃bus ita domini Dei magnificētiam prædicat. Multa dicimus & deficimus uerbis, consumma tio autem sermonum ipse est. Glorificantes dominum quantuncunque potuerimus, superualebit adhuc, & admirabilis magnificentia ipsius. Benedicētes dominum, exaltate illū quã tum potestis maior est enim om ni laude. Ex quo quidem postremo dicto: hic locus manifeste sumptus uidetur.

3 In tertio uersu. Laudis thema specialis. Thema grȩcum nomē, latine positum seu positio dicitur, & oratio est breuiter explicans rei de qua differendum est materiam. Proinde ea propositio quam assumunt in exordio, concionantes ad populum, generatim complectens materiam faciendi sermonis, uulgo thema dicitur, quod proponat paucis ea quæ latius sunt discutienda.

7 In septimo uersu. Phase uetus terminat. Phase hebræum nomen in Exodo & tribus sequentibus libris per quam frequens transitum significat. Et solennitatem illam azymorum signat

quam Iudæi quotannis agebāt, agnum paschalem immolantes in memoriam liberationis suæ ab Aegypto. Huic autem figuræ sacratior successit ueri agni immolatio, scilicet Christi in cruce qui est ipsa ueritas. Et hæc est nouum pascha nostrum.

8 In octauo uersu. Noctem lux eliminat. Non hic illuminat legendum est, ut habent libri mēdosi, ex uicinitate unius uocabuli ab alterum quantum ad scripturam & prolationem, in errorem pertracti, cum tamen lata sit unius & alterius significati differentia. Est enim eliminare, expellere, foras propellere, & quasi extra limen agere. compositum ab è præpositione, & limen, inis. Mantuanus. Saturni, Martisque graues eliminat iras. Illuminare autem longe aliam habet significantiam, nulli fere ignotam. Et certe multo aptior est sensus, siquis eliminat hic legat, quam illuminat. ut ostendit præcedens conformis significationis uerbum fugat.

Non mittendus canibus.
22 *In figuris præsignatur,*
Cum Isaac immolatur.
Agnus paschæ deputatur,
Datur manna patribus
23 *Bone pastor, panis uere,*
Iesu nostri miserere.
Tu nos pasce, nos tuere,
Tu nos bona fac uidere,
In terra uiuentium.
24 *Tu qui cūcta scis et uales,*
Qui nos pascis hic mortales.
Tuos ibi commensales,
Cohæredes & sodales,
Fac sanctorū ciuiū. Amē.

13 In decimotertio uersu. Sub diuersis speciebus. Species hic dicuntur accidentia sensibilia panis & uini, post consecrationem desinente illorum substantia, remanentia. ut figura rotunda & albedo ipsius hostiæ, color & humiditas ipsius uini. Nempe pre se ferunt formam & effigiem ueri panis & uini. Huiusmodi autem species tantum sunt signa & non res, quoniam repræsentant & significant præsentiam ueri corporis & sanguinis Christi, inuisibiliter & mirabiliter ibidem contenti. Neque species illæ sunt ea quæ signantur aut demonstrantur in hoc sanctissimo sacramento. Res autem eximiæ illarum specierum, sunt sacrum Christi corpus speciebus panis obtectum, & preciosus eius sanguis uini speciebus obuelatus. quoniam per huiusmodi panis & uini species, ea duo sacro modo repræsentantur & signantur.

14 In decimoquarto uerſu. Manet tamen Chriſtus totus ſub utraque ſpecie. Diuerſo tamē modo. Nam uirtute uerborum ad conſecrationem hoſtiæ attinentium, ſub ſpecie panis, præſertim & primum continetur ſacroſanctum Chriſti corpus, in illis expreſſum. Deinde conſequio quodam, eiuſdem ſanguis, anima, & diuinitas, quoniam hæc a corpore Chriſti nunquam diſſeparantur. Sub ſpecie uero uini primum continetur ſecundum enunciationem uerborum conſecrationis ipſius calicis, preciosus Chriſti ſanguis. conſequenter uero eius corpus, anima, & diuinitas, a quibus nunquam ſeiungitur ſacer ipſe ſanguis. Ex his autem quatuor, corpore, ſanguine, anima, & deitate, totus coaleſcit Chriſtus.

15 In decimoquinto uerſu. A ſumente non conciſus. Nempe corpus Chriſti immortale, incorruptibile, glorioſum, & impaſſibile, neque conciſionem pati poteſt neque confractionem neque diuiſionem. Quinimmo in ultima cœna, ipſe adhuc mortalis & paſibilis, ſuum corpus immortale & impaſſibile tradidit diſcipulis, ut quod nullam ex ipſorum manducatione diuulſionem ſuſtinuerit aut læſionem. Quanto magis ipſe nunc immortalis & incorruptibilis, ſuum corpus impaſſibile & incorruptibile nobis communicat. Proinde conciſio, confractio, & diuiſio, ipſarum ſolum ſunt ſpecierum panis & uini, ſub quibus tā ſacræ res continentur.

16 In decimoſexto uerſu. Sumit unus, ſumunt mille. Perinde atque uox eadem a proferente edita, omnium auribus integra excipitur. ut quam unus haurit aſtantium, eandē hauriant & mille præſentes. Neque tamen idcirco primaria illa uox ab integritate ſua decidit, quod a tot & tantis articulatim & diſtinctim percipiatur. Sic eundem ſolis orbem uidet unus, uident & mille. quantum iſti, tātum etiā ille. nec ſol uiſus aut ſui uiſione, aut continua luminis in oculos intuentium ſuæq; ſpeciei diffuſione, aut conſumitur aut imminuitur. Sic denique primitiui ſigilli formam ſuſcipit una cæra ſuſcipiunt & mille, unaquæque tamen earum integram & totam. nec frequentē ſui impreſſione primarium illud ſigillum ſentit detrimentum, aut diminutionem ſuæ ſubſtantiæ aut formæ.

18 In decimooctauo uersu. Mors est malis, uita bonis. De bonis & digne sumentibus, dicit Christus in euangelio.

Ioan. 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. De malis uero & irreuerenter sumentibus dicit

1. Cor. 11. Paulus Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini Et mox subiungit. Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Et plane eadem medicina rite præparatis ad eam suscipiendam est salutifera, minus uero dispositis, exitialis & mortifera.

19 In decimonono uersu. Fracto demum sacramento. Ad idipsum firmius credendum, exemplo speculi facile manuducimur. quod integrum & continuum, unicam repręsentat & integram rei obiectæ ut faciei humanæ effigiem. Confractum uero in minutulas partes: in unaquaque particularum ab alii seiunctarum non minus integram & totam referet rei prius repræsentatæ speciem. Verum hæc non tam manuductionibus indigent, quàm syncæra & firma fide. qua omnipotenti dei uirtuti longe plura tribuere debemus, quàm mente complecti aut ratione consequi possimus.

20 In uicesimo uersu. Nulla rei fit scissura Res ipsa sub specie panis contenta (ut dictum iam est) sacrum est Christi corpus, signatum & exhibitum per species illas sensibiles. Illud autem quia immortale & impassibile, nullam discissionem aut diuulsionem pati potest. Quare per hostiæ cõsecratæ in diuersas partes dissectionem, neque in corpore Christi aliqua fit partium distractio, neque habitus ipsius aut integritatis aliqua imminutio. Sed signum ipsum scilicet species illa panis, ratione suæ quantitatis superstitis frangitur in partes & diuellitur. Et ita de uini speciebus dicendum.

21 In uicesimoprimo uersu. Ecce panis angelorum. Panis iste supersubstantialis dicitur panis angelorum, quoniã illo non quidem tecto uelamine specierum, sed nudo & aperto, tanquam inuisibili cibo & indeficienti reficiũtur in regno cœlorum spiritus angelici. Et idem panis factus est cibus uiatorum, scilicet hominum desertum huius mũ

di peragrantium,ut ad terram uiuentium demum perueniant. Quare de isto sacro pane non absurde intelligitur hoc uerbum psalmi. Panem angelorum manducauit homo. Et quoniam tam sanctus est iste panis, solis Dei filiis per dignam imitationem & assimilationem uitæ est communicandus.non autem canibus,id est inuidis, immundis, & sordidis.Id enim prohibet dominus dicens.Nolite sanctum dare canibus.Et iterum. Non est bonum sumere panem filiorum & mittere canibus. Ex quo posteriore euangelii loco,quod hic dicitur desumptum est.

Psal.77. *Matth.7* *Matt.15.*

22 In uicesimosecundo uersu In figuris præsignatur. Triplex hic ponitur figura huius excellentissimi sacramenti, ex ueteri testamento sumpta. Prima. immolatio ipsius Isaac, destinata & proposita ab Abraham patre suo. quæ typum gessit immolationis Christi in cruce, a Deo patre nobis exhibitæ. Secunda.immolatio agni paschalis.facta a populo Israelitico Aegyptum egressuro.Et hæc etiam figura fuit oblationis ipsius Christi in cruce, cuius memoria potissimum per hoc recolitur mysterium. Tertia figura fuit manna de cœlo datum populo Israel quadraginta annis,quandiu scilicet demorati sunt in deserto.Ita nobis in hac uita peregrinantibus.datum est supercœleste manna,ut hoc uiatico, præsentis uitæ cursum transigamus & terram promissionis denique subeamus.Quam nobis tandem ingredi præstet uirtus uiuifica huius salutaris & deifici panis. Amen.

Gene.22. *Exodi.12.* *Exod.16.*

In diebus dominicis.

1 *OMnes una celebrem⁹,*
Celebrando ueneremur
Christi nunc solennia.
2 *Ecce dies magnus Dei,*
Dies summus requiei,
Dies est dominica.
3 *In qua mundus sumpsit exordium,*
In qua uita cœpit initium,
Hæc est dies.
In qua Christus cōtriuit (inferos

Hæc prosa multiformem habet rythmicæ cōpositionis speciem.Nam duo primi uersus inter se conformitatem habēt. tertius item & quartus inter se cōsimiles, sed diuersi a cæteris. Deinde quintus & tres sequentes, itidem & postremus, in eadem rythmi forma conueniūt, sed a cæteris præcedentibus discrepant. Denique nonus & decimus primis duobus uersibus

ſunt in eadem cõpoſitione conformes. ut uel ex ipſa lectione facile diiudicabunt omnes.

In ea explicanſ myſteria diei dominicę: quę a Chriſto & apoſtolis in ea ſunt peracta, & prius aliquantulum explicata in illa proſa reſurrectionis dñi. Lux illuxit dominica. Deinde fidelis populus icitatur ſedula exhortatione: ad debitam tantæ diei & deuotam celebrationem.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Dies ſummus requiei. In eo enim quieſcere debent chriſtiani ab omni opere ſeruili. ut Iudęi olim in ſuo ſabbato, quo meli⁹ uacare poſsint Deo & diuinis laudibus, Potiſſimum autem abſtinere debẽt ab opere peccati quod maxime omniũ eſt ſeruile. Inſuper dies dominica quia octaua: ſignificat requiẽ ſanctoꝶ futuram in cœlo poſt uniuerſalem reſurrectionem & conſummationem ſeculi, quæ ſumma eſt requies nullo interpolanda labore neq; unquam finienda.

3 In tertio uerſu. In qua mundus ſumpſit exordium. Nam primus ſex dierum quibus Deus produxit mundum: fuit dies dominicus & in ea creata eſt lux, ut iam ante dictum eſt In eo etiam die uita noſtra cœpit initium, per reſurrectionem Chriſti illo die factam: qui uitam noſtram reſurgendo reparauit.

4 In quarto uerſu. In qua Chriſtus contriuit inferos. Nam reſurrecturus, inde eduxit ſanctos patres & ad hunc noſtrum orbem ſubuexit: quoꝶ aliqui cum eo ſurrexerunt. Hæc autem omnia, eodem die & quidem dominico peracta ſunt. Cæterum cum hic dicitur Chriſtus plaſma ſuũ uexiſſe ad ſuperos: id non de aſcenſione eius aut inductio

Plaſma ſuũ uexit ad ſupos
Hæc eſt dies.
5 *In qua pax apoſtolis*
Datur, clauſis ianuis,
A diuino munere.
6 *In qua ſancti ſpiritus*
Sunt repleti gratia.
Doctores eccleſiæ.
7 *In eadem ſumitur*
Tuba euangelij.
Prædicandi populo.
8 *Eſt in hac prohibitum,*
Ne fiat pontificum
Niſi conſecratio.
9 *Ergo debet uenerari*
Et deuote celebrari.
Dies hæc ſanctiſsima.
10 *Celebrantes ueneremur.*
Et deuote poſtulemus,
Vt die nouiſſimo
11 *In æterna requie*
Noſtræ uiuãt animæ,
Redemptionis gratia:
Amen.

ne sanctorum patrum in regnum cœlorum intelligendũ est, quandoquidem illa non est facta die dominico sed de eorum subuectione ab infernis terræ locis, ad huius mun di medii spacium.

5 In quinto uersu. In qua pax apostolis. Nam ipso die resur rectionis dominus noster clausis ianuis intrauit domum in qua congregati erant apostoli, & stetit in medio eorũ: dixitq; eis pax uobis. Quinimmo, & post octo dies iterum eis hoc modo apparuit: cum iam Thomas apostolus esset cum eis, qui prius fuerat absens, ut scribit Ioannes. Quare bis die dominico id factum est, quod hic uersus ꝑponit.

6 In sexto uersu. In qua sancti spiritus. Dies pentecostes in quo datus est spiritus sanctus apostolis, fuit quinquage simus a die resurrectionis dominicę, utroq; extremorum dierum connumerato. quare & ille fuit dominicus. Et ita die dominico spiritus sanctus ĩ discipulos missus fuisse di noscitur. Et tunc (ut sequens dicit uersus) sumpta est tuba euangelicæ prædicationis, quoniam eo die apostoli incœ perunt euangelicam legem palam enunciare. quare etiam die dominico incœpta est euãgelii in mundũ publicatio. Ioan. 20.

8 In octauo uersu. Est in hac prohibitum. Tam celebris & sancta (inquit) est dies dominica, ut episcoporum cõse cratio non nisi die dominico fieri debeat, secũdum cano nicas sanctiones. Et merito q̃dem. Nam pontificalis fun ctio, augustissima est, & summæ authoritatis in sorte ec clesiastica. quare in die omnium celebratissimo, sacrorũq; mysteriorum refertissimo, & cæteros dies dignitate excel lentiaq; præstante, fieri merito debet. Talis autem est dies dominicus, cæteris hebdomadæ diebus sacratior & emi nentior. Quod uero sanctionum canonicorum decreto, episcoporum consecratio die dominico fieri debeat, ut di cit hic uersus, manifeste constat ex constitutione Anacleti papæ, quæ septuagesimaquinta distinctione. cap. Ordina tiones episcoporum, exprimitur in hũc modum. Ordina tiones episcoporum authoritate apostolica ab omnibus qui eadẽ in prouincia fuerint episcopis sunt celebrandæ. qui simul conuenientes scrutinium cum precibus cele brent, manus cum sanctis euangeliis imponentes domini ca die hora tertia, orantes sacraq; unctione prophetarum

exemplo regum capita perungentium, eos more apostolorum & Moysi ungentes. quia omnis sanctificatio constat esse in spiritu sancto, cuius uirtus inuisibilis, sancto est Chrismati permixta. Et hoc ritu solennem celebrent ordinationem. Hæc Anacletus.

In dedicatione templi.

Hæc prosa uniformem seruat rythmicæ mensuræ legem. In singulis siquidem uerbis, quatuor habet clausulas rythmicas. quarum tres primæ consimilē inter se habent syllabarum desinentiam, & unaquæque earum decem cōplectitur syllabas, penultimamque breuem. Quarta uero clausula (quæ semper uersum terminat) quatuor tantum continet syllabas, neque certam quantitatis regulam in penultima, neque responsum in exitu syllabarum ad aliam clausulam obseruans.

Author eius, Adam de sancto Victore. In ea uero dulce canit epithalamium, carmenq; nuptiale desponsationis Christi sponsi & ecclesiæ suæ sponsæ, quā proprio acquisiuit sanguine, ut esset sancta & immaculata in cōspectu eius, neque maculam habēs neque rugam. Ostenditur item ecclesia multis antiqui testamēti figuris esse præsignata, quę mirabilem eius dignitatem, fœcunditatem, & ornatum præmonstrarunt. sed mirabilius ea omnia in ipsa esse completa secundum mysticum sensum dinoscuntur.

Ephe. 5.

1 *Hierusalē et Sion filiæ,*
Cœtus omnis fidelis curiæ,
Melos pāgat iugis lætitiæ.
Hallelu ia.

2 *Christus enim desponsat hodie*
Matrem nostram norma iustitiæ:
Quam de lacu traxit miseriæ
Ecclesiam.

3 *In spūs sancti clementia:*
Spōsa spōsi lætatur gratia
A reginis laudis cū gloria
Fœlix dicta.

4 *Dos ut datur, crescit lætitia:*
Quæ dos: quanta triplex potentia
Tangens, cœlum, terram, & stygia
Iudicia.

5 *Mira loquar: sed sana credere.*
Fœderatam tam largo munere,
De proprio ꝑduxit latere
Deus homo,

6 *Formarēt ut sic ecclesia,*
Figuratur in pari gloria.
Adæ costis formata fœmina,
Hostis Eua.

7 *Eua fuit nouerca posteris,*

Hæc eſt mater electi generis.
Vitæ portus, aſylum miſeris
Et tutela.

8 *Pulchra, potens partu mirabilis,*
Vt luna, ſol fulget ſpectabilis
Plus acie multo terribilis
Ordinata

9 *Multiplex eſt ſingularis, una:*
Generalis & indiuidua.
Omnis æui ſexus ſimul una
Parit turmas.

10 *Hæc ſignata iordanis fluctibus.*
Hæc q̃ uenit a terræ finibus,
Scientiam audire cominus
Salomonis.

11 *Hæc typicis deſcripta ſenſibus,*
Nuptiarum induta ueſtibus,
Cœli præeſt hodie ciuibus
Christo iuncta.

12 *O ſolennis feſtum lætitiæ,*
Quo unitur Chriſtus eccleſiæ
In quo noſtræ ſalutis nuptiæ
Celebrantur.

13 *Cœtus fœlix: dulce conuiuium.*
Lapſis ubi datur ſolatium:
Deſperatis offertur ſpacium
Reſpirandi.

14 *Iuſtis inde ſoluũtur p̃mia,*
Angelorum nouãtur gaudia.
Læta nimis quod facit gratia
Charitatis.

15 *Ab æterno fons ſapientiæ*
Intuitu ſolius gratiæ,
Sic præuidit in rerum ſeriis

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Hieruſalẽ & Sion filiæ. Filia Hieruſalem dicitur eccleſia triumphans in cœlis: ubi uera eſt pacis uiſio. Filia uero Sion: eccleſia in terris militans, quæ per fidẽ adhuc ſpeculatur Deum, uidetq́ nũc per ſpeculum & in ęnigmate. Sion enim ſpeculũ ſiue ſpeculatio interpretatur. Hieruſalem uero, uiſio pacis. Vnde pſalmus de fidelibus animabus quę filiæ ſunt militantis eccleſię, dicit. Et filiæ Sion exultent in rege ſuo. *Pſal.149* Et in Canticis canticorum dicit ad eaſdem ſponſa. Egredimini filię Sion & uidete regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius. *Canti.3.* Promiſcue tamen alterum pro altero ponitur. ut filiæ Hieruſalem in Canticis ſæpenumero dicuntur animæ fideles eccleſiæ militantis. Vt cũ in loco ſupradicto pręmittit de rege Salomone, uere pacifico. Aſcenſum purpureum media charitate cõſtrauit, p̄pter filias Hieruſalem. Et filiæ Sion animæ ſanctorum in cœlis Deũ ſpeculantes. Vnde pſalmigraphus hæc duo nomina tanq̃ pro eodẽ accipi ſolita: in eodem uerſu coniungit: dicens. Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur uotũ in Hieruſalem. *Pſal.64.* Itaque huius

uersus hęc est sententia. Omnis societas fidelis populi decantet ecclesiæ tam triũphanti quàm militanti suaui canticum continui gaudii scilicet hallelu ia.

Hæc futura.

16 *Christus ergo nos suis nuptijs*
Recreatos ueris delitiis,
Interesse faciat sociis
Electorum. Amen.

2 In secundo uersu. Quam de lacu traxit miseriæ. Matrem nostram ecclesiam militantem (quæ nos Christo per baptismum genuit) Christus traxit de lacu miseriæ ipsius culpæ, quando ipsam suo redemit sanguine & lauit a peccatis. Alteram uero matrem nostram quæ sursum est & regnat in cœlis, Hierusalem sanctam, traxit de lacu miseriæ tribulationum & tentationum huius mundi, quando eã subuexit ad æthera, & liberauit ab hoc seculo nequam.

3 In tertio uersu. A reginis laudis cum gloria. Locus iste sumptus est ex Canticis canticorum, ubi ait Salomon de
Canti. 6. sponsa æterni regis, sancta scilicet ecclesia. Viderunt eam filiæ Sion, & beatissimam prædicauerunt eam. reginæ & concubinæ, & laudauerunt eam. Et consimilis penè sententia habetur in postremo capite Prouerbiorum de ipsa
Prouer 31 ecclesia, sub typo mulieris fortis. Surrexerunt filii eius, & beatissimam prædicauerunt. uir eius, & laudauit eam.

4 In quarto uersu. Quæ dos, quanta? In fœdus & arram cõnubii. solet dos assignari ab hominibus. Ita in nuptiis illis spiritualibus Christi & ecclesiæ non defuit ampla & mystica dos, tradita a sponso ipsi sponsæ. Hic enim sponsus omnium dominus authorq; bonorũ dotauit spõsam suam, non sponsa sponsum, ut apud homines. Quòd si percontaris, qualis & quanta fuerit illa dos data in hoc connubio? respondet hic uersus eam dotẽ adeo esse amplam, ut suo ambitu complectatur cœlestia, terrestria, & inferna. Sunt enim non solum in cœlo & terra, sed & apud inferos, qui ad ecclesiæ sanctæ pertinent consortium. ut qui purgatorio igne expiantur, demùm transferendi ad cœlestem Hierusalem. Complectitur itaque dos illa largissima triplicem mundi machinam, cœlum, terram, & abyssum. Ecce quàm largum est munus acceptum a sponso, quo ipsa sponsa illi in coniugium est confœderata.

5 In quinto uersu. De proprio produxit latere. Cum Chri

sti in cruce dormientis per mortem, latus est apertum lan cea militis, inde profluxit sanguis & aqua, unde sacramen ta ecclesiastica suam acceperunt efficaciam. Tunc sanè Christus de illo latere suo transfixo formauit ecclesiam, quoniam a prioribus eam sordibus emūdauit, & illo san guine & aqua abluit. Hoc autem mysterium (ut sequens dicit uersus) figuratum fuit in formatione primæ mulie ris. quæ de latere uiri dormientis & ex costa Adæ formata in Genesi legitur. Genes. 2.

7 In septimo uersu. Eua fuit nouerca posteris Quoniam Eua de costa uiri formata, gesit typum ecclesiæ, sicut & Adam, ipsius Christi. nunc quantum fuerit discrimen inter figuram & ueritatem, hic uersus expromit. Certe Eua & hostis fuit & nouerca suæ posteritati, quoniam ipsam subiecit maledictioni, morti & damnationi per suam præ uaricationem. Ecclesia uero, pientissima est mater, quæ filios gignit electionis nō perditionis, filios gratiæ non iræ, filios uitæ non mortis.

8 In octauo uersu. Pulchra, potens, partu mirabilis. Exprimuntur hoc loco præclaræ proprietates ipsius ecclesiæ Christi sponsæ. Primum quòd pulchra sit de ea nanque dicit sponsus in canticis, Tota pulchra es amica mea, & ma cula nō est in te. Et rursum Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum. Secūdo. quòd sit potens Nam sponsa sui sponsi titulis insignitur & honesta tur Sponsus autem eius, est dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. quare & ipsa eodem potentiæ titulo decoratur. Tertio, quod partu est mirabilis. Nempe fœcunda semper & nunquam effœta numerosa prole fœlix, multiplicique sobole beata. tamen semper uirgo manens, quia illius est sponsa qui de uirgine matre natus est. Quarto quod fulgida est ut luna, & comspicua ut sol, ob suarū uirtutum splendorem & refulgentiam Quinto, quod terribilior est acie castrorum ordinata, contra hostiles turmas & spirituales nequitias. Hæ autem duæ postremæ conditiones, desumptæ sunt ex illo præconio ecclesiæ in Canticis can ticorum posito. Quæ est ista quæ progreditur quasi auro ra consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?

Canti. 4. Canti. 6. Psal. 23.

9 In nono uersu. Multiplex est, singularis, una. Explicat
hic uersus & alias ecclesiæ proprietates, quadam opposi-
tionis ratione iter se diuersas, nullo tñ modo repugnãtes.
Quarum prima est ꝙ ipsa ecclesia, multiplex est & simul
singularis. Multiplex quidem, quia ex omni natione quæ
sub cœlo est, & ex omni tribu populo & lingua constans.
Singularis uero, quia in una fide & confessione diuini no
Ibidem. minis in spiritu unita Vnde in Canticis dicit de ea spon-
sus. Vna est columba mea, perfecta mea, una est matri suę,
electa genitrici suæ. Secũdo, ipsa generalis est & tamen in
diuidua. Generalis quidem, quãtum ad sui dilatationem
& ambitum, quo omnes terræ gentes & regiones comple-
ctitur. Indiuidua uero, quia schismata, hæreses & hæreti-
corum cõuenticula, discessionesq́; ab integritate fidei nõ
Genes.7. admittit. Vnica enim fuit arca, quæ saluauit Noe cum sua
familia a diluuio. Vna item domus, in qua comedebatur
Exod.12. apud Hebræos agnus paschalis. & unica rursum domus
Raab, in qua saluati sunt quicunq; in ea cum subuertere-
Iosue.6. tur ciuitas Hierico sunt reperti. Hæc enim tria iam addu-
cta, symbolum quoddam sunt & signũ unitatis ecclesiæ.
Tertio, quòd ipsa ponit prolem Christo cuiusuis æui & se
xus. Nam recipiuntur ad baptismum non solum infantes,
sed & adulti & senio graues, neque solum uiri sed & mulie
res. Et id mirum, ꝙ ab exordio nascentis ecclesiæ nunquã
desierit parere filios, neq; ad finem usq; mũdi desinet, tam
crebro tamen partu neq; fracta est neq; reddita ĩbecillior,
sed uegeta semper & integra uirtute robusta permanet, ut
quæ nec temporis sustineat fluorem nec senectutis incõ-
moda, sed supra tp̃s & ætatem perpetuo uigore solidetur.
10 In decimo uersu. Hæc signata iordanis fluctibus. Ec-
Iosue.3. clesia sancta per iordanis fluẽta est signata. cum quia ior
danis aquas transeuntes Hebræi ut intrarent terram pro-
missionis, expresserunt typum baptismi, per quem perue-
nitur ad terram uiuentium lacte & melle manantem. tum
quia in iordane baptizatus dominus consecrauit baptis-
mum, per quem regenerantur ecclesiæ filii. Insuper regina
Saba quæ uenit a finibus terræ audire sapientiã Salomo-
3.Reg.10 nis, (ut tertius liber Regum meminit) figura fuit ipsius ec
clesiæ ex gentibus, quæ ab extremis terræ plagis uenit ex-

citata per prædicationem apostolorum ad Christum Dei sapientiam ut eius legem amplecteretur, doctrinam audiret, & mandata capesceret

11 In undecimo uersu. Hæc typicis descripta sensibus. Ecclesia dicitur typicis siue figuralibus descripta sensibus: quoniam multiplici figurarum ueteris testamenti descriptione est repræsentata ut sequens prosa diffusius declarabit. Eadem quoque est decorata, quibus tāquam splendidis uestibus nitida refulget. Quod & propheta in psalmo testatur dicens. Astitit regina a dextris tuis in uestitu *Psal. 44.*
deaurato, circundata uarietate. Et rursum. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta uarietatibus.

12 In duodecimo uersu. Quo unitur Christus ecclesiæ. De hac unione spirituali loquitur beatus Ioannes in Apocalypsi dicens. Vidi sanctam ciuitatem Hierusalem, nouā, *Apoc. 21.*
descendentem de cœlo, a Deo paratam sicut sponsam ornatam uiro suo. Et audiui uocem magnam de throno dicentem. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus & habitabit cum eis Et eo in loco de nuptiis spōsæ & agni frequenter inducit sermonem.

14 In decimoquarto uersu. Angelorum nouātur gaudia. Si enim gaudium est angelis super uno peccatore pœnitentiam agente qui adhuc in periculo relabendi ad præterita mala uersatur, quanto magis ipsis est gaudium super *Luce. 15.*
præmiis iustorum qui introducuntur in cœlum & adiunguntur consortio beatorū, quoniam inde ruina ipsorum reparatur. Et huiusmodi gaudiū inducit syncæra illa charitas & dilectio, quam habent angeli ad homines.

15 In decimoquinto uersu Ab æterno fons sapientię. Hoc comprobat beati Pauli sententia dicentis ad Ephesios de Deo patre. Qui elegit nos in ipso Christo, ante mundi con *Ephes. 1.*
stitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate Et id quidē sola gratia. Nam sola gratia & gratuito diuini muneris indultu, uocati sumus ad fidem & sinum matris ecclesiæ. Quod & Paulus attestatur scribens ad Ephesios. Gratia estis saluati per fidem, & *Ephes. 2.*
hoc non ex uobis. Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis glorietur.

In dedicatione ecclesiæ, alia prosa.

Hæc prosa, rythmicæ compositionis uariam præ se fert speciem. Nam in principio & circa finem, singulæ uersuum clausulæ consonantiam habent & similem syllabarum desinētiam in suiipsarum medio & fine. In cæteris autem uersibus, tres ponuntur clausulę rythmicæ, duę quidem inter se consonantes, & tertia unius uersus respondens tertiæ clausulę proximi uersus. quod rythmi genus in ꝓsis est frequentissimum.

Author eius, Adam de sancto Victore. Explicantur in ea ꝑconia, laudes & mysteria sanctæ matris ecclesiæ, multis modis per ueteris testamenti figuras præsignificata, in psalmis quoque & Euangelio mirifice prædicata ut annotationes subiunctæ declarabunt.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Quàm dilecta tabernacula. Hoc prosæ exordiũ & psalmo. 83. sumptum est. ubi
Psal.83. ait propheta. Quàm dilecta tabernacula tua domine uirtutũ, cōcupiscit & deficit anima mea in atria domini. Et cætera, quæ deinde cōsequuntur. Illic enim per tabernacula & atria domini, intelligitur ecclesia cum militans tum triumphans, de qua eodem loco subiungit. Beati q habitant in domo tua dñe, in secula seculoꝝ laudabunt te.

1 *Quam dilecta tabernacula*
Domini uirtutum, & atria.
2 *Quam electi architecti,*
Tuta ædificia.
3 *Quæ non mouent immo fouent,*
Ventus flumen, pluuia.
4 *Quā decora fundamenta,*
Par concinna sacramenta
Vmbræ præcurrentia.
5 *Latus Adæ dormientis*
Euam fudit: in manentis
Copulæ primordia.
6 *Arca ligno fabricata*
Noe seruat: gubernata
Per mundi diluuium.
7 *Prole sera tandem fœta,*
Anus Sara ridet læta
Nostrum lactans gaudium.
8 *Seruus bibit qui legatur,*
Et camelus adaquatur
Ex Rebeccæ hydria.
9 *Hæc in aures & armillas*
Aptat sibi, ut per illas
Viro fiat congrua.
10 *Synagoga supplantatur*
A Iacob, dum diuagatur
Nimis freta literæ.
11 *Lippā Liā latent multa,*
Quibus uidēs Rachel fulta,
Pari nubit fœdere.
12 *In biuio tegens nuda,*
Geminos parit ex iuda
Thamar diu uidua.
13 *Hic Moyses a puella*
Dum se lauat, in fiscella

Reperitur scirpea.
14 Hic *mas agnus* imolatur.
Quo Israel satiatur,
Tinctus eius sanguine.
15 Hic *transitur rubens unda,*
Aegyptios sub profunda
Obruens uoragine.
16 Hic *est urna manna plena.*
Hic mandata legis dena,
Sed in archa fœderis.
17 Hic *sunt ædis ornamenta.*
Hic Aaron indumenta,
Quæ præcedit poderis.
18 Hic *Vrias uiduatur.*
Bersabee sublimatur,
Sedis consors regiæ.
19 *Hæc regi uarietate*
Vestis astat deauratæ,
Sicut regum filiæ.
20 *Huc uenit austri regina,*
Salomonis quam diuina
Condit sapientia.
21 *Hæc est nigra sed formosa,*
Myrrhæ & thuris fumosa
Virga pigmentaria.
22 *Hæc futura, quæ figura*
Obumbrauit, reserauit
Nobis dies gratiæ.
23 *Iam in lecto cum dilecto*
Quiescamus, & psallamus,
Assunt enim nuptiæ.
24 *Quarum tonat initium*
In tubis epulantium,
Et finis per psalterium.
25 *Sponsum millena milia,*
Vna laudant melodia
Sine fine dicentia, hallelu ia.
Amen.

2 In secũdo uersu. Quàm electi architecti. Ex euangelio sumpta est huius & proxime sequentis uersus sententia, ubi dominus eum qui audit sermones suos & facit eos, similem esse dicit homini ædificanti domum qui fodit in altum & posuit fundamentum supra petram. Inundatione autem facta illisum est flumen domui illi, & non potuit eam mouere. Fundata enim erat supra petram. Cæterum hic sapiens architectus & electus ex milibus. Christus est, qui super seipsum petram firmissimam, ædificauit domum suam scilicet ecclesiam, & portæ inferi non preualuerũt nec præualebunt unquam aduersus eam. Venerunt quidem flumina tribulationum & flauerunt uenti persecutionum, a tyrannis & hæreticis excitati contra ecclesiam. Sed non potuerunt eam dimouere suo loco, quia stabilitati spiritualis petræ erat innixa. *Lucæ:6.* *Matth.16.*

4 In quarto uersu. Quàm decora fundamenta. De his fundamentis dicit propheta in psalmo. Fundamenta eius in montibus sanctis, diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Et huiusmodi fundamenta præcurrerunt per cõcinna sacramenta umbræ, quoniam præsi- *Psal.86.*

gnificata sunt per uarias figuras ueteris testamenti, suo ordine hic subinde digestas. Illę autem figuræ hic sacramenta uocantur, quoniam sacræ rei in nouo testamento complendæ erant signa. Vmbra uero hic uetus testamentum dicitur, quoniam figuris erat adumbratum & inuolutum. Demum concinna fuerunt illa umbræ sacramenta, quoniam apta admodum & congrua fuerunt ipsi ueritati per ea signatæ.

5 In quinto uersu. Latus Adæ dormientis. Prima ecclesiæ figura hic expressa fuit. Eua formata de latere uiri sui dormientis, quæ in præcedente prosa est latius enodata. Secunda. Arca Noe ex ligno composita, conseruauit ipsum & eius familiam a diluuio. Sic ecclesia cruci Christi innixa, seruat in ea contentos inter fluctus & procellas seculi saluos & incolumes. Tertia. Sara diu sterilis, in ætate decrepita filium peperit Isaac, a materno risu sic denominatum. qui Christum significauit nostrum uere gaudium. Ita ecclesia ex gentibus diutius sterilis, utpote toto tempore præcedente aduentum Christi in carnem in nouissimis diebus copiosam edidit prolem post Christi ad cœlos ascensionem.

Genes.7. *Gene.21.*

8 In octauo uersu. Seruus bibit qui legatur. Quarta ecclesiæ figura est Rebecca, accersita honorabili legatione ut sit uxor Isaac, quæ seruo Abrahæ dedit potum ex hydria sua, & accepit ab eo, dono in aures & armillas quibus ornaretur. Sic ecclesia uocata est ut sponsa sit Christi, largúmque salutaris doctrinæ potum suis porrigit cultoribus, a quo è diuerso uirtutum pulchritudine exornatur. Quinta figura. Iacob surripuit benedictionem fratri suo Esau, dum is diuagaretur per agros uenatui intentus. Ita ecclesia a Christo benedictionem est adepta, cum synagoga nimium inhærens & innitens literæ legis, expatiatur a recto calle ueritatis. Porro in decimi uersus hāc quintam explicantis figurā tertia clausula, author præsentis prosæ ponit dictionem fretus cum datiuo casu, ad responsum in exitu syllabarum seruandū cum uersu proxime sequente. Id tñ est contra usum probatorum authorum, qui eam dictionem cum solo ponūt ablatiuo. ut Virgilius. Threicia fretus cythara fidibusq; canoris.

Gene.24 *Gene.27*

11 In undecimo uersu. Lippam Liam latent multa Sexta figura. Lia quæ lippis erat oculis, synagogam signat cęcutientem & uelatis palpitantem oculis, cui multa erant occulta diuinę in homines dispensationis mysteria Rachael uero uenusta facie & decoro aspectu clarosq; habēs oculos, ecclesiam Christi significat. in lumine & claritate euāgelii illa perspicientem sacramenta, quæ lauerant synagogam. Et ambæ sorores coniunctæ erant ipsi Iacob fœdere connubij, quia tā synagoga quam eclesia, fuit ipsius Christi. illa prius, hæc uero posterius. Septima figura. Thamar geminis uiduata maritis cum non traderetur tertio filio Iudæ iam adulto in uxorem, consedit in biuio ut scortū, & faciem suam ne agnosceretur occultans concepit ex Iuda filio Iacob duos gemellos Zaram & Phares. Sic ecclesia diu deserta, & per cultum idolorum fornicatrix, demū fœcunda facta est cum a Christo sponso suo uisitatur. & multos illi filios in spiritu peperit, ut completum fuerit in illa id Esaiæ uaticinium. Multi filii desertæ, magis quam eius quæ habet uirum Fuit enim copiosior ecclesiæ proles quæ deserta fuerat, quàm synagogæ quæ habuit Deū sibi sponsum. Et quemadmodum cecinit Anna Samuelis. tunc sterilis ecclesia plurimos peperit, & synagoga quæ multos habebat filios, infirmata est. Octaua figura. Moyses primum in lucem editus, cum nō posset amplius a suis parentibus occultari, positus est in fiscella ex scripto & iūco contexta, & expositus in flumine. ibique inuentus a filia Pharaonis regis Aegypti, quæ tum forte exiuit ad flumen ut lauaretur. Ita ecclesia uariis a deo erroribus abducta & exposita graui periculo submersionis in abyssum, a Christo miserante tristem eius casum est suscepta & benigniter educata. Nona figura. Agnus paschalis iussus est in una Hebræorum domo manducari, cuius sanguine asper si postes propulerunt exterminatorem primogenitorum. Ita in una ecclesiæ domo Christus uerus agnus sumitur a fidelibus & eius sanguine potantur Christiani, in sacro scilicet sanctæ eucharistiæ conuiuio.

Gene. 29. Gene. 38. Esa 54. 1. Reg. 2. Exod. 2. Exod. 12

15 In decimoquinto uersu. Hic transitur rubens unda. Decima figura. populus Israeliticus duce Moyse pertransiuit incolumis male rubrum, in quo Aegyptii sunt submersi. Exod. 14.

Ita Christo instituente, in ecclesia baptismus suscipitur p
rubrum mare signatus,& in eo totus dęmonum exercitus
Hebr. 9. uitiorumque turba demergitur. Vndecima. In arca fœderis fabricata a Moyse continebatur urna repleta cœlesti manna,& tabulæ lapideæ decem præcepta legis complexæ. Haud aliter in ecclesia per arcam figurata continetur sanctissimum eucharistiæ sacramentum,& euangelium,
Exod. 26. dei mandata perfectius explicans. Duodecima. Tabernaculum testimonii compositum a Moyse, multa fuit adornatum uarietate sacrorum uasorum & utensilium ad Dei cultum spectantium, ut habet Exodus. Hoc autem repræsentabat ecclesiam, multo sacramentorum decore & ua-
Exod. 28 rio ministrantium ordine insignitam. Decimatertia. Aarõ summus sacerdos diuersa habuit uestimenta sacra, mira arte contexta, quorum omniũ primum & quod ante alia induitur est poderis, uestis talaris,& ad pedes usque (a qui bus nomen accipit) defluens. quæ & a Iosepho & in Exodo tunica byssina dicitur, duplici sindone intexta. Cuius
Apoca. 1. item mentionem facit Ioannes in Apocalypsi, cum ait. Et conuersus uidi septem candelabra aurea, & in medio septem candelabrorum aureorum, similem filio hominis uestitum podere,& pręcinctum ad mamillas zona aurea. Ita ecclesia Christi multiplicem habet ornatum uirtutũ, quibus tanquam uestibus preciosis adornatur. Decima-
1. Reg. 11. quarta. Vrias uir Bersabee in bello contra filios Ammon interfectus est, & Bersabee deinde nupsit ipsi Dauid regi, effectaque est regina. Ita synagoga per Vriã intellecta, abo lita est & emortua. Ecclesia uero p Bersabee signata, Christo regi æterno, fœdere nuptiali est coniuncta.

Psal. 44. 19 In decimonono uersu. Hęc regi uarietate. Decimaquinta figura. Ipsa ecclesiæ signatur in psalmo per reginã quæ astat a dextris æterni regis & filii dei, in uestitu deaurato, circundata uarietate. Siquidem regina est ecclesia, quo niam regis sponsa astat in uestitu deaurato charitatis & cęterarum uirtutum. circundata uarietate ordinum ecclesiasticorum, & ministrantium in ea secundum diuersos gradus ac functiones. Quod autem subiungit litera præsens, sicut regum filiæ, etiam respondet illi loco eiusdem psalmi. Myrrha & gutta & casia a uestimentis tuis a domi

bus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. & illi itidem loco. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis, circũamicta uarietatibus. Decima sexta. Regina Saba uenit parte australi siue meridie in Hierusalem cum magno comitatu & diuitiis, ut audiret sapientiam Salomonis, quam fama ante cognouerat. Sic ecclesia a longinquis uenit terræ finibus, ut Christum uerum Salomonem per legem euangelicam loquentem audiret, quemadmodum in prosa præcedente iam explicatum est. Decimaseptima figura hic expressa. Ipsa ecclesia postremum signatur per sponsam illam quæ in Canticis dicit de seipsa. Nigra sum sed formosa filiæ Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. Et de qua in eodem libro dicit admirabunda, fidelium turba. Quæ est ista quæ ascendit p desertum sicut uirgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & uniuersi pulueris pigmentarii? Sane hæc omnia supradicta, ueteris testamenti figuris fuerunt obumbrata. sed per diem gratiæ, id est lumen noui testamenti reserata fuere, & in apertum prolata.

3.Reg.10.

Canti.1.

Canti.3.

23 In uicesimotertio uersu. Iam in lecto cum dilecto. Lectulus sponsi, qui sæpe in Canticis nominatur, placidã signat animi in domino quietem. quando omnibus curis liber & a mundo alienus. illam solum meditatur & iugiter contemplatur. Hanc autem tranquillitatem & requiẽ ut amplectamur, admonet præsens uersus, qua posthabitis seculi negociis & sedatis affectibus nostris, in pace in in idipsum dormiamus & requiescamus in domino, propter celebritatem nuptiarum christi & ecclesię, in quibus feriari oportet:

Psal.4.

24 In uicesimo quarto uersu. Quarum tonat initium. Tubæ, ueteris testamenti nobis indicant statum, quoniam in eo iussæ sunt fieri a domino ad mouenda castra, ad cõuocandam multitudinem, ad exeundum in bellum, & denique ad festa celebranda. De quarta enim causa institutionis earum, sic legitur deus dixisse filiis Israel. Siquando habebitis epulum & dies festos & calendas, canetis tubis super holocaustis & pacificis & uictimis, ut sint uobis in recordationẽ Dei uestri. Et rursum alio loco. Canite in neomenia tuba, in insigni die solennitatis uestræ. Iterum pro

Leui.10.

Psal 80.

Psal.141.

pheta in alio psalmi loco. In uoce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Psalterium uero instrumentũ musicum (quod decachordum est, decemque chordis modulationem edit longe suauiorem & gratiorem auditu, quã sit in tubarum sonitus obstrepens) noui testamenti conditionem insinuat, in perfecta decem mãdatorum dei obseruatione potissimum cõsistentem. Quanuis enim in ueteri lege illa fuerint tradita, tamen ex euangelicæ perfectionis doctrina multo clarius elucidata sunt, & perfectius obseruari præcepta. Itaque huius uersus sentẽtia est quòd initium harum nuptiarum Christi & ecclesię fuit in ueteri testamento, quinimmo paulo post productionem humani generis. quandoquidem secundum Gregorium & cæteros doctores, ecclesia Christi incœpit ab Abel iusto, & per totum ueteris testamenti decursum continuata est atque ꝓgressa. Finis uero illarum nuptiarum ad nouum pertinet testamentum, in quo consummatæ sunt & completæ illæ spirituales nuptiæ. quæ ante illud tempus necdum perfectæ fuerant, quia nondum ex gẽtibus collectio ad fidem per apostolos fuerat facta, neque plenitudo gentium adhuc intrauerat ad Christum. sed solũ ex Iudæis (exceptis paucis) tunc cõstabat ecclesia In nouo uero testamento, Iudæorum multitudo pariter & gentium per lapidem angularem in ecclesiæ perfectum ædificium est compacta. Et ergo finis complementum & perfectio illarum nuptiarum, spectat ad noui testamenti dignitatem ac statum.

Apoca.5. 25 In uicesimoquinto uersu Sponsum millena milia. Hic locus ex Apocalypsi sumptus est, ubi dicit beatus Ioannes. Et uidi & audiui uocem angelorum multorum in circuitu throni, animalium & seniorum, & erat numerus eorum milia miliũ, dicẽtium uoce magna. Dignus est agnus qui occisus est accipere uirtutem & diuinitatem, & sapientiam & fortitudinem & honorem, & gloriam, & benedictionem. Agnus autem qui occisus est, sponsus est ecclesię Iesus Christus, qui hoc pacto a milibus milium laudatur. Milia autem milium & millena milia, eundem conflãt numerum, scilicet mille milia uel millies mille. Quare idem prorsus signatur numerus hic ꝑ millena milia, & in Apoc. per milia milium. Et hic prosę locus, ille apte respondet.

Cæterum huius author proſæ Adam de ſancto Victore aliam inſuper non minus hæ duæ poſtremæ elegãtem, compoſuit proſam dedicatione eccleſiæ, cuius initium eſt. Rex Salomon fecit templum, cuius inſtar & exemplũ, Chriſtus & eccleſia. In qua totam templi Salomonis ſtructuram applicat ad myſticum ſenſum & ſpiritualem fabrica eccleſiæ. Verum quoniam illa ſeipſam ſatis explicat & latentem aperit intelligentiam, conſulto hic prætermiſſa eſt.

De ſancto Andrea,

1 *Exultemus et lætemur,*
Et Andreæ delectemur
Laudibus apoſtoli.

2 *Huius fidẽ, dogma, mores*
Et pro Chriſto tot labores,
Digne decet recoli.

3 *Hic ad fidẽ Petrũ duxit.*
Cui primum lux illuxit,
Ioannis indicio.

4 *Secus mare Galilææ.*
Petri ſimul & Andreæ
Sequitur electio.

5 *Ambo prius piſcatores,*
Verbi ſunt aſſertores,
Et forma iuſtitiæ.

6 *Rete laxant in capturã,*
Vigilemq; gerunt curam
Naſcentis eccleſiæ.

7 *A fratre diuiditur,*
Et in partes mittitur
Andreas Achaiæ.

8 *In Andreæ retia*
Currit dei gratia
Magna pars prouinciæ.

9 *Fide, uita, uerbo, ſignis,*
Doctor pius & inſignis,
Cor informat populi.

10 *Vt Egeas comperit*
Quid andreas egerit,

Hæc proſa rythmicæ menſurationis tenet legem, ſicut illa paulo ſuperius declarata. Lauda Sion ſaluatorem.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Deſcribit autem inclyta ſancti Andreæ præconia. uocationem eius ad Chriſtum, prædicationem euangelii ab eo factam gentibus, & mortem eius in cruce glorioſam. Et plane multa eorum quę hic referũtur, ex præcedente proſa intellectu facilia ſunt, quare paucioribus hic annotationibns opus erit.

6 ANNOTATIONES. In ſexto uerſu. Rete laxãt in capturam. Hic ſermo metaphoricus eſt, quo per laxationem retis in capturam, inſinuatur ſtudium & ſedulitas prædicationis amborum fratrum ad conuerſionem populorum. Verbum enim prædicationis eorum fuit rete ſpirituale, quo explicati ſunt multos homines obrutos fluctibus infidelitatis & uitiorum, ut a uoragine damnationis reſpirarent ad lucem uitæ. Reſpondet,

que ea clausula uerbis domini, dictis ad eos de materiali piscatione, Laxate retia uestra in capturam. (Lucæ.5.) & tūc conclusa retibus copiosa pisciū multitudine (quę significabat ingentem hominū multitudinem per ipsos conuertendam) relictis retibus & naui secuti sunt dominum.

13 In decimotertio uersu. Crucem uidens præparari. Hoc ecclesia in una antiphonarum ita canit de sancto Dei apostolo. Cum peruenisset beatus Andreas ad locum ubi crux parata erat, exclamauit & dixit. O bōa crux diu desiderata, & iam concupiscenti animo præparata, securus & gaudens uenio ad te, ita ut tu exultans suscipias me discipulū eius qui pependit in te.

14 In decioquarto uersu. Mors pro morte soluitur. Mors scilicet Andreę, soluitur pro morte Christi. Mortem enim quā Christus pro omnium salute pati dignatus est, ipse sanctus Andreas in cruce moriens reddidit saluatori, & pro Christi morte suā mortem rependit. eo ipso nō parum exultans, quod in consimili mortis genere scilicet crucifixione, suo magistro conformaretur. Vocatur autem hic triumphalis titulus crucis, quoniam in eo triumphauit Christus de principe huius mundi. Et sanctus Andreas de Egea impio persecutore, a quo non sustinuit se uiuum de cruce deponi.

18 In decimooctauo uersu. Cuius mortis luminosæ. Luminosam uocat Author sancti Andreæ mortem, quoniā cum lumine cœlesti completa est. Vt enim præcedens di-

Iræ surgunt stimuli.

11 *Mēs secura, mens uirilis,*
Cui præsens uita, uilis,
Viget patientia.

12 *Blandimentis aut tormētis,*
Nō eneruat robur mentis
Iudicis insania.

13 *Crucem uidens p̄parari,*
Suo gestit conformari
Magistro discipulus.

14 *Mors pro morte soluitur,*
Et crucis appetitur
Triumphalis titulus.

15 *In cruce uixit biduum.*
Victurus in perpetuum.

16 *Nec uult uolente populo*
Deponi de patibulo.

17 *Hora fere dimidia*
Luce perfusus nimia,
Cum luce, cum lætitia
Pergit ad lucis atria.

18 *O Andrea gloriose,*
Cuius preces preciosæ.
Cuius mortis luminosæ
Dulcis est memoria.

19 *Ab hac ualle lachrymarū*
Nos ad illud lumen clarū,
Pie pastor animarum
Tua transfer gratia. Amē.

cit uersus, cum dilectus deo apostolus iam biduo in cruce pependisset, de ea ut cathedra doctoris populum docens, tanta denique circa ipsum claritas cœlitus effusa emicuit, ut non possent oculi mortales in ipsum defigere obtutus. Cumque permansisset illa lux ibidem fere dimidiæ horæ spacio, abscedente paulatim lumine beatum emisit spiritum, & fœliciter obdormiuit in domino.

De *sancto* Nicolao,

1 *Congaudentes exultemus*
Vocali concordia.
2 *Ad beati Nicolai*
Festiua solennia.
3 *Qui in cunis adhuc iacēs*
Seruando ieiunia,
4 *A pupillis cœpit summa*
Promereri gaudia.
5 *Adolescens amplexatur*
Literarum studia.
6 *Alienus & immunis*
Ab omni lasciuia.
7 *Fœlix confessor,*
Cuius fuit dignitatis
Vox de cœlo nuncia.
8 *Per quam prouectus,*
Præsulatus sublimatur
Ad summa fastigia.
9 *Erat in eius anima*
Pietas eximia.
Et oppressis impendebat
Multa beneficia.
10 *Auro per eum, virginū*
Tollitur infamia.
Atque patris earundem
Leuatur inopia.
11 *Quidam nautæ nauigātes,*
Et contra fluctuum
Sæuitiam luctantes,

Hæc prosa rythmicam habet in sua structura mensuram, sed multiformem. Nunc enim duas continet in uno uersu clausulas rythmicas, nunc tres, nunc quatuor, neque uniformem etiam seruat in desinentia & exitu syllabarum consonantiam, ut ex ipsa lectione facile quiuis deprehendere poterit.

Author eius, Adam de sancto Victore. In ea prædicantur insignia beati Nicolai præconia, mirabilis idoles puærilis ætatis iaciens fundaméta magnarū (quę postea in eo emicuerunt) uirtutum, deo authore facta eiusdem ad episcopatum uocatio, miraculorum eius cum in uita tum post mortem claritudo & frequentia. Verum ex uita eius quę in omnium uersatur manibus dilucida sunt, neque magnam efflagitant declarationem.

4 ANNOTATIONES. In quarto uersu. A papillis cœpit summa Papilla est ipsum mammæ capitulum atque extremū, unde lac trahitur. sic dicta, quasi parua papula siue tuberculum, quod huiusmodi mamillæ

çaput sit papulæ persimile Capitur etiam interdum pro tota mamma, ut apud Virgilium in Aeneide. Hasta sub exertam donec perlata papillam hæsit. Et hoc secũdo modo hic sumitur. Cœpit autem a papillis Nicolaus promereri summa gaudia cœli, quoniam ab uberibus matris & infantili ætate cœpit ieiunij operibus insistere, per quæ demum adiectis aliarum uirtutum actionibus ęterna cœli gaudia promeritus est.

8 In octauo uersu. Per quam prouectus, pręsulatus. Hoc loco prouectus participium est, a prouehor passiuo uerbo deductũ. idem significans quod promotus, subuectus, & in altum sublatus. Virgilius. Huc se prouecti diuerso in littore condunt Inuenitur aũt & ea dictio interdum esse nomen uerbale, & promotionem aut progressionem signare. Neque hoc cum substantiuo præsulatus ordinari debet, quod genitiui casus est, sed ad substantiuũ præcedens confessor siue Nicolaus. ut hæc habeatur sententia. Per quam uocem cœlo delapsam ipse Nicolaus prouectus, sublimatur ad summa fastigia, apicemq́ ipsius præsulatus & dignitatis põtificalis.

11 In undecimo uersu. Quidam nautæ nauigantes. Inter multa miracula quæ deus per beatum Nicolaum operatus est, duo so-

Naui pene dissoluta.
12 *Iam de uita desperãtes,*
In tanto positi.
Periculo, clamantes
Voce dicunt omnes una.
13 *O beate* Nicolae,
Nos ad maris portũ trahe.
De mortis angustia.
14 *Trahe nos ad portum maris,*
Tu qui tot auxiliaris
Pietatis gratia.
15 *Dum clamarent, nec incassum,*
Ecce quidam, dicẽs assum.
Ad uestra præsidia.
16 *Stati aura datur grata,*
Et tempestas fit sedata,
Quieuerunt maria.
17 *Ex ipsius tumba manat*
Vnctionis copia
18 *Quæ infirmos oẽs sanat*
Per eius suffragia.
19 *Nos, qui sumus in mũdo*
Vitiorum in profundo
Iam passi naufragia
20 *Gloriose* Nicolae
Ad salutis portum trahe,
Vbi pax & gloria.
21 *Ipsam nobis unctionem*
Impetres a domino
Prece pia,
22 *Quæ sanauit læsionem*
Multorum peccaminum
In Maria.
23 *Huius festũ celebrantes.*
Gaudeant per secula.
24 *Et coronet eos Christus*
Post uitæ curricula Amen.

lum hic recēset author,ut ea ad mysticum deinde sensum applicet,petitioniq; nostræ congruenter adaptet.Primum de nautis, qui oborta tempestate inuocantes beati Nicolai opem, a periculo mortis imminentis sunt eius auxilio liberati.Ita in decimonono uersu nos qui hoc in mundo uersamur uitiorum procellis obruti,petimus beati Nicolai ductu ad æternæ portum salutis pertingere. Secūdum in decimoseptimo uersu innuitur miraculum, de emanatione olei ex tūba beati Nicolai. Haud aliter in uicesimo primo uersu petimus unctionem spiritualem & sancti spiritus gratiā nobis a Deo beati Nicolai precibus impetrari,qua animi nostri ulcera, uulneraq; inuncta curētur. Et ita utraq; petitio fidelis populi hic facta, apta proportione respondet duobus illis miraculis ante memoratis.

21 In uicesimoprimo uersu.Impetres a domino.Hoc loco non impetret,ut nonnulli habent libri legendum est, sed impetres. ut continuatus sit sermo deprecatorius ad sanctum Nicolaum, & ad eum dirigatur oratio,sicut in præcedente uersu per secundæ personæ uerbum directus est. ita in uicesimosecūdo uersu non legendum est relatiuum qui,in masculino genere,sed in fœminino quæ, ut referatur ad præcedens nomen unctionem. Quamuis enim qui pronomen ad antecedens domino posset referri, non tamen tantæ significantiæ est oratio, neq; adeo accommodata præcedenti sententiæ, sicut cum sit hoc loco relatio ad unctionem.

22 In uicesimosecundo uersu.Multorum peccaminum in Maria.Id de beata Maria Magdalena intelligendum cuius multa peccata sanauit unctio diuinæ gratiæ, cum a cœlesti medico dictum est de ea.Dimissa sunt illi peccata multa,quoniam dilexit multum.Et iterum ad eam.remittuntur tibi peccata tua. Lucæ.7.

De conceptione beatæ Mariæ.

1 *Dies iste celebretur,*
In quo pie recensetur
Conceptio Mariæ.
2 *Virgo mater generatur*
Concipitur & creatur
Dulcis uena ueniæ.

Hæc prosa rythmicæ seruat mensuræ legem queādmodū illa de sancto Andrea. Exultemus & lætemur. Non tn̄ semper tres complectitur singulis uersibus rythmicas clausulas,

ſed aliqñ quinq;,& nonnunquā etiam ſeptem. Quotquot tñ fuerint, omnes inter ſe ſeruāt in ſimili cadentia terminali conformitatem præter poſtremā, quæ rñdet in hmōi conſonantia poſtremæ clauſulæ ꝓximi uerſus.

In ea extollitur præclaris laudibus īmaculata beatę uirginis Marię conceptio, copioſaq; cōmemorantur beneficia quę per illā humano generi ſunt indulta. Tantæ itidem & tam ſingularis uirginis multiplex prædicatur dignitas ac præcellentia, ad quam toto ſtudio inuocandam fidelis populus impenſius incitatur.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Virgo mater generatur. Ex primo uerſu repetatur præpoſitio cum ſuo caſu. ſ. in quo. ut hic habeatur ſenſus. in quo itidem die, uirgo mater generatur. & in quo etiam concipitur & creatur dulcis uena ueniæ. Sic. n. aptior erit cohærentia ſecūdi uerſus ad primū, accommodatiorq; ſententia.

3 In tertio uerſu. Adæ uetus exilium. Per conceptionem Marię, Adæ uetus exilium habuit remedium, qm̄ per ipſam finitum eſt hoc triſte exilium, & reditus in cœli patriam conceſſus. Per eādem quoq; opprobriū ſancti Ioachim patris Mariæ uirginis habuit remediū, qm̄ per illam ablata eſt ab eo thori coniuga-

3 *Adæ uetus exilium,*
Et Ioachim opprobrium:
Hinc habent remedia.

4 *Hoc ꝓphetæ præuiderunt,*
Patriarchæ præſenſerunt,
Inſpirante gratia.

5 *Virga prolem conceptura,*
Stella ſolem paritura:
Hodie concipitur.

6 *Flos de uirga proceſſurus,*
Sol de ſtella naſciturus:
Chriſtus intelligitur.

7 *O quàm fœlix et p̄clara,*
Nobis grata, Deo *chara,*
Fuit hæc conceptio.

8 *Terminatur miſeria:*
Datur miſericordia,
Luctus cedit gaudio.

9 *Noua mater nouā prolem.*
Noua ſtella nouum ſolem:
Noua profert gratia.

10 *Genitorem genitura.*
Creatorem creatura.
Patrem parit filia.

11 O *mirandam nouitatem,*
Nouam quoq; dignitatem.
Ditat matris caſtitatem
Filii conceptio.

21 *Gaude uirgo gratioſa,*
Virga flore ſpecioſa,
Mater prole generoſa,
Vere plena gaudio.

13 *Quod præceſsit in figura,*
Nube latet ſub obſcura,
Hoc declarat genitura
Pie matris. uirgo pura
Pariendi uertit iura,
Fuſa, mirante natura,
Deitatis pluuia.

14 *Triste fuit in Eua ue.*
Sed ex Eua format aue.
Versa uice, sed non praue,
Intus ferens in conclaue
Verbum bonum & suaue
Nobis mater uirgo faue,
Tua frui gratia
15 *Omnis homo sine mora*
Laude plena soluens ora:
Istam colas, ipsam ora
Omni die, omni hora.
Sit mēs supplex, uox sonora,
Sic supplica, sic implora
Huius patrocinia.
16 *Tu spes certa miserorum,*
Vere mater orphanorum,
Tu leuamen oppressorum,
Medicamen infirmorum,
Omnibus es omnia.
17 *Te rogamus uoto pari*
Laude digna singulari,
Vt errantes in hoc mari
Nos in portu salutari
Tua sistat gratia.
Amen.

lis sterilitas, quæ prius illi munera in templo offerēti a pontifice fuerat improperata & exprobrata.

4 In quarto uersu. Hoc prophetæ præuiderunt. Hāc sacrosanctæ uirginis conceptionē præuiderunt & prædixerunt prophetæ, ut Esaias. Egredietur (inquit) uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascēdet, & requiescet sup eum spūs domini. Eandem quoq; præsenserunt patriarchę. Abrahā, Isaac & Iacob, qm̄ per eam Christū ex sua stirpe & progenie oriturū, in spiritu præcognouerūt. *Esa. 11.*

9 In nono uersu. Noua mater nouam prolem. Noua mater, qm̄ non humano cōsortio sed spiritu sancto fœcunda. Noua insuper, qm̄ in conceptu & partu filii uirgo īmaculata pmāsit, atq; post partum perpetuo uirginitatis honore decorata refulget. Denique noua mater & singularis. qm̄ filium suum sine dolore peperit. Noua etiam est proles, qm̄ matris suæ integritatem uirginalem non abstulit, sed adauxit. Noua rursum proles, qm̄ de cœlo, angelo nunciante suscepta. Deniq; noua proles, nam æterna & tpalis, immensa & corporis angustia clausa, incircūscripta & circunscripta, impaßibilis & paßioni obnoxia, Deus & homo. Quā o admirandam nouitatem & nouam partus cōditionem aperuit Esaias cum inquit. Propterea dabit dominus ipse uobis signum. Ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel. Et Hieremias, cum dixit. Nouum faciet dominus super terram, mulier circundabit uirum. *Esa. 7.* *Hiere. 31*

11 In undecimo uersu. Ditat matris castitatem. Honoratior

enim & glorioſior eſt uirginitas fœcunditati coniuncta. quàm quæ ſine prole eſt domino conſecrata, quia rarior & mirabilior. Hæc enim, multis eſt uirginibus cōmunis. illa uero ſolius matris domini eſt propria. Hæc item naturæ metas non tranſcendit. illa uero, ſupra naturā eſt. Quocirca conceptio filii Dei reddidit maternam integritatem longe digniorem & ſacratiorem, quàm ante fuerat. Cæterum potius hic ditat, quàm dicat (ut aliqui habent libri) eſt legendum. nam ſic ſignificantior atq; quadrantior eſt ſententia, & laus beatæ uirginis Mariæ cumulatior.

Iudic. 6. 13 In decimotertio uerſu. Quod præceſsit in figura. Vellus Gedeonis cœleſti rore perfuſum, tota reliqua terra manente arida, figura fuit admirandæ illius conceptionis, qua uirgo Maria imbræ ſancti ſpiritus irrigata, & pluuia deitatis irrorata, concepit filium Dei ſupra legem & iura naturæ. Porro hic uerſus itidem & ſequens, paulo aliter hic cōtextus eſt, quàm habeant uulgati codices. Nā difficile admodum eſt & operoſum, ex ipſis ita ut habent libri (qm̄ inemendati ſunt quantum coniecto) diſpoſitis integrum aliquem ſenſum elicere. Quare opus fuit utrunq; iſtorum uerſuū paucis mutatis, ad aliquā aptam ſnīam cōuertere.

14 In decimoquarto uerſu. Sed ex Eua format aue. Angelus (inquit) Gabriel deferens in cubiculum ſacratæ Deo uirginis, hoc uerbum bonum & ſuaue. Aue gratia plena, dominus tecum, cōmutauit nomen Euæ quod doloris eſt & luctus, in nomen aue quod eſt ſalutis & gaudii. Conuerſis enim & oppoſito ſumptis ordine ſcribūtur elementis hæ duæ dictiones. Eua & aue. Et reſpondet huius uerſus ſententia, illi uerſui hymni. Aue maris ſtella. ſecundo loco occurrenti. Sumens illud aue Gabrielis ore, funda nos in pace, mutans nomen Euæ.

16 In decimoſexto uerſu. Omnibus es omnia. Illud dictū ſuptū uidetur ex beato Bernardo, qui conſimilem de beata uirgine Maria habet ſnīam in quodā ſermone, ubi ait. Quid ad Mariam trepidet humana fragilitas? nihil auſterum in ea, nihil terribile, tota ſuauis eſt, omnibus offerēs lac & lanam. Reuolue diligentius euangelicæ hiſtoriæ ſeriem uniuerſam, & ſiquid forte increpatorium, ſiquid durum, ſiquod deniq; ſignum uel tenuis indignationis oc-

currerit in Maria, de cætero suspectam habeas & accedere uerearis. Qd' si ut uere sunt, plena magis omnia pietatis & gratiæ, plena mansuetudinis & misericordiæ, quæ ad eā pertinent inueneris, age gratias eis qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectū. Deniq; omnibus oia facta est, sapientibus & insipientibus copiosissima charitate debitriem se fecit. Oibus misericordiæ sinum aperit, ut de plenitudine eius accipiant uniuersi, captiuus redemptionē, æger curationē tristis consolationē, pctor ueniā, iustus gratiā, angelus lętitiā, deniq; tota trinitas gl'iā, filii psona carnis humanæ substātiam, ut non sit q se abscōdat a calore eius. Hęc Bernar.

De sancta Virgine Genouefa, prosa.

1 *Genouefe solennitas,*
Solenne parit gaudiū.
2 *Cordis erumpat puritas,*
In laudis sacrificium.
3 *Felix ortus infantulæ*
Teste Germano præsule.
4 *Quod præuidit in spiritu,*
Rerum probatur exitu.
5 *Hic ad pectus uirgineum*
Pro pudoris signaculo.
6 *Nūmum suspendit æneum,*
Insignem crucis titulo.
7 *Genouefam, diuinitus*
Oblato dotat munere.
8 *In templum sancti spiritus,*
Sub Christi dicans fœdere.
9 *Insontem manu feriens,*
Mater priuatur lumine.
10 *Matri uirgo compatiens,*
Lucis dat usum pristinæ
11 *Genouefa magnanimis*
Carnem frangit ieiunio,
Terramq; rigans lachrymis,
Iugi gaudet martyrio,
12 *Cœlesti duce præuio,*
Cœlos lustrat & tartara.

Hæc prosa rythmicam habet sonoritatem fere uniformem, quādoqdem unaquæq; clausularum, octo complectitur syllabas, quarum penultima est breuis, consimilemq; seruat desinentiam aut ad proximam clausulam, aut ad eam quæ tertio ponitur loco. ut sępenumero quatuor clausularum continenter se cōsequentium, prima tertię respondeat in simili exitu syllabarum, & scda quartæ, fiatq; crebro grata illa uocalitatis alternatio.

Author eius. Adam de sancto Victore, complectēs in ipsa exortum, uitæ, progressum & sanctitatem singularem sacratissimę uirginis Genouefę, necnon & frequentia miracula quæ dominus per ipsam & in uita eius & post mortē operari dignatus est. Horum autē exacta notio, diffusaq; enarratio ex uita eiusdem sacrę uirgi

nis est exposcenda. & hic tantū breuib⁹ annotare satis erit quæ ad præsentis literę faciunt intelligentiam, quæ compendiaria annotatio huic loco sufficere putari debet.

3 ANNOTATIONES. In tertio uersu. Fœlix ortus infantulæ. Nata fuit ipsa uirgo Genouefa apud Nanethodoꝝ, pagū, urbi Parisioꝝ ad sextum lapidem, uicinum. Ad quem cum semel orandi gratia sanctus Germanus Antisiodorensis episcopus se contulisset, occurrente illi honoris gratia populi multitudine, & Genouefa cū cæteris affuit. Quā ītuitus Germanus, & spiritu sancto reuelāte cognoscens esse uas electionis, eam a Deo electā sponsam ipsi populo cōtestatus est & mira sanctitate adhuc admirabilē futurā, qua multi ad dn̄m cōuertendi sint. Deinde ipsam ad uirginalē suam puritatem dn̄o consecrandā exhortatus ut sponsa sit altissimi. nūmum æreum cruce insignitū & Dei nutu inuentū ibidē atq̧ è terra sublatū suspendit ad collū eius, in signū desponsationis cū Christo, admonēs ꝙ neq̧ annulis post hac ornaret digitos, neq̧ collū monilibus. ne terrenū uideretur q̄rere sponsum, quę iam cœlesti est cōiuncta. Et hæc sententia, sequentibus uersibus latius explicatur.

9 In nono uersu. Insontē manu feriēs. Cū mater sacrę uirginis Genouefę semel in die solenni, tēplum esset peritura ad audiendū diuinū offm̄, & Genouefam reclamantē domi manere pręciperet, ipsa in iram concitata, ꝙ cōtradiceret filia p̄cepto materno, alapā illi incussit, & ꝓtinus oculoꝝ lumen amisit. sicq̧ fere per biēniū irā Dei ꝑpressa, tan-

Ciuesq; precium studio,
Seruat a gente barbara.

13 *Diuino diu munere,*
Sitim leuat artificum.
Contractum casu miseræ
Matri resignat unicum.

14 *Ad primā p̄cem uirginis,*
Contremiscunt dæmonia.
Pax datur energuminis,
Spes ægris, reis uenia.

15 *In eius manu, cærei.*
Reaccenduntur cœlitus:
Per hanc, insignis aluei
Redit amnis coercitus.

16 *Ignem sacrū refrigerat,*
Post mortem uiuens meritis.
17 *Quæ prius in se uicerat,*
Aestus interni fomitis.

18 *Morti, morbis, dæmonib⁹,*
Et elementis imperat.
19 *Sic Genouefa, precibus*
Naturæ leges superat

20 *Operatur in paruulis,*
Christi uirtus magnalia.
21 *Christo pro tot miraculis,*
La⁹ frequēs, iugis gl'ia. amē.

dem precibus filiæ suæ integrũ uidendi usum recupauit.
11 In undecimo uersu. Carnẽ frangit ieiunio. Queadmodum testantur authores ꝓbati & graues, a decimoquinto ætatis suæ anno usq; ad qnquagesimum, huic sacrę uirginis esca erat panis hordeaceus & faba, quã post duas aut tres hebdomadas in olla aquæ cõmiscens mãducabat. A die dñico usq; in qntam feriã plerũq; ꝓtraxit ieiuniũ, & a qnta feria rursum in diem dñicum. Vinũ & qcqd inebriat, nunq̃ potauit. Post qnquagesimũ uero annũ suadentibus epis ipsa obtẽperans, piscem & lac cũ pane hordeaceo comedere cœpit, & ita uitam suã ad octogesimũ usq; ætatis annũ & amplius ꝓduxit, asiduo ieiunio carnẽ suã emacerans, & ita iuge sustinẽs martyriũ. Non. n. in sola effusione sanguinis ꝓ Christo, martyriũ consistere putari debet, sed teste Bernar. ẽt in asidua castigatiõe corporis & redactione in seruitutẽ spũs. Prẹterea huic sacratę uirgini familiare fuit & quotidianũ, in suis orõnibus lachrymas uberes ꝓfundere ex ardentissimo cordis in Deũ affectu ꝓdeuntes. Vnde cum. s. Germanus (cuius paulo ante facta est mẽtio) rursum Parisios aduentaret, & multos de. s. Genouefa sinistre loquentes audiret (deridet. n. sępius iusti simplicitas) ad eius domũ ꝓfectus, terrã lachrymis pię uirginis irrigatã obloquẽtibꝰ ondit, & ita obstruxit ora loquẽtiũ iniq. Bernar. Iacob. 12. Psal. 62.
12 In duodecimo uersu. Cęlesti duce prẹuio. Cũ parẽtibus suis in xpo pie defunctis sacra uirgo in urbẽ Parisiẽsem habitatura se trãstulisset, subito tãta paralysis infirmitate detẽta est, ut corpus eius laxatis undiq; artubus solutisq; cõpagibus, totos tres dies iaceret exanime. At cũ denuo esset sanitatẽ assecuta, referebat se in spũ ab angelo fuisse deductã in gloriam sanctoꝝ ac suppliciũ impioꝝ, ac deinceps secreta conscientiaꝝ in non modicã admirationem cœpit reuelare, ꝓphetięq; spiritu pollere. Insup cũ Attila rex Hunnoꝝ totam Galliã deuastaret, urbemq; Parisioꝝ obsidione premeret, minitãs se illam ferro igniq; dirutuꝝ nisi deditionẽ faceret, sacra uirgo Genouefa post asiduas ꝑces & uigilias ciues Parisienses bono aĩo debere esse dixit. futuꝝ. n. q̃ hostis nullũ urbi nocumentũ esset illaturus. Qđ & factũ est. Nã soluta obsidione, reque ĩfecta Hũni cũ suo rege abierunt, Deo ꝑcibus Genouefæ ita urbẽ ꝓtegente.

13 In.xiij.uerfu.Diuino diu munere. Cũ in honore fanctiffimi patris Dionyfij (ad quẽ fingulari deuotiõe afficiebatur)pia uirgo Genouefa ꝓcuraret in eo loco ubi facri eius cineres primũ erant recõditi, bafilicã cõftrui,ac operariis potus deficeret.accipiens ipfa dolium uacuũ fecefsit in locum fecretũ,& cũ lachrymis dñm orauit ut inftanti neceffitati fuccurreret.Deinde ab oratione furgẽs,ipfum uas figno crucis fignauit,qđ ftatim ufq; ad os impletũ eft potu, & ufq; ad confummationẽ opis, opariis abunde potũ adminiftrauit. Rurfum cũ matronę cuiufdã filius ętatis annoꝶ quatuor in puteum cecidiffet, & poft tres horas inde mortuus extractus (matre in lachrymas & eiulatũ ꝓrumpente(.s.Genouefæ fuiffet oblatus,ad orationẽ cõfugiẽs, pallio fuo fup corpus mortuũ extento,pueꝶ uiuum continuo matri reddidit. Alium itidẽ unicum matris filiũ contractũ oĩno & diffolutum ex lapfu p̃cipiti : fufa ad Deum oratione,matri fuæ reftituit incolumẽ, quod poftremum miraculum,litera ipfa potius uidetur infinuare.

15 In.xv.uerfu In eius manu cęrei.Quadã nocte fabbati circa gallicantũ, egreffa eft fcã uirgo Genouefa ad ecclefiã beati Dionyfii. Cęreus aũt q ante ferebatur (ꝓcurante id dęmone)extinctus eft. ob qđ turbatis uirginibus quę cũ ea erant ob horrorẽ noctis, ipfa cæreũ fibi dari præcipit. Quẽ ut manu tenuit, ꝓtinus angelico minifterio illuminatus eft.Eodem ẽt tpe cum in ecclefia diu ꝓftrata in oratione,demũ furgeret,cęreus eius nullo admoto igne, diuino nutu accenfus in manu eius . De quo & plures infirmi poftmodũ particulã auferentes cũ firma fide, fanati funt. Adhæc cũ fequana fluuius Parifios alluens & apud authores nominatifsimos, alueo fuo egreffus p agros ftagnaret exũdaretq; licentius,ꝓcibus.s.uirginis Genouefę in fuũ alueũ rurfum fe coercuit, & aquas fuas ripis ut cõftitutis limitibus cõtinuit,ne agricolis diutius id ĩferret difpendiũ ac nocumentũ,qđ reftagnatio folet ingerere. Alii idẽ miraculũ ita referũt. Cum quodã tpe flumen Sequanæ ultra modũ intumefceret,& iuxta facellũ uirginũ (qđ ꝓpe tẽplũ fancti Ioannis baptiftæ uirgo Genouefa cõftruxerat) ad mediũ ufq; ædificij fluctus ptingeret lectus in quo fancta uirgo decefferat hac uita,qui ibidẽ feruabatur:flumi-

ni supnatans aquis cõtinue descẽdentibus atq; discedentibus, ab illis intactus est inuentus. Fuitq; lecti illius ad ad aquas contactus tantæ uirtutis, ut continuo resederint aquæ, suumq; tumorem reliquerint,

16 In decimosexto uersu. Ignem sacrum refrigerat. longo post fœlicem sacræ uirginis obdormitionem tempore, diuina ultione morbus igneus (quem medici ignem sacrum appellant) hominum membra absumpsit, quæ miseri exhibuerant ad seruiendum iniustitię & iniquitati. Aegrotis autem multorum suffragia sanctorum implorantibus nec impetrantibus opem, recordatus est uenerandus Parisiorum antistes Stephanus, quod beata uirgo Genouefa urbem Parisiensem a multis olim periculis liberauit, & ad eius patrocinium esse confugiendum ratus, solennem instituit supplicationem, in qua sacræ reliquiæ sanctissimæ uirginis in monte æditiore, temploque ab ea denominato repositæ cum magna ueneratione deferrerentur ad sacram ædem beatæ Mariæ uirginis. Cumque frequente populi comitatu delatum esset sanctæ Genouefæ feretrum in templum sanctæ dei genitricis, cõtinuo ad contactum feretri omnes eo correpti morbo sanati sunt, In cuius rei, miraculique memoriam, templum sanctæ Genouefæ constructum est iuxta basilicam gloriosæ Virginis Mariæ, ab ardore illius sacri ignis nuncupatum. Et quotannis dies festus agitur in commemorationem tanti beneficij, quod á curatione ardentium nomen desumpsit. Neque in hac solum angustia, sancta uirgo Genouefa subsidium Parisiẽsibus implorata attulisse credenda est, sed & in aliis permultis ut merito tanquam Parisiorum patrona habeatur ac colatur. Vnde & nostra tempestate quoties aut nimia siccitas arefacit terram ac fructus eius, aut nimius humor pluuiæ madefacit plus æquo terram atque supfunditur, aut horridus bellorum ingruit furor, solent cum mira deuotione, totiusque populi concursu deferri in solenni supplicatione ipsius sacræ uirginis reliquiæ, sanctique cineres, & quæ expetuntur beneficia, a domino impetrari.

De sancto Vincentio.

1 *Ecce dies præoptata,*
Dies fœlix, dies grata,

Hæc prosa rythmicæ orationis tenet mensuram, sed in di-

uersis uersibus uariam. In aliquibus enim singulæ clausulæ præter ultimam octo sunt syllabarum, & penultimam habent longam. In aliis uero septem syllabarum, & penultimam tenent breuem. Occurrent & nonnulli uersus, complexi in singulis suarum clausularum ante postremam, undecim syllabas, in ultima uero nunc quatuor syllabas, ut in nono & decimo uersu. nunc uero septem, ut in decimo tertio & decimoquarto. Demũ sunt alii in singulis suis clausulis nouissimam præcedentibus, comprehendentes decem syllabas, in ultima uero, octo, ut decimusnonus & uicesimus. Interdum uero singulæ eiusdem uersus clausulæ citra extremam, cõsonantiam seruant medii ad suũ finem. ut in. 24. uersu.

Author eius, Adam de sancto Victore. Continet autem hęc sacrum beati Vincentii pro Christo agonem, uincula, carcerem, eculeum, craticulam, & fragmẽta testea. quibus omnibus superatis, fœlix martyr cum insigni triumpho cœlos introiit. Quinimmo & exanimis ipsius sancti corporis de sæuo tyranno & in terra & mari uictoriam, etiã commemorat. Verum hæc ex sacra uitæ ipsis historia satis uulgata, facile perspici possunt, neq; sunt hic repetenda.

4 ANNOTATIONES. In

Dies digna gaudio.

2 *Nos hanc diem ueneremur,*
Et pugnantem admiremur
Christum in Vincentio.

3 *Ortu, fide, sanctitate,*
Sensu, uerbo, dignitate,
Clarus, & officio.

4 *Hic arcem diaconi,*
Sub patris Valerii
Regebat imperio.

5 *Linguæ præsul impeditæ*
Deo uacat, & Leuitæ
Verbi dat officia.

6 *Cuius linguam sermo rectus,*
Duplex quoque, simplex pectus,
Exornat scientia.

7 *Dumq; fidem docet sanã*
Plebem Cæsaraugustanam
Comitante gratia

8 *Sæuit in ecclesiam*
Zelans idolatriam
Præsidis inuidia.

9 *Post auditam fidei constantiam*
Iubet ambos pertrahi Valentiam
Sub catenis.

10 *Nec iuueni parcitur egregio,*
Nec ætas attenditur ab impio
Sancti senis.

11 *Fessos ex itinere,*
Pressos ferri pondere,
Tetro claudit carcere,
Negans uictualia.

12 *Sic pro poſſe nocuit,*
Nec pro uoto potuit.
Quia ſuos aluit.
Chriſti prouidentia.
13 *Seniorem relegat exilio,*
Iuniorē reſeruat ſupplicio
Præſes acerbiori.
14 *Equuleum perpeſſus & ungulam*
Vincentius, conſcendit craticulam
Spiritu fortiori.
15 *Dū torretur, nō terretur,*
Chriſtū magis confitetur,
Nec tyrranum reueretur
In eius præſentia.
16 *Ardet uultus inhumanus,*
Hæret lingua, tremit manus.
Nec ſe capit Datianus
Præ cordis inſania.
17 *Inde ſpeclu martyr retraditur*
Et teſtulis fixus illiditur.
Multa tamē hic luce fruit,
Ab angelis uiſitatus.
18 *In lectulo tandem repoſitus,*
Ad ſuperos trāſit emeritus
Sicq; ſuo triumphans ſpiritus
Eſt principi præſentatus.
19 *Non communi ſinit iure*
Virum tradi ſepulturæ:
Legi ſimul & naturæ
Vim facit malitia.
20 *In defunctum iudex ſæuit,*

quarto uerſu. Hic arcem draconi. Arcem, culmen, dignitatē, apicem. Nam beatus Vincentius iā ſacris erat initiatus. & diaconatus ordinem adeptus ſub ſancto Valerio epiſcopo & patre ſuo ſpirituali, in cuius comitatu & famulatu miniſterium rei eccleſiaſticæ impendebat. Hinc leuita cognominatur Vincentius, quoniam ueteris teſtamenti Leuitis & de ſtirpe Leui exortis, in cultus diuini officio conformabatur. Et certe non carne ſed ſpiritu leuita fuit, qui (ut illi) miniſterio tabernaculi & altaris erat addictus.

8 In octauo uerſu. Duplex quoque ſimplex pectus. Duplex in beato Vincentio ſcientia fuit, uitæ actiuæ ſcientia, pariter & contemplatiuæ. Nouit enim & ea q̄ uitæ actiuæ erant pariter & exercuit. docens populum aſſidua prædicatione & ſacrarum rerū inſtitutione, necnō adminiſtratione ſacramentorum eundem illuminās. Nouit item & ea quæ uitæ contemplatiuæ erant munera & peregit, ab actione in cōtemplationem diuinorum ſe re uocās, & per orationis ſtudium atque lectionis ad tranquillam Dei in ſecretis animi penetralibus ſpeculationem ſe erigens. Hinc de illo ſancta canit eccleſia. Sanctus Vincentius a pueritia ſtudiis literarum traditus, ſuperna ſibi prouidente clemen-

tia, gemina scientia efficacissime claruit Hæc autem duplex scientia ornauit eius simplex pectus. id est non subdolum neque dolosum. quomodo & Iob dicitur uir simplex & rectus, ac timens deum. Et apostoli a domino iubentur esse simplices sicut columbæ.

Iob.1. Matt.10

9 In nono uersu Plebem Cæsaraugustanā. Cæsaraugusta urbs est Hispaniæ Taraconensis, in qua sanctus Valerius episcopū gerebat, & Vincentius diaconū. Inde adiectiuum formatur Cæsaraugustanus, nomē patrium. Sic & Valētia hoc loco propriū est urbis nomen. Nam appellatiuum & commune significat ualitudinem. sicut eius oppositū inualentia, inualitudinem.

13 In decimotertio uersu. Negans uictualia. Victualia dicuntur ea quæ ad uictum pertinent atque alimoniam, & tam cibum quam potum comprehendunt. Ambrosius de apibus. Cernas omnes certare de munere, alias inuigilare quærendo uictualia, alias solicitam castris adhibere custodiam.

Hinc defuncto laus accreuit.
Nam quo uesci consueuit,
Reformidat bestia.

21 *En cadauer inhumatum*
Coruus seruet illibatum,
Sicq; sua sceleratum
Frustratur intentio.

22 *At prophanus Datianus*
Quod cōsumi nequit humi
Vult abscōdi sub profundo
Gurgitis silentio.

23 *Nec tenetur a molari,*
Nec celari potest mari.
Quem nūc laude singulari
Venerari uoto pari
Satagit ecclesia.

24 *Vstulatū corpus igne,*
Terra, mari fit insigne.
Nobis Iesu da benigne,
Vt cum sanctis te cōdigne
Laudemus in patria. Amē.

14 In decimoquarto uersu. Sic pro posse nocuit. Vix apud authores præpositio uerbo infinitiuo, accusatiui casus aut ablatiui locum teneti, adiuncta repetitur. apud quos triuialis & inconcinna censeretur hæc oratio, secundum posse meum, uel pro posse meo id feci. Excusandus tamen & uenia dignandus est author, quoniam propter certum numerum syllabarū in ea clausula constringendum, nō pro uiribus aut pro uirili, aut alio consimili modo elegāti id dicere potuit.

17 In decimoseptimo uersu Et testulis fixus illuditur. Hic potius illiditur per i in secunda syllaba, quam illuditur

per u(ut aliqui habēt libri)eſt legendum. quoniā accommodatior eſt & congruentior propoſito ſententia. Non enim tum illuſus eſt,aut irriſionibus uerbiſque inſultatoriis impetitus Vincentius, ſed illiſus fragmentis teſtarum in pauimento carceris conſtratarum legitur.

20 In uiceſimo uerſu. Ad ſuperos tranſit emeritus. Dicitur miles emeritus,qui iam militia perſunctus eſt, & propter ingraueſcentem ætatem a militiæ laboribus abſolutus uacationem habet Claudianus. Ducunt emeritos ad paſcua nota iugales Ita beatus Vincentius peracto duro certamine martyrii,in quo ad mortem uſque deſudauit,iam defunctus ea militia,cœlos triumphans conſcendit.

22 In uiceſimoſecundo uerſu. Nam quo ueſci conſueuit. Coruus enim paſci cadaueribus ſolet,nunc autem diuino nutu factus eſt cuſtos ſacri corporis emortui. neque ſolū illud non contigit, ſed inſuper ne ab aliis feris tangeretur prohibuit.ut olim legitur coruus animal ingluuiei, deditum,detuliſſe ad Heliam prophetam panem & carnes. Porro hic per diæreſim conſueuit quadriſyllabum uerbum legi debet,ut ea clauſula octo ſit ſyllabarum. 3.Reg.17

23 In uiceſimotertio uerſu. Fruſtratur intentio. Fruſtratur uerbum deponens, hic actiuam habet ſignificationem. Nam accuſatiuum habet ſibi adiunctum, tantundemque ualet atque fraudat,fallit,ſiue eludit. Plautus. Neſcio quis præſtigiator hanc fruſtratur mulierem. Cum enim paſſiuam habet ſignificantiam, potius ablatiuo iungitur. ut ſceleratus præſes ſua intentione fruſtratus eſt. Sed hæc ſtatim nota.

26 In uiceſimoſexto uerſu. Vſtulatum corpus igne. Vſtulare,comburere,cōcremare, ab uro quod ſupinum habet uſtum deducitur. Pacuius. Cādenti ferro crines uſtulare. Inde participiū uſtulatus, id eſt ambuſtus & exuſtus. Liuius. Pauci ſemiuſtulati uenere in poteſtatem.

In conuerſione Pauli.

1 *COrde, uoce pulſa cœlos,*
Triūphale pange melos
Gentium eccleſia.
2 *Paulus doctor gentium*

Hæc proſa conſimilem præcedenti habet compoſitionem rythmicam, ſed nō adeo uariā. Semper enim hic ſinguli uerſus, tres complectuntuur clauſulas

rythmicas,quarum poſtrema ſeptem ubiq; clauditur ſyllabis. Præcedentes uero clauſulæ modo ſeptem complentur ſyllabis, ut in ſecūdo uerſu.modo octo, ut in primo.modo decem,ut in quarto uerſu.

Author eius: Adam de ſancto Victore. Deſcribit autem admirandum beati Pauli ad Chriſtū conuerſionem, in Actis apoſtolorum nono capitulo explicatam.ſolicitudinem quoque eiuſdem & diligentiam prædicandi euangelium, quæ ex epiſtolis eius & hiſtoria ſacra Actuū apoſtolicorum etiam liquido perſpicitur.& denique fœlicem curſus eius conſummationem per martyrium.

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu. Hic Beniamin adoleſcens. Hæc ſententia ſumpta eſt ex prophetia ipſius Iacob, q benedicens filiis ſuis ante mortem,dixit ad Beniamin. Beniamin lupus rapax, mane comedet prædam, & ueſpere diuidet ſpolia. Qua uerba de beato Paulo intelligēda eſſe,declarat gloſſa ibidem dicens. Paulus ſignificatur, qui de Beniamin. qui in primordio fideles perſecutus,ueſpere diuiſit ſpolia, quia fidelis factus ſacra eloquia diſpēſauit.

Gene.49

5 In quinto uerſu. Hic mortis uiam arripit.Mortis uia, eſt uia illa lata quæ ducit ad perditionem. Eam arripit, quiſquis pec-

Conſummauit ſtadium
Triumphans in gloria.

3 *Hic beniamin adoleſcens,*
Lupus rapax, p̄da ueſcens,
Hoſtis eſt fidelium

4 *Mane lupus ſed ouis ueſpere.*
Poſt tenebras lucēte ſidere
Docet euangelium.

5 *Hic mortis uiam arripit,*
Quem uitæ uia corripit,
Dū Damaſcum graditur.

6 *Spirat minas,ſed iā cedit*
Sed proſtratus iam obedit,
Sed iam uinctus ducitur.

7 *Ad Ananiam mittitur,*
Lupus ad ouem trahitur,
Mens reſedit effera.

8 *Fontis ſubit ſacramentū,*
Mutat uirus in pigmētum
Vnda ſalutifera.

9 *Vas ſacratum uas diuinū*
Vas propinans dulce uinū
Doctrinalis gratiæ.

10 *Synagogas circuit,*
Chriſti fidem aſtruit
Prophetarum ſerie.

11 *Verbum crucis p̄teſtatur*
Cauſa crucis cruciatur,
Mille modis moritur,

12 *Sed perſtat uiuax hoſtia*
Et inuicta conſtantia
Omnis pœna uincitur.

13 *Segregatus docet gentes,*
Mundi uincit ſapientes
Dei ſapientia.

14 *Raptus ad cœlū tertiū,*
Videt patrem & filium.
In una ſubſtantia,

15 *Roma potens & docta Græcia*
Præbet colla, discit myste-ria,
Fides Christi proficit.
16 *Crux triumphat, Nero sæuit,*
Quo docente fides creuit,
Paulum ense conficit.
17 *Sic exutus carnis molem*
Paulus, uidet uerum solem
Patris unigenitum.
18 *Lumen Videt ilumine,*
Cuius uitemus numine
Gehennalem gemitũ. amẽ.

catum committit, & deo negle- *Ioan.14*
cto tendit ad interitum. Via ue
ro uitæ, Christus est, qui dicit
de seipso. Ego sum uia, ueritas &
uita. Nemo uenit ad patrem, nisi
per me.
6 In sexto uersu. Sed iam uin-
ctus ducitur. Non est id de uin-
culis materialibus intelligen-
dum. Nam comites eius qui ad *Actu.9.*
manus duxerunt eum. Dama-
scum quod cæcutiens esset & ꝑ
pemodum oculis captus ex ap-
paritione illi facta in uia, non
strinxerunt eum cathenis, cum
essent ei familiares & domestici:
Sed hoc accipiendum est de uinculis obedientiæ ad deũ, quibus ita fuit constrictus, ut sponte duceretur quocunque deus illum ire iuberet.

9 In nono uersu. Vas sacratum, uas diuinum. Alludit author ad uerba illa domini dicta Ananiæ de Paulo. Vade, quoniam uas electionis est mihi iste, ut portet nomẽ meũ coram gentibus, & regibus, & filijs Israel. Et certe ipse fuit *Eccle.43.* uas admirabile & opus excelsi, ornatum omni lapide pre cioso gratiarum & uirtutum.

11 In undecimo uersu. Verbum crucis protestatur. Verbũ crucis uocatur hic fides de Christo crucifixo, totius mun *1. Cor.1* di saluatore. De quo Paulus Nos autem prędicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Et eo loquendi genere utitur etiam Paulus cum ait. Verbum crucis, pereuntibus stultitia est. Ita in decimosexto uersu crux dicitur triumphare, quoniam per p̃dicationem Pauli fides de cruce Christi omniquaque dilatata, cultum idolorum & spurcitiam superstitionum eliminauit orbe ac propulsauit. At quam graues sustinuerit persecutiones Paulus & tormenta propter uerbum crucis, & quomodo in mortibus frequenter & in periculis sæpe fuerit uersatus, secunda ad Corinthios epistola cap. undecimo & duodecimo latius explicat. ubi etiam de raptu

eius in cœlum (cuius meminit uerſus decimuſquartus) fit mentio.

13 In decimotertio uerſu. Segregatus docet gentes. Id reſpondet uerbis beati Pauli, quibus ad Romanos ſcribens dicit ſe uocatum apoſtolum & ſegregatum in euãgelium Dei. Reſpondet & illi ſententiæ quę in Actis apoſtolorum ſcribitur. Miniſtrantibus (inquit) illis domino & ieiunantibus, dixit illis ſpiritus ſanctus. Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus ad quod aſſumpſi eos. Docere autem gentes dicitur, quoniam à Deo delectus fuit ad hoc miniſterium ut gentibus euangeliũ prædicaret, ſicut ipſemet Paulus de ſeipſo teſtatur ad Galatas dicens. Cum autem placuit ei qui me ſegregauit ex utero matris meæ & uocauit per gratiam ſuam, ut reuelaret filium ſuum in me, ut euangelizarem illum in gentibus. Et ita reliquæ huius ꝓſæ ſententiæ, ad locum aliquem aut Actuum Apoſtolorum, aut epiſtolarum Pauli ex quo ſumptæ ſunt reuocari debent.

Roma. 11. *Actuum. 13.* *Galat. 1.*

18 In decimooctauo uerſu. Lumen uidet in lumine. Patrẽ ſcilicet deum in filio, qui eſt lumen de lumine. ſecundum illud uerbum pſalmi ex quo hic locus ſumptus eſt. Quoniam apud te eſt fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. Vel in lumine ſpirituali & ſuperintellectuali cœleſtis gloriæ, uidet Paulus deum qui eſt uerum lumen.

Pſal. 35.

In purificatione beatæ Mariæ,

Hæc proſa compoſitionem habet rythmicam ſatis conformem. Nam fere in ſingulis uerſibus clauſulæ rythmicæ omnes, octo ſunt ſyllabarum & penultimam habent longam, præterquam in decimoquinto & decimoſexto uerſu, ubi ſingulę clauſulæ ſeptem coercentur ſyllabis & penultima breui.

Author eius. Adam de ſancto Victore. Cõmendatur in ea multifariam ſacratiſſima uirgo Maria ob dotes præcipuas & dona gratia-

1 *Lux aduenit uenerãda,*
Lux ĩ choris iubilãda
Luminoſis cordibus
2 *Huius læta lux diei,*
Feſtum refert, matris dei
Dedicandum laudibus,
3 *Vox exultet modulata.*
Mens reſultet medullata.
Ne ſit laus inutilis.
4 *Sic laus deo decantetur,*
Vt in eo collaudetur.
Mater eius nobilis.
5 *Glorioſa dignitate,*
Viſceroſa pietate,

Compum

Compunctiua nomine.
6 *Cum honore matronali,*
Cum pudore uirginali:
Nitet cœli cardine.
7 *Rubus quondam exardebat.*
Et hunc ardor non urebat:
Nec uirorem nocuit.
8 *Sic ardore spiritali,*
Non attactu coniugali:
Virgo Deum genuit.
9 *Hæc est ille fons signatus.*
Hortus clausus, fœcundatus
Virtutum seminibus
10 *Hæc est illa porta clausa:*
Quam latente Deus causa
Clauserat hominibus.
11 *Hæc est uellus trahens rorē.*
Plenus ager dans odorem
Cunctis terræ finibus
12 *Hæc est uirga ferens florē:*
Terra suum saluatorem
Germinans fidelibus.
13 *Hæc est dicta per exemplū*
Mōs, castellum, aula, templū,
Thalamus, & ciuitas.
14 *Sic eidem aliorum*
Assignatur electorum
Nominum sublimitas.
15 *Cuius preces: uitia,*
Cuius nomen: tristia,
Cuius odor: lilia,
Cuius uincunt labia,
Fauum in dulcedine.
16 *Super uinum sapida,*
Super niuem candida,
Super rosam rosida,
Super lunam lucida
Veri solis lumine.
17 *Imperatrix supernorum*

gratiarum, quibus a dño locupletata est. multis itē antiquæ legis figuris fuisse præmonstrata ostenditur, uariisq; insignita nominibus, quibus in ueteris paginæ scriptura, honorata & prædicata dinoscitur.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Lux in choris iubilāda. Chorus cum aspiratione, interdum cōuentū & multitudinem hominū significat, & ueluti coronam eoꝝ qui ad ludos cōueniunt, siue saltantium atq; canētium, nam multoꝝ uocibus & concentu constat. Hierony. Vbicūq; chorus est, ibi diuersæ uoces in unum canticum congeruntur. Quō enim diuersæ chordæ unam uocem efficiunt cantici, sic & diuersæ uoces cum simul fuerint congregatæ chorum domini efficiunt. Habetq; primā syllabam breuē. Virgilius. Vescentes, lætumq; choro Pæana canentes. Idem. Omnis quam chorus, & socii comitant ouātes. Interdum uero (ut scribit Hieronymus ad Dardanum) chorus est musicū instrumentum ex simplici pelle cū duabus cicutis æreis, quod per primam inspiratur, & per secundam uox emittitur. Quo modo accipitur in eo psalmi loco Laudate dominum in tympano & choro, laudate eū in chordis & organo Hic autem *Psal. 150.*

pro alterutro datorum significatorum sumi potest, nam in utroq; apta est sententia.

3 In tertio uersu. Mens resultet medullata. Nomine medullæ, adipem & pinguedinem spiritus affectuosumq; motum cordis in Deum, hic author insinuat. Inutilis enim est laus, ubi sola ē uocis modulatio, & mēs ipsa torpet ignaua, languet arida, nullóque affectu in Deum mouetur.

Superatrix infernorum.
Eligenda uia cæli,
Retinenda spe fideli,
Separatos a te longe,
Reuocatos a te, iunge
Tuorum collegio.
18 *Mater bōa quā rogamus,*
Nobis dona quod optamus.
Nec sic spernas peccatores,
Vt non cernas precatores
Reos sibi diffidentes
Tuos tibi confidentes
Tuo siste filio. Amen.

5 In quinto uersu. Compunctiua nomine. Quoniam nomen eius frequenter inuocatū, inducit compunctionem deuotionis cordibus humanis, sicut & nomen Iesu benedictum in secula. Qui enim sæpius id nomen uenerandū hn̄t in ore, sentiunt quendam motū cordis singularem in Deum, quē alias nō pciperēt.

7 In septimo uersu. Rubus quondam exardebat. Rubus a Moyse conspectus ut ardens & tamen illæsus, illabefactam signabat matris Dei uirginitatem. ut ante etiam dictum est in secundo libro, in explanatione antiphonæ. Rubum quem uiderat Moyses incombustum. Porro uerbum noceo fere semper datiuum secum exposcit. Interdū tamē accusatiuo iunctum inuenitur in sacris literis, ut in cantico Iudith. Dominus autem omnipotens nocuit eū. & tradidit eum in manus fœminæ, & confudit eum. Et in euangelio Lucæ. Et cum proiecisset illud dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilq; illum nocuit. Ita & hoc in loco ponitur, quod tamen nō est in imitationem trahendū.

Exod. 3. *Iudith. 16* *Lucæ. 4.*

9 In nono uersu. Hæc est ille fons signatus. Insinuatur & sacra uirgo Maria per fontem illum & hortum, de quo dicit Salomon in Canticis. Hortus cōclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus. Hortus inquam conclusus diuino præsidio & uirtutum munitionibus, ne in illum, ingressum habeant hostiles insidiæ. Fons item signatus totius trinitatis signaculo, & peculiari ipsius filij Dei sigillo.

Canti. 4.

10 In decimo uerſu. Hæc eſt illa porta clauſa. Sicut in pręcedente proſa iam dictum eſt per portam Ezechielis clauſam intelligitur intacta ſanctæ Dei matris integritas. Et illam Deus cunctis hominibus occluſit ut ſibi ſoli foret peruia, & tamen ſemper clauſa. Huius autem occluſionis cauſa, tunc quidem latuit homines. Nunc autem ipſo reuelante, & myſteriū ex rei effectu aperiente, patefacta eſt. *Ezech.44*

11 In undecimo uerſu. Hæc eſt uellus trahens rorem. Significata eſt etiam beata Dei genitrix, per uellus Gedeonis cœleſti rore irrigatum, ꝙ ſola omnium mulierum ſpiritu ſancto fœcundata, cœleſtem edidit prolem. Significata eſt & per agrum plenum fructibus, & miro fragrantem odore, de quo Iſaac benedicturus filio ſuo Iacob, ait. Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni, cui bn̄dixit dn̄s. *Iudic.6.*

12 In duodecimo uerſu. Hæc eſt uirga ferens florem. Signata fuit itidem ſacrata uirgo per uirgam Aaron, ſine terræ adminiculo floridam & fructu oneratam. Sic enim & ipſa fructum protulit ſine uiri adiutorio, toti mundo ſalutiferum. Signata fuit denique ſacroſancta Dei mater per terram illam, de qua dicit Eſaias. Rorate cœli deſuper, & nubes pluāt iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quinimmo ipſamet eſt illa terra myſtica & benedicta a domino, quæ germinauit Saluatorem. *Gene.27.* *Nume.27.* *Eſa.4 51*

13 In decimotertio uerſu. Hæc eſt dicta per exēplum. Sex nomina pręclara hoc loco exprimuntur, quibus in ſacris literis beata uirgo Maria deſignata & nuncupata eſt. Primo ſiquidem mons dicitur apud Danielem, cum in expoſitione ſomnii regis Babylonici dicit, quòd lapis exciſus de monte ſine manibus percuſsit ſtatuam & comminuit eam. Vbi per lapidem illum intelligitur Chriſtus, & per montem beata uirgo Maria, uirtutum excellentia ſublimis ac cæteros homines ſupereminens. de qua ſine humano conſortio Chriſtus eſſe natus ibidem innuitur. Secundo ipſa nominatur caſtellum potiſsimum in eo loco euāgelii Lucæ. Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum, & mulier quædam Martha nomine accepit illum in domum ſuam. Illic enim ſecūdum myſticum ſenſum nomine caſtelli intelligitur ſancta uirgo Maria, ut teſtatur Anſelmus in homilia eiuſdem euāgelii. Tertio dicitur aula Dei, quòd eam *Daniel.2* *Luca 10.*

inhabitare dignatus fit Dei filius ut fuũ tabernaculum. ut in illo uerbo pfalmi allegoricè fumpto. Adorate dominum in aula fancta eius. fiue ut alia habet tranflatio, in atrio fancto eius. Quarto nuncupatur ipfa templum domini. Quemadmodum in illo uerfu pfalmi myftice intellecto. Sufcepimus Deus mifericordiam tuã in medio templi tui. Quinto appellatur thalamus Dei. Sicut cum dicit propheta de domino noftro, quòd ipfe eft tanquam fponfus procedens de thalamo fuo. Sexto nominatur ipfa etiã ciuitas Dei. ut in illo dicto pfalmi metaphoricè accepto. Gloriofa dicta funt de te, ciuitas Dei. Et confimili modo (dicit uerfus fequens) aliorum nominum præclarorum & infignium excellens denominatio, eidem facræ uirgini afsignatur in fcriptura. quandoquidem per hæc nomina iam dicta, etiam alia quæ pafsim in facris literis occurrunt funt intelligenda.

Pfal. 28. Pfal. 47. Pfal. 18. Pfal. 86.

In annunciatione beatæ Mariæ uirginis.

Hæc profa, lege rythmica eleganter & uenuftè eft compofita. Continet enim quifque uerfuum quinque claufulas rythmicas, quamque fex fyllabarũ & penultima fyllaba breui cõpactam. Earum prima ad tertiam & fecunda ad quartã eiufdem uerfus, habet mutuum refponfum, in fimili exitu atque definentia, Quinta uero claufula unius uerfus quæ & poftrema, refpondet quintæ claufulæ & ultimæ proxime fequẽtis uerfus in confimili cadentia.

Author eius fuiffe dicitur Petrus Abaclardus, uir fua tempeftate uirtutis & doctrinæ fplendore ac gloria infignis. Et certe modulationis huius elegantia ac gratia, facile prodit eum omnifariæ eruditionis fuiffe plenif

1 *Mittit ad uirginem*
Nõ quemuis angelũ,
Sed fortitudinem
Suum archangelum
Amator hominis.

2 *Fortem expediat*
Pro nobis nuncium,
Naturæ faciat
Vt præiudicium
In partu uirginis.

3 *Naturam fuperet*
Natus rex gloriæ,
Regnet & imperet,
Et Zima fcoriæ
Tollat de medio.

4 *Superbientium*
Terat faftigia,
Colla fublimium
Calcet ui propria
Potens in prælio.

5 *Foras eiiciat*
Mundanum principem,

Secumque faciat
Matrem participem
Patris imperii.
6 *Exi qui mitteris*
Hæc dona dicere,
Reuela ueteris
Velamen literæ
Virtute nuncij.
7 *Accede, nuncia,*
Dic aue cominus.
Dic plena gratia,
Dic tecum dominus.
Et dic, ne timeas.
8 *Virgo suscipias*
Dei depositum.
In quo perficias
Casta propositum,
Et uotum teneas.
9 *Audit & suscipit*
Puella nuncium,
Credit & concipit,
Et parit filium,
Sed admirabilem.
10 *Consiliarium*
Humani generis,
Deum & hominem
Et patrem posteris,
In pace stabilem.
11 *Cuius stabilitas*
Nos reddat stabiles
Ne nos labilitas
humana labiles
Secum præcipitet.
12 *Sed dator ueniæ*
Concessa uenia,
Per matrem gratiæ
Obtenta gratia,
In nobis habitet.
13 *Natura premitur*

simum. Describitur in ea, annunciatio conceptus filii Dei ad sacrosanctam uirginem per angelum facta, quam & beatus Lucas in sui euangelii principio enarrat. Verum ibi nuda contexitur & aperta tam sacræ rei historia. Hic uero pulcherrimis depicta coloribus, metaphoricis adornata locutionib⁹ & allegoricis sententiis adumbrata, eadem luculentissime exprimitur. ut nec ueritas desit elegantia uerborum, nec elegantia ueritati, nec sententiarum copia ex diuersis sacrarum literarum locis deprompta desideretur. Oīa.n hæc affatim hic congesta cernuntur, ut sequētes annotationes patefacient.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Sed fortitudinem suum archangelum. Gabrielem archangelum hoc loco subinsinuat author nomine fortitudinis. Nam Gabriel, qui missus a Deo legitur ad Mariā uirginem, fortitudo interpretatur. ut attestatur uenerabilis Beda in homelia euangelii præsens mysterium explicantis, his uerbis. Raro legimus quòd apparentes hominibus angeli designentur ex nomine. Verum quotiensćunque id fit, ideo utique fit ut etiam nomine ipso quid ministraturi ueniant insinuēt Gabriel namque, fortitudo Dei dicitur. Et merito tali nomine præfulget, qui nasciturо in carne Deo testimonium *Lucæ 1.*

perhibet, de quo propheta in psalmo. Dominus (inquit) fortis & potens dominus potēs in prælio. Hæc ille. Et eandem ob causam in secūdo uersuum eundem angelū uocat author fortem nūcium, quem expediri & in legationem mitti postulat. Amator autem hominis, Deus dicitur & pater & filius & spiritus sanctus, cum a tota trinitate facta sit angeli ad uirginem missio. De patre enim dicit dominus noster in euangelio. Sic Deus dilexit mūdum, ut filium suum unigenitū daret. De filio uero Paulus ad Ephesios scribens ait. Ambulate in dilectione sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Idem quoq; de spiritu sancto affirmare quis addubitauerit, cum ipse peculiariter amor & charitas dicatur? quinimmo patris & filii & spiritus sancti unus & idem in homines est amor summus & immensus.

In partu uirginis.
Rex regum nascitur,
Vim cœlans numinis,
Sed rector superum.

14 *Qui nobis tribuat*
Peccati ueniam,
Reatus deleat,
Donet & patriam
In arce siderum. Amen.

Ioan. 3. *Ephe. 5.*

2 In secundo uersu. Naturæ faciat ut præiudicium. Virginis enim partus non secundum naturæ leges est ac iura, sed longe supra naturā, & diuina illa uirtute cui nihil difficile est & impossibile, tantūmodo factus. Et ergo in admirabili illo & sacratissimo partu uirgineo factum est naturæ præiudicium, quoniam illud a Deo inibi completū est, quod nunquam natura præstare potuisset.

3 In tertio uersu. Et zima scoriæ tollat de medio. Zima, fermentum dicitur. Vnde azima, quod sine fermento est. At nomine fermenti, peccatum sæpenumero in scriptura innuitur. ut apud Paulum. Expurgate uetus fermentum ut sitis noua cōspersio, sicut estis azimi. Et iterum eodem loco. Non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ neq; nequitiæ. quare & zima hic pro peccato sumitur. Scoria uero, metallorum est purgatio quasi fęx, sicut spuma quæ ex feruescente materia tollitur. Vnde Plinius. Spurcitia in omni metallo, scoria nuncupatur. Et Esaias ait. Argentum tuum uersum est in scoriam. Quoniam igitur scoria uile quiddam & abiectum est in comparatione ad id metallum cuius est excrementum siue purgamentum, re-

1. Cor. 5 *Esa. 1.*

ſte etiam hic pro impuritate & immundicia peccati accipitur. Itaque zima ſcoriæ tollit natus rex glorię, quoniam totius mundi peccata tollit, delet & abſtergit.

4 In quarto uerſu. Potens in prælio. Hac appellatione dominus noſter ſignificatur in pſalmo, cum ait. Quis eſt iſte *Pſal.* 23.
rex gloriæ? dominus fortis & potētes, dominus potens in prælio. Et ipſe quidem cōtriuit faſtigia ſiue faſtum ſuperbientium, quoniam depoſuit potens de ſede, & oculos ſuperborum humiliauit. Colla itidem ſublimium atque elatorum calcauit ui propria, & dæmonum ſcilicet & hominum, quoniam ſecūdum Eſaiæ uaticinium, omnis mons & collis humiliatus eſt in die illa aduentus ſui in carnem, & infirma mundi elegit Deus ut fortia quæque confundat. *Luca.* 1. *Pſal.* 17. *Eſa.* 40. 1. *Cor.* 1.

5 In quinto uerſu. Foras eiicias mundanum principem. *Ioan.* 14.
Nomine mundani principis intelligitur hic diabolus, qui ſæpius in ſcriptura princeps huius mundi dicitur. quòd totum genus humanum ſuæ tyrannicę ſubiecerit poteſtati, aut quòd iis qui ſecularia ſectantur deſideria principetur & tanquam dominus præſideat. Is autem per aduentum Chriſti eiectus eſt foras, quoniam dominatu in genus humanum quem ſubdolè occupauerat expulſus eſt. quemadmodum dominus noſter in euangelio futurum dixit per ſuam paſsionem, cum ait. Nunc iudiciū eſt mundi, nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Et alio in loco. Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſsidet. Si autem fortior eo ſuperueniens uicerit eum, uniuerſa arma eius auferet in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Porro imperium patris ipſius Chriſti, illud eſt de quo angelus ad ſacroſanctam uirginem ait. Et dabit ei dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Cuius quidem imperii & matrem fecit participem, ratione aſſumptæ ex ea noſtræ ſubſtantiæ. Nam & ipſa, regina mundi conſtituta eſt, cœlique & terræ domina, idem cum filio ſceptrum moderans. *Ioan.* 12. *Luca.* 11. *Luca.* 1.

6 In ſexto uerſu. Exi qui mitteris. Verba hæc ſunt populi fidelis ad archangelum Gabrielem, adhortantis eum ut cito exequatur iniunctam ſibi a Deo legationē, cœlo ſcilicet exeat & uirginem accedat. Verbum autem dicere, ibi

infinitiuum est a dico, & cum mitteris passiuo uerbo ponitur, sicut & in hoc carmine apud Ouidium Omnia nāque tuo senior te quærere misso Retulerat nato. Nestor, & ille mihi. ut sententia sit huiusmodi. O Gabriel egredere cœlis, qui mitteris ad dicendum & explicandum hæc dona supradicta, humano generi indulgenda per incarnationem filii Dei. Et melior est aptiorq́ hic sensus, quàm si quis differe legat imperatiuum uerbum & actiuum a differo, is, ut nonnulli habent libri. At uero uelamen ueteris literæ, est ueteris testamenti umbra & figura, illa occultans mysteria signis typicis quę in nouo testamento clare sunt exhibita. quare per noui testamenti gratiam, ueteris literę uelamen amotum est & ablatum. Angelus autem Gabriel annunciat sacræ uirgini gratiam & ueritatem per Iesum Christum in lege euangelica faciēdā. Et ergo uirtute nuncii, reiq́ nunciatæ, reuelasse dicitur uelamen ueteris literę.

7 In septimo uersu. Dic aue cominus. Totus hic uersus etiam fidelis populi uerba continet, quibus angelum incitat ut properè sanctam accedat uirginem, eique propinquus impendat honoratissimam hanc salutationem. Aue gratia plena, dominus tecum, conturbatæq́ uirgini modestissimæ in sermone eius, timorem omnem sustollat dicens. Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud dominum. Cominus autem aduerbium, prope significat, cum aliquid alteri est proximum. Virgilius. Pugnatur cominus armis.

Lucæ.1.

8 In octauo uersu. Virgo suscipias Dei depositū. Hæc uerba sunt angeli, quæ exhortatione fidelis populi etiam dicere habeat ad uirginem, referunturq́ similiter ad uerbū dic, in præcedente uersu positum. Vocat autem hic depositum Dei, quod Deus sacratissimæ uirgini committere & custodiēdum tradere instituit, unicum scilicet Dei filium in utero eius humanam substātiam suscepturum. In quo tamen incarnationis mysterio, ipsa perfecit propositum castitatis, & non cognoscendi uirum. nam ad hoc admirabile opus explendum, spiritu sancto fœcundata est, uotumque uirginitatis suæ Deo consecratę tenuit. Nempe ex conceptu filii Dei, neque propositum illud neque uotum uiolatum est.

9 In nono uersu. Suscipit puella nuncium. Nuncius hoc loco, & pro nunciante sumi potest & pro re annunciata. Vtrunque enim audiuit & suscepit beata uirgo, & angelũ scilicet nunciantem uenerata, & id quod nũciabatur am plexata, per hæc uerba consensum eius exprimentia. Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. In sexto uero uersu ante explicato, potius pro re nunciata sumi debere uidetur quàm pro non nunciante.

10 In decimo uersu. Consiliarium humani generis. Hæc nomina simul cum eo quod in fine pręcedentis uersus ponitur, sumpta sunt ex Esaia, ita pronunciante ortum filij Dei ex uirgine. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis & factus est principatus super humerum eius. Et uocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Hæc enim quinque pueri nomina ab Esaia expressa, hoc loco eodem ordine illi attribuuntur. Vnde admirabilis nominatur, quia simul deus & homo, quod inauditum est & mirabile in oculis nostris. Consiliarius, quia magni consilii angelus secundum septuaginta interpretes dicitur, suoq; occulto consilio genus humanum a damnatione eripuit. Dicitur & Deus fortis (loco cuius nominis author hic eum uocat deum & hominem, propter rythmi decentiam atque exigentiam) quia omnium creator est & gubernator, eiusq; potestati resistere nemo potest. Pater futuri seculi siue pater posteris deinde nominatur, qa populi sub euangelica lege regenerati, ipse salutis & spiritualis natiuitatis est author. Denique uocatur princeps pacis siue in pace stabilis, quia ipse est pax nostra qui fecit utraque unum, reconciliauitque nos deo & angelis. De quo subiungit eodem loco propheta. Multiplicabitur eius imperiũ, & pacis non erit finis. Quod & psalmus confirmat dicens. Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna.

Esa. 9.

Ephes. 2.

Esa. 9.

Psal. 71.

13 In decimotertio uersu. Natura premitur in partu uirginis. Quoniam id supra naturæ uires est & legẽ, quod uirgo pariat filium & suæ uirginitatis non patiatur detrimẽtum. Et ergo in eo partu uim & uiolentiam quodam modo passa est natura, & in secundo præsentis prosæ uersu ẽt

deus dicitur ipsi naturæ fecisse præiudicium in eodē partu. Quòd autem puer ipse qui ex uirgine nascitur, rex regum sit & dominus dominantium, rectorque superum, quatenus deus, omnino planum est nec indigens aliqua testimonii luce. Dicitur autem ipse rex, celasse uim numinis, quoniam suæ diuinitatis potestatem occultauit tegmine humanæ fragilitatis. More enim aliorum infantium uagiit, fasciis alligatus est, materna suxit ubera, & alia humanæ infirmitatis opera infantili ætati congrua ut uerus homo uere exercuit. Sub illis autem occultauit maiestatē suæ deitatis usque ad tempus illud, quo admirabili signorum splendore & uerborum simul ac operum testimonio eam mundo prodidit. Non tamen defuerūt in ipsa etiam natiuitatis hora, suæ deitatis indicia. ut uirginis partus, q solum deum decuit. angelorum ministerium, pastoribus natum Christum annunciantium. stellæ nouæ in cœlo fulgentis obsequium, quæ magos duxit ad eis incunabula. & alia plæraque.

In inuentione sanctæ crucis.

Hæc prosa rythmicæ modulationis seruat formam, quemadmodum illa de sancto sacramento eucharistiæ. Lauda Sion saluatorem.

Author eius, Adam de sancto Victore. Concelebrat autē præclaris laudibus, sanctæ crucis præconia, referens antiquæ legis figuras quibus est præsignata, & uirtutem eius in noua lege per uictoriam Cōstantini & Heraclii imperatorum ostensam. Deinde admirandam illius potestatem prædicans, fidelis populi uota & supplicationem ad illam explicat.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu. Nam in cruce triumphamus. Hic uersus in plæ

1 Laudes crucis attollamus
Nos qui crucis exultamus
Speciali gloria.
2 Nā in cruce triūphamus,
Hostem ferum superamus
Vitali uictoria.
3 Dulce melos tāgat cœlos,
Dulce lignum dulci dignū
Credimus melodia.
4 Voci uita non discordet,
Cū uox uitā non remordet
Dulcis est symphonia.
5 Serui crucis crucē laudēt,
Qui per crucē sibi gaudent
Vitæ dari munera.
6 Dicant omnes & dicant singuli
Aue salus totius seculi
Arbor salutifera.

7 *O quā fœlix quā p̄clara,*
Fuit hæc ſalutis ara,
Rubens agni ſanguine.
8 *Agni ſine macula,*
Qui mundauit ſecula
Ab antiquo crimine
9 *Hæc eſt ſcala peccatorū,*
Per quam Chriſtus rex cœ
lorum
Ad ſe traxit omnia.
10 *Forma cuius hoc oſtēdit,*
Quæ terrarum cōprehēdit
Quatuor confinia.
11 *Nō ſunt noua ſacramēta*
Nec recenter eſt inuenta
Crucis hæc religio,
12 *Iſta dulces aquas fecit.*
Per hanc ſilex aquas iecit,
Moyſi officio.
13 *Nulla ſalus eſt in domo,*
Niſi cruce munit homo
Superliminaria,
14 *Neque ſenſit gladium,*
Nec amiſit filium,
Quiſquis egit talia.
15 *Ligna legens in Sarepta.*
Spem ſalutis eſt adepta
Pauper muliercula.
16 *Sine lignis fidei,*
Nec lecythus olei
Valet, nec farinula,
17 *Roma naues uniuerſas*
In profundū uidit merſas,
Vnà cum Maxentio.
18 *Fuſi Thraces, cæſi Perſæ.*
Sed et partis dux aduerſæ
Victus ab Heraclio
19 *In ſcripturis ſub figuris*
Iſta latent, ſed iam patent

riſque libris non habetur ſed p̄termiſſus eſt, qui tamen non eſt ſuperfluus, quinimmo ad rythmi integritatem neceſſarius, ut habeat primus uerſus cui in terminali ſyllabarum deſinētia reſpondeat. alioqui aut nullus ipſi primo uerſui in exitu ſimiliq́ cadentia accommodabitur uerſus aut tres dabuntur ſe continuo conſequentes, adinuicē in fine conſonantes. quorum utrūque, rythmicæ legi repugnat. in qua ſemper duo uerſus neq; plures neque pauciores, mutuum habent, quātum ad ultimā clauſulam, reſponſum adinuicem.

4 In quarto uerſu. Dum uox uitam non remordet. Cum & labia noſtra laudant Deum pariter & opera, ſecundum regulam mandatorum eius facta, tunc uox non remordet uitam neq; uita diſcordat uoci. Verū ſi uox noſtra diuinas perſonat laudes, opera uero præceptis dei cōtraria facimus, huiuſmodi modulatio laudis eſt ingrata deo. quoniam ut ait Eccleſiaſticus, non *Ecclef.15.*
eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. & ſcimus (inquit in euange- *Ioan.9.*
lio cæcus iam illuminatus) q̄a peccatores deus non audit.

9 In nono uerſu. Hæc eſt ſcala peccatorum. Crux ſancta dicitur myſtice ſcala, peccatorum, quoniam peccatores per eam & immolationem ueri agni in ea factam cœlos conſcendunt. Et *Gene.28*

non inepte figuratur per ſcalam illam ab imo terræ ad cœli culmen extentam, quam Iacob uidit in ſomnis. cui & dominum conſpexit innixum, & angelos domini aſcendentes & deſcendentes per eam. Quod autē per illam Chriſtus ad ſe traxerit omnia, teſtatur illud uerbum eius ad Iudæos. Ego ſi exaltatus fuero a terra, omnia trahā ad meipſum. Hoc autem dixit (ut ſubiūgit euangeliſta) ſignificans qua morte eſſet moriturus. Atqui a terra exaltatus eſt Chriſtus, quā do in crucem ſublatus eſt, & de ſola huiuſmodi exaltatione ibi loquitur.

Ioan. 12.

10 In decimo uerſu. Quatuor confinia. Scilicet orientem, occidentem, meridiem, & ſeptētrionē, quatuor ipſius terrę partes. Nēpe ſi pars anterior crucis cui affixus erat dominus, occidentem reſpiciebat (ut ſecundum Chriſtianam pietatem in ipſo templorum meditullio Chriſtū crucifixum mos eſt figurare) poſterior eius pars uergebat ad orientem. manus ſiniſtra ad meridionalem plagam, & dextera ad ſeptentrionalem. Et ita quatuor extrema ipſius terræ, in ipſa crucis figura comprehenduntur. Quod ſi orientem uerſus Chriſtum crucifixum quis dixerit, aut aliam quanuis cœli partem, ſemper in figura crucis aſſignabuntur quatuor partes, totidem terræ plagis reſpondentes. Cęterum quid hoc aliud ſignabat, niſi per crucis myſterium a quatuor terræ plagis uocandos

Crucis beneficia.

20 Reges credunt, hoſtes cedunt,
Sola cruce Chriſto duce.
Vnus fugat milia.

21 Iſta ſuos fortiores
Semper facit & Victores
Morbos ſanat et lāguores,
Reprimit dæmonia.

22 Dat captiuis libertatē,
Vitæ confert nouitatem
Ad antiquam dignitatem
Crux reduxit omnia.

23 O crux lignū triūphale
Mundi uera ſalus, uale.
Inter ligna nullum tale,
Fronde, flore, germine.

24 Medicina Chriſtiana,
Salua ſanos, ægros ſana.
Quod non ualet uis humana,
Fit in tuo nomine.

25 Aſſiſtentes crucis laudē,
Conſecrator crucis audi.
Atque ſeruos tuæ crucis,
Poſt hāc uitā, ueræ lucis
Transfer ad palacia.

26 Quos tormento uis ſeruire,
Fac tormenta non ſentire.
Sed cum dies erit iræ,
Nobis confer & largire
Sempiterna gaudia. amen.

homines ad salutem & ueri dei agnitionem? Multi (inquit dominus in euangelio) ab oriente & occidente uenient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorum. Et Esaias uocationem gentium ad fidem prænuncians ait. Ecce isti de longe uenient, & ecce illi ab aquilone & mari, & isti de terra australi. Alia uero quatuor confinium terræ secundum figuram crucis ratio, in decimiquinti uersus explanatione paulo post assignabitur. *Matth. 8.* *Esa. 49.*

12 In duodecimo uersu Ista dulces aquas fecit. Per lignũ a deo Moysi ostensum & aquis Marath amarissimis immissum, unde ipsæ aquæ in dulcedinem uersæ sunt, intelligitur sancta crux cuius ignominia & acerbitas a Christo tolerata, conuersa est in dulcedinem, suauitatem, & gratiam redemptionis totius mundi. Similiter per uirgam quæ Moysi ministerio silicem percussit & inde aquas eduxit, insinuatur etiam sancta crux, quæ ex Christo petra spirituali, lancea militari transfixo aquam toti mundo salutarem effudit. *Exod. 15* *Exodi. 17.*

13 In decimotertio uersu. Nulla salus est in domo. Vterque postis & superliminaria domorum Israeliticarum aspersa sanguine agni immolati typus fuerunt & figura uiuificæ crucis, conspersæ precioso sanguine agni immaculati. Sicut enim per huiusmodi tinctionem & irrorationem sanguinis agni typici, Hebræi fuerunt liberati ab angelo percutiente primogenita Aegypti, ita uirtute Crucis salutiferæ liberamur ab insultu & incursione dæmonum. qui cum crucem domini conspexerint, non ualentes eius sustinere præsentiam, trepidi diffugiunt nocendique uires amittunt. *Exod. 12.*

5 In decimoquinto uersu Lingua legens in Sarepta. Vidua Sareptana (ad quam missus est Helias a domino ut ab ea sustentaretur) duo ligna collegisse scribitur, ut sibi & filio suo cibum decoqueret. Voci autem propheticæ obediens coxit illi primo subcineritium panem, & non est diminutum eius oleum in lecytho ampullaque olearia, nec farina in hydria per continuam alimoniæ pro tota domo sua ex illis apparitionem, quoad daret dominus pluuiam super terram, secundum uerbum Heliæ. Porro duo ligna illa collecta a uidua, sanctam crucem repræsen *3. Reg. 17*

tant,ex duabus potissimum partibus constantem. quarũ una a summo in imum secundum longitudinem fuit porrecta,altera uero ex transuerso, a dextro in sinistrum extẽta. Et secundum illas in cruce domini congruenter sumũtur quatuor differentiæ positionum ipsius mundi, quæ per quatuor confinia in decimo uersu expressa possent ẽt intelligi, scilicet sursum & deorsum, dextrum sinistrum, secundum quatuor crucis extremitates assignata.ad denotandum quod Christus per mortem crucis quam pertulit,cœlestia nobis regna quæ sursum sunt nobis aperuit, inferna uero quę deorsum sunt confregit.terrestria autem omnia quæ in medio sita sunt,suorum brachiorum extentione & complexu quasi dextrum & sinistrum constituentia,ad se reuocauerit,& ita cœlestium,terrestrium & infernorum dominatum principatumq; acceperit,& reconciliauerit omnia,summa ima & media deo patri per sanguinẽ crucis.Per illa itidem duo ligna sanctam crucem integrantia sumuntur quatuor ipsius situs & positiones, scilicet lõgitudo,latitudo,altitudo,& profundum,ex quibus ipsius crucis figura constituitur. Quemadmodum declarat beatus Augustinus exponens illud dictum apostoli ad Ephesios. Vt possitis comprehẽdere cum omnibus sanctis,quę sit latitudo & longitudo sublimitas & profundum.In his (inquit)uerbis figura & mysterium crucis ostenditur. Nã latitudo in cruce,est transuersum lignum ubi figũtur manus.longitudo uero est ab ea parte quæ ab ipso transuerso ad terram tendit.& ab ipso usque ad terram conspicua est.Altitudo autem crucis in illo ligno est, quod ab eodẽ transuerso sursum caput uersus eminet. Profundum uero est in ea parte ligni quæ nõ apparet. sed infixa,terrę occultatur.Hæc Augustinus.

Ephes. 3.

17 In decimoseptimo uersu.Roma naues uniuersas.Vt refert historia ecclesiastica libri noni ca.nono,Constãtinus imperator cum Maxentio qui tum Romæ tyrannidẽ exercebat conflicturus, cum diuinum implorasset auxilium antequam cum hoste manum consereret, uidit in aere crucem rutilo fulgore coruscam,& angelum sibi dicentẽ. In hoc signo Constantine uinces.& protinus in omnibus uexillis suis signum crucis figurari efformarique iussit.

Cumque Maxentius fraudem molitus ad pontem Miluiũ nauibus pontes superstrauisset, ut illis subsidentibus prae nimio pondere cum illac transiret Constantinus & crederet firmos esse pontes, cum toto exercitu demergetur. audiens Constantinum Romam uersus aduentare, concitus è portis Romanis ꝓruens pergit in illius occursum. Et suarum oblitus decipularum per illos põtes praecipiti cursu suum duxit agmen, & incidens in foueam quam fecit una cum suis militibus in flumen demersus est, immo & naues illae nimio pondere presse etiam aquis sunt obrutae. Et hoc pacto Constantinus sine effusione sanguinis humani (quod summopere a deo popoſcerat) uictoria potius est.

18 In decimooctauo uersu. Fusi Thraces, caesi Persae. Sub Heraclio imperatore Romano Cosdras rex Persarum collecto magno exercitu irrupit in fines Romani imperii Syriamque & Palestinam graui incursione uexauit, omnia populationibus & incendiis deuastans. Cuius impetum repressurus Heraclius, coactis etiam copiis subsistit ad flumen Danubim ubi & filius Cosdrae illi occurrit cũ apparatissimo militũ agmine. Quem singulari certamine super põtem Danubii adortus deuicit Heraclius adiutore deo, cui se ante congressum inuocata deuotius sancta cruce obnixe commendauerat. Deinde interfecto Cosdra partẽ sanctę crucis, quam ab urbe Hierosolymitana ille impius abstulerat: cum debito honore & reuerentia illuc reportauit. unde festum exaltationis sanctae crucis celebrari in ecclesia coeptum est, ut latius supradictae solennitatis declarat historia.

20 In uicesimo uersu. Vnus fugat milia. Sumpta est illa sententia, ex eo quod in Leuitico dominus ꝓmittit populo Israel. Persequentur quinque de uobis. centum alienos & centum de uobis, decem milia. Et ex eo cantici ipsius Moysi uerbo. Quomodo ꝑsequebatur unus mille, & duo fugarent decem milia. Quae quidem promissa, sicut sub ueteris testamenti patribus interdum completa leguntur, potissimum sub piis regibus iuda & inclytis Machabaeis, ita & in nouo testamẽto sub gloriosis illis regibus & principibus Christianis, qui potentifica Christi cruce armati

Leui.26. *Deut.32.*

expeditionem in hostes fidei susceperunt & suis eos sedibus propulsarunt.

23 In uicesimotertio uersu. Inter ligna nullum tale. Respõdet id crucis præconium illi cantico. quod in hymno de passione domini in eius laudem canitur. Crux fidelis inter omnes, arbor una nobilis, nulla sylua talem profert, frõde flore germine. Vbi quoniam arborem nominauit sanctam crucem author, ut decorum methaphorici sermonis obseruet, in eo persistens, frondem eius florem & germen nominat. quæ tamen mystice sunt accipienda, & ad Christum referenda, qui solus est illius arboris folium, flos, & fructus. Folium quidem, ob immarcessibilem uirtutũ eius uirorem atque uigorem. Flos, ob suauissimum bonitatis eius odorem præcipuumque decorem. Germen uero, ob fructum & utilitatem suæ passionis ex ea arbore decerptam. Cæterum quæcunque hic de cruce dicuntur, intelligẽda sunt non absolute materiam crucis attendendo, sed referẽdo eam ad Christum in illa confixum (qui sua gloriosa passione ipsam consecrauit & sanctificauit.

26 In uicesimosexto uersu Quos tormento uis seruire. Neminem deus ipse præcipua uoluntate & per se uult perire. sed secundum beati Pauli sententiam, uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Consequenter tamen & ratione habita ad hominũ opera, eos dicitur uelle seruire tormento, qui per sua peccata meriti sunt æterna gehennæ supplicia. Rectitudo enim iustitiæ eius exigit ut tales ad finem usque uitæ in malo persistentes, addicantur tormentis infernis. Itaque hæc oratio petit ut quos secundum pręsentem statum ac dispositionem operum tales cognoscit, qui digni sint perpetua damnatione, illis gratiam emendandi uitam dum tempus adest concedat, & euadendi per pœnitentiam ea tormenta quibus sunt digni. Demum diem iræ uocat hic author diem extremi iudicij, quoniam ita appellatur apud Sophoniam prophetam cum ait. Vox diei domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustię, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris, super ciuitates munitas & super angelos excelsos.

1. Tim. 2. *Sopho. 1.*

De sancto Ioanne ante portam latinam, prosa.

1 *Verbum Dei, Deo natū,*
Quod nec factum nec creatum,
Venit de cœlestibus.
2 *Hoc uidit, hoc tractauit,*
Hoc de cœlo reserauit,
Ioannes hominibus.
3 *Inter illos primitiuos*
Veros, ueri fontis riuos,
Ioannes exilijt.
4 *Toti mundo propinare*
Nectar illud salutare,
Quod de throno prodijt.
5 *Cœlum transit, ueri solis*
Rotam uidit, ibi totam
Mentis figens aciem.
6 *Speculator spiritalis,*
Quasi seraphim sub alis
Dei uidens faciem.
7 *Audit in gyro sedis,*
Qui psallāt cum citharœdis,
Quater senos proceres.
8 *De sigillo trinitatis,*
Nostræ nummo ciuitatis
Impressit characteres.
9 *Ille custos uirginis,*
Arcanum originis,
Diuinum mysterium,
Scribens euangelium,
Mundo demonstrauit.
10 *Cœli cui sacrarium,*
Suum Christus lilium,
Filio tonitrui
Sub amoris mutui
Pace commendauit.
11 *Haurit uirus hic letale,*
Vbi corpus uirginale
Virtus seruat fidei.

Consimilem rythmi modulationem ferè seruat hæc prosa. qualem ea de beato Ioanne euāgelista prius exposita. Gratulemur ad festiuum, iocundemur ad uotiuum Ioannis præconium. cum qua etiam conspirat admodum in sententia & miraculorum narratione, quæ hic nō est repetenda, sed ex illo requirenda loco.

Continet præterea hęc prosa, nonnulla præclara & singularia ipsius Christo dilecti discipuli præconia, quæ sequentibus annotationibus euadēt manifestiora.

2 ANNOTATIONES. In secundo uersu Hoc uidit, hoc tractauit. In principio primæ suæ epistolę ita scribit beatus Ioannes. Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostrę cō trectauerunt de uerbo uitæ, & uita manifestata est, & uidimus & testamur, & annunciamus uobis uitam æternā, quę erat apud patrem & apparuit nobis. quod uidimus & audiuimus annunciamus uobis. Ex quo loco epistolæ, ipse sensus præsentis uersus uidetur esse desumptus. I. Ioan. I.

3 In tertio uersu. Inter illos primitiuos. Verus fons est dominus noster Iesus christus, fons

aquæ uiuę, & cœlestis sapientię torrens affluentissimus. Primitiui uero riui illius ueri fontis, sunt sancti apostoli, qui doctrinam euangelicam ex sacro eius ore hauserunt, & tanquam riui ex illo fonte deducti sunt, impletiq; ab eo aqua sapientiæ salutaris. Inter illos autem riuos, Ioannes insigniter emicuit, ad suauitatem uerbi Dei quos de cœlo ad nos descēdit, toti mundo propinandā & declarandā.

5 In quinto uersu. Cœlum transit, ueri solis. Ioannes (inquit) cœlos omnes & corporales & spirituales, ordines inquam angelicorum spirituum transcendit, & diuinitatē uerbi Dei principio finemq; carentem (ut rota in orbiculari sua figura & circulus) intentissima mentis acie conspexit, defigens in eam totum interni sui luminis obtutum. Hanc autem ueri solis rotam, coæternitatem scilicet filii Dei (qui est sol iustitię) cum patre: reserauit Ioannes hominibus, cū sacro suo pectore illud eructauit euangelij exordium.

Ioan.1. In principio erat uerbū, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum, hoc erat in principio apud Deum. Hinc & speculator spiritualis in sequente uersu dicitur, & quasi admissus ad contuitum diuini uultus sub alis sanctorum seraphim, qui cœlestes sunt spiritus Deo pro-

12 *Pœna stupet, q; in pœna*
Sit Ioannes sine pœna,
Bullientis olei.

13 *Hic naturis imperat,*
Vt & saxa transferat
In decus gemmarum.

14 *Quo iubente riguit,*
Aurum fuluum induit
Virgula syluarum.

15 *Hic infernum reserat,*
Morti iubet, referat
Quos uenenum strauit.

16 *Obstruit, quod Ebion,*
Cherintus & Marchion,
Perfide latrauit.

17 *Volat auis sine meta,*
Quo nec uates nec propheta
Euolauit altius.

18 *Tam implēda q̃ impleta,*
Nunquam uidit tot secreta
Purus homo purius.

19 *Aquilam Ezechielis*
Sponsus misit, quæ de cœlis
Referret mysterium.

20 *Spōsus rubra ueste tect⁹,*
Visus sed non intellectus,
Redit ad palacium.

21 *Dic dilecte de dilecto*
Qualis assit, & de lecto
Sponsi, sponsæ nuncia.

22 *Dic quis cibus angelorū,*
Quæ sunt festa supernorū,
De sponsi præsentia.

23 *Veri panis intellectus,*
Cœna Christi supra pectus
Quæ sit, nobis resera.

24 *Vt cantemus de patrono,*
Coram agno, coram throno
Laudes super æthera. Amē.

ximi,& ſine aliquo aliorum interſtitio Deo aſtantes. Alas autem ſeraphim hic nominat author, alludens ad illud Eſaiæ dictum. Seraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ uni & ſex alæ alteri, duabus uelabant faciem eius, & duabus uelabant pedes eius, & duabus uolabant. Eſa.6.

7 In ſeptimo uerſu. Audiit in gyro ſedis. Id ex diuina Apo calypſi beati Ioannis ſumptum eſt, ubi ait. Poſt hæc ſtatim fui in ſpiritu. Et ecce ſedes poſita erat in cœlo, & ſupra ſedem ſedens Et in circuitu ſedis, ſedilia uiginti quatuor, & ſupra thronos, uiginti quatuor ſeniores ſedentes, circũ amicti ueſtimentis albis, & in capitibus eorum coronas aureas. Et audiui uocem de cœlo, tanquam uocem aquarum multarum, & tanquam uocem tonitrui magni. & uo cem quam audiui, ſicut cytharœdorum cytharizantinm in cytharis ſuis. Porro ciuitas noſtra anima eſt humana, Dei & diuinorum myſteriorum capax, cuius nummus, eſt mens noſtra atque intelligentia, cum uiribus cæteris atq; potentiis ſpiritualibus, uoluntate atque memoria. quòd ad imaginem & ſimilitudinem Dei, homo ratione harum uirium natiuarum eſt factus. Itaque Ioannes de ſigillo tri nitatis impreſsit characteres ipſi nummo noſtrę ciuitatis, ut dicit ſequens uerſus, quoniam ſuperdiuinæ trinitatis notionem quomodo unitrinus eſt Deus, ipſe noſtræ men ti reſerauit, & quantum capere poteſt infirmitas, id altiſsimum nobis myſterium cęteris ſublimius & apertius reclu ſit ac patefecit. Apoca.4. Apoc.14.

9 In nono uerſu. Arcanum originis. Dicitur hic arcanum originis, occultiſsimum illud myſterium diuinæ generationis qua filius Dei ex patre natus eſt ante omnia ſecula, non factus nec creatus, ut recte dicit primus huius proſæ uerſus. quoniam neque ex nihilo neque ex materia extrin ſeca conditus eſt, ut oblatrarũt Arriani, ſed ex patris ſubſtantia ab æterno genitus, patri coæternus & conſubſtan tialis, atque Deus benedictus in ſecula. Illud autem arcanum originis beatus Ioannes in euãgelio ſuo cæteris aper tius & planius declarauit, cum hæc & ſimilia de eo ſcripſit. Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti a patre. Et iterum eodem loco. unigenitus qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. Cum etiam hæc Chriſti uerba refert. Ioan.1.

Ioan. 10. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est. Ego & Ioan. 8. pater unum sumus. Ego a patre processi & ueni, & cætera consimilia.

10 In decimo uersu. Cœli cui sacrarium. Sacrosanctam Dei matrem uocat hic author & digne & uere, sacrarium cœli, quia fuit tabernaculum altissimi, & reclinatorium filij Dei, in quo & nostræ carnis substantiam sumpsit, & nouem menses requieuit. Eandem quoque sacratissimam uirginem uocat author, Christi lilium, propter synceritatem puritatis eius uirgineumque pudorem qua ipsa super angelorum puritatem præclara enitescit. Filium uero tonitrui appellat hic author beatum Ioannem euangelistam, quoniam ut scribit Marcus, Christus duobus filij Zebedæi Iacobo & Ioãni imposuit nomen Boanerges, id est filios tonitrui eosdem denominauit. Marci. 3.

16 In decimosexto uersu Obstruit quod Ebion. Cherinthus & Marcion. Tempore beati Ioannis euangelistæ, cœperunt in ecclesia nonnullæ hæreses pullulare, quarum hic nominantur authores. Siquidem Ebion (id est pauper, & a paupertate sensus & scientiæ, uere sic dictus) oblatrauit Christum esse solum hominem, & per profectum uitæ ac uirtutis uirum iustum effectum, communi etiam natiuitate ex uiro & fœmina procreatum Custodiendam itidem censuit legis Mosaicæ obseruantiam, nec sufficere ad salutem, solam Christi fidem existimauit. ut perhibet historia ecclesiastica libro tertio, cap. 27. Cherintus uero affirmabat terrenum post resurrectionem futurum esse Christi regnum, & corporales uentris ac libidinis delitias in paradiso iustis pro mercede tradẽdas, quoniam ad eas uoluptates erat propẽsas. Dictitabat itidem cærimonias antiquæ legis ac solennitates & hostias, rursum obseruandas ac celebrandas, ut testatur historia ecclesiastica, in libro tertio, capite uicesimooctauo. De quo etiam refert libro quarto capite decimoquarto. quod cum sanctus Ioannes apostolus apud Ephesum aliquando balneas lauãdi gratia fuisset ingressus, & audiuisset ibi Cherintum adesse, cõtinuo exiuit non lotus, dicens. Fugiamus hinc, ne & balneæ ipse corruant, in quibus Cherintus lauatus lauatur ueritatis inimicus. Demùm Marcion Cerdonis hæretici

Ebion. Cherintus Marcion.

discipulis prædicabat, quòd is qui a lege & prophetis prę dicatus est Deus, non esset ipse pater domini nostri Iesu Christi. quia ille quidem notus esset, hic autem ignotus. & ille iustus. hic autem bonus. & ita alium afferebat esse Deum iustum, & alium bonum & alium ueteris, aliumq́ noui testamenti esse Deum. quæ omnia sunt plena blasphemiæ. Hæc ex undecimo capite quarti libri historię ecclesiasticæ habentur perspecta. In decimoquarto uero capite eiusdem libri illud etiam narratur, quòd cum Marcioni aliquādo occurrisset sanctus Policarpus Smyrneorum episcopus, & quæsiuisset ab eo Marcion, Agnoscis ne me? respondit Policarpus eidem. Agnosco certe, agnosco primogenitum Sathanæ. Has autem & consimilis hæreses, Ioannes in suo euāgelio & epistolis ualidissimè cōfutauit.

19 In decimonono uersu. Aquilam Ezechielis. In primo sui libri capite describit. Ezechiel mysticam uisionē quatuor animalium, per quæ signati sunt quatuor sacri euangelistæ a Deo præordinati ad conscriptionem euangeliorum. Vbi per aquilam quartum animal, signatus est beatus Ioannes euangelista, cæteris sublimius uolitans, & irreuerberata acie solit iubar intuens. Eadem quoque uisio, ipsi beato Ioanni in Apocalypsi est monstrata. *Ezech. 1.* *Apoca. 4.*

20 In uicesimo uersu. Sponsus rubra ueste tectus. Apud Esaiam angelici spiritus admirantes Christum cum gloria & decore cœlos ascendentem in corpore glorioso, signa tamen quinque plagarum præcipuarum suæ passionis retinente, in hanc eruperunt interrogationem. Quis est iste qui uenit de Edom, tinctis uestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Et cum respondisset eis Iesus. Ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum. subintulerunt. Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & uestimenta tua sicut calcantium in torculari? Ex quo loco prophetæ, huius uersus sententia protinus est peruia & aperta. *Esa. 62.*

21 In uicesimoprimo uersu. De dilecte de dilecto. In hoc uersu & duobus sequentibus, populus Christianus beatum Ioannem dilectum Christi discipulum cum ueneratione, pióque affectu interrogat de Christo dilecto spon-

so, qualis sit in gloria cœlesti qua nunc Ioannes perfruitur, & ergo delitias eius & suauitatem referre uerius potest. Petit item ab ipso beato Ioanne, ut ecclesiæ sponsæ Christi nunciet delecto spiritualiq; requie spōsi in regno cœlesti. quæ itidem sit angelorum refectio, quæ beatorum gaudia, de ipsius Christi sponsi præsentia quem facie ad faciem contuentur. Denique ab eodem petit edoceri quæ sit spiritualis ueri panis intelligentia, cuius manducatione satiantur cœlestes incolæ, q̄ p̄terea sit cœna, postremaq; sed semper duratura refectio sanctorum, supra pectus Christi recumbētium spiritualiter. quemadmodum beato Ioanni datum est, in cœna nouissima ante Christi passionem supra pectus eius recumbere, & inde euangelicæ doctrinæ fluenta haurire. Vt demùm de ipso beato Io-

Ioan. 13. anne patrono nostro laudes debitas cōcinere ualeamus, cum quatuor animalibus & uigintiquatuor senioribus coram agno Dei, & coram throno diuinæ maiestatis.

Apoca. 5. quemadmodum in sancta Apocalypsi scribit Ioānes omnem creaturam personare laudem & honorem Deo benedicto in secula. Amen.

De sancto Ioanne baptista, prosa.

Hæc prosa in omnibus suis uersibus uniformē habet rythmi & eādem compositionem. Nam in singulis eorum tres cō plectitur clausulas rythmicas, quarum duæ primæ consimilem inter se habent desinentiam, & utraque earum octo cō plectitur syllabas, penultimamque longam. Tertia uero consonantiam syllabarum semper habet cum tertia clausula proximi uersus, & septem comprehendit syllabas penultimamq; breuem.

Author eius fuisse traditur eximius pater Henricus Pistor, doctor theologus Pari-

1 PRæcursoris et Baptistæ
Diem iustū, chorus istæ
Veneretur laudibus.
2 Vero die iam diescat,
Vt in nostris elucescat
Verus dies mentibus.
3 Pater uetus nouum natū
Obstupescit, dum legatum
Audit missum cœlitus.
4 Nam ætatem & naturam
Consulendo, genituram
Miratur decrepitus,
5 Dum non paret uerbo parens,
Mox in uerbo fit apparens
Pro uerbis punitio.
6 Pater hærēs hoc infirmat,
Affirmando quod cōfirma

Loquelæ priuatio.
7 *Præcurſore nondum nato,*
Nondum partu reſerato
Reſerantur myſtica.
8 *Noſtro ſole tunc excluſus,*
Verioris eſt perfuſus
Solis luce typica.
9 *Prius nouit diem uerum,*
Quàm noſtrorum ſit dierum
Vſus beneficio.
10 *Hic renaſcens nōdū natus,*
Nondum naſcens eſt renatus
Cœleſti myſterio.
11 *Clauſa pādit, uētre clauſus,*
Geſtu plaudēs, fit applauſus
Meſsiæ præſentiæ.
12 *Linguæ geſtus obſequūtur,*
Dum ꝑ lingua ſic loquūtur,
Seruiunt infantiæ.
13 *Mater parit, pater credit.*
Redeunte fide, redit
Linguæ beneficium.
14 *Reſerato partu matris*
Reſeratur lingua patris,
Reſerans myſterium.
15 *Thori fructus matri dātur*
Et iam matris excuſantur
Sterilis opprobria.
16 *Ortus tanti præcurſoris*
Multos terret, ſed terroris
Comes eſt lætitia.
17 *Se a mūdo ſeruās mundū,*
Munde uiuit intra mūdum.
In ætate tenera.
18 *Ne formentur a conuictu*
Mores, loco, ueſte, uictu
Mundi fugit proſpera.
19 *Quē dū replet lux ſupna,*
Veræ lucis fit lucerna.

ſienſis, & in religioſa domo ſancti Victoris iuxta Pariſios monaſticam uitam profeſſus. qui etiam concilio Conſtantiēſi interfuit, ea quæ tempeſtate doctrina & uirtute mirifice floruit.

Explicantur in ea prçconia beati Ioannis Baptiſtæ, ex mirabili eius conceptu per angelum nunciato, ſanctificatione in utero, & ortu, per quem linguæ officium patri reſtitutū, ſumpta. Neq; omittuntur quę ad teſtimoniū ſanctitatis eius pertinent, habitatio deſerti, aſperitas amictus, auſteritas uictus. Commēdantur etiam in eo ſublimitas prophetica ſuper cæteros prophetas, & dignitas baptizandi qua Chriſtum in Iordane ablnit, ab eo dē largiore ſpiritus ſancti gratia baptizatus. Quę omnia ex ſacra euangeliorum hiſtoria, dilucida ſatis & perſpicua euadunt, neque eadem die repetere neceſſum fuit.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu. Vero die iam dieſcat. Dieſcit uerbum imperſonale, idem ſignificat quod dies fit, ſicut aduelperaſcit, ueſpera fit, & nocteſcit. fit nox. Ante ſe non habet nominatiuum, ſed ſolū ablatiuum ſibi adiunctum hic obtinet, ſcilicet uero die. Verus autē dies, Ieſus Chriſtus eſt, ipſius diei

sensibilis ueritas & exemplar, longéque illo perfectior. Diei enim succedit nox, & eum tenebræ finiunt. Dies autem uerus neque terminum habet, neque succedentem noctis opacitatē.

Ioan. II. Ipse sane est sol iustitiæ, qui nulla unquam obductus caligine aut nubibus atris, salutare lumen internis omniū oculis infundit. ut qui in eo die ambulauerit, secūdum euangelicam sententiam non offendat.

In tertio uersu. Pater uet⁹ nouum natum. Pater uetus. Zacharias, ꝓpter senilem eius ętatem in qua nunciatus illi est filius. Nouum autem natum uocat beatum Ioannem, quia nouo modo cōceptus est, denunciatione scilicet angelica & parentibus senio confectis, naturaq; effœtis. Idem quoq; spiritu sancto repletus est ex utero matris, & octauo post natiuitatem die, paternæ linguæ factus est reserator, quæ oīa mirā in puero nouitatem & præcipuā excellentiam prætendunt.

Veri solis lucifer

20 *Nouus præco nouæ legis,*
Immo nouus noui regis
Pugnaturi signifer.

21 *Singulari prophetia,*
Prophetarum monarchia
Sublimatur omnium.

22 *Hi futurū, hic p̄sentem.*
Hi uenturum, uenientem
Monstrat iste filium.

23 *Dū baptizat Christū foris*
Hic a Christo melioris
Aquæ tactu tingitur.

24 *Duos duplex lauat flumē*
Isti nomen, illi numen
Baptistæ conceditur.

25 *Dū baptizat, baptizauit*
Dumq; lauat, hic lauatur
Vi lauantis omnia,

26 *Aquæ lauāt, & lauātur.*
His lauandi uires dantur,
Baptizati gratia.

27 *O lucerna uerbi Dei,*
Ad cœlestis nos diei
Perduc luminaria.

28 *Nos ad portū ex hoc flu-(ctu,*
Nos ad risum ex hoc luctu
Tua trahat gratia. Amen.

5 In quinto uersu. Dum non paret uerbo parens. In hac prosa eleganter sanæ & præclare composita author id peculiare seruauit, quòd eandem dictionem sæpius in eodē uersu repetere studuit. non quidem per ineptiam aut barbariem, sed singularem quandam uenustatem & gratiam, quæ ex huiusmodi apta & concinna repetitione illi accrescit ac adiicitur. Non enim sine causa fit illa repetitio, sed ad denotandam semper nouam aliquam rationem aut significantiam, aut etiam ad orationis ornatum. Id liquido prodit uersus præsens, in quo dictio uerbum, ter ponitur,

sed alia semper ratione. Designat enim ipsius sententia qđ cum Zacharias non obedit uerbo angeli denunciantis illi filium concipiendum, mox pro uerbis suæ incredulitatis (quibus respondit angelo quasi diffidens aut signum quærens. Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex & uxor mea processit in diebus suis) fit punitio in uerbo illi denegato atque adempto. Quia enim uerbo peccauerat Zacharias, in uerbo quoque punitur, quoniam loquendi officium uerbaque proferendi ad tempus illi substollitur. Eandem etiam sententiam prosequitur uersus sequens, utpote quod Zacharias subdubitans, illud de filio nascituro nuncium quodam modo improbat ac refutat. quod tamen taciturnitas obmutescentiaque illi inflicta comprobat esse uerum, affirmando per huiusmodi loquelæ priuationem & subtractionem, illam denunciationem a Deo prodisse. Lucæ. 1.

8 In octauo uersu. Verioris est perfusus solis. Veriorem solem uocat author deum, qui sol est spiritualis, & huius solis sensibilis ueritas atque primitiuum exemplar, longe suam exuperans imaginem. Hic enim sol noster interdum attra obtectus caligine humanis subducitur oculis, suique luminis patitur deliquum, & tendit ad occasum. Verus autem sol occasum nescit, tenebris non offunditur neque eclypsim sustinet. Cuius lux typica est spiritualis claritas, quæ etiam Ioannem utero materno clausum illustrauit, atque Christi præsentiam in uirginali thalamo latentis docuit.

10 In decimo uersu. Est renatus cœlesti mysterio. Nempe ad uocem salutationis sacrosanctæ Dei matris, spiritu sancto repletus est beatus Ioannes, & ab originalis culpæ labe purgatus. Vnde tunc recte dicitur renatus ex spiritu sancto, quoniam tum factus est filius gratiæ & adoptionis, largius dei dona consecutus quam qui nunc baptismum suscipiunt & ex aqua ac spiritu sancto renascuntur. Tunc itidem ipse dicitur clausa patefecisse, quamuis materno latitans utero, quoniam per illam exultationem in gaudio testatus est ipsius Christi præsentiam quę fere omnes latuit. Tunc etiam in sanctam Elisabet matrem suā, propheticam transfudit gratiam per quā ipsa, occulta co-

gnouit mysteria, repletaque spiritu sancto, ea reserauit quæ hactenus fuerant aliis abdita sacramenta.

12 In duodecimo uersu. Dum pro lingua sic loquuntur. Gestus Ioannis in utero matris pro lingua loquūtur, quoniam illud gaudium animi quod lingua expromere ob ætatem non potuit, gestu protestatus cum præter infantium moré uteri materni latebris clausus mirifice exultauit. Illi autem gestus seruiunt infantiæ, quoniam id supplent & exequuntur quod infantia uerborum officio pręstare non potuit.

14 In decimoquarto uersu. Referans mysterium. Nam cū solutum est uinculum linguæ eius, repletus est spiritu sancto Zacharias, & prophetauit dicens. Benedictus dominus deus Israel, quia uisitauit & fecit redemptionem plebis suæ. In quo quidem cantico continetur mysterium incarnationis dñi, & noui testamenti gratia atque exortus prædicatur, ut in eius expositione superius dictū est.

Lucæ 1.

18 In decimooctauo uersu. Ne formētur ex conuictu mores. Tales enim plærumque efficiuntur homines, quales sunt ii cum quibus diuersantur & habent quotidianum conuictum. Quod ita perhibet Ecclesiasticus. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Et Salomon in prouerbiis. Qui cum sapientibus graditur. Sapiens erit. amicus stultorum, similis efficietur. Ne igitur beatus Ioānes ex uiuendi consuetudine & familiaritate cum aliis, uitæ labem contraheret, fugit mundi delitias trifariam. primum loco, qa ab infantia in deserto commoratus est. secūdo ueste, quoniam pilis camelorū uestitus erat & zona pellicea succinct⁹. Deniq; uictu, nā locustas & mel syluestre comedebat.

Leclef. 13. *Prouer. 13.*

Marci. 1. 21 In uicesimoprimo uersu. Prophetarum monarchia. Ioānes hic omnium prophetarum dicitur monarchia, unicusque principatus. Nam inter omnes prophetas primatum obtinuit & præeminentiam, quandoquidem teste domino nostro solum propheta fuerit, sed ēt plusq̄ propheta.

24 In uicesimoquarto uersu. Duos duplex lauat flumen. Siquidem Christum lauit flumen sensibile, cum in Iordane baptizatus est a Ioanne. Ioannem uero tunc etiam lauit flumen diuinæ gratiæ, uberius illi quam prius habue-

Matth. 3.

rat tum communicatæ. Et illa eſt aqua melior longeque ſacratior, cuius attactu & aſperſione Ioannes a Chriſto (ut præcedens habet uerſus) baptizatur. Sæpius enim in ſcriptura, aquæ nomine, ſpiritus ſancti gratia intelligitur. ut in illo loco euangelii. Qui credit in me, ſicut dicit ſcri- ptura, flumina de uentre eius fluēt aquæ uiuæ. Et rurſum in alio loco. Qui biberit ex aqua quam ego dedero ei, nō ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſilentis in uitā æternam. Porro Ioanni (ut poſtea dicit hic uerſus) nomen baptiſtæ conceditur, quod ad baptizandi in aqua officio ſortitus eſt. Ipſi uero Chriſto numen baptiſtæ cōceditur, quia penes eum eſt primaria baptizandi uis, poteſtas, & authoritas. apud homines uero, ſolum baptizādi miniſte- rium. Vnde Ioanni a deo dictum eſt. Super quem uideris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Ioan.7. Ioan.4 Ioan.1.

26 In uiceſimoſexto uerſu. Aquæ lauant & lauātur. Quòd lauerint aquę Chriſtū in Iordane, planum eſt omnibus. Lauari etiam tum dicuntur, quoniam noua uirtute ſunt imbutæ & perfuſæ quam ante non habuerant, utpote ꝙ ſunt materia ſalutaris baptiſmi. Cōtactu ſiquidem ſui ſanctiſſimi corporis, Chriſtus conſecrauit aquas in baptiſmatis materiam. indiditque uim illis, ut dum debito ritu ſeruato abluunt corpora, intus etiam animæ inuiſibili aqua diuinæ gratiæ detergantur a ſordibus. Cæterum in hoc uerſu non lauandis eſt legendum, ſicut fere omnes libri habent, ſed lauandi, quemadmodum ipſe ſenſus ſtatim prodit. Nam ſi laudis quiſpiam legerit, neſcio quam poterit rectam illius clauſulæ ſententiam aſſignare, quæ tamen protinus ſe offert peruiam, cum ibi genitiuus gerundii legitur.

De ſancto Ioanne Baptiſta, alia proſa.

1 AD *honorem tuū xp̄e,*
Recolat eccleſia,
2 *Præcurſoris & baptiſtæ*
Tui natalitia.
3 *Laus eſt regis, in præconis*
Ipſius præconio.
4 *Quē uirtutū ditat donis,*

Hæc proſa in rythmicæ compoſitionis forma perſimilis eſt illi proſę de ſancto Nicolao pri⁹ explicatæ. Congaudentes exultemus, uocali concordia Habet enim (ut & illa) multiformitatem rythmorum in diuerſis

uersibus. Nonnulli namq; uersuum duas solum habent clausulas rythmicas, quarum prior respondet priori clausulæ proximi uersus in terminali syllabarum consonantia & secunda secundæ. Aliqui uero uersus tres complectuntur clausulas rythmicas, duas primas ad seinuicē mutuo consonantes, & tertiam tertiæ proximi uersus clausulæ respondentem. Occurrunt etiā uersus quatuor clausulis integrati, quarum prima ad tertiā, & secunda ad quartam seruat responsum. Denique offerent se legentibus hic & aliæ rythmi formæ, quæ uel ex sola lectione facile deprehendi poterunt.

Author eius, Adam de sancto Victore. Celebrantur autem in hac prosa, præclara beati Ioannis Baptistæ præconia, conceptus, natiuitas, miracula in illis cœlitus ostensa, priuilegia gratiarum eius & multiplex dignitas, ut in prosa præcedente.

3 ANNOTATIONES. In tertio uersu. Laus est regis in pręconis. Sicut laudatur dominus in sanctis suis, quia ipse q fons est totius sanctitatis & solus sanctus, eos ad sanctitatem prouexit. ita cum laudatur beatus Ioānes altiloquus Christi præco, illa laus in deum redundat, qui tantis gratiarum muneribus ipsum cumulauit. Qui enim laudat opus a fabre factum, laudat

Sublimat officio.
5 *Promittente Gabriele*
Seniori filium:
6 *Hæsitauit, & loquelæ*
Perdidit officium.
7 *Puer nascitur:*
Nouæ legis noui regis
Præco, tuba, signifer.
8 *Vox præit Verbum:*
Paranymphus sponsi spōsū,
Solis ortum lucifer
9 *Verbo mater scripto pater:*
Nomen edit paruulo.
Et soluta lingua muta
Patris est a uinculo.
10 *Est cœlesti præsignatus*
Ioannes oraculo,
Et ab ipso præmonstratus
Vteri latibulo.
11 *Quod ætate præmatura*
Datur hæres, id figura
Quod infœcunda.
Diu, parens res profunda.
12 *Cōtra carnis quidē iura,*
Ioannis hæc genitura:
Talem gratia
Partū format, non natura.
13 *Aluo deū uirgo claudit.*
Clauso clausus hic applaudit,
De uentris angustia.
14 *Agnū monstrat in aperto*
Vox clamantis in deserto.
Vox Verbi prænuncia.
15 *Ardēs fide uerbo lucens,*
Et ad uerā lucem ducens,
Multa docet milia.
16 *Nō lux iste, sed lucerna.*

Christus uero lux æterna,
Lux illustrans omnia.
17 *Cilicina tectus Veste,*
Pellis cinctus strophium,
18 *Cũ locustis mel syluestre*
Sumpsit in edulium.
19 *Attestante sibi Christo,*
Non surrexit maior isto
Natus de muliere.
20 *Sese Christus sic excepit*
Qui de carne carnem cepit
Sine carnis opere,
21 *Martyr dei, licet rei*
Simus, nec idonei
Tuæ laudi:
22 *Te laudãtes, et sperãtes*
De tua clementia:
Nos exaudi.
23 *Tuo nobis in natale*
Da promissum gaudium.
24 *Nec nos minus trium-phale*
Delectet martyrium.
25 *Veneramur et miramur*
In te toto misteria.
26 *Per te frui Christus sui*
Det nobis præsentia Amẽ.

& industrium illius operis artificem.

8 In octauo uersu. Vox præit uerbum. Sicut sex mensium curriculo ortus beati Ioannis præcessit ortũ saluatoris nostri, ita officio baptizandi, pręedicandi, & pro iustitia atq; ueritate moriendi Ioannes antecessit Christum. Et id quidem rationabiliter Nam Ioannes, uox erat clamantis in deserto. Christus autem uerbum dei patris. Ioannes Item, paranymphus erat & amicus sponsi. Christus uero sponsus ecclesiæ. Denique Ioannes erat lucifer exoriens, & diei nouæ legis prænuncius Christus uero sol iustitiæ.

11 In undecimo uersu. Quod ætate præmatura. Abrahã iam centenarius ex Sara uxore sua nonagenaria filiũ repromissionis habuit Isaac, qui a deo constitutus est hæres paternorum bonorum. Id autem figura fuit ortus beati Ioannis ex infœcundis etiam parentibus & cœlesti ammonitu. Multa enim in utriusque (Isaac inquam & Ioãnis) ortu adinuicem conspirant, diuinam uirtutem attestantia. Quare Ioannes cœlesti præsignatus est oraculo (ut dicit præcedens uersus) non solum angeli denunciantis eius ortum, uerum etiam figurarum ueteris testamenti, & prophetiarum Esaiæ, Malachiæ, & psalmorum de ipso Esaias enim ipsum prænunciauit per uocem clamantis in deserto. Malachias per angelum missum ante faciem domini & psalmus & per lucernam paratam Christo domino. Ab ipso itidem uteri latibulo præmõstratus est Ioãnes, quantus & qualis esset futurus. Nam exultatio illa in

Gene. 21.
Esa. 40.
Malach. 3.
Psal. 131.

utero matris ad præsentiam Christi:manifestum præstabat indicium,quòd magnus demum foret corā domino.

Ioan.1. 16 In decimosexto uersu. Non lux iste,sed lucerna. Ioannes non erat lux illa primitiua & uera,quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Quod ita testatur euangelista Non erat ille lux,sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat autem Ioannes lucerna & lampas præfulgida,lucem illam primariam hominum oculis inferens ac obiiciens. sicut dominus noster de illo testi-
Ioan.5. monium perhibet,dicēs.Ille erat lucerna ardens & lucēs.
Ioan.13. Christus uero quoniam Deus,lux est ęterna & indeficiēs: in omnes suæ claritatis beneficos uibrans radios. Ego inquit sum lux mundi. qui sequitur me non ambulat in tenebris:sed habebit lumen uitæ.

20 In uicesimo uersu. Sese Christus sic excepit In eo uerbo domini.inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: de solis masculis fit sermo,& consueto naturæ more progenitis.Quocirca & sacratissimi Dei mater ab illa uniuersalitate excipitur: Ioenne haud dubie maior Excipitur & dominus noster, de muliere quidem natus:sed supra naturæ legem & sine uiri commercio.Porro in tertia clausula pręcedentis uersus,author penultimam syllabam posuit longam: qaandoquidem nomen mulier in obliquis penultimam producit, cum tamen debuisset secundum regulam mensuræ rythmicę ibi posuisse penultimam syllabam cuiuspiam dictionis breuem.ut in quantitate sicut & desinentia responderet illa clausula postremæ clausulæ uersus præsentis: ad quam debet conferri. Verum penuria uocabuli & necessitate sententiæ exprimēdæ adactus:id præter rythmi legem fecit.

23 In uicesimotertio uersu. Tuo nobis in natale. Natalis masculini generis,natale neutri,& hoc natalitium,tii:accipitur pro die quo quis natus est.Virgilius.Phillida mitte mihi:meus est natalis Iolla. Dicitur etiam hic & hęc natalis & hoc natale,& natalitius,a,um, pro eodem significato:sed ipsis additur substantiuum dies Leo papa. Natalem igitur diem domini celebremus Habet autem nomen substantiuum natalis,in ablatiuo singulari potius natali. Ouidius.Hei mihi:natali dilacerate tuo.Hic tamē author

ad feruandam fimilem in finem defìnentiam cum claufu la prima uerfus fequentis, cui debet refpondere, formauit ablatiuum natale, qui fane rarior eft & minus ufitatus.

De fancto Petro apoftolo.

1 *Gaude Roma caput mundi.*
Primus paftor in fecundi
Laudetur uictoria.

2 *Totus mundus hilarefcat,*
Et uirtutis ardor crefcat
Ex Petri memoria.

3 *Petrus facri fax amoris,*
Lux doctrinæ, fal dulcoris.
Petrus mons iuftitiæ.

4 *Petrus fons eft faluatoris,*
Lignum fructus & odoris,
Lignum carens carie.

5 *Et quid Petro dices dignũ?*
Nullum Chrifti uidês fignũ.
Primo fub ammonitu

6 *Fugit rete fugit ratem:*
Necdum plene ueritatem
Contemplatus fpiritu.

7 *Auro carens & argento*
Corufcat miraculis.
A neruorum fub momento
Claudum foluit uinculis.

8 *Paralyfi diffolutus*
Aeneas erigitur.
Petrum præfens Dei uirtus
Ad uotum profequitur

9 *Petrus uitam dat Thabitæ.*
Iuuenemq; reddit uitæ
Poteftate libera.

10 *Pede premit fluctus maris*
Et mutantem falutaris
Illum regit dextera.

11 *Facta Chrifti quæftione,*
Breui claudit fub fermone

Hæc profa rythmicę feruat menfuræ formã, ficut illa paulo ante declarata de fancto Ioanne. Pręcurforis & Baptiftæ.

Author eius: Adam de fancto Victore. Continet autem egregias beati Petri laudes, promptam ad Chriftum conuerfionem, miraculorum crebritatẽ & miram efficaciam, fyncęram fidei confefsionem, conflictum cum Simone mago & partam de illo uictoriã: deniq; & mortem crucis a Nerone illi illatam. Quorũ multa ex facra euangelij & Actuũ apoftolicorum hiftoria funt perfpicua: neque ampliorẽ hic exigunt elucidationem.

1 ANNOTATIONES In primo uerfu. Gaude Roma caput mundi. Roma hic dicitur caput mũdi: ob dominatum illum & monarchiam quam olim in toto mũdo obtinuit. quemadmodum paulo fuperius eft dictum. Vnde Virgilius de illa dicit. Scilicet & rerum facta eft pulcherrima Roma & Romanos rerum domini nos gentemq; togatam nominat. Incitat autem Romam ad gaudium hic uerfus, quòd in ea beatus Petrus fedem apoftolicam primus omniũ pon-

tificum sit moderatus, eandem suo consecrauit sanguine, & sacro suo corpore decorat. At uero primus pastor, Christus est: qui de se dicit. Ego sum pastor bonus. Secundus uero pastor, beatus Petrus, cui a domino dictum est etiam tertio. Pasce oues meas.

Ioan.10. Ioan. 21. Actuum.3.

7 In septimo uersu. Auro carēs & argento. Cum primum enim Petrus dixit pauperi claudo ex utero matris suæ Aurum & argentum non est mihi, quod autem habeo: tibi do. In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. protinus consolidatæ sunt bases eius & plantæ: & exiliens stetit & ambulauit glorificans Deum. Consimiliter (ut sequens dicit uersus) Aeneas octo annis paralysi uexatus, & in grabato recubans: cum audisset a Petro. Aenea: sanet te dominus Iesus Christus. surge & sterne tibi continuo surrexit sanus. Ob quod signum, multi ex habitatoribus Liddæ ciuitatis conuersi sunt ad dominū.

Actu.9.

9 In nono uersu. Petrus uitam dat Thabitæ. Ex actis apostolorum id depromptum: ubi discipula quædam Christi, nomē Thabita siue Dorcas in Ioppe, plena operibus bonis: narratur graui ífirmitate fuisse extincta. Ad quam cum a discipulis accersitus eēt Petrus: fusa ad Deū oratione ipsam resuscitauit. Ob

Actu.9.

Fidem necessariam.

12 *Hūc personam dicit unā,*
Sed nec tacet opportunam
Naturæ distantiam.

13 *Qđ negādo ter peccauit,*
Simplex amor expiauit,
Et trina confessio.

14 *Angelus a carcere*
Petrum soluit libere,
Destinatum gladio.

15 *Vmbra sanat hic languentes,*
Sanat mēbra, sanat mentes.
Morbos reddit impotentes:
Medici potentia.

16 *Petrū Simon magus odit.*
Magū Simō Petrus prodit.
Plebem monet ac custodit
A magi uersutia.

17 *Hic a petra Petrus dictus,*
In conflictu stat inuictus.
Licet iugis sit conflictus,
Et grauis congressio.

18 *Dū uolare magus quærit,*
Totus ruens totus perit.
Quem diuina digne ferit,
Et condemnat ultio,

19 *Nero fremit furibundus,*
Nero plangit impium.
Nero, cuius ægre mundus
Ferebat imperium.

20 *Ergo Petro crux paratur*
A ministris scelerum.
Crucifigi se testatur
In hoc Christus iterum.

21 *Petro sunt oues creditæ,*
Clauesque cœli traditæ.
Petri præit sententia,
Ligans ac soluens omnia,

22 Pastores

22 *Paſtoris noſtri meritis*
Ac prece ſalutifera,
Nos a peccati debitis
Aeterne paſtor libera. Amen.

Ob cuius ſigni nouitatem di uulgati p uniuerſam Ioppen, multi crediderunt in dñm.

8 Porro quòd iuuenem etiã uitæ reddiderit Petrus, ut dicit hic uerſus, ex ſacra ſcriptura depromptum non habetur. ſed ex alia hiſtoria, diuinarum literarum ambitu nequaquam comprehenſa: cui tamen non eſt idcirco detrahenda fides. Non enim omnia apoſtolorum miracula, ſacræ paginæ complexu continentur. Eſt autem hiſtoria illa, iuuenem a Petro uitæ reſtitutum enarrans: ea quæ ſancti Petri uitam actaq́ deſcribit, atq́ certamen pro ueritate fidei contra Simonem magum: uulgo in templis ſanctorumq́ agonibus legi ſolita. Quæ quidem inter cætera refert, ꝙ eo tempore quo Romæ inter beatum Petrum & Simonem magum fuit grauis contentio atq́ diſceptatio: ut decimus ſextus & decimus ſeptimus huius proſæ uerſus exprimũt, at rogaretq́ ſibi magus diuinã uirtutem qua & mortuos ad uitam reuocare poſſet: allatum eſt coram funus adoleſcentis paulo ante mortui, qui & nobili erat genere & Cæſaris propinquus habebatur. Cuius corpore exanimi delato, atque poſito in medio populi: inter ſanctum Petrum & Simonem magum conuenit hæc conditio atq́ propoſita eſt mutuo utriuſque conſenſu, ꝙ ipſoꝝ duorum qui mortuum illum reſuſcitaret: haberetur prædicator ueritatis, & cuius uerbis adhibenda eſſet fides a Romanis. Tentauit prior id magus, de murmurationibus ſuis diris & magicis incãtamentis: ſed nequicquam & fruſtra. Petrus uero oratione ad Deum fuſa: iuuenem ipſum uere ſuſcitauit a morte: rediuiuumque & incolumen matri ſuæ reddidit. Vnde & magi ludificamenta detecta ac cõfutata ſunt: & fides in complurium cordibus corroborata. Nomenq́ Ieſu Chriſti (ad cuius inuocationem reuixit adoleſcens) celebrius redditum: atque a quàm plurimis Romanorum, abiecto idolorum cultu, honoratum & laudatum.

11 In undecimo uerſu. Facta Chriſti quæſtione. Interrogatio Chriſti ad diſcipulos fuit. Vos autem quem me eſſe dicitis? Petri autem reſponſio: ita ſubiungitur. Tu es Chri- *Matth.16.*

ſtus : filius Dei uiui. In qua & perſonæ Chriſti unitatē ex-
primit, ſicut dicit ſequens uerſus: nam eundem profitetur
eſſe Chriſtum & filium Dei, eodemq́ ꝓnomine eum de-
monſtrat. Naturarum etiam diuinæ ſcilicet & humanę in
Pſal.44. Chriſto diuerſitatem: illis uerbis Petrus innuit. Nam cum
Chriſtum ipſum nominat: naturam eius inſinuat huma-
nam, ſecundum quam unctus eſt a Deo oleo lętitiæ præ
conſortibus ſuis. Cum uero eundem confitetur filiū Dei:
diuinam eiuſdem indicat naturam.

Ioan.21. 13 In decimotertio uerſu Simplex amor expiauit. Poſt ſui
manifeſtationem tertio diſcipulis factam cum reſurrexiſ
ſet a mortuis Chriſtus, & copioſam piſcium capturam, in
terrogauit Petrum ſemel, iterum, & tertio, an ſe amaret. re
ſpondit ſemper Petrus id Chriſto notum & perſpectum
eſſe quod ipſum amaret. In qua reſponſione, ſimplex &
unicus exprimitur ſemperque conformis amor Petri in
Matth.26 Chriſtum. is tamen triplici confeſſione & tertio facta aſ-
ſeritur, ut huiuſmodi trina amoris confeſſio, trinæ nega-
tionis eius in paſſione Chriſti factæ culpam abraderet.

17 In decimoſeptimo uerſu. Hic a petra Petrus dictus.
Multi codices hanc primam præſentis uerſus clauſulam
ita habent diſpoſitam. Hic a Petro petra dictus. ſed perpe
ram & mendoſe. Non enim beatus Petrus unquam legi-
tur a domino dictus eſſe petra : cum illud nomen ſolius
1.Cor.10 Chriſti ſit proprium, teſte Apoſtolo ad Corinthios. Petra
Matt.16. autem erat Chriſtus. Et cum apud Matthæum legitur do
minus dixiſſe Petro. Tu es Petrus, & ſuper hanc petrā ædi
ficabo eccleſiam meam, per hanc petram, non Petrū, ſed
ſeipſum demonſtrat. quandoquidem non ſuper Petrum
ſed ſuper Chriſtum ut lapidem in fundamentis poſitum:
fundata eſt eccleſia. Inſuper non petra a Petro dicitur: ſed
a petra Petrus. ſicut nō a Chriſtus chriſtiano : ſed a Chri
ſto Chriſtianus deducitur. Quocirca prima illa clauſula
rythmica : ita eſt potius legēda Hic a petra Petrus dictus,
& accommodatus erit in toto uerſu ſenſus. Nam propter
ſoliditatem fidei & inuictam in certamine contra impro
bos fortitudinem: cum petra conuenit Petrus, & inde id
nomen accepit.

20 In uiceſimo uerſu. Crucifigi ſe teſtatur. Cum Petrus a

Nerone in uincula coniectus, suadentibus christianis fratribus clanculum discessisset liber è carcere: iam portam urbis egressurus Christum uidit sibi occurrētem, & adorans eum ait. Domine quo uadis? Cui respondit dominus. Venio Romam iterum crucifigi. Tum Petrus ad illū. Domine iterum crucifigeris? Et ait illis dominus. Etiam iterum crucifigar. Petrus autem dixit ei. Domine reuertar & sequar te. Et his dictis Christus ascendit in cœlū. Quē Petrus sublatis in æthera luminibus, dulcissimis lachrymis ꝓsecutus est: ac in seipsum reuersus intellexit hoc domini uerbum de sua dictum esse passione. Et continuo regressus cum gaudio in urbem & carcerem: narrauit hæc fratribus, agonemq́ suum gloriose cōpleuit, & Romæ (ut insinuarat dominus) crucifixus est.

De sanctis apostolis, Petro & Paulo.

1 *Roma Petro glorietur:*
Roma Paulū ueneretur
Pari reuerentia.
2 *Immo tota iocundetur,*
Et iocundis occupetur
Laudibus in ecclesia.
3 *Hi sunt eius fundamenta,*
Fundatores, fulcimenta,
Bases, epistylia.
4 *Iidem saga, qui cortinæ:*
Pelles templi hiacintinæ,
Cyphi, sphære, lilia.
5 *Hi sunt nubes coruscantes,*
Terram cordis irrigantes
Nunc rore, nunc pluuia,
6 *Hi præcones nouæ legis,*
Et ductores noui gregis
Ad Christi præsepia,
7 *Laborum socii*
Triturant aream,
In spe denarij
Colentes uineam.
8 *His uentilantibus*
Secedit palea,

Hæc prosa rythmicam habet cōpositionem fere in omnibus uersibus ꝑcedenti persimilem. Quòd si interdum aliqua interuenit euariatio: illa haud magno impendio ab omnibus inter legendum poterit dinosci.

Author eius, Adam de sancto Victore. In ea prædicātur egregię laudes beatorum apostolorum Petri & Pauli, & singularia gratiarum dona ipsis a Deo indulta in denūciatione euangelicæ ueritatis ad hominum conuersionem, & sedula moderatione totius ecclesiæ. Demum sacrum eorū martyrium, & preciosa in conspectu dn̄i mors describitur.

3 ANNOTATIONES. In tertio uersu. Hi sunt eius fundamēta. Christus primum est & præcipuum ecclesiæ funda

mentum, de quo Apl's. Fundamentum aliud nemo pōt ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Apl'i autē & præcipue Petrus & Paulus, secūdaria sunt fundamenta ecclesiæ, & post Christum. Vnde Apl's scribit Ephesiis: ꝙ sunt fūdamentum apl'orꝝ & ꝓphetarꝝ. ta Christus primus fundator, hi secūdi & sub Christo, primario architecto. Sil'r bases sunt & fulcimenta siue sustentacula ecclesiæ, itidē & epistylium. Est aūt epistylium: capitellum qđ sup colūnam ponitur, siue superior columnæ pars, sicut basis: pars eius est iferior. Nam epi Græca ꝓpositio, supra significat, & stylos, columnam. Inde epistyliū: quod supra columnam est.

1.Cor.3.

Ephes. 2.

4 In quarto uersu. Iidem saga: qui cortinæ. In constructione tabernaculi antiquæ legis erāt saga cilicina, cortinę, pelles hyacintinæ: ad operimētum ipsius tabernaculi. Erant & in stipite candelabri eiusdem tabernaculi ac calamis eius: cyphi, sphęrulæ & lilia, ad ornatū ipsius candelabri. Et hæc quidem ex diuersa cōposita erant materia, & inter se diuersa secundū substantiam: & ad diuersum applicabantur usum. At uero Petrus & Paulus in tabernaculo nouę legis & ecclesia Christi sunt secundum mysticum & spiritualem sensum, & saga, cortinę, pel

Exod. 26

Nouisque frugibus
Implentur horrea,
9 *Ipsi montes appellantur,*
Ipsi prius illustrantur
Veri solis lumine.
10 *Mira uirtus est eorum,*
Firmamenti uel cœlorum
Designantur nomine.
11 *Fugam morbis imperant,*
Leges mortis superant,
Effugant dæmonia.
12 *Delent idolatriam,*
Reis donant ueniam,
Miseris solatia.
13 *Laus cōmunis est amborꝝ.*
Cum sint tamen singulorū
Dignitates propriæ,
14 *Petrus præit principatu,*
Paulus pollet magistratu
Totius ecclesiæ.
15 *Principatus uni datur,*
Vnitasque commendatur
Fidei catholicæ.
16 *Vnus cortex est granorū,*
Sed & una uis multorum
Sub eodem cortice.
17 *Romam conuenerant*
Salutis nuncii,
Vbi plus nouerant
Inesse uitij,
Nihil disciplinæ.
18 *Insistunt uitiis*
Fideles medici.
Vitæ remediis
Obstant phrenetici.
Fatui, doctrinæ.
19 *Facta Christi mentione,*
Simon magus cum Nerone
Cōturbantur hoc sermone,

Nec cedunt apoſtolis.
20 *Lãguor cedit, mors obedit*
Magus crepat, Roma credit.
Et ad uitam mundus redit,
Reprobatis idolis.
21 *Nero fremit ſceleratus,*
Magi morte deſolatus,
Cuius error ei gratus,
Graue præcipitium.
22 *Bellatores præelecti*
Non a fide poſſunt flecti,
Sed in pugna ſtant erecti,
Nec formidant gladium.
23 *Petrus hæres ueræ lucis,*
Fert inuerſus pœnã crucis,
Paulus ictum pugionis.
Nec diuerſæ paſsionis
Sunt diuerſa præmia.
24 *Patres ſummæ dignitatis,*
Summo regi conregnatis.
Vincla noſtræ prauitatis
Soluat ueſtræ poteſtatis
Efficax ſententia. Amen.

les hyacintinæ, cyphi, ſphærulæ & lilia, ſecundum aliam & aliam rationem. eo quòd magnũ conferunt eccleſiæ ornamentũ & ſplendorẽ, multiformiq; gratiarũ uarietate ac uſu mirũ in modum eã illuſtrant.

5 In quinto uerſu. Hi ſunt nubes coruſcantes. Dicuntur & ambo apoſtoli nubes ſpirituales, quia euangelicæ ueritatis imbrem impluerunt aridis hominum cordibus, eaq; fœcundarunt ad proferendũ bonorum operum fructum. Rurſum, nubes edũt tonitrua & emittũt fulgura. Ita myſtice iſtæ nubes ſuæ prędicationis uocem toti mundo intonuerunt: & fulgorem doctrinę ac miraculorum lõge. Itaque in totum orbem diſperſerunt.

7 In ſeptimo uerſu Laborum ſocii triturant aream. In eo ueteris legis præcepto. non alligabis os boui trituranti: apoſtolus ad Corinthios ſcribens dicit per bouem triturantem in area intelligi prædicatorem uerbi diuini, qui frugem doctrinæ parat in pabulum animarum fidelium. In parabola uero operantium in uinea pro denario diurno apud Matthæum conſcripta, per cultores uineæ intelligũtur laborantes in eccleſia Dei pro ſalute proximorum. Quoniam igitur hi duo apoſtoli, & prædicatores ſunt & rectores eccleſię: areã triturare & uineã colere hic dicunt. Deute.25. 1. Cor.9. Matthæ.20.

8 In octauo uerſu. His uentilantibus. Sanctus Ioãnes baptiſta ad phariſæos de Chriſto loquens ait Ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni Cuius uentilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Ex quibus uerbis ſumptum eſt hæc ſententia Matth.16.

præsentis uersus, in qua uentilantes dicũtur apostoli: quoniam per suam doctrinam & scripta fecerunt disseparãtq; bonos à malis. Per secedentem autem paleam intelliguntur mali non recipientes apostolorum monita, & ideo separati à consortio iustorum. Demum per nouas fruges accipiuntur boni, copiosoq; iustitiæ fructu referri: qui i cœlestis regni horrea recipiuntur.

9 In nono uersu. Ipsi montes appellantur. Montes sensibi biles, uallibus & planicie terræ sunt editiores, orientisq; so lis primũ in se recipiunt radios, quos deinde in subsidentia ac demissiora loca transmittunt Ita hi apostoli, cæteris hominibus sunt sapiẽtia ac uirtute præcelsiores, à Christo itidẽ uero sole primum illustrati sunt diuinæ lucis radio, quem deinceps in cæteros subiectumq; populum cõmunicando trãsfuderunt. Eadem quoque ratione in scripturis sanctis hi apostoli designantur interdum nomine firmamenti uel cœlorum, propter indeflexibilem ipsorũ in bono constantiam, etiam ob sublimitatem suæ dignitatis, & uirtutem illuminatricem animorum. ut in eo uersu psalmi. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. *Psal. 18.*

14 In decimoquarto uersu. Petrus præit principatu. Constitutus enim est à domino Petrus, princeps apostolorum, ut sacer ille numerus in unum reuocaretur apicem, & ad unitatem quandam reduceretur. Et id quidem, cum dixit Petro tibi dabo claues regni cœlorum. quod nulli aliorũ apostolorum particulatim est dictum, Constitutus est & pastor dominici gregis, cum dixit illi dominus. pasce oues meas. de cuius quidem gregis numero & integritate, erant cæteri apostoli. Paulus uero ordinatus est à Deo magister & doctor gentium, ex quibus potissimum coalita est ecclesia, quare illi à Deo commissum est totius ecclesiæ magisterium & instructio. Quod etiam ad Corinthios scribens innuit, cum ait. Instantia mea quotidiana & solicitudo omnium ecclesiarum. *Matth. 16.* *Ioan. 21.* *2. Corin. 11.*

16 In decimosexto uersu. Vnus cortex est granorum. In leguminibus, malis granatis, papauere & cæteris in genus frugibus, unus cortex multa continet grana, suoq; cõplexu ea ne dissipentur custodit. omnium tamen illorum

granorum una est & eadem uirtus: quoniam congeneæ sunt & consimilis naturæ. Ita & Christus ut cortex suo præsidio & ambitu diuinæ uirtutis omnes comprehendit apostolos, tanquam grana eodem contenta cortice, ipsorúmque fidus est custos. Pater (inquit) quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam. Omnium tamen illorum par est & eadem uirtus: apostolica scilicet dignitas a Christo suscepta, tametsi particulares singulorum uirtutes sint diuersæ. *Lucæ.17.*

18 In decimooctauo uersu. Vitæ remediis obstant phrenetici. Phrenesis, morbus est lædens mentem, & ad insaniam furorémque deducens. Inde phreneticus, qui eo uitio laborat, mentis scilicet deturbatione. Proprium autem phreneticorum est, cum grauissimo detinentur morbo, se sanos esse existimare, & in illos insilire qui opem ipsis medicatricem uolunt impendere. Cæterum tales fuerunt Romani, qui cum plurimarum superstitionum uanitate essent elusi, se quàm maxime religiosos existimabãt, & apostolos damnantes idolorũ cultum atrocissime persequebantur, ideo spiritualiter extitere phrenetici.

23 In uicesimotertio uersu. Fert inuersus pœnam crucis. Inuertere est in contrarium uertere. ut uestem aut pellem, cum interior pars ponitur exterius & quæ exterior est introrsus, dicimur inuertere. Virgilius. Glebas inuertit aratro. Quoniam igitur beatus Petrus capite deorsum uerso & pedibus sursum erectis (ut petiuerat) crucifixus est: hic recte dicitur inuersus supplicium crucis pertulisse.

De uisitatione beatæ Mariæ, prosa.

1 *VEni mater gratiæ:*
Fons misericordiæ,
Miseris remedium.
2 *Veni lux ecclesiæ,*
Tristibus lætitiæ
Nunc infunde radium.
3 *Te reginam colimus:*
Tibi laudes canimus
Ex affectu cordium
4 *Quæ es in angustiis:*

Seruat autem hæc prosa eandem prorsus rythmicam modulationem sicut illa de sancto spiritu superius exposita. Veni sancte spiritus, & emitte cœlitus, lucis tuæ radium. quinimmo ad illius imitationem, formam, & speciem: hæc censetur propemodum composita. Neque quic-

quam habet explanationis lucem efflagitans, præterquam id quod in sexto uersu metaphorica locutione innuitur. Illic enim per Petri nauiculam agitatam quidem fluctibus maris sed non submersam, intelligitur sancta ecclesia Christi. quæ hic plerunque tribulationibus quatitur, sed nunquam opprimitur. Eodem quoque loco per tunicam Christi inconsutilem quæ non est scissa militibus, insinuatur ecclesia catholica, in unitate fidei indiuidua consistens, & omnes hæreses ac schismata damnans.

Matth. 8.

Et in rebus dubiis,
Salus & solatium.
5 *O Stella præfulgida:*
Tu dira certamina
Maris huius reprime.
6 *Simonis nauicula*
Filii tunicula.
Ne scindantur, prohibe.
7 *Portus nauigantium,*
Preces supplicantium
Filiorum, suscipe.
8 *Consolare flebiles,*
Iuua pusillanimes,
Et errantes corrige.
9 *Quæ Deum hominibus,*
Et ima cœlestibus
Iungis, o puerpera.
11 *Hæreses interime,*
Schismataq; reprime:
Firma pacis fœdera. Amen.

1 ANNOTATIONES. Tu rorem sacrum stillasti. Per rorē sacrū intelligitur hic singularis gratia spiritus sancti, qua fœcūdam reddidit supsanctam uirginē sine uiri attactu. perinde atq; ros irrigans terrā solet eam fœcundare, & ad germinandū aptiorē reddere. Hinc Esaias incarnationis dñicæ referans mysteriū: ait. Rorate cœli desup, & nubes pluant iustum: aperiatur terra & germinet saluatorē. Et ipsa beata uirgo per uellus Gedeonis rore cœlesti irriguum signata fuisse sæpius est dicta.

Esa. 45.

2 Sub cuius umbra non torretur. Dictum est ab angelo ipsi beatę uirgini. Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Atqui umbra refrigerium præstat requiescēti sub ea, ipsumq; defendit ab æstu. Quoniam igitur huiusmodi umbraculis sancti spiritus fouebatur & continebatur uirgo Maria: nullo uitiorum ardore torreri aut inflammari potuit, quia ab ipso sui conceptus exordio spiritus sanctus in ea omnem noxiam cōcupiscētiam sic extinxit suo supercœlesti rore, ut nunquā in ea peccati fomes locum habuerit.

Luce. 1.

3 Tu preseruasti ne prima culpa. Hic prima culpa dicitur

labes originalis, quæ per carnis propagationem contrahitur, & ab ipsis protoplastis per primam suam præuaricationem in posteros omnes est transfusa. nisi diuina benedictio præuenerit gignendam prolem sua gratia, & impediuerit illam labefactionem. Et quoniam speciali prærogatiua, singularique priuilegio ipsa supersancta uirgo tāquam terra benedicta a domino, & Adæ maledicto nunquam subiecta, præseruata fuit ne contaminaretur huiusmodi funesta lue, quemadmodū in libro de puritate conceptionis eius latius discussimus, recte hic dicitur spiritus sanctus eam præseruasse, ne primæua illa noxa in illam transmitteretur.

4 Tellus hominem, uirgo uirginem. Quod in præcedēte uersu dictum fuerat, Mariam scilicet præfiguratam fuisse quando deus mundum produxit, nunc apertius explicatur. Nempe in sexto die Deus de terra uirgine, & nullo adhuc hominum scelere contaminata, aut imbuta sanguine, produxit Adam primum hominem etiam uirginem. Ita de sacrosancta uirgine, terra quidem uiua & animata, & quæ nunquam sensit maledictionem, deus produxit, secūdum Adam, Christum scilicet dominum nostrum. Quare ut primus Adā, secundi, ita terra ex qua formatus est Adā, sanctissimæ uirginis typus fuit ac figura.

5 Idolatras & leges atras eneruasti. Leges atras uocat author funestos ritus, quibus crudelissimi dæmones ex idolis dantes responsa sibi litari, sacraque fieri iusserunt. ut humano sanguine imbuendas esse aras eorum, immolandos hospites, & filios a parentibus necandos. Quemadmodū inuit propheta in psalmo: cum ait de filiis Israel. Et imolauerunt filios suos & filias suas dæmoniis. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum: quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaam. Hæc autem nefanda sacrificia & dæmonum ludificamenta, per aduentum domini nostri in carnem & apostolorum prædicationem in gentibus factam prorsus sublata sunt. Et cæteræ id genus leges sacrilegæ, cum idolorum cultu penitus exterminatæ. ut extispicia, auguria, aruspicinæ, auspicia, superstitionesque innumeræ, oriente cœlitus luce ueritatis omnino propulsatæ.

Psal. 105

In aſſumptione beatæ uirginis.

Hæc proſa rythmicam ſeruat menſuram & formam, ut illa de ſancto Laurentio paulo ante poſita. Prunis datum admiremur.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Commendat autē beatam uirginem Mariam prçclaris laudibus. īſignes illius uirtutes exprimens diuerſis naturalium ſimilitudinibus, ut aromatum, florum, fruticum & arborum odoriferarum, quç ex diuerſis ſacrarum literarum locis ſunt deſumptæ. Eximiam itidem illius ſublimitatem qua filii dei thronus & habitaculum facta eſt, aptis rerum materialium formis eloquitur & demum arduam illius in gloria cœleſti celſitudinē ſuper omnes ſanctorum ordines prædicat. Et certe inter cæteras de beata uirgine proſas, hæc maxime ſingularis eſt, & ſuauiſſime contexta.

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu, Flos de ſpinis, ſpina carens. Cum dominus malediceret terræ propter præuaricationem primorum parentum, legitur dixiſſe ad Adam. Maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea, cunctis diebus uitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. Quocirca nomine ſpinarū, humano propago maledicto obnoxia & peccatis obſtricta, hic non abſurde accipitur. Sau-

Geneſ. 3.

1 *Salue mater ſaluatoris*
Vas electum, uas honoris.
Vas cœleſtis gratiæ.

2 *Ab æterno uas prouiſum,*
Vas inſigne uas exciſum,
Manu ſapientiæ.

3 *Salue uerbi ſacra parens,*
Flos de ſpinis, ſpina carēs.
Flos, ſpineti gloria.

4 *Nos ſpinetū, nos peccati*
Spina ſumus cruentati,
Sed tu ſpinæ neſcia.

5 *Porta clauſa, fons hortorum.*
Cella cuſtos unguentorum
Cella pigmentaria.

6 *Cinnamomi calamum,*
Myrrham, thus & balſamum,
Superas fragrantia.

7 *Salue decus uirginum,*
Mediatrix hominum,
Salutis puerpera.

8 *Myrtus temperantiæ,*
Roſa patientiæ,
Nardus odorifera,

9 *Tu conuallis humilis,*
Terra non arabilis,
Quæ fructum parturiit.

10 *Flos campi, conuallium*
Singulare lilium
Chriſtus, ex te prodijt.

11 *Tu cæleſtis paradiſus,*
Libanuſq; non inciſus,
Vaporans dulcedinem.

12 *Tu candoris & decoris,*
Tu dulcoris & odoris

Habes plenitudinem.
13 Tu thron⁹ es Salomonis,
Cui nullus par in thronis
Arte uel materia.
14 Ebur, cãdens castitatis.
Aurũ fuluum, charitatis
Præsignant mysteria.
15 Palmã pfers singularem
Nec in terris habes parem
Nec in cœli curia.
16 Laus humani generis,
Virtutum præ cæteris
Habens priuilegia.
17 Sol luna lucidior,
Et luna sideribus.
Sic Maria dignior,
Creaturis omnibus.
18 Lux eclypsim nesciens.
Virginis est castitas.
Ardor indificiens,
Immortalis charitas.
19 Salue mater pietatis,
Et totius trinitatis
Nobile triclinium.
20 Verbi tamen incarnati
Speciale maiestati
Præparans hospitium.
21 O Maria stella maris.
Dignitate singularis.
Super omnes ordinaris
Ordines cœlestium.
22 In supremo sita poli,
Nos assigna tuæ proli.
Ne terrores siue doli
Nos supplantent hostium.
23 In procinctu constituti
Te tuente simus tuti.
Peruicacis & uersuti
Tuæ cedat uis uirtuti.

ciat enim & lacerat peccatũ animam, sicut spina pungit & cruẽtat corpus. Quoniam igitur beata uirgo ex progenitoribus peccato & maledictioni primorum parentum subiectis est exorta, immunis tamen peccati & maledictionis recte hic dicitur, flos de spinis, spina carens. Hinc eidem illud ex Canticis apte ascribitur. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Eadẽ quoque sententia pulchre exprimitur in primo uersu alterius ꝓsæ de solennitate assumptionis gloriosæ uirginis, oratione soluta compositę, cuius initium est. Area uirga primæ matris Euæ, florẽs rosa processit Maria. Quæ quoniam satis facilis est intellectu nec intricatas habet sententias, hic cõsulta prætermissa est. Canti. 2.

5 In quinto uersu. Cella pigmentaria. Pigmentum dicitur cõfectio ex diuersis speciebus aromaticis, suauis & odorifera. Hieronymus. Denique & ii quibus intellectus herbarum est pigmẽtorumque peritia, ferunt quædã esse pigmenta, quorum si odorẽ ceperint nonnulla animalia, cõtinuo intereunt. alia uero eodẽ odore recreantur uitamque recipiunt. Vnde & quoduis unguentum, nomine pigmenti significatur. hic uero aromata, pigmẽta, unguenta & cætera id genus, spiritualiter accipiuntur pro uirtutibus animi suum odorem late

Canti. 1. dispergentibus. sicut in Canticis legimus. Meliora sunt ubera tua uino, fragrantia unguentis optimis. Et rursum. Curremus i odore unguentorum tuorum.

8 In octauo uersu. Myrtus temperantiæ Myrtus, arbor est bonas saporis præcipui producẽs, ex quibus uinum fit quod myrtidanum dicitur. Nardus item frutex est gratissimi odoris, ut ostendit illud dictum

Canti. 1. in Cãticis. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Verum his arborum nominibus, diuersæ uirginis gloriosæ uirtutes insinuantur. Sicut & in illo

Eccli. 24. Ecclesiastici loco, qui eidem uirgini adaptatur. Quasi cedrus exaltata sum in Libano, & quasi cypressus in monte Sion quasi palma exaltata sum in Cades, & quasi plantatio rosæ in Herico. diuersis arborum & fruticum appellationibus, multiformitas uirtutum illius exprimitur.

Dolus prouidentiæ.

24 *Iesu uerbũ summi patris,*
Serua seruos tuæ matris.
Solue reos, salua gratis.
Et nos tuæ claritatis
Configura gloriæ.
Amen.

10 In decimo uersu. Flos campi conuallium. Flos ille cãpi, est Iesus Christus dominus noster, q de seipso dicit in

Canti. 2. Canticis. Ego flos campi & lilium conuallium. Is autem ex uirgine prodiit tanquam terra non arabili, quemadmodum præcedens habet uersus. quoniam sicut id supra naturam est quod terra non sulcata aratro & nullo suscepto semine proferat fructum. ita & id, quod uirgo incognita uiro, pariat filium. At uero in sequente uersu cum beata uirgo dicitur cœlestis paradisus, nomen paradisi pro horto uoluptatis sumitur, omnigenis arboribus & floribus

Canti. 4. consito. Ipsa autem sacrata uirgo, hortus conclusus in Cãticis nuncupatur. Cũ uero eadem hic dicitur libanus non incisus, libanus non pro monte (ut sæpe alias) sed pro arbore sumitur thus producente, & pro illo significato tam masculini quàm fœminini generis est. Illa autem beatæ

Eccli. 24 uirginis nuncupatio, sumpta est ex Ecclesiastico dicente. Quasi libanus non incisus, uaporaui habitationem meã.

13 In decimotertio uersu. Tu thronus es Salomonis. Ter-

3. Reg. 10. tius liber Regum perhibet inter cætera ædificia magnifice a Salomone extructa, quòd fecit etiam thronũ de ebore grandem, & uestiuit eum auro fuluo nimis, qui habe-

bat ſex gradus. Non eſt (inquit) factum tale opus in uniuerſis regnis. Cæterum beata uirgo Maria, ueri Salomonis ſcilicet Chriſti thronus eſt ſpiritualis, uiuus & animatus, in quo ipſe rex regum ſedere & acquieſcere dignatus eſt. Hic autem thronus myſticus, ex ebore candido uirginalis puritatis, & auro fuluo feruidæ charitatis eſt compoſitus. ſuntque in eo multi gradus uirtutum, quibus in deũ tendit. At uero in hoc admirabili throno tantus eſt gratiarum & uirtutum ornatus, tãtus ſanctitatis ſplendor & decor honeſtatis, ut in toto ſanctorum numero nunquã fuerit conſimilis efformatus thronus.

19 In decimonono uerſu Et totius trinitatis nobile triclinium Quod Græce triclinium dicitur, Latine diſcubitorium dici poteſt ſiue cœnaculum. Eſt enim locus in quo diſcumbebant & cœnabant olim conuiuæ, ita nominatus a triplici lectorum ordine, quibus inſidentes antiqui menſis accumbere ſunt ſoliti. Quintilianus de Simonide poeta. Vix eo limen egreſſo, triclinium illud ſupra conuiuas corruit. At uero ſacratiſſima uirgo Maria, ſpirituale eſt triclinium, non hominis ſed dei, non unius tantum perſonæ diuinæ, ſed totius trinitatis reclinatorium. Siquidem ſibi inuicem immanent ipſæ diuinæ perſonæ inſeparabiliter, neque unquam diuellitur filius a patre & ſpiritu ſancto. Quare & ante ſuſceptam in ſacra uirgine noſtræ carnis ſubſtantiam, & poſt illam ſuſceptionem, cũ filius Dei in ea ſibi elegit habitaculum, affuit & pater & ſpiritus ſanctus ipſam pariter inhabitans. Siquidem in euangelio dicit dominus noſter Si quis diligit me, ſermonẽ meum ſeruabit. & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus & manſionem apud eum faciemus. Sed quis obſecro feruentius deum dilexit, aut magis anxie ſermones eius ſeruauit quam hæc beata uirgo? Manſionem igitur apud eum fecerunt pater & filius. Rurſum Corinthiis in Chriſtum credentibus ſcribit Paulus. Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis? Cur igitur ante peractum dominicæ incarnationis myſterium etiam in ea non habitauit ſpiritus ſanctus, quæ plena gratia tum fuiſſe prædicatur? Quare conſequens eſt & totam trinitatem ſacrum ipſius ſanctiſſimæ uirginis triclinium inhabitaſſe. Atqui ſo

Ioan. 14.

1. Corint. 3.

lus dei filius in ea nostræ substantiæ formam accepit, & in huiusmodi dispensatione carnis neque pater neque spiritus sanctus illi quantum ad susceptionem communicauit Recte igitur hic dicitur ipsa superbeata uirgo preparasse speciale hospitium maiestati filii dei, in quo scilicet & ex quo nostram carnem assumeret.

In octaua assumptionis beatæ Mariæ uirginis,

1 *AVe præclara maris stella, in lucem gentium Maria diuinitus orta.* 2 *Euge dei porta, quæ non aperta, ueritatis lumē ipsum solem iustitiæ indutum carne ducis in orbem.* 3 *Virgo decus mundi regina cœli, præelecta ut sol, pulchra, lunaris ut fulgor, agnosce omnes te diligentes.* 4 *Te plenam fide uirgā almæ stirpis Iesse nascituram, priores desiderauerunt patres & prophetæ. Te lignum uitæ sancto rorante pneumate parituram diuini floris amygdalum, signauit Gabriel.* 5 *Tu agnum regem terræ dominatorē,*
Esa. 27. *Moabitici de petra deserti ad mōtem filiæ Sion traduxisti.* 6 *Tu que furenten leuiathan serpentem tortuosumque & uectem collidens, damnoso crimine mundum exemisti.* 7 *Hinc gentium nos reliquiæ, tuæ sub cultu memoriæ, mirum in modum quem es enixa agnum regnantem cœlo, æternaliter, reuocamus ad aram mactandum mysterialiter.* 8 *Hinc manna uerum Israelitis ueris, ueri Abrahæ filiis admirantibus quondam Moysi quod typus figurabat, iam nunc abducto uelo datur perspici. ora uirgo nos illo pane cœli dignos effici Fac fontem dulcem quem in deserto petra præmonstrauit degustare cum syncera fide, renesque constringi lotos in mari, anguem æneum in cruce speculari.* 10 *Fac igni sancto, patrisque uerbo quod rubrus ut flammam tu portasti uirgo mater facta, pecuali pelle distinctos pede, mundis labiis cordeque propinquare. Audi nos, nam te filius nihil negans honorat. Salua nos Iesu, pro quibus uirgo mater te orat,* 11 *Da fontem boni uiscere, da puros mentis oculos in te defigere. Quo haustu sapientiæ saporem uitæ ualeat mens intelligere.* 12 *Christianismi fidem operimus redimere, beatoque fine ex huius incolatu seculi author ad te transire Amen.*

Hæc prosa, solutæ orationis habet contextum, nec ullis rythmi legibus astringitur. Commendatur in ea multi
1. Tim. 1. fariam sacratissima uirgo Maria, quod per eam ut administratricem totius mundi salus & redemptio est facta, quoniam filii dei mater est effecta, qui uenit in hunc mundū

peccatores saluos facere Eiusdem præterea eximiæ uirginis dignitas & excellentia declaratur hic per uarias antiquæ legis figuras, quibus est præsignata. & demum supplex ad ipsam dirigitur oratio fidelium, ut ipsis impetret æternæ lucis consortium.

1 ANNOTATIONES. In lucem gentium Maria diuinitus orta. Planum est omnibus, Iesum Christum suscepisse *Esa.49.* carnis nostræ substantiam, ut illuminaret iis qui in tenebris & in umbra mortis sedebant. cum per prophetam sit illi dictum a domino Deo. Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. Ipse autem saluator noster, per sacram uirginem Mariam hunc subiit mundum, quod ex ea uere nostri corporis formam sumpserit. Igitur & ipsa sanctissima uirgo recte asseritur in lucem gētium exorta, & quidem diuinitus. nam præelectione & preordinatione ad hoc destinata est & delecta, ut tabernaculum fieret altissimi, æternique regis hospitium.

2 Euge Dei porta. Euge interiectio assentientis & quasi *Matth.2* sponte sua congratulantis. ut in euangelio Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam. Hieronymus autem interpretatur secundum illam acceptionem, euge euge bene. bene ut est illud dictum prophetæ in psalmo. Euge, euge uiderunt oculi nostri *Psal.39.* Interdum uero eadem est interiectio irridentis cum amaritudine & subsannantis. ut in eo psalmi loco. Ferant cū confestim confusionē suā, qui dicunt mihi euge, euge. quod tantundem ualet atque si dicatur uah, uah. Hoc autem in loco sumitur in prima significatione. Dicitur itidē *Psal. 39.* ipsa sacra uirgo Dei porta non aperta, alludendo ad mysticam illam Ezechielis portam, quam propheta in spiritu *Ezech.44* semper clausam uidit & tamē principem Israel ingressum per illam & egressum fuisse. quoniam & in conceptu filij dei & partu, ipsa permansit intemerata uirgo.

3 Præelecta ut sol, pulchra, lunaris ut fulgor. Respondet illa sententia, illi dicto Salomonis in Cantico canticorū. *Canti.6.* Quæ est ista quæ progreditur ut aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? Quod quidem uerbum, ecclesia in officio diuino accommodat ad beatam uirginem Mariam. In sequente

autem uersu,'ipsam sacram uirginem uocat author uirgã stirpis Iesse,ex illo Esaiæ uaticinio.Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini. Et hac demum nascituram haud dubie multum desiderarunt antiqui patres & prophetæ, qui tantopere suspirarunt pro aduentu Christi in carnem.

4 Te lignum uitæ,sancto rorante pneumate.Beatam uirginem uocat author mystice lignum uitæ, quoniam per ipsam uita perdita nobis est restituta. Et ergo signata est per lignum uitæ quod fuit in medio paradisi, tanta præditum uirtute,ut manducantes ex eo redderet immortales. Ita qui huius ligni fructum benedictum sumpserit, mortem non gustabit in æternum. Illam autem sacrã uirginem (quæ & lignum uitæ) angelus Gabriel nunciauit superueniente in eam spiritu sancto parituram Iesum filiũ

Lucæ.1. Dei,ut sacrum refert euangelium.Quem sane mũdi saluatorem,hic appellat author diuini floris amygdalum,ut referat ueritatem rei gestæ ad figuram, utpote ad uirgã Aaron quæ sine terræ humore ac radice fronduerat, protuleratque flores deformatos in amygdala. Illa siquidẽ uirga signabat sacrosanctam uirginem, & fructus eius, dominum nostrum.

Esaiæ 16 5 Tu agnum regem terræ.Hæc sententia ex illo Esaiæ uerbo desumpta est. Emitte agnum domine dominatorem terræ,de petra deserti ad montem filiæ Sion.Vbi per agnũ intelligitur Christus innocens,& pro omnium salute immolandus.Hic dominator est terrę. nam de illo pręnunciauit propheta,quòd erit omnis terra possessio eius. De-

Psal.2. mum de petra deserti Moabitici,traductus ad montem filię Sion.Nam ex Ruth Moabitide, nupta ipsi Boos & matre Obeth (qui fuit pater Iesse) Christus originem carnis duxit.Demum ad montem filię Sion templũ scilicet Hierusalem,in quo prędicauit & miracula fecit,est translatus, & demum ad sanctam ecclesiam a se fundatam prędicatione euangelica.quę ob synceram fidei speculationem,filia Sion dicitur.

6 Tuque furentem leuiathan,serpentem Hebręi teste Hieronymo dicunt leuiathan esse serpentem magnum quem

fecit Deus in mari, Latini cetum uocāt. de quo intelligi putant illud uerbum psalmi. Draco ille quem formasti: ad illudendum ei. Cæterum eo nomine intelligitur plærūque in scripturis ipse dæmon: qui in hoc mari magno & spacioso huius mundi uersatur ad fallendos homines: & cui a sanctis superantibus suggestiones ipsius & tentationes illuditur. De eodem Esaias sub nomine serpētis loquitur: cum ait. In die illa uisitabit dominus in gladio suo duro & grandi & forti: super leuiathan serpentem, uectem, & super leuiathan serpentem tortuosum: & occidet cetum qui in mari est. Ex quo prophetæ loco: uidetur huius uersus sententia fere ad uerbum esse deprompta. Sane diabolus in eo prophetæ loco leuiathan dicitur, quod iterpretatur additamentum eorum: quoniam postquam primam culpam mala suggestione intulit: hanc quotidie augere grauibus persuasionibus nō desistit. Dicitur & serpens: quoniam insidias molliter infundit. Vectis uero: quoniā carcere suo multos claudat. est enim uectis, instrumentū ferreum quo clauditur ostium: quòd manibus percutiendo uehatur. Virgilius. Centū ærei claudunt uectes, æternaq; ferri Robora: nec custos absistit limine Ianus. Alij dæmonem, a propheta uectem dictum putant: propter eius duritiem atque in malo obdurationem, aut ꝓpter eiusdem fortitudinem. quòd de eo dictum est in libro Iob. nō est potestas super terram quæ ei cōparetur. Siquidem uectis quo clauditur ostium: & durus est ac solidus, & infracti roboris. Deinceps dicitur ipse hostis antiquus, serpens tortuosus ab ipso propheta: quoniam in rectitudine ueritatis non stetit, sed ab ea declinauit ad obliquitatem maliciæ. Tortuosus item dicitur: propter multiplices suarum tentationum flexus, sinuososq; lapsus, qbus insidias molitur hominibus quos infestat. Demum cetus dicitur qui est in mari: ꝓpter immanitatem suam, & insatiabilem deuorandi animas auiditatem in hoc mundo. sicut cetus immanis piscis deuorat in pelago minores pisces ac deglutit. At quoniam sacra uirgo Maria secundum diuinū oraculum in Genesi expressum cōtriuit caput serpentis antiqui: hic dicitur ipsa collisisse ipsum leuiathan.

Psal.103 Iob.40. Esa.27. Iob.41. Gen.3

7 Reuocamus ad aram mactādum mysterialiter Macta-

re, interficere signat. ut apud Lactantium Mactantur greges hostiarum. Et Plautum. At ego certe cruce excruciatū mactabo. Interdum sacrificare. ut apud Virgilium. Et nigram mactabis ouem, lucumq; reuises. quoniam in sacrificiis pecora cædi, hostiæq; interfici solebāt. Et in hac secunda acceptione sumitur hoc in loco. quoniam agnum ipsum Dei regnantem in cœlo, immolamus in altaris sacrificio & offerimus Deo patri. nō quidem illi rursum inferentes mortem, ut qui iam sit immortalis. sed mortem eius quam in cruce semel pertulit, quotidie in sacrificio il lo dignissimo repræsentātes. Est.n. iugis illa oblatio, mor
1.Cor.11. tis Christi (ut ait Paulus) annūciatio, atq; cōmemoratio.

Exod. 16 8 Hinc manna uerum Israelitis ueris. Filij Israel in deserto conspicientes primum manna quod dederat eis Deus de cœlo, dixerunt Manhu, quod significat, quid est hoc. In quam sane uocem eruperunt præ admiratione, & quoniā nouitate rei erant attoniti. Nos autem christiani, ueri sumus & spirituales Israelitæ, uidentes Deum hic per fidem & in ænigmate. & uerum de cœlo manna accepimus, panem scilicet illum uiuum qui de cœlo descendit. & qui de
Ioan. 6. seipso dicit. Ego sum panis uitæ. Et ergo nunc ipsam com plectimur ueritatem abducto figuralis umbræ uelo, cuius imago & repræsentatio pręcesserat in māna corporali,

9 Fac fontem dulcem, quem in deserto petra præmóstra
Exod. 17. uit. Bis legitur Moyses in deserto percussione uirgæ aquā
Num. 20 de petra elicuisse, atq; eduxisse præcepto domini, ut populus siti excruciatus satiaretur & reficeretur potu. Petra au
1. Cor. 10 tem illa Christum signabat (ut ait Paulus) in quo mira re condita est dulcedo, quam abscōdit timentibus se. Illius itaq; suauitatis internam degustationem petimus hoc lo
Psal. 30. co nobis cōcedi. Rursum filij Israel renes habuerunt pręcinctos cum manducarunt agnum paschalem deinde trā sierunt mare rubrum, effugientes duram Pharaonis serui
Exod. 12 tutem. Nos uero hic exposcimus postquam abluti sumus fonte baptismi, signato per trāsitum maris rubri, nostros itidem renes præcingi per refrenationem libidinis, & cōcupiscentiarum carnis repræssionem. Demum petimus & Christum in ligno crucis pro nobis suspensum interno mentis oculo, per compassionem attente speculari, ut hoc

ſpectaculo liberemur a noxio morſu ſerpentis antiq. quē-admodum filij Iſrael ſerpentem æneum erectum in ſtipite per Moyſem in deſerto, liberati ſunt a morſibus ſerpen-tium ignitorum a quibus grauiter erant infeſtati. *Num. 21.*

30 Quod rubus ut flammā tu portaſti. Vt in Exodo ſcri-ptum eſt. rubus flammam ſe circumplectētem & innoxie lambentem portabat, non tamen ab ea comburebatur. Ita ſacroſancta uirgo, Dei uerbū ſanctiſsimo geſtabat in utero, illiq̨ miniſtrauit ueram carnis ſubſtantiam, non ta men in cōceptu & partu, eius uiolata eſt aut labefacta uir ginitas. Cęterum Moyſes cum illam uiſionem uellet pro-pius ſpeculari, iuſſus eſt calciamenta de pedibus ſuis ſol-uere, quòd locus in quo ſtaret, terra eſſet ſancta. Haud ſe-cus hoc petimus, a pedibus affectuum noſtroꝝ tolli om-nem appetitum irrationalem & brutum, rerumq̨ morta-lium & corruptibilium deſiderium, & tunc ſpiritualiter calciamenta de pedibus noſtris tollimus, quādoquidem illa componi ſolent ex pellibus brutorum animalium & mortuorum. *Exod. 3.*

31 Da fontem boni uiſere Locus iſte ſumptus uidetur ex eo carmine pręclari & inſignis uiri Boetij in libro de con ſolatione philoſophica. Da fontem ſpectare boni, da lumi ne puro in te conſpicuos animi defigere uultus. In quo, orationem petitoriam ad Deum dirigit, ſicut & totum ip ſum carmen quod eſt luculentum & elegantiſsimum ad Deum uerba & uota conuertit. ut oſtendit eius initium, quod eſt huiuſmodi. O qui perpetua mūdum ratione gu bernas. Terrarum cœliq̨ ſator, qui tempus ab æuo ire iu-bes. Et reliqua, grauiter & ſplendide ab eo decātata. Porro fontem boni hic uocat Deum ipſum, a quo bonū omne copioſe profluit. Nam de ſeipſo per prophetam dicit. Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & foderunt ſibi ciſter-nas diſsipatas, quæ continere non ualent aquas. Tunc ue ro puros mentis oculos in Deo defigimus quando omni nubilo erroris & ignorantię depulſo, ſyncere per fidem & creaturarum manuductionem hic eum agnoſcimus. Niſi qs intelligere malit, claꝝ in cœlo Dei uiſionē hic expeti. *Boetius* *Hiere. 2.*

32 Chriſtianiſſimi fidem operibus redimire. Verbum re dimire quartæ coniugationis, ſignificat exornare, deco-

rare, coronare. Et participium eius redimitus signat ornatus & coronatus. Inde & nomē redimiculum, ornamentū capitis mulierū ut apud Ouid. Collo redimicula pendēt, christianismi itaq; fidē opibus redimere student, qui fidē Christi quam in baptismo sunt professi, elaborant bonis operibus exornare & comprobare. ut non solo nomine, sed & reipsa christiani sint. quique fidem habere connituntur per dilectionem operantem. Fides siquidem sine operibus, mortua est ut scribit beatus Iacobus. Et de iis qui nudam habent fidem minime operibus comprobatam scribit beatus Paulus, quòd fatentur se nosse Deum, factis autem negant. Itaq; hic petimus gratiam a Deo nobis concedi, qua perfectam fidem habeamus.

Iacobi 2.

Titum. 1.

De sacrosancta uirgine Maria, ad crucem comparata, prosa.

Hęc ꝓsa in diuersis uersibus uariū habet numerum clausulas. nunc. n. duæ tantum, nunc tres, nunc uero quatuor, interdum autem & quinque clausulæ, in eodem continentur uersu. Et plerumque heptasyllabæ sunt fere omnes clausulæ, penultimam habētes breuem. occurrent tamen nōnunquam & heptasyllabę, continentes penultimam longam. Seruant autem responsum in simili desinentia & uocalitate aut ad proximas clausulas, aut ad eas quę tertio ab eis loco constituuntur, ut ipsa lectio plane monstrabit.

Comparatur autem in hac prosa, sacrosancta uirgo Maria ad crucem domini uiuificam, in hoc uno præsertim officio, quòd utraque fructum uitæ toti mundo salutarem por-

1 *Lignum uitæ quærimus,*
Qui uitam amisimus
Fructu ligni uetiti.

2 *Nec inuentum nouerit,*
Qui fructum non uiderit
Adhærentem stipiti.

3 *Fructus per quem uiuitur,*
Pendet (sicut creditur)
Virginis ad ubera.

4 *Et ad crucem iterum,*
Inter uiros scelerum,
Passus quinque uulnera.

5 *Hic uirgo puerpera,*
Hic crux salutifera,
Ambo ligna mystica.

6 *Hæc, hyssopus humilis,*
Illa, cedrus nobilis,
Vtraque uiuifica.

7 *Positus in medio,*
Quo me uertam nescio.

8 *In hoc dulci dubio,*
Dulcis est collatio.

9 *Hic complexus brachiis,*
Modis uagit uariis.

10 *Hic extendit brachia,*
Complexurus omnia
11 *Charum mater tenere,*
Nouit hic tenere.
12 *Charitas sub latere.*
Nescit hic latere.
13 *Hic adhærens pectori:*
Pascitur ab ubere
14 *Hic affixus arbori,*
Pascit nos ex uulnere.
15 *Crux ministrat pabula,*
Fructu nos reficiens.
16 *Mater est præambula,*
Fructum nobis nutriens.
17 *Crux in loco pascuæ,*
Pascit nos præcipue.
18 *Sed uirgo præcipua,*
Pascit ipsa pascua.
19 *Tandem ad hoc trahitur*
Finalis sententia,
20 *Quòd nemo consequitur*
Vnam sine alia,
21 *Qui crucem elegerit,*
Nec sic matrem deserit.
Cum ad crucem uenerit
Matrem ibi poterit,
Stantem inuenire.
22 *Nec qui matrem eligit,*
Crucem prorsus abigit.
Si modum intelligit,
Quo per matrem contigit
Gladium transire.
23 *Ergo qui utramlibet*
Optat, illam adeat.
24 *Ex quo nihil prohibet,*
Quin utraque gaudeat.
25 *Filij matris unice,*
Matris crucifixæ.
Nos de cruce respice,

tauit. Maria q̃dem in suo uirginali utero, & deinde dulcibus ulnis suis, cum ĩfantilem suus filius agebat ętatẽ Crux uero eundem affixum ligno: & inter latrones constitutum pro humana redemptione. Quare mira quędam concinnitas, ꝓportio, & affinitas inter sacram Dei matrem & sanctam domini crucẽ esse: multis modis ostenditur. Deinde oratio ad Deum dirigitur: ut per utramque earum, salutem æternam consequi ualeamus.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Lignũ uitæ quęrimus. *Genes.3.* Lignum primis parentibus uetitũ fuit per sequentẽ transgressionẽ lignũ mortis: quoniam exitium intulit omnibus stirpe Adæ progenitis, & haustum noxiæ mortis fructus arboris illius toti mundo propinauit. Itaque ad sanandum hanc plagam, necesse est quærere lignum uitæ: signatũ per id uitæ lignum qđ *Genes.2.* in medio paradisi plantatum a domino refertur. cuius fructus etiam uiuificus & uitalis perditam nobis uitam instauret. Et demum quęrentibus illud lignũ dabitur ipsum inuenire cum suo fructu adhærente stipiti illius ligni. Signatum itidem est lignum uitæ: per illud lignũ uitæ quod in Apo- *Apoc.22.* calypsi scribitur ex utraq; par-

te fluminis plantatum fuisse, & attulisse fructus duodecim per menses singulos: quod & suum reddebat fructum tempore opportuno, & folia ligni ad sanitatem gentium.

Fili crucifixe.
26 *Fructus o uiuifice,*
Fructus ligni uitæ:
Nos te ipso refice,
Nobis da frui te. Amen.

5 In quinto uersu. Ambo ligna mystica. Virgo Dei mater, lignum est uitæ mysticum: quod uitalem protulit fructũ filium scilicet suum benedictum, pendentem in tenella ætate ad eius ubera. Crux itidem sancta, lignum est uitæ, qđ uiuificum portauit eundẽ fructum suspensum in eius stipite inter duos latrones quando ut ait scriptura: cum
Esa. 53. sceleratis reputatus est. Itaque duo sunt ligna uitæ, Dei mater & crux dominica, & ambo eundẽ portauerunt & unicum fructum uitæ, dominum nostrum Iesum Christum. Beata quidem uirgo Maria, hyssopus est humilis, propter eximiam & singularem suam humilitatem qua in matrem Dei electa, se humilem eius ancillam est professa. Crux uero sancta, cedrus est nobilis, ꝓpter suam sublimitatem & celsitudinem. In cœlos enim suum extulit cacumẽ, & inferos penetrauit, atque in totam terram extendit ramos suos, atque brachiis suis uniuersum complexa est orbem, in omnes diffundens salutis & uitæ uirtutem.

9 In nono uersu. Hic complexus brachiis. Diuerso ad modum modo, hic unicus fructus uitæ, ab utroque ligno uitæ portatus est. Nam a sacra uirgine inter brachiorum complexum dulciter est sustentatus, cum adhuc infanti-
Ioan. 12. les ederet uagitus. In cruce uero idem extendit brachia sua, quibus omnia complecteretur sua morte uiuificanda. Ego (inquit) si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. Rursum beata eius mater, tenera eius mem-
Ioan. 19. bra molliter & suauiter dulci sustentauit sinu. In cruce uero feruens ipsius charitas ad salutem nostram, sub latere eius non potuit delitescere. Nam lancea militari apertum eius latus, scaturiuit aquam & sanguinem in redemptionem nostram & uiuificationem. Insuper idem fructus uitę, pendens ad ubera matris, uirgineo eius lacte pascitur. Arbori autẽ crucis affixus, pascit nos refectione uitali, & dulcedine suæ charitatis, prodeunte largiter ex uul

neribus suis, qbus aperte declarat quantũ nos amauerit, Vnde crux ipsa ministrat nobis pabula uitę, reficiens nos suo fructu in sacro eucharistiæ. Ipsa uero dei mater, prior est quantum ad nutriendi offm̃. nam ipsum fructum uitę nobis aluit suis uberibus, multo ante tpe q̃ cruci affigeret.
17 In decimoseptimo uersu. Crux in loco pascuæ. Locus pascuæ est diuinoꝝ sacramentoꝝ, ad remedium, refectionem & salutem nobis relictoꝝ, ubertas, copia & fœcũditas. De quibus speciatim loquens ꝓpheta in psal. ait. Dñs regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ubi me collocauit. Quoniam igitur ecclesiastica sacramenta, a cruce & passione domini potissimum suam sortiũtur uirtutem & efficaciam, recte dicitur ipsa crux nos pascere in loco paschuæ, quia in sacroꝝ administratione & usu a Christo institutorum. Virgo uero & Dei mater pascit ipsa pascua, qm̃ filium suũ & fructum uitę aluit in infantili & puerili ætate, qui pabulum est uitæ & præbet suis ouibus pascua uiriditatis æternæ. quinimmo ipse est refectio & in hac uita & in futura, omnibus iis qui filij sunt regni. Psal. 22.
21 In uicesimoprimo uersu. Qui crucem elegerit. Quemadmodum sacra Dei mater & sacra crux dñi, conueniunt in uno & eodem tertio, fructu. s. uitæ, utriꝗ cõmuni, ita inter se conspirant, ut una sine altera uix inueniatur. Qui enim crucem delegerit, ut salutare lignum uitę, non idcirco matrem Dei secludit. nam iuxta crucẽ Iesu stantem eius matrem (ut scribit Ioannes) protinus inueniet. Ita qui sacro sanctã Dei matrem acceperit ut lignũ uitę salutiferũ, haud quaquã dñi crucem excludit. Nam cũ intellexerit gladiũ doloris pertransisse animam uirginis matris in hora passionis filij sui, quemadmodum prædixerat illi sanctus Simeon, illico intelliget illam suo filio (quantum ad compassionis rationem, & participationem internorum dolorum) fuisse concrucifixam. Et ita crucis intelligentiam & consortium non seiungit a Dei matre. Ioan. 19. Luce. 2.
23 In uicesimotertio uersu. Ergo qui utrãlibet optat. Qui sacrã (inqt) Dei matrem affectu singulari ꝓsequitur, ipsam intrepidus adeat, nam cõsequio quodã statim crux aderit comes, quã eadem ptulit in corde suo, & uisceribus cõpassionis. Qui uero sanctã affectat crucem, ipsam amplecta-

tur ut uiuificā & ſalutarem. nam continuo aderit ei ſocia, ſacroſancta Dei mater, ꝙ cōſtanter ei aſtiterit in hora paſſionis. Itaq; ſiue hanc ſiue illam elegeris, nihil refert. nam alterutra habita, habebitur utraq;, ꝓpter mutuum nexū & habitudinem qua ſimul colligantur.

25 In uiceſimo qnto uerſu. Fili matris unice. Hic uerſus, & matrē primū dicit crucifixam, & filiū crucifixū. & utrunq; qdem uere dicit, ſed diuerſa rōne Matrem. n. aſſerit crucifixam, qm̄ aſtans filio patiēti, eadē patiebatur in corde ſuo illi ex intimis uiſceribus cōpatiendo, q̄ filius eius pertulit in corpore, ut illi cōcrucifixa dici haud immeritò potuerit. Quēadmodū beatus Paulus de ſeipſo dicit Chriſto confixus ſum cruci. Filius uero eius, crucifixus eſt p ſenſibilē & corporalē affixionē ad crucē, ꝙ i ei⁹ ſtipite fuerit ſuffixus.

At qm̄ in tota hac ꝓſa facta eſt pulchra collatio beatæ uirginis ad ſanctā crucem, pp fructū uitæ utriq; cōmunē operępreciū eſt & hic ſubnectere piā querimoniā uirginis ad crucem, ꝙ filium ſuum innocentem ſuſceperit, crucisq; purgationem atq; excuſationē modeſtam ad uirginem, ꝙ pro omnium ſalute ipſum oblatum ſuſtinuerit.

Querimonia uirginis ad crucem.

Crux de te uolo conqueri,
Quid eſt, ꝙ in te repperi
Fructum tibi non debitum?
Fructum, quem uirgo peperi?
Nil debet Adæ ueteri,
Fructum guſtauit uetitum,
Intacti fructus uteri,
Tuus non debet fieri,
Culpæ non habens meritum.
Cur pendet qui non meruit?
Quid? quòd te non abhorruit,
Cum ſis reis patibulum.
Cur ſoluit quæ non rapuit?
Cur ei qui non nocuit
Es pœnale piaculum?
Et qui uitam tribuit,
Mortiq; nihil debuit,
Mortis propinas poculum.

Te reorum flagitiis,
Te culparum ſupplicis,
Ordinauit iuſtitia
Cur ergo iuſtum impiis,
Cur uirtutem cum uitiis
Sociauit næquitia?
Redditur pœna præmiis,
Offenſa beneficiis,
Honori contumelia?
Reis in te pendentibus,
Homicidis, latronibus,
Inflicta maledictio.
Iuſto pleno uirtutibus
Ornato chariſmatibus
Debetur benedictio.
Ergo quid ad te pertinet?
Cur uita mortem ſuſtinet,
Lux fit obtenebratio?

Purgatio crucis ad uirginem.

Virgo tibi respondeo.
Tibi, cui totum debeo
Meorum decus palmitum
De tuo flore fulgeo,
De tuo fructu gaudeo,
Reddutura depositum.
Dulce pondus sustineo,
Dulcem fructum possideo,
Mundo non tibi genitum.
Christus mortem non meruit,
Etsi mori disposuit,
Vt morte mortem tolleret
Ligno lignum opposuit,
Et soluit quæ non rapuit,
Vt debitores liberet.
In Adam, uita corruit,
Quam secundus restituit,
Vt uita mortem superet,
Vlmus uuam non peperit.
Quid tamen uiti deperit,
Quod ulmus uuam sustinet?
Fructum tuum non genui,
Et oblatum non respui.
Vt pœna culpam terminet.
A te mortalem habui.
Immortalem restitui,
Vt mors in uitam germinet.
Tu uitis, uua filius.
Quid est me competentius,
Quam torcular quo premitur?
Cur pressura fit purius?
Nisi quia iucundius.
Vinum syncerum bibitur.
Quid uua passa dulcius?
Quid Christo passo gratius,
In cuius morte uiuitur?
Multi se iustos simulant.
Filium a te postulant,
Et ad me non respiciunt.
Sed postquam mihi creditus,
Et apud me depositus,
Extra me non inueniunt.
Quærant in meo stipite,
Sugant de meo palmite,
Fructum tuum quem sitiunt
Respondeas hypocritis
Quid a me natum quæritis,
Quem dudum cruci credidi?
Iam non pendet ad ubera,
Pendens in cruce, uulnera
Corporis monstrat liuidi.
His plagis, his uulneribus,
His abstulit liuoribus,
Tartari pœnas horridi.
Huc mortales accedite,
Dulcem ex eo sumite
Cibum & uitæ pocula.
Eum in cruce quærite,
Et lachrymas effundite,
Ligno figentes oscula
Suspirate, gemiscite,
Et ueniam hic petite,
Et uiuetis in secula. Amen.

De sancto Ludouico rege Francorum.

1 *Regem regum uenere mur,*
Et de regis gloriemur
Ludouici gloria.

Consimilem in omnibus uersibus modulationem rythmicã continet hæc prosa. Nempe singuli uersus, tres continent clau-

sulas, quarum duę primę adinui cem consonantes, habent singu læ octo syllabas & penultimam longam. Tertia uero cuiusque uersus clausula, septem complectitur syllabas & penultimã ipsarum breuem, respondetq; tertię clausulę uersus ꝓxime adiacentis, nunc quidem pręcedẽtis nunc uero sequentis.

Commendantur in ea pręclarę uirtutes & opera insignia beati Ludouici quondam Francoꝝ regis, quibus cũ hic uitam agebat eminẽter effulsit. Ob quod & multa ꝑ ipsum dominus operatus est miracula, in testimonium eximiæ sanctitatis uitæ anteactæ. Verum hęc omnia diffusius in historia uitæ eiusdem, insuper & in opusculo de laudibus eiusdẽ sancti regis a nobis superioribus annis elaborato, enarrantur. Proinde sermo noster hic contrahendus est.

3 ANNOTATIONES. In tertio uersu. Ipsum Christo conformatum. Præcipua hominis perfectio in eo consistit, quòd cõformitatem in uirtutibus ad Christum dominum & Deũ nostrum habeat imitationemque propinquam & assimilationem
Lucæ. 6. ad ipsum. Perfectus (inquit) erit omnis, si sit sicut magister eius.
Ioan. 13. Et rursum. Exemplum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci,
Ep. ita & uos faciatis. Hinc sæpius nos admonet apostolus, ...imus imitatores Christi. At beato Ludouico erat ad-

2 *Ex Francorũ regni cura,*
Beatorum regni iura
Possidet in patria.
3 *Ipsum Christo conformatum*
Fecit magnum et beatum,
Virtutum immensitas.
4 *Longũ fides, amor latũ,*
Altum spes, sed non elatũ,
Profundum humilitas.
5 *Vultum habens David regis,*
Ezechiæ zelum legis,
Et Iosiæ studium.
6 *Dictus uere lucis dator,*
Vitæ custos, & amator
In Christo uiuentium.
7 *Orbis signis illustratur,*
Capto regi restauratur
Liber præda perditus.
8 *Vita datur moriturus,*
Claudis gressus. lux obscuris,
Et captiuis reditus.
9 *In extremis successorem*
Informauit & cultorem
Esse dei monuit.
10 *Certus demũ de corona,*
Maris undis dempta zona
Cœli portum tenuit.
11 *Vita uiuens beatorum,*
Fœlix regnat rex Frãcorũ
In beatis sedibus.
12 *Supplicemus sancto regi*
Nos sanctorũ iungi gregi
Piis eius precibus. Amen.

miranda conformitas uirtutum ad Christum,& ergo summa perfectio.

4 In quarto uersu. Longum fides, amor latum. Apostolus ad Ephesios scribens admonet eos quod studeant comprehendere quæ sit longitudo, & latitudo, sublimitas & profundum. Hæc autem quatuor hoc in loco accommodantur quatuor uirtutibus sancti regis Ludouici. Siquidem longitudo, fidei aptatur. quòd non tantum in præsentia, sed & præterita ut mundi productionem, & futura ut resurrectionem mortuorum diemq́ iudicii, extendatur. Latitudo, charitati quòd ipsa non modo amicos ambit suo complexu, sed & inimicos, quos etiam in domino diligit. Sublimitas siue altitudo, spei attribuitur, quod in superna & supercœlestia bona animum erigit. Demum profunditas, humilitati ascribitur, quod ipsa hominem infra alios constituit quantum ad sui existimationem, neque sinit eius animum efferri aut aliis se præponere. Hæ aūt quatuor uirtutes, insigniter in sancto rege emicuerūt. Ephes. 3

5 In quinto uersu. Vultum habens Dauid regis. Rex Dauid, serenitatem animi in uultu tanquam speculo habuisse fertur relucentem, ut exhilaritate uultu illius, syncæritas cordis & sanctitas eius perpēderetur. Simile quiddam de beato Antonio refert Athanasius, quòd & in uultu habebat magnam gratiam, & admirabile etiam a saluatore hoc munus acceperat. Siquis enim (inquit) ignarus eius, inter multitudinem Monachorum ipsum uidere desiderasset, nullo indicante cæteris prætermissis ad Antonium currebat, & animæ puritatem cognoscebat in uultu, & per speculum corporis, gratiam sanctæ mentis intuebatur. Nam semper hilarem faciem gerens, liquido ostendebat se de cœlestibus cogitare, sicut scriptura ait. Corde lætante uultus floret, in mœrore constituto, tristatur. Itaque & Iacob cognouit Laban socerum suum insidias sibi machinantem, dicens ad filias eius. Non est facies patris uestri, sicut heri & nudiusterti. Sic Samuel agnouit Dauid. Lætiores enim habebat oculos, & dentes sicut lac candidos. Similiter agnoscebatur Antonius, quia semper eandē faciem inter prospera & aduersa tenens, nec secundis extollebatur nec frangebatur aduersis. Hæc, de beato Antonio

Athanasius de Sanctus Antonius. *Prouer. 17.* *Gene. 13.* *1. Reg. 16.*

Athanasius. Ex quibus uerbis & id perspicuum euadit, qđ de uultu Dauid regis dictum est, quomodo hilaritatem quandam præ se ferens, sereniorem ac lætiorem eius animum indicabat. Ita & beatus Ludouicus uultum gerebat serenitate & hilaritate indicantem interioris hominis syn ceritatem & puritatem, quemadmodum de ipso canit ecclesia. O quam dulce spectaculum in Ludouico cerneret, qui uirtutis signaculum eius uultum inspiceret. Est igitur ipse mystice Dauid, qui interpretatur uultu desiderabilis. Ezechiæ uero & Iosiæ zelum habuit idem rex sanctus, ad ea extirpanda quæ uergebant in ignominiam aut cõtem ptum diuini nominis, sicut illi duo reges Iuda præclaris laudibus commendantur in scriptura, ob ardentissimum studium euellendi omnem idolorum spurcitiam & cultum, a præcedentibus inductum regibus & obseruatum a populo.

4. Reg 18. 6 In sexto uersu. Dictus ueræ lucis dator. Explicat hic uer
4. Reg. 13. sus interpretationem nominis Ludouicus, quod secundũ quatuor suarum syllabarum numerum ita interpretatur, lucis dator, uitæ custos, ut primæ syllabæ prima respondeat dictio, secundæ secunda & ita deinceps Quam sane expositionem, & hic uersus hymni de ipso compositi etiã continet. Ludouicus ex nomine, lucis dator exprimitur, & custos in certamine præsentis uitæ ponitur. Lucis quidem dator, quòd bene uiuendi exemplum tanquam lucem quandam omnibus præstabat, qua dirigerent suos gressus. Vitæ uero custos, recte dicitur Ludouicus, quòd probe uiuendo custodiuerit uitam animæ & in seipso & in subditis, quos ad bonũ suo hortatu & exẽplo cõuertit.

7 In septimo uersu. Capto regi restauratur. Cum captus esset rex Ludouicus in prima expeditione sua contra Sara cenos apud Damiatam, Dei nutu occulto, libertas illi est restituta pro modico admodum redẽptionis precio, per pactum exoluendo. Vt præda quæ inciderat in manus hostium, quasi deperdita censeri debuerit, quod non tan tum ex ea captiuitate habuerint emolumentum, quantũ humano iudicio putabatur.

10 In decimo uersu Maris undis dempta zona. Qui iam portum tenet, amplius non nauigaturus, anchoras & reti-

nacula soluere impune potest, quibus nauis in mari deti nebatur. Ita finito præsentis uitæ cursu, ad statione æternæ quietis peruenit Ludouicus, per solutionem animæ a corpore.

De sancto Augustino.

1 *INterni festi gaudia,*
Nostra sonat harmonia,
2 *Quo mens in se pacifica,*
Vera frequentat sabbata.
3 *Mundi cordis lætitia,*
Odorans uera gaudia.
4 *Quibus prægustat auida*
Quæ sit sanctorum gloria.
5 *Qua lætatur in patria*
Cœlicolarum curia.
6 *Regem donantē præmia,*
Sua cernens in gloria,
7 *Beata illa patria,*
Quæ nescit nisi gaudia.
Nam ciues huius patriæ
Non cessant laudes canere.
8 *Quos ille dulcor afficit,*
Quē nullus mœror inficit,
Quos nullus hostis impetit
Nullusq; turbo concutit.
9 *Vbi dies clarissima,*
Melior est quam milia.
Luce lucens præfulgida,
Plena dei notitia
10 *Quam mēs humana capere*
Nec lingua ualet promere.
Donec uitæ uictoria.
Commutet hæc mortalia.
11 *Quando deus est omnia,*
Vita, uirtus, scientia.
Victus, uestis & cætera,
Quæ uelle potest mēs pia.
Hoc in hac ualle misera

Hęc prosa, modulatione rythmica seruat mensuram satis uniformē. Nā in oibus suis uersib° solas habet clausulas octo syllabaꝶ quaꝶ penultimā ē breuis.

Author eius, Adam de sancto Victore. Describitur in ea, suaui admodum uocalitate cęlestis illa gloria, quam sancti in superna ciuitate Hierusalē percipiūt, & cum Deo, perpetuo obtinebunt, ubi nullus dolori aut mœrori amplius est locus, ubi bonorum omnium ubertas & interminabile gaudium. Cæterū conspirat propemodum & plane conuenit hæc prosa in sententia (sicut & genere rythmi) cum illo elegantissimo eiusdem authoris rythmico cantico, quod paulopost de omnibus sanctis exponetur. Supernæ matris gaudia repræsentet ecclesia. Id solū inter hāc & illam prosam est discriminis, quod illa sanctis omnibus cuiusuis ordinis est conueniens, hæc uero peculiaris & propria sacris ecclesię catholicę doctoribus, qui doctrina sua & scripturæ sanctæ explanatione eam maiorem in modum illustrarunt. Porro quanuis in prima clausula decimononi uersus huius prosæ, sancti Augustini

nomen duntaxat exprimatur, ut illi peculiariter hoc loco adaptetur, cuiuis tamen aliorum ecclesiæ doctorum nihilo secius accommodari decentissime potest, commutato duntaxat nomine Augustini, in nomen Hieronymi, Ambrosii aut Gregorii, in eodem loco. Nẽpe huiusmodi mutatio nominis neque rythmicam lædet sonoritatem, quin potius illam reddet uocaliorẽ, ob penultimam syllabam illorum nominum breuem. Neque sententiam etiam offendet, nam ea haud minus singulis aliis doctoribus quam Augustino, integre conuenire dinoscitur.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Interni festi gaudia. Internum festum uocat hic author interiorem illam pii animi lætitiam & exultationem in domino, quam perfusus diuina dulcedine in se percipit, cũ tranquillitatem & pacem conscientiæ cum Deo sentiens, ab omnibus curis mũdi sequestratus ac liber, soli Deo uacat, illiusq; laudi & contemplationi iugiter est intentus. Nempe hanc requiem internam consecutus animus ex uitæ munditia ac puritate, & spirituale quodam modo celebrans sabbatũ. subolfacit & tenuiter prægustat illa cœlestis regni gaudia, quibus sancti fœlicissime perfruuntur. Et ad illa suspirans ardenter, in hanc sæpius erumpit uocem. Quando ueniam & apparebo ante faciem Dei? Psal. 41

7 In septimo uersu. Nam ciues eius patriæ. Consonat hoc dictum illi uerbo diuini psaltis. Beati qui habitant in domo tua domine: in secula seculorum laudabunt te. Quòd Psal. 84.

Meditetũr mens sobria,
Hoc per soporem sentiat,
Hoc attẽdat dum uigilat,
13 *Quo mundi post exilia*
Coronetur in patria,
Ac in decoris gloria.
Regem laudet per secula,
14 *Harũ laudũ præconia,*
Imitatur ecclesia.
15 *Dum recensentur annua*
Sanctorum natalitia.
16 *Cum post peracta p̃lia*
Digna redduntur præmia,
17 *Pro passione, rosea.*
Pro castitate, candida.
18 *Datur et torques aurea,*
Pro doctrina catholica
19 *Qua p̃fulget Augustin⁹.*
In summi regis curia.
20 *Cuius librorum copia,*
Fides firmatur unica.
21 *Hinc & mater ecclesia*
Vitat eorrorum deuia.
22 *Huius sequi uestigia*
Ac prædicare dogmata
23 *Fide recta ac feruida*
Det nobis mater gratia.
Amen.

autem domus illius ciues nullo turbine hostili concutian
tur amplius, ut hæc dicit litera, testatur diuinorum specta
culorum reserator Ioannes in Apocalypsi, dicens de illis. *Apoca.7.*
Non esurient neque sitient amplius, neque cadet super il-
los sol neque ullus æstus, quoniam agnus qui in medio
throni est, reget illos, & deducet eos ad uitæ fontes aqua-
rum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eo-
rum. Et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor,
neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Deniq; quòd *Apoc.21.*
in lucidissima illa uiuorum regione dies una melior sit
quàm multa milia dierum huius calamitosæ uitæ, perhi-
bet etiam psalmographus, dicens. Quia melior est dies *Psal.48.*
una in atriis tuis, super milia Demum insignem illius di-
uinæ domus splendorem insinuat beatus Ioannes his uer
bis. Et ciuitas non eget sole neque luna, ut luceant in ea.
Nam claritas Dei illuminabit illam, & lucerna eius est *Apoca.21*
agnus. Et portæ non claudentur per diem, nox enim
non erit illic.
10 In decimo uersu. Quam mens humana capere. Con-
sonat idipsum sententiæ sancti Pauli ad Corinthios ita *1.Corin.2.*
scribentis. Nec oculus uidit, nec auris audiuit nec in cor
hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se,
hæc tamen tum primum percipientur ab iis qui filii sunt
regni, cum uita ipsa uictoriam fuerit assecuta super morta
lem hanc nostram conditionem, id est cum sors mortali-
tatis fuerit in nobis finita per immortalitatis gloriam, qđ
quidam particulatim in sanctis ipsis contingit, quando
beatæ eorum animæ corporeis exutæ uinculis immorta-
li uita potiuntur in cœlo Perfecte uero & consummate il *1.Corint.15.*
lud complebitur in fine mũdi, quãdo absorpta erit mors
in uictoria uitæ, & mortale hoc induet immortalitatem
& corruptibile incorruplibilitatem. Tunc enim uictrix
uita mortis commutabit hæc mortalia, nam sustollet etiã
a corporibus nostris miseriam mortalitatis, & immortali
uirtute illa præcinget. In illa itidẽ fœlicitate æterna deus
erit (ut ait Paulus) omnia in omnibus, & sanctis illis cœ- *Ibidem.*
li ciuibus idem futurus est omnium bonorum quæ expe
ti possunt plenitudo, exuberantia & copia. Enimuero erit
ipsis fons uitæ, uigor indeficiens, & omnis scientię notio,

erit & eisdem cibus atque perpetua refectio, amictus item spiritualis, immenso suæ gloriæ lumine ipsos circunfulgens, & cætera bona quæ ad perfectiorem animæ possent exoptari.

14 In decimoquarto uersu. Harum laudum præconia. Beatorum in cœlo gaudia, fœlicitatem & gloriam exprimit (inquit) symbolo quodam ecclesia catholica in terris consistens, cum solennitates sanctorum & fęlicem ex hoc mundo ad cœlos transitum quotannis celebrat. Sũt enim hi dies festi sanctorum hic cum celebritate solennes, quasi imago quædam & repræsentatio illius summæ iucunditatis & lætitiæ, quam in cœlis iugiter & continue obtinent. Verum hæc festa, annua sunt, illa uero in cœlesti Hierusalem, perpetua. Hæc finem habent, & reuolutione temporis redeunt, illa, intermina sunt & nescia finis. Hæc plerunque ob interuenientem casum tristem fiunt lugubria, ut dictum est per Amos prophetam. Dies festi uestri conuertentur in lamentationem & luctum. Illa autem mœroris omnis & luctus sunt immunia. Denique his festis nostris succedunt dies laborum, illa uero continuum habẽt sabbatum placidamq; requiem. Amodo enim iã dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis. Siquidem in illo supernæ ciuitatis die festo distribuuntur pro transactis laboribus præmia iis, qui in labore huius uitæ legitime certauerint. Vt sanctis qui sanguinem suum fuderunt pro Christo, rosea datur corona, propter purpureum colorem martyrio respondentem. Illis uero qui incontaminatam seruarunt & corporis & animi castitatem, candida, quôd uirgineæ puritatis candor sit index. Denique qui doctrinam sacræ fidei suo labore elucidarunt, aurea insigniuntur torque. tum quod aurum, diuinorum eloquiorum splendorem sæpius in scriptura insinuat. tum quod apud priscos, sapientes, eo insigni, torquis scilicet aureæ, adornati, fuerint soliti, quod colli & pectoris est ornamentum. Sapientia autem, & pectore reconditur, & uoce depromitur. Vnde Sapiens in prouerbiis. Vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

Amos. 8. *Tobiæ. 2.* *Apoc. 14.* *Prouer. 1.*

In festo decollationis sancti Ioannis baptistæ.

1 *PRæcursorē summi regis:*
Et præconem nouæ legis
Celebrat ecclesia.
2 *In hac luce tam festiua*
Gaude mater, & uotiua.
Deprome præconia.
3 *Huius ortum ueneremur,*
Sed minus delectemur,
In eius martyrio.
4 *Totus mundus sit iocundus,*
Nulli martyr hic secundus
Virtute uel præmio.
5 *Non est nostræ paruitatis,*
Virum tantæ sanctitatis
Laudare per omnia.
6 *Summa rei recitetur,*
Vt affectus inflammetur
Ex eius memoria.
7 *Non arundo leuitatis,*
Sed columna ueritatis
Nulla palpat crimina.
8 *Scribas tangit & doctores,*
Vocans legis transgressores
Viperæ genimina.
9 *Arguebat hic Herodem,*
Nec terretur ab eodem
Ligatus in carcere.
10 *Fert iniuste iustus pœnam,*
Rem detestās tam obscœnam
Regis & adulteræ.
11 *Sæuit in hunc uis tyranni.*
Laus accrescit hinc Ioanni,
Tyranno supplicium.
12 *Stultus seruit sapienti,*
Quia iustus in præsenti
Purgatur per impium.
13 *In natalis sui cœna,*
Capitali plecti pœna

Hæc prosa rythmicæ consonantiæ regulam uniformem obseruat, sicut illa de eiusdem sancti Ioānis natiuitate, prius explanata. Præcursoris & baptistæ.

Author eius, Adam de sancto Victore. Commendat autem beatum Ioannem ob præclaras eius uirtutes, & præsertim inuictam animi constantiam qua ītrepidus arguit scribas & phariseos. quinimmo & Herodem regem propter adulterium, ob quod & in carcerē coniectus & demū capite obtruncatus, omnia æquanimiter sustinuit pro iustitiæ & ueritatis defensione, ut ex lectione euangelica dilucidum est & conspicuum.

4 ANNOTATIONES In quarto uersu. Nulli martyr hic secundus. Plerique libri hanc clausulam ita habent contextam, nullus martyr huic secundus, sed perperam & inemendate. Nam cum secūdus dicatur qui aliū sequitur loco, ordine, uirtute aut dignitate, estq; alio posterior, qui dicit ꝙ nullus martyr est huic Ioanni secūdus, is profecto significat nullum alium martyrem Ioāni cedere sanctitate, aut ipso esse inferiorem, sed uel æqualem uirtute uel superiorem. Quæ quidem sententia nō so

lum falsa est, sed etiam omnino opposita illi quā author intendit his uerbis exprimere, ad designandam eminentiam beati Ioannis supra cæteros. Itaq; legendum est potius ut habet litera, nulli martyr hic secūdus, quandoquidem hæc oratio significat Ioannem nulli martyrum aut sanctorum cedere uirtute aut præmio, ipsumq; nullo alio esse minorem, quod mirifice eius præstantiam & præcellentiam ultra alios arguit, & omnino consonum est his domini uerbis Inter natos mulierum non surrexit maior Ioāne Baptista. Et sane consimili ratione loquendi Ouidius ut significaret Aeneam cæteros omnes pietate antecellere, dixit de eo. Vir magnus bello, nulli pietate secundus.

Matt.11.

Ioannem rex imperat.

14 *Spiculator saltatrici,*
Saltatrix dat genitrici
Caput, quod petierat.

15 *Crux p̄signat sublimari*
Christum, sed hūc minorari
Capitis abcisio.

16 *Mors est iusti preciosa,*
Quam præcessit gloriosa
Vitæ conuersatio. (ste.

17 *Nos ad laudem tui Chri*
Præcursoris & Baptistæ
Colimus solennia. (le

18 *Tu nos ab hac mortis ual*
Duc ad uitam recto calle
Per eius uestigia. Amen.

7 Septimo uersu. Non arundo leuitatis. Hoc dictum ex euangelio desumptum est, ubi dominus in Ioannis commendationem dixisse legitur ad turbas. Quid existis in desertum uidere? arundinem uento agitatam? Quo interrogandi modo & schemate innuit eum Christus non fuisse talem, utpote nec inconstantem nec leuem animo, neq; facilem in quamlibet inflecti partem humano impulsu, instar arundinis quæ agitatur uēto, sed fuisse columnam ueritatis, firmū scilicet animo & a ueritate atque iustitia indeflexibilem, & ergo ipsum nulla uitia molliter dissimulasse aut tacita dimisisse, sed citra omnem adulationē feruenti zelo quosuis hominum reprehendisse.

8 In octauo uersu. Scribas tangit & doctores. Id ex euangelio constat ubi Matthæus scribit de Ioanne quòd uidens multos pharisæorum & saduceorum uenientes ad baptismum suum dixit eis. Progenies uiperarum, quis demonstrabit uobis fugere a uentura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Lucas autem eundem describens locū, dicit illos esse uocatos a Ioanne, genimina uiperarum,

Matt 3.

Lucæ.3.

quod in eandem cum Matthæo redit ſententiam, huic tamen uerſui quantum ad uerborum contextum uicinius eſt & quadrantius.

12 In duodecimo uerſu Stultus ſeruit ſapienti. Conſonat huius clauſulæ ſententia illi dicto Salomonis in prouerbiis. Qui ſtultus eſt, ſeruit ſapienti, & ex eo deducta eſt. Nempe in hac uita mortali, improbi & praui ſolent tribulationibus affligere bonos, & perſecutionibus opprimere. Quas cum iuſti uiri æquo perferũt animo & in patientia, purgantur per eas a maculis uitiorum pro fragilitate humana cõtractis. Quare ad huiuſmodi peccatorum expiationem mali præbent bonis miniſterium, materiam, & occaſionẽ, ſuntq́ uelut huiuſce purgationis inſtrumentum, & hoc modo qui mali ſunt, bonis quos perſequuntur ſeruiunt. ſicut qui flagello excutit triticum a palea, aut qui aurum in fornace excoquit, ſeruit tritico & auro mundando. Prouer.12.

15 In decimoquinto uerſu. Crux præſignat ſublimari. Illud præconium Ioannis de Chriſto, in euangelio ſcriptũ. Illum oportet creſcere, me autem minui. præſens uerſus exponit quaſi dictum a Ioanne ad deſignandum genus mortis ipſius Chriſti, & ſuæ ipſius, utputa quòd dixerit Chriſtum creſcere debere, quia in cruce exultandus eſſet a terra, ſeipſum autem aſſeruerit Ioannes minuendum quia capite foret obtruncandus, & ita ſecundum corporis quantitatem minor futurus. Verum quanuis ea expoſitio uideatur Ingenioſe excogitata, & ſecundum euentum rei poſtea conſecutum, humano placito, ſtudio & arbitratu adinuenta, non tamen reſpondet (meo quidem iudicio) intentioni beati Ioannis, neque ſenſui literali illius loci ubi ſcribitur ipſe ea uerba protuliſſe. Quinpotius uera illius dicti ſententia ea eſt, quam aſſignat beatus Gregorius in homilia euangelij quod legitur in ſabbato quatuor temporum in aduentu domini, ubi ſupradicta euangelij uerba exponens, ait. Hac in re quęrendum eſt, in quo creuit Chriſtus, in quo minutus eſt Ioannes? niſi quòd populus Ioannis abſtinentiam uidens, remotũ hunc ab hominibus eſſe conſpiciens, eum Chriſtũ eſſe putabat. Chriſtum uero cum publicanis comedẽtem, & inter peccato- Ioan.3. Lucæ 3.

res ambulantem intuens, eum non Christum sed prophetam esse credebat. Sed cum per accessum temporis, Christus qui propheta esse putabatur, Christus est agnitus, & Ioannes qui Christus esse putabatur, propheta esse innotuit, impletum est quod de Christo suus præcursor prædixit. Illum oportet crescere, me autem minui. In æstimatione quippe populi & Christus creuit, & agnitus est qđ erat, & Ioannes decreuit, quia cessauit dici quod nō erat. Hæc Gregorius. Cui quidem expositioni tanquam accōmodatiori ad sensum euangelicum & aptiori ad propositum, potius standum est & accedendum quàm arbitrariȩ præsentis uersus sententiæ.

De natiuitate beatæ Mariæ *uirginis.*

Huius prosæ rythmica sonoritas & mēsura, eadē est & persimilis ei quæ obseruatur in illa prosa de dedicatione ecclesiæ superius declarata. Hierusalem & Sion filiæ. Quòd si huius ab illa, aliqua interdum occurrit difformitas & diuersitas (sicut & in plerisq; locis ea comperitur) facile inter legendū internosci poterit, & ex ipso clausularum contextu deprehendi.

Describit autem ipsam nobilitatem ortus gloriosæ uirginis ex Dauidica stirpe, & singularē ipsius dignitatem uariis rerum sensibilium nominibus ut stellæ, auroræ, solis, lunȩ, uirgȩ aromaticæ expressam. Commendat insuper ipsius excellētiam. quòd propheticis fuerit oraculis sæpenumero prius adductis signata, q; Dei etiam filium castis sit complexa uisceribus, & humanæ carnis induerit amictu, a quo totius mundi facta

1 NAtiuitas Mariæ uirginis
Quæ nos lauit a labe criminis
Celebretur hodie.
Dies est lætitiæ.

2 *De radice Iesse propaginis*
Hāc eduxit sol ueri luminis
Manu sapientiæ
Templum suæ gratiæ.

3 *Stella noua nouiter oritur,*
Cui⁹ ortu mors nr̄a moritur.
Euæ lapsus iam restituitur
In Maria.

4 *Vt aurora surgēs ꝓgreditur,*
Sicut lūa pulchra describit,
Super cūctas ut sol erigitur
Virgo pia.

5 *Virgo mater et uirgo unica*
Virga fumi sed aromatica,
In te cœli mundiq; fabrica.
Gloriatur.

6 *Te signarūt ora ꝓphetica,*
Tibi canit Salomon cantica
Canticorū, te uox angelica
Protestatur.

7 *Verbum patris ꝓcessu tp̄is*

Intrat tui secretum corporis,
In te totum, & totũ de foris
Simul fuit.
8 *Fructus uirẽs arẽtis arboris,*
Christus gigas ĩmensi roboris
Nos a nexu funesti pignoris
Eripuit.
9 *Condoluit humano generi*
Virginalis filius uteri.
Accingantur senes & pueri
Ad laudem uirginis. (ri
10 *Qui potuit de nobis cõque*
Pro peccato parentis ueteris,
Mediator uoluit fieri
Dei & hominis.
11 *O Maria dulce cõmercium*
Intrat tuũ cœleste gremium,
Quo salutis rei remedium
Indulgetur. (dium
12 *O spes uera & uerum gau*
Fac post uitæ p̃sentis stadiũ,
Vt optatum in cœlis brauiũ
Nobis detur. Amen.

est redẽptio. Demũ piam fidelis pp̃li orationẽ ad ipsam dirigit, implorantis asſidua eius apud filium suffragia, & post hanc uitã ęterna cœli gaudia.

4 ANNOTATIONES. In quarto uersu. Aurora surgens ꝓgreditur. Depromptum est illud sacrosanctæ uirginis Mariæ præconiũ ex Canticis canticorũ, ubi ait Salomon. Quæ est ista quę progreditur quasi aurora cõsurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorũ acies ordinata? Vbi merito aurora nominat̃ beata uirgo: nã depulsa ignorantiæ & uitiorũ nocte, ueri solis ortum suo splendore præuenit. Luna uero, quia nobis in caligine noctis huius mundi oberrantibus suum lumen benigniter impẽdit. Dicitur & sol, ꝙ totum mũdum suarum uirtutum & gratię fulgore illuminat. Demũ ipsa terribilis est dęmonibus ut acies castroꝝ ordinata, quia suæ potestatis pede cõtriuit caput serpentis, & totam malignoꝝ spirituũ caternam tanq̃ cœlestium acies castroꝝ profligat, atq; in trepidam fugam conuertit. Similiter ea nuncupatio sequẽtis uersus, qua beata uirgo prædicatur uirga fumi aromatica: ex cãticis canticoꝝ est desumpta, ubi dicit Salomon. Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut uirgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris? Et recte illa denominatio illi ascribitur pp incredibilem suauitatẽ odoris suarum uirtutũ, non modo terram oẽm sed & cœlos implentem. Ob quam qdem suaueolentiam spũalem, illud Ecclesiastici dictum ẽt ipsi adaptatur. Sicut cinnamomũ & balsamum aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris.

Canti. 6.
Canti. 3.

Eccli.24. 6 In sexto uersu. Tibi canit Salomon cantica. Illa cantica canticoꝝ dicitur hic Salomon sacratæ uirgini canere, qm̄ licet altissima illius libri mysteria & dicta applicentur a catholicis expositoribus modo ecclesię Christi spōsæ, modo uero aīo fideli quā sibi Christus desponsauit per fidē, & utrūq; qdem decenter apte. nihilo secius ēt mystica illa sensa congruenter & cōcinne accōmodantur sacrosanctæ uirgini Mariæ, ipsius regis æterni sponsæ dilectissime. Cuius id efficax est argm̄, nā ecclesia catholica, quæ in libro cantici canticoꝝ dicuntur, in p̄conium supersanctæ uirginis assumit ad usum ecclesiasticū, antiphonas, rn̄soria & lectiones ex illis in officio eiusdem accipiendo. Non imerito igitur Salomon hic dicitur beatæ uirgini & ad eius honorem, decantare cantica canticorum.

7 In septimo uersu. In te totum, & totum deforis. Verbum Dei scdm diuinitatem simplex est & insectile. Quare cum substantiam nostræ carnis assumpsit ex uirgine & in uirgine: non fuit una uerbi particula in utero uirginis & altera in cœlo apud patrē, nā impartibile est & indiuiduum.

Ioan.14. Neq; uerbum Dei tunc ita fuit in patre, ut nullo modo fuerit in utero uirginis, sic.n. neq; fuisset unione hypostatica unitum naturę humanę, neq; uere incarnatū. Neq; sursum totum uerbū tūc ita fuit in uirgine, ut nullo modo fuerit apud patrem, nam imanet illi inseparabilr atq; indigressibiliter, qn̄quidem cum in terris, diuersaretur, dixit Philippo & condiscipulis eius. Nescitis quia ego in patre & pater in me est? Relinquitur igitur id quartum membrū asserēdum ꝙ in ipso incarnationis sacræ articulo uerbū Dei totum fuerit in uirgine & totū extra uirginem. cœlū & terrā implens, licet alio modo hic extiterit: & alio modo illic, quēadmodum Deus totus intra mundum est, totus & extra, ꝙ neq; includi mundo possit ob suā imensitatem, neq; eodem excludi pp supexpassam in oīa suam plenitudinē, uniuersa pmeantē & cūcta supambientē diuino cōplexu.

8 In octauo uersu. Fructus uirens arētis arboris. Hic Christus appellatur fructus uirens, nā bn̄dictus est fructus uentris uirginei, uirore gratiæ & uirtutum indeficienter uernans.

Lucæ.23. Vnde seipsum uiride lignum appellauit: cū ait. Quia si in uiridi ligno hæc faciunt, in arido qd fiet? At uero fru

ctus ille preciosus, est arētis arboris, sacratę s. uirginis, quę tametsi ꝑpetuo uirtutū decore uirens fuerit & florens, hic tñ arens arbor dicitur ad exprimēdum nouū suæ fœcunditatis & supnaturalem modū, utpote ꝙ sine uiri consortio filium cœlitus cōceperit, qđ longe supra naturæ uires situm est, quēadmodum illud ēt naturæ metas trāscenderet, ꝙ arbor arida & nullo terræ fomento humectata, fructum uirentē ꝓferret. Itaꝗ arbor arida hic dicitur sacra uirgo, in analogia, non per uituperiū sed singularē cōmendationē. Quemadmodū ipsa ēt per uirgam Aaron prius arētem & deinde floridā est signata, & apud Esa. per terram sitientē, cum ait te Xpo. Et ascendet sicut uirgultū coram eo, & sicut radix de terra sitienti. Enimuero sicca terra & aquā sitiens, natura non pōt ꝓferre radicem. Xp̄s ergo sicut radix de terra sitienti ascendit, qm̄ de uirgine incognita uiro natus est. In eodē quoꝗ uersu, gigas imēsi roboris Xp̄s nuncupatur, ex psalmo dicente de ipso. Exultauit ut gigas ad currendā uiam. Et id ꝗdem nomen gigantis ipsi attribuitur, pp insignē suę uirtutis magnitudinē, qua principem huius mundi ꝓstrauit ipse dn̄s fortis & potens, dn̄s potens in prēlio. Deniꝗ eripuit nos Xp̄s a nexu funesti pignoris (ut pn̄s ait uersus). s. a uiculo & laqueo dęmonis ac mortis, cui p primorū parentū culpā totū genus humanū gen⁹ in pign⁹ datū erat, & loco pignoris ꝓ pc̄tō obligatū.

Num. 17.
Esa. 35.
Psal. 18.
Psal. 23.

10 In decimo uersu. Qui potuit de nobis conqueri. Magna (inqt) est filii Dei i hoīes miseratio, & mira benignitas. Nā ipse qui iustā habuit cām conquerendi de nobis, & expostulādi iniuriā ipsi elatam ex ꝑuaricatione primoꝝ parentum, neꝗ solū conquerendi de nobis sed ēt ꝑpetua morte nos condemnandi, imemor tñ offensionis acceptęꝗ iniurię, exhibuit seipsum mediatorē Dei & hominū, ut per ipsum recōciliaremur Deo patri, & rediremus in gratiā cum eo. Et ita ꝗ iuste potuit esse punitor criminis, factus est bonitate sua illius delendi author, & ꝓpitiatio pro peccatis nostris. Cui sit laus & gloria in secula seculorum. Amen.

De natiuitate beatæ uirginis, alia prosa.

1 *Verbum bonū & suaue,*	Hæc prosa consimilē tenet
Personemus illud aue,	rythmicę mēsurę legem, sicut
Per quod Christi fit conclaue	illa de. s. Stephano rege Hūga

garię Corde, uoce, mente pura, q paulo ante iam est exposita. Cõtinet aũt eximiã sacrosanctę uirginis cõmendationẽ, ob generosum regii stẽmatis decus quo exorta refulget, & admirãdã fœcunditatẽ, qua angelo nũciante de cœlo suscepit prolẽ & mundo genuit saluatorẽ. Deinde prosequitur piam fidelis populi ad ipsam inuocationem & humilem supplicationem.

I ANNOTATIONES. In primo uersu. Per qđ Christi fit conclaue Id nomen cõclaue neutri generis est & tertiæ declinationis, q̃uis ẽt in fœminino genere inueniatur hęc conclauis. Et est locus secretior in interiorib⁹ tectis ubi colloqa fieri solent, habetq; unã clauem cõem domesticis ad eius ingressum. Horat.

Virgo, mater, filia:
2 *Per quod aue salutata,*
Mox concepit fœcundata,
Virgo Dauid stirpe nata,
Inter spinas lilia.
3 *Aue ueri Salomonis*
Mater, uellus Gedeonis.
Cuius magi tribus donis
Laudant puerperium.
4 *Aue solem genuisti,*
Aue prolem protulisti.
Mundo lapso contulisti
Vitam & imperium.
5 *Aue sponsa uerbi summi,*
Maris portus signum dumi.
Aromatum uirga fumi,
Angelorum domina.
6 *Supplicamus nos emenda,*
Emendatos nos commenda
Tuo nato, ad habenda
Sempiterna gaudia. Amen.

Currere per totum pauide cõclaue, magisq;. Et conclauia loca sunt, quę una claue clauduntur. Qm̃ igitur Christum suo uirginali cõplexa est utero Maria, recte hic ipsius conclaue dicitur Est & eadem uirgo (quemadmodum ẽt superius dictũ est) ipsius Christi mater & filia. Mater qdem scđm humanitatem, filia uero scđm diuinitatem, cum.n. omnia per ipsum uerbum facta sint, ipsam itidẽ a dei uerbo conditam ac creatam esse ambigit nemo.

3 In tertio uersu. Aue ueri Salomonis mater. Verus Salomon, Christus est, sapiẽtia & uirtutũ opulentia antecedẽs oẽs uereq; pacificus. sicut Salomon figuralis & typicus, scđm carnem & continua & ꝓxima serie ex Dauid progenitus cęteros reges sapiẽtia antecelluisse & diuitiis scribitur: & pacificus ĩterpretatur. Enimuero hęc tria uerius & perfectius ipsi Christo conueniunt, qui scđm Apl'm est Dei uir-
1. Cor. 1. tus & sapientia, & in quo oẽs thesauri sapientię ac scientię
Colos. 2. sunt absconditi. Ipsius itidem dñi est terra, & plenitudo
Psal. 32.

eius,orbis terrarum,& uniuerſi qui habitant in eo.Gloria Pſal.111.
itidem & diuitiæ in domo eius, non tam auri & argenti q̃
uirtutum & ſpūalium chariſmatū Demum princeps pacis Eſa 9.
a propheta dicitur & ſcd̄m Apl̄m ipſe eſt pax noſtra,qui fe Ephes.2.
cit utraq; unum.Appellatur inſuper hic beata uirgo uellus Iudic.6.
Gedeonis,q̄ ſignificata fuerit per uellus Gedeonis cœleſti rore irrigatum,ut ſępius eſt habitum. Et propter rei cōformitatem nomen ſigni,ipſi ſignato hic aſcribitur.

¶ In quinto uerſu.Maris portus ſignum dumi. Maris portus dicitur hic ſacroſancta uirgo, nam tutum eſt receptaculum humani generis certiſſimaq; ſtatio, a procellis & tēpeſtatibus huius ſeculi ꝓtectrix,qd̄ mare magnum & ſpacioſum in ſcriptura dicit̄. Vt.n.nauibus in portu poſt diuturnam nauigationem eſt quies,ita & pc̄toribus poſt naufragiorum in peccatis pericula,beata uirgo confugium eſt & aſylum.Pręterea ſignum dumi eadem dicitur,attribuēdo
nomē figurę,rei per eam figuratę,qm̄ ut ſępius ante dictū Pſal.103
eſt, ipſa per rubum ardētem Moyſi oſtenſum myſtice eſt Exod.3.
ſignificata,& ſub typico illo uelamine repræſentata.

In exaltatione ſanctæ crucis.

1 *Salue crux, arbor*
Vitæ præclara.
2 *Vexillum Chriſti,*
Thronus & ara.
3 *O crux,prophanis*
Terror & ruina.
4 *Tu Chriſtianis*
Virtus es diuina,
Salus & uictoria.
5 *Tu properantis*
Contra Maxentium,
9 *Tu præliantis*
Iuxta Danubium
Conſtantini gloria.
7 *Fauens Haraclio*
Perdis cum filio
Croſdroe prophanum.
8 *In hoc ſalutari*
Ligno,gloriari

Hæc proſa, rythmicæ ſonoritatis ſeruat normam, ſed multiformem & uariam. Aliquando enim in una clauſula quatuor duntaxat comprehendit ſyllabas,ut in undecimo uerſu & tribus ſubſequentibus. Aliquando quinque, ut in primo uerſu & conſequentibus uſque ad ſextum.Interdū uero in eadē clauſula ſex complectitur ſyllabas, ut in ſeptimo uerſu, & cæteris deinceps uſque ad decimum. Nonnunquam item ſeptem immo & octo conſtringit in eadē clauſula ſyllabas, ut in ultimo uerſu.cuius duæ primæ clauſulæ, octo ſingulatim ſunt ſyllabarum, duæ uero poſtremæ, ſe

ptem. Verum commiſcentur ſæpius in eodem uerſu clauſulę diuerſum ſyllabarum numerum ſortitæ, ut ſola lectio quemque diligentius animaduertentē facile edocebit Quæ etiam liquido monſtrabit, quomodo inter ſe conſonantiam ſeruant ipſæ clauſulæ rythmicæ, & ad quam unaquæq; ſuum habeat rñſum.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Recenſentur autem in ea, præclara ſanctæ crucis præconia, denominationeſq; inſignes, uim illius uiuificam & miram uirtutem declarantes. Memorāt & gemina uictoria, duobus imperatoribus Romanis ipſius inuocatione & præſidio indulta, Conſtantino inquam & Heraclio. Verum utriuſque earū hiſtoria, in expoſitione proſę de inuentione ſanctæ crucis ſcilicet. Laudes crucis attollamus, eſt ſuperius enarrata, & eo ex loco requirenda Demum pia in fine ponitur inuocatio fidelis populi ad ſanctam crucem, ad quā per totam proſam ſiue laus fiat ſiue oratio, dirigitur ſermo.

Decet chriſtianum.
9 *Crucis longum, latum,*
Sublime, profundum
Sanctis propalatum,
Quadrum ſaluat mundū
Sub quadri figura.
10 *Medicina uera,*
Chriſtus in ſtatera
Crucis eſt diſtractus,
Preciumq; factus,
Soluit mortis iura.
11 *Crux eſt noſtræ*
Libra iuſtitiæ
12 *Sceptrum regis,*
Virga potentiæ.
13 *Crux, cœleſtis*
Signum uictoriæ.
14 *Belli robur,*
Et palma gloriæ.
15 *Tu ſcala, tu ratis,*
Tu crux deſperatis
Tabula ſuprema.
16 *Tu de membris Chriſti*
Decorem traxiſti,
Regum diadema.
17 *Per te nobis crux beata,*
Crux cruore conſecrata,
Sempiterna gaudia
Det ſuperna gratia. Amen.

¶ ANNOTATIONES. In primo uerſu. Arbor uitæ præclara. Sacratiſsima crux, arbor uitæ dicitur, quoniam per Chriſtum in ea mortem paſſum toti mundo uitam attulit. Proinde ipſa, & uitalis & uiuifica recte ſolet appellari, præſignataq; creditur per lignum illud uitæ quod erat in medio paradiſi in primordio conſtitutionis ipſius mūdi, hoc enim ſeruandi uitam corporis incolumem & illabefactam, uim habuit. Illa uero, toti mūdo authore Chriſto qui ipſam cōſecrauit, perditā uitā reſtituit. Conſimili

modo cæteraꝝ denominationũ admodum dignaꝝ (quæ sanctæ cruci hic attribuuntur) assignetur propria ratio.

6 In sexto uersu. Tu præliantis iuxta Danubium. Quomodo Constantinus in Maxentium tyrannum arma mouēs, sacræ crucis beneficio uictor euaserit, iam ante narratum est. At uero quonam pacto iuxta Danubium Scythiæ fluuium (qui & Ister nuncupatur) bella gerens adiutrice sancta cruce uictoria potitus fuerit, quia præsens id litera cōmemorat, paucis nunc dicendum. Eo tempore quo Romani imperii moderabatur habenas Constantinus, congregata est iuxta Danubium fluuium innumera barbarorum multitudo, uolens fluuium transire & regiones omnes occiduas suæ ditioni subiugare. Quod ubi constantinus accepit, coacto ingenti exercitu castra ad Danubium metatus est transitum illorum siquo modo posset, prohibiturus. Verum cum indies incresceret barbarorum turba & iam fluuium transiret inuito Constantino & id prohibere non ualente, magno ipse timore concutitur, sollicito uoluens animo quòd postridie cum hostibus se fortioribus manum haberet conserere. Sequente uero nocte sopore pressus ab angelo excitatur, & ut oculos in cœlum attollat admonetur. Qui sursum erigens obtutum, signũ crucis præfulgido lumine coruscans in aere conspexit, cũ huiusmodi titulo literis aureis inscripto. In hoc signo uinces. Itaque cœlesti uisione confortatus figuram crucis in uexillis suis deformari iussit: & ante se in acie deferri. Mox irruens in hostes, ipsos penitus ꝓfligauit, interfectaq; ipsorum numerosa multitudine reliquos in fugã uertit.

8 In octauo uersu. In hoc salutari. Respondet hæc sententia uerbis beati Pauli ad Galatas. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Ex quibus sumptũ est illud præconium, quod in principio missæ de sancta cruce ex instituto ecclesiastico canitur. Nos autem gloriari oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, in quo est salus, uita & resurrectio nostra, per quem saluati & liberati sumus, unde huius uersus sumpta est sententia. *Gala. 6.*

9 In nono uersu. Quadrum saluat mundum, sub quadri forma. Quadrus hic dicitur mundus ob quatuor eius præ

cipuas partes quasi latera quadrati constituentes, orientem, occidentem, meridiem, & septentrionem, in quibus habitant homines per crucis mysterium salutem adepti. In ipsa uero cruce dicitur inesse quadri figura, aut ꝑpter quatuor eius extremitates, primam sursum, secūdum deorsum, tertiam ad dextrum & quartam ad sinistrum constitutam, aut propter quatuor magnitudinum eius interualla siue dimensionum rationes, utpote longitudinē a summo in imum porrectam, latitudinem a dextro in sinistrū extentam, altitudinem in supremo eius fastigio a culmine assignatam, & profunditatem in ima eius parte quæ terrę infixa fuit sumptam. Hæc autem quadruplex sanctæ crucis secundum magnitudinem positio, sanctis propalata hic dicitur, quoniam & à Deo sanctis est inspirata mystica ratio situs & figuræ ipsius crucis, quidue in ipsi forma sacri gerat mysterij, & deinde a sanctis scriptoribus & doctoribus ecclesiasticis toti pp̄lo fideli, scripto est declarata. Verum de hac assignatione dimensionū sanctæ crucis, in prosa inuentionis eiusdem latior habitus est sermo.

15 In decimoquinto uersu. Tu crux desperatis tabula suprema. Quemadmodum de pœnitentia id dici assolet, quod est secunda tabula post naufragium, ita de sancta cruce recte dixerint omnes, quòd prima & præcipua sit tabula post naufragium a primis inductum parētibus, cui innitens totus mundus naufragus, peruenit ad portum salutis æternæ, & placida statione receptus quiescit.

De sancto Matthæo euangelista.

Hæc prosa rythmicam seruat formam perinde atq; illa de beata uirgine paulo ante declarata. Verbum bonum & suaue.

Author eius, Adam de sancto Victore. Explicat autem mysteria sanctorum quatuor euangelistarum, qui in uisione Ezechielis prophetæ similiter & in Apocalypsi signati sunt per quatuor animalia, hominem, leonem, bouem & uitulum. Et cui euange-

1 *Iocundare plebs fidelis*
Cuius pater est ĩ cœlis,
Recolens Ezechielis
Prophetæ præconia.

2 *Est Ioannes testis ipsi,*
Dicens in Apocalypsi.
Vere uidi, uere scripsi
Vera testimonia.

3 *Circa thronū maiestatis*
Cum spiritibus beatis,
Quatuor diuersitatis
Astant animalia.

4 *Formam primum aquilinam,*
Et ſecundum leoninam.
Sed humanam & bouinã
Duo gerunt alia.
5 *Formæ formant figurarũ*
Formas euangeliſtarum,
Quorũ imber doctrinarũ
Stillat in eccleſia.
6 *Hi ſunt Marcus, & Matthæus,*
Lucas, & quẽ Zebedeus
Pater tibi miſit deus,
Dum laxaret retia
7 *Formam uiri dant Matthæo.*
Quia ſcripſit ſic de Deo,
Sicut deſcendit ab eo,
Quem plaſmauit, homine.
8 *Lucas bos eſt in figura,*
Vt pmõſtrat in ſcriptura.
Hoſtiarum tangens iura
Legis ſub uelamine.
9 *Marcus leo per deſertum*
Clamans, rugit in apertũ.
Iter fiat deo certum,
Mundum cor a crimine.
10 *Sed Ioannes ala bina*
Charitatis, aquilina
Forma, fertur in diuina
Puriori lumine.
11 *Ecce forma beſtialis.*
Quã ſcriptura prophetalis
Notat, ſed materialis
Hæc eſt impoſitio.
12 *Currunt rotis, uolãt alis.*
Viſus, ſenſus ſpiritalis.
Rota, greſſus eſt æqualis.
Ala contemplatio.

liſtarum quodque animal reſpondet, & propter quam cauſam myſticam, hic aperte diſſerit. Eſt autem hæc proſa cuiuis euangeliſtarum communis, & in cuiuſq feſto poteſt legitime decantari, quoniam generatim omnia cõplectitur, quę ad ſanctòrum euangeliſtarum laudes & præconia communiter attinent.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu. Recolens Ezechielis prophetæ prężconia. Ezechiel capite primo deſcribens uiſionem cęlitus ſibi oſtenſam, dicit inter cætera ſe conſpexiſſe ſimilitudinem quatuor animalium in medio ignis & ſplendoris. Similitudo autem uultus eorum, facies hominis & facies leonis a dextris ipſorum quatuor, facies autem bouis, a ſiniſtris ipſorum quatuor & facies aquilę, deſup ipſorum quatuor. Quę quidem quatuor animaliũ figuræ a beato Gregorio in homilia ſup Ezechielem applicantur ad myſterium quatuor euangeliſtarum, & eam Gregorii expoſitionẽ tota ſequitur eccleſia. *Ezech. I.*

2 In ſecundo uerſu. Eſt Ioannes teſtis ipſi. Vt non ſolum ueteris ſed & nouæ legis teſtimonio, ſanctorum euangeliſtarum ſacer numerus & inſignis dignitas declaretur, Ioannes euangeliſta ipſi Ezechieli aſtipulatur & teſtis accedit in ſacra illa & figu

rali, ipsorũ descriptione, in Apo calypsi mysticam quatuor animalium uisionem sibi etiã ostẽ sam hoc modo depromens. Ecce sedes posita erat in cœlo, & supra sedem sedens, & in medio sedis & ĩ circuitu sedis quatuor animalia, plena oculis ante & retro. Et primum animal simile leoni, & secundum simile uitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartũ animal simile aquilæ uolanti.

Apoc. 4.

6 In sexto uersu. Et quem Zebedeus pater. Beatum Ioannẽ euãgelistã hac descriptione innuit hic author & circunloquitur, q filius fuit Zebedei, & uocatus a Christo ad apostolatum cum Iacobo fratre suo, quando erant simul cum patre in naui reficientes retia sua, ut Matthæus quarto capite refert, & superius etiam est adductum.

Matth. 4.

7 In septimo uersu. Formam uiri dant Matthæo. Beatus Gregorius in Ezechielem, figurationis

13 *Quatuor describunt isti,*
Quadriformes actus xpi.
Et figurant ut audisti,
Quisque sua formula
14 *Natus homo declaratur,*
Vitulus sacrificatur.
Leo mortem deprædatur.
Sed ascendit aquila.
15 *Paradisus his rigatur,*
Viret, floret, fœcundatur.
His abundat, his lætatur
Quatuor fluminibus.
16 *Fons est Christus, hi sunt riui.*
Fons est altus, hi procliui.
Vt saporem fontis uiui
Ministrent fidelibus.
17 *Quorum trahat nos doctrina*
Vitiorum a sentina,
Ne sic morte repentina
Damnemur cum impijs.
18 *Horũ fonte debriatis*
Sitis crescat charitatis,
Vt supernæ claritatis
Perfruamur gaudiis Amẽ.

ipsorum euangelistarum per supradicta quatuor animalia rationem mysticam, paucis ita constringit Quia ab humana generatione cœpit, iure per hominem signatur Matthæus. Quia per clamorem in deserto, recte per leonem Marcus. Quia uero a sacrificio exorsus est, bene per uitulũ Lucas. Denique quia a diuinitate uerbi cœpit, digne per aquilam significatur Ioannes.

9 In nono uersu. Marcus leo per desertum. Concernit hęc sententia & respicit initium euangelii ipsius Marci: in quo describit prædicationem Ioannis baptistæ in deserto, & affert testimonium Esaię prophetę de eodem, scilicet, Vox clamantis in deserto, parate uiam, domini, rectas facite se

Marci. 1.

Esaiæ. 40

mitas eius, quod quidem uaticinium, præsente etiam uersu exprimitur. Idcirco p leonem dictus est signari beatus Marcus, qui in syluis rugitum solet edere.

10 In decimo uersu. Sed Ioannes ala bina charitatis. Aquila geminis alis fertur in sublime: & irreuerberata oculorũ acie solis intuetur orbem. Ita beatus Ioannes ui mentis contemplatrice conscendit in scribendo euangelio ad ardua summæ deitatis sacramenta: & intrepida mentis acie conspicatus est uerbũ quod erat in principio apud Deũ. *Ioan.1.* Porro binas alas charitatis hic uocat author amorem in Deum, & in proximum, qui duobus præcipuis & primariis explicatur mandatis, in quibus tota lex pendet & prophetæ. His enim duabus alis subnixa fidelis anima, fertur in excelsa cœlorum atria celeri uolatu.

12 In duodecimo uersu. Currunt rotis, uolant alis. Hoc *Matth.22.* ex uisione Ezechielis prophetæ (cuius ante facta est mentio) *Ezech.1.* sumitur, ubi post descriptionem quatuor animalium dicit propheta. Cũque aspicerem animalia: apparuit rota una super terram iuxta animalia, habens quatuor facies. Et aspectus rotarum & opus earum quasi uisio maris, & una similitudo ipsarum quatuor. & aspectus earũ & opera, quasi si sit rota in medio rotæ Cũque ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ iuxta ea, & cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur simul & rotæ. De alis uero ipsorum animalium, dicit paulo ante idem propheta. Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus, & facies & pennas per quatuor partes habebãt, iunctæq; erant pennæ eorum alterius ad alterum. Et facies eorum & pennæ eorum, extentæ desuper. Duæ pennæ singulorum iungebantur, & duæ tegebant corpora eorũ. Similiter beatus Ioannes in Apocalypsi dicit. Et quatuor *Apoc 4.* animalia, singula eorum habebant alas senas. Quid autẽ mysticum rotæ illæ & alæ insinuent, præsens uersus aperte satis & patenter explicat.

13 In decimotertio uersu. Quadriformes actus Christi. Scilicet natiuitatem, passionem, resurrectionem & ascensionem Christi, quisque euangelistarum signat per suam formulam & figuram. Matthæus enim per hominis figuram, signat Christi natiuitatem secundum carnem. Lucas

specie uituli, eiusdem passionem. Marcus leonis effigie, Christi resurrectionem. Et Ioannes aquilæ forma, ascensionem eius in cœlum. Quinimmo ut sequens innuit uersus, ipse etiam Christus, unus quidem persona sed quadrifidus operatione, significatur his quatuor animalibus, & est mystice homo, uitulus, leo & aquila. Homo quidem, per natiuitatem in hunc mundum, uitulus, quia in cruce immolatus pro nobis. Leo autem, quia mortem deuicit resurgens ex mortuis. Aquila uero, quia ascendit super omnes cœlos.

15 In decimoquinto uersu. Paradisus his rigatur. In secundo capite Genesis legimus, quod fluuius egrediebatur de loco uoluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde diuiditur in quatuor capita. Nomen primi fluminis, Phison. secundi, Geon. tertii, Tigris. quarti uero nomen, Euphrates. Ita a Christo, æterno sapientiæ fonte procedente de abysso diuinitatis, prodeunt quatuor euangelistę & spiritualia fluenta. quorum doctrina rigatur ecclesia catholica, & fœcundatur mens humana ad proferendum fructū iustitię ac bonorum operum.

Genes. 2.

De sancto Michaele,

Huius prosæ consimilis est rythmica forma ei quę de sancti Ioannis decollatione paulo ante est exposita, scilicet. Præcursorem summi regis. Attamen nonnulla est huius ab illa in aliquibus uersibus euariatio, quæ inter legendum facile a quouis internoscetur.

Author eius, Adam de sancto Victore. Complectitur autem commendationes & pręconia cœlestium spirituum, distinctiones eorum, ordines & functiones a deo ordinatissime disposi tas recensens. Pręsertim uero sanctum Michaelem debita laude extollit ob uictoriam cōtra antiquum

1 *Laus erumpat ex affectu,*
Psallat chorus in conspectu
Supernorum ciuium.
2 *Laus iocūda, laus decora,*
Quando laudi concanora
Puritas est cordium.
3 *Michaelem cuncti laudēt*
Nec ab huius se defraudēt
Diei lætitia.
4 *Fœlix dies, qua sanctorū*
Recensetur angelorum.
Solennis uictoria.
5 *Draco uetus exturbatur*
Et draconis effugatur
Inimica legio.
6 *Exturbatus est turbator,*

Et proiectus accusator
A cœli fastigio.
7 *Sub tutela Michaelis*
Pax in terra, pax in cœlis,
Laus & iubilatio.
8 *Cum sit potens hic uirtute,*
Pro communi stans salute
Triumphat in prælio,
9 *Suggestor sceleris*
Pulsus a superis,
Per huius aeris
Oberrat spacia.
10 *Dolis inuigilat*
Virus insibilat.
Sed hunc annichilat
Præsens custodia.
11 *Tres distinctæ hierarchiæ*
Iugi uacant theoriæ,
Iugiq; psalterio.
12 *Nec obsistit theoria,*
Siue iugis harmonia,
Iugi ministerio.
13 *O quàm miræ charitatis*
Est supernæ ciuitatis
Ter trina distinctio.
14 *Quæ nos amat & tuetur,*
Vt ex nobis restauretur.
Eius diminutio.
15 *Sicut sunt hominũm*
Diuersæ gratiæ,
Sic erunt ordinum
Distinctæ gloriæ
Iustis in præmio
16 *Solis est alia*
Quàm lunæ dignitas.
Stellarum uaria
Relucet claritas.
Sic resurrectio.
17 *Vetus homo nouitati,*

tiquum serpentem habitam: & tutelam eius qua nostras tu tatur animas suoque defendit præsidio.

5 ANNOTATIONES. In quinto uersu. Draco uetus exturbatur. Huius uersus & q̃nque sequentium intelligentia, pendet ex eo dicto Apocalypsis: qđ in ultima annotatione prędecentis prosę est adductum, & proinde hic nequaquam repetendum.

11 In undecimo uersu. Tres distinctæ hierarchiæ. De triplici cœlestium spirituum hierarchia sacroq; principatu, & cuiusq; hierarchiæ triplici ordine, beat⁹ pater Dionysius pręclarã & diuinam facit determinationẽ in suo libro ĩscripto de cœlesti hierarchia. ex quo qcqd de sacris eorũ distinctionibus, functionibus & officiis ac denominationib⁹ est cognitu dignũ, abunde depromas. Ipsi autem superni spiritus assidue uacant Dei contemplationi (quæ Græco noĩe theoria dicitur, a uisione & speculatione) & psalmodiæ, laudationiq; diuini nominis, secundum illud uerbum prophetæ in psalmo. Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. *Psal.83.* Nihilo secius angelici spiritus qui ad exteriora mittuntur officia, ut populorũ regnorumq;

moderationem & singulorum hominum custodiam, propter hæc ministeria & munia quæ foris exequuntur non desistũt a continua Dei contemplatione ac uisione. Nam neque administratio rerum exterarum, impedimento est eorum contemplationi, neque contemplatio. Quod ex uerbis domini nostri in euangelio de angelis paruulorum custodibus, liquido constat. Amen (inquit) dico uobis, quoniã angeli eorum semper uidẽt faciẽ patris uestri qui est in cœlis.

Matth. 18.

15 In decimoquinto uersu. Sicut sunt hominum diuersæ gratiæ. Quemadmodum (inquit) homines diuersa sortiti sũt gratiarum munera, & secundum illas diuersitatem habent bonorum operum in hac uita, in qua alij plus, alij minus laborant, alij arctione uia progrediuntur ad regnum, alij uero calle magis plano. Ita etiam homines, diuersorum ordinũ assequentur præmia, & ad diuersos assument ordines angelicorum spirituũ. Enimuero qui uitam duxerunt austeriorẽ & sanctiorem, ad superiores euehentur ordines. ut zelo diuinæ charitatis succensi, ad sanctorũ seraphim ordinẽ, & contemplationi diuinorum dediti, ad ordinem sanctorum cherubim, & ita de cæteris. Qui uero uitam egerunt minus asperam & duram, a mandatis tamen domini non declinarunt, ad inferiores prouehentur cœlestium spirituum ordines, ut angelorum. Testatur plane illud dominus noster in euãgelio, cum ait. In domo patris mei mansiones multæ sunt.

Ioan. 14.

16 In decimosexto uersu. Solis est alia quàm lunæ dignitas Hæc sentẽtia ex uerbis apostoli ad Corinthios est desumpta, ubi ait. Et corpora cœlestia, & corpora terrestria

1. Cor. 15

Se terrenus puritati
Conformet cœlestium.
18 *Coæqualis his futurus,*
Licet nondum plene purus
Spe præsumat præmium.
19 *Vt ab ipsis adiuuemur,*
Hos deuote ueneremur
Instantes obsequio.
20 *Deo nos conciliat,*
Angelisq; sociat
Syncera deuotio.
21 *De secretis reticentes*
Interim cœlestibus,
Erigamus puras mentes
In cœlum cũm manibus.
22 *Vt superna nos dignetur*
Cohæredes curia,
Et diuina collaudetur
Ab utrisque gratia
23 *Capiti sit gloria,*
Membrisq; cõcordia Amen.

Sed alia quidem est cœlestium gloria, alia autẽ terrestriũ. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. stella enim a stella differt in claritate. sic & resurrectio mortuorum. Nempe aliqui ad sublimiorem resurrecturi sunt gloriam, ut quorũ cumulatiora & maiora sunt bona opera. Alij uero resurgenti ad minorem gloriæ dignitatem, quòd eorum minora sint & pauciora bona opera. secundum quæ, fit gloriæ distributio.

17 In decimoseptimo uersu. Vetus homo nouitati. Vetus homo dicitur, qui secundum carnem ambulat, & ea quæ carnis sunt inquirit. Nouus autem homo est qui ambulat secundum spiritum, & quærit ea quę Dei sunt. Si igitur uolumus (uelle autem debemus omnes) ad angelicorum spirituum gloriam subuehi, debemus exuere ueterem hominem cum actibus suis (ut ait Paulus) & induere nouũ hominem qui secundum Deum creatus est in iustitia & ueritate, abiectaq; uetustate peccati, in nouitate uitæ ambulare. Ita terrenus homo hic dicitur, qui secularia sectatur desideria & huius mundi concupiscentias. Cœlestis aũt, qui ea quæ sursum sunt sapit, non quæ super terram, æternorumq; bonorum rapitur desiderio. Eo enim ipso assimilauit spiritibus supernis, ciuibusq; beatis, in solum Deũ intentissime se ferentibus. Itaque si uolumus sanctorũ angelorum tandem adipisci consortium, debemus terrenæ affectionis contagia mentibus nostris abradere, & spirituum cœlestium puritati pro uiribus assimilari. Si enim similes ipsis fuerimus uirtute & animorum munditia, erimus itidem ipsis persimiles præmio & gloria.

Ephes. 4.

Colos. 3.

De sancto Luca euangelista.

1 *PSallat chorus corde mundo.*
Hos attollat, per quos mundo
Sonant euangelia.
2 *Voce quorum salus fluxit,*
Nox recessit, & illuxit
Sol illustrans omnia.
3 *Curam agens sui regis*
Pastor bonus, author legis,
Quatuor instituit.

Hæc prosa, simile texitur rythmicæ mensuræ forma, sicut illa de festo decollationis sancti Ioannis Baptistæ. Præcursorem summi regis. In singulis enim uersibus uniformiter tres complectitur clausulas rythmicas, duas primas (quarum singulæ, octo syllabarum) adinuicem consonan

tes, & tertiam heptaſyllabam, proximi uerſus tertiæ clauſulæ in exitu terminaliq; deſinentia reſpondentem.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Commendat autẽ ipſa inſigniter eximiam Dei bonitatem, qui quatuor euangeliſtas uerborum & operum Chriſti ſcriptores ordinãt ad totius orbis illuminationem & ſalutem. Hi autem, per quatuor Ezechielis animalia ſunt ſignati, & per quatuor paradiſi flumina in uniuerſam terrã profluẽtia. quemadmodũ in illa proſa de ſancto Matthæo. Iocundare plebs fidelis (cui hæc in materiæ conformitate & ſenſu propemodum reſpõdet) diffuſius ea omnia ſunt explicata. Et quę illic dicta ſunt ad huius quoq; proſæ intelligentiam apprimè conducunt. Eſt autem hæc (ſicut & illa proſa) euangeliſtis omnibus cõmunis, & de quolibet eorum recte poteſt ac legitime decantari.

1 ANNOTATIONES. In primo uerſu Pſallat chorus corde mundo. Aliqui hanc clauſulam ita legunt. Plauſu chorus lætabũdo, & eo pacto proſam hanc auſpicantur. Et recte itidem ſicut & alij. Nam ſiue hoc ſiue illo modo dixeris, & integra eſt ſententia, & rythmicæ ſonoritatis concinnitas. Idcirco ſicubi in hac proſa aut aliis

4 *Quadri orbis ad medelam*
Formam iuris & cautelam,
Per quos ſcribi uoluit.

5 *Circa thema generale,*
Habet quiſque ſpeciale
Styli priuilegium.

6 *Quod præſignat in propheta*
Forma pictus ſub diſcreta
Vultus animalium.

7 *Supra cœlos dũ cõſcendit,*
Summi patris cõprehendit
Natum ante ſecula.

8 *Pellens nubẽ noſtræ molis,*
Intuetur iubar ſolis
Ioannis in aquila.

9 *Eſt leonis rugientis*
Marco uultus, reſurgentis
Quo claret potentia.

10 *Voce patris excitatus*
Surgit Chriſtus, laureatus
Immortali gloria.

11 *Os humanũ eſt Matthæi,*
In humana forma, Dei
Dictantis proſapiam.

12 *Cuius genus ſic contexit,*
Quòd a ſtirpe Dauid exit
Per carnis materiam

13 *Ritus bouis Lucæ datur,*
In qua forma figuratur
Noua Chriſtus hoſtia.

14 *Ara crucis manſuetus*
Hic mactatur, ſicque uetus
Tranſit obſeruantia.

15 *Paradiſi hæc fluenta,*
Noua pluunt ſacramenta,
Quæ deſcendunt cœlitus.

16 *His quadrigis deportatũ*
Mundo Deus, ſublimatur

Iſtis arca uectibus.
17 *Non eſt domus ruitura,*
Hac ſubnixa quadratura,
Hæc eſt domus domini.
18 *Gloriemur in hac domo,*
Qua beatè uiuit homo
Deo iniũctus homini. Amen.

interdum occurrit exemplarium & librorum in contextu earum euariatio, non eſt protinus emendandus aut hic codex aut ille, modo & ſententię ſeruetur integritas & rythmi uocalitas. quandoquidem in iis quæ humano ſunt ſtudio compoſita, non uſque adeo exacte eſt ſicut in aliis quæ diuinitus emanarunt, curanda identitas aut cõformitas.

3 In tertio uerſu. Quatuor inſtituit. Sicut beatus Lucas in ſui euangelii prologo teſtatur, multi conati ſunt conſcribere euangelia & enarrationes operum uerborumq; Christi, & plærique eorum ſuo potius ſenſu quàm diuino ſpiritu ad id inducti. Soli tamen hi quatuor quos legimus, a Deo ad id munus delecti ſunt, ut formã iuris diuini euangelicæq; legis, & cautelam bene uiuendi, declinandique a malo & faciendi bonum, nobis deſcribant. Et hi ſoli ut euangeliſtæ, ab eccleſia catholica ſunt recepti. Quòd autem quatuor inſtituit euangeliſtas Deus & non alio quouis numero, ſequens uerſus cauſam aſsignat ſatis ipſi rei accommodam, ut quadripartitus & quadrifidus orbis, atque in orientalem plagam, occiduam, meridianam & ſeptentrionalem diſtinctus, horum quatuor ſcriptis quaſi ſpiritualibus quibuſdam antidotis ſanaretur a graui morbo ignorantiæ & uitiorum, quo laborabat.

5 In quinto uerſu. Circa thema generale. Thema generale, materiaq; communis quam omnes pertractant euangeliſtæ, eſt conſcriptio operum, uerborumque & ſignorum Chriſti, quæ in terris diuerſatus dixit & fecit. Nullus enim euangeliſtarum eſt, qui illa non pertractet & conſcribat. Speciale uero ſtyli priuilegium, eſt peculiaris aliquorum Chriſti uerborum aut operum enarratio ab uno ipſorum facta, quæ ab aliis non fit. Habent enim ſinguli euangeliſtæ quædam propria, quæ a nullo aliorum enarrantur. Sicut & quędam habent in quibus enarrandis conueniũt omnes, quædam in quibus tres tantum coincidunt, quędam uero in quibus ſolum duo quemadmodum ex prologo beati Hieronymi in euãgeliſtas, & ex canonibus Eu-

ſebii ſuper hac re confectis dilucide conſtat.

9 In nono uerſu. Reſurgentis quo claret potentia. Per formam leonis ſancto Marco aſcriptam, elucet potentia
2. Cor. 13. reſurrectionis Chriſti. Nam ſecundum apoſtolum Chriſtus reſurrexit ex uirtute, & diuinitatis eius poteſtas in reſurrectione inotuit, cum templum corporis ſui in triduo
Prouer. 30. excitauit, & ſumpſit rurſum animam quam poſuerat. leo autem fortiſsimus beſtiarum, ad nullius pauebit occurſum. Dicitur item leo rugitu ſuo catulos recens editos, & iacentes quaſi mortuos ac exanimes ad uitalem motum
Pſal. 67. excitare. Ita & Chriſtus uoce patris (qui dedit uoci ſuæ uocem uirtutis) eiuſque nutu ac uirtute eſt reuocatus ad uitam. Et plane Chriſtus ut agnus occiſus eſt, ſurrexit autē
Apoca. 5. ut leo. quemadmodum Ioannes in Apocalypſi inſinuat cum ait. Vicit leo de tribu Iuda radix Dauid.

13 In decimotertio uerſu. Noua Chriſtus hoſtia. Nonnulli libri hanc clauſulam ita habent contextam: noua reſurrectio. ſed perperam & mendoſe. nam per formam bouis ſiue uituli non reſurrectio figuratur, ſed Chriſti in cruce immolatio (ſicut bos animal eſt immolatitium) qui noua eſt hoſtia pro mundi ſalute oblata. Et ergo caſtigandus eſt hic locus, & tertia pręſentis uerſus clauſula, ita eſt legenda, noua Chriſtus hoſtia. Tertia uero clauſula proxime ſequentis uerſus, huic in deſinentia ſimiliq; cadentia reſpondens, hoc pacto legatur uetus obſeruātia. Ita enim in caſtigatiore exemplari contextam utramque dictarum clauſularum legi, eumque contextum exprimēdæ ſententiæ magis quadrare diiudicaui.

14 In decimoquarto uerſu. Ara crucis manſuetus. Quemadmodum in carmine per diæreſim interdum una ſyllaba in duas diuiditur, ad integram pedum ipſius metri cōplementum. ita & in modulatione rythmica, quæ certum in unaquaque clauſula exigit ſyllabarum numerū. Quod hoc loco præſertim factitandum eſt, & dictio manſuetus proferenda eſt quadriſyllaba in hac clauſula, quæ in uulgato uſu eſt triſyllaba.

16 In decimoſexto uerſu. His quadrigis deportatur. Zacha
Zacha. 6. rias capit. ſexto uidiſſe ipſe dicit in ſpiritu quatuor quadrigas egredientes de medio duorum montium, & equos

in eis uarios, quibus iussum est ut totam terram perambularent. Hæ autem quadrigæ figura sunt sanctorū quatuor euangelistarum, quibus Dei cognitio per uniuersum orbem defertur & promulgatur. Insuper Exodi uicesimo quinto capite iubentur in lateribus arcæ fieri quatuor circuli aurei, duo in uno latere arcæ, & duo in altero. Præcipiuntur item fieri uectes de lignis sethim operti auro, qui inducantur per circulos in arcæ lateribus fixos, ut ipsis uectibus deportetur arca. Iubentur etiam illi uectes semper dimitti in circulis, nec unquam extrahi ab eis. Per hos autem quatuor circulos & uectes illis insertos quibus deferebatur arca, intelliguntur ipsi sancti euangelistæ, quorum euangelica narratione Christus arca mystica & spiritualis, in omnem mundi partem quantum ad sui notitiam est delatus. Exo.25.

17 In decimoseptimo uersu. Non est domus ruitura. Tertius liber Regum describens ædificationem templi domini a Salomone magnifice factam, & id refert quòd præcepit rex operariis suis ut tollerent lapides grandes, lapides preciosos in fundamentum templi, & quadrarent eos. Per hos autem quadros lapides in fundamēto collocatos intelligi hic dicuntur sancti euangelistæ, qui positi sunt in fundamento domus domini, scilicet ecclesiæ militantis. Et quemadmodum apud Lucam domus a uiro sapiente ædificata supra petram, irruente fluctuum procella & uentorum tempestate nō potuit dirui, quoniam fundata erat supra firmam petram ita profecto domus domini ædificata super fundamentum quatuor euangelistarum, nullo persecutionum turbine potest concuti aut euerti. Hæc est enim domus domini firmiter ædificata, bene fundata est supra firmam petram scilicet Christum, cui quatuor isti lapides quadrati firma compage connexi sunt in hac spirituali fabrica. 3.Reg.6. Lucæ.6.

De *undecim milibus uirginum.*

1 *Virginalis turma sexꝰ*
Iesu xp̄i q̄ cōnexus
Dono sentis gratiæ.
2 *Flos candoris tui rubet,*
Trucidari dum te iubet.

Hęc prosa, multiformem habet rythmi speciem ac modum. Nempe in aliquibus uersibus tres continet clausulas rythmicas, in aliis autem quatuor, in

aliis uero quinque. Rursum nōnullę clausulę octo complectūtur syllabas, quarum penultima in aliquibus est longa, in aliis uero breuis. Alię, septem habēt syllabas, alię uero sex, & in utrisque penultima semper est breuis. Consonantiam autem seruāt omnes in exitu syllabarum aut ad proximam sibi clausulā, aut ad eam quæ tertio constituitur loco, ut ipsa lectio atque literalis contextus apertissime commonstrat.

Narrantur in ea sanctisimæ uirginis Vrsulæ & undecim millium eius comitum uirginum præconia, ac seruandæ uirginitatis studio peregrinationes per maria ac terras, diuersaque loca. demum fœlix earum cōsummatio per martyrium. Quæ omnia, ex historia uitę & agonis earum quæ uulgo habetur, requirenda sunt, neque hic exactius aperienda aut referenda.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Iesu Christi quæ connexus Virginei sexus turba, hic dicitur sentire connexus, coniunctionemque Christi dono gratiæ. quoniam diuinæ gratię munere adiuta, societatē habuit in hac uita & connexionē spiritualem animorum cū Christo, qui sponsus est uirginum, earumque consortio & intimo cōtubernio delectatur. Nunc uero in cęlesti gloria, strictius eidem

Apoc. 4.

Tortor pudicitiæ.
3 *Britannorum insulæ.*
Rector, pater Vrsulæ,
Deo notus claruit.
4 *Hanc Conamus uirginē,*
Propter pulchritudinem,
Parem throni uoluit.
5 *Procos mittit et precatur,*
Minis terret, si spernatur,
Sibi poscens Vrsulam.
6 *Pater eius iā baptismi.*
Fonte lotus, paganismi
Prorsus uitat copulam.
7 *Interim Vrsula.*
Christi discipula.
Docta per somnium,
8 *Statuit nuptias,*
Quærens inducias,
Trimatus spacium.
9 *Vice dotis coniugij*
Reginæ uotis habiles,
Dato sumptu nauigii
Coæuæ dantur nobiles.
10 *Vndena demum milia,*
Spōsæ trāsmittit uirginū.
Ducūt naues per maria,
Curam spernētes hominū.
11 *Aura flante lenius,*
Discedunt a litore,
Huc, illucque sæpius,
Plane ludunt æquore.
12 *Sic manus fœminea*
Rexit dante domino
Naues, quas Basilea
Breui uidit termino.
13 *Relictis nauibus*
Ordinant acies,
Ventis & æstibus
Exponunt facies,

Et Romam adeunt.
14 *Per monasteria*
Fundentes lachrymas,
Trahunt suspiria
Commendāt animas.
Sanctis, & redeunt.
15 *Quam in portu relique-runt,*
Classem simul inuenerunt.
Magnū flumen & amœnū
Nauigantes, intrāt Rhenū
Per dei clementiam.
16 *Hinc ad locū passionis*
Duxit eas dux agonis,
Florem suæ iuuentutis
Paruipendunt, spe salutis,
Euntes Coloniam.
17 *O fœlix Colonia.*
Iuxta cuius mœnia,
Barbarorum rabies,
18 *Enses, tela, frameas,*
Cultros, in uirgineas
Cruentauit acies.
19 *Turmæ cœli, spōsas regi*
Addaxerunt, quæ steterūt
Ante regem gloriæ,
Palma fretæ uictoriæ.
20 *Has speciali gloria*
Diuina ditat gratia,
Hæ sponso noua cantica
Voce canunt melliflua.
21 *Fœlicia sunt uirginum*
Connubia tot milium,
Agnum quæ sine macula
Duce sequuntur Vrsula.
22 *Quarum orationibus*
Fœlices cum fœlicibus
Pace fruamur sedula
Per seculorum secula. amē.

connectuntur, cantantes canticum nouum, & sequentes agnū quocunque ierit. Demum uirginei cādoris flos rubere dicitur, cum puritati uirginali, adiungitur effusio sanguinis per martyrium pro Christo Vt enim candor, uirginitatis est insigne, ita rubor purpureusque color, martyrii. Quoniam igitur hæc gloriosa uirginum turba, candori uirginali coniunctam habet coronam martyrii, recte flos cādoris eius rubere hic dicitur, roseoque decore adornari.

5 In quinto uersu. Procos mittit & precatur. Proci dicuntur proprie, qui in eandem libidinem nimia appetentia conspirant. a procando dicti, quòd eā quam adamant nimium importune solicitant ad explendā suā cupidinem Quales erant, qui absente Vlysse Penelopen eius uxorem castissimam petebant in coniugem, & quotidiana efflagitatione infestabant. De quibus ipsa, ita uiro suo scribit. Turba ruunt in me luxuriosa: proci. At tales non erant, q missi sunt a Conano ad exposcendam Vrsulam in suum connubium, sed solennes nuncii cum honoratissimo comitatu (ut regū mos est) ad id negotium missi. Quare procos hic accipere debemus legatos, ad fœdera nuptialia cō cilianda directos.

6 In sexto uersu. Paganismi *pror*

Deute.7. sus uitat copulam. Sicut in ueteri lege prohibiti sunt Hebręi accipere filias Chananeorum & gentilium in uxores, ne ipsarum consortio inducerētur in cultum idolorū. Vnde & Esdras scriba legitur alienigenas mulieres disseparasse a populo Israelitico, cui cōtra dñi præceptū erant cōnubio iūctæ. Ita & in lege gratiæ & euangelica fieri non debet coniugiū mulieris fidelis cū uiro infideli: potissimum qm̄ subest periculum ne mulier fidelis per uiri consortium ꝑtrahatur ad infidelitatem, ritum paganorum, & ipsius Dei contemptum ac contumeliam. Quod & hic pater sanctæ Vrsulæ Christiana lege recte imbutus formidasse creditur.

1.Esdræ.10

Exod.12. 8 In octauo uersu. Trimatus spacium. Anniculus, unius anni. ut agnus anniculus sine macula, iussus est in ueteri lege immolari. Bimus, duorum annorum. Trimus, trium. quadrimus, quatuor annorum ætatem aut durationem habens. Inde bimatus duorum annorum spacium. ut Herodes Christum natum persequens, iussit pueros Bethleemiticos occidi a bimatu & infra. Trimatus, trium annorum spacium. & quadrimatus: quatuor.

Matth.2.

10 In decimo uersu. Vndena demum milia. Verbū transmittit, referendum est ad nominatiuum Conanus. ut hic habeatur sensus. Ipse Conanus, sanctæ Vrsulæ sponsus, transmittit suæ sponsæ undena milia uirginum, quas expetierat loco dotis coniugalis. ut aut difficultate implendi quod petiit, ipse Conanus resiliret a proposito expetēdi eam in thori sociam. aut ipsa uirgines illas ad se missas domino etiam consecraret, & ad propositum cōsimile seruandæ uirginitatis induceret. Quod quidem secundum, Deo disponente & adiuuante completum est.

12 In duodecimo uersu. Quas Basilea breui uidit termino. Basilea, urbs in Germania Heluetiis finitima, & celebratissima, ob diuersarum artium cultum ac exercitium, & regium quiddam ex nomine præferens. Basileos enim, Græci regem nuncupant. Ad hanc urbem, antequam Romam accederent, nauigio applicuerunt sanctæ uirgines, relictisque nauibus eo in portu urbem Romanam pedestres adierunt.

15 In decimoquinto uersu. Nauigantes intrant Rhenum

Rhenus siue Rhenum in nominatiuo singulari (utroque enim modo dicitur) fluuius est Galliæ Belgicæ, qui de iugo Rheticarum alpium usque in Oceani profunda cursum suum dirigit. & imperii Romani murus contra efferas gentes habebatur, quem superare & transgredi haud facile potuerunt. Virgilius. Extremique hominum Morini, Rhenusque Bicornis.

7 In decimoseptimo uersu O fœlix Colonia. Prius Agrippina dicta est ea urbs, aut quod ab Agrippa sit condita, aut quoniam ab Agrippina matre Neronis illuc Colonia Romanorum est deducta. Nunc Colonia dicitur, urbs in Germania inferiore celeberrima, potissimum ob insigne literarum gymnasium, illic florens. Cui accedit tot ac tantarum uirginum patrocinium ac tutela, una cum trium regum nobili mansoleo. Demum framea in sequenti uersu lanceam siue hastam significat, uel gladium, ut alii interpretantur. ut in psalmo. Erue a framea Deus animam meam. Et apud Iuuenalem. Et Martis frameam, & Cyrrhei spicula uatis. *Psal. 21.*

De omnibus sanctis.

1 *SVpernæ matris gaudia,*
Repræsentet ecclesia.
2 *Dũ festa colit annua,*
Suspiret ad perpetua.
3 *In hac ualle miseriæ*
Mater succurrat filiæ.
4 *Hic cœlestes excubiæ*
Nobiscum stent in acie.
5 *Mundus, caro, dæmonia,*
Diuersa mouent prælia.
6 *Incursu tot phantasmatũ*
Turbatur cordis sabbatũ.
7 *Dies festos cognatio*
Simul hæc habet odio.
8 *Certatque pari fœdere*
Pacem de terra tollere.
9 *Confusa sunt hic omnia,*
Spes, met⁹, mæror, gaudiũ.

Hęc prosa consimilem habet rythmi symphoniam, cum illa de sancto Augustino prius exposita. Interno festi gaudia &c. Author eius, Adã de sancto Victore. Describit autem amœna & admodum suaui emodulatione fœlicia illa gaudia supernæ patriæ, quibus perfruuntur sancti omnes aulæ cœlestis incolæ. primum huius uitæ miseriã & pericula tentationum animis nostris obiiciens, & inde ciuitatis illius æthereæ fœlicitatem colligens. quòd omnino aliena sit ab omni turbine, inquietudine & metu, Quanta deinde ibi sit ordinis pulchritudo in dispositissima angelicorum spirituum

ac ſanctorum omnium ſecundum ſuum gradum & ſortē collocatione, quāta dulcedo uiſionis diuinæ cum aſſidua ſatietate ſine faſtidio, & continuo deſiderio ſine tædii amaritudine, eleganter & ſuauiter expromēs. Et certe ipſa præſentis proſæ lectio cum ſynceritate mentis & attentatione, rapit quodam modo legentis animum pio quodā affectu & ardore potiundi illa æterna beatitudine.

3 ANNOTATIONES. In tertio uerſu. Mater ſuccurrat filiæ. Matrem uocat author eccleſiam illam cœleſtem & triumphantem in cœlis, quam in primo etiam uerſu appellat ſupernam matrem. Illa certe eſt Hieruſalem quæ eſt ſurſum mater noſtra. (*Galat. 4.*) Filiam uero dicit eccleſiam hic in terris militantē, quæ adhuc deſudat ī palęſtra & currit in ſtadio huius mūdi. Et merito in collatione ad alteram, filia dicitur, quod dignitate & excellētia ſit inferior, atque illius cœleſtis indiget continuo adiutorio & directione, ſicut filia, matris. Et id quidem adiutoriū in ſequente petit uerſu, cū orat quôd cœleſtes excubiæ, cuſtodia ſcilicet angelica ſuper nos iugiter uigilās & intenta, nobiſcum in certamine contra hoſtes ſpūales conſiſtant, ferantq́ nobis ſuppetias.

10 *Vix hora uel dimidia*
Fit in cœlo ſilentium,
11 *Quam fœlix illa ciuitas,*
In qua iugis ſolennitas.
12 *Et quam iucunda curia,*
Quæ curæ prorſus neſcia.
13 *Nec languor hic nec ſenium*
Nec fraus, nec terror hoſtiū
Sed una uox lætantium,
Et unus ardor cordium.
14 *Illic ciues angelici*
Sub hierarchia triplici,
Trinæ gaudent et ſimplici
Se monarchiæ ſubiici.
15 *Mirantur nec deficiunt.*
In illum, quem proſpiciūt
Fruuntur nec faſtidiunt,
Quo frui magis ſitiunt.
16 *Illic patres diſpoſiti*
Pro qualitate meriti,
Semoto iam caligine
Lumen uident in lumine.
17 *Hi ſancti, quorū hodie*
Recenſentur ſolennia.
18 *Nunc reuelata facie*
Regem cernunt in gloria.
19 *Illic regina uirginum*
Tranſcendens culmen ordinum.
20 *Excuſet apud dominū*
Noſtrorum lapſus criminū
21 *Nos ad ſanctorū gloriā*
Per ipſorum ſuffragia,
22 *Poſt præſentem miſeriā*
Chriſti perducat gratia.
Amen.

5 In quinto uerſu. Mundus. caro, dæmonia. Verum plane

eſt quod dicit Iob. Militia eſt uita hominis ſuper terram. *Iob. 7.*
aut ut alia habet tranſlatio tentatio eſt uita hominis ſup terram. Siquidem mundus blanditur ut fallat, ſpeciē boni oſtentans in extrariis iſtis & tranſitoriis bonis, quæ uere bona non ſunt. Caro uero concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſuis illecebris trahit ad uoluptaria, quorum extrema luctus occupat. Demum aduerſarius noſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. *Prouer. 14* *1. Pet. 5.*
Nimirum tot hoſtilium tentationum inſultu & incurſione ſabbatum ac tranquillitas animi perturbatur, quod nulla fere præſtatur nobis requies quandiu præſens agitur uita, quin animus infeſtetur ſuggeſtionibus & impulſu aut huius aut illius hoſtis.

7 In ſeptimo uerſu. Dies feſtos cognatio. Hæc cognatio eſt trium ſupradictorum hoſtium germanitas ac affinitas, in iis ſuggerendis quæ noſtræ ſaluti ſunt noxia. Vidētur enim conſpiraſſe & mutuo conſenſu percuſſiſſe fœdus adinuicem ipſi tres, ut nos homines auertant a cœlo. Illa uero cognatio dies feſtos odio proſequitur, quoniam inimica eſt uirtuti & bonis operibus, quæ diebus feſtis potiſſimum exercentur. moleſteꝗ fert homines Deo eſſe deditos, & diuinis intentos officiis, quod præſertim in ſolennium dierum celebritate fieri ſolet. Idcirco facta quaſi cōiuratione pro uiribus elaborat hæc noſtrorum hoſtium in malo conſpiratio, ut de terra animæ noſtræ pacem & tranquillitatem conſcientiæ tollant, omnia commiſceant bellis inteſtinis, & in regno noſtro ſumma imis confundant & ima ſummis.

9 In nono uerſu. Spes, metus, mœror, gaudiū. Succinctæ & decenter hic quatuor animorum noſtrorum exprimuntur affectus præcipui, a quibus fere omnes & grauiſſimæ perturbationes in nobis ſuſcitantur. Eſt enim ſpes, futuri boni deſiderium. Metus illi oppoſitus, imminentis mali formido. Mœror uero, eſt de præſente malo triſtitia premens animum. Gaudium autem, de præſente bono lætitia geſtiens. Itaꝗ ob aſſiduas tempeſtates & ſtrepitus quos ingerunt hæ paſſiones, uix modico admodum tempore habetur in cœlo noſtro & cordis cubiculo ſilentium. Sane Apocalypſis teſtatur, quod factum fuerit ſilentium in *Apoc. 8.*

cœlo quasi dimidia hora. At in secreto animæ nostræ, &
Psal.10. penetralibus illis præcordiorum (quæ Deus innhabitare quærit, in cœlis est, & cuius in cœlo sedes esse prædicatur) uix bene exigua temporis morula fit silentium & tranquillitas a commotione & perturbatione dictorum affectuum.

14 In decimoquarto uersu. Se monarchiæ subiici. Monarchia Græcum nomen, unius principatus interpretatur. Et quoniam unus est omniũ Deus, & unus est dominus, ipsius in omnes principatus & dominatio, iure monarchia nominatur. Huiusmodi autem monarchia, & trina est & simplex. trina in personarum distinctione, simplex uero in substantiæ in unitate. quoniam Deus & unus est in essentia, & trinus in personis.

16 In decimosexto uersu. Semota iam caligine. Videmus
1.Cor.13. enim (ut ait Paulus) nunc per speculum in ænigmate, tũc
1.Ioan.3. autem facie ad faciem. Et beatus Ioannes in sua epistola. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Itaque sancti quoniam in regno cœlesti uident Deum facie ad faciem, & uidẽt eum sicuti est, omnis caligo ænigmatis & uelamen ab eis est sublatum. & in lumine gloriæ ipsis circunfuso ac irradiãte, uident lumen illud incircunscriptum summæ deitatis.
Psal.35. secundum illud uerbum psalmi. Quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen.

17 In decimoseptimo uersu. Hi sancti quorum hodie. Solet in plærisque ecclesiis hæc prosa de quolibet sancto cõfessore promiscue decantari. mutato numero plurali horum nominum, pronominum & uerborum, ad uariandã locutionem penitentium, in numerum singularem, hoc modo. Hic sanctus cuius hodie recensentur solennia. nũc reuelata facie regem cernit in gloria. Et in uicesimoprimo uersu. Nos ad sanctorum gloriam per ipsius suffragia. Verum aptius hæc prosa sicut hic est contexta, de omnibus sanctis canitur, quam de uno quouis sancto confessore, quoniam nihil in ea sententiæ continetur, quod uni confessori debeat potius quam alii cuiuis sanctorum, ut apostolo, martyri aut uirgini accommodari, & quicquid in ea dicitur, sanctis omnibus cuiusuis ordinis est cõmune.

De ſancto Maltino, proſa.

1 GAude Sion, quæ diem
recolis,
Qua Martinus compar apo-
ſtolis
Mundum uincens, iunctus cœ
Coronatur. (licolis

2 Hic Martinus pauper et mo
dicus
Seruus prudẽs, fidelis uillicus
Cœlo diues, ciues angelicus
Sublimatur.

3 Hic Martinus iam cathecu-
minus
Nudũ ueſtit, & nocte ꝑtinus
In ſequẽti, hac ueſte dominus
Eſt indutus.

4 Hic Martinus ſpernens mi-
litiam
Inimicis inermis obuiam
Ire parat, baptiſmi gratiam
Aſſecutus.

5 Hic Martinus dum offert ho
ſtiam,
Intus ardet per Dei gratiam.
Super ſedens apparet etiam
Globus ignis.

6 Hic Martinus qui cœlum re
ſerat,
Mari præeſt, et terris ĩperat.
Morbos ſanat, & monſtra ſu
Vir inſignis. (perat

7 Hic Martinus nec mori ti-
muit,
Nec uiuẽdi laborem reſpuit,
Sicque Dei ſe totum tribuit
Voluntati.

8 Hic Martinus, qui nulli no-
cuit.

Hæc proſa eandẽ ſeruat rythmicæ uocalitatis menſuram: ſicut illa de natiuitate beatæ uirginis ſuperius expoſita. Natiuitas beatæ uirginis. & illa de dedicatione eccleſię etiam prius explicata. Hieruſalem & Sion filiæ. Id tamen peculiare habet iſta proſa, quòd omnes eius uerſus a ſecundo uſq; ad decimum, utroq; quidem incluſo, idem habẽt exordium, & in ipſa fronte præferunt earundem dictionem coincidẽtiam, mira ſuauitate & elegantia elaboratam. Penultimus Etiam & ultimus uerſus in eodem inter ſe conueniunt initio, ad inuocatoriam orationem apto.

Author eius, Adam de ſancto Victore. Complectitur autem ſanctam conuerſationem beati uiri ante ſuſceptam baptiſmi gratiã, & poſt acceptũ illius ſignaculum uirtutem ipſius & efficaciam in oſtenſione miraculorum & operatione ſignorum. Deſcribit itẽ fœlicem ipſius odormitionem, reuelationẽ de morte eius ſanctis Seuerino epiſcopo Colonienſi, & Ambroſio Mediolanenſi factam. Quæ omnia latius ediſſeruntur in uita eiuſdem beati Martini a Sulpitio Seuero conſcripta, & paſſim omnibus perſpecta.

2 ANNOTATIONES. In ſecundo uerſu Seruus prudens, fidelis uillicus. Denominationes iſtæ ad modum præclaræ colliguntur ex euangelio, ubi de ſeruo prudente dicit ipſa ueritas. Quiſputas eſt fidelis diſpēſator & prudens, quem conſtituit dn̄s ſupra familiam ſuam, ut det illis in tēpore tritici menſuram? Et alio in loco. Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam. intra in gaudiū domini tui. Fidelis autem uillicus nominatur beatus Martinus, ex oppoſito illi⁹ uillici iniquitatis q diffamatus eſt apud dominum ſuum, quaſi diſſipaſſet bona ipſius Denique ciuis angelicus idem dicitur, quoniā ipſis angelicis ſpiritibus in regno cœlorum conciuis eſt effectus, cœlumque diues uirtutibus & bonorum operum fructu ſubiit, qui in hoc mundo pauper & modicus abiectuſque uixerat.

Lucæ.12.

Matth.25

Lucæ.16.

Hic Martinus, qui cunctis profuit.
Hic Martinus qui trinæ placuit Maieſtati.
9 *Hic Martinus, cuius eſt obitus*
Seuerino per uiſum cognit⁹,
Dū cœleſtis canit exercitus
Dulce melos.
10 *Hic Martinus, cuius Sulpitius*
Vitā ſcribit, aſtat Ambroſi⁹
Sepulturæ. nil ſibi conſcius
Intrat cœlos.
11 *O Martine, paſtor egregie*
O cœleſtis conſors militiæ.
Nos a lupi defendas rabie
Sæuientis.
12 *O Martine, fac nūc quod geſſeras*
Deo preces ꝑ nobis offeras.
Eſto memor (quam nunquā deſeras).
Tuæ gentis. Amen.

5 In quinto uerſu. Super ſedens apparet etiam. Hæc teſtificatio excellentiæ beati Martini cœlitus facta, ita exprimitur in officio eccleſiaſtico. Dum ſacramenta offerret beatus Martinus, globus igneus apparuit ſuper caput eius. Fuit autem huiuſmodi ignis exterius apparēs, ſymbolum quoddam & ſignum ardentiſſimæ charitatis in Deū, quo Martinus flagrabat interius. Et ſenſibili indicio promicans ignis, quanto feruore diuini amoris æſtuaret introrſum, patenter eloquebatur. Ita & ſeptimi uerſus ſententiā, eccleſiaſticus uſus ita depromit. O uirū ineffabilem, nec labore uictum nec morte uincendum, q nec mori timuit, nec uiuere recuſauit.

10 In decimo uerſu Nil ſibi conſcius,intrat cœlos. Cum ſpiritū Deo eſſet redditurus beatus Martinus, in ſtrato cilicino & cinere decumbens, uidit ſathanam aſtantem ad extremitam lecti ſui,illumq; increpitans ait. Quid hic agis cruenta beſtia? nihil in me funeſtum reperies, ſed ſinus Abrahæ me ſuſcipiet. Tum ille nihil ſuum in uiro Dei inueniens,confuſus inſtar fumi euanuit. Eodem quoq; modo ſuperiorum uerſuum ſententiæ recenſentes aut eiuſdē miracula aut inſignia opa, ex iis q̄ ſcribuntur de uita eius aut in eccleſiaſtico cantu depromuntur, ſunt declarādæ.

12 In duodecimo uerſu. O Martine fac nunc quod geſſeras. Nunc(inquit)O Martine id nobis effice qđ olim egeras cum adhuc mortalem duceres uitam. Solebas.n.tunc in oratione eſſe aſsiduus,cum de te canat eccleſia. Oculis ac manibus in cœlum ſemper intentus, inuictum ab oratione ſpiritum Martinus non relaxabat. Petimus igitur ut eandem orandi ſedulitatem pro nobis etiam nunc præſtes. Et ſicut quondā tibi fuit ſtudium iugiter pro hoium ſalute preces Deo fundere, ita & nunc quoque pro noſtra ſalute perpetuus apud Deū ſis exortor, patronus ac deprecator,aſsiduamq; noſtri habeas memoriam.

De ſancta Eliſabeth uidua,proſa.

1 *Gaude Sion, ꝙ egreſſus*
A te decor,& depreſſus
Tui nitor ſpeculi,
2 *Rediuiua luce redit.*
O & alpha quòd accedit,
Iam in fine ſeculi.
3 *Poma prima primitiuos*
Deus ſanctos adhuc uiuos,
Vidit in cacumine.
4 *Vt extremos addat primis,*
Quamuis ſtantes nos in imis
Suo uiſit lumine.
5 *Sed præ multis te reſpexit.*
Odor tuus hunc allexit,
Et ſaporis puritas.
6 *Vt de regum ramis nata,*
Iuſte uere ſis uocata

Hæc proſa, conſimilem in oībus uerſibus obſeruat rythmi ſonoritatem ac rationem: Quippe eorum quiſq; tres cōplectit clauſulas rythmicas, quarum duæ primę continēt ſingulę octo ſyllabas & penultimam eax longam, habentq; inter ſe in ſyllabarum deſinentia conformitatem. Tertia uero cuiuſq; uerſus clauſula, ſeptem cōplectitur ſyllabas, & penultimam eax breuem. In exitu uero ſyllabax, ſeruat reſponſum ad tertiam proximi uerſus ſiue p̄cedentis ſiue ſequentis,clauſulam.

Commendatur in ea, singularis & eximia sanctitas inclytę Elisabeth uiduæ, quæ in fine seculorũ splendore mirabili suarum uirtutũ insigniter illustrauit ecclesiã, & a Deo in testimoniũ admirãdę suę sanctimonię multis miraculis est illustrata.

1 ANNOTATIONES. In primo uersu. Gaude Sion ꝙ egressus. Nomine Sion, sancta accipitur ecclesia catholica. Siõ enim interpretatur specula, siue speculum uel speculatio. Ecclesia autem nunc uidet Deum per speculũ in ænigmate, & per fidem synceram ipsum speculatur. Ab ipsa qdem ecclesia egressus fuit decor sanctitatis pristinæ, & offuscatus nitor sui speculi. quoniã splendor ipse sanctitatis & feruor deuotionis, qui ĩ sanctis uiris primitiuæ ecclesiæ tempore florẽtibus effulserat, obtenebratus erat & ꝑpemodum ex- *Matth.24* tinctus tpe sequente statum nascentis ecclesiæ, qm̃ abundauit iniquitas, & refriguit charitas multoꝝ. Ille uero dcor rediit circa finẽ seculi, qm̃ circa extrema eius tpa rursum emicuerũt uiri & mulieres eximiæ scitatis & uitę admirabilis, queẽadmodũ sancta Elisabeth, circa annũ ab incarnatione dñi millesimũ ducẽtisimũ & uicesimũ, miro sanctitatis fulgore hoc in mundo resplenduit. Et ita Xp̃s q est alpha & ω, principiũ & finis, nũc suã uisitat ecclesiam in fine seculi per sanctos quibus eam illustrat, sicut & in principio eam inuisit per corporalem pręsentiam. Finis item principio coniungitur nunc per sanctitatis con-

Tu Dei saturitas.

7 *Gaudent astra matutina,*
Quod in hora uespertina
Ortu noui sideris,

8 *Cœli sidus illustratur.*
In quo terræ designatur.
Noui signum fœderis.

9 *Vere sidus tu præclarum*
Quod a sole differt parum,
Et luna lucidius.

10 *Tu quòd sole sis amicta,*
Carne probat hic relicta
Lucis tuæ radius.

11 *O quã dignis luces signis*
Vasa rapis, a malignis
Possessa dæmonijs.

12 *Lepræ mũdas labæ tactos*
Claudos ponis & cõtractos
In pedum officiis.

13 *Quod negatũ est naturæ,*
Tu uirtutis agis iure,
Et potes ex gratia.

14 *Vita functos tu reducis,*
Cæcis reddis membra lucis,
Et membrorum spacia.

15 *Eia mater nos agnosce,*
Libro uitæ nos deposce
Cum electis inferi.

16 *Vt consortes tuæ sortis*
Et a pœnis & a portis
Eruamur inferi. Amen.

formitatē,qn̄ in fine tpis ecclesiæ militantis,rursum uiget ſanctitas & decor uirtutū(q itermedio tpe fuerat obnubilat⁹) queadmodū in pricipio ipsius eccl'ię prius uiguerat.
3 In tertio uersu Poma prima primatiuos. Apta quadam metaphora cōporat hic author & aſsimilat ecclesiam arbori fructiferæ & fœcundæ, in cuius cacumine uisuntur pulcherrima poma,similiter & in eius ima parte. Per poma miri odoris ac fragrantiæ in summitate illius arboris pendentia,intelliguntur sancti primitiui, & qui apl'or, sanctorumq; martyrum tpibus florebant. Per poma uero in imis ramis illius arboris collocata,accipiuntur sancti,qui transacto medio illo tempore decursus ecclesiastici,circa finem mundi reiecta tepiditate & torpore noua, sanctitate & uirtutum magnitudine excellere sunt uisi,resuscitareq; decorem ecclesiæ pristinum.
5 In quinto uersu. Sed præ multis te respexit. Inter poma illa quæ in ima arboris illius parte conspicua sunt, spectabilis fuit & sancta Elisabeth,qm̄ rara sanctitate & præclara circa seculi finem refulsit. Et quemadmodum pomi fragrantia,saporisq; suauitas una cum grato colore, nos allicit ad desiderādum aliquod pomum. Ita uiuus decor uirtutum sanctæ Elisabeth tāquam spūalis quidam color, & odor boni nominis eius sparsus in multos per boni exempli cōmunicationem,demum & syncerus deuotionis eius affectus tanquam dulcisſimus sapor,allexit Christum, ut hoc pomum spūale præ cæteris expeteret, illius delectaretur esu atq; satiaretur fructu. Proinde ipsa sancta matrona quam prędicamus,recte Elisabeth est appellata,quod nomen interpretatur secundum uetustorum patrum sententiam,Dei mei saturitas. quæ sane interpretatio sicut & nomen,apte congruit huic tam sanctæ uiduæ,quoniam eius communicatione Deus(ut ita dixerim)saturatus est. Dicitur & ipsa in sexto uersu nata de ramis regū. quoniam regis Hungariæ erat filia, & longo stemmate ex regia stirpe suorum maiorum deducta.
7 In septimo uersu. Gaudent astra matutina. Astra matutina,sancti sunt circa ecclesiæ primitiuæ tempora decore uirtutum radiantes,qꝑ circa exortum legis euāgelicæ tanquam horam matutinam effulserint. Hora uero uesperti-

na, tempus est extremū ecclesię & nouissimum, circa mun di uesperam ac finem decurrens, quale est nostrum ipsorum tempus, in quos fines seculorum deuenerunt. Circa illam
1. Cor. 10 autem horam uespertinam, nouū sidus mysticum & spiritualle exoritur, sancta scilicet Elisabeth, mira uirtutum claritate refulgēs. quo & cœlestis illa sanctorum societas mirifice adornatur, & homines Deo nouo pacis fœdere conciliantur. Itaq; ipsa Elisabeth sidus est illud praeclarum, qđ a sole, Christo scilicet (qui sol est iustitiae) parū distat, qm̄ in humilitate, paupertate, patiētia, & huiusmodi uirtutibus, ipsi propemodum est conformis & persimilis. Idem quoq; sidus, est ipsa luna sensibili & oculis nostris conspicua, lucidius. qm̄ illa interdū patitur luminis sui deliquiū & eclypsim, diuersasq; sustinet uices & alternationes nunc crementi, nunc decremēti fulgoris sui, a sole precario accepti. Claritas autem sideris huius spūalis, nulli obnoxia est mutabilitati aut occasui, perpetuo rutilat splendore in cœlo, & incorruptibili luce radiat, neq; diminuetur unquam neq; obnubilabitur in aeternum.

10 In decimo uersu. Tu q̄ sole sis amicta. Sācta Elisabeth nunc sole in cœlis est amicta, qm̄ a Deo qui sol est immensi iubaris, circumambitur, atq; circūlustratur lumine cœ-
Psal. 103. lestis gloriae, quo tota absorbetur atq; oppletur, amicta lumine sicut uestimento. Hanc aūt in cœlis gloriae celsitudinem comprobat splēdor ipse signorum & miraculorum, qui hoc in mundo fiunt ad sacri ipsius corporis praesentiam & uenerationem, ut radius quidam clarissimae illius lucis qua spiritus sanctae Elisabeth in cœlis illustratur, uideatur quodammodo in corpus ipsius redundasse, quod tot & tantis clarescit miraculis in testimonium anteactae sanctitatis, & sublimitatis gloriae eius in cœlo.

11 In undecimo uersu. Vasa rapis a malignis. Vasa hic dicuntur humana corpora quòd ex luto conflata, limoque terrae concreta, animarum rationalium sunt receptacula. Quae quidem appellatio, a sacrae scripurae usu non est alie
. Corin. 4. na. Scribit enim ad Corinthios Paulus, quòd habemus thesaurum istum (animae scilicet rationalis & diuinorum charismatum) in uasis fictilibus, utpote nostris corpori-
. Thessal. 4. bus. Et ad Thessalonicenses idem scribēs, ipsos admonet

ābstinere a fornicatione,ut sciat(inquit)unusquisque uestrum, uas suum possidere in sanctificatione & honore. Itaque sancta Elisabeth uasa rapit siue diripit possessa a malignis spiritibus, quoniam hominum corpora uexata a dæmoniis liberat huiusmodi infestatione,& ipsa expellit dæmonia.

12 In duodecimo uersu. Claudos ponis & contractos. Contrahere inter uarias quas habet acceptiones, significat etiam interdum constringere siue retrahere, puta cũ nerui contrahuntur & colliguntur rigore & metu, ita ut extendi nequeant. Vnde contradictio, dissolutio Dissolutio. Cicero libro primo Tusculanarum quæstionum Sed eo quod in hoc est omnis animi contractio, ex metu mortis. Et libro quarto idem, Animosque demittunt & contrahunt, scilicet timore. Inde contracti dicuntur, qui neruos habent ita rigore constrictos, quòd libere extendi nequeant, ideoque manuum aut pedum destituuntur officio.

14 In decimoquarto uersu. Cæcis reddis membra lucis, & membrorum spacia. Hic membra lucis dicuntur oculi, quòd instrumenta sint naturalia, & a natura designata ad usum uidendi. Spacia uero membrorum lucis, sunt cõcauitates ipsæ & loca, in quibus natura constituuntur orbes oculorum. Itaque duplex hic miraculum insinuatur, à domino ad inuocationem sanctæ Elisabeth cæcis præstitum. Primum, quòd reddita est oculis eorum prorsus excæcatis, supra naturam uidendi facultas. Secundum, ꝙ nonnullis oculorum orbes & sphærulas non habẽtibus, diuina uirtute efformati sunt suis in locis oculi, una cum libera uidendi potestate ac uirtute. Quod sane secundũ, mirabilius censeri iure debet, quam primum.

De sancta Catharina.

1 *Vox sonora nr̃i chori*
Nostro sonet cõditori
Qui disponit omnia.

2 *Per quẽ dimicat imbellis,*
Per quem datur et puellis
De uiris uictoria.

3 *Per quẽ plebs Alexãdrina*

Hęc prosa consimilem habet rythmicæ structurę formam, sicut illa de sancto Luca prius declarata. Psallat chorus corde mũdo. Veruntamen in penultimo & ultimo uersu, diuersus a cęteris præcedẽtibus est rythmi mo

dus, in quo unaquæque clausularum, septem complectitur syllabas, quarum penultima breuis. & alternis locis consimilis soni habent responsum, ut prima ad tertiam & quintam secūda uero ad quartam & sextam.

Author eius, Adam de sancto Victore. Cōcelebrat autem laudes & præconia sacræ uirginis Catharinę, nobilitatem generis eius & splendorem doctrinæ in primis recusans. Deinde passionem ipsius & pretiosam mortē pro Christi nomine, honorabilemque sepulturā angelico ministerio factam commemorans. Quæ omnia (ut iam dictū est) ex secunda Parthenice Mantuani & historia passionis eiusdem, manifesta euadunt.

3 ANNOTATIONES. In tertio uersu. Fœminæ non fœminina stupuit ingenia. Non fœminina, non fragilia, mollia, instabilia, & inconstantia. Nam ut ait poeta, uarium & mutabile semper fœmina, muliebreque ingenium secūdum propriam naturæ conditionem imbecillius est & infirmius ingenio uiri. Verum in hac eximia uirgine gratia superauit & corroborauit naturam, deditque illi in corpore fœmineo animum uirilem, inconcussum & a fidei confessione indimobilem, ut supra sortem & modū fœminę, fuerit constans, supergressaque sexum, etiā uiros

Fœminæ non fœminina
Stupuit ingenia.

4 *Cum beata Catharina*
Doctos uinceret doctrina,
Ferrum patientia.

5 *Hæc ad gloriam parentū,*
Pulchrū dedit ornamentū
Morum priuilegia.

6 *Clara per progenitores,*
Claruit per sacros mores
Ampliori gratia.
Florem teneri decoris,
Lectionis & laboris
Attriuere studia.

8 *Nam perlegit disciplinas*
Seculares & diuinas,
In adolescentia.

9 *Vas electum, uas uirtutū,*
Reputauit sicut lutum
Bona transitoria.

10 *Et reduxit in contēptū*
Patris opes, & parentum
Larga patrimonia.

11 *Vasis oleum includens,*
Virgo sapiens & prudens,
Sponso pergit obuia.

12 *Vt aduentus eius hora*
Præparata, sine mora
Intret ad conuiuia,

13 *Sistitur imperatori,*
Cupiens pro Christo mori.
Cuius in præsentia.

14 *Quinquaginta sapiētes,*
Mutos reddit & silentes
Virginis fœcundia.

15 *Carceris horrendi claustrum,*
Et rotarū triste plaustrū,
Famem & ieiunia.

16 *Et quæcunque fiunt ei,*
Suſtinet amore Dei.
Eadem ad omnia.
17 *Torta ſuperat tortorem,*
Superat imperatorem.
Fœminæ conſtantia.
18 *Cruciatur imperator,*
Quia cædit cruentator,
Nec *ualent ſupplicia.*
19 *Tandem capite punitur,*
Et dū morte mors finitur.
Vitæ ſubit gaudia.
20 *Angelis mox fuit curæ,*
Dare corpus ſepulturæ
Terra procul alia.
21 *Oleum ex ipſa manat,*
Qđ infirmos multos ſanat
Euidenti gratia.
22 *Bonum nobis dat unguentum,*
Si per ſuum interuentum
Noſtra ſanat uitia.
23 *Gaudens ipſa uideat*
De ſe præſens gaudia,
Et futura præbeat.
Quæ dedit præſentia.
24 *Et hic nobis gaudeat,*
Nos illi in gloria. Amen.

ſuperauerit, doctos quidem excellentiore doctrina. feros autē & crudeles, euicerit patientia. Quod ſequens innuit & deducit uerſus, in poſtrema eius clauſula, ferrum uocans, durum ipſius Maxentii & crudum animum. qui nullo modo emolliri potuit ad pietatem fidei & uerę religionis amplexum, ſed adamātis inſtar obduratus permanſit.

11 In undecimo uerſu. Vaſis oleum includens. Hoc ex parabola angelica de decem uirginibus, quinque prudentibus & quinque fatuis (quę accipientes lampades ſuas exierunt obuiā ſponſo & ſponſæ) ſumptum eſt. Dicitur enim beata Catharina hic fuiſſe de numero uirginum ſapientum, & accepto oleo in lāpadibus ſuis una cum lumine prodiiſſe obuiam ſponſo, quòd charitate adornata, humilitate decorata, & cæteris prædita uirtutibus, ad cœleſtem ſponſum ſit poſt mortem introducta. In prima autem præſentis uerſus clauſula, dictio uaſis, datiuus eſt pluralis non genitiuus ſingularis. Nam participium includens, exigit ſecum datiuum cum accuſatiuo. *Matth.25*

19 In decimonono uerſu. Et dum morte mors finitur. Vita præſens quoniam continuus eſt ad mortem excurſus & acceleratio, nomine mortis nonnunquam exprimitur, ut hoc in loco. Nempe ſi ea conferatur ad uitam perpetuam, interminam & indeficientem, quæ nullo mortis metu concutitur, mors potius quam uita eſt dicenda. Perinde atque exiguum lumen & ſubrutilum ſi comparetur ad immenſum ſolis iubar, umbra cenſetur & tenebræ. Po

test & nomen mortis secundo loco in hac clausula positum, recte sumi pro mortalitate, seu mortali conditione praesentis uitae, quae dum finitur in beata Catharina per mortem corporis illatam a tyranno, ipsa subiit aeternae uitae gaudia.

23 In uicesimotertio uersu. Gaudens ipsa uideat. Exposcit hic locus, quod beata Catharina fauore & gratia praesens huic concioni, spectet laetabunda & lubens, immo & acceptet ea gaudia, quae in sua solennitate celebrantur a nobis. Conferat etiam nobis futurae uitae gaudia, quae praesentia indulsit in hac die, ob passionem ipsius & solennitatem nobis laeta, festa, & iocunda. Petit itidem quod beata Catharina in hac uita nobis gratuletur, de profectu uirtutum & honore illi impenso. Nos uero illi gratulemur in coelo post hanc uitam, propter sublimitatem & magnitudinem gloriae ipsius. Gaudere enim uerbum cum datiuo positum, ut hic, est alicui de bono habito gratulari.

F I N I S.